Prof. Dr. phil. P. Zālīte

VĀCU VARAS PASTARI LATVIJĀ

Prof. Dr. phil. P. Zālīte.

Pēteris Zālītis

Vācu varas pastari Latvijā.

Kritisks-vēsturisks Latvijas neatkarības cīņu, Golca karŗa gājiena, Bermonta avanturas, niedrisma un vācu Latvijas kolonizacijas tieksmu apskats.

4A
48421

1925
A. Raņķa grāmatu tirgotavas apgādībā
Rīgā, Krišjāņa Barona ielā 27

Est/A
Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis
1925. 720.
31363

Armijas spiestuve, Rīgā, Citadelē, Muitas ielā 1.

Priekšvārds.

Grāmatā «Vācu varas pastari Latvijā» ir kritiski apskatīti četri vēsturiski darbi: 1) Heinricha Lēves (Loewe) »Das neue Russland und seine sittlichen Kräfte» («Jaunā Krievija un viņas tikumiskie spēki»), 2) Augusta Viniga «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik» («Vācu austrumpolitikas pastari»), 3) ģenerāļa grāfa fon der Golca (Goltz) «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā») un 4) «Kurland unter deutscher Verwaltung» («Kurzeme vācu pārvaldībā»). Pēdējais darbs ir vācu okupacijas laika Kurzemes pārvaldnieka projekts Vācijas zemkopības ministrim, kad tas 8. oktobrī 1915. gadā bija Jelgavā. Šajā priekšnesumā sniegts pārskats par toreizējiem Kurzemes apstākļiem. Viņā ari ietilpst vācu valdības kolonizacijas plans Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Priekšnesums iespiests vācu kara valdes spiestuvē (Stefenhagena) Jelgavā. Uz viņa stāv: «Nav atklātībai nolemts» («Nicht für die Oeffentlichkeit bestimmt»). Tā tad slepens. Bez tiem ir izlietoti ari vēl daudzi citi materiali. Un visi tie atklāj mums nesenos lielos notikumus jo spilgti pilnīgā patiesības gaismā.

Grāmatā neapšaubāmā patiesības gaismā parādās visas vācu tieksmes un nolūki austrumos. Kļūst skaidri redzams, kā un kādiem līdzekļiem vācu diplomatija un vācu kara valde gribēja iznīcināt neatkarīgo Latvijas valsti un latviešu tautu. Redzams ari, ka līdz ar Golca un Bermonta bandām iet Latviju grūst atkarībā un latviju tautu iznīcībā vesels bars latviešu Kangaru ar Andrievu Niedru priekšgalā. Par romiešu senatoriem Tacits sacīja, ka tie gāzās Tiberija verdzībā («ruere in servitium»*) t. i. «viņi gāzās verdzībā»). Tas pats sakāms par Niedru un niedristiem: viņi gāzās un gāza Latviju un latviešu tautu vācu verdzībā un iznī-

*) Tacitus, „Annales" I, 7.

cībā. Tas viss šai grāmatā noteikti redzams un neapšaubāms.

Vēstures tiesai neviens Kangars neizbēgs. Ja ari noziedznieks, tā izsakās angļu filozofs Džons Lokks (John Locke), cer izbēgt un ari izbēg laicīgam, juridiskam sodam un maz ko domā un maz ko iztaisa par atmaksu viņā pasaulē, tad tomēr ir droši, ka viņš par saviem noziegumiem nekad neizbēgs sabiedrības nicināšanai, kas viņu nospiedīs kā smags, briesmīgs slogs. Ir cilvēki, kuŗi ir pratuši un prot izvairīties no juridiska soda izmeklēšanas tiesneša un tiesas priekšā, aizbildinādamies ar nezināšanu vai tūkstošs citiem iemesliem, bet sabiedrības vērīgā acs viņus tomēr saredz un atklātības balss, kā citkārt briesmonim Richardam III. (Šekspīra dramā «Richards III.) viņa sirdsapziņa tam uzsauc: «šurķis, šurķis»! Un viņa noziegums ar atklātības balss un paša sirdsapziņas notriecošo spriedumu viņam visur velkas pakaļ kā ēna. Tā Lokks.

Ka Golcs un Bermonts un visi tie, kas ar viņiem gāja, centās gāzt neatkarīgo Latviju atkarībā un latviešu tautu iznīcībā, ir jau vēsturiska patiesība, ko vairs nekāda taisnošanās nespēj apgāzt. Notikušos faktus iznīcināt vai noliegt nevar.

Šī grāmata, kuŗā tas viss lietišķi aprādīts, man šķiet ir nepieciešama katrā latviešu mājā un skolā, kā vēsturisks liecinieks par to, kas pie mums norisinājies nesenā pagātnē un mūsu valsts tapšanas laikmetā.

P. Zālīte.

Vācu tieksmes un nolūki austrumos.

Ko vācieši mums atnesa priekš septiņi simts gadiem, to ikviens zina: verdzību. Pie tam viņi mums vēl atņēma zemi. Kas mūs sagaidītu, ja vācieši pasaules karā būtu uzvarētāji, par to pauda daudzās, pa kara laiku iznākušās, vācu brošuras un plani. Viss liecina, ka nodomāts latviešus, kā tautu, pilnīgi iznīcināt. Kroņa muižās apmetinot vācu kolonistus, atsavinot spaidu kārtā kolonizēšanai ar vāciešiem pusi zemnieku zemes un otru pusi kolonizēšanai iegūstot ar viltu, uzteicot hipotekas, un ja nu vēl ievēro trešdaļu Hindenburgam apsolītās muižnieku zemes, tad latviešu tautas iznīcināšanas plans parādās jo spilgti.

Lielākas tautas nodevības vairs nevar būt, kā šādos apstākļos, ievērojot vācu militarismu, viņu citu tautu apspiešanas un izmantošanas tieksmes, grūst latviešus vācu kalpībā. Iz latvieša krūtīm var tik plūst: nāves lai skauti visi tie, kas Vilhelmam 2. piedāvājuši Kurzemes, Vidzemes un citus troņus un uzstājušies par Latvijas pievienošanu Vācijai! Visi, kas pret Latviju gājuši ar Golciem, bermontiešiem, vietējie vācieši vai latvieši.

Latvijas baroni un viņu prese, neskatoties uz nesen notikušo, tomēr vēl arvien rāda smaidoša nevainīga bērna vaigu.

Vai Bernevics, kas brauca ar Kurzemes kroni uz Berlini, nebija bruņniecības ievēlēts Kurzemes ģeneralsuperintendents? Brederichs, Manteifels u c.? Un vai Vidzemē bija labāki? Vai ari tur nesprieda par pievienošanos?

Vēl tagad ārzemēs parādās visādi denuncējoši un ļaunprātīgā nolūkā sacerēti raktsi par latviešiem. Bet ar viņiem Latvijas vāciešiem, kā to tādos gadījumos arvien apgalvo vācu prese, nav nekā kopēja. Latvijas baroni ir balti kā eņģeļi. Cik ideali un labiņi viņi, to liecina un pierāda pagājušie septiņsimts gadi.

Kādas tieksmes un ideali visvāciem, to mums rāda Heinricha Lēves (Heinrich Loewe) 1918. g. Hallē iznākusē grāmata «Das neue Russland un seine sittlichen Kräfte» («Jaunā Krievija un viņas tikumiskie spēki»).

Izlasījušam grāmatu, jāsaka, ka viņas autors labi pazīst Krieviju, daudz ko viņā novērojis, tik visu viņš apskata no visvācu viedokļa.

Grāmata sarakstīta taisni tad, kad vāci bija uzvarējuši milzīgo Krieviju un Rumaniju. «Krievijas valsts,» saka autors, «atrodas pilnīgā iziršanas stadijā. — Ko vācu tauta še ar d a ļ u sava spēka izdarījusi, tam pagātnē varbūt ko līdzīgu varot atrast persiešu valsts sabrukumā zem Aleksandra Lielā vareniem triecieniem (1. lapp.).»

Krievu valsts, tā domā autors, gan neizzudīs, ari persiešu valsts vēl pastāvot, kaut ar' viņa vairs neesot senā pasaules valsts, bet Krievijas lielai nākotnei viņš netic. No krieviem — no šīs «mežonīgās» (74. lapp.) un «izvirtušās rāsas» (144. lapp.) nekā nevar sagaidīt. Nezolids un neproduktivs ir krievu gars (119. lapp.). Krievi ir slinki, neapzinīgi, ciniski, aizmirst savu pienākumu pat tur, kur viss grozās ap svarīgiem nācijas eksistences jautājumiem (6. lapp.). Krievam trūkst iniciatives. Krievs ir viltīgs un neuzticīgs. Garā aprobežots (31. lapp.). Līdz šim tik cildinātais krievu zemnieks ar viņa kristalskaidro, tīro dvēseli patiesībā izkūņojās vai par viszemāko būti ar visrupjākiem un zvēriskākiem instinktiem (30. lapp.). — Verdzisks gars un verdziska dvēsele.

«Nekur pasaulē un nevienā laikā neticis tik daudz pērts kā dzimtsbūšanas laikā Krievijā.» (45. lapp.). «Cilvēks» jeb «dvēsele», kā sauca dzimtscilvēku, bija pirkšanas-, pārdošanas- un maiņu priekšmets. Ja, kādai bagātai muižas īpašniecei Saltikovai 18. gadusimteņa beigās iepatikusies jaunpiedzimušu bērnu gaļa, kuŗu tad viņai kā gardumu vajadzējis kārtīgi pasniegt (45. lapp.). Reti kad kāda tauta ar tādu zvērisku sašutumu un niknumu trakojusi pret saviem a p s p i e d ē j i e m, kā krievi pret savu a t s v a b i n ā t ā j u Napoleonu un tā armiju 1812. g. (48. lapp.).

Fizisks darbs krievam ir kauna lieta. Viņš tam ir pretīgs. Ja, krievs ienīst katru darbu (61. lapp.). Darbs, kā tikumisks spēks ir krieviem (visāš šķirās) svešs. Kā praktisku vajadzību v i ņ u (darbu) sajūt kā smagu nastu. Tikumisko un garīgo tukšumu, kas tādējādi izceļas, pilda ar visādiem fantastiskiem priekšstatiem un iluzijām, ko tikumiskai cilvēcei par postu šur tur lūko realizēt. Šim trūkumam krievu tautas dvēselē jāpateicas par carisma iekarošanas un rupjo katras kul-

turelās dažādības un rasu īpatnības nivelēšanas politiku, kā ari par krievu «neaprobežoto, bezgala lielo pašiedomību» (74. lapp.).—

Kā mežonīgu instinktu upuris darbu nīstošā krievu tauta tagad atkal bez vadoņa stāv tumšam liktenim pretim. Kas viņu šoreiz izglābs no viņas pašas (76. lapp.)? Pati viņa to nespēj. Pašnoteikšanās dziņas viņai trūkst. Verdziska. Ne valdoša. Kunga jēdziens krievu tautai ir svešs*)

Kopš pašas krievu valsts sākotnes, viņas vadošās šķiras ir bijušas cittautieši. Pat valsts izcelšanās ir saistīta ar normaņu jeb varagu iecelotājiem. No varagiem vecākās un cienītākās krievu dzimtas atvasina savu sākotni. Varagu valdībai 13. gadu simtenī sekoja tataru valdība, kurai tad, kā trešā svešnieku valdība, sekoja — vācu. Pēc Romanovu izmiršanas līdz ar Pēteri III. sāka Krievijā valdīt vācu Holšteinas-Gotorpa dinastija. Tagad Krievijā iesācies ceturtais svešnieku valdības — žīdu valdības laikmets.

Ne radošas, valsti veidojošas idejas Izraels spējīgs krievu tautai dot, bet tik pastāvošo ārdīt. Viņam trūkst radošu, labākas, ziedošas valsts uzbūves spēju. Visa Izraeļa vēsture to rāda (76.—86. lapp.) — Žīdi ir Krievijas nelaime. Viņi ir īstie nemiera cēlēji, revolucijas tēvi. Viņi ir, tā sakot, revolucionarās Krievijas diplomatiskais korps. Konstitucionali demokratiskā jeb kadetu partija, kuŗa krievu revolucijā spēlēja tik lielu lomu, ir žīdu radīta. Šīs partijas smadzenes ir žīdiskas (24. lapp.). «No mums», tā žīdi lielījās, «jums ir dievs, mēs jums ari dosim īstos firstus,» t. i. valdniekus (20. lapp.). — Krievu tautai viņi tagad valdiniekus tiešām devuši ir. Bet ari citas tautas viņi garīgi saģiftē, it īpaši ar savu presi un kalpina ar sava kapitala palīdzību.

Izvirtusi, pēc Heinricha Lēves, ir ari krievu ģimenes dzīve. Nevienā zemē pasaulē laulāto draugu šķiršanās no kopēja galda un gultas nenotiek tik bieži kā Krievijā. Par kādu cietokšņa garnizona oficieru dzīvi tika stāstīts, ka tur oficieri savā starpā mainījuši sievas tik ilgi, kamēr beidzot vairs nezinājuši, ar kuŗu kuŗais laulības noslēguši (71. lapp.). Krievu zemnieku

*) „Dem russischen Volk ist der Herrenbegriff fremd" (77. lapp.)

mugurkaula smadzenes bija izvirtušas un nespēja radīt nekādu milžu*).

Autors brīdina vācus no sajaukšanās ar krieviem, sacīdams: «Lai sargājam mēs savu vīrišķo tautu no krievu dzīves tikumus postošās ģifts, par visām lietām no krievu sievietes iespaida**). Romieši bijuši veselīgi un pašapzinīgi un tomēr īsā laikā izvirtuši, pateicoties austrumnieku iespaidam. — Īsti tik vēl dzimtsbūšanas atcelšana un p ā r s t e i g t ā s Aleksandra II. reformas radījušas žīdu aģitacijai auglīgu zemi. Šīs aģitacijas galvenais atbalsts bijuši pa visu zemi izklaidētie, no augstskolām par politiskām aģitacijām izslēgtie pusizglītotie studenti. Žīdu briesmas noskārtis Aleksandrs III. un tāpēc sistematiski lūkojis žīdiem atņemt visas pilsoņu tiesības. Bet, neskatoties uz visiem spaidiem un vajāšanām, žīdi tomēr, ar preses palīdzību un citādi pratuši radīt revoluciju un sagraut troņa pamatus (19.—21. lapp.).

1905. g. revoluciju autors uzskata kā revolucijas mēģinājumu (Proberevolution, 27. lapp.). Īsto krievu ļaužu («Verband der wahrhaft russischen Leute») valsts gudrība tīk bijusi: «autokratiska vara, ortodoksa baznīca un pilnīga tiesība valstī tikai lielkrievu nācijai» (30. lapp.).

Krievijas un Vācijas skolu, īpaši augstskolu apstākļus, grāmatas autors labi pazīst. Liekas tīri tā, it kā viņš būtu darbojies abu valstu augstskolās. Uz krievu skolu un augstskolu viņš skatās ļoti skeptiski. Viņš krievu studentu un krievu profesoru darbību, no sava v ā c u viedokļa skatoties, vērtē visai zemu. Kā krievu studenti, tā ari krievu profesori maz strādāja. Ne iegūt pamatīgas zināšanas, bet diplomu, pēc tā tiecās krievu studenti. Viņu galvenās rūpes bija tās, lai ar iespējami maz darba formali beigtu savas studijas. Darbs un prasības tā samazinājās, ka apzinīgākie augstskolu skolotāji un eksaminatori, kas raudzīja uzturēt augstskolas līmeni pienācīgā augstumā, tika no studentu proletariata puses ienīsti un vajāti (120 lapp.). Lai svabados katedrus varētu ieņemt krievi, tad vajadzējis tos uzticēt tādiem krievu profesoriem, kuriem trūkusi pietiekoša zinātniska izglītība un nopietns zinātnisks

*) Sal. „Das russische Bauernmark war faul und konnte keine Riesen erzeugen" (59. lapp.).

**) Sal. „Hüten wir unser mannhaftes Volk vor dem Gift russischen Sittenlebens und vor allem vor dem Einfluss des russischen Weibes" (74 lapp.).

gars (119. lapp.). Neesot ko brīnīties, ka tādos apstākļos Krievijā nevarējusi rasties darba spējīga zinātnieku šķira (120. lpp.). Baltu skaits krievu augstskolās nekad nebijis ievērojams. Kas ziedojies zinātnei, tas vai nu apmeklējis savas zemes — Tērbatas universitati, vai ari savas vācu dzimtenes — Vācijas universitates. Kopā ar pieaicinātiem zinātniekiem no Vācijas, vāci pratuši Tērbatas universitatei piešķirt un ari uzturēt krietnu vācu raksturu līdz pat pārkrievošanas periodam.

Vācu zinātnes stiprā pils Krievijā bijusi un pat vēl Aleksandra III. laikā palikusi Pēterpils zinātņu akademija. Pateicoties kooptacijas tiesībai, zinātņu akademijai bijis iespējams vēl ilgi atturēt no sevis n e z o l i d o un n e p r o d u k t i v o k r i e v u g a r u, līdz beidzot ari šeit vācu vietā nākuši krievi un zinātniskais gars no turienes atkāpies un Pēterpils zinātņu akademijas vārdam pie nākošām paaudzēm vairs nebūs nozīmes (119. lapp.).

Tā kā pašā Krievijā zinātniska darbība bija grūti iespējama, tad nekas neatlika, kā, neskatoties uz visu pretīgumu, meklēt patvērumu Vācijas augstskolās. Ikgadus, ar savu skolotāju ieteikumiem apbruņojušies, jaunekļi devās uz rietumiem, lai Berlinē, Heidelbergā, Getingā u. c. smeltos zinātnes, kas vajadzīgas, lai uz Krieviju atgriezušies tur varētu ieņemt augstskolas katedras. Viņiem Vācijā par daudz gāja pretī. Pārāku ievērību un saudzību viņi iztulkoja kā pilnīgākās atzinības zīmi, priecājās, ka tik viegli sasnieguši mērķi un ar augstprātīgu nicināšanu noskatījās uz zinātniskās pasaules grūto nodarbošanos, kuras augstumu, kā viņi domāja, tie tik viegli sasnieguši. Maz ko ieguvuši krievi, īpaši lielkrievi, atgriezās atpakaļ Krievijā. Vācijā turpretī kā vācu studenti, tā profesori, visas savas spējas ziedojuši tik zinātniskam darbam. Kas gan, ar vācu universitatēm salīdzinot, bijušas nedaudzās, trūcīgi ierīkotās krievu augstskolas ar viņu pa daļai neieņemtām katedrām un ar profesoriem un studentiem, kas izvairījās no katra darba (mit ihren jeder Arbeit ausweichenden Professoren und Studenten», (121.—122. lapp.).—

Autors, ievērojot krievu, īpaši lielkrievu vājās sekmes un izturēšanos, jau priekš vairāk kā desmit gadiem brīdinājis prūšu skolas valdi no pārāk lielas viesmīlības pret krievu jaunatni un toreiz ieteicis vāciem pieturēties pie tādas pašas taktikas, pie kādas attiecībā uz ārzemniekiem pieturoties krievu augst-

skolas, t. i. uzņemot vācu universitatēs krievus par studentiem, no tiem prasīt vācu vidusskolas gatavības apliecību. «Vēl reiz», tā saka autors, «es še ieteicu, attiecībā uz lielkrieviem, no šīm prasībām ne par matu neatkāpties» (167. lapp.). — Mūsu pašu interesē mums jāizpilda mūsu kulturas misija, attiecībā uz dienvidslāviem, bulgariem, mazkrieviem un turkiem. Šīs tautas dziļi jāievelk vācu gara dzīves rīņķī. Mums tāpēc nav iespējams, kā līdz šim savus spēkus velti izšķiest attiecībā uz deģenerētām lielkrievu galvām («auf degenerierte grossrusische Köpfe», 168. lapp.).

Ļoti zemu autors vērtē krievu karaspēku. «Krievu armija sastāv no agrāko zemes vergu atsvabinātiem pēcnācējiem. Viņa ir neiekārtots, netīrs laužu pūlis, kas ar tāpat sasvaidītiem strādnieku un zemnieku bariem savienojies par lielu haosu».*)

Ja tas tā, kā tad Krievija ir kļuvusi par tādu tik milzīgu valsti? Sākumā viņu veidoja varagi un tatari (159. lapp.). Vēlāk, sākot ar Pēteri Lielo, vāci. Romanovu un vēlāk vācu Holšteinas-Gotorpu dinastijās (sākot ar Pēteri III.) Krievija attīstījās par Eiropas lielvalsti. Krievu tautas masām un inteliģencei pie tā tiklab kā nav nekādu līdznopelnu. Kamēr vācu kara vadoņi vai no viņiem vadīti un iespaidoti krievi krieviem ieguva uzvaras, vācu, italiešu vai franču mākslinieki būvēja pilis, vācu zinātnieki un valstvīri lika skolu un labākas valsts pārvaldes pamatus, tamēr tagadējo Krievijas pilsoņu senči tika iemainīti pret medību suņiem, pērti u t. t. Lai vācu ģeneralis krievu armiju varētu vest pie uzvaras, tad krievu zaldatam briesmīgas disciplinas važās vajadzēja daudz ciest un lai galvas pilsētās pēc ārzemnieku planiem paceltos greznas pilis, tad tūkstošiem krievu zemnieku pie neparastā grūtā būvju darba vajadzēja iet bojā. Savādi, ka taisni ģermaņiem bijis lemts to vielu (Krieviju) beidzot sadragāt, pie kuras izveidošanas viņi paši tik ilgi strādājuši.

Ar sevišķu rūgtumu autors runā par krievu inženieriem un techniķiem kara laikā. Viņš tos nosauc par zagļu jeb ierāvēju bandu «Diebsgezindel», (130. lapp.).

Krievi, īpaši lielkrievi, pēc viņa ir pavisām nespējīga, ver-

*) Sal.: „Das russische Heer besteht aus entfesselten Nachkommen ehemaliger Ackersklaven. Es ist ein ungeordneter, schmutziger Volkshaufe, der sich mit ebenso zusammengeworfenen Arbeiter- und Bauernscharen zu einem grossen Chaos verbunden hat." (88. lapp.).

dziska un izvirtusi tauta, no kuŗas nekā laba nevar gaidīt. Ari par čechiem viņš runā kā par mazvērtīgāku tautu («das minderwertige tschechische Hussitenvolk», 182 lapp.).

Mūs, latviešus, Heinrichs Lēve dēvē par «pastāvīgi nemierīgu tautiņu» («das stets unruhige Völkchen der Letten,» 161. lapp.). Runādams par 1905. gada revoluciju viņš latviešus titulē par slepkavām un dedzinātājiem («Mordbrenner in Kurland und Livland», 124. lapp.).

Vācu tauta autoram, kā viņas patriotiskam dēlam, zināms, ir pavisām cits kas, nekā latvieši, leiši, krievi un citas tautas. «Vāci ir kungu tauta, kas prot pavēlēt un paklausīt» («Die Deutschen sind ein Herrenvolk, welches zu befehlen und zu gehorchen versteht,» 172. lapp.).— «Mēs», saka autors, «esam arvienu bijuši kungi un kaŗeivji, nekas nav mums līdzīgs, arvienu mēs esam sekojuši dziņai, kas mūs ved uz augšu» («Wir sind immer Herren und Krieger gewesen ohne Gleichen, stets sind wir dem Zug nach oben gefolgt» u. t. t., 135. lapp.). «Neviena nācija pasaulē nepateicas savām kareiviskām spējām tik daudz kā vāci» («Keine Nation der Welt aber verdankt ihren kriegerischen Fähigkeiten soviel wie die deutsche», 188. lapp.). Mūsu kareiviskums mūs atkal ir pacēlis no visdziļākā pazemojuma. Prūšu kaŗaspēks vāciešiem darīja iespējamu atdzimšanu un padarīja viņu par lielas tautas cienīgu reprezentantu (189. lapp.). Vācu oficieris ir labākais visā pasaulē (190. lapp.). Vilhelms I. ir slavenākā kaŗaspēka radītājs, kādu pasaule redzējusi. («Wilhelm der I. — der Schöpfer des ruhmreichsten Heeres, welches die Welt gesehen hat», 186. lapp.).

Par Vilsona pasaules pārveidošanas planiem autors ir dziļi sašutis. «Šā domātāja īpatnība dibinās uz īsti amerikaniskās Eiropas lietu nezināšanas» («Die Eigenart diezes Denkers beruht auf einer wahrhaft amerikanischen Unbildung in europäiscen Dingen», 181. lapp.).

Nēkādu pozitivu zināšanu neapgrūtināts, nenospiests un neiespaidots Vilsons bez kā tāļāk sparīgi vien grib pasauli pārveidot. Šīs visaugstākā mērā oriģinālais zinātnieks un valsts vīrs Vilsons (181. lapp.)!

Pret Vilsonu Heinrichs Lēve uzstājas tāpēc, ka viņš baidās, ka zem Vilsona iespaida Vācijas firstu un tautas attiecībās varētu notikt pārgrozības, firstu tiesības tikt aprobežotas, daži valdnieki varbūt pat spiesti nozust. «Mēs ar saviem firstiem», tā saka autors, «esam viens, jo viņi pēc to asinīm un tridicijām ir starp mums paši visvāciskākie... Vai nevienai tautai pasaulē nav tāda uzticības lepnuma («den Stolz der Treue, wie wir»)... Kā gan ar šīm vecvecajām saitēm var tikt salīdzināts tas sakars, kāds Vilsonam ar viņa jenķiem (Yankees) vai ari ar to, kāds no Vācijas firstu šūpuļa aicinātiem konstitucionaļiem valdniekiem sakars ar tām tautām, kuŗas viņi pārvalda? Vienība starp firstiem un tautu Vācijā ir tik dziļa, dabiska un īpatnēja, ka neviena moderna tauta pasaulē tā nespēj saprast... Mēs vāci necietīsim pie mums nevienas satversmes, pateicoties kuŗai mūsu firsti līdzīgi, kā Rumanijas un Italijas ķēniņi, varētu tikt piespiesti pret savu pārliecību un labāko gribu lauzt vārdu un mūs vadāt pa kukuļniecības radītas negodīgas politikas tekām... Vācu dzimtie firsti nav nekādi no ārzemēm pasūtīti konstitucionali valdnieki... Viņi ir dzimuši mūsu priekšstāvji... Vācieti pilda godbijības šalkas, dziļas jūtas par sakaru ar savu lielo un vareno pagātni, domājot par hoencolleriem, velfiem, vitelsbachiem, vetiniem (Wettiner). Šie vecvecie līdz svētumam cienīgie vārdi ir ar vācu būtību tāpat saauguši, kā mūsu lielisko domu varenie mūri ar to zemi, uz kuŗas viņi stāv («Diese uralten, bis zur Heiligkeit ehrwürdigen Namen sind mit dem deutschen Wesen verwachsen, wie das mächtige Gemäuer unserer herrlichen Dome mit der Erde, auf welcher sie stehen,» 183.—184. lapp.)...

«Bez mūsu ķeizara varenās monarķiskās cieņas un varenības miers nekādi ar' nebūtu ildzis tik ilgi, nekad ari bez viņa kaŗa novēršanas nolūkā nebūtu tā izsmelti un izlietoti visi līdzekļi, kā tas pie mums notika. Ķeizars droši vien zināja, kādā dziļā pretstatā viņš arvien vairāk atradās ar mūsu tautas labākiem priekšstāvjiem caur to, ka viņš vēl arvien cerēja novērst nenovēršamās briesmas. Tikai tāds valdnieks, kuŗa vara sakņojas tik dziļi tautā, varēja staigāt pa šādu ceļu. Savāditurpretīatšķirastā vieglprātība arkādu konstitucionalās monarķijas un republikas gāzās šaī briesmīgajā kaŗā un rotājās ar savu eksistenci», (185. lapp.)... Tā Heinrichs Lēve,

Vārds kritikai: aizstāvot vācu ķeizara miermīlību Heinrichs Lēve izpauž un uzsveŗ vācu «labāko priekšstāvju» kaŗa gribu. Bet ari viņa labais ķeizars patiesībā nav labāks. Ja Vilhelms II. tiešām n e b ū t u gribējis kaŗu, tad viņš bez šaubām to ari būtu varējis novērst. Austro-Ungarija bez Vācijas ziņas un piekrišanas nebūtu uzdrošinājusies Serbijai piesūtīt kaŗa pieteikšanai līdzīgu ultimatumu. Kas pieteica pirmais kaŗu Krievijai? Vai tiešām bija visi līdzekļi miera uzturēšanai jau izsmelti?! Kas lauza Beļģijas neitralitati? Kas bija tie, kas kā nezvēri visu postīdami, iebruka neitralajā Beļģijā, kuŗa acīmredzot pavisām nebija uz kaŗu gatavojusies? Vai tie nebija vāci? Kas vācu reichstagā izsacījās, ka līgumi ir tik kā papīra vīstokļi, kuŗus var tāpat saraustīt kā papīra lupatas? Vai tas nebija vācu valstskanclers? Un vai vācu troņa mantinieks kaŗaspēka manevros nolūkojoties savā hibrīdā nevēlējās: ak, kaut tā būtu īstenība! Dīvaini, ka šādos apstākļos Heinrichs Lēve uzdrošinās runāt par Rumanijas un Italijas ķēniņu vārda laušanu. Vai uz vācieša te nav jāsaka: tu liekuli, ej' un izvelc papriekšu baļķi no savas acs un tad pieraugi, ka izvelc skabargu no tuvāka acs! Ka Vācija ar savu ķeizaru galvenie vainīgie pie kaŗa izcelšanās, tā neviens nespēs noliegt un pretējo pierādīt. Ar to nemaz nav teikts, ka citas valstis būtu gluži nevainīgas. Visur pasaulē lielrūpnieki sacentās savā starpā jaunu tirgu iegūšanā un gaidīja palīdzību no savām valdībām. Tas varēja notikt tikai ar kaŗu palīdzību. Bet visvairāk pēc tirgiem kliedza un trakoja vāci.

Pavisām savādi ir, ka Heinrichs Lēve ar saviem pārmetumiem uzbrūk Vilsonam, kuŗš uzstājās par tautu pašnoteikšanās tiesībām, un pie tam vēl runā par Kanta tikumības mācību un pienākuma sajūtu Kanta garā! (It īpaši Kanta tikumības mācība, tā viņš izsakās, ir mums kļuvusi par īstu tautas filozofiju.*) Taisni otrādi. Vāci ir atsvešinājušies. Kanta tikumu mācības garam. Tā taisni ir viņu nelaime. Kanta tikumu mācība nemāca citas tautas apspiest un izmantot. Kants māca: Dzīvo tikai pēc tā likuma, no kuŗa tu varētu vēlēties, ka tas tiktu pacelts par vispārīgu likumu visām prāta būtēm!

*) Sal.: „Wir Deutschen wissen es, welche herrliche Erziehungsanstalt im freien Gehorsam und Pflichtgefühl uns der Protestantismus und die kantische Sittenlehre wurden; letztere namentlich ist uns zu einer wahren Volksphilosophie geworden". (52. lapp.).

leraugi otrā cilvēkā ne ieroci tavās rokās, bet mērķi pašu par sevi! Taisnība lai valda pasaulē! Pašnoteikšanās tiesības ir tautu dabiskākās un viņām neatņemamās tiesības. Ikviena tauta lai noteic pati savu likteni! Lai nodibinās nacionalas republikaniskas valstis un šādu valstu federacija ar kādu augstāku savstarpēju obligatorisku šķīrēju tiesu priekšgalā, kas lai izšķirtu visus starptautiskos strīdu jautājumus un tā novērstu karus, kuŗi ir lielākais posts pasaulē. Neviena valsts lai neiejaucas otras valsts iekšējās darīšanās! Neviena valsts lai otras neiekaŗo un sev nepievieno! Uz šādiem pamatiem nodibināms mūžīgais miers, kas ir augstākais cilvēces labums. Visas cilvēces svētākais pienākums ir veicināt tāda miera nodibināšanos. Ja, ikvienam cilvēkam par to jārūpējās. Tas ir viņa pienākums. — Vai vāci pēc tā ir dzinušies? — Nē. Ja tas būtu noticis, tad nebūtu bijis pasaules kaŗa un ari pati vācu tauta tā neciestu. Zvēriskā iebrukšana Beļģijā ir taisni diametrali pretēja Kanta etikas garam. Kāpēc vāci piesavinājās Elzasu-Lotringu, daļu dāņu zemes un poļu apdzīvotos apgabalus, neprasot pēc šo tautu pašnoteikšanas Kanta etikas garā? Heinrichs Lēve ir pret Aleksandra 2. reformām. Tās viņam ir pārsteigtas, pāragras vismaz. Vai verdzības atcelšana nav taisni Kanta etikas garā?

Heinrichs Lēve uzstājas par latviešu pārvācošanu. Vai tas saskaņojams ar Kanta etikas mācību, kuŗa kļuvusi par vācu tautas filozofiju? Vai ir gan Kanta garā, ka 3—4% vācu Latvijā lai valdītu par latviešiem un tos izmantotu? Uz visu, kas notiek Latvijā, Heinrichs Lēve skatās ar vīsvācu un vietējo vācu baronu acīm. Viņš pārmet Vācijai, ka tā nav iejaukusies un aizstāvējusi vāciešus Latvijā. «Vai jel kad», tā viņš saka, «varenajā vācu valstī ir likušies zinot par to, ko tā sauktās Krievijas vācu Baltijas provincēs ir nodarījusi krievu valdība, kā ari krievu inteliģence? Ziedoša vācu augstskola un vidusskolas tika nodotas mazāk vērtīgu krievu mācības spēku rokās un pa 1905./6. g. anarķijas laiku nodedzinātas staltās vācu muižniecības muižas, iznīcinātas vērtīgas bibliotekas, iznīcināti mākslas darbi un citas bagātības. Izņemot nedaudzus tāļredzīgākos, sak, kas Vācijā uztraucies par tautiešiem nodarītām barbarībām (40. lapp.)?» — Kāpēc Heinrichs Lēve vācu valdībai nepārmet, ka tā Lotringā frančiem, Dānijai atņemtā zemē dāņiem un Silezijā poļiem uzspieda

savas vācu skolas? Kā tas saskan ar Kanta tautu pašnoteikšanās tiesībām? Bet par to, ka krievi «Baltijas provincēs», «šai vācietības cietoksnī ar slikti izdomātiem un muļķīgi izvestiem pārkrievošanas nosacījumiem vāciešus sāpinājuši, garlaikojuši un tiem kaitējuši», par to H. Lēve gan gaužas (81. un 106. lapp.). —

Zinādams, ko vācieši latviešiem nodarījuši Heinrichs Lēve brīnas: «Kā brīnums tas mums izliekas, ka vienā vienīgā Bartolomeja naktī netika iznīcināts viss baltiešu sakšu cilts atlikums. Cara valdība droši vien šim «nožēlojamam faktam» būtu atradusi noderīgu izskaidrojumu; liekas, ka iedzimtais respekts pret vāciem to novērsis (128. lapp.). Atbilde: Nevis aiz iedzimta respekta, bet vienkārši aiz tā iemesla, ka latviešiem nav vajadzīgas vācu dzīvības, bet tikai savas dabiskās tiesības. Vienīgi par savām tiesībām latvieši ir cīnījušies un cīnījušies atklāti.

Ka Vācija pēc Heinricha Lēves domām pie pasaules kara izcelšanās nevainīga, to jau redzējām, kaut patiesībā galvenā vaina ir Vācijai. Pēc H. Lēves kara galvenā vaininiece ir Anglija, lai gan toreizējais angļu ārlietu ministrs Grejs enerģiski pūlējās karu novērst. Vainīga Anglija Lēvem laikam tik nebūtu tad, ja viņa mierīgi noskatīdamās ļautu Vācijai Beļģiju pievienot, Franciju sadragāt, Poliju un Krievijas rietumus iegūt, ar vārdu, palikt par pasaules valdnieci un Austrijai pievienot Serbiju, Rumaniju, Albaniju, Besarabiju. Saprotams, ka to Anglija atļaut nevarēja. Anglija Lēvem vainīga arī pie tā, ka vai visas pasaules valstis sacēlušās un uzstājušās pret Vāciju. Anglija izlietojusi visus līdzekļus, lai iznīcinātu Vāciju. — Jau Zēvs nemirstīgajā Homera «Odisejā» sūrojas: vai, kā nu mirstīgie apvaino dievus, no mums, kā viņi saka, ceļoties ļaunums, kaut gan viņi paši vainīgi ir, ka ļaunumu bauda». Tā tas ari ir ar vāciem. Vainu pie savas nelaimes viņi meklē visur kur, tik ne sevī. Kamēr viņi tās neatrod sevī un no jauna neatdzimst, tikmēr viņi izveseļoties nevar. Līdz tādai atziņai vēl tāļu. Juzdami un būdami pārliecināti, ka viņi kungu tauta, vāci, lai iekarotu pasauli, karā cīnījās tīri ar pārcilvēcisku spēku. Cits citu garā stiprināja. «Bet kas Baltijas sakšiem» (vāciem) savā vientuļā sargvietā bijis jāizcieš», tā saka H. Lēve, «lai visiem ir paskubinājums, tēvu zemi padarīt tik lielu

un lepnu, ka viņa mums katrā vajadzībā un briesmās ir stiprs sargs un vairogs. Nekad lai vairs godā stipri un uzticīgi vācu vīri netiek no glēviem svešnieku bariem ielenkti un vajāti tāpēc vien, ka viņi ir vāci... Nekad mēs nedrīkstam ļauties pa pasaules daļu saskaldīties. Un kad visa pasaule mūs ienīst un vajā, tad, kā veca kungu un kareivju tauta, mēs varam droši pastāvēt tik uz cieta Ģermanijas cīņas lauka. No Ģermanijas mums būs izplatīties un nostiprināties, tad mūs nekāda velnu pasaule nespēs aprīt» (134. lapp.). —

Niknas cīņas turpinājās. Vāci tā cīnījās, ka tiem, kas pamatīgi nepazina angļus un amerikaņus un viņu lielo varu un nesalaužamo enerģiju, likās, it kā vāci uzvarētu vai vismaz, ka tiem sabiedrotie nekā nepadarīs. 1918. g. vāci bija ieņēmuši lielu Rietumkrievijas daļu, uzvarējuši serbus un romaņus. «Ka mēs Krievijai esam atgriezuši lielus zemes apgabalus un par spīti visai Anglijas palīdzībai to pīšļos grūduši,» saka Lēve, «par to neviens krievs mums nekā nepārmetīs, jo tas Krievijas sabrukumā redz tikai vecās valsts iekārtas sagruvumu ar visu viņas nosodāmo iekarošanas politiku. Tā kā zaudētās provinces apdzīvo nekrievi, tad mums nav nekāda iemesla krievu nožēlošanai... Lielāku ienaidnieku, kā krievi mums bija priekš kara, mums nekad nav bijis un ari nebūs. Karš pats un viņa beigas šai ziņā nevar neko pasliktināt, viss tik jādara, lai šo saniknoto pretinieku padarītu nekaitīgu» (143.—144. lapp.). — Lēve tā tad ieteic Krieviju tā novājināt, ka tā vairs i uz visiem laikiem nevarētu pretoties. Ar viņa cildināto Kanta tikumu mācību tas nav savienojams. Neieraugi otrā cilvēkā līdzekli, bet mērķi!

«Mūsu attiecībām ar katrā ziņā problematisko mazkrievu republiku ir vislielākā nozīme visa krievu jautājuma atrisināšanā,» tā turpina Lēve. «Ja mums izdodas Ukraini iedabūt mūsu saimniecības un kulturas apjomā, tad līdz ar to mēs visu slāvu problemu esam izšķīruši un visu citu varēs veikt bez pūlēm. — Ar Mazkrieviju mēs Krievijai atraujam nevien viņas vērtīgāko īpašumu zemes un iedzīvotāju ziņā, bet tas ir ari šķ c,h,s Polijai, ja tā, kā tas viegli var notikt, atkal kādreiz izlēktu no valstiskām sliedēm» (154. lapp.). —

«Ar visu enerģiju mums jāņem dalība pie Lielkrievijas saimnieciskās dzīves... Kā Hanzas laikos, tā arī tagad **visai** krievu tirdzniecībai jātiek apvienotai mūsu rokās un tāpat arī industrielam darbam jābūt vācu uzraudzībā» («wie in den Zeiten der Hansa soll der gesammte russische Handel in unseren Händen vereinigt sein und ebenso die industrielle Arbeit unter deutscher Leitung stehen,» 169. lapp.).

«Visiem Krievijā mūsu dibinātiem rūpniecības uzņēmumiem jābūt vācu nokrāsai. Vācu kapitals jāizlieto tikai vācu rokām un galvām un tikai zemāku, atkarīgu darbu var atstāt lielkrieviem. Par visām lietām ar lielāko enerģiju jāsavieno Melnā jūra ar Baltijas jūru, realizējot jau ilgi projektēto Daugavas savienošanu ar Dņepru. Šim lielajam ūdens ceļam nebūs tik vien kā neizmērojami saimnieciski panākumi, bet kā **vācu** ceļam viņam ari būs lielas politiskas sekas. Par visām lietām mēs ar viņu iegūstam lielu un tiešu iespaidu uz mazkrievu būšanām... Austrija vien to nevarētu veikt. Visa Rietumkrievija tiek pastiprinātā mērā ievilkta mūsu iespaida sferā un ari baltkrievu elements tiek no lielkrievu elementa atšķirts. Tādējādi visa šī Sarmatijas līdzenuma daļa tiek galīgi atrauta Maskavai un iegūta rietumiem. Šī svarīgā satikšmes ādere, kas Polijai aiz muguras, ari mums piešķirs ciešāku stāvokli attiecībā uz šo neuzticamo tautu, tā kā mēs šādējādi šo zemi zināmā mērā saimnieciskā ziņā ieslēdzam un ari no muguras puses aptveram» (170. lapp.). Tā Lēve. Redzams, ka viņš nav kautrīgs Krievijas izmantošanā vācu labā. Krievija viņam ir tik ierocis. Bet nu tālāk Lēves nekautrība visam uzliek vainagu. Kā kungu tautas locēklis viņš grib, lai kungu tauta valdītu un savā labā izmantotu vai visu pasauli. — Ko grib, tam ari sāk ticēt.—

«Izredze, kas vāciem še atveras,» tā Heinrichs Lēve turpina, «ir neizmērojama. **Enerģiski ar vācu zemniekiem jākolonizē vispirms Lietuva un Baltijas provinces. Vecais sakšu ceļš tagad ir pagarināts, siena, kas šķī-**

ra Prūsiju un Vidzemi, izlauzta un visa ordeņa zeme nu var tikt iegūta vienādā mērā vācu mēlei. Vecos laikos neviens vācu zemnieks negāja uz Vidzemi, vienīgais vaļējais jūras ceļš nebija nekāds kolonistu ceļš, tagad tas ir citādi un mēs varam mierīgi un bez rīvēšanās ar leišiem nogaidīt, kā norisināsies notikumu turpmākā gaita. Ka gala rezultatam vajaga būt labam, par to mums galvo stiprā sakšu cilts pie Baltijas jūras krasta (170. lap. p.)*).

«Kā tāļākie koloniju apgabali tad vēl svarā krīt Jekaterinoslava un Chersona un zināmā apmērā ari apgabals gar lielo ūdensceļu no Melnās jūras līdz Baltijas jūrai. Pārējā Krievija būs mūsu tirdzniecības un industrijas faktoreja... Lai ar mūsu aizjūras kolonijām notiktu kas notikdams, mūsu tautas nākotne un lielums, pateicoties jau patlaban iegūtam, ir pilnīgi nodrošināti. Svarīgāka, kā mūsu varas sferas atkaliegūšana un paplašināšana Afrikā, ir mūsu izlaušanās līdz pat Persijas jūras līcim un Turcijas atjaunošana, tanī varbūt pat ietilpstot Ēģipte,i. Uz šā varenā pamata mēs tad atkal no jauna — ar paplašinātām izredzēm — uzsāksim mūsu aizjūras koloniju politiku un to darīsim ar lielāku panākumu kā agrāk» (170.—171. lapp.).

Tāds grāmatu sarakstot ir Heinricha Lēves ieskats. Lielāka vācu patriota un lielāka visvāca par viņu vairs nevar būt. Ko visu viņš Vācijai negrib pievienot un dot! Kā kungu tautai, vāciešiem būs valdīt vai par visu pasauli. Visas citas tautas, liekas, ir tik ierocis šīs kungu tautas rokās. Latvijai, Lietuvai, Igaunijai ir jātiek kolonizētām ar vāciešiem. Latvieši, leiši, igauņi ir pilnīgi jāizskauž. Latviešu mēles (valodas) vietā Latvijā jānāk vācu mēlei.

Heinricha Lēves darbs visiem, kas grib ieskatīties patiesībā un to saredzēt visā pilnībā, rāda, kas mūs, latviešus, sagai-

*) „Die Gesichtsfelder, die sich hier den Deutschen eröffnen, sind unermesslich. Energisch mit Landbauern kolonisieren soll er zunächst Litauen und die baltischen Provinzen. Der alte Sachsenweg ist jetzt verlängert, die Scheidewand zwischen Preussen und Livland durchbrochen und das ganze Ordensgebiet kann nun gleichmässig der deutschen Zunge gewonnen werden. In alter Zeit ging kein Bauer nach Livland, der einzige offene Seeweg war keine Kolonistenstrasse, jetzt ist es anders und wir können mit Ruhe und ohne Reibungen mit den Litauern den weiteren Gang der Ereignisse abwarten. Dass der Ansgang ein günstiger sein muss, dafür bürgt uns der starke sächsische Stamm an der ganzen Ostseeküste.“ (170. lapp.).

dītu, ja vāci uzvārētu. Pilnīga iznīcība mūsu tautai. Viņš mums ari A. Niedras jautājumā rāda, kas ar Latviju un latviešiem būtu noticis, ja Niedra ar Golcu un Bermonta vācu un krievu bandām būtu uzvarējuši. Latvija tad tiktu pievienota Vācijai un latviešiem atņemta zeme, paši latvieši iznīcināti, pārvācoti un ar laiku pavisam izzustu kā senprūši, lībieši. Heinrichs Lēve skaidri un gaiši pastāsta, ko vācieši uzvaras gadījumā ar mums darītu. Viņi mums atnestu nāvi.

Kas grib, lai apvienotas un neatkarīgas Latvijas nebūtu, kas grib, lai latvieši atkal būtu vācu vergi un kas var panest, ka mēs, kā tauta, tiekam iznīcināta un ejam bojā, tas var Niedram dziedāt slavas dziesmas un to pielīdzināt pat gaišajam Kristus tēlam, kas ari jau noticis, lai gan īstais pielīdzināmais tēls būtu bijis Judass, bet kas ir par apvienotu un neatkarīgu Latviju un grib, lai latvju tauta paliek suverena, pastāv un uzplaukst brīvībā, tam no visas sirds jāvēlas, lai Niedras tracis un viņa ārprātīgā suminašana drīz beidzas un lai Niedra ar visiem viņa kompanjoniem visā drīzumā dabūtu pelnīto sodu par Latvijas nodošanu Golca un līdz ar to viņas mūžīgo ienaidnieku un verdzinātāju vācu rokās. Jābrīnas, ka cilvēkam, kas Latvijā vedis Golca bandas, kas nesa postu un iznīcību, jel pavisam kāds var piekrist, to aizstāvēt un tā labā demonstrativi dziedāt gaudulīgo dziesmiņu par ziedu kaisīšanu Gaujā. Par nāves ziediem un nāvi te tik var dziedāt. Par verdzību un iznīcību. Jābrīnas, ka cilvēks, kas kopā ar Golcu Latvijai nesis nāvi, vēl grib elpot Latvijas gaisu un skatīt asiņainās cīņās pret viņu, Golcu, Bermontu atbrīvotās suverenās Latvijas sauli. Judass vismaz, kā stāsta, «aizgāja un pakārās». Pats sevi notiesāja un nosodīja. Runāt tagad par kādu Rīgas atsvabināšanu no lieliniekiem ir tīrā liekulība. Zaglis bēgdams ari mēdz saukt, lai ķer zagli, tādējādi cerēdams izbēgt gūstītājiem un pelnītam zagļa sodam. Ne atsvabināšanas nolūkā Golca un Bermonta bandas nāca, bet lai iekarotu Latviju vāciešiem. Viņiem bija gluži vienaldzīgi kas Rīgā, vispāri Latvijā atradās. Viņiem vajadzēja tik zemes, kur apmetināt vācu kolonistus. Heinrichs Lēve to klaji un gaiši pastāsta, ko vāci gribēja. Ja Golcs un Bermonts gribēja izdarīt atsvabināšanas darbu no lieliniekiem, tad viņiem fronte nemaz nebija jāvērš pret Latviju, pašā Vācijā tad viņiem pret lieliniekiem

būtu darba gana bijis, jo tur ne mazāk lielinieku, kas tur tik runā par galvas kausu iedauzīšanu (Schädeleinschlagen). Sagādāt vācu imperialismam un militarismam uzvaru un pasaules kundzību, tas zem atsvabināšanas maskas no lieliniekiem bija viņu mērķis. Niedra ierocis.

Asiņainajās cīņās pie Raunas, Liepas, Cēsīm, cīnīdamās pret «A. Niedras Rīgas atbrīvotājiem» Ziemeļlatvijas armija varonīgi pārcirta Latvijas atbrīvošanas Gordija mezglu. Ziemeļlatvijas armijai cīnoties pret Niedras vācu un krievu (Golca un Bermonta) bandām, reizē ari vēl bija jāatgaiņājas pret lieliniekiem aizmugurē. Ziemeļlatvijas varonīgai armijai un viņas ģeniaļiem vadoņiem V. Ozolam, Berķim, Jansonam u. c., mums galvenā kārtā ir jāpateicas par Latvijas atbrīvošanu, ja, par Latvijas kā valsts eksistenci. Bermontiešu vēlākā izdzīšana no Kurzemes ir caur Strazdumuižas līgumu velti pārtraukto Cēsu cīņu turpinājums.

Ja Niedra ar Golca bandām atbrīvoja Kurzemi un Rīgu, tad jau noziegums ir bijis bermontiešus vēlāk no Rīgas un Kurzemes izdzīt. Ja Niedras darbs labs, tad jau būtu noziedzība, ka mūsu strēlnieki izlējuši savas jaunās kūpošās asinis cīņās ar vāciešiem. Bet bermontiešu sagrautās un nodedzinātās Jelgavas pils un citas drupas liecina ko citu, viņas mums stāsta par «Rīgas atbrīvotājiem» kā par posta un iznīcības nesējiem. Niedras, Golca un Bermonta bandu izlietās asinis uz debesīm sauc pēc atmaksas.

Sofistiski un liekulīgi ir runāt par kādiem pienākumiem pret Krieviju. Revolucijā, kā angļu lielais filozofs Džons Lokks saka, tauta pati savas tiesības norauj no debesīm. Tauta ir suverena. Pašnoteikšanās tiesības, kā Kants saka, ir tautas dabiskākās un viņai neatņemamas tiesības. — Ne tiraņu, bet tik tautas griba ir suverena. Tautu var apspiest un tā nospiest, ka viņa savas pašnoteikšanās tiesības nevar izlietot, bet tiklīdz viņa tās revolucijas vai citādā ceļā atguvusi, tad valstī atkal tik vienīgi suverenās tautas griba ir suverena un tautai tiesība sodīt noziedzniekus un lielākie starp visiem ir tie, kas uzstājas pret tautas neatkarību.

Heinricha Lēves grāmatai ir ārkārtēji liela nozīme ari vēl tai ziņā, ka viņas autors ir Latvijas pilsonis — vācietis. Heinrichs Lēve ir pieņemts vārds — pseidonims. Apskatītās grāmatas autors ir kāds Latvijas vācu ekselence, kas Vācijā un

vēlāk ari Krievijā bijis profesors. Beidzot viņš Krievijā bijis kurators un krievu presē savā laikā (priekš kara) viņu pat minēja kā tautas apgaismošanas ministra kandidatu. — Dīvaini, ka Krievijas profesors un kurators brīdina vācu valdību, lai sargās no krievu studentiem un it īpaši no krievu sievietēm. Brīnums, kā krievu kurators var tā skatīties uz Krieviju un krieviem, Krieviju un krievus uzlūkojot kā Vācijas daļu un izmantošanas objektu. Augsts krievu ierēdnis visu uzlūko no visvācu viedokļa!

Heinricha Lēves grāmatai jo raksturīga un liktenīga nozīme tai ziņā, ka **viņas autors ir bijis Andrieva Niedras kabineta loceklis.** Niedras kabineta ministrs «Heinrichs Lēve», kā redzējām, grib Lietuvu, Latviju, Igauniju steidzīgi vien kolonizēt ar vāciešiem, grib, lai latviešu valodas vietā atskanētu tik vācu u. t. t. Ar vārdu: grib Latviju pievienot Vācijai un latviešiem kā tautai sagādāt senprūšu un lībiešu likteni. Silvio Brederichs savā brošurā ari to grib. Vinigs savās «Atmiņās» izteic līdzīgas domas. Niedras kabineta ministrs, jādomā, pilnīgi izteic kabineta šefa domas; jo, kā citādi iespējama Niedras kopdarbība ar Golcu, Bermontu un viņa vācu bandu sūtīšanu cīņās pret Ziemeļlatvijas armiju? Tūkstošiem latvju dzīvību ir iznīcinātas. Izlietās asinis brēc pēc atmaksas. Neatkarīgās Latvijas intereses prasa, lai tiktu spriesta stingra un taisna tiesa ne tik vien pret Niedru, bet pret visu Niedras bandu un Niedras suminātājiem.

Un Latvijas vācieši? — Ko viņi saka par savu «Heinrichu Lēvi»? Tādu savu tautieti ar tādiem ieskatiem viņi gan laikam nemaz neieredzēs un savā vidū necietīs? Un mēs latvieši? Mēs lai nekad neaizmirstam Heinrichu Lēvi! Lai atdaram acis! Lai apskatāmies un pārbaudam, vai Latvijā «Heinrichs Lēve» tāds vienīgais? Vai mūsu resori un pat armija no tādiem tīra? Lai sargājam un galīgi iztīram mūsu apvienoto un neatkarīgo Latviju no visiem viņas ienaidniekiem! Kas ir pret neatkarīgu Latviju un par latviešu iznīcināšanu, tam nav vietas Latvijā.

Kas pieskaras Latvijai, nāves lai skauts!

Vācu austrumpolitikas pastari.

Skats, kas vāciem 1918. g. austrumos atvērās, kā «Heinrichs Lēve» savā darbā »Das neue Russland un seine sittlichen Kräfte» («Jaunā Krievija un viņas tikumiskie spēki») izsacijās, bija bezgalīgs. «Kungu un kareivju tauta», kādas citas līdzīgas zemes virsū vairs neesot, tiešām bija iedomājusies, ka viņas rokās jau pasaules virsvaldība. — Bet ir par to gādāts, ka koki neieaug debesīs. Vācu šādai hidridai — pārgalvībai sekoja drīz pastari. Lasot Augusta Viniga (Winnig) 1921. g. iznākušo grāmatu «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik», kuŗas nosaukums mūsu valodā pēc gara tulkojams «Vācu austrumpolitikas pastari», mēs redzam, kā šie pastari tuvojas.

Jau rietumos pēc pārējas pār Marnas upi vāciešiem vienā spārnā franči devuši krietnu triecienu un pie Reimsas sākuši apskaut vācu armijas otru spārnu. Sekas: vācu armijas centram jāatkāpjas. Vācu cerības uzvarēt izgaist.

Ka vācu armijai jāatkāpjas arvienu vairāk un vairāk, par to vairs nevar šaubīties. Antante (sabiedrotie) ir uzvarētāja. Vinigs gribēdams sabiedrotos iebaidēt raksta 1918. g. augustā vācu labo socialistu organā «Glocke», ka vāci atkāpsies caur Beļģiju solīti pa solīšam un tā atkāpjoties aizstāvoties tikšot izpostīta visa Beļģija. To sabiedrotie negribēšot un būšot ar mieru, slēgt vāciem pieņemamu, samērā izdevīgu mieru. Bet sabiedroto vadoņi nebija iebaidāmi. Rietumos vāciem draudēja neizbēgama katastrofa.

Ko nu «kungu un kareivju tauta, kuŗai otras nav līdzīgas», nevar iegūt vai zaudē rietumos, to viņa grib panākt austrumos. Kā sarkans ilgu un gribas pavediens tas velkas viscaur Augusta Viniga grāmatai «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik» no sākuma līdz beigām. A. Vinigs, kā viņš apgalvo, «nepiekrīt vācu malu valstu politikai», jo tā viņam izliekas pretēja prātam. «Nevis aiz cēlās peitates, kāda tik daudziem maniem partijas biedriem pret Vīnes kongresa lēmumiem un jo sevišķi ne aiz piekrišanas tam stāvoklim, kāds tas bija priekš kaŗa («Status quo ante bellum»), bet tāpēc, ka mana pārliecība ir, ka vēsturiskais progress nav savienojams ar mazām

mazražīgām nacionalām valstīm, bet gan, ka tas prasa lielu saimniecisku vienību dibināšanu. Tāpēc es domāju: kam lai paliktu Krievijas malu apgabali, tas būtu jāizšķir varai, bet patstāvīgi viņi nedrīkstētu tapt, tas būtu pret pasaules vēstures saprātu, kā jo sevišķi parole: patstāvība mazajām nācijām! Šī aizvakardienas gudrība, mazpilsoniska niekošanās.» (5. lapp.). — «Man», tā Vinigs turpina, «iebilda, ka Polijas valsts atjaunošana jau esot noticis fakts, ko vairs nevarot padarīt par nenotikušu un šis fakts iespaidojot šādā virzienā ari citus malu apgabalus.» «Diemžēl, tas tā esot,» piezīmē Vinigs (5. lapp.).

Redzams, ka A. Vinigs ir mazāku nacionalu valstu pretinieks. Pat Polijas, kuŗa, ja viņā ietilpst visi poļi, ir saucama par vidēji lielu lielvalsti. Tik tādām valstīm, kā Vācijai, Anglijai, Ziem.-Am. Sav. Valstīm, Francijai un citām tamlīdzīgām, laikam, ir tiesība pastāvēt. Bet senā mazā Grieķija radīja kulturu, kuŗas pamatā sakņojās visa mūslaiku kultura. Šveicija, Beļģija, Holande, Dānija, Norvēģija u. c. vēl mūsdienās ikvienam, kas grib redzēt, rāda, ka ari mazas valstis var cienīgi pastāvēt, uzplaukt, dzīvot savu īpatnēju kulturas dzīvi un radīt nemirstīgas kulturas vērtības. Dažādības trūktu pasaulē, ja būtu tik nedaudzas lielvalstis ar nedaudzām tautām. Vai mazās vijolītes, neaizmirstulītes un citas mazpuķītes nevairo dabā skaistumu? — Mazajām nācijām ir tāda pat eksistences tiesība, kā lielajām. Tāda pat tiesība būt suverenām, un attīstīt visas savas īpatnības. Kantam taisnība, kad viņš runā, ka pašnoteikšanās tiesība ir tautu (it visu) visdabiskākā un viņām neatņemama tiesība. Bet kas Vinigam daļas gar Kantu? Viņš nav Kanta gara bērns, kas prasa vienādu tiesību un vienādu taisnību visām tautām un kas uzsver, ka nedrīkst ne otrā cilvēkā, ne otrā tautā ieraudzīt ieroci, bet mērķi. Šāda Kanta taisnība Vinigam ir sveša. Citās tautās viņš tik ierauga ieroci vācu tautas rokās. Latviešu, leišu, igauņu u. c. tautas viņam ir tikai vācu izmantošanas objekts: šādā vai tādā veidā, kā nu to apstākļi un vācu spējas atļauj. Šim mazo tautu pašnoteikšanās tiesību un neatkarības pretiniekam nu vācu valsts iekšlietu ministrija (Reichsamt des Innern) 1918. gada julijā pieprasa, vai viņš negribētu

piedalīties kādā studiju ceļojumā uz Baltiju. Ceļojumam vajadzēja ilgt nedēļas divas. 1918. gada septembŗa beigās A. Vinigs kopā ar «Korrespondenzblatt'a» redaktoru Pavilu Umbreitu dodas ceļā. Viņi apmeklē Liepāju, Jelgavu, Rīgu, Tērbatu un Rēveli. Umbreits bez tam ari vēl Kauņu, kamēr Vinigs pēc 12 dienu ilga ceļojuma atgriežas uz Berlini, lai tur valdībai vispirms mutiski pasniegtu ziņas par sava ceļojuma rezultatu un pēc tam ari vēl iesniegtu rakstisku ziņojumu. Ceļojuma mērķis bijis iepazīties ar vācu kolonizacijas apstākļiem un viņas iespējamību Baltijā un ar to iepazīstināt vācu arodnieku organizaciju vadošās personas, lai viņas padarītu par plašo vācu kolonizacijas planu piekritējām. — «Man», saka Vinigs, «kolonizacijas jautājums nebija gluži jauns». Jau 1915. g. viņš Hamburgā par šo jautājumu noklausījies Kurzemes muižas īpašnieka un kolonizētāja-praktiķa Silvio Brēdericha priekšlasījumu. Bet pilnīgāko pārskatu par vācu okupacijas valdības kolonizacijas jautājumā Kurzemē spertiem soļiem viņam tomēr sniedzis barons Knige Liepājā. Knige, kuŗam muižas Hanoverā un Vakarprūsijā, dzimis Kurzemē, kur ari pavadījis savu jaunību. Tā kā Vācija nespējot uzturēt visus savus iedzīvotājus, it īpaši vēl, kur karš atricinājis Vācijas tirdzniecības un rūpniecības stāvokli, tur jārūpējoties par tādām izceļošanai noderīgām zemēm, kur vācu izceļotāji savai tautībai neietu zudībā. Tāda zeme ar lielu kolonistu uzņemšanas spēju esot Baltija. Visu to vērā ņemot Vinigs jau tūliņ no pat iesākuma piekritis vācu kolonizacijas planiem Baltijā (6. lapp.). — Kurzemes muižniecība kolonizēšanai ar vāciešiem jau par 1914. g. cenu apsolījusi dot trešu daļu savas zemes. Vidzemes un Igaunijas bruņniecība vēl to nolēmušas neesot (7. lapp.). —

«Manam mēģinājumam, runāt ar latviešu strādniekiem», tā saka Vinigs, «nebija nekāda panākuma, jo viņi man neuzticējas un izturējās tā, it kā viņi vāciski neprastu» (Meine Versuche mit den lettischen Arbeitern zu sprechen, hatten keinen Erfolg, die Leute trauten mir nicht und taten, als ob sie nicht deutsch verstünden.» 7. lapp.). —

Atzīstama šāda strādnieku izturēšanās. Te parādās tautas dvēsele, kas instinktivi nojauš, ka vāciem nevar uzticē-

ties, un kas ari no vāciem nekā negrib zināt. Citādi tas ir ar «latviešu inteliģenci» (īstenībā ar pseidointeliģenci). Rīgā Vinigu apmeklējuši daži «latviešu patrioti». Viņš ar tiem sarunājies par latviešu zemes nākotni. «Tik ne vairs pie Krievijas» («Nur nicht wieder zu Russland!») viņi sacīja. — «Patstāvīgi?» («Selbstständig?») — «Ja — vismaz pārvaldībā; satiksme, nauda, saimniecības politika kopēja.s ar Vāciju.» (Ja — wenigstens in der Verwaltung; Verkehr, Wärung, Wirtschaftspolitik gemeinsam mit Deutschland»). «Mēs gribam», sacīja viens no viņiem, «labāk stāvēt uz Baltijas kalnaines vācu kulturas, nekā uz Sarmatijas līdzenuma krievu barbarības» (7. lapp.). — Tie, ar kuriem Vinigs tā sarunājies, bijuši mantīgās pilsonības priekšstāvji. Ar latviešu socialistiem viņš šai savā pirmajā ceļojumā nav sarunājies.

Nepiedodami, ka pēc tam, kad Nacionalā padome Valkā jau bija nolēmusi proklamēt apvienotu demokratisku patstāvīgu Latvijas republiku, Rīgā vēl varēja rasties latviešu cilvēki, kas tā varēja runāt un būt ar mieru nogrimt vācu atkārībā, jo ja finanses, satiksme, saimniecības politika ir kopējas ar Vāciju, tad pat vairs ne par autonomiju nevar runāt, bet tik par šauru administrativu pārvaldību, «pašvaldību», par kādu Ed. Veidenbaums savā laikā ironiski dziedāja: «Pašvaldība mums dota ir, Tāda, kā pagastiem Baltijā.» Būtu bijis interesanti dzirdēt: kā šos «latviešu patriotus» sauc, bet viņu vārdus Vinigs nemin. Vergu dvēseles tādi!

Tikko pagājušas nedēļas divas pēc Viniga atgriešanās Vācijā, kad vācu valdība, iepazinusies ar tai iesniegto rakstu, Vinigu atkal sūta uz Baltiju ar noteiktiem uzdevumiem un apsolās viņu stipri atbalstīt. 25. oktobrī 1918. g. Vinigs pa otram lāgam dodas uz Baltiju. Viņu pavada hamburdzietis Dr. Burchards kurš piekomandēts Baltijas civilvaldei un kuram Rīga ar tās stingri godīgajiem vācu pilsoņiem un tirdzniecības kantoriem pie platās Daugavas, izliekas it kā tā būtu Hamburgas māsas pilsēta («Schwesterstadt Hamburgs», 11. lapp.).

«Uzdevums», saka Vinigs, «ar kādu prinča Makša valdība (Bādenes princis Maksis toreiz bija vācu valstskanclers) mani sūtīja uz Baltiju, bija, lai es tur mēģinātu sarunāties ar noderīgiem igauņu un latviešu priekšstāvjiem un lūkotu viņus iegūt vācu draudzīgai politikai». — «Manas politikas mērķis,» turpina Vinigs, «ir radīt tādas attiecības starp mums un Baltiju, kuŗas šīs zemes saimnieciskā un politiskā ziņā saista ar mums un mums dod iespēju Baltijas robežās dzīvojošos ciltsbrāļus aizsargāt pret aizskāršanu — pārestību un varas darbiem.» (37. lapp.). — Viniga īstais nolūks, kā to rāda viņa grāmata, ir: 1) Baltiju pilnīgi pievienot Prūsijai, 2) ja tas neiespējams, tad tomēr Baltiju šādā vai tādā veidā saistīt ar Vāciju, ka par viņas neatkarību nevarētu vairs nemaz būt runa un 3) ja tas neizdotos un Latvija un Igaunija tomēr kļūtu patstāvīgas — suverenas valstis, tad viņas saimnieciskā un finansielā ziņā darīt atkarīgas no Vācijas un par visām lietām panākt to, ka lai Baltiju uz līguma pamata padarītu par vācu kolonizacijas Eldorado.

Sarunās ar latviešu «politiķiem» Vinigs ir ļoti izveicīgs, viltīgs un izlieto visus līdzekļus, lai panāktu savu mērķi. Kā socialdemokrats-arodnieks, viņš Vācijā pastāvīgi ir spēlējis izlīdzinošu lomu starp darba devējiem un darba ņēmējiem un šajās sarunās ieguvis lielu izveicību. Vācu valdība redz, ar kādu enerģiju un izveicību viņš nopūlas, lai panāktu Latvijas un Igaunijas saistīšanu ar Vāciju un viņas pārvēršanu par Vācijas kolonizacijas zemi, viņu jau 14. novembrī 1918. g. iecel par «vācu valsts ģeneralpilnvaroto Baltijā» (zum «Generalbevollmächtigten des Reichs für die baltischen Lande») un vēlāk ari par Vācijas sūtni. Bet, neskatoties uz viņa virtuozitati sarunās ar «politiķiem», valdības vīriem, vācu zaldātu un matrožu padomēs, Vinigs zinātnē, kā tas viņa grāmatā redzams, ir liels ignorants un ļoti paviršs. Kā vēsturē, tā ģeografijā, statistikā un citās lietās. Viņam ir pilnīgi nezināms, cik Latgalē, Vidzemē,

Kurzemē, Zemgalē priekš kara ir bijis iedzīvotāju. Mūsu valstij esot 900,000 iedzīvotāju un tāda tik maza valsts nevarot pastāvēt. Vācu Latvijā esot 10 proc., kur laužu skaitīšana pierādīja, ka vāciešu nav ne pilnas 4 proc. Ir grāmatā daudz nepareizību un paviršību, bet tās uzrādīt nav šī apskata nolūks. Šo rindiņu autors tik grib spilgti un gaiši rādīt, ko Vinigs, Golcs, Bermonts, vācu valstsvīri, mūsu baroni un viņu latviešu ieroči ar mums gribēja darīt: mūs kā tautu iznīcināt.

Iekams Vinigs brauc uz Baltiju, viņš aprunājas ar saviem partijas biedriem-socialdemokratiem, kā, piem., ar Dr. Davidu, Ēbertu (vēlāko valsts prezidentu) u. c. Jau runāts, ka ķeizaram būs jāatkāpjas. Vinigs ķeizara atkāpšanos tura par lielu nelaimi (für sehr schwer und befürchtete das Schlimmfte für das Reich, wenn es zu solcher Abdankung käme», 10. lapp.). Par šīm rūpēm viņš runā ar otru socialdemokratu Ēbertu. Abi ir drūmi un nopietni. Vinigs vaicā, vai socialdemokratijas vadība un partija tādam radikaļu uzbrukumam, tādai vētrai pret ķeizaru spēšot atturēties pretī? Ēberts šai ziņā ir optimists, mierina Vinigu, ka ķeizaram nekā nepadarīs un atvadoties saka: «Ēsi bez rūpēm, mēs neļausim, ka tas notiek» («Sei unbesorgt, wir lassen es nicht dahin kommen» (10. lapp.). — Savādi socialdemokrati, kas tādi ķeizara piekritēji un draugi! Saprotams tad ari ir, ka Vinigs un citi viņa biedri ir tādi imperialisti un citu tautu izmantotāji, citu zemju kolonizētāji, lai turienes tautas iet bojā, kad tik vāci dzīvo. Latviešu socialdemokratiem Vinigs pārmet, ka tie nav diezgan lieli internacionalisti, bet pats viņš ir liels vācu nacionalists. Vai nav tīrā likteņa ironija, ka tāds ķeizara draugs un piekritējs, kā Ēberts, tiek ievēlēts par pirmo vācu republikas prezidentu? Tāpēc jau ari Vācijā nekā neiet. Stinnes un citi spekulanti valdīja. Socialdemokrati, kā saka, nav ne cepti ne vārīti. Tas laikam pasaules un tautu liktenis, ka nekautrīgākie nāk pie stūres. Ari pie mums neviens vien neatkarīgās Latvijas pretinieks par nakti palika par «karstu neatkarībnieku», kad varēja piesēsties pie neatkarīgās suverenās Latvijas stūres un «dažs labs jau šūpulī ir sapņojis par neatkarīgu Latviju», kas līdz suverenās Latvijas tapšanai liedzies pat latviešu Konversacijas vārdnīcā ko rakstīt.

Ceļā uz Rīgu Vinigs iepazīstas ar vācu kolonizatoru Kaz-

dangas baronu fon Manteifeli. Tas tik esot viens īsts Baltijas barons. Zem šī nosaukuma Vācijā saprasts tas vislaunākais politiskais stāds Dieva-Kunga cilvēku dārzā. «Kas uz Manteifeli attiecas, tad es viņā macījos pazīt vācu idealistu, kādu es še nebiju cerējis atrast... Savā īpašumā viņš bija radījis lielāku vācu kolonistu nometni, viņš tur bija ierīkojis apm. 50 vācu kolonistu nometnes, un šai nolūkā nesis daudz upuru. Ilgajā sarunā, kuras priekšmets, saprotams, bija Vācijas stāvoklis austrumos, Manteifels izrādīja apbrīnojamu bezpartejību iekšējās politikas jautājumos un turēja iekšējās politikas strīdus jautājumus par neievērojamiem, samērā ar n e p i e c i e š a m ī b u, i e g ū t v ā c i e t ī b a i j a u n u z e m i, k a s t i k a i k o l o n i z ē j o t i e s p ē j a m s. Manteifels piederēja pie vispatīkamākiem baltiem, kurus es mācījos pazīt» (10. lapp.). — Vinigs ir ne tik vien Manteifeļa, bet vispāri liels Baltijas baronu aizstāvis. «Manš ceļojums,» saka Vinigs, «mani vispirms veda uz Rīgu. Še bija Baltijas civilpārvaldes sēdeklis, kuŗa priekšgalā stāvēja fon Goslers. Viņš bija vecā reichstaga konservativs loceklis. Kad es viņam savus planus un uzdevumus stāstīju, tad viņš atbildēja, ka nelikšot man nekādu šķēršļu ceļā, viņš priecāšoties, ja man izdošoties to panākt, kas viņam un viņa ierēdņiem neizdevies» (11. lapp.).

«Nedaudz dienās,» tā Vinigs apgalvo, «viņš ar latviešu tautas partijām ieguvis tik daudz saišu, ka viņa mērķiem bijis pilnīgi diezgan... Mans draugs Emils Krauze Hamburgā man bija ieteicis kādu inženieru Skubiķi, kurš esot latvietis un socialdemokrats. Es viņu apmeklēju. Skubiķis mani tūliņ uzlūdza, palikt pie viņa uz glāzi tējas. Pēc dažām stundām dzīvās sarunās es biju mantojis labu pārskatu par latviešu partiju būtību un par viņu vadošām personām. Skubiķa sieva bija ārste. Viņai bija laba prakse un zem viņas segas šai mājā sanāca daudz opozicionālu latviešu apspriešanās nolūkos. Šeit es arī mācījos pazīt gandrīz visus tos latviešus, kuŗi vēlāk spēlēja lielāku politisku lomu.» (11. lapp.).

Ar Skubiķi un tā kundzi Vinigs bieži satiekas. Kā redzams, tad Skubiķis Vinigam top uzticības vīrs.

«Skubiķis,» saka Vinigs, «bija trudoviks, t. i. tautas socialists, taču šī partija nebija pierādījusi gluži nekādas dzīves spējas un viņš tāpēc bija pievienojies latviešu socialdemokratu strādnieku partijai, kuŗa pati sevi salīdzina ar krievu menševi-

ku un vācu neatkarīgo strādnieku partiju. Bet šo jēdzienu nevar ņemt pilnīgi uz mata...» Visrupjākiem vārdiem viņi uzbruka «socialimperialistiem Ēbertam un Šeidemanim». Vācu pārvaldes laikā viņi vis nebija zīdu auduši, blakus īsti bīstamiem elementiem bija arī dažs nevainīgs latvietis jutis cietu roku. Vācu socialdemokratija tā nebija novērsusi. Šādos apstākļos man bija saprotams viņu sašutums un es lūkoju viņus apmierināt, solīdams viņiem atvieglinājumus un labojumus. Bet viņi nebūt nedomāja savus nacionālos latviešu apstākļus puslīdz tāpat apskatīt un rīkoties, kā vācu neatkarīgie savas nācijas apstākļus. Latviešu socialisti taisni bija dedzīgi nacionalisti un kad es viņus darīju uzmanīgus uz viņu internacionalistiskām teoremām, tad viņi savu izturēšanos aizbildināja ar šādiem vārdiem: «Mēs, latvieši, esam apspiesta nācija» (11. lapp.).

«Ārstā Kalniņā,» tā turpina Vinigs, «es mācījos pazīt radikalu latvieti ar ārkārtīgi asu toni un nesamierināmu dabu. Katra saruna ar viņu pēc nedaudz teikumiem palika tik asa, ka mūsu viesmīlīgajam saimniekam Skubiķim bija rūpes un mokas («Sorge und eine Pein war»). Kara laikā Rīgā bija bijuši daži vācu socialdemokrati. Divi no viņiem, Ernsts Heilmans un Adolfs Kesters (Koester), kurš Milera (Müller) kabinetā bija ārlietu ministrs, vēlāk bija uzrakstījuši savus iespaidus un ar to sacēluši latviešiem dusmas. Man viņi to meta priekšā. Kad es paskaidroju, ka viņi abi ir mums mīļi cīņas biedri un skaitās par mūsu labākiem rakstniekiem un stiprākiem politikas atbalstiem, tad ar Kalniņu gluži pavisam samaitājos un viņa riebīgās rupjības (Unflätigkeiten) par vācu socialdemokratiju pārsniedza tik ļoti katru mēru, ka man vajadzēja palikt rupjam un šīs vīrs turpmāk bija mans naidnieks («seine Unflätigkeiten über die deutsche Socialdemokratie überstiegen so sehr alles Mass, dass ich grob werden musste und diesen Mann fortan zum Feinde hatte»). Viņa uz Berlini nosūtītās sūdzības, kuras man nodeva Davids, izzinājis konstatēju, ka viņas tikai pa ļoti mazai daļai dibinājās uz patiesības» 12. lapp.).

«Gluži citāda tipa bija Dr. Menders, latviešu socialdemokratu žurnalistiskais vadonis. Viņš bija mierīgas dabas cilvēks un politiskos jautājumos oportunists (Opportunist). Īsajā boļševiku laikā viņš bija tik daudz cietis, ka viņš ieturēja neatlaidīgu pretboļševistisku taktiku. Cik es varēju pārredzēt, tad

viņš bija vienīgais latv. socialists, kas socialistisko teoriju tiešām ari pārvaldīja. Viņš bija īsts vāciem draudzīgas politikas draugs («Er war ein aufrichtiger Freund einner deutschfreundlicher Politik»). Vācu pārvalde bija šīs aprindas arvien tik uzlūkojusi ar policiskām un ne ar politiskām acīm» (12. lapp.).

«Visinteresentākais vīrs šajā latviešu politiķu grupā bija Dr. Valters («Der interessanteste Mann in diesem Kreise lettischer Politiker war bei weitem Dr. Valter»). — Viņš studēja Vācijā, ir tad gadiem ilgi Rīgā bijis par vācu arodnieku lapu korespondentu un būs gan ari rakstījis vācu socialdemokratu partijas lapām. Viņš tādā mērā tika turēts par vācu draugu, ka kara sākumā krievi viņu gribēja ieslodzīt, («Er galt in solchem Masse als Deutschenfreund, dass er bei Ausbruch des Krieges von den Russen interniert werden sollte»). Viņš aizbēga uz Somiju, kur viņu kāds vācu draudzīgs apriņķa priekšnieks paslēpa līdz tam, kamēr viņš varēja aizbēgt uz Skandinaviju. 1918. g. vācu valdība viņam atļāva iebraukt Rīgā un viņš tur nonāca gandrīz tai pašā laikā, kā es no Berlines. Par latviešu politiku viņš bija sarakstījis kādu grāmatu, no kuras viņš man rādīja drukas novilkumus — bet viņa nekad nav iznākusi. Mūsu pirmajās sarunās viņš ari tagad vēl izdevās par vācu draugu, vēlāk viņš savu izturēšanos grozīja» (12. lapp.). «Ar socialistiem, pie kuriem man toreiz ari vēl Dr. Valters bija jāpieskaita, es drīz atradu mūs vienojošus politiskus satiksmes punktus. Viņi bija godīgi Antantes (Sabiedroto) pretinieki, gan ari vecās Vācijas pretinieki, bet viņi ticēja, ka ar nākošo jauno Vāciju viņi varēs kopā strādāt. Mūsu sarunās mēs gluži svabadi bez kādām formalitātēm pārrunājām formas, kādās varētu noritēt mūsu vēlākā kopdarbība. Latvieši pie tam aizstāvēja pilnīgu patstāvību un atraidīja pat uniju ar Igauniju un Lietuvu. Manam iebildumam, ka tāda balkanizēšana (pārvēršana par Balkanu, tik mazu valstiņu dibināšana) sevišķi saimnieciskā ziņā neciešama un kā tādu pundura valstiņu (Zwergstaaten) dibināšana nevar pastāvēt marksisma kritikas priekšā, viņi gan nevarēja neko lietišķu kā pretsvaru pievest, taču savas pārliecības viņi negrozīja» (13. lapp.).

«Caur latviešu pilsoniskām partijām», kā izsakās Vinigs, «gāja dziļa plaisa. Kas viņas šķīra, bija ārējā politika. Vāciem draudzīgos pilsoniskos latviešus citi uzlūkoja kā nacionalās lietas nodevējus un no viņiem izvairījās kā no mēra slimniekiem.. Viņu bija mazākums. Latviešu pilsoņu vairākums vai īsti tik proletariski dzīvojošā inteliģence, bet aiz kuras stāvēja zemniecības lielais vairums, stājās uz Sabiedroto pusi un bija vāciem ārkārtēji naidīgi. Viņi (pilsoņi) sadalījās četrās vai piecās partijās, kuŗu nosaukumos «demokratisks», «nacionāls» un «radikāls» atkārtojās dažādos salikumos. Skaita un iespaida ziņā stiprākā grupa bija zemnieku savienība, kuŗu vadīja Karlis Ulmanis, kuŗu es tikai vēlāk mācījos pazīt, kad mēs abi bijām amatos un godā. Latviešu inteliģence bija politiskā ziņā radikala, un kad es Valteri un Ulmani, kā ari pāra socialistus no tiem atskaitu, tad starp viņiem nav nevienas galvas, kas kaut cik ko nozīmētu, Ulmanis un zemnieku savienība bija politiski mēreni-liberāli, vācu-draudzīgie latviešu pilsoņi turpretī stipri svērās uz politiski labo pusi. Bija raiba partiju paraugkarte šai 900,000 (!) galvu mazajā tautā. Turklāt vēl nāca lielinieki, kuŗiem kulturas nabagajā proletariatā bija stipra piekrišana, tāda, ka mazinieki palika dziļi ēnā. Gandrīz ikdienas noturēja slepenas partiju sapulces, pie kuŗām ari es vairāk reizes piedalījos. Izstādīja sargposteņus uz ielas un pie mājas ieejas. «Es», tā Vinigs saka, «biju par to rūpējies, lai šo sēžu netraucē, par ko, saprotams, es latviešiem neka nesacīju, lai viņus nepadarītu neuzticīgus un viņiem neatņemtu romantikas un savādu piedzīvojumu tīku, kas viņiem dara tik daudz prieka... Bet slepenā lauku policija bija tik slikta, ka viņai lielākais daudzums šo tik kustīgo personu vārdi nemaz nebija zināmi, kurpretī atkal viņi ticēja, ka viņus ik uz soļa uzlūko un dažreiz viņi veselu pusstundu skraidīja pa pilsētu, iekam nonāca sapulces vietā, kur viņi taisni ejot būtu varējuši noiet trijās minutēs. (13. lapp.)» «Šīs sapulces,» tā Vinigs turpināja, «noderēja latviešu republikas izsaukšanas — proklamēšanas sagatavošanai. Pretējība starp vāciem draudzīgiem socialistiem un Sabiedrotiem draudzīgiem radikāldemokratiem u. t. t. bija tomer tik liela, ka netika panākta vienošanās. Es paziņoju vācu civilvaldei par iespējamību, proklamēt brīvu Latviju un prasīju,

lai to cieš un ar šiem ļaudīm mierīgi kā ar kādu valdību sarunājas un līgst. Fon Goslers atsprāga atpakaļ.» Vinigs sācis baidīties, ka vācieši atkal neizdara agrākās kļūdas, t. i. neapspiestu šīs kustības ar varu, gribējis jau braukt uz Berlini, lai tur pārstātu un lūkotu dabūt piekrišanu, bet tad apdomājies, ka lieta steidzama un nu pats sācis latviešiem ieteikt nacionalas padomes dibināšanu un provizoriskas valdības iecelšanu. Tas bijis 31. oktobrī 1918. g. Latviešu krāj- un aizdevu kases kantorī (Suvorova ielā). Vinigs pat ieteicis zināmu proklamaciju, kuŗā lai tiktu atzīta vācu okupacijas vara un izteikta gatavība ar šo varu kopā strādāt, par ko viņš piedabūšot pie šā akta ari vietējos vāciešus, gādāšot, ka vācu iestādes izsludināto tautas padomi cietīšot, kamēr no Berlines pienākšot atzīšana. Vinigs izskaidrojis ari, ka viņš ar mieru, kopā ar kādu delegaciju, dotiès uz Berlini, lai tur viņu atbalstītu. Latvieši bijuši par šā soļa pārdrošību pārsteigti un Valters sacījis, ka viņiem tas viss savā starpā jāapspriežot. Vinigs izgājis. Pēc brītiņa kāds latviešu socialists iegājis pie Viniga blakus istabā un stāstījis, ka viņa priekšlikumu atraidīšot, jo Sabiedrotiem draudzīgie latviešu pilsoņi negribot nekādas neatkarības no Vācijas žēlastības.

Tas ir labi, ka negribēja neatkarības no Vācijas žēlastības. Vācija, kāda viņa ir, var mums nest tik atkarību. Tas redzams ari no paša Viniga priekšlikuma, kuŗam kaŗājās klāt smagi kluči, kas mūs vel atkarībā. Visa Viniga grāmata ir viens liels pierādījums, ka viņš mums nes tik važas un nekādu īstu neatkarību. Vinigam no savas puses latviešiem neatkarīga Latvija ari nemaz vairs nebija jāieteic. Nacionalā padome jau bija par apvienotu un neatkarīgu Latviju. Vajadzēja tik šīs idejas realizēt un viņas realizēšana varēja tik notikt cīņās ar vāciešiem un pateicoties vienīgi mūsu pašu spēkiem un Sabiedrotiem mums piepalīdzot, kā tas notika cīņās pie Raunas, Liepas, Cēsīm, Rīgas un beidzot Golca-Bermonta-Niedras bandas galīgi no Kurzemes izdzenot. Par neizdošanos sapulcē Vinigs, kā redzams, ļoti noskumis. «Šī neizdošanās», tā viņš saka, «noskrūvēja manas cerības zemāk. Man bija tā ap dūšu, ka bēdīgajam kaŗa iznākumam drīz sekos laiks, kuŗā mēs še vairs nekā nenozīmēsim» (14. lpp. —

Gluži pareizi Nespēks vien ar vācus dzina vest sarunas, un ja ar varu vairs neka nevarēja panākt, tad raudzīt latviešus šādā vai tādā veidā vest atkarībā no Vācijas ar dažādu līgumu palīdzību, kaut arī zem neatkarības maskas. Glābt baronus, sagādāt šeit vācu kolonistiem zemi u. t. t.

Ar igauņiem Vinigam neiet labāki, kā ar latviešiem. Pirmo reiz Igaunijā esot, viņam Tērbatā tā vien liekas, it kā būtu svētki. Dārzi un meži greznojas rudens krāsu bagatībā. Spoža saule un spilgti krāsainas lapas, kur vien raugies. Cilvēki laipni. Bet otrreiz viss drūms. Auksta migla apklāj zemi. Oficieru mājā, kur arī Vinigs apmetās, visiem tumšas, nospiestas sejas. Ceļā Vinigs satiek kādu oficieri, ar kuru viņš pirmo reiz iepazinies, «saspiests gaiss! Ko jūs vēl še gribat?» tas vaicā. «Nelāgs gaiss! Būs vien jāmetas prom. Kalēji rietumos — Francijā un Beļģijā kaļ tautu likteņus. Vācijai tur slikti klājas.«

Vilks vēl dauzās pa austrumiem un apskatās ko aprīt.

Avīzes «Dorpater Zeitung» redakcijā Vinigs dabūn zināt par kādu igauņu tautas vadoni Jansenu. Ar to viņš grib runāt. Jansenam acumirklī nav laika. Noliek satikšanos pēc pusdienas. Pa tam Vinigs iepazīstas tuvāk ar pilsētu. Ieiet arī muzejā. Ka jaunā igauniete, kas muzeju pārvalda, viņam nav labvēlīga, to viņš redz no viņas naidīgiem acu skatiem. Kad Vinigs viņai jautā, vai tad igauņiem neesot gluži nekādu literaturas pieminekļu, tad igauniete nosarkst un atbild: «igauņu literaturai nav pagātnes, bet nākotne!» — Noliktā laikā Vinigs ar Jansenu satiekas. Jansens ir sagatavojies. Viņš Vinigam rāda kādu fotografiju. Redzams uz tās upes krasts netāļu no pilsētas un uz tā vairāk līķu. «To ir vāci pastrādājuši!» saka Jansens. «Mierīgus pilsoņus viņi tur ir nošāvuši! Sešdesmit slepkavības!» Un Niedras Golca un Bermonta bandas? Cik slepkavību tās ir pastrādājušas? Vai Niedras draugi tās nevarētu saskaitīt? Tad redzētu, cik asiņains viņu dieveklis!

Vinigam Jansens pasniedz garu listi ar apcietināto vārdiem. «Visnepatīkamākā man bija,» tā saka Vinigs, «vācu militarpārvaldes padzītā-izklaidētā igauņu landtaga Mapējeva (Mapiew) divdesmit locekļu notiesāšana uz 15 gadiem pārmācības

namā, tā kā viņi bija sanākuši uz aizliegtu sēdi... Es kaunējos,» turpina Vinigs, «un nevarēju kādu laiciņu igaunim skatīties acīs. Un nu es zināju, ka nav bijusi tik latviešu un igauņu vaina, ka starp mums un viņiem nav pastāvējusi draudzība» (15.—16. lapp.).

Cietumus un nāvi visur nes vācieši. Katru tieksmi pēc tautu pašnoteikšanās viņi nāvējuši! 15 gadi pārmācības namā par Kanta ideju realizēšanas mēģinājumu. Un Niedra savos «Latvijas valsts tiesību pamatos» apgalvo, ka «vispapriekš par Latvijas neatkarību sākuši domāt Ludendorfs un visvāci» un «Rigasche Rundschau» to savā 148. numurā (5. julijā 1924. g.) atstāstīdama piezīmē, ka tas liekot «dziļi ieskatīties notikumu apakšgruntē». Ludendorfs un visvāci tautu pašnoteikšanās principa piekritēji!!! Pašnoteikšanos un neatkarību 15 gadus pārmācības namā! Šāda Ludendorfa un visvācu neatkarība lai katram, kas Ludendorfam un visvāciem piedzejo tādas lietas!

Igaunijā Vinigs arī satiekas ar Dr. Rorbachu (Rohrbach)! Divi lieli Latvijas un Igaunijas kolonizētāji ar vāciešiem! Rorbachs, blakus pieminot, ari raksta Dr. Šīmaņa vadītā «Rig. Rundschau»ā.

Igaunijā, kā Vinigs stāsta, tolaik igauņu partiju vēlēšanās bijusi: atkalsavienošanās ar Krieviju. Par igauņu neatkarību Jansens piem. neko negribējis dzirdēt. «Mēs», tā viņš sacījis, «esam maza tauta un dzīvojam kara- un tirdznieciski-ģeografiskā ziņā par daudz svarīgā zemē, lai spētu aizsargāt savu neatkarību.» Uniju ar Lietuvu-Kurzemi-Vidzemi Jansens atraidījis sacīdams: «starp igauņiem un latviešiem nav nekāda unija iespējama» (16. lapp.).

Igauņu tautas griba tomēr izpaudās neatkarīgā Iagaunijā. Prāts un apstākļi, jācer, reiz ari novedīs pie Latvijas, Lietuvas, Igaunijas un Somijas tuvākas apvienības, nekaitējot nevienas valsts suverenitatei.

Notikumu gaita Francijā un Beļģijā norisinājās strauji. Vācijas spēki ātri sabruka. Notikumi rietumos atspoguļojās un atbalsojās ari austrumos. Ja vāci nevarēja atturēties rietumos, tad veltas viņu pūles bija turēties austrumos. 6. novembrī 1918. g. Baltijas landtags, kurš sastāvēja no kādiem 60 locekļiem noturēja savas sēdes beidzamo reizi. Atklāja viņu ļoti

svinīgi. — 5. novembŗa vakaru Vinigs pavada pie Skubiķiem. Priekā starojošu seju Skubiķis stāsta par revolucijas izcelšanos Vācijā. Kaut ko drošu vēl nezināja. «Tas ir glābiņš. Tagad ir ceļš vaļā. Carisms ir beigts, vācu militarisms salausts, prūšu sistema sabrukusi! Pasaule ir brīva!» — Tā priecīgi Skubiķis, kuŗš brīnas, ka Vinigs līdzi nepriecājas. «Būs briesmīgs miers,» sūrojas Vinigs. «Elsass-Lotringa ies pazušanā. Mums neatdos kolonijas. Mums noslēgs jēlvielas un līdz ar to mūs noslēgs no pasaules tirdzniecības. Mūsu izvedrūpniecība ies bojā. Pieci miljoni strādnieku paliks lieki. Bezdarbība, algu nosišana, posts un nevarība būs vācu strādnieku liktenis. Ko mēs divdesmit pieci gadi ilgā arodnieciskā darbā esam ieguvuši, tas viss sašķīdīs kā putas.» Skubiķis priecināja Vinigu, sacidams: «Tādu mieru Francijas un Anglijas socialisti nepielaidīs». (22. lapp.).

Landtags vēl domāja, ka viņš ir situacijas kungs un ka uzvarētājs-vācietis var šeit rīkoties un veidot pēc savas gribas. «Kad es pusdienas starpbrīdī nācu pa landtaga platajām trepēm zemē,» saka Vinigs, «tad kāds Baltijas vācietis pienāca man klāt pie sāniem un lūkoja man iestāstīt, ka labākais atrisinājums esot «vācu sabiedrotā valsts» ar prūšuprinci priekšgalā; šāds rezultats būtu labāks par katru citu, sevišķi par Baltijas ieslēgšanu prūšu monarķijā.» Vinigs vaicājis, vai viņš tiešām to vēl nopietni domājot? Tiešām viņš to vēl domājis nopietni. (22. lapp.).

11. novembrī 1918. g. rietumu frontē (Francijā, Beļģijā u. t. t.) iestājās pamiers. Smagi bija pamiera nosacījumi. Vācijai bija: jāatstāj apsēstie apgabali, lielgabali, automobiļi, lokomotives, dzelzsceļa vagoni, zemūdenslaivas, kara kuģi. Elsasu-Lotringu, Pfalcu un Reinzemi apsēda Sabiedroto karaspēks.

Dezorganizacija vācu karaspēkā jau labi sen bija iestājusies. Tagad viņa pieņēmās lielā mērā. Ari austrumu frontē. Visi vairs tik gribēja tikt uz māju. Neviens vairs negribēja kauties. Dibinājās pēc krievu parauga zaldatu un matrožu padomes. Stingrā vācu militardisciplina galīgi izira. Vinigs, kā tas redzams no viņa grāmatas, daudz nopūlējies, lai zaldatus un matrožus (8000 matrožus Liepājā) piedabūtu pie paklausības

un kārtības. Bet galīgu sekmju nebija. Brāļošanās Rīgas frontē, kā tas Viniga grāmatā redzams, atnesusi zināmus augļus. Izirušas divas pasaules lielākās armijas. Sadragātas divas valstis.

Tik uz Krievijas un Vācijas gruvešiem varēja rasties un nodibināties jaunās valstis. — Ja vācu armija nebūtu bijusi tā izirusi, kā to tēlo Vinigs, tad daudz grūtāki būtu bijis nodibināties Latvijai.

Lai visu vairāk apvienotu, tad 14. novembrī 1918. g., kā jau minēts, Vinigu iecel par vācu valsts ģeneralpilnvaroto Baltijā. Viņa pirmais darbs bija: izlaist no cietumiem politiskos. Vinigs, kā viņš stāsta, atradies starp divām ugunīm. Vācu armijas virsvadība no tā nekā negribējusi zināt un pareģojusi slepkavības un dedzināšanas. Latviešu socialisti turpretī prasījuši, lai vienkārši atdara visus cietumus. 15. novembrī 1918. g. Vinigs pavēlējis, triju dienu laikā izlaist visus tos zemes iedzīvotājus, kuŗi atradušies cietumos par slepenu vai atklātu propagandu par savas zemes neatkarību, neskatoties uz to, kāds bijis tiesas spriedums. Nacionalai propagandai pielīdzināmi ari tādu biedrību locekļi, kuŗas veicinājušas neatkarības kustību vai ari personas, kas piedalījušās sapulcēs ar tādiem mērķiem. Tāpat izlaižami visi, kas sodīti par socialistisku propagandu. No atsvabināšanas izslēdzamas personas, kas pieder pie lieliniekiem, kā ari tie, kas musinājuši uz dumpi. Atsvabinātas ap 370 personas. Apcietināto boļševiku sarakstu Vinigs licis priekšā latviešu socialistiem un sacījis, ka viņš atsvabināšot ikkuŗu katru, kuŗu viņi atradīšot par nekaitīgu. Socialisti palikuši domīgi un sacījuši, ka Vinigam pašam tas jāizšķirot. Bet Vinigs socialistus nelaidis tik viegli vaļā un prasījis viņu atsauksmi, tad socialisti atbildējuši, lai Vinigs labāk komunistus atstājot cietumā. Dažus komunistus turpretī Vinigs tomēr atsvabinājis, tas bijis tanīs gadījumos, kad ģimenes piederīgie nākuši un viņu lūguši un viņš redzējis labu gribu. Atlikušos komunistus Vinigs 1918. g. decembŗa sākumā nodevis jaunās latviešu republikas tieslietu pārvaldes rokās, kuŗa par šo dāvanu gan vis daudz nepriecājusies. (38. lapp.).

Cik tuvas Vinigam attiecības ar dažiem socialstiem, to rāda tas, ka iecelts par vācu valts ģeneralpilnvarnieku Baltijā,

viņš iecelšanas dienas (14. nov.) vakaru pavada pie Skubiķiem. Apstākļu attīstīšanās tuvināja mūsu ieskatus. Es gribēju panākt Baltijas valstu pieslieša-nos Vācijai, un to pašu gribēja Skubiķis un gribēja menševiki vispāri. (50. lapp.). Vinigs Latvijas neatkarības izsludināšanu gribējis vēl kādu laiku novilcināt, lai vācieši varētu še ilgāki palikt un Viniga politikai rastos cerētie augļi — izlīdzināšanās starp latviešiem un vāciešiem. Tā kā ari Skubiķis vēlējās vācu-latviešu izlīgšanu — samierināšanos, tad ari viņam, kā vispāri socialistiem, pārsteigta neatkarības izsludināšana nebija vajadzīga. Bet konkurence viņus spieda rēķināties ar citām partijām (50. lapp.). Kārlis Ulmanis vēstulē piesūtīja socialistu grupām ultimativu prasību, lai viņas rakstiski atzītu, ka viņa piekoptā Sabiedrotiem draudzīgā politika ir bijusi pareiza. — Socialisti to turējuši par slazdu valgu un bijuši ļoti sarūgtināti. Viss tomēr norisinājies par labu drīzai Latvijas republikas izsludināšanai. Vinigs 17. nov. vakarā pulksten 10 pa telefonu uzaicināts tūliņ noiet kādā noteiktā paaugstinātā vietā «Anlagās» starp toreizējiem Troņamantnieka» un «Aleksandra» bulvariem, kur viņam pastāstīšot ko svarīgu. Jāejot bez pavadonības. Vinigs aizgājis. Divi vīrieši Vinigam paziņojuši, ka rīt pulksten $2^1/_2$ pēc pusd. latviešu teatrī (bij. krievu) tikšot izsludināta Latvijas republika. Vinigam nodota ari proklamacija, kuru nolasīšot. Abi vīri (Vinigs stāsta, ka tie nebijuši vācieši) prasījuši no Viniga, lai viņš to aizkavējot, naktī lai apcietinot šīs kustības vadoņus, sabraukušos uzticības vīrus, kādā nolūkā viņi uzdevuši to dzīvokļus: Romas viesnīcu, Belvi viesnīcu u. t. t.

Vinigs pateicies, sacījies, ka rīkošoties tā, kā Vācijas interesēs atradīšot par labu un beidzot abiem šurķiem un kā liekas, savas tēvijas nodevējiem, iedevis 150 rbļ. ostnaudā. Vinigs par to paziņojis pārvaldei un zaldātu padomei un pavēlējis to netraucēt. 18. novembrī iepriekš noteiktā vietā un laikā tad ari mierīgi noritējusi Latvijas republikas proklamēšana. Ap pulksten 4 pēc tam Kārlis Ulmanis ar Tautas padomes prezidentu apmeklējuši Vinigu, lai viņam par šo aktu svinīgi paziņotu. Vinigs Ulmani šai gadījumā redzējis pirmo reizi. «Pēc savām asinīm un izglītības,» tā saka Vinigs, «viņš ir vācietis. Ka viņam vācu izglītība, to viņš atzīst, bet ka viņš vācu tautības, no tā viņš nekā negrib zināt. Taču viņa nav

apšaubāma. Viņš ir lauksaimniecību studējis, dažus zemestrus Leipcigā, kā viņš stāstīja. Pēc tam viņš ir aizgājis uz Ameriku un tur vairāk gadus bijis «privatdocents». Bez latviešu valodas viņš vēl runā krieviski, angliski un vāciski, bet citādi viņš ir vienkāršs vīrs un pēc sava ārējā izskata caur un cauri zemnieks. Viņa dzimta cēlusies Ziemeļ-Hanoverā, kā man balti stāstīja, vecos laikos iecelojusi, bet dzīvojot starp tīri latviešu zemniekiem ar laiku zaudējusi apziņu par savu izcelšanos. Pēc manas atziņas viņš valdībā bija vienīgais, kas bija ieinteresēts vienīgi tik pašā lietā, tas, ko sauc par krietnu cilvēku. Es daudzkārt nožēloju, ka šo cilvēku nevarēju iegūt Vācijai. Viņa ienaids pret vāciem bija stiprs un bieži izpaudās atbaidošā kārtā, un tādos momentos viņam bija pat vienalga: krāpt vai melot. Daži domājās zināms, ka viņš no Anglijas uzpirkts, taču tā ko gan var arvien apgalvot, bet reti pierādīt.» (53. lapp.).

Kabinets sastāvēja no Ulmaņa kā prezidenta, Valtera kā iekšlietu ministra, Hermanovska kā finansu ministra un J. Zāliša kā kaŗa ministra, — tad vēl bija daži citi titularministri (ministri vārda pēc). Personība viņu starpā bija tik vēl Valters — personība mirdzošā gaismā. Iesākumā viņš bija socialists, vēlāk šķīrās no partijas, lai varētu legitimi strādāt. Sākumā viņš bija vācu draugs, vēlāk padevās Ulmaņa vācu naidīgai politikai, lai taptu ministrs un spēlētu kādu lomu. To viņš nu varēja pēc sirdspatikas. Ārējā «šlifā» viņš pārspēja visus savus kolēģus. Viņš kļuva runātājs-ministrs. Es viņam gāju pretī ar zināmu uzticību, tā kā man socialisti stāstīja, Valters neesot grozījis savus ieskatus, bet tik aiz pašlabuma mainījis ārējo fronti, savā sirdī viņš esot palicis tas pats vecais vācu draudzīgais socialists. Valters pieder pie tiem cilvēkiem, kuŗiem nav lietišķas vadošas zvaigznes, bet kuŗi dzīvo tikai savai personībai. Viņš dzinās pēc prezidenta goda un izlietoja labprāt gadījumu, lai Ulmani nostādītu ēnā. Tā kā toreiz latviešu sīkpilsoņi un zemnieki asi bija pret Vāciju, tad Valters to pēc iespējas aizskaŗošā veidā tērpa vārdos, lai runā mazāk veiklo Ulmani izceltu no tautas cieņas sedliem. Bet ko gan šis divdomīgais literats varēja izdarīt pret zemē sakņojošos zemnieku! Pateicoties savai intrigu spēlei, viņš zaudēja savu ministra portfeli — tagad viņš ir sūtnis Romā (tagad Parizē). Par citiem ministriem ir maz kas sakāms.

Finansu ministrs bija vienkārša neievērojama nulle, kara ministrs J. Zālīts bijis dzērumam padevies strīdnieks: Šo vīru darbībai piemitis daudz kas operetei līdzīgs, tik Ulmanis reprezentēja solidu, stingru varu (54. lapp.).

Vinigs par Ulmani, Valteri, Menderi izsakās, ka tie nav latvieši, ka Ulmanis, Valters ir vācieši, Menders — žīds u. t. t. (44. un 54. lapp.). — Ari viņu raksturošana nav viscaur pareiza. Bet šaī ziņā jāsaka, ka Vinigs vismaz centies viņus pareizi izprast. Nepiekrītot nebūt visur Viniga raksturojumam, īpaši nelaika Zālīša, turējām tomēr par vajadzīgu viņu atstāstīt, lai redzētu, kādu iespaidu viņi atstājuši uz Vinigu. Ulmani Vinigs uzlūko kā samērā nopietnāko. No citiem viņš maz ko tura.

Pār jauno apvienoto Latvijas demokratisko republiku drīz sāka savilkties draudoši mākoņi austrumos. Ienaidnieks-vācietis vēl bija zemē un jau visas zīmes rādīja, ka sarkanā armija tuvosies. Naktī no 26. uz 27. novembri 1918. g. sarkanā armija pie Narvas uzbruka vācu karapulkiem un tos drīz tā sakāva, ka tie metās bēgt par galvu un kaklu. Patiesībā no kādas lielas vācu armijas pretimturēšanās nebija vairs ne ēnas. Armija bija izirusi, negribēja kauties. Zaldāti sapņoja tik no mājas un domāja, ka viņiem svešā zemē nav vairs nekas darāms. Ko nu latviešiem bija darīt? Prof. Dr. K. Balodis man rakstīja, ka Ulmanim vajadzēšot ar proklamaciju griezties pie tautas un iesaukt visus spējīgos pie ieročiem, it īpaši pārvest latviešus-gūstekņus, kas Vācijā, kuru, cik atceros, esot ap 15,000. Ari man tas likās būt vienīgi pareizais ceļš. Griezos ar šādu priekšlikumu pie iekšlietu ministra Dr. M. Valtera, lai tas lietu pārrunā ar Ulmani un kara ministri. — «Tas neesot iespējami,» atbildēja Valters, tauta un it īpaši jaunātne esot lielinieciska. Vērstos pret iesaucējiem. «Ja, kā tad jūs gribat valdīt, uz ko atbalstīties? Nav citas izejas. Pret vāciešiem ies visi latvieši, pat lielinieciski domājošie, sakiet darba tautai un jaunātnei, ka atsavināsiet muižniekiem zemi, atdosiet to latviešu zaldātiem un strādniekiem un ari lielinieciski domājošie elementi būs jūsu pusē!» Vēlākā Ziemeļlatvijas armija pierādīja, ka šādi ieskati dibināti. Spilgti to rādīja ari vēlākie iesaukumi, studenti un pat skolnieki, kuri visi ar apbrīnojamu sajūsmu un varonību gāja cīnās par Latviju pret vāciešiem. Uz pieprasījumu ari gūstekņi Vācijā atbildējuši, ka pret vāciem viņi visi grib cīnīties. Ulma-

nis mēdz sacīt, ka viņš pazīst latviešu zemnieku un zemnieks pazīst viņu. Ja viņš to tiešām būtu pilnīgi pazinis, ja būtu pazinis tautas dvēseli, tad Ulmanis ar Valteri šaī kritiskajā brīdī būtu vairāk uzticējušies tautai un tautas spēkam. Ari vēlāk daudzos gadījumos. Valsts vīrs nekad nedrīkst šaubīties par savas tautas spēku. Nekam citam, kā vienīgi savai tautai jāuzticas valsts vīram. Ja vācieši vai katrā latvietī ieraudzīja lielinieku, tad latviešu valsts vīrs ikvienā latvietī drīkstēja ieraudzīt tikai latvieti. Un ja kāds tāds nebija, tad ar pareizu valdīšanu tas par tādu bija jāpadara. Kā Ulmaņa valdība īstā laikā nokavējusi radīt latviešu armiju, to Viniga grāmatas 113. lapas pusē atzīst ari vācietis fon Dekens, sacīdams: «īsto laiku savas pašas armijas uzstādīšanai latviešu valdība bija nokavējusi.» (113. lapp.). — Sarkanai armijai tuvojoties, latviešu valdībai bija jādomā: kā aizsargāsies un vāciem: kā kārtībā atkāpsies un sasniegs «Vaterlandi». Vāciem nemaz nebija tik viegli veselu ādu tikt mājā. No Daugavpils nāca ziņas, ka vācu zaldāti tur ar boļševikiem brāļojoties un negribot no pretimturēšanās nekā zināt. Boļševiki izskaidrojot, ka viņi tik gribot apsēst Krievijai piederīgos zemes gabalus un to izdarīt pēc vācu aiziešanas. Bet vācu proviants un mantas noderēja ari boļševikiem. Notika sadursmes. Vāci labāk pameta mantas, nekā viņu dēļ cīnījās. «Zaldāti baidās,» stāsta kādā runā apakšoficiers Zīmers (Siemer) Rīgā, kur klāt ari armijas virspavēlnieks un Vinigs, «ka viņi vairs netiks uz māju, bet kritīs gūstā un tiks no boļševikiem aizsūtīti uz Sibiriju, vai kas zin kur citur... Šīs bailes, ka netiks uz māju, viņus padara par laupītājiem, zagļiem, vagabundiem. Jā tas tā turpināsies, tad vairs nekāda astotā armija nenonāks uz Vāciju, bet tik mežonīgs bēgļu un blēžu bars. Bet kad mēs tagad visi trīs: zaldātu padome, virskomanda un valsts pilnvarotais kopēji griezīsimies pie armijas: «Kas grib vēl palīdzēt? Kas grib ziedot savu dzīvību armijas glābšanai? Kas grib savu miesu ķīlām likt, ka lai visi astotās armijas biedri var atgriegriezties dzimtenē?—tad, ekselence, es droši ticu, ka mums vienā nedēļā būs desmittūkstošs brīvprātīgo, kas būs gatavi atgaiņāt boļševikus, kamēr pēdējais vīrs un pēdējais miltu maiss drošībā.» Virspavēlnieks sacīja: «Es priekšlikumu pieņemu... Štaba priekšnieks izstrādās organizacijas planu un ar jums (t. i. zaldātu padomi) kopēji pārrunās»

(66. lapp.). Šī bija «dzelzsdivizijas» dzimšanas stunda. Bet kara notikumi pa tam turpinājās. 20. decembrī Vinigam jau hauptmanis fon Treskovs noteikti sacījis, ka Rīga nav glābjama, bet ka viņu var, vabūt, vēl 2—3 nedēļas aizstāvēt. Bet ari tas ikdienas palika neticamāki. — Dažas dienas priekš Ziemas svētkiem Daugavā iebrauca angļu kuģi. Viena torpedlaiva un viens palīga kreisers. Tas sacēla gaviles. Bet jaungada dienā angļu kuģi aizbrauca. Palīdzies pats sev! Vinigs redzēdams latviešu valdības kritisko stāvokli, saprotams, lūkoja to izlietot Vācijas un Latvijas vācu baronu labā, vispāri vācu labā. Sirsnīgi viņš tagad runā par Ulamaņa kabinetu. Ulmani gan viņa vācu naids varējis pamudināt «negodīgi» izturēties, bet no viņa stāvokļa skatoties, viņš tomēr esot palicis krietns — godīgs cilvēks. Visi citi kabineta locekļi bijuši pēc dabas «hochstapleri», kādus politiski nekulturelas tautas partiju dzīvē mēdzot izskalot virsotnē. (82. lapp.). Un tomēr likteņis spieda abām varām šā vai tā lūkot saprasties. «Mēs,» saka Vinigs, «pārrunājām Rīgas krišanas sekas. Rīga vēl nebija visa Latvija. Varēja pamēģināt Kurzemi noturēt. Varēja iet uz Jelgavu, lūkot sarkano armiju atturēt no tāļākiešanas pie Olaines pozicijām. Ja zaldātu vervēšana Vācijā sekmētos, tad no Kurzemes sākot varētu mēģināt Rīgu un pārējo latviešu Vidzemi atņemt. Ulmanis uztvēra šo domu ar abām rokām. Viņš redzēja Latviju, kuŗa tik ļoti bija viņa darbs, briesmās un nekas nebija dabiskāki, kā viņš satvēra šo vienīgo glābšanas iespējamību. Es atkal būtu aizmirsis savu pienākumu un rīkojies bezprātīgi, ja es nebūtu mēģinājis izlietot šo, varbūt beidzamo, gadījumu vācietības stiprināšanai Latvijā. Divi viedokļi pie tam krita svarā: vācu cilts piederīgie zemes iedzīvotāji nedrīkstēja palikt bez aizsardzības, bet viņiem vajadzēja būt kādai realai varai, satversmei Lasaļa nozīmē, kuŗš lielgabalus un bajonetes augstāki vērtēja, nekā līgumu; un vajadzēja nodrošināt vāciešu ieceļošanas un apmetināšanas iespējamību, lai vācietību saimnieciski un skaitliski stiprinātu. Pēc vairākkārt pārtrauktām un atkal no jauna uzsāktām sarunām 29. decembrī 1918. g. tika noslēgts līgums, kuŗš vēlāk spēlēja

tik lielu lomu un ir palicis par latviešu vārda laušanas dokumentu.» — Tā Vinigs.

Še seko attiecīgais līgums starp vācu valsts pilnvaroto un Latvijas provizorisko valdību:

1) Provizoriskā Latvijas valdība izskaidro, ka viņa ar mieru, visiem svešu valstu karaspēka piederīgiem, kuri vismaz četras nedēļas brīvprātīgo formaciju sastāvā aktivi piedalījušies Latvijas valsts atbrīvošanas cīņās pret boļševikiem, uz viņu iesniegtā lūguma pamata viņiem piešķirt pilnīgu Latvijas valsts pilsoņu tiesību.

2) Latvijas valsts piederīgie vācu-balti dabūn tiesību iestāties Vācijas vācu brīvprātīgo sastāvos. Bez tam pa kara gājiena ilgšanas laiku nav nekādu iebildumu pret Vācijas vācu oficieru un apakšoficieru izlietošanu vācu baltu kompaniju sastāvā par instruktoriem.

3) Tiesība, kas 7. decembrī piešķirta vācu-baltiem septiņu nacionalu kompaniju un divu bateriju dibināšanai landesvēra sastāvā, tiek no provizoriskās valdības garantēta arī tad, ja šā nolīguma 2. p. min. vācu-baltu vienības tiktu pagaidām atceltas. Landesvēra latviešu kompaniju skaita palielināšanas gadījumā, iestājas arī tāda pat samērīga vācu kompaniju skaita paaugstināšana.

4) Izpildot 1. p. vajadzīgās listes par pienākušiem un aizgājušiem brīvprātīgiem, iesniedzamas provizoriskai valdībai vismaz reiz nedēļā. Uz šo listu pamata abas līdzējas puses kopēji noteiks, kuri vācu pilsoņi saskaņā ar 1. p., ieguvuši Latvijas pilsoņu tiesības.

Noticis: Rīgā, 29. decembrī 1918. g. Parakstījuši: Augusts Vinigs, vācu sūtnis pie Igaunijas un Latvijas republikām. K. Ulmanis, ministru prezidents, Fr. Paegle, J. Zālīts*). (83. lapp.).

---

*) **Vertrag** zwischen dem Bevollmächtigten des deutschen Reiches und der provisorischen Lettländischen Regierung.

§ 1. Die provisorische Lettländische Regierung erklärt sich bereit, allen fremdstaatlichen Heeresangehörigen, die mindestens vier Wochen im Verbande von Freiwilligenformationen beim Kampfe für die Befreiung des Gebiets des Lettländischen Staates von den Bolschewisten tätig gewesen sind, auf ihren Antrag das volle Staatsbürgerrecht des Lettländischen Staates zu gewähren.

§ 2. Die deutsch-baltischen Angehörigen des Lettländischen Staats erhalten das Recht, in die reichsdeutschen Freiwilligenverbände einzutreten. Anderseits bestehen für die Dauer des Feldzuges keine Bedenken gegen Verwendung reichsdeutscher Offiziere und Uteroffiziere im Verbande der deutsch-baltischen Kompagnien der Landeswehr als Instrukteure.

Uz palīgu Rīgas aizstāvēšanai tomēr cerību nekādu nebija. Raksturiski, ko šai ziņā stāsta Vinigs. Viņš 29. dec. vakarā ielūdzis pie sevis uz glāzi vīna starp citiem arī dzelzsdivizijas komandantu, kurš, kā viņš stāstījis, pārceļot karapulkus uz otru Daugavas krastu; pusotra bataljona vēl esot šaipus Juglas. Tā blakus Vinigs iejautājies: cik lieli tad esot tie «pusotra bataljona», kas šaipus Daugavas? «Sešdesmit vīru lieli,» skanējusi atbilde (84. lapp.). Tas rāda, cik bēdīgi stāvēja ar vācu armiju pie Rīgas.

Rīga bij jāatstāj savam liktenim. Vāci atstāja Rīgu. Arī mūsu Pagaidu valdība. Vispirms devās uz Jelgavu. Rīgā ienāca lielinieki. Pa žīdietei un pa žīdam kaisīja tiem ienākot uz Aleksandra ielas puķes saucot: «tovarišči, tovarišči!»

Redzot, ka ar Latviju kā valsti stāv bēdīgi, Vinigs saskrūvēja augstāku savas prasības un par katru cenu lūkoja Latvijā nodrošināt vācu kolonizaciju. Ar noslēgto līgumu vien nepietika. 4. janvarī 1919. g. viņš Jelgavā pie sevis uzaicināja Ulmani uz sarunu. Pārrunāja par karaspēka uzturēšanas izdevumiem. Vinigs, cerībā dabūt Latviju finansielā atkarībā no Vācijas, deva Ulmanim cerību uz lielāku — 130 milj. lielu aizņēmumu Vācijā. Lai labāki veiktos ar brīvprātīgo vervēšanu Vācijā, tad būtot no liela svara, ja brīvprātīgiem varētu solīt zemi. 29. decembra līgums noslēgts nolūkā, lai tos, kas Latvijas labā karotu, apgādātu ar zemi, jo Latvijas valsts pilsoņu tiesības vien nespējot vācu zaldatus šurp atviliināt (95. lapp.). Ulmanis cēla iebildumus, sacīdams, ka tas esot ļoti nepatīkams

§ 3. Das im Vertrage vom 7. Dezember den deutschen Balten zugestandene Recht zur Bildung von sieben nationalen Kompagnien und zwei Baterien im Verbande der Landeswehr wird seitens der provisorischen Regierung ausdrücklich garantiert, auch wenn § 2. der vorliegenden Abmachungen zur vorübergehenden Auflösung der deutsch-baltischen Verbände führen sollte. Bei einer Erhöhung der Zahl der lettischen Kompagnien der Landeswehr tritt eine entsprechende Erhöhung der Zahl der deutschen Kompagnien ein.

§ 4. Die in Ausführung von § 1. notwendigen Listen über Zu- und Abgänge von Freiwilligen werden der provisorischen Regierung mindestens einmal wöchentlich übersandt. Es wird auf Grund dieser Listen zwischen den Vertragschliessenden festgesetzt werden, welche deutschen Staatsangehörigen sich das Staatsbürgerrecht gemäss § 1. erworben haben.

Geschehen: Riga, am 29. December 1918.

Gez. August Winnig, deutscher Gesandter bei den Regierungen der Republiken Estland und Lettland.

Gez.: K. Ulmanis, Ministerpräsident, Fr. Paegle, J. Zālīts. (83. lapp.). —

jautājums, jo latviešu pašu bezzemnieki esot nepieciešami jāapmierina ar zemi. Vinigs aizrādīja, ka latviešu bezzemniekus varot apmierināt ar valsts zemi (bijušo krona zemi), vācu zaldātiem turpretī dot no lielgruntnieku zemes (1/8). Ulmanis nevarēja izšķirties, mēs pārtraucām sarunu. Ulmanis apsolījās par to pārrunāt kabinetā un es savus priekšlikumus uzrakstīt (96. lapp.).

Ulmanis, tā saka Vinigs, tiešām nebija vācu apmetināšanas draugs. Bet viņš karājās pie Latvijas un Latvija karājās pie vācu bajonetēm, un vācu bajonetes gribēja iekarot šeit nometni, ja viņas glābtu Latviju (96. lapp.). Vinigs savā priekšlikumā kā pamatu pieņēmis 5000 zaldātu nometnes, katru 180—240 morgenu lielu. Ulmanis iebildis, ka šis skaits pieņemts patvarīgi, bez pamata, kas būšot, ja zaldātu būšot 10,000, 20,000 vai 30,000 un tie visi pēc cīņām zemi prasīšot? (96. lapp.). Sarunas nenoveda ne pie kāda gala rezultata. Kā no visa redzams, tad 29. decembra līgumu slēdzot, vācieši gan uz zemes došanu zaldātiem ir cerējuši, bet sacīts līgumā, ka zemi dabūs, nav, un vēlākās sarunās Ulmanis zemesdošanai vācu zaldātiem ir pretojies, ko atzīst arī pats Vinigs.

Ulmaņa izturēšanās šai ziņā ir jāatzīst. Nepareizi ir «Latvijas Sarga» u. c. pārmetumi Ulmanim, ka viņš solījis vācu zaldātiem zemi un nav turējis vārdu. 29. dec. līgumā apsolītas tik pilsoņu tiesības, un tās vien, kā Vinigs aizrāda, vācu zaldātus šurp atviliināt nevar. Mūsu parlaments jau būtu varējis nolemt, ka zemi Latvijā var iegūt tik tie pilsoņi, kas, teiksim, vismaz pieci gadi nodzīvojuši Latvijā un tādā gadījumā neviens vācu zaldāts nedabūtu zemi.

Tas, ka Ulmanis pretojās zemes došanai vācu zaldātiem un negribēja Latviju pārvērst par vācu koloniju, bija viens no galveniem iemesliem, kāpēc baroni sarīkoja 16. aprila puču Liepājā un Ulmaņa vietā, kurš negribēja būt vācu ierocis Latvijas pārvēršanai par Vācijas koloniju, izraudzīja Andrievu Niedru, kura pret Latviju raidītās Golca un Bermonta bandas Ziemeļlat-

vijas armija lupatās sakāva asiņainās cīņās pie Raunas, Liepas, Cēsīm un beidzot, kad tās no jauna bruka virsū Rīgai, apvienotie Latvijas kaŗa pulki varonīgās cīņās izdzina ari no Kurzemes. Niedra aizbēga līdz ar savām slepkavu, laupītāju un dedzinātāju bandām uz Vāciju.

Par to, ka Golca un Bermonta pulkiem nepienāktu no Vācijas daudz brīvprātīgo, Berlinē rūpējās prof. Balodis, kuŗš panāca to, ka vācu neatkarīgie socialisti uzstājās pret Golca un Bermonta bandu pabalstīšanu un jaunu kareivju sūtīšanu. Zem neatkarīgo iespaida ari vairuma socialisti savā partijas kongresā uzstājās pret palīgu sūtīšanu Golcam un Bermontam. Varēja vairs tik sūtīt slepeni un tādus sūtījumus socialistiskā prese atklāti pienagloja. Tādējādi nevarēja tik daudz nosūtīt, cik citādos apstākļos būtu nosūtīts un tas stipri atviegloja Latvijas atbrīvošanu.

Savā beigu vārdā Vinigs izsakās, ka tas, par ko viņš rakstot, esot viena no vislielākām pasaules vēstures traģedijām. Pēdējās cīņās Latvijā, dots trieciens visai vācietībai. Vācu austrumpolitikas šāda beigšanās esot liela pasaules vēsturiska traģedija. No Donavas līdz Baltijas jūŗai vācietība zaudējusi visas savas pozicijas.

Bet Vinigs tomēr vēl tic, ka tas austrumos nebūšot pasaules vēstures pēdējais vārds. «Austrumiem,» tā Vinigs saka, «vajaga vācieša tāpat, kā vāciešam austrumu. Ja visai rietumu kulturai nepienāks drīz gals, tad drīz vien atkal dziņa uz austrumiem lauzīs sev jaunus ceļus, par ko ikdienas redzamas jaunas zīmes» (122. lapp.). Kā priekš 700 gadiem, tā šo baltu dienu vāciem viņu zeme esot par mazu. Kā toreiz, tā tagad vācu tautas spēka pārpalikums spiežoties pāri par savas zemes robežām un liela daļa no tā, kā tolaik, tā tagad plūdīšot uz austrumiem. Bet veids, kādā šī spēka pārkūsēšana pār robežām notikšot, būšot citāds. Ne zobenu un krustu nesīšot vācu austrumceļotāji, bet ar techniskām spējām, ar organizacijas mākslu, ar kulturelu pievilkšanas spēku, ar šīm īstām vācu tautas balvām apbruņojušies, viņi dosies turp un paplašinās vācu iespaida robežas. Varbūt, ka viņus tikpat nelabprāt redzēs, kā agrāk, bet viņu vajadzēs. — «Vai jaunās mazās valstis vēl

kādu gadu rindu pastāvēs jeb vai viņas atkal drīz savienosies ar citām no Krievijas miesas šķirtām daļām un atkal radīs veco Krieviju, vienalga, viņas tā kā tā nevarēs iztikt bez vāciem. Varbūt ka vācu jaunā spiešanās uz priekšu notiks pamazām un tikko manāmi. Ne garos kara gājienos, bet viens pēc otra vācieši tur ieradīsies un ikviens no viņiem ar pūlēm sev radīs darbības lauku. Ar laiku šie darbības lauki sasniegsies un savienosies par plašu vācu kulturas un saimniecības lauku, kas valstij aizslējies priekšā, varēs noderēt kā atbalsts izšķirošajās cīņās, kas rietumos plosīsies» (123. lapp.). —

Vinigs redz, ka nākotnē plosīsies rietumos briesmīgas izšķirošas cīņas un ka šajās cīņās vāciem kā atbalsts noderēs tie vāci, kas austrumos aiz Vācijas robežām sev būs radījuši darbības laukus.

Lai mūsu Latvija nepaliek par tādiem vācu darbības laukiem nākotnē! Acis vaļā! Lai paši tik ar saviem spēkiem izveidojam un izkopjam savu zemi! Lai paši izmantojam savas dabiskās bagātības! Savas zemes un dabas bagātības izmantošanu neatdot svešiniekiem! Labāk lai Daugavas spēks paliek tikmēr neizmantots, kamēr to paši varam, nekā to tagad atdotu izmantot citiem! Veidošanas darbu karaspēkā, flotē, visur valsts dzīvē lai veic tik latvieši! Heinrichs Lēve u. c. mums rāda, cik bīstami ir uzticēties citiem. Ari Viniga grāmata lai mums atver acis un rāda, cik bīstami var būt atļaut savā zemē radīt svešiniekiem jaunus darbības laukus. Visu paši ar savu spēku! Ja tik uzticēsimies paši sev un ticēsim nešaubīgi ticēsim Latvijas neatkarības pastāvībai saules mūžu, tad spēka mums netrūks. Lai godīgākie un spējīgākie veido mūsu Latviju! Pie šā svētā darba lai neskarās klāt, kas netic Latvijai, kas nespēj to izkopt un kam Latvija nav par visu augstāka un svētāka!

Golca—Niedras—Vankina kaŗa gājiens pret neatkarīgo Latviju un latviešu tautas cīņas par savu neatkarību.

Augusta Viniga 1921. g. iznākušā grāmatā «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik» mēs redzējām vācu austrumpolitikas pastarus, ģenerała grafa Rīdigera fon der Golca (General Graf Rüdiger von der Goltz) grāmata «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā»), turpretī mums atkal rāda vācu kaŗaspēka traģedijas beigas austrumos, īstenībā Latvijā. Golcs pats savā grāmatā to apzīmē par «Tragödie im Baltikum» («Traģediju Baltijā»). Apskatīsim to. Gar Golca sūtīšanu uz Somiju un viņa darbību Somijā mums intereses nav, vismaz ne praktiskas. Ar viņa «traģediju Baltijā» turpretī ir citādi. Viņa modina lielu teoretisku un praktisku interesi. Viņai liela nozīme mūsu dzīvē. Viņa apgaismo daudzus svarīgus notikumus. Ari Andrieva Niedras traģedijā viņa met gaismas starus un mums rāda īstu patiesību, rāda, ka Niedra Kurzemi un Rīgu atbrīvojis no lieliniekiem, kā to niedristi apgalvo, nav, bet gan, ka viņš sūta pret neatkarīgo Latviju, Latvijas Pagaidu valdību, Ziemeļlatvijas armiju vācu kaŗaspēku un ka viņš piekrīt vācu kolonizacijas planam, Kurzemē vien apmetināt 40,000 vācu kareivjus. Tas viss redzams no Golca grāmatas, Golca, kuŗu pats Andrievs Niedra tura par goda vīru un džentlmeni. Golcs, kā varētu piezīmēt, ir cēlies no iespaidīgas un vecas vācu kareivju dzimtas, kuŗā bijuši kādi 22 ģenerali un vairāki ievērojami zinātnieki. Ģeneralis grafs Rīdigers fon der Golcs, par kuŗu še runa, ir nevien kaŗa vadonis, bet ari diplomats. Viņu tāpēc sūta tur, kur vajadzīgs kaŗa vadonis un reizē ari diplomats. Kaŗa sākumā Golcs cīnas pret frančiem rietumu frontē Vēlāk viņu sūta uz Somiju, Sileziju, Baltiju.

Sekosim ģenerała grafa Rīdigera fon der Golca «Traģedijai Baltijā» («Die Tragödie im Baltikum»).

Somijā viņam veicies labi. No Helsingforsas aizbraucot, 25,000 somi, kā Golcs stāsta, viņam sarīkojuši visdraudzīgākās ovacijas, Stetinā viņš civilapģērbā nepazīts izkāpis malā un Berlinē viņam bijusi laime bez piekaušanas sasniegt savu dzīvokli. (118. lapp.). Taisni tādu viņi (vācieši) ari bijuši iedomājušies atgriešanos dzimtenē pēc tam, kad tie dzimtenes labā

$4^1/_2$ gadi cietuši nedzirdētas ciešanas un trūkumus. Bet tagad jau ar' dzimtenē valdījuši tādi ļaudis, kuŗi nekad nebijuši ugunīs vai no tās izvairījušies gļēvulīgi dezertējot (119.—120. lapp.).

Pēc maz dienu ilgas atkalredzēšanās ar savējiem Golcs ar savu štabu un nedaudziem saviem vecajiem kareivjiem nonācis Silezijā, lai šo skaisto zemi aizsargātu pret čechu uzbrukumiem. Silezijā jau atradušies ģenerali brīvkungs fon Brandenšteins un fon Kesels ar saviem savervētiem brīvprātīgo pulkiem. Organizacijas ziņā viss bijis labākā kārtībā, bet gars, kāds karaspēkā valdījis, pārspējis visļaunākās sagaidas. Tas vairs nav bijis nekāds kārtīgs karaspēks, bet savvaļīgas mežonīgas zaldātu bandas, kas bijušas par tīro postu un slogu iedzīvotājiem, jo viņas gājušas laupīdamas. Šīm bandām dārgi maksāts, bet viņas tomēr atklāti izsacījušās, ka pret čechiem cīņā neiešot (120. lapp.).*) Kad ģeneralis fon Kesels gribēja atcelt kādu bataljona komandantu, kuŗš bijis pilnīgi zaldātu varā, tad zaldāti apcietinājuši pašu Keseli un palaiduši viņu tik pēc dažām stundām. «Zaldātiem vairs nebija ārējā ienaidnieka, kas apdraudēja tēvu zemi, bet bija tik iekšējs ienaidnieks, tas, kas atkal gribēja atjaunot valsts autoritati.» Kādreiz ģenerālim fon Brandenšteinam iznākot no dievkalpojuma, kas noturēts par godu kritušiem kareivjiem, bijis jāredz, ka viņa brigades sekretars izdala uzmusinošas skrejlapiņas pret oficieriem; viņš pavēl, lai tas nonāk pie viņa, tad sekretars atbild, lai ģeneralis pats iet pie viņa. — Breslavas zaldātu padome dumpīgo sekretaru tā pārstāja, ka nebija iespējams viņu atlaist. Nopelnu bagāto ģenerali šis gadījums tā sarūgtināja, ka viņš pats iesniedzis lūgumu, lai to atvaļina no dienesta. (122. lapp.).

Vācu armija, redzams, ir izvirtusi. No senās stingrās prūšu disciplinas un kārtības nav vairs nekas atlicies. Aģitacija un brāļošanās frontē un aizmugurē ir pilnīgi satricinājušas un iznīcinājušas vācu armijas stipruma pamatus tāpat kā krievu armijas, un, pateicoties pa labai tiesai šim apstāklim, sagruva Krievijas un Vācijas ķeizaristes, uz kuŗu gruvešiem tad varēja rasties jaunās suverenās nacionalās republikas. Mums tāpēc par notikušo aģitaciju un brāļošanos frontēs nav ko no-

*) Sal. „Es war eine verwilderte Soldateska, die Plage für die Bevölkerung, hochbezahlt, plündernd, aber offen aufsprechend, dass sie den Tschechen keinen Widerstand entgegensetzen würden" (120. lap.).

skumt, bet gan jāpriecājas, jo, kas zin, vai bez tām mums būtu neatkarīga Latvija. Tik monarķistiem par to jāskumst. Ne mums, republikaņiem.

Šādos apstākļos, kur zaldāti liegušies paklausīt saviem virsniekiem un tos pat arestējuši, pienākušas Silēzijā ziņas par ielu cīņām Berlīnē, kuŗās vecie vācu oficieri izglābuši Vāciju no boļševisma, bet līdz ar to ari revolucijas valdību Vācijā padarījuši par kārtības sardzi. — Pienākušas ari ziņas par boļševiku ielaušanos senās Krievijas malu valstīs, par Rīgas un Jelgavas krišanu un par vācu 8. armijas atlieku pilnīgu nevaru. Tas nozīmēja lielas briesmas Austrumprūsijai (123. lapp.).

Golcs vispirms privatā kārtā pa telefonu dabūjis zināt, ka viņš izraudzīts, lai apklusinātu bangojošo jūŗu pie Vācijas ziemeļrīta robežas.

Somijā viņš bijis pazīstams kā boļševiku baideklis un tāpēc no Baltijas provincēm pienācis lūgums, lai viņš tur uzņemtos vadību. «Uzdevums,» saka Golcs, «bija kairinošs un mani viļināja. Es toreiz vēl nenojautu, ka manā rokā iedots neass zobens, ka es visapkārt ienaidnieku apstāts un ka vislielākais ienaidnieks būs mana paša tauta un mana paša valdība. Kad es kuŗnēr skaidri to saredzēju, tad es bieži vien savu uzdevumu apzīmēju kā apaļā riņķa kvadraturu un tomēr šis uzdevums ir no manis un maniem krietnajiem līdzstrādniekiem deviņi mēneši ilgi sekmīgi veikts pret veselu pasauli ienaidnieku» (123. lapp.).

Pēc īsas uzturēšanās Berlinē Golcs caur Karalaučiem dodas uz Liepāju. Karalaučos viņam ģenerālis fon Ebens smiedamies teicis: «Na, jūs man taisni brauciet uz īsto vietu. Cerēsim, ka jūs tur vēl nonāksiet pirms boļševikiem» (123. lapp.). — Ironiski un ar rūgtumu Golcs izsakās par savu dzelzsceļa braucienu no Karalaučiem uz Liepāju, kur viņš nonācis 1. februarī (1919. gadā) pulksten 5 no rīta. Braukt viņam vajadzējis nekurinātos ceturtās un trešās klases vagonos, kur termometrs rādījis 15. gr. pēc R. zem nulles. Ne savā uniformā, bet civiluzvalkā ģērbies viņš braucis. Tā bijis drošāki. Pulksten 8 no rīta taī pašā dienā jau pie Golca ieradušies ar ziņojumiem vispirms «Liepājas guberņas» šefs un drīz pēc tam «Baltijas landesvēra komisijas» priekšnieks, «gudrais un darba mīļotājs Rī-

gas advokats un Vidzemes muižas īpašnieks fon Samsona kgs.» (123. lapp.).

Apstākļus, kādi tie 1. februarī 1919. gadā Golcam Liepājā nonākot tur bijuši, Golcs tēlo drūmās krāsās. Lielā pusriņķī boļševiki stāvējuši pie Liepājas: no Ventspils līdz Skrundai ar fronti pret rietumiem un tad starp Aizputi un Kuldīgu ar fronti pret dienvidiem. Vāciem labā pusē atradušās dzelzsbrigades atliekas un kreisā pusē vēl «negatavais Baltijas landesvērs». (124. lapp.). — «Dzelzsbrigade,» kā Golcs stāsta, tikusi radīta no tiem sadumpojušās 8. armijas zaldātiem, kas bijuši ar mieru palikt armijā un cīnīties pret ienaidniekiem, bet kad bijis nopietni jācīnās, tad viņi liegušies to darīt. (124. lapp,). — Tik majoram Bišofam, kurš 17. janvarī (1919. g.) ieradies Liepājā, izdevies, pateicoties savai personībai, b r ī v p r ā t ī g o s pierunāt, lai tie pie Ventspils turētos ienaidniekam pretīm. Bet tomēr, vērā ņemot garo kaujas liniju, kurā tikai ceļi bija apsēsti, katru dienu varēja sagaidīt ienaidnieka ielaušanos (124. lapp.). — «Landesvērs,» kā Golcs turpina, «bija ticis dibināts saziņā ar jauno Latvijas valdību.» (124. lapp.). Bet tā kā viņā (landesvērā») nodomāto 18 pulku vietā savervētas tikai divi līdz trīs latviešu un viens krievu pulks firsta Līvena vadībā un visi pārējie sastāvējuši no baltiem un Vācijas vāciešiem, tad «landesvērs» pa lielākai daļai ticis saukts par «Baltijas landesvēru». Ari landesvērā notika komandanta maiņa. Virsleitnantu f. Hagenu aizsauca atpakaļ uz viņa agrāko vietu par ģeneralštaba šefu Breslavā. Viņa vietā par «landesvēra» komandantu iecēla majoru Flečeru, kādu cīnās norūdītu un pārbaudītu artilerijas oficieri. «Landesvērs» stāvēja pie Skrundas. Mazās nodaļās sadalījies, viņš no turienes aizstiepās līdz pat jūrai. Par spīti «landesvēra» nespēcībai (124. lapp.) un izglītotu apakšvadoņu trūkumam, viņā tomēr bija radusies vēlēšanās atdabūt Kuldīgu. Bet tikpat labi katru acumirkli lielinieki varēja ieņemt Skrundu vai Aizputi. Ievērojot šīs draudošās ārējās briesmas, transporta kuģi Liepājas ostā bija sarīkoti gatavi braukšanai, lai tiklīdz kā būtu vajadzīgs, viņi varētu uzsākt aizvest karaspēku atpakaļ uz Vāciju. Tādā gadījumā droši vien sadumpotos Liepājas strādnieki, kuriem, kā jādomā, bija vismaz kādi 6000 ieroči. Bet bija par to gādāts, ka lai aizbraukšana varētu notikt ari strādniekiem sadumpojoties. (124. lapp.).

Golcs tā tad visus Liepājas strādniekus uzskata par «boļševikiem», kuŗus apgarojis fanatisks naids pret vāciešiem un kuŗi tik gaidījuši uz izdevīgu acumirkli, lai vāciešiem varētu brukt virsū.

Labāku liecību strādniekiem par viņu patriotismu, tēvijas mīlestību un dziņu pēc neatkarības grūti izdot.

Bet tas, ka Golcs strādniekos ierauga boļševikus, tik rāda, ka viņam lielas tieksmes visos, kam citāda pārliecība nekā viņam, redzēt lieliniekus. — Un ne tik vien ar Golcu tas tā. Šādām tieksmēm vāciešos pastāvot, t. i. tieksmēm ieraudzīt latviešos bez kā tāļāk lieliniekus, varēja būt šausmīgas sekas gadījumā, ja vāci uzvarētu un paliktu šeit kungi, jo lielinieki tiem stāv it kā ārpus likuma, kuŗus kā putnus zara galā var mierīgi nošaut. Kāds trakums, redzēt latviešos lieliniekus, sagrābis Golcu, vispāri vāciešus, redzams no tā, ka viņi Kurzemē sarēķinājuši 60 proc. lielinieku un Liepājā viņu esot vēl vairāk. (126. lapp.). —

Šie 60 proc. «boļševiku» laikam visi nodomāti nošaušanai. Tādējādi rīkojoties jau ar' vāci visvieglāki iegūtu tukšu zemi kolonizēšanai ar saviem kareivjiem un zemniekiem. Pasaules priekšā pie tam vēl varētu palielities, ka Vācija atsvabinājusi cilvēci no latviešu lieliniecisma briesmām. Tās latviešu asinis, kas lija vāciem Rīgā ienākot, būtu nieks pret tām, kas lītu, ja vācieši nebūtu izdzīti.

Lai savaldītu Liepājas strādniekus-lieliniekus, tad pilsētā turēti trīs garnizona bataljoni. Bet divi no tiem vairāk likušies vadīties no garnizona zaldātu padomes, nekā no savas priekšniecības. Trešais bataljons atradies enerģiskā hauptmaņa Ţeniges rokās un viņa dažas sastāvdaļas tāpēc bijušas pat ar mieru kauties un tikušas izlietotas frontē. Abus pirmos bataljonus turpretī varējis izlietot tik sargvietās («vakts dienestam»). Viņu kaujas vērtība līdzinājusies nullei. Liepājā tā tad visi atradušies gluži kā uz pulvera mucas šā vārda īstā nozīmē (125. lapp.).

«Latvijas valdība, kas nodibinājās novembrī 1918. gadā Rīgā,» tā ģenerālis fon der Golcs apgalvo, «bija stipri naidīga vāciem, viņā bija vairāki locekļi,

Ex libris [illegible]

kuŗiem boļševiki bija paŧīkamāki par vāciem, bet viņa tomēr baidīdamās par savu dzīvību un ministru posteņiem, sākumā uzstājās pabailīgi.» (125. lapp.) — «Vairākas svarīgas personas bija tīrās vergu dvēseles, kas līzdamas draudzīgi tuvinājās, īpaši tad, kad es viņām biju vajadzīgs, bet patiesībā viņas bija viltīgas, nepatiesas un arvien gatavas mani un manu štabu piekrāpt un darīt pretējo no tā, ko apsolījušas.» (125. lapp.).*) —

«Kamēr Ulmanis ceļoja apkārt, lai savam jaunajam valsts veidojumam (valstij) izlūgtos uzvarošās antantes atbalstu, tikmēr viņa vietu izpildīja iekšlietu ministrs Valters, gan vienīgais garīgi augstāk stāvošais valdības (kabineta) loceklis, kas tāpēc ari bezpartejiskāki domāja par baltiem un Vācijas vāciešiem, bet viņš bija tāds tik viens — par daudz viens — savu kolleģu naida psichozē, lai varētu no viņas atrauties un tomēr iegūt iespaidu.» (125. lapp.).

Pēc savas atbraukšanas Golcs, kā viņš izsakās, Valteri apmeklējis tūliņ pirmā dienā, jo vēlējies un cerējis tāpat kā Somijā, ari še labi satikt ar visiem «saviem līdzstrādniekiem» un izlīdzināt pretējības. Kā pierādījumu tam, kā viņš toreiz domājis, Golcs pieved sekošus izteikumus no sava 17. februarī (1919. g.). personīgi uzrakstītā ziņojuma: «Valdības (latviešu) locekļu dzimtene ir Vidzeme. Kurzemē viņiem nav nekāda pamata. Viņus neatzīst vai apkaŗo. Totiesu viņi uzstājas augstprātīgāki, atbalstīdamies uz antanti, no kuŗas vienīgi viņi cerē un sagaida visu glābiņu. Uz antanti balstīdamās latviešu valdība sūta sūtņa vietniekam Dr. Burchardam un man nepiedienīgas — apstākļiem nepiemērotas vēstules («ungehörige Briefe»)...»

«Nepareiza apiešanās ar latviešiem četru gadu ilgajā okupacijas laikā, astotās armijas revolucionaro bandu neģēlības, brīvprātīgo laupīšanas darbi, kas vēl arvien notiek, brīvprātīgo, kas še grib iedzīvoties un izdzīvoties un gadusimteņus vecais naids pret baltiem, viss tas ir novedis pie tā, ka ari

*) Sal.: «Mehrere wichtige Persönlichkeiten waren ausgesprochene Sklavennaturen, kriechend freundlich ins Gesicht, namentlich wenn sie mich brauchten, hinterlistig, falsch und stets bereit, mich und meinen Stab zu betrügen und das Gegenteil von dem zu tun, was sie versprochen hatten» (125. lapp.). —

tās aprindas, kuŗas, kā stāsta, nav boļševistiskas, boļševikus ieredz labāki, nekā vāciešus. Tas skaidri un gaiši izrādījās sarunā ar augstākā mērā ļauno Liepājas pilsētas galvu, Buševica kungu. Zināms, ka viņš pieder pie menševiku paša visgalējā kreisā spārnā. Kurzemē boļševiku rēķina 60 proc., Liepājā vēl vairāk.»

«Es dzīšos stingri apkaŗot katru disciplinas trūkumu, atjaunot cieņu pret vācu kaŗaspēku, savaldīt baltus viņu latviešu zemā novērtēšanā, nicināšanā, nevajadzīgi neuzbudināt, bet pie līdzdarbības piedabūt labākos latviešus, pie tam pienācīgi saudzot un sargot vāciešu tiesības.»

«Balti ir gandrīz vienīgie zemes aizsargi.» (126. lapp.)

Tā izsakās ģeneralis fon der Golcs 17. februarī 1919. gadā. Bet kad viņš tuvāk iepazinies ar apstākļiem, tad viņš manījis, ka Latvijas valdība katru Vācijas valdības pretīmnākšanu uzlūkojusi tik kā Vācijas nespēka zīmi un atbalstīdamās uz antanti apzinīgi un ar nodomu uzsākusi cīņu pret Vāciju (126. lapp.).

To Latvijas Pagaidu valdība bez šaubām ir labi darījusi. Citādi tas ari nemaz nevarēja būt.

Golca augšējās piezīmes izlasot, varētu izlikties, it kā viņš gribētu būt pret latviešiem taisns un tos pārstāt. Tas tik tā liekas. Vislabākā gadījumā tās tik acumirkļa jūtas. Drīz viņas ar' izzūd. «Iepazīstoties ar apstākļiem,» viņš drīz vien, kā pats saka, «nāk pie atziņas, ka katra pretīmnākšana latviešiem ir nevietā.»

Prūšu dzelzsdūrei būs darīt savu darbu! Ne jau patstāvību (neatkarību), brīvību, taisnību, labklājību gādāt latviešiem prūšu grafs un ģeneralis fon der Golcs šurp nācis, bet lai latviešiem atņemtu zemi.

Sākumā sūtīts tik Austrumprūsijas aizsardzības nolūka, Golcs, kā pats izsakās, savu uzdevumu arvien vairāk koncentrējis un ietvēris kādā lielā idejā, proti stipri apdraudētās vācietības nākotnes domā. (126. lapp.).

Jāmēģina vēl glābt, kas glābjams. «Austrumos», tā Golcs prāto, «Vācija bija uzvarētāja. Mēs vēl stāvētu tuvu pie Pēterpils, ja mūsu austrumu kaŗa pulki nebūtu sadumpojušies.» (127. lapp.).

Dibinoties uz saviem piedzīvojumiem un novērojumiem Somijā, Golcs lieliniēku karaspēku vērtē zemu. Kāpēc gan to ievērojot, tā viņš slēdz, nevarētu 1918. gada augustā aizkavēta, pārtraukta austrumpolitika kaut kādā veidā tikt atjaunota zem bolševisma apkarošanas karoga? — Anglija, kuras faktiskā vara esot tik uz jūras, tā aizkavēt nevarētot. «Kāpēc gan par visām lietām,» tā Golcs tālāk jautā, «lai negādātu par Vācijas saimniecisku un politisku tuvināšanos nākošai Krievijai? Tai Krievijai, kura pēc Krievijas paša inteligences iznīcināšanas, alktu pēc vācu tirgotājiem, tehniķiem, vadoņiem, tai Krievijai, kuras izpostītās, cilvēku tukšās malu provinces (Lietuva, Latvija, Igaunija) prasa pēc čaklajiem vācu zemniekiem viņu auglīgās zemes apstrādāšanai. Tā okupētos un vēlāk no Krievijas atšķirtos apgabalos daudziem, bez dzimtenes palikušiem, sevišķi mantiem zaldātiem, kuriem tos vervējot apsolīta zeme, varētu sagādāt darbu un maizi. Krievija tagad pret to vairs nevarētu celt tādus iebildumus kā pirms kara.» (127. lapp.).*)

«Kāpēc gan es, kam tāds mērķis,» tā saka Golcs, «lai kluptu pār salmiem? Latvijas Pagaidu valdībai, kuru pirms diviem mēnešiem radīja bēgošās vācu iestādes, kuras ministri bija aizbēguši un kuriem no viņu zemes vairs tik bija atlikušies niecīgi maza daļiņa un kuri tik atbalstījās uz vācu bajonetēm un uz savas iedomātās varas, tādai valdībai es varēju nepiegriezt nekādas ievērības, ja viņa man negribēja palīdzēt jautāju-

* Sal.: «Im Osten war Deutschland der Sieger. Wir stünden noch nahe an Peterburg, wenn die Osttruppen nicht gemeutert hätten. Warum solte nicht, die im August 1918, verhinderte Ostpolitik zusammen mit den «weissen» Russen in irgendeiner veränderten anpassungsfähigen Form unter der Flagge den Bolschewiken-Bekämpfung noch möglich sein, da England auch im Laufe der Zeit eigene Machtmittel nur zur See zeigte? Warum sollte nicht vor allem eine wirtschaftliche und politische Annäherung an das kommende Russland angebahnt werden könen? An das Russland, das nach Abschlachten seiner eigenen Intelligenz nach deutschen Kaufleuten, Technikern, Führern hungerte, dessen verwüstete, menschenleere Randprovinzen nach fleissigen deutschen Bauern für seinen fruchtbaren Boden verlangten? So könnte vielen in den besetzten und später abgetretenen Gebieten heimatlos Gewordenen Arbeit und Brod verschafft werden, besonders aber meinen mit dem Ansiedlungsversprechen angeworbenen Soldaten» (127. lapp.). —

mos, kuŗiem bij izšķirt Vācijas un Austrum-Eiropas kopējo likteni...»

«Ja radikāla kreisās vācu partijas un Liepāja's vācu zaldātu padome aiz partijas interesēm neatbalstītu šo tā saukto Latvijas Pagaidu valdību pret vācu generali, tad es vajadzības gadījumā, par šo Pagaidu valdību vienkārši būtu varējis pāri pāriet pie dienas kārtības. Bet tādos apstākļos, kādi bija, man vajadzēja, atbalstoties tik uz sevi un saviem draugiem, aizplīvurot savas domas un lūkot tās izvest pret veselu pasauli naidnieku. Ar lielo mērķi acu priekšā man nevien arvien bija jālieto līdzekļi, kādi man šī mērķa aizsniegšanai izrādījās par pareiziem, bet viņi pie tam pasaules priekšā arī bija jāpamato un jāattaisno...»

«Šādā atziņā es radīju izteicienu, ka man jākaŗo pret četrām frontēm: pret boļševiku armiju, pret vācu radikaļu iespaidoto Liepājas zaldātu padomi un līdz ar to pret revolucionariem apstākļiem manā kaŗaspēkā, pret vāciem naidīgo, pusboļševistisko Latvijas valdību un pret antanti»... «Pēc labā vecā strateģiskā pamatlikuma es nolēmu: nekaŗot pret visiem ienaidniekiem uz reizi, bet apkaŗot katru no viņiem par sevi.» (128. lapp.).*)

Vispirms Golcs grib cīnīties pret boļševikiem un tos uzvarēt. Pēc tam, kad boļševiki uzvarēti, grieztīēs pret pārējiem trim ienaidniekiem: zaldātu padomi, Latvijas valdību un antanti. Saprotams, ka ne pret visiem atklāti kaŗot uz reizi, bet veikt katru par sevi. Un tā kā pēc

*) Sal.: «Sollte ich bei einem solchen Ziele vor Augen über Strohhalme stolpern? Auf eine vor zwei Monaten von fliehenden deutschen Behörden geschaffene zeitweilige lettländische Regierung, deren Minister z. T. geflohen waren und die von ihrem Lande kaum nur noch einen kleinsten Bruchteil besass und sich nur auf deutsche Bajonette und die eigene Anmassung stützte, konnte ich keine Rücksicht nehmen, wenn sie nicht mithelfen wollte in Fragen, die die gemeinsame Zukunft Deutschlands und Osteuropas entscheiden sollten. Hätten nicht die radikalen linken deutschen Parteien und der deutsche Libauer Soldatenrat mit seinen Truppen aus Parteiinteresse diese sogenannte zeitweilige Regierung Lettlands gegen den deutschen General gestützt, so hätte ich über sie nötigenfalls überhaupt zur Tagesordnung übergehen können. So aber galt es, nur auf sich und seine treuen Mitarbeiter gestützt, seine Gedanken zu verschleiern und zu versuchen, sie gegen eine Welt von Feinden durchzusetzen . . .

Golca ieskata, uzvarēt var tik uzbrūkot, tad jāuzbrūk! Uzbrūkot ar' tik cīņu saīsina un beidz. Uzvarēt vai bojā iet! Svaidīšanās arvien ir vai nu paša stāvokļa vai rakstura nespēka zīme. Ar visiem šiem ienaidniekiem, — saka Golcs, — mēs beidzot būtu tikuši galā, ja oktobrī (1919. g.) šiem četriem ienaidniekiem nebūtu pievienojusies pati vācu valdība, kā piektais ienaidnieks. (128. lapp.)...

Lai labāki un vieglāki sasniegtu spraustos mērķus, tad ģeneralim fon der Golcam vajadzēja personīgi pārliecināties par apstākļiem un garu karaspēkā un iepazīties ar vadošiem virsniekiem. To Golcs ari dara. Jau otrā dienā pēc savas atbraukšanas Liepājā, viņš pieņēma Liepājas zaldātu padomi, kura viņam raksturota kā samērā nekaitīga, nebīstama un kurai pat esot savi nopelni brīvprātīgo vervēšanas ziņā tai laikā, kad revolucija 8. armiju bija padarījusi par mežonīgu, chaotisku baru. Bet viņa gan savervējusi cilvēkus, tik vis viņus nepadarījusi par zaldātiem un nesavtīgiem tēvijas kalpiem. Ari pati brīvprātīgo vervēšanas ideja neesot vis zaldātu padomes, bet viņa to piesavinājusies tik pēc ilgākas pretošanās. «Es viņu,» tā saka Golcs, «darīju uzmanīgu uz stāvokļa nopietnību, uz nepieciešamību, visu darīt, lai Liepāju varētu turēt un dumpim pretīm stāties. Ja Liepājas bataljoni neizpildītu savu uzdevumu, tad visiem, ari viņiem pašiem, klātos slikti.» Atbilde skanējusi, ka ari frontes zaldātiem jādibinot zaldātu padomes un tās jāpadodot Liepājas zaldātu padomei, kā centralpadomei. Golcs šādu prasību noteikti atraidījis. Zaldātu padomes priekšsēdētājs, kāds kara laikā par oficieri kļuvis tautskolotājs, nu Golcu darījis savukārt uzmanīgu uz to,

In dieser Erkenntnis prägte ich das Wort, dass ich gegen vier Fronten zu kämpfen hätte, die Bolschewikenarmee, den von den deutschen Radikalen beeinflussten Soldatenrat in Libau und mit ihm die Revolutionszustände in meinen Truppen, die deutschfeindliche, halbbolschewistische Regierung Lettlands und die Entente . . . Nach gutem alten strategischen Grundsatz beschloss ich, sie nicht alle auf einmal, sondern einzeln zu bekämpfen . . . Zunächst galt es, den Kampf aufzunehmen gegen die Bolschewiki. Die anderen drei Feinde ergaben sich erst aus den Verhältnissen... Nur durch Angriff kann man siegen, nur dadurch den Kampf abkürzen und beenden. Siegen oder untergehen. Lavieren ist stets ein Zeichen von Schwäche der eigenen Lage oder des Charakters. Mit allen diesen Feinden wären wir schliesslich fertig geworden, hätte nicht im Oktober zu diesen vier Feinden die bisher widerstrebend mitmachende deutsche Regierung als fünfter Feind sich hinzugesellt» (128. lapp.). —

ka zaldātu padomei esot tiesība kara ministrim likt priekšā, atcelt nederīgus priekšniekus un viņa, Golca, priekštecis atcelts uz viņu, t. i. zaldātu padomes priekšlikumu. Uztraucies Golcs uzlēcis kājās un uzsaucis: «Lieciet priekšā, ko jūs gribiet! Šimbrīžam vēl es še esmu pavēlnieks šaī ienaidnieku apdraudētā cietoksnī un izlietošu pret katru ienaidnieku, kas apdraud cietokšņa drošību, ari pret jums, visus līdzekļus, kas man izliksies par vajadzīgiem.» Ari zaldātu padomes priekšsēdētājs uzcēlies kājās un atstājis istabu. Izlicies, ka visas saites pārgrieztas. Bet otrā dienā visi atkal ieradušies pie Golca un izskaidrojuši, ka viņi vakar pārprasti. Plaisa kā nebūt aizdarīta. Bet zaldātu padome tomēr neaizmirsusi šādu Golca uzstāšanos. Viņa sūtījusi aiz Golca muguras tam nezinot delegatu pie vācu nacionalsapulces un kara ministrijas ar sūdzībām pret Golcu un prasījusi, lai to atceļ... Kādā dienā Liepājas zaldātu padome sevi izsludinājusi par visas Latvijas zaldātu padomi. Golcs tam enerģiski pretojies, jo viņš necietis ne mazākās Liepājas zaldātu padomes iejaukšanos ārpus Liepājas armijas lietās. Zaldātu padome tam protestējusi un griezusies ar sūdzību pie centralās zaldātu padomes Berlinē, no kuras tolaik daudzi drebējuši. Tā radies nedrošs stāvoklis, jo lielākā daļa garnizona zaldātu stāvējusi aiz zaldātu padomes, kura tos pastāvīgi kūdījusi pret viņai nepatīkamo ģenerali. Golcs, lai labāki varētu nodoties tik kara lietām, sarunas un visas darīšanas ar zaldātu padomi uzdevis Liepājas guberņas šefam, par kādu februara beigās (1919. g.) iecelts majors Heinersdorfs, kāds gudrs un enerģisks vīrs, kurš pret zaldātu padomi izturējies stingri un nebijis tik piekāpīgs kā viņa priekšgājējs... Te kādā dienā Liepājā sadumpojušies policisti un tikai tāpēc vien, ka pret viņu iemīļoto šefu iesākta izmeklēšana. Agrā rītā, gandrīz vēl krēslā, pie Golca nonākuši viņu uzticības vīri un izsacījuši protestu. Ap pusdienas laiku policijas zaldāti, lai panāktu savu mērķi, ar ložmetējiem apbruņojušies, apsēduši policijas ēku un nosūtījuši pie Golca atkal kādu delegaciju. Golcs viņus lūkojis iespaidot, runādams par vācu taisnības sajēgu, kareivisko uztveri un par boļševiku dumpja briesmām, kas būtu jāpiedzīvo, ja vācu policija, no kuras visi tā baidās, pati saceltos. Beidzot policisti apmierinājušies. Iesāktā izmeklēšana turpināta. Apsūdzētais attaisnots un pēc

kādām nedēļām atkal varējis ieņemt savu agrāko vietu. Policija redzējusi, ka ar Golcu nevar jokoties. Vispārī nu visi sākuši labāk izpildīt savu pienākumu. Rīvēšanās ar zaldātu padomi tomēr turpinājusies un beigusies tik pēc pieciem mēnešiem ar Liepājas zaldātu padomes likvidēšanu.

Ilgais karš un revolucija cilvēkus padarījuši tik nervozus, ka otrā cilvēkā vai vairs tik ieraudzīts personīgs ienaidnieks. Neviens negribējis sevi atzīt par veselā daļu un kā tāds strādāt un nest upurus visu labā. Ar laiku tomēr izdevies karaspēkā atkal atjaunot senāko priekškara nesavtīgo garu.

Operaciju baze pret lieliniekiem bij Liepāja, kur atradās magazīnas, municijas noliktavas, pārvalde, ģeneralkomandо, armijas korpusa galva. Nebijis viegli uz tik nedroša pamata, kurš katru brīdi varējis uzskrieť gaisā, rīkoties un taisīt kara plānus. Bet tam tomēr vajadzējis notikt. Šādos apstākļos majors Flečers (Fletcher) Golcam licis priekšā savu Kuldīgas ieņemšanas plānu. Kādā aukstā ziemas naktī viņš gribēja izbraukt kamanās ar zirgiem mazos pulciņos un rīta agrumā nonākt pie Kuldīgas. Plans bijis labs un ticis pieņemts. Kuldīga tikusi pārsteigta, pēc īsas cīņas ieņemta un neskatoties uz vairākiem boļševiku mēģinājumiem viņu atdabūt, paturēta. Kuldīgas ieņemšana karaspēkā atstājusi labu iespaidu un stiprinājusi tā garu. (131. lapp.).

8. februarī (1919. g.) Golcs kopā ar savu «uzticamo, nenogurstošo līdzstrādnieku Baltijas vētru laikā» («in den Baltikumstürmen»), 6. rezerves korpusa ģeneralštaba priekšnieku majoru Hāgemani devās apskatīt karaspēku. Vispirms uz fronti pie majora Bischofa. — 70 kilometrus līdz frontei pa dzelzsceļu nobraukuši 7½ stundās. Vagonu logi bijuši izdauzīti. Velts bijis mēģinājums braukšanai no vācu valdības izkaulēt salonvāģi. Ko somu valdība atradusi pašu par sevi saprotamu un viņam neliegusi, to viņam liegusi jaunā vācu valdība. «Viņa jau neveda karu pret boļševismu, bet pret prūšu militarismu. Viņa gan sevi lika apsargāt vācu ģeneraļiem, bet pret tiem izturējās slikti.» (132. lapp.).

Ar majoru Bišofu kopā Golcs apbraukājis vairākus postenus un viņam bijis prieks par svaigo, krietno kareivisko garu, kāds valdījis un par labo satiksmi un attiecībām starp virsniekiem un zaldātiem. Neaizmirstams Golcam palikšot gadījums ar kādu ievainotu 30 gadi vecu zaldātu, kurš uz slimības gultas

gulēdams savam korpusa vadonim hauptmanim Heibergam nosaucis pakaļ: «Hauptmaņa kungs, es drošī vien atkal drīz iešu.» Kamēr šāds Ērbeļinas kaujas gars mitīšot prūšu sirdīs, tikmēr Vācija ari mašīnu laikmetā nebūšot uzvārama veselai pasaulei naidnieku. (132. lapp.).

Majors Bišofs bieži mazākos pulciņos uzbruka lieliniekiem. Tas viņiem iedzina bailes un viņi neuzdrošinājās uzbrukt. «Karš ne arvien ir tik rēķinu uzdevums, bet psiholoģija un drosme». Bet šāds kara veids prasīja daudz upuru. — Cik ilgi lai tas tā ilgtu? — Zaldāti alka pēc kara darbiem.

Pēc visām ziņām lieliniekiem pret mums toreiz bija tik nelieli spēki. Majors Bišofs domāja, ka pretinieku varētu pārsteigt un pārspēt, savelkot dažos punktos spēkus kopā un uzbrūkot... Bet ienaidnieks varētu dabūt palīgu no citām frontēm un mums, ievērojot mūsu vājos spēkus, nebūtu iespējams atturēties pretī lielākam ienaidnieku uzbrukumam. Bija vēl jānogaida jaunu spēku pienākšana no Vācijas, iekams varēja uzsākt l i e l ā k u u z b r u k u m u b o l š e v i k i e m. Vācijā vervēti pastāvīgi jauni brīvprātīgo pulki. Dzelzsbrigadei jākļūstot par dzelzsdiviziju un jāatrodoties dzelzuvadoņa rīcībā. Majors Bišofs acīmredzot, bijis ļoti laimīgs, ka nu atkal ies uz priekšu, jo viņš bijis zaldāts ar sirdi un dvēseli. Uz saviem apkšņiekiem viņam bijis liels iespaids. «Viņš bija n o t e i k t a ī s t a p e r s o n ī b a.» — «Ak, grafa kgs, es tagad esmu divpadsmitā karagadā, astoņus gadus biju Afrikā, četrus gadus pasaules karā. Esmu vecs kareivis.» (133. lapp.).

Lielās personības un viņu izlietošanā valsts labā Golcs atrod valsts stipruma un labklājības īstos pamatus. «Cik lepna Vācija varēja būt,» tā izsakās Golcs, «uz savu oficieru korpusu un uz saviem ierēdņiem, tik maz viņai, kā to pēdējie grūtie gadi pierādīja, bija izdevies izaudzināt noteiktus rakstura un tos iedabūt vadošās vietās... Bet jaunajai Vācijai tikai tad būs nākotne, ja viņa ģenijiem un personībām ļauj svabādi attīstīties un rīkoties un viņus nevēido pēc korektās vidējības parauga.»

«Vācija,» turpina Golcs, «bija uzvarēta, ar rietuma valstīm bija noslēgts pamiers un oficiāli noslēgts miers ar boļševikiem, kaut gan Brestes miera līgumu atcēla pamiera līgums ar rietuma varām. Tāpēc nebija viegli piedabūt karaspēka priekšniecību («A. O. K. Nord») Bartenšteinā un valdību pie tā, lai

tās piekristu manām Kurzemes atkaliekarošanas domām. Savā 17. februara (1919. g.) ziņojumā es tāpēc aizrādīju un uzsvēru, ka Rītprūsijas aizsardzība ar tik maziem spēkiem uz ilgu laiku nav iespējama un ka vajadzīgs panākt īsāku, vieglāki noturamu fronti — Lielupes liniju. — Drīz vairs zeme mūs nevarēs uzturēt, mums jādodas uz priekšu, iekam lielinieki paspējuši aizstiept pārtikas krājumus. Arī finansielā ziņā ofensive iznāk lētāki, jo pastāvīga kara fronte austrumos nav samaksājama, mums vajadzīgi militāri panākumi, lai ar lieliniekiem tiktu pie kāda politiska gala. Tā tad saimnieciskā, finansielā un cilvēku upuru ziņā uzbrukšana iznāk vislētāk. Tikai tā lieliniecisms var dabūt nāves dūrienu un spartakisti mājā (Vācijā) nākt pie pārliecības, ka palīdzība no ārienes nav sagaidāma. (135. lapp.).

Ģeneralis fon Sekts (Seekt, «A. O. K. Nord» ģeneralštaba priekšnieks), kā Golcs stāsta, «piekritis viņam, tikai viņš gribējis apmierināties ar Muravjevas-Šauļu liniju. Arī majors Hagemanis bijis par tūlītēju uzbrukšanu, bet pie tam neapslēpis, ka uzbrukšana ar tik vājiem spēkiem esot vieglprātība un visur tik redzējis grūtības. «Ar tādu ģeneralštaba oficieri, kas neticēja panākumiem,» saka Golcs, «mēs kopā strādāt nevarējām un tāpēc bijām laimīgi, kad beidzot 27. februarī ieradās ilgi gaidītais hauptmanis fon Jagovs (kuru Silēsijā no viņa vietas negribēja atlaist), kurš jau 1915. g. šai apgabalā bija komandējis un tūliņ no pat sākuma visaugstākā mērā sajūsminājās par uzbrukumu, bija, kā sacīt jāsaka, uguns un liesmas. — Drīz vien viņš iemantoja karaspēka uzticību.

Vispirms, saka Golcs, mums vajadzēja nodrošināt izejas bazi un ieņemt Ventspili. Tāpēc es ar savu uzticamo pavadoni majoru Hagemani devos uz Kazdangu pie «landesvēra» štaba (135. lapp.).

Raksturīgi ir, ko Golcs par šo ceļojumu stāsta. Ceļi bijuši sasaluši, sniega bijis maz, tāpēc viņi ar «auto» braukdami varējuši visu labi novērot. Nabadzīgās mājas stāvējušas pretstatā ar bagāto zemi un tomēr Kurzeme esot kulturas zeme, salīdzinot viņu ar Lietuvu, kuras sādžas Hagemanam atgādinājušas kaferu nometnes Afrikā. «Es nevarēju teikt, ka viņam būtu bijusi gluži netaisnība», saka Golcs. «Kurzemē māju ēkas ir atsevišķas un izklaidu, var nomanīt pirmo Vestfales kolonistu iespaidu. Lietuvā turpretīm ir — ciemi. Ziemeļ-

lietuva pa lielākai daļai ir gluži līdzena. Mēs runājām par to, ka šie bagātie, plašie apgabali vēl varētu uzturēt daudz kolonistu. Šeit trūkst uzcītīgā, kārtīgā, tīrīgā vācu zemnieka un prūšu landrata, kas taisa ceļus un iedzīvotāju krietnību atbalsta ar valsts līdzekļiem. Ka šie austrumu apgabali — pateicoties šādam pasaules kara rezultatam — nav pievienoti Vācijai, atstāti paši sev vai krievu pārvaldībā, ja, ka pat plaši Prūsijas apgabali pievienoti Polijai, tas ir neizmērojams kulturas zaudējums. Ja ārzemnieki šo teikumu lasot smīnētu, tad es viņiem ieteiktu kaut kurā katrā vietā, kur vien viņi grib, starp Klaipēdu un Oderbergu pāriet pār prūšu-krievu robežu. Viņi arvien sajutīs to dziļo iespaidu, ka pārieta kulturas robeža. Tāpat tas ari ir uz Liepājas-Klaipēdas ceļa, lai gan Kurzeme, kuŗu kolonizējuši un līdz šim pārvaldījuši vācieši, vēl ir viskultivētākā no visām vecajām Krievijas malu valstīm gar vācu robežu.»

«Majoru Flečeru mēs satikām Kazdangā kādā pils blakus ēkā. Pati 1905. gada revolucijā izpostītā pils vēl nebija gatava... Kā Vācijas draugam baronam Manteifeļam pa kara laiku bija jādzīvo Sibirijā. Pēc krievu revolucijas viņš 44 gadi vecs būdams vēl iestājās vācu armijā. Tagad viņš nodarbojās kā kolonizacijas oficiers dzelzsbrigadē.»

«Jāpārrunā it īpaši bija Ventspils atkaliekaŗošanas jautājums. No mūsu tagadējām pozicijām Ventspils bija 70 kilometri atstatu. Kādā ziemas naktī viņa bija jāsasniedz un jāpārsteidz mazos pulciņos. Bažas tik radīja tas, ka Kuldīgā, lai to neatgrieztu, bija jāatstāj stipri aizsargu spēki, jo lielinieki viņai vairākkārt bija uzbrukuši, gribēdami to mums atraut. Par laimi bija jau pienākusi 1. gardes divizijas pirmā daļa, tā kā es landesvēram varēju apsolīt palīgu. Bez tam es pavēlēju, ka Ventspilij tanī pašā laikā jāuzbrūk ari no jūŗas puses. Kaŗa kuģu mums gan nebija, bet mēs uzstādījām lielgabalus uz transporta kuģiem un tādējādi apšaudījām ostu. Gardes strēlniekiem pie tam bija jāizceļas malā. Majors Flečers bija ļoti laimīgs par šo pabalstu. Februaŗa beigās šo planu lūkoja izvest un pēc ilgākām nopietnām cīņām tas ari laimējās.» (137. lapp.).

Ģeneralis fon der Golcs taī pašā reizē apmeklē ari baltu

brīvprātīgos pie Skrundas un latviešu bataljona vadoni majoru Kalpaku. Raksturīgi, ko viņš par baltiem un par latviešu kareivjiem spriež. «Balti,» tā Golcs stāsta, «darīja uz mani kā cilvēki un patrioti varenu iespaidu. Slaika auguma, stalti stāvā, viņi pa lielākai daļai piederēja augstākai un zemākai pilsonībai, bija lepni un pašapzinīgi, gatavi dzīvību un ērtības ziedot savai tēvu zemei, kuru viņu senči ar apbrīnojamu izturību un neatlaidību gandrīz 700 gadus aizstāvējuši. Redzēja sirmus vīrus un jaunekļus gandrīz vēl zēna gados vienu otram blakus kopēji daram savu darbu. Valdīja pašizvēlēta — pašu radīta, brīvprātīgi izpildīta disciplina, tāda, kā viņa idealizēta parādās Šillera lugā «Vilhelms Tels» un kāda viņa ari tik var būt tautā, kurā tik pastāv maza partiju un šķīru starpība, kas tālu paliek aiz kopējās tēvu zemes mīlestības. Tā tas bija pie baltiem, tas bija šo vīru stiprums, kuru es bieži apbrīnoju, tās bija kungu dabas, vienalga, augsti vai zemi, tie bija vācu filistra pulgotie «baroni», kuru īstenībā bija tik 1 proc. iedzīvotāju. Es gribētu, ka vācietis mācītos no šiem vācu ozoliem, kuri gadusimteņus ilgās cīņās par savu tautību stipri kļuvuši...»

«Majoru Kalpaku es satiku barona Firksa lielajā Rudbāržu («Rudbaren») pilī (5 kilometri rietumos no Skrundas). No izlaupītām lielajām telpām viņš sev kā dzīvojamu- un guļamistabu bija izraudzījis un vienkārši ierīkojis kādu mazu istabu, kurā viņš mani pieņēma un viesmīlīgi uzaicināja uz pusdienu, kura sastāvēja no brieža cepeša, kuru, sagrieztu lielos gabalos, pasniedza brūnā mālu mazgājamā blodā. Sarunāties man ar viņu vajadzēja ar kāda latviešu, ļoti izveicīga tulka (pusžīda) palīdzību, kuram tulkojot Kalpaks mani neuzticīgi uzlūkoja nolaistām, glūnošām acīm. Pēc majora Flečera sprieduma, viņš bija dūšīgs, bataljona vadībai noderīgs oficieris. — Latviešu zaldāti militarā ziņā darīja īsti labu iespaidu. Par nožēlošanu šis dūšīgais vīrs kādā vēlākā uzbrukumā krita no vācu lodes. Vienai latviešu un vienai vācu kolonai (nodaļai) vajadzēja kopēji ielencot ieņemt kādu ciemu. Uz nepareizas ziņas pamata, abas nodaļas viena otru noturēja par ienaidnieku, savstarpēji apšaudījās, pie kam abām pusēm bija nonāvēti un ievainoti. Ar īstu latviešu neuzticību šo pārpratumu, kāds karā, diemžēl, biežāki atgadās, uzlūkoja kā vācu nodomu, nonāvēt viņu (latviešu) «kara vadoni». Beidzot gan viņi paši ieredzēja

šāda pārmetuma smieklīgumu. Majoru Kalpaku apbedīja Liepājā, kā nacionalu varoni. Es, zināms, piedalījos šā dūšīgā zaldāta bērēs.»

Nevajaga, man šķiet, nemaz uzmanīga lasītāja, lai novērotu lielo starpību, kāda ir ik vārdā izjūtama Golca baltu («Baltijas» vāciešu) un latviešu kareivju raksturojumos. Par baltiem runājot, runā līdzi sirds, par latviešu kareivjiem viņu spiež starp citu ari kādu atzinīgu vārdu teikt tā aukstais prāts.

Lielinieku izdzīšana no Kurzemes.

Pēc Kuldīgas un Ventspils ieņemšanas, Golcam, kā viņš pats izsakās savā darbā «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» (139. lapp.) jāizšķiras: vai tālākus Kurzemes atkarošanas darbus uzsākt armijas kreisajam spārnam, izejot no Kuldīgas un Ventspils un atbalstoties uz Ventspils-Tukuma Jelgavas un uz Aizputes-Skrundas-Saldus dzelzsceļu linijām jeb vai to labāk darīt labajam spārnam. Beidzot nolēma, ka tas jādara labajam spārnam, laužoties uz priekšu gar Liepājas-Muravjevas-Jelgavas delzsceļa liniju, lai gan brigade, kas atradusies Šaulos, bijusi ļoti nestipra. Bet tā varējis cerēt visu Kurzemes pussalu atgriezt nost no viņas bazes, ja gāja uz priekšu Jelgavas-Šlokas virzienā. (139. lapp.) — Tāpēc tad ari armijas stiprākā daļa, jaunpienākusē 1. gardes rezerves divizija, tika nostādīta labajā spārnā. — Latviešu bataljonam, kurš nepiedalījies pie Kuldīgas un Ventspils ieņemšanas, vajadzējis, izcīnīt grūto pāreju pār Ventu pie Skrundas. Dzelzsdivizijas pie tam bijis jāpiepalīdz.

Ģeneralkomandai aiz politiskiem iemesliem un ievērojot Liepājas nedrošību vajadzējis palikt Liepājā. Tā kā no Vācijas atkal atgriezies virsleitnants fon dem Hagens (Eberhards), kurš izpildot svarīgus uzdevumus, izrādījies par krietnu personību, tad viņam uzdots saskaņot dzelzsdivizija un landesvēra (zemes sardzes) operacijas. Grūtos apstākļos f. dem Hagens ari «Baltijā» sev guvis jaunus nopelnus.

Uz priekšu doties Golcs pavēlējis pēc iespējas mazos pulciņos un tāpat pēc iespējas ātri, izlietojot zirgus, ratus, kamanas, dzelzsceļu, bruņotus vilcienus. Uzdots ari neielaisties frontalos uzbrukumos, bet cik vien varams ar spārniem apskaujot ieņemamās vietas. Tas bijis jādara tāpēc, ka bijis taupīgi jāapietas ar municiju un daļa brīvprātīgo vēl nebijusi diezgan ievingrinājusies un cīņās norūdīta.

Nodaļu komandantiem vispāri zināmās robežās tika atstāta pilnīga rīcības brīvība.

Jau iepriekš vispārējās uz priekšu iešanas 1. gardes rezerves divizijai padotā Šlentera (Schlenther) nodaļa 26. februārī ieņēmusi Telšus. 2. gardes rezerves reģimente 2. martā iekarojusi Nevoranus (Neworany). 3. martā iesākusies vispārējā uz priekšu iešana. Pēc grūtas sīvas cīņas 1. gardes rezerves divizija ieņēmusi Tiršlu (Tyrschle), dzelzsdivizija Pampeles muižu un latviešu bataljons Skrundas Jauno muižu. Muravjevu 3. martā ieņēma dzelzsdivizija, bet kad lieliniekiem pienāca palīgspēki un bruņots vilciens, tad Muravjeva atkal bija jāatstāj. Tik vēl 5. martā Muravjevu iekaroja galīgi, kad 1. gardes rezerves divizija steidzās palīgā un ar savu labo spārnu Muravjevu apskaujot tai uzbruka. Šī pati 1. gardes rezerves divizija ieņēma ari Viekšņu (Wjekšni) un Akmeņus (Okmiany). 7. martā bruņotais vilciens 5 aizlauzās līdz Kuršaniem segdams labo spārnu delzsdivizijai un 1. gardes rezerves divizijai, kuŗas abas divizijas pastāvīgi neatturami lauzās uz priekšu un 8. martā kopēji uzbrukdamas ienaidniekam, kuŗš bija stipri nocietinājies rietumos un dienvidos no Laišuvas, atsvieda to atpakaļ un ieņēma Laišuvu un Reņģes muižu. Majora grafa Jorka (Yorck) nodaļa 8. martā ieņēma Papili un ar to nodrošināja labo spārnu pret Šauļiem. — 9. martā Golcs pavēlēja 10. martā operacijas turpināt un uz priekšu virzīties līdz Gruzdes (Grusdi)-Žagares-Jaunpils-Kandavas-Talsu linijai.

Jau 10. martā 2. gardes rezerves reģimente bruņu vilcienam piepalīdzot ieņem Šauļus. 11. martā 1. gardes rezerves divizija cīnīdamās ar ienaidnieku nonāk līdz Gruzdes-Žagares linijai, 12. martā dzelzsdivizija pēc sīvām cīņām ieņem Vecauci, 13. martā Bēni cīņā pret četrkārt lielāku pārspēku. 1. gardes rezerves divizija kādu savu kolonu aizvirzīja pat līdz Mežkucei. — 13. martā landesvērs uzsāka kara gājienu uz Tukumu. Iziedami no Kuldīgas un ātrā gaitā uz priekšu dodamies vācu-baltiešu spēki 13. martā aizsniedza Sabili un Kabili, 14. martā Kandavu un 15. martā Tukumu, Sāti un Snapju muižu. Atkāpdamies no Tukuma lielinieki sev veda līdzi gūstekņus, kuŗus viņiem atņēma Slokas apgabalā. 16. martā Ventspilī atstātie sargi ieņēma Talsus.

Lielinieku pretestība sāka pieaugt un viņu pretuzbrukumi

vairoties. Bija skaidra lieta, — tā saka Golcs, ka ar augstākās kara vadības noteiktām robežām, līdz kurām drīkstējām iet, nevarēja apmierināties. Bija jāiet tālāk. Jo bija jārēķinās ar stipriem lielinieku pretuzbrukumiem.

Uz pieprasījumu, vai atlauts iet uz Jelgavu, atbildēja, ka ar Šadovas-Jānišķu-Jelgavas-Slokas linijas ieņemšanu 6. rezerves korpusa uzdevums izdarīts. — «Mēs», turpina Golcs, «bijām priecīgi, ka dūšīgo karapulku panākumiem bija tāds iespaids, ka armijas virspavēlniecība atļāva Kurzemes atkaliekarošanu līdz ar viņas galvas pilsētu Jelgavu.» (143. lapp.). — Pēc tam 17. martā Golcs pavēlējis uzbrukumu turpināt. Jāiesāk bij tāpat kā agrākos uzbrukumos labajam spārnam un jāvirzās uz Bausku un Staļģeni, pāri Lielupei uz Jelgavas-Jaunjelgavas dzelzsceļa un uz Jelgavas-Rīgas dzelzsceļa un šosejas pusi; centram un kreisajam spārnam virsleitnanta fon dem Hagena vadībā vajadzēja frontalā virzienā un no ziemeļiem doties uz Jelgavu. Bija nodomāts tiem lieliniekiem, kuri cīnījās rietumos no Jelgavas, nogriezt atpakaļ ceļu. Bez kā būtu nogaidījis pavēli, pats uz savu roku, bez kā ģeneralkomando to zinātu un pret tās gribu, majors Flečers bija nolēmis ar landesvēru no ziemeļiem gar Lielupi doties uz Jelgavu un tai uzbrukt. Bet tā kā pāreja pār Lielupi pie Kalnciema bija stipri aizsargāta, tad viņam ar landesvēru bija jāpaliek stāvam uz ceļa, kas ved no Tukuma uz Jelgavu. Tādējādi, kā Golcs saka, izjaukts viņa nodoms, Jelgavai uzbrukt to ielencot un nogriežot boļševikiem atkāpšanās ceļu uz Rīgu. Bet pēc 20 stundu ilga gājiena, kurā laikā noieti apmēram 60 kilometri, un pēc īsas, bet sīvas cīņas 18. martā Jelgava tomēr ieņemta. (143. lapp.).

Flečers tā uz savu roku uz Jelgavu bija devies, lai glābtu dzīvību tiem baltiem, kas Jelgavā bija apcietināti. Bet tā, kā Flečera gājiens norisinājās, tad lielinieki atkāpjoties no Jelgavas un dodamies uz Rīgu, tomēr bija paspējuši gūstekņus aizvest sev līdz. Kas nespējuši paiet, tie tikuši ar pātagām šausti, kas aiz nespēka uz ceļa pakrituši, nošauti. (144. lapp.).

Dobeli dzelzsdivizija ieņēmusi tik pēc sīvas kaujas. Citādi lielinieki zem Jelgavas zaudēšanas iespaida atkāpušies bez cīņas pāri Lielupei. Bet no 21. marta sākot lielinieki vairākkārt sirdīgi uzbrukuši Jelgavai, gribēdami to atkal iekarot.

Tik pēc dūšīgiem, bet veltīgiem uzbrukumiem lielinieki pārliecinājās, ka nav cerības Jelgavu atkarot un tāpēc velti vairs izliet asinis. Viņi to ieredzēdami lēnām atkāpās uz Olaini. 1. gardes rezerves divizija ar grafa Jorka nodaļu 23. martā pie Bauskas guva spīdošu uzvaru. Cīņās sekmīgi piedalījās hauptmaņa fon Brandis pulks. Bauskā lieliniekiem bija 2000 zaldātu. Pēc sīvām cīņām Bausku ieņēma. Pa šo kritisko cīņu laiku pienāca ziņas, ka boļševiki Tukumu atkal atkarojuši atpakaļ. Landesvērs uz Jelgavu iedams Tukumā bij atstājis vai tik bagažu. Lielinieki bija novērojuši, ka Tukums atstāts bez aizsardzības un šo gadījumu izlietojuši savā labā. Bet Tukumu lieliniekiem atkal drīz atņēma. Pārvietojot karaspēka nodaļas landesvēram ierādīja Sloku un Tukumu, no kuŗām vietām izejot viņam bija no ienaidnieka jāiztīra visa Ziemeļ-Kurzeme. Latviešu bataljonu nostādīja landesvēra labajā spārnā pie Kalnciema. — «Ar to», saka Golcs, «operaciju mērķis bija sasniegts, gandrīz visa Kurzeme bija atbrīvota. Zemes apstrādāšana un lauku apsēšana pavasarī vēl varēja notikt īstā laikā un tādējādi tika novērsts bads. Karaspēks, kā es viņu apskatot redzēju, bija pacilātā gara stāvoklī un bija labprāt ar mieru turpināt kara darbus, bet vācu valdība to neatļāva.» (145. lapp.).

Andrievs Niedra, kā redzams, lielinieku izdzīšanā no Kurzemes nespēlē gluži nekādu lomu. Ari pie lielinieku izdzīšanas no Rīgas nē. Kurzeme jau ir atbrīvota no lieliniekiem martā 1919. g., kad Niedra vēl nemaz nav uznācis uz politiskās skatuves. Tie, kas Niedrā ierauga un slavē lielinieku izdzinēju no Kurzemes, Rīgas, Vidzemes, nezina, ko viņi dara. Niedra uznāk uz skatuves tik tad, kad Kurzeme jau atbrīvota un Rīga patlaban tiek atbrīvota. Viņš nu ar Golca bandām kopā cīnās pret Ziemeļ-Latvijas armiju, kuŗa pie Cēsīm sakāva Golca-Niedras vācu laupītāju un slepkavu bandas, kuŗas par galvu par kaklu bēga uz Kurzemi atpakaļ, no kurienes viņas beidzot aizdzina uz Faterlandi atpakaļ, uz kurieni saviem draugiem un cīņas biedriem seko ja pakaļ ari Niedra.

«No iegūtām ienaidnieka (lielinieku) pavēlēm», turpina Golcs, «mēs redzējām, ka mēs ar savu uzbrukumu bijām aiz-

steigušies lieliniekiem priekšā, jo viņi bija gatavojušies marta vidū atkarot Ventspili un Kuldīgu un no turienes izejot no ziemeļa puses uzbrukt Liepājai... Nav tiklab kā nekādu šaubu, ka šādai lielinieku ofensivei būtu bijušas lielas izredzes uz izdošanos.» (146. lapp.). 1. gardes rezerves divizija bijusi sadalīta uz plašas frontes, rezervu bijis maz un dzelzsceļu satiksme ziemeļos palīgspēku piegādāšanai slikta. — «No tā,» tā saka Golcs, «redzams, cik pareiza ir bijusi stāvokļa novērtēšana, ka tikai uzbrūkot lieliniekiem var tikt panākta Austrumprūsijas aizsardzība pret lielinieku uzbrukumiem. Tie upuri, kas mums cēlušies lieliniekiem uzbrūkot, ir tā tad izglābuši ne tik vien kā manu armijas korpusu, bet ari Austrumprūsiju un varbūt pat visu Vāciju no lielas katastrofas, jo lielinieku uzvara pie Vācijas austruma robežas būtu izsaukusi tolaik Vācijā draudošo otro revoluciju, kuŗa tad būtu uzliesmojusi pilnās liesmās.» (146. lapp.).

Te nu mēs apskatot ģenerāļa grafa fon der Golca darbu «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» esam nonākuši pie kāda zināma posma. Rītprūsijas robežas nodrošinātas. Kurzeme gandrīz visa ieņemta. Lielinieki atkāpušies uz Rīgu. Golcs būtu viņiem labprāt tūliņ uz karstām pēdām sekojis ari uz Rīgu un izdzinis viņus no tās. Golca plānā jau ietilpst ne tik vien lielinieku izdzīšana no Kurzemes, Rīgas, Vidzemes, bet ari kara gājiens uz Pēterpili, Maskavu, lieliniekugalīga sakaušana un Vācijai draudzīgas un no tās atkarīgas Krievijas radīšana, tādas Krievijas, kuŗu tad varētu nevienekonomiski pilnīgi izmantot, bet ar kuŗu kopā tad ari varētu sakaut un uzvarēt antanti, it īpaši satriekt lielo pasaules valsti — Angliju.

Ar nodomāto un marta vidū uzsākamo ofensivi krievu bolševiki bija nodomājuši, kā Golcs domā, ievadīt pasaules revoluciju. Lielīgi viņi to pa bezdrāts telegrafu jau pasludinājuši «Visiem». To tiesu jo lielākam vajadzējis būt viņu pārsteigumam, kad cerēto uzvaru vietā bijuši jāzaudē jau iekaroti plaši un auglīgi apgabali. Bijis jāpaiet diviem mēnešiem, lai no dabūtiem vācu triecieniem, varētu atpūsties un maija beigās

(1919. g.) uzsākt liela stila pretofensivi. Tas viss nebūtu noticis, ja pilnīgā uzvara, kuŗu vāci ieguvuši, būtu tikusi izmantota un lieliniekiem būtu dzinušies pakaļ pāri par Daugavu līdz Aiviekstes linijai. Bet Golca aizrādījums, ka tas iespējams, Vācijā atradis nedzirdīgas ausis. — Uzvarētā Vācija ko tamlīdzīgu sev nevarot atļauties, jo tas izsauktu protestu no antantes puses. Antante tolaik vēl mazāk, kā vēlāk, atzina boļševisma briesmas, kas apdraudētu ari viņu. «Antante baidījās vēl arvien no uzvarētās Vācijas vairāk, nekā no uzvarošā boļševisma, kas arvien vairāk izplatījās.» Golcam Liepājā tā atzinies amerikaņu sūtnis. (147. lapp.).

Vācijā kaŗa laikā radītai un uzpūstai kaŗa un uzvaras sajūsmai sekojusi tāda reakcija, ka vai neviens vairs neticējis aktivas un patstāvīgas politikas iespējamībai. Pat labajās partijās to pa daļai uzlūkoja kā tīru fantaziju, kuŗai nav nekāda pamata. Valdības vietās sēdējuši pacifisti un ideologi, kuŗi «tiesu-taisnību» sagaidījuši no Vilsona. Bet, «ja ievēro Vācijas nevarību attiecībā pret iekšējo lielniecismu, kuŗš tiek audzēts un stiprināts ar Krievijas boļševiku naudu, propagandu un aģitatoriem un ja ari vērā ņem Vācijas atbruņošanu un ar to savienotu nespēku, ko Vācijai nesis Versaļas miera līgums, tad katram jāatzīst: sliktāks nekas nevarētu notikt, ja mēs (vāci) par spīti antantes iebildumam, kopēji ar Deņikinu un Kolčaku krievu boļševismam būtu devuši nāves dūrienu, ar to mēs būtu no Vācijas novērsuši boļševisma briesmas, atslēguši sev plašus saimniecības apgabalus un nākošajā pilsoniskajā Krievijā sev iemantojuši draugu un sabiedroto pret pasaules valsti Angliju, (147. lapp.).*) Pēc manām domām taisni tur bija Vācijas pēdējā cerība iekšienē un uz ārieni.

---

*) Sal.: «Schlimmer hätte es auch nicht kommen können, wenn wir trotz Ententeeinspruchs dem russischen Bolschewismus mit Denikin und Koltschak gemeinsam den Gnadenstoss gegeben, dadurch die bolschewistische Gefahr für Deutschland beseitigt, uns weite Wirtschaftsgebiete erschlossen und uns am komenden bürgerlichen Russland einen neuen Freund im Bunde gegen das Weltreich England gewonnen hätten» (147. lapp.). —

Mērķis bija tik liels, ka veikla diplomatija viņu gan būtu varējusi uzlūkot un pieņemt kā savu acuraugu un būtu ari varējusi uzdrošināties riskēt un ko lielu darīt, lai izkļūtu no pilnīga izmisuma stāvokļa. Bet Berlines asfalts izgaroja tādu tik nogurdinošu bojā ejošas kulturas gaisu, ka drošsirdīga, vīrestīga apņemšanās, kā liekas, vairs nemaz nevarēja notikt. — Tikai nedaudzi saprata un klusu ciezdami panesa «grafa fon der Golca avanturistisko politiku», kuŗu raudzīdams realizēt, viņš veda izmisušu cīņu no marta līdz oktobrim 1919. gadā. (147. lapp.).

Vācijas presē pa lielākai daļai ziņojumi par vācu uzvarām Latvijā parādījušies sakropļotā un uzvaru nozīmi mazinošā veidā. Zaldāts, kas Baltijā viņas lasījis un kas bijis lepns uz saviem darbiem, redzēdams viņus avizē tā sakropļotus, sācis sajust, ka dzimtenē viņu nesaprot, ka vesela pasaule viņu šķiŗ no viņa paša tautiešiem dzimtenē. Tolaik pirmo reiz radies tas satricinošais pretstats, pie kuŗa beidzot sadragājusies Vācijas nākotne austrumos. Vēl mazāk saprāta un atziņas rasts Liepājā. Zaldātu padome baidījusies zaudēt savu varas stāvokli un iespaidu, ja bez viņas līdzdarbības un pat pret viņas gribu Kurzemē radās frontes karaspēks, tāds karaspēks, kas apgarots īstu zaldātu idealismu, ja, pat ar veco kareiviskō prūšu garu. Šādā garā Liepājas zaldātu padome ziņoja centralai zaldātu padomei Berlinē un neatkarīgo socialdemokratu presē, it īpaši avizē «Freiheit» («Brīvība») gandrīz ikdienas parādījās bezgalīgi raksti un smagas apsūdzības pret ģenerali Golcu, kuŗš, kā likās, jaunajā, revolucionarajā Vācijā īsti vairs nemaz nevarēja ietilpt. Bet jo vairāk dzimtenes prese lamājās par kara vadoņiem Baltijā, jo vairāk kara pulku labākās aprindas atsvešinājās savai dzimtenei. (148. lapp.).

«Ari pie latviešiem,» tā Golcs sūrodamies un pārmezdams izsakās, «mēs neatradām nekādas pateicības par viņu zemes atkarošanu. Latviešiem bija sajūta, ka viņi tik maina kungu un viņu valdības paskaidrojumiem tautā un karaspēkā bija par «motto»: «vispirms lieliniekus, tad vāciešus». Dažās valdības aprindās pat bijis tāds ieskats, ka Latvijas patstāvība varot tikt panākta tik pret Vāciju un Krieviju, abām šīm valstīm pilnīgi nevarīgām esot, ar citiem vārdiem tik uz abu

šo valstu gruvešiem. Kā iepriekšējai nepieciešamībai tam vajadzējis nākt internacionalai pasaules revolucijai, chaosam. Tā tad patstāvīgā — neatkarīgā Latvija varējusi rasties tik uz lielnieciska pamata.» (149. lapp.).

Golcs še slēdz nepareizi, sajaukdams cēloņi ar pamatu. Pat, ja boļševisms gluži sagrautu Krieviju un Vāciju, tad Latvijas pamatam tāpēc nebūt nav jābūt lielnieciskam, viņš var būt gluži labi pilsonisks, pat antiboļševistisks. Vācijas un Krievijas imperijas īstenībā ar' sagrāva ne boļševisms, bet ārprātīgais, paša imperialisma radītais pasaules karš. Boļševisms ir apstākļu radīta un šī kara stipri veidota un spēcināta parādība. «Ieskatīgākās—saprātīgākās aprindas Ulmaņa un Valtera vadībā, kuŗi ar lieliem solījumiem bija izlūgušies vācu palīdzību, gan redzēja un saprata ko lielniecisms Latvijai nozīmē, gribēja viņu ari apkaŗot, bet tomēr nebija mierā ar vācu uzvarām un visu cerēja un sagaidīja no Anglijas. — Tāds latviešu ieskats tiešām ar' bijis kaut cik dibināts un attaisnojams. Bet latviešu neuzticība, latviešu, kas dzinušies pēc gluži patstāvīgas — neatkarīgas Latvijas, drīkstējusi vērsties tik pret Krieviju, ne pret Vāciju. Atjaunotai Krievijai grūti būtu bijis atsacīties no Baltijas piekrastes, īpaši no Igaunijas piekrastes. Latvija un Igaunija tāpēc arvien no Krievijas būtu tikušas apdraudētas. «Viņām (Latvijai un Igaunijai) pēc mana ieskata,» tā saka Golcs, «pavisam nav gluži nekādas patstāvības iespējamības. — Bez kurmēr ievērojamas izglītotas virskārtas (pēc baltu padzīšanas), ar pa lielākai daļai lielnieciski domājošiem strādnieku iedzīvotājiem pilsētās un uz laukiem, bez naudas, bez palīga līdzekļiem, bez pietiekoši daudz cilvēkiem neapstrādātā zemē, bez kādiem piedzīvojumiem un pamata zemes pārvaldībā latviešiem tik atliek — izvēle starp angļu koloniju vai autonomiju Krievijas valstī, ja viņi negribētu atkal palikt par Krievijas provinci. Bet, ja viņi tāpat kā 1919. gadā izvēlētos angļu koloniju, tad atjaunotā Krievija Latviju vienkārši atkal padarīs par provinci. Jo Anglija savus piederumus (kolonijas) Baltijas jūŗas piekrastē nespēs uz visiem laikiem paturēt un Krievija latviešiem, kuŗi, kā Trocka garde, radīja Krievijā otro revoluciju, atbalstīja boļševiku valdību Maskavā un Pēterpilī, un kuŗi par savu tā saukto patstāvību pateicas angļiem, tā nekad neaizmirsīs un nepiedos. Anglija Latviju ari vienkārši ziedos boļševiku uzbrukša-

nas gadījumā un pretstatā Vācijai, nesūtīs latviešiem neviena vīra palīgā.» (150. lapp.). —

Velta ir Golca latviešu baidīšana no Anglijas un pielabināšanās latviešiem. Ar Latvijas patstāvības iespējamības apšaubīšanu, Latvijas kolonizēšanas planiem ar vācu kareivjiem, latviešu titulēšanu par boļševikiem un nekulturelu tautu, ar viņas valdības gāšanu un ar mēģinājumiem Latviju saistīt ar Vāciju un latviešus apbalvot ar vācu prinčiem vai Vilhelmu II., kā Latvijas valdniekiem, latviešu uzticības neiemantos. Latvietis vairs nav tāds Antiņš, kas uzticētos vāciešiem. Viņš zina, ko vācieši viņam nesuši priekš 700 gadiem, viņš to izjutis uz savas muguras un dziļi savā sirdī, vēl nav aizmirstas pātagas un rētas, kas brīvo latvju godu nāvēja un latvietis labi zina, ka vācieši viņam ari tagad nestu tik iznīcību un nāvi. Tik izsalkusi pēc jaunām zemēm, kā Vācija, viņa var tik Latviju aprīt. Citādi tas ir ar Angliju. Viņai nav vajadzīga Latvija kolonizēšanai ar angļiem. Viņai tik vajadzīgas jaunās valstis Latvija, Lietuva, Igaunija un Somija kā aizsargu valnis pret nedabisku un pārāk lielu Vācijas un Krievijas varas pieaugšanu un izplatīšanos. Kā antante, īpaši Anglija, neatraus savas palīdzības kritiskā brīdī, tas jau noticis fakts, kas pierādīts kopējās cīņās pret vācu un Bermonta (krievu) bandām, kad tās uzbruka Rīgai. Angļu un franču kara kuģu lielgabali tad dziedādami nāvi nesa mūsu dabiskajiem ienaidniekiem un verdzinātājiem vāciešiem un krieviem.

Kā antante, īpaši Anglija ar lielu neuzticību skatījās uz Viniga un Golca rīcību un uz vācu uzvarām Latvijā, tas pēc tā, ko mēs no Viniga un Golca zinām, pats par sevi saprotams. Anglijas veiklā un tāļredzīgā diplomatija nemaz nevarēja nesaredzēt, ka Golca plans zem krievu boļševiku sakaušanas maskas patiesībā vērsts pret jauno Krievijas malu valstu Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, patstāvību un galu galā pret pašu antanti, ko Golcs, kā redzējām, savā grāmatā tagad ari izsaka. Vislabāk Golcs, zināms, tūliņ būtu brucis pašai antantei virsū, bet apstākļi to neatļāva, vajadzēja būt gudram un viltīgam, lai sasniegtu mērķi, vajadzēja pat labi satikt ar antanti un mīlīgam izlikties. «Tādos apstā-

kļos, kādi viņi nu bija,» saka pats Golcs, «mēs, vācieši, varējām mūsu mērķi droši sasniegt tik tad, ja antante atzina visu Eirópu apdraudošo boļševisma briesmu apkarošanas nepieciešamību un cieta Vāciju lielinieku apkarotāju priekšgalā. Tāpēc, lai to panāktu, es ņēmu palīgā laipnību un izlietoju visu savu pārliecināšanas mākslu.» (150 lapp.)*) Tas Golcam ar' pilnīgi izdevies attiecībā uz amerikaņu komisijas priekšstāvi Grīnu (Greene). Amerikaņu komisija Liepājā centusies būt objektiva un pēc iespējas atbalstījusi vācu intereses. Citādi tas bijis ar angļu komisijas priekšstāvi majoru Kīnenu (Keenan), kurš priekš kara Pernavā bijis linu tirgotājs. Viņa palīgs bijis kāds agr. Rīgas malkas tirgotājs. Galvenais iemesls viņu sūtīšanai uz Liepāju gan būšot bijis tas, lai viņi tur Anglijas vārdā noslēgtu tirdzniecības līgumus, kur viņi, saprotams, galvenā kārtā vispirms paši bijuši ieinteresēti. Tā kā nu viņiem tirdzniecības veikalus vajadzēja slēgt ar Latviju un ne ar Vāciju, tad viņiem ari tik bija viena interese, vienoties ar latviešu valdību. Bet neskatoties uz to, Golcs tomēr izticis gluži labi ari ar Kīnenu. No visa tomēr redzams, ka Golca satiksme ar Kīnenu ir bijusi ne sirsnīga, bet formala, vēsa, ārēji pieklājīga. Nesaskaņas reizēm pat draudējušas izpausties kliedzošā disonancē. Tikai amerikaņiem bijis jāpateicas, ka arvien asākas topošās attiecības nenovedušas līdz atklātai sadursmei. «Jo ar saviem veiklajiem paņēmieniem un līzdams (kriechend) agrākais cūku tirgotājs Ulmanis, kurš bija meistars visās vergu mākslās, prata šo angļu tirgotāju saistīt, ar laiku Kīnenu pilnīgi dabūt latviešu pusē un viņam vienpusīgi iestātīt — iedvēst latviešu uzskatu. — Kīnens, likās, pret Ulmani sajuta sevišķu simpatiju bija ar viņu ikdienas draudzīgi kopā un uzstājās par Latvijas nedabisko patstāvības tieksmju pilnīgu atbalstīšanu, no kā Anglija saimnieciski un politiski tikai varēja mantot. Visas Latvijas vēlēšanās — prasības Kīnens vācu okupacijas varas priekšā pārstāja, dažreiz

*) Sal.: «Nach Lage der Dinge konnten wir Deutsche unsere Zwecke mit Sicherheit nur erreichen, wenn die Entente die Notwendigkeit der Bekämpfung der ganz Europa drohenden bolschewistischen Gefahr einsah und Deutschland hierbei als Vorkämpfer duldete. Deshalb habe ich viel Liebenswürdigkeit und Ueberredungskunst aufgeboten, um dies zuerreichen,» (150. lapp.).

pat nelaipnā kārtā, bez kā vācu stāvokli jel maz turētu par ievērības cienīgu.» (151. lapp) *)

«Patlaban,» tā drūmi un raksturīgi izsakās Golcs, «Ulmanis pa labi blakus sēdēdams Kīnenam un juzdamies augstu godāts, ar auto brauc man garām. Bet es savā priekšā redzu nākotni: Latvija top angļu kolonija. Dūšīgie varoņi tur priekšgalā, Jorks (Yorck), Šaurots (Schauroth), Rabenavs (Rabenau), Bišofs (Bischoff), priekš kā jūs karojat? Jūs nekad neievāksiet augļus. Taču vienu ko jūs panāksiet: to, ka vāci atkal tic vācu varonībai.

Esat droši — reiz diena ausīs,
Un pavasaris jauns ar' ziemai sekos!» (162. lapp.). **

Ja, ja, «vēl pie kapa,» kā dzejnieks Šillers dzied, «cilvēks uzstāda cerību!»

Saprotams, ka latviešiem ar Golcu, kurš latviešu ministru prezidentā redz tik «cūku tirgotāju», «verga dvēseli», «līdēju», «krāpnieku», Latvijas tieksmēs pēc neatkarības tik nedabiskas iekāres un Latvijā vācu kareivju kolonizacijas zemi, kopdarbība, kaut ari kopējā cīņā pret «bolševikiem», nebija iespējama. Jo vāci tik gaidīja izdevīgu brīdi, kad varēs likvidēt neatkarīgo Latviju ar visu viņas valdību. Lūzumam tāpēc bija jānāk un viņš ari drīz nāca.

Strīdīgie punkti starp vācu ģeneralkomando un vācu valdību no vienas puses un latviešu valdību no otras puses bija: vācu okupacijas varas jautājums, latvie-

*) Sal.: «Denn die geschichte und kriechende Art, mit der der ir allen Sklavenkünsten erfahrene ehemalige Schweinehändler Ulmanis den englischen Kaufmann zu umgarnen und die lettische Auffassung einseitig ihm darzustellen wusste, zog Keenan bald auf die lettische Seite. Keenan schien für Herrn Ullmanis besondere Sympathie zu empfinden, war täglich freundschaftlich mit ihm zusammen und trat für die restlose Unterstützung der unnatürlichen Selbstständigkeitsgelüste Lettlands ein, bei denen England wirtschaftlich und politisch zunächst nur gewinnen konnte. Alle Wünsche Lettlands der deutschen Okkupationsmacht gegenüber vertrat Keenan in zuweilen unhöflicher Form und ohne den deutschen Standpunkt zu würdigen» (151.). —

**) Sal.: «Eben fährt Ullmanis im Auto rechts neben Herrn Keenan vorbei und fühlt sich hochgeehrt. Ich aber sehe die Zukunft vor mir: Lettland wird englische Kolonie. Tapfere Helden da vorne, Yorck, Schauroth, Rabenau, Bischoff, wofür kämpft ihr? Ihr werdet nie die Früchte ernten. Doch ihr erntet eins: Deutcshe glauben wieder an deutsches Heldentum.

Seid unverzagt — Einst der Morgen tagt,
Und ein neuer Frühling folgt dem Winter nach!» (162. lapp.).—

šu valdības nodomātā spaidu mobilizacija, policijas vara Liepājā, vācu kolonizacijas plans.

Latviešu valdība prasījusi, lai Vācija vairs nebūtu okupacijas vara kā karā, bet tik jaundibinātās Latvijas valsts «palīgvara» («Hilfsmacht») un saskaņā ar to ari lai tiktu nokārtota armijas virspavēlniecība. «Tikai žēl,» tā ironiski te piebilst Golcs, «kā «palīgvarai» trūkusi attiecīgā, galvenā vara ar kurmēr militariski izglitotu virspavēlnieku un ģeneralštabu». (152. lapp.). — Bez vienības armijas vadībā un latviešu kara ministrim J. Zālīšam iejaucoties karaspēka sadalīšanā un pārvietošanā fronte, tā saka Golcs, nenovēršami tiktu vājināta. Tikai apvienota vara virspavēlnieka rokās bija droša ķīla par drošību apsēstā apgabalā, par kārtību uz dzelzsceļiem, telegrafos un zaldātu transportos. Šajos jautājumos, kā Golcs saka, viņš drīz, tā puslīdz panācis latviešu valdības piekrišanu, tak tomēr J. Zālītis sev allaž un allaž arvien atļāvies pats izdot pavēles par latviešu karapulku pārvietošanu. (153. lapp.). — Latviešu valdība, kā Golcs saka, gribēja spaidu kārtā izdarīt mobilizaciju, lai palielinātu un līdz ar to pastiprinātu latviešu pulkus. Šo soli latviešu valdība gribēja spert pa labai daļai aiz tā iemesla, ka vervējot brīvprātīgos 1918. gada beigās, sekmes samērā ar baltiem bija bijušas vājas.

Pēc vienošanās ar vāciem 1918. gada decembrī latviešu valdībai vajadzēja uzstādīt 18 kompaniju (Kompagnien) brīvprātīgo, kamēr līdz 1919. gada martam bija nodibināts tikai viens bataljons. (153. lapp.).

Šādas latviešu valdības tieksmes un pūles, palielināt un stiprināt savu mazo karaspēku, ir atzīstamas. Tas liecina, ka viņa atzinusi savu kļūdu, ka tūliņ pašā savas valdības sākumā nav izdarījuši mobilizaciju un grib to par labu griezt, kas nokavēts. Bet Golcam bail no kurmēr lielākas latviešu armijas. Viņš pazīst latviešu strēlniekus un zina, ka latviešu armija būs tik viņa un viņa centienu dabiska pretiniece. Latviešu armija uzstāsies par neatkarīgu Latviju, kamēr Golcs lūkos tādu Latviju un tādas Latvijas valdību likvidēt. Golcs visiem līdzekļiem tāpēc lūko aizkavēt un novērst latviešu valdības nodomāto latviešu mobilizaciju. Visai raksturīgi un varizejiski ir, ko

Golcs par to saka: «Abu boļševiku draugu Goldmaņa un J. Zālīša propagandētā spaidu mobilizacija nenozīmēja neko vairāk un neko mazāk kā boļševiku apbruņošanu un apmācīšanu vācu apsēstā apgabalā, lai tādējādi zemi pašā iekšienē iekarotu lielinieki, apdraudētu vācu karaspēku aizmugurē un «apkarotu» boļševistiskās latviešu strēlnieku reģimentes frontē ar boļševistiski saģiftētām latviešu jaunajām formacijām.» Kā tas tā, to pierādījis daudz kas: latviešu valdības pašas skrejlapiņas («Flugblätter»), latviešu avīzes, vairāki atentati, ticami izteikumi un pašu pirmo mobilizēto apgalvojumi, ka viņi pirmajā izdevīgā gadījumā aizbēgšot, jo viņi zinot, ka īstie latviešu ienaidnieki esot vācieši.» (153. lapp.).

Kā Liepājā mobilizacija neiespējama, to atzina ari pati latviešu valdība. Kādas socialdemokratu sapulces aizliegšanu ministrs Valters pamatoja ar to, «ka priekšniecības lielākā daļa ir lielinieciska.» (154. lapp.).

Latviešu mobilizēšanu Golcam diemžēl izdevās aizkavēt. «Es,» tā viņš pašapzinīgi pastāsta, «antantes komisiju» atkārtoti darīju uz to uzmanīgu, ka Latviju mums vajadzēs atstāt, ja viņa atļautu spaidu mobilizaciju. Mobilizacija mūsu apsēstā apgabalā nenotika.» (160. lapp.). — Ko visu Golcs zem lielinieku apkarošanas vai latviešu armijā nepielaišanas maskas negrib un nemēģina izdarīt?! Visur viņš redz boļševikus un gribētu tos visus izdeldēt no zemes virsus. Latvijā uz laukiem pēc viņa tādu ir vismaz 60 proc. no visiem iedzīvotājiem. Liepājā vēl vairāk. Ja tā, tad saprotams, ka viņš pretojās latviešu valdības prasībai nodot policijas varu Liepājā latviešu rokās. Liepāja tad vairs nebūtot droša. «Mēs», saka Golcs, «būtum sevi vienkārši nodevušies latviešu rokās.» (154. lapp.).

Ļaunumu un ļaunuma cēloni cilvēki parasti mēdz ieraudzīt ne sevī, bet ārpus sevis, apstākļos, citos cilvēkos. Tā ari Golcs. Pie visa viņam parasti vainīga latviešu valdība, vācu demokratiskā valdība, zemākās tautas šķiras un antante, īpaši Anglija. Nekad ar' ne «kungu tautas» — vācu «pārcilvēki», pie kādiem Golcs, saprotams, pieskaita ari sevi. «Pārcilvē-

kiem» grūti saprasties ar citiem, kuŗus viņi uzskata tik par līdzekļiem. No latviešiem Golcs prasa, «neaprobežotu kopēju (ar vāciem) ienaidu pret boļševismu.» (152. lapp.). Saprotams, ka latviešiem ar saviem īstajiem ienaidniekiem, Golca un Bermonta bandām, kopā jāiet ari uz Pēterpili un Maskavu, lai pēc latviešu noasiņošanas, Latviju kā valsti varētu vieglāki likvidēt un pašus latviešus, kā tautu, iznīcināt

Golcs nožēlo, ka latviešu valdība (Ulmaņa kabinets) neizpildot nevienu viņu prasību. «Par nožēlošanu,» tā vārdu pa vārdam izsakās Golcs, «arvienu vairāk izrādījās, ka Latvijas valdības locekļi neizpilda nevienu no šīm paš par sevi saprotamām prasībām. Viltīgi un melīgi, kādi viņi pēc savas dabas, viņi nevar izlīst laukā no savas ādas — nevar būt citādi. Viņi negribēja ar mums godīgi saprasties, bet mūs piešmaukt, kur vien varēja. Ikdienas viņi noziedzās pret agrākiem vai tikko kā noslēgtiem nolīgumiem, viņi vāciešus ienīda vairāk, nekā boļševikus, īpaši rakstura ziņā mazvērtīgais J. Zālītis un Goldmaņa kungs, kuŗš kaŗa laikā nodibināja strēlnieku bataljonus, kas tagad kaŗo boļševiku lēģerī. Visiem ministriem vienkārši trūka visprimitivāko pamatzināšanu militarās lietās. Tāpēc tad ari sarunas, kā tas citādi nemaz nevarēja būt, palika neauglīgas. Es pats runāju tik ar Ulmani un iekšlietu ministri Valteri. Bet ari ar viņiem mierīga, lietišķa pārruna, kur būtu manāma griba saprasties, bija neiespējama. Abi kungi, sevišķi Ulmanis, arvien novirzījās no pārrunājamā temata, tiklīdz viņiem palika neērti un spēlēja teatri ar kaut kādu pie matiem pievilktu uzbudinājumu. Man arvien bija tāds iespaids, ka man darīšana ar viltīgu «šīberi», kas šaubīgu veikalu noslēdzot paradis savu «partneri» piekrāpt.» (152. lapp.). —

Tā ģeneralis grafs fon der Golcs par Ulmaņa kabineta locekļiem. Varētu viņam atmaksāt līdzīgā naudā. Bet būsim pieklājīgāki, nekā šis «kungu tautas» «pārcilvēks».

Liepājas zaldātu padomes likvidēšana.

Roku rokā ar cīņu pret «latviešu boļševistiskām un pārmērīgām prasībām un pret angļiem Golcam reizē vajadzējis ari

cīnīties pret Liepājas vācu zaldātu padomi. Tas bijis jo vajadzīgi aiz tā iemesla, ka zaldātu padomei bijis tuvs sakars ar latviešu pusboļševistiskiem un vācu naidīgiem strādnieku vadoņiem, īpaši ar Liepājas pilsētas galvu, Bušēvicu, kurš pēc sava partijas virziena bija neatkarīgs socialdemokrats. Arī šeit atkal izrādījās, ka vācu radikaļi bez apdomāšanās strādā kopā ar Vācijas ienaidniekiem, ja viņu partijas intereses to prasa. Bet man ir vajadzīgi labi disciplinēti karapulki, kuŗi vienīgi man un viņu militariskiem vadoņiem paklausa, kad es cīņā pret latviešiem un angļiem gribu sasniegt savu mērķi. Ka tas man bez labiem karapulkiem Liepājā visu februari un martu iz devies, tas man vēl tagad izliekās brīnišķi. Es daudzreiz nemaz nezināju, kā es īsti varēšu dienu pārdzīvot, lai saviem trim ienaidniekiem — latviešiem, angļiem un zaldātu padomei apslēptu visu savu vājumu — nespēku un pret viņiem pastāvētu. Varbūt, ka uzvaras ziņas, kas nāca no frontes, darīja Liepājā hipnotizējošu iespaidu...Nemiers pieauga, kad es visus trīs Liepājas bataljonus nostādīju zem viena enerģiska komandanta, majora Geces (Goetze) vadības, kuŗš šajos bataljonos lūkoja atkal pacelt kareivisko garu, disciplinu un izglītību un prasīja, ka atkal stingri tiktu izpildīti dienesta pienākumi. Arī abi nedisciplinētie bataljoni dabūja majorā Hainā un hauptmanī Hilpertā jaunus aktivus — darbīgus komandantus. Šie jaunie priekšnieki ari oficieriem atkal lūkoja iepotēt un viņos atjaunot seno armijas garu un goda jēdzienus... Pēc kara darbu pabeigšanas pie Lielupes, es pavēlēju, ka lai mans uzticamākais pulks, Šaurota detašements līdz 1. aprilim tiktu pārcelts uz Liepāju, jo šaī dienā tika atlaisti daudzi neuzticami elementi un sagaidīja nemierus. Laikam zem dzelzsceļa personala iespaida zaldātiem pagāja 5 dienas ceļā no Jelgavas līdz Liepājai. Viņi pie tam ari tika vesti tik maziņos pulciņos. Pēdējais pulciņš Liepājā nonāca tik vēl 3. aprilī. Šaī pašā dienā Liepājas garnizona zaldātu padome bija pavēlējusi, lai majora Geces pavēle par atlaisto zaldātu aizbraukšanu netiktu izpildīta, pie kam zaldātu padome ari bija likusi apcietināt kādu oficieri. Majors Gece tūliņ devās kazarmē un atbalstīdamies uz kādu Šaurota kompaniju, apcietināja vainīgos, to starpā ari divus zaldātu

padomes locekļus... Kad Gece patlaban par notikumu ziņoja valdības namā, tad piepeši kāda nodaļa zaldātu rupjā zaldātu pad. locekļa Franka vadībā skriešus tuvojās valdības ēkai, viņu nodoms bija nepārprotams. Lielāko daļu oficieru es aizsūtīju, lai gādā par drošību vāji apsargātai valdības ēkai. Pats es sagaidīju dumpiniekus un kopā ar majoru Heinersdorfu iztēloju viņu noziedzīgo nolūku, gribēt mani, virspavēlnieku boļševiku frontē apcietināt kopā ar gubernas šefu. Majors Heinersdorfs turēja garu runu, pa kuŗas laiku Franks arvien palika nemierīgāks. Zaldāti šaubījās ko darīt, Franks viņus atkal uzmudināja. Vienīgi viņš nomanīja mūsu nolūku, iegūt vairāk laika.. Piepeši mēs ieraudzījām, ka dumpīgie zaldāti, tikpat ātri atkal aizskrien atpakaļ, kā atskrējuši. Lieta lūk tā, ka viņi bija ieraudzījuši Šaurota detašementa leitnanta fon Kurovska zaldātus pa ielu steidzamies mums palīgā. Kāds cits dumpinieku pulks bija mēģinājis atsvabināt arestantus, bet ari tas bija ticis izklīdināts. Tā dumpis tika drīz apspiests. Es izlietoju gadījumu un likvidēju zaldātu padomi. (165. lapp.).

Striks ar baltiem grib atjaunot ordeņa valsti.

Vienu ienaidnieku Golcs nu ir veicis. Atliek vēl trīs ienaidnieki: latviešu valdība, krievu boļševiki un antante, it īpaši Anglija. Vispirms dažādos veidos sāk mākt apvienotās un neatkarīgās Latvijas Pagaidu valdību — Ulmaņa kabinetu. Baltu aprindās notiek sazvērestības. Bijušais Vidzemes landmaršals fon Striks sāk sapņot par bijušās, mūžībā nogrimušās ordeņa valsts atjaunošanu un redz sevi jau ordeņa meistara godā. Tikai visu lielākā un spīdošākā veidā. Visam jau jāprogresē — jāiet uz priekšu, jāattīstas. Un kā lai nu ar ordeņa valsti būtu citādi? Ja jau viņa ceļas iz ēnu valsts augšā, tad lai ar' paceļas mirdzoša! Par Strika sazvērestību Golcs pastāsta dažas interesantas un raksturīgas ziņas. Baltu aprindās valdījušas dažādas domas un virzieni: vieni gribējuši īzlīgt ar jauno latviešu valsti — zināms tā, ka lai vāci būtu noteicēji, otri vēl arvien cerējuši, ka notiks pievienošanās Vācijai, pat kā atsevišķai monarķijai vācu valsts savienībā, trešie bijuši taī pārliecībā, ka atjau-

notā stiprā Krievija atkal no jauna sev iekaŗos Baltijas jūŗas piekŗasti.

Karstgalvji gribējuši pat piedabūt kādu vācu princi — ne hohencolleru — lai tas iestātos «landesvērā» un līdzi ietu karā pret boļševikiem, un, zināms, ari piedalītos latviešu valsts iznīcināšanas darbā, lai tādējādi sev kaldinātu Baltijas hercoga vai ķēniņa kroni.

Vācu valsts pilnvarnieka (Viniga) palīgs Dr. Burchards Golcam stāstījis, ka pats kaitīgākais jaucējs esot fon Striks, kuŗš pavisam nespējot aprast ar jaunajiem apstākļiem un domāt realpolitiski, atrodoties Stokholmā un viņš, Dr. Burchards, varot Golcu no Strika tikai brīdināt.

21. februarī 1919. g. ieradās pie manis pats f. Striks un gribēja ar mani runāt. Viņam, redzami nepatika, ka es kā lieciniekus pie sarunām biju pieaicinājis Dr. Burchardu un manu ģeneralštaba priekšnieku. Striks Golcam stāstījis, ka Liepājā malā kāpjot viņš viņam pazīstamajam zviedru virsleitnantam Eglundam iedevis svarīgus papīrus, kuŗus Eglundam uz latviešu valdības pavēles pamata atņēmuši latviešu muitas ierēdņi. «No Strika izteikumiem,» saka Golcs, «es nojautu, ka atņemtos papīros runa par kādu patvarīgu Latvijas valsts gāšanas planu, pie kuŗa izvešanas Striks gan ari bija cerējis uz vācu militarvaras atbalstu vai vismaz uz to, ka šīs varas priekšstāvji to klusēdami pieļaus.» (168. lapp.). — Fon Striks stāstījis, ka antante ar tādu Baltijas jautājuma izšķiršanu esot pilnīgi mierā. Bet, kad Golcs viņam, kā saka, «pistoli licis pie krūtīm», tad Striks nezinājis neko noteiktu pateikt. Gluži otrādi, Striks, acīmredzot, savu planu bija uzticējis kādam neatbildīgam amerikaņu delegatam, un tas viņam labākā gadījumā bija izsacijis savu nesaistošo piekrišanu, un par visām lietām viņš nebija cietis klusu. Ari citādi Striks augstākā mērā bijis neapdomīgs, jo tik tā ir saprotama un izskaidrojama jaunās latviešu valdības tik drošā uzstāšanās un rīcība pat attiecībā uz zviedri. «Vēlāk,» saka Golcs, «mēs dabūjām zināt, ka Strika fantastiskais plans bijis neitralas Lielbaltijas valsts dibināšana, kuŗa vienota ar Zviedriju, lai tiktu starptautiski garantēta un atrastos zem internacionalas uzraudzības un vērstos tiklab pret Vāciju, kā ari pret Krieviju. Striks pats gribēja, kā stāsta, stāties šīs Baltijas valsts priekšgalā — pēc vidus-laiku parauga — kā ordeņa meistars, svinīgi izcelties malā un

svinigā gājienā ieiet savā valsti un iesākt savu valdību.» (168. lapp.).

Tādi vai tamlīdzīgi bijuši Strika plani. Sarunā Striks Golcam knapi reiz ieskatījies acīs. Golcs bijis atturīgs, apdomīgs un Strikam izskaidrojis, ka gar visu šo lietu ne Vācijai, ne arī vācu okupacijas varai neesot nekādas daļas. Pēdējā tik nepieciešami gādāšot par to, ka lai aiz vācu frontes valdītu miers un kārtība un ka to lai neviens netraucētu. «Malu valstu likteni izšķirs miera kongresā». Striks aizgājis neapmierināts un lūdzis pēc vēlākas sarunas zem četrām acīm, ko Golcs apsolījis, taču šāda saruna nekad nenotikusi... Mazliet vēlāk Latvijas valdība attaisījusi noslēpumaino pakiņu. «Baltus sagrāba vispārējs uzbudinājums. Es nomanīju, ka vairāk ļaužu, nekā es līdz šim biju domājis, baidījās no nepatikšanām...» Kāda augsti stāvoša, citādi mierīga un apdomīga persona mani lūdza, lai es klusu ciezdams piekristu, ka 100 balti nāktu no frontes uz Liepāju, lai aizkavētu ievērojamu baltu apcietināšanu. Man lieta bija tūliņ skaidra un gaiša, ka šie 100 baltu zaldātu pēc viņu nonākšanas Liepājā, varēja neapmierināties ar šo aizsardzību vien un varbūt, ka viņiem ar to vien arī nemaz nav jāapmierinās... Es savam apmeklētājam izskaidroju, ka baltu puča sekas varētu būt Liepājas 6000 latviešu strādnieku sacelšanās un pret tiem baltu kompanija nebūtu stipra diezgan. Bez tam tādu jauno Baltu (vācu) valsti, kuŗas rašanos vācu okupacijas vara veicinājusi, antante nekad ar' neatzītu. Ari vācu socialdemokratu valdība viņas neciestu un aizsauktu no šejienes vācu kaŗaspēku... Mans gudrais apmeklētājs to atzina, bet ne tā visi balti. Šā izturoties, zaudēju daļu viņu draudzīgo simpatijas jūtu. Bet tas mani nedrīkstēja maldināt. Vakarā mani steidzīgi aicināja manā darba istabā, jo pilsētā izplatoties, kā apgalvojot, ticamas ziņas par kādiem tur baltu, latviešu un Latvijas valdības nodomiem un sagaidāmu rīcību.» (170. lapp.).

Ievērojot šādas ziņas un stāvokļa nedrošību, Golcs steidzīgi licis izstrādāt militariskas pavēles un kādu sūtņam (Vinigam) piesūtāmu sekoša satura rakstu: 1) Visi baltu vai latviešu pulku pārvietojumi no frontes uz Liepāju vai arī pašā Liepājā drīkst notikt vienīgi ar manu piekrišanu. 2) Ieroču kuģis

«Saratova» tiek pārvietots ārējā ostā, kur tas paliek zem vācu uzraudzības. 3) Komandants tura kaujas gatavībā vienu patlaban pienākušās 1. gardes rezerves divizijas kompaniju un vienu bateriju. 4) Es piesolu Latvijas valdībai vācu sardzi. 5) Es izlaižu pavēli, lai fon Strika kungu apcietina. 6) Latvijas valdība atturas no baltu apcietināšanas. Uz Latvijas valdības dibināta pieprasījuma pamata es baltus turēšu aizsardzības apcietinājumā.

«Ordeņa meistars» fon Striks, zināms, aizbēga un tas, kā Golcs atzīstas, viņam bijis gluži pa prātam, jo tā Liepājai aiztaupīta uztraucošā Strika procese, kas nebūt nenāktu par labu Liepājas mieram. (170. lapp.).

Latvijas valdība lepni atraidījusi piedāvāto vācu sardzi. Tam 2 mēneši vēlākajā, 16. aprila pučā, bijusi liktenīga nozīme. Jo latviešu valdība ar to pierādījusi, ka viņa savas zemes iekšējās lietās necieš nekādas iemaisīšanās un pati jūtas stipra diezgan. Kad tāpēc, vēlāk notika 16. aprila pučs, tad man ar' nebija nekāda iemesla no jauna piedāvāt apsardzi un šo vācu ienaidnieku labā izliet vācu asinis. Bija ari augstākā mērā šaubīgi, vai vācu zaldāti karotu vācus nīstošai Latvijas valdībai par labu, tā kā viņi vervēti tik cīnai ar boļševikiem. Latvijas valdība pēc Strika aferas neapcietināja neviena balta. Ari mani nelūdza to darīt vai atļaut. Saprotams, ka es Latvijas valdībai vēl reiz atgādināju, ka es necietīšu augsti stāvošu baltu apcietināšanu, tā kā viņai trūkst faktiskās varas un kā tāds solis izceltu pilsoņu karu. Latvijas valdība tad ari aprobežojās ar kaucijas uzlikšanu tādām personām, pret kurām viņai bij aizdomas, ka tās varētu aizbēgt. Bet gluži bez apcietināšanas tomēr nepagāja. Latvijas valdība apcietināja kādu vācu rezerves leitnantu Stoku (Vācijas pilsoni) uz aizdomu pamata, ka viņš piedalījies Strika sazvērestībā. Stoka lieta iekritusi vācu sūtņa un ne Golca kompetencē. Bet sūtņa prasībai, atsvabināt Stoku, Latvijas valdība nepiegriezusi vērības. Latvijas valdība domājusi, ka viņai pašai tiesības Stoku sodīt. No Berlines pienāca paskaidrojums, ka Vācija vēl neesot atzinusi Latvijas tiesības, spriest tiesu par Vācijas pilsoņiem. Bet ari tad vēl Latvijas valdība neatsvabināja Stoku. Beidzot vācu sūtniecība piesūtīja Latvijas valdībai ultima-

tumu ar piedraudējumu, Stoka neatsvabināšanas gadījumā, lietot ieroču varu. «Sūtniecība,» saka Golcs, «lūdza mani to izpildīt. Bet, pateicoties kāda apakšvadoņa patvarībai, Stoks jau tika 20 stundas agrāk atsvabināts, nekā bija nolikts, bet varbūt, ka taisni pateicoties šim gadījumam, Stokam tika izglābta viņa dzīvība. Jo bija dota pavēle, viņu iepriekš nonāvēt. Tā ko sev jau toreiz atļāvās tāda miniatur valsts kā Latvija pret citkārt tik vareno vācu valsti... Tikai ar mokām es atturējos kārdināšanai, Stoku ar varu atsvabināt vēl iekam mana valdība to bija prasījusi. Bet tas būtu kaitējis citām mūsu interesēm.» (172. lapp.).

Baltu prasības Pagaidu valdībai.

21. janvarī, 22. februarī un 3. aprilī balti Ulmaņa valdībai, kā Golcs savā grāmatā stāsta, iesnieguši savas sekošas 14 pantos izteiktās prasības: 1) Likuma priekšā vienādas tiesības visām tautībām un konfesijām. 2) Personas neaizskaramība par politisko pārliecību. Politiskie pārkāpumi iztiesājami kārtīgām tiesām. 3) Kultus brīvība. 4) Plaša gādība par vājiem, invalidiem, bezdarba strādniekiem. Sociali-progresivu strādnieku tiesību radīšana. 5) Zemes fonda dibināšana maz- un pundursaimniecību gruntniecības veicināšanai. 6) Fizisku un juridisku personu īpašuma neaizskaramība. Atsavināšanas valsts interešu labā var notikt tikai pret pilnu atlīdzību. 7) Biedrību, sapulču un preses brīvība. 8) Netraucēta privat- un atklātu likumīgu korporaciju, biedrību, kreditiestāžu un «štiftungu» tāļākpastāvība. 9) Brīva tirdzniecība un brīva industrija. Baltijas jūras brīvostu politika. 10) Baznīcas un skolas autonomiju vācu iedzīvotājiem. 11) Vienādas tiesības vācu un latviešu valodām visās valsts un komunalpārvaldes nozarēs un tiesas priekšā. 12) Personu iecelšanai valsts un komunalvalžu amatos jānotiek, neievērojot personas nacionalitāti un piederību pie šādas vai tādas partijas, bet vienīgi skatoties uz viņas spējām. 13) Nacionālas aizsargu vienības landesvērā. Lēta zemes iegūšana un apmešanās iespējamība zemes aizstāvjiem. 14) Tautas vietniecība vēlama likumīgās vēlēšanās, pie kam visām iedzīvotāju gru-

pāri (šķirām) nodrošināms attiecīgs deputatu skaits. (173. un 174. lapp.).

Latvijas valdība uz baltu iesniegumu, kā Golcs pārmetoši isakās, pat neturējusi par vajadzīgu atbildēt. (173. lapp.).

Ko uz to latviešu valdība ar' lai būtu atbildējusi, kādos līgumos tā ar vāciem un vēl tolaik varēja ielaisties?! Ja jau vācu valstskanclers Betmans fon Holvegs uz līgumiem skatījās kā uz saraustāmām papīra strēmelēm un ar to kā «kungu tautas» «pārcilvēks» reichstagā pasaules priekšā pat bramējās, sak, vai tad Golcs un balti būtu citādi izturējušies, tiklīdz kā viņi redzētu, ka to nesodīti var izdarīt?

Ērmoti, balti runā par vienādām tiesībām ar latviešiem. Kāpēc viņi par to nerunāja agrāki, kad vēl viņiem bija vara rokās?

Bēdīga joku luga tā ir, ja balti prasa personas neaizskaramību attiecībā uz ikviena politisko pārliecību. Personas neaizskaramību viņi nekad nav respektējuši politiskās lietās. Pat tādu, kas tik atzinis patronata tiesības atcelšanu, viņi uzskatījuši par nošaujamu revolucionaru. Un vai komunisti, pat ja tie būtu tik idejiski komunisti un nebūtu nekā noziedzīga pastrādājuši, bez izņēmuma vēl tagad visi nebūtu apšaujami? Anglijā, un citur, kur tiešām valda politiska pārliecības brīvība, ikvienam var būt šāda vai tāda pārliecība, viņš pat var būt anarķists, ja tik viņš ar darbiem nenoziedzas pret likumu, viņa neviens neaizskārs. Viņš var dzīvot droši. Bet cik gluži nevainīgu latviešu uz aizdomu pamata vien, ka tie komunisti, Golca bandas nav nošāvušas?! Un veselas 60 proc. uz laukiem pēc Golca tādu ārpus likuma stāvošu nošaujamu latviešu. — Balti savā iesniegumā prasa privatīpašuma neatsavināmību. Zemi atsavināt varētu tik valsts interesēs un pret pilnu atlīdzību.

Kādu atlīdzību viņi latviešiem sniedza, kad uz prastas varas principa pamata tiem atņēma zemi? — Verdzību. Ja balti to saprastu zem pilnas atlīdzības, tad tiešām viņi to pelnījuši būtu, bet latvieši ir par humaniem, lai viņi pat saviem ienaidniekiem un verdzinātājiem tā atmaksātu.

Ja balti tagad sāk skandināt vienādu tiesu un taisnību, par brīvībām un neaizskaramībām, tad viņiem no jauna

jāatdzimst, jātop citādiem, tādu brīvību cienīgiem, jānovelk savs iedomības un kundzības mētelis, no «pārcilvēka» jātop par īstu cilvēku, nav jāskatās uz pagātni un jākāro atpakaļ senie kundzības, un uz līdzcilvēku izmantošanas pamata dibinātie izdzīves laiki, bet apvienotā un neatkarīgā demokratiskā Latvijas republikā jāierauga sava īstā zeme, kuŗas faktiskā labā viss ziedojams.

Nedrīkst nekad aizmirst, kā vācu pie mums tik nepilnas 4 proc. Par kādu valsti valstī tāpēc nedrīkst ne sapņot. Bet vai par to sapņots netiek? Vai zudusi doma par Latvijas pārvēršanu par vācu zemi? Par senās kundzības atgriešanos? Ar puču palīdzību?

Jau marta sākumā (1919. g.), tā stāsta Golcs, nāca pie manis «landesvēra» priekšstāvji un izskaidroja, ka viņi vairs negribot iet uz Jelgavu ciņā pret boļševikiem, jo jūtot, ka viņus aizmugurē apdraudot latviešu Pagaidu valdība un viņi negribot bez kāda mērķa izliet savas asinis. «Par ko lai mēs kaŗojam?» — Golcam izdevies baltu delegaciju apmierināt, aizrādot un uzsveŗot, ka vispirms jānovēršot boļševisma briesmas, iekam balti ar latviešiem savā starpā izrēķinoties. (175. lapp.).

Gaiss, redzams, bija pārāk spiedošs. Bija sagaidāms negaiss. Tāds uznāca.

16. aprīļa sazvērestība Liepājā.

Pēc Kurzemes iekaŗošanas bijis nodomāts visām armijas korpusa daļām pēc kārtas ļaut atpūsties. Aprīļa beigās Šaurota nodaļas (kuŗa likvidēja zaldātu padomi) vietā uz Liepāju vajadzēja nākt kādai landesvēra nodaļai. Majors Flečers izraudzīja barona H. fon Manteifeļa nodaļu. Barons Manteifelis (25 gadi vecs) jau pasaules kaŗā cīnījies vācu pusē. Ar savām ārkārtīgi lielām militariskām dāvānām viņš bijis ieguvis sava pulka vispārēju uzticību. Nav grūti nojaust majora Flečera nolūku, kādā iemeslā viņš taisni šo pulku izraudzījis sūtīšanai uz Liepāju. Pats Golcs to apliecina sacīdams: «Bet ari man bija skaidrs, ka

daži atsevišķi šī pulka locekļi bija aktīvi politiķi un negribēja vairs ilgāki mierīgi noskatīties un ciest neizglītoto latviešu necienīgo apiešanos ar vecajiem zemes kungiem un kulturas nesējiem.» «Es pilnīgi sapratu,» tā Golcs turpina, «viņu šādu uztveri un varēju viņus no vācu viedokļa tik apsveikt. Jo Vācijai bija jāliek uz to svars, ka viņas kaimiņu zeme lai netiktu valdīta ne boļševistiskā, ne ari vāciem naidīgā garā un ka vācu virskārta tur ieņemtu viņas vēsturei, saimnieciskai un garīgai nozīmei piemērotu stāvokli, bez vāciem no šīs neizkoptās — neattīstītās zemes nekad nekas nevar iznākt. Visai zemei un tautai par visu, it visu jāpateicas tik ģermaņu kulturai un civilizācijai. Rīga un Jelgava latviešu rokās ir kas bezprātīgs, reakcionārs. Atpakaļgrimšana agrākās kulturas periodos būtu visa tā sekas un ari nedaudzie angļu tirgotāji, kuŗus nekad nepieēdināmā, arvien izsalkusē Albiona (Anglija) šeit šurp sūtītu, nevarētu to aizkavēt.» (176. lapp.*).

«Ulmanis,» tā turpina Golcs, «Vācijas vācu brīvprātīgiem zaldātiem kā algu par viņu cīņām bija apsolījis Latvijas pilsoņu tiesības, pateicoties kuŗām viņi uz tās trešdaļas zemes, kuŗu bruņniecība šaī nolūkā bija apsolījusi, varēja sev ierīkot pašu saimniecības. Bet es biju mācījies toreizējo Latvijas valdību rakstura ziņā tik zemu novērtēt, ka man jau toreiz bija skaidrs: no viņas ne Vācija, ne atsevišķi vācieši, ne vācu tirdzniecība, **ne vācu kolonisti** nevarēja gluži nekā cerēt. Vācu interešu labā tāpēc katrā ziņā bija apsveicama ministrijas maiņa, par visām lietām vāciem naidīgo un boļševikiem draudzīgo ministru J. Zālīša un Goldmaņa izsviešana no ministrijas un nacionālo

*) Sal.: «Das ganze Land und Volk verdankte alles, aber auch alles der germanischen Kultur un Zivilisation. Riga und Mitau in lettischer Hand hatte etwas Widersinniges, Reaktionäres. Ein Rückfall in frühere Kulturperioden musste die Folge sein, den auch die wenigen englischen Kaufleute, die das nimmersatte Albion hierher senden würde, nicht verhindern konten» (176. lapp.). —

minoritatu vācu, krievu un žīdu priekšstāvju uzņemšana valdības sastāvā.» (177. lapp.).

Bez tam bija vēl kāds cits plans, ar kuru mani 15. aprilī iepazīstināja kādi no Berlines atbraukuši baltu politiķi. Bija nodomāts tāpat kā Moravijā ari Latvijas valstī baltiem (vāciem) sagādāt pilnīgu kulturēlu, saimniecisku un finansielu patstāvību.» (177. lapp.).

Golcs šos baltu politiķus, kā viņš pats izsakās, sarunā brīdina no patvarīgiem paņēmieniem. Latviešu Pagaidu valdību gāzt esot nieka lieta, bet tāds solis zemei un baltiem nāktu par labu tikai tad, ja gāztās valdības vietā tūliņ varētu radīt jaunu valdību, kuŗa atbalstītos uz plašākiem tautas slāņiem, nekā Ulmaņa valdība. (179. lapp.). Barona Manteifeļa nodaļas atrašanās Liepājā, kā Golcs cer, darīšot uz Latvijas Pagaidu valdību tādu iespaidu, ka viņa neuzdrošināšoties šādu baltu priekšlikumu par tamlīdzīgā garā izdarāmu satversmes grozīšanu, uzlūkot par valsts nodevību. Latvijas Pagaidu valdība, kā Golcs apgalvo, arvien vairāk izvērtusies par diktaturu. Jomazāk viņai tautā bija piekritēju, totiesu jo vairāk viņai vajadzēja naudas, lai varētu noturēties, atbalstoties, zināms, uz vācu bajonetēm un antanti, kuŗas savstarpējo ienaidu viņa gribēja un prata izlietot. Dr. Burchards vācu valdību ļoti pareizi darīja uzmanīgu uz to, ka preses brīvība un tiesa-taisnība tīri aziatiskā kārtā atkal un atkal tiek aizskārtas un tāpēc jābaidās no sadusmotās tautas sacelšanās pret Latvijas Pagaidu valdību, kas var nākt par launu ari vācu okupacijas varai. Dr. Burchards tāļāk aizrādīja, ka ministri, kas atklātās masku ballēs izšķiež naudu, saņem valsts dotās augstās algas, kā pie izglītotiem, tā pie nabadzīgiem iedzīvotājiem pazaudē pēdējo cieņas atlikumu.

Dr. Burcharda ziņojumam nebija nekādu seku, neviens neiemaisījās jaunās valsts iekšējās darīšanās, valsts no Vācijas žēlastības, t. i., vācu valdība un visādu nokrāsu viņas prese ieņēma vienpusīgi stāvokli par šo nelikumīgo valdību, tik tāpēc vien, ka viņa piederēja viņu partijas virzienam un bez tam vēl Vāciju ienīda.» (178. lapp.).

Tas ir ļoti drūms un tumšs Latvijas Pagaidu valdības raksturojums. Daudz kas viņā ir nepareizs, ienaida diktēts, kā ari Latvijas nepilnigās un paviršās pazīšanas auglis. Bet ir arī lietas, par ko ikvienam ir sirds sažņaugusies. Mēs tiešām par daudz esam dzīrējuši un par maz nopietni un ar saprātu un lietpratību strādājuši. Ir izlicies un vēl arvien izliekas, ka mēs valsts dabiskās bagātības, kā mežus u. c., neapdomīgi iznīcinam. Lauvas tiesu saņem spekulanti, kuŗu ir saplūdis Latvijā bez gala daudz, kuŗi visi dzīvo bez kāda ražīga darba uz tautas asiņaino darba sviedru rēķina.

Nē tas valsts pamatus grauj un tautu nospiež, ka ierēdņu un arī ministru algas būtu lielas, bet tas, ka laba daļa nemēdz iztikt ar savām algām. Par to starp citu liecina biežās laikrakstu ziņas par dažāda veida pirkstu sasmērēšanu ar valsts mantu. Valsts labums nepieciešami prasa, ka tautas vietnieki un valsts vīri nekādi nedrīkstētu dzīt blakus veikalus. Neviens valdības vīrs nedrīkstētu bagātāks aiziet, kā viņš bijis. — Pilnīgi nepareizs ir Golca apgalvojums, ka neļaiķis J. Zālītis un Goldmanis ir boļševiku draugi. Lielākus boļševiku pretiniekus grūti iedomāties. — Pārmērīgi augstu Golcs vērtē baltu spējas. Bez viņiem nekas labs Latvijā nevarot iznākt. Latviešiem par visu jāpateicoties tik baltiem un ģermaņu kulturai. Rīga un Jelgava latviešu rokās neprāts!!! Pareizāki būtu, ja Golca spriedumu apgrieztu otrādi un sacītu šā: baltiem par visu, it visu, kas viņiem ir bijis, par visu viņu tādu tik lielisku dzīvi, kādu viņi dzīvojuši, par visām viņu pilīm u. t. t. jāpateicas tikai latviešu fiziskā darba sviedriem. Lai balti ar' nelepojas ar savu garīgo darbu! Ne zinātnē, ne makslā, ne dzejā viņi nekā paliekama un neirstīga nav radījuši. Visur redzama tikai pelēkā viduvējība, ikdienība.

Golcs saka, ka latviešu tauta uz zema kulturas līmeņa, ka viņu zeme neizkopta un tukša. Ja tas tā, tad jau taisni izriet pretējais tam, ko Golcs apgalvo. Golcs slēdz, ka baltiem būtu jāpaliek pie stūres, jo bez viņiem nekas labs neiznāks. Bet faktiski iznāk, ka jāslēdz šā: baltiem pilnīgi jānoiet no Latvijas politiskās skatuves, jo viņiem 700 gadus Lat-

vijas likteni vadot, nav nekas labs iznācis, tā kā latvieši vēl pēc 700 gadiem ir nekultureli un viņu zeme slikti izkopta...

Kurzemes baroni jau pašā kara sākumā apņēmās dot 1/3 savas zemes kolonizēšanai ar vāciešiem. Ne pilnīgi tāpēc ar to saskan Golca apgalvojums, ka šī trešdaļa taisni dota tiem brīvprātīgiem, kas savervēti cīņai pret boļševikiem. (176. lapp.). Kad baroni zemi apsolīja, tad boļševiku, ko apkarot vēl nemaz nebija.

Golca iemesli, kāpēc gāžama Latvijas Pagaidu valdība, patiesībā ir tādas pat dabas, kā vilka, kas kalna pusē pie upes stāvēdams apgalvoja, ka jērs lejāk būdams tam sajauc ūdeni. Golcs ar savām bandām, gribēdams latviešiem atņemt zemi, teiksim vienkārši, aprīt Latviju tāpat kā rijīgais vilks jēru, gaužas, ka Latvijas Pagaidu valdība pie visa vainīga. Sevišķi viņi Ulmaņa neieredz tāpēc, ka tas pretojās Latvijas pārvēršanai par Vācijas koloniju. Latvijas Pagaidu valdībai tāpēc jākrīt, par katru cenu. Balti un ari Golcs to grib. Jautājums tik: kad un kā. Ja jau tik tāļu, tad katastrofa arvien mēdz būt tuvu. Tādos gadījumos arvien mēdz rasties elementi, kas tā sakot nolasījuši no acīm, ko kungi grib, lūko to realizēt uz savu roku. Tādi elementi sākuši jau rīkoties. 16. aprilī 1919. g. ierodas pie Golca Ulmanis ar Dr. Valteri un sūrojas par kādu nesen no Vācijas atnākušu hauptmani fon Pfeferi, kurš ar savu brīvprātīgo nodaļu pastrādā varas darbus. Esot jau upuri. Ulmanis ar Valteri tāļāk saka, ka viņiem rodoties bažas par tik liela karaspēka sapulcināšanu Liepājā, vai tik viņam, Golcam, neesot kas nodomā pret viņiem. Golcs atbildējis, ka nevajagot nemaz stipra vācu karaspēka, lai gāztu Latvijas Pagaidu valdību, kura viņas pašas zemē esot ienīsta, kā ari vērā ņemot to, ka iesauktiem latviešiem, kas atrodoties kara ostā, esot maza vērtība militarā nozīmē. Bet viņam, Golcam, no drošas puses ziņots, ka 17. aprilī Liepājas strādnieku iecirknī sagaidāms lielinieku dumpis, kas gan galvenā kārtā vērsīšoties pret Latvijas Pagaidu valdību, bet tomēr apdraudējot ari vācu militarās varas bazi. — Latvijas Pagaidu valdības priekšstāvji, kā Golcs pastāsta, nolieguši lieliniecisma briesmas Liepājā, bet aizrādījuši un uzsvēruši to, ka tās esot baltu briesmas, kur viņiem, kā vēlāk izrādījies, bijusi taisnība. — Iz-

rādījies ari, ka hauptmanis fon Pfefers nebijis tik nevainīgs, kā Golcs domājis. Pfefers atsvabinājis leitnantu Stoku (Strika puča dalībnieku) 20 stundas agrāki, nekā viņam bijis pavēlēts, pie kam viņš ari vēl atbrunojis vairāk simtu latviešu zaldātu, kā viņš stāsta, tanī nolūkā, lai pats varētu justies drošs un ari aiz tā iemesla, ka nozuduši divi viņa zaldāti, kuŗus, kā jāpieņemot, latvieši kur aizveduši un nogalinājuši. (180. lapp.). Skaidri redzams, ka vāci (kā Latvijas, tā Vācijas vāci) meklē tik iemeslu, lai varētu izrēķināties ar latviešu valdību. Apdomīgākie un saprātīgākie vēl atturās, baidīdamies, ka būs vēl par agru, bet karstgalvas, kādi ir Pfefers un Manteifelis, kas neko nebēdādami par rītdienu, izdara jau šodien to, ko apdomīgākie drošības dēļ vēl uz kādu laiciņu atliktu.

Taī pašā liktenīgā 16. apriļa dienā ap plkst. 3 pēc pusdienas 1919. gadā Golcs, nākdams no pastaigāšanās uz māju, jūrmalā redz pulka zaldātu, kuŗu izturēšanās ir savāda un liek daudz ko nojaust. «Ar pūlēm tik man izdevās», kā viņš stāsta, «saucot savu vārdu, izdabūt atļauju, atgriezties uz savu dzīvokli. «Kas tad šeit ir noticis?» — «Mēs patlaban esam apcietinājuši valdību», skanējusi priecīga zaldātu atbilde, kuŗiem Ulmaņa-laudis bijuši tik usurpatori — tādi, kas patvarīgi, nelikumīgi sev ko piesavinājušies, šaī gadījumā valdību. (180. lapp.).

16. apriļa puča galvenie «varoņi» ir hauptmanis f. Pfefers un barons H. f. Manteifelis, viens Vācijas vācietis, otrs Latvijas vācietis. Vācijas vācietība un Latvijas vācietība sasniedzas rokas, lai gāztu tolaik vienīgi iespējamo latviešu valdību, kuŗā abas vācietības redz tik usurpatori. Ari Latvija, kā valsts, viņām ir tāda pat usurpatore, kas būtu tāpat gāžama, ja tik varētu.

Ģeneralis f. der Golcs lūko aizbildināt Pfeferu un Manteifeli ar to, ka viņi nepārredzējuši savas pārsteigtās un nepārdomātās rīcības politiskās sekas. Nekas nebijis iepriekš pienācīgi politiski sagatavots. Ari pati gāšana netikusi izmantota. «Par visām lietām nogāztie ministri netikuši visi apcietināti, bet apcietināts tikai ticis pēc būtības pats labākais no visiem ministriem — Valtera kungs. J. Zālītis, Goldmanis un citi bija aizbēguši, Ulmanis

bija devies pie angļiem, kuŗi ar viņu tuvā satiksmē kopēji apdzīvotā mazā mājiņā nu tik vēl tuvāk ar viņu varēja sadraudzēties...» «Tā Ulmanis atrada arvien dzirdīgākas ausis pie saviem angļu saimniekiem, kuŗi savukārt tad atkal prata pārliecināt frančus un amerikaņus...

Ulmanis man rakstīja vēstules, kuŗas es tālāk nodevu jaunieceltam pārvaldes šefam, tā kā es šai lietā varēju izturēties tā, it kā man gar viņu nebūtu nekādas daļas. Es ieņēmu uz mata tādu pašu stāvokli, kā gāztā valdība Strika gadījumā pret mani. Par mieru un kārtību turpretī visā militarapgabalā es gādātu; kādas «zortes» latviešu valdība tur ar' valdītu, tas man, vācu armijas pavēlniekam vienaldzīgi.» (181. lapp.).

«Tā Liepājā ari bez valdības viss palika mierīgi. Uz laukiem turpretī sāka uzliesmot pilsoņu kaŗš. Tā sauktie latviešu «etapas pulki» un laupītāju bandas izlaupīja vairākas baltu pilis. Bez tam latviešu zaldāti šāva uz vācu kaŗaspēku. Rudbāržos tika nonāvēti balti un Vācijas vācieši.» (182. lapp.).

Latvieši, kā redzams, sajutuši un atzinuši, ka latviešu valdības gāšana ir it kā atklāta kaŗa uzsākšana no vācu puses pret latviešiem un no savas puses pretojās kā nu varēdami. Var ari būt, ka viss tas izgudrots vai pārspīlēts, lai pret latviešiem varētu labāk sarīkot soda ekspedicijas pēc 1905. gada parauga. «Vairākas vācu kolonas hauptmaņa brīvkunga fon Linkera (Lyncker) vadībā devās no dienvidiem un rītiem pret Durbi un Rudbāržiem, apcietināja tur daļu «laundaru» un padzina izlaistos un pagrimušos latviešu zaldātus... Dumpis dīgli apspiests.» (183. lapp.).

Var iedomāties kā.

Golcs, redzēdams tādas viņa armijas kārtības un stipruma pamatus graujošas parādības, izdeva šādu pavēli: «Latvijā vienīgi es esmu virspavēlnieks par visiem kaŗa pulkiem un miltarām ietaisēm. Kā frontes kaŗa pulki, vienalga kādas tautības viņi, vienīgi tikai manai virspavēlei padoti, tāpat ari visas militarpersonas aizmugurē (aiz frontes), vien-

alga kur viņas ari būtu un kādai nācijai viņas ari piederētu, vienalga — Vācijas vācieši, latvieši, balti vai krievi — visi viņi padoti manai pavēlei un manai uzraudzībai. Nevienam nav tiesības, vienalga kaut kuŗai karaspēka daļai vai pie tās piederīgai personai, dot pavēles, kuŗas maniem dotiem noteikumiem direkti vai pēc viņu gara būtu pretējas. Es brīdinu no nemiera celšanas... Visiem, kas mēģinās zemē sacelt pilsoņu vai bandu karu, vienalga, kas tie tādi, es stāšos pretī ar dzelzs roku un bez viņu saudzēšanas.» (182. lapp.).

Neviens pavēlnieks, latvietis vai balts pēc šīs pavēles izsludināšanas vairs neuzdrošinājies rīkoties bez Golca piekrišanas. 27. martā jau ari Ulmanis, kā Golcs stāsta, viņu (Golcu) noteikti atzinis ari par latviešu karaspēka virspavēlnieku. (155. lapp.).

Pa tam antantes komisijas no Golca prasīja, lai atceļ hauptmani fon Pfeferu un baronu Manteifeli. Hauptmaņa fon Pfefera atcelšanas prasību Golcs atraidījis kā neizvedamu. Manteifeļa atcelšanas pavēli izdeva attiecīga iestāde (vācu «Nationalausschuss»).

Nākošā dienā (17. aprilī) Golcs dzirdējis, ka Manteifeļa pulks atkal gribot no jauna iecelt par savu vadoni baronu Manteifeli, izdarīt Liepājā demonstracijas gājienu un sarīkot soda ekspedicijas gājienu pa «dumpīgo apgabalu», jo virspavēlniecības pavēles netiekot ņemtas nopietni. (183. lapp.).

Kā soda ekspedicijas sarīkojamas, tur, zināms, barons H fon Manteifelis bija liels meistars. Viss «dumpīgais apgabals» būtu ticis iztīrīts no «dumpiniekiem» un «atbrīvots» kolonizēšanai ar vāciešiem. Bet Golca stāvoklis nu ari bija kritisks. Golcs bija armijas virspavēlnieks, izdeva pavēles, ka neviens nevar bez viņa atļaujas rīkoties. Un tomēr tas notika. Golca autoritate stipri ciestu vai tiktu pagalam satricināta, ja viņš neuzstātos stingri šai gadījumā ari pret baltiem. To darot varēja notikt, ka Vācijas vāci Liepājā kaujas ar baltiem. «Bija», saka Golcs, «izmisuma stāvoklis ar gluži nepārredzamām militariskām un politiskām sekām. Bet es nekādā ziņā nedrīk-

stēju piekāpties pret nevaldāmiem jaunajiem baltiem. Mana loma tad būtu izspēlēta.» (183. lapp.).

Golcs nolemj uzstāties stingri un noteikti. Pēc īsas šaubīšanās un pārdomas viņš izdod pavēli, ka neviens pulks nedrīkst atstāt savus mājokļus un ka tam vācu pulkam, kas patlaban gribējis doties kā soda ekspedicija uz Priekuli, jāpaliek Liepājā, lai vajadzības gadījumā uzstātos pret baltiem. (183. lapp.).

Pēc šīs pavēles izdošanas Golcs uzaicina pie sevis Manteifeļa pulka jauno vadoni un ievērojamākos «augsti stāvošos baltus», paziņo viņiem par nule kā izlaistām pavēlēm un uzsver to, ka viņš stingri apņēmies, šaut uz katru, kas pretosies viņa nosacījumiem un uzaicina viņus, izlietot visu savu iespaidu, lai tiktu novērsts tas, ka vāci izlej vācu asinis. (183. lapp.). Kas nu būs? Golcs ari pats par to ir neziņā. «Šīs bija manas dzīves grūtākās stundas... Vai man, vācietības pionieram un kareivim austrumos, lai būtu sava darbība ar to jānobeidz, ka es liku šaut uz tiem vāciem, kuŗi 700 gadus ilgi šeit austrumos ir bijuši vācietības pionieri un kā aizsargu valnis pret pārsvarā esošiem slavu plūdiem. Vai šī ilgā, lepnā vēsture, lai caur mani, vācu ģenerali, bojā ietu?» (184. lapp.).

Bet izdevies briesmas novērst. Vecākie, apdomīgākie balti, panākuši to, ka viņu pulku vadoņi atsacījušies no saviem nodomiem. Visi paklausījuši Golcam un viņa pavēles izpildītas. Asinis nelijušas. (184. lapp.). — Iestājies atkal miers un valdījusi kārtība.

Vāci iecej A. Niedru latviešiem par ministru prezidentu.

Desmitā dienā pēc 16. apriļa puča (tā tad ap 26. aprili) antantes komisija kategoriskā formā prasīja vecās valdības (Ulmaņa kabineta) atkalieceļošanu. — Apriņķa priekšnieks Brēdrichs un barons Strombergs, divi no Golca, kā viņš pats stāsta, sevišķi augstu cienīti balti, nākuši tās dienas vakarā pie viņa, lai vaicātu, kas nu darāms. Golcs atbildējis: «Rīt līdz pusdienai jaunajai valdībai vajaga būt sastādītai, vai baltu spēle ir zaudēta.» Viņi lam piekrita un gribēja iet uz vācu nacionalpadomi («Nationalausschuss»), lai tur apspriedēs pārstātu šādu ieskatu. «Ja jūs turējat,» atbild Golcs, «tad atkal svarīgas stundas

tiek velti nokavētas un baltu spēle ari ir zaudēta. Es jums ieteicu turpināt sarunas ar pa labi stāvošiem latviešiem un nodibināt valdību.» (184. lapp.).

Nākošā rītā jau ap $^1/_2$8 Golcs saņēmis īsu vēstuli, kurā divi, naktī nodibinātās, valdības locekļi viņu lūguši, atļaut viņiem Golcam priekšā stādīties. Baltu spēle bijusi vinnēta. Balti ieņēmuši trešo daļu ministru sēdekļu. Latviešu ministri piederējuši pie izglītotās un mantīgās šķiras. Visi viņi vēlējušies ar vāciem saprasties un izlīgt nacionalā un socialā ziņā. (181. lapp.).

«Izraudzītais ministru prezidents mācītājs Niedra, boļševiku uzvalkā, bēgdams no Rīgas, ieradās Liepājā tikai pēc vairākām dienām vēlāk.» (184. lapp.). «Niedra, macītājs Kupče, doktors Vankins un advokats Alberts gan bija latviešu vadošās galvas.» (185. lapp.).

Bet Anglija uzskatījusi šo Niedras valdību par daudz draudzīgu vāciešiem. «Anglijas kvieši Baltijā», kā Golcs ar lielu rūgtumu turpina, «varēja ziedēt tik Ulmanim valdot, kurš zemes nedaudzās vērtības izšķieda angļu tirgotājiem, kad tik viņš par to bija ministrs».

«Kādā dienā maija vidū,» tā stāsta Golcs savā grāmatā, «Niedru ielūdza kādā latviešu oficieru sapulcē pilsētas nomalē, arestēja un aizveda uz laukiem. Piecas dienas vēlāk viņš apakšbiksēs ieradās pie drošiem draugiem. Jau pavecais «dievavīrs» šādā uzvalkā bija atstājis istabu, uzdodams zināmu nepieciešamu vajadzību un vienā naktī noskrējis 25 kilom. (apm. 22$^1/_2$ versti), kamēr bija drošībā no šīs laupītāju bandas, kura ar tādiem līdzekļiem piekopa vecās valdības veikalu. Niedru bija nolemts nākošā dienā ar kuģi aizvest uz Igauniju un proti uz Rēveli, jūras valdinieces Albionas (Anglijas) drošā pavadībā.»

Tagad nu Anglija un Ulmanis kādu laiku lūkojuši savu mērķi panākt ar sarunu palīdzību. Ulmanim un viņa piekritējiem bijis jādabūn 7/12 ministru krēslu. Niedra bijis jāziedo. Sarunas beigušās bez panākuma. «Diemžēl, tā tagad jāsaka,» piezīmē Golcs. (185. lapp.). — Vēlākā notikumu gaita pierādījusi, ka ar ļoti manīgo Ulmani tomēr būtu varēts strādāt ko-

pā, ja tik no viņa būtu atšķirti tā ļaunie ministru kollēģi J. Zālītis un Goldmanis. Bet toreiz domāja, ka ari pārveidotā Ulmaņa ministrija turpinās rīdīšanas politiku pret vāciem un baltiem un ka tad landesvērs atkal taisīs traci.

Ulmanis nu ir gāzts. Niedra ir «latviešu ministru prezidents» no vācu baronu un Golca žēlastības. Baroni un Golcs latviešus apbalvo ar ministru prezidentu!!! Kāda likteņa ironija! Vai pat Mefistofels tur nevar smieties vēderu turēdams?!

No kura laika tad latviešu tauta savas pašnoteikšanās un valdības izvēles tiesības atdevusi saviem verdzinātājiem un izmantotājiem vācu baroniem un Vācijas kareivju, laupītāju un dedzinātāju bandu vadonim ģeneralim grafam fon der Golcam? Un latviešu tautības dzejnieks varēja tā cirst pliķi tautas neatņemamām tiesībām, tās pilnīgi ignorējot un pieņemot latviešu ministru prezidenta postenī no saujiņas baronu un vācu militarvaras priekšstāvja Golca!

Gan senais grieķu filozofs Sokrats redz tik ļaunu, ja dzejnieki iemaisās politikā un grib tur spēlēt lomu, bet ka kādreiz rasies tik akls un godkārīgs dzejnieks, kas par ministru prezidentu ļausies ievēlēties no savas tautas ienaidniekiem, no «pāra baroniem un ienaidnieku kara vadoņa», to pat i Sokrats nebūtu spējis iedomāties!

Kā ķēniņi un ķeizari skaitījās par valdniekiem no dieva žēlastības, tā Niedra tik varēja skaitīties par ministru prezidentu no «latviešu tautas ienaidnieku žēlastības.» Cik tāļu stulbums un godkārība var cilvēku novest! Un tomēr Niedra un niedristi uzdrošinās vēl uz Tautas padomi un tās izraudzītu latviešu Pagaidu valdību skatīties kā uz ko nelikumīgu! Ja Tautas padomi un līdz ar to ari latviešu Pagaidu valdību nebija vēlējusi pati tauta, tad tomēr Tautas padome dibinājās uz plašām latviešu organizacijām, kuras dziļi sakņojās pašā tautā, ko vēlāk pierādīja Satversmes Sapulce, kuras ministru prezidents tāpat bija Ulmanis. Ar Niedru tas, kā redzam, ir pavisam citādi. Viņu iecel ne

latvieši, bet latviešu tautas ienaidnieki, kuŗiem vajadzīga tik izkārtne, uz kuŗu atsaukties, lai varētu rīkoties it kā latviešu tautas vārdā un uzdevumā.

Uz politiskās skatuves uznācis kā ministru prezidents no baronu un Golca žēlastības Niedra, būdams pateicīgs saviem «vēlētājiem», tiem kā dāvānu tūliņ atdod Latvijas zemi Kurzemē vien kolonizēšanai ar 40,000 vācu kareivjiem (sk. 219. un 220. lapp.), lai tie vēlāk, kad būtu vajadzīgs, varētu savaldīt dumpīgos latviešus, kas līdz tam vēl no vāciešiem nebūtu apkauti zem lielinieku iznīcināšanas maskas... 60 proc. no visiem lauku iedzīvotājiem kā lielinieki ir nāvei ziedojami.

Vācijā vervē brīvprātīgos un tiem sola Latvijā zemi. Galvenais vervēšanas punkts Vācijā saucas par «Baltenland». Vervēšanas komisijas priekšgalā atrodas grafs fon der Golcs (ģenerała Golca brālis), brāļi Brēdrichi un barons Strombergs. Šie kungi, kā Golcs stāsta, bijuši izstrādājuši plašu kolonizacijas planu, pēc kuŗa Kurzemē vien bijuši apmetināmi 30—40,000 vācu zemnieki. Tā kā tikdaudz zemes gribētāju apmēram 40,000 lielajā vācu karaspēkā Kurzemē nemaz nebijis, tad trūkstošo kareivju vietā nāktu vecāki vācu zemnieki. Karaspēkā kolonizēšanas ideja tikusi dažādi uzņemta, skatoties pēc pulka dažāda sastāva. Sevišķu piekrišanu kolonizēšanas ideja atradusi dzelzsdivizijā. Nodibinājusies jau īpaša kolonizacijas biedrība Kazdangas barona Manteifeļa vadībā. Vairākas muižas jau vai nu visas vai pa daļai atdotas šim mērķim. Kolonizēšana jau iesākusies.

Andrievs Niedra, kā ģeneralis grafs fon der Golcs savas grāmatas «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» 220. lapas pusē stāsta, šim vācu kolonizacijas planam piekritis un Golcs arī tic, ka Niedra savu solījumu būtu turējis...

Solītā neizpildīt, ievērojot 40,000 vācu bajonetes, viņš arī nemaz nebūtu varējis.

Niedra tā tad latviešus ir gribējis atpestīt no viņu zemes, to atdodams vāciem kolonizēšanai ar kareivjiem! Mūsu jaunsaim-

niecību vietā tad būtu vācu kareivju nometnes! Bezzemnieku tiesības uz zemi atdotas vācu kareivjiem. Bet par vācu kolonizācijas planu visā tā pilnībā vēl būs runa Golca grāmatas apskata beigās, dibinoties pie tam uz kādu vācu valdības slepenu, atklātībai nenodomātu izdevumu.

Niedra, kā viņš pats un niedristi dažādās meldijās gan korī, gan solo dzied, atbrīvojis Kurzemi, Rīgu, vispāri Latviju no lieliniekiem!

Kā no Golca grāmatas redzams, tad tas tā nebūt nav. Kā redzējām, tad Kurzeme atbrīvota no lieliniekiem jau marta mēnesī 1919. gadā, kad Niedra kā «lieliniekų izdzinējs» vēl nemaz nebija parādījies uz politiskās skatuves.

3. martā 1919. gadā Golcs jau lielā stilā uzsāk kara darbus. Vecauci ieņem 12. martā, Bēni 13. martā, Sabili un Kabili 13. martā, Kandavu 14. martā, Tukumu, Sātus, Snapju muižu 15. martā, Talsus 16. martā, Jelgavu 18. martā, Bausku 23. martā.

Niedram tā tad nav ne mazāko nopelnu pie lielinieku izdzīšanas no Kurzemes.

Ir nepiedodama vēstures viltošana, kad Niedra un niedristi to apgalvo. Golcs to ar saviem karapulkiem izdarījis, nevis tāpēc, lai lieliniekus izdzinis no Kurzemes, to atdotu latviešiem atpakaļ, bet lai atņemtu latviešiem zemi un to atdotu vācu kareivjiem un vācu zemniekiem un to tādā apmērā, ka latvieši, kā tauta vairs nemaz nevarētu pastāvēt, kas skaidri un gaiši izrādīsies šā apskata beigās, pārrunājot jau minēto vācu valdības slepeno brošuru.

Bet kā nu ir ar Rīgas atbrīvošanu? Vai «lielais spēka vīrs,» par kādu Niedru dēvē viņa maldinātie suminātāji, varbūt, no Rīgas izdzinis lieliniekus?

Ari tas ir vēstures viltojums, kad Niedru iztaurē par Rīgas atbrīvotāju no lieliniekiem.

Lai ievērojam tik sekošo, tad mums viss būs šai lietā skaidrs! Pāra baltu baronu uz Golca pavēli iecel gāztās latviešu Pagaidu valdības vietā jaunu ar Andrievu Niedru kā ministru prezidentu. Tas notiek Liepājā ap 26. aprili 1919. g.... Niedras nemaz tur Liepājā tad vēl nav. Baroni viņu iecel viņam pašam tur neesot, zinādami, ka Niedra būs akls ierocis viņu rokās un maska, zem kuŗas viņi varētu labi slēpties, izvest savu gribu un nodomus it kā latvju tautas vārdā. — Niedra, neticēdams Latvijas patstāvībai, kuŗai viņš nekad nav ticējis, aiz godkāres pat no latviešu tautas ienaidniekiem pieņem kaut patiesībā fiktivu ministru prezidenta godu, tapdams par viņu aklu ieroci.

Ja Niedra vēlāk gaužas, ka viņš nekā nevarējis izdarīt, ka vāci viņu neievērojuši, viņu pametuši Jelgavā, tad tas viņu neattaisno. Tādus, kas nodod savu tautu un tēviju, gan mēdz izlietot kā ieročus, bet kad viņu vairs nevajaga, tad tos nicīgi atstumj un tiem pagrūž ar kāju. Tāpat tas savā laikā ari bija ar Judasu.

Liepājā Niedra nonāk tik maija sākumā, tā ap 10. maiju. Maija vidū, kā Golcs stāsta, viņu apcietina latviešu oficieri, piecas dienas viņš atrodas gūstā un tad aizbēg pie saviem draugiem vāciešiem tā ap 20. maiju... 22. maijā jau tiek ieņemta Rīga un lielinieki izdzīti. —

Ari lielinieku izdzīšanā no Rīgas Niedram, kā redzams, nevar būt un ari nav gluži nekāda nopelna, tāpat kā pie lielinieku izdzīšanas no Kurzemes. Golcs tik izved savu mums jau pazīstamo kaŗa planu. Viņš mācas lieliniekiem virsū un iet uz priekšu, tiklīdz uz to izkaulējis savas valdības atļauju, kuŗu tā, kā redzējām, aiz dažādiem iemesliem negrib dot. Golcs būtu savu kaŗa planu uz mata tāpat izvedis, vai Niedra pasaulē bijis vai nē. Vienalga, Golcs lieliniekus tāpat būtu izdzinis no Kurzemes, Rīgas, Vidzemes. Niedram to piedzejot, kā tas jau atkārtoti aizrādīts un kā tas še vēl jāuzsveŗ, ir nepatiesība visaugstākā mērā prasta vēstures viltošanā.

Lielinieku izdzīšana no Kurzemes, Rīgas, Vidzemes, ar

vienu vārdu no Latvijas, ietilpa Golca lieliniekų sakaušanas planā un šo planu viņš rauga izvest ar lielu enerģiju un nelokāmu gribu, pie tam nereti pat pret vācu valdības gribu, kura tam liek ceļā visādus šķēršļus. Niedram visur atlika tik sacīt: ja. Niedras kabinets, ja tas uzstātos pret Golca kara gājiena planu uz Pēterpili un Maskavu, tai pašā dienā būtu ticis gāzts. Niedra bija, kā redzējām, ministru prezidents no baronu un Golca žēlastības un kā tāds viņš ari varēja palikt tik ilgi, kamēr baudīja viņu žēlastību un izpildīja ar padevību baronu un Golca gribu. — Bet kas zīmējās uz Kurzemi, tad tā jau bija tad atsvabināta, kad Niedra ieradās Liepājā. Maija vidū Niedru arestēja latviešu virsnieki un viņš apakšbiksēs izmuka tikai vēl pēc 5 dienām — ap 20. maiju un Rīga tika ieņemta 22. maijā. Niedra tā tad ari Rīgu nevarēja atpestīt no lieliniekiem. Tas ir skaidri un gaiši. Vēsturiskie fakti to neapgāžami pierāda.

Aprila beigās Liepājā ieradās vairākas augstas vācu militarpersonas, kā piem., ģeneralis fon Kvasts (Quast) majora brīvkunga fon Friča pavadībā un vācu kara ministrs Noske, lai uz vietas iepazītos ar apstākļiem un pārbaudītu Golca darbību zaldātu padomes likvidēšanas gadījumā, 16. aprila puča un citās lietās. Apsūdzību pret Golcu netrūka, īpaši no gāztās zaldātu padomes un tās pārstāvju puses. Kreiso partiju presē Golca kara gājienu uzskatīja un iztēloja kā avanturu. Noske ieradās Liepājā taisni tai dienā, kad nakti iepriekš uz Golca pavēli baroni iecēla par ministriem no savas žēlastības Niedru un citus viņa kabineta locekļus.

Jaunā Niedras valdība tās pašas dienas pēcpusdienā, kā Golcs stāsta, **lūgusi vācu kara ministri Noski, lai vācu valsts valdība viņu** (t. i. Niedras kabinetu) **pabalstītu.** Noske vispāri to darīt apsolījis, bet pie tam izteicies, ka pēc viņa domām, valdība, kas nedibinoties uz plašām tautas masām, šajos laikos nevarēšot noturēties. Aizrādījums, ka aiz Ulmaņa valdības jau īsti nestāvējusi tauta un ka tautas masas šaī kulturēli atpakaļpalikušā zemē jāuzskatot par lieliniekiem, kā licies, nepārliecinājis vācu kara ministri Noski (187. lapp.).*)

*) Sal.: «Die Gesamtregierung bat am Nachmittage Noske um Unterstützung der deutschen Reichsregierung, er sagte dies allgemein zu, meinte aber, eine Regierung, die sich nicht auf die breite Masse des Volkes stützte, würde sich in heutiger Zeit nicht halten können. Der Hinweis

Pavisam savāds, neizprotams un nepiedodams ir Niedras kabineta pirmais darbs, skatoties no latviešu tautas viedokļa. Viņš izlūdzās vācu valsts valdības atbalstu! Tas pirmkārt. Otrkārt: Niedras kabinets Latviju Vācijas kaŗa ministra priekšā nozākā par kulturēli atpakaļpalikušu zemi un treškārt apgalvo, ka tautas masas jāuzskata par lieliniekiem.

Šai Niedras kabineta ticības apliecībā pilnīgi izpaužas reakcionaro baltu un prūšu ģenerāļa Golca gars un ieskati, ka latvieši ir vergu dvēseles, nekulturēli, atpakaļpalikuši kulturā, lieliniekī. Verdziski tad arī Niedras valdība lūdzas vācu valsts valdību, lai tā palīdz, jo latvieši jau, lūk, ir nekulturēli, pakaļpalikuši, lieliniekī un paši sev palīdzēties nespēj. Niedra pats gan vēl Liepājā nav, viņš tur nonāk vēlāk un kā dāvānu aiz pateicības Golcam kolonizēšanai aŗ tā kareivjiem atdod Latvijas zemi (sk. 220. lapp.).

Golcs ar Noski panākuši vienošanos. Noske pēc ilgām sarunām piekritis Golca politikai «Baltijā». Iepazinies ar zaldātu padomes rīcību Noske izsaucies: «Es apbrīnoju, kāda jums bijusi pacietība!» Bet divi socialdemokratu tautas vietnieki, kas Noskem bijuši līdz un piedalījušies visās sēdēs, ziņojuši par visu ārlietu ministrijā un kreisajā presē pretējā garā. Viņi rīdījuši pret Golcu un pateicoties tam, arī antantes preses tonis arvien palicis uztrauktāks. Rezultats bijis, ka antante maija vidū (1919. g.) prasījusi, lai Golcu atceļ, savu prasību pamatodama ar to, ka Golcs ar vācu ieročiem gāzis likumīgo Latvijas valdību. (188. lapp.).

Rīgas ieņemšana.

Golcu sauc uz Berlini. Hauptmaņa Stuma pavadībā viņš no Liepājas dodas uz Berlini, būdams tai pārliecībā, ka nu viņu atsvabinās no ērkšķainā posteņa, bet ar to apņēmumos, ka, ja tas tā nebūtu, izdabūt atļauju Rīgas ieņemšanai.

dass die Ullmannis-Regierung erst recht nicht das Volk hinter sich gehabt habe und die Massen in diesem rückständigen Lande damals a's Bolstchewiken betrachtet werden müssten scheint die Ansicht des Ministers der Massen nicht entkräften zu können» (187. lapp.). —

«Vācu valdība,» saka Golcs, «bija tolaik, 5 nedēļas priekš miera slēgšanas (Versaļas miera) pašapzinīga un lepna diezgan, lai atraidītu antantes prasību, mani atcelt... Golca atcelšanas vietā vācu valdība antantei paziņojusi par savu nodomu Latviju atstāt. Savā atbildē, tā turpina Golcs, es uzsvēru, ka ari man agrākā stadijā Latvijas atstāšanas jautājums izlikās pārrunas vērts. Bet tagad pēc Kurzemes iekaŗošanas, un ievērojot kaŗaspēka pacilāto gara stāvokli, kaŗaspēka, kuŗš prasot, lai izpildot viņa tiesības uz zemi, varot notikt, ka kaŗaspēks vēršas pret saviem priekšniekiem un valdību. Ja tomēr vācu valsts kaŗaspēkam būtu jāizvācās, tad es ieteiktu, vācu brīvprātīgiem, kuŗi gribētu palikt, likt iestāties Latvijas dienestā un Latviju finansiēlā ziņā pabalstīt. Ar to būtu nodrošināta turpmākā Austrumprūsijas aizsardzība pret lieliniekiem. — Dr. Burchards atbalstījis Golca planu, bet Erebergers lika priekšā, atkal uzsākt pārtrauktās sarunas ar lieliniekiem un lūkot panākt 300 kilometri (ap 270 verstes) platu neitralu joslu. Ja vācu kareivji paliktu tur, tad tie zaudētu Vācijas pilsonības tiesību... Beidzot man piekrita, ka Rīgas iekaŗošana caur landesvēru ir Latvijas iekšējā lieta. No tālākām sarunām Golcs nopratis, ka Rīgas iekaŗošanu redzētu ne nelabprāt, bet tolaik Berlinē ticēja, ka paši uz sevi nevar uzņemties atbildību. Es tāpēc apņēmos atbildību uzņemties uz sevi un no Berlines pavēlēju ģeneralkomandai Liepājā: «Miltu nodeva nav atļauta. Bet ja landesvērs Rīgu ieņem, tad dzelzsdivizijai ir landesvēram uz turieni jāpievienojās.» Pēc norunas ar manu ģeneralštabu priekš manas aizbraukšanas viņš zināja, kā šāda pavēle jāsaprot. Vārds «miltu nodeva» nozīmēja: uzbrukums Rīgai.

Nākošā dienā Golcs Berlinē ārlietu ministrijā apmeklējis kādu augstu amata personu. «Es,» tā Golcs saka, «aprādīju, ka pēc ceramās Rīgas ieņemšanas, mēs varētu igauņiem sniegt roku. Jo ir izslēgts, ka lielinieki pēc tik svarīgas bāzes zaudēšanas, kāda ir Rīga un Rīgas-Daugavpils dzelzsceļš, vēl spētu turēties kaktā starp Rīgu un Valku. Es rēķinu, ka kopā ar igauņiem Dienvidusvidzemi varētu it viegli

atkaļot. Pēc tam tad ar maz diviziju liela pastiprinājuma palīdzību mēs spētu ieņemt Pēterpili un tādējādi austrumos iegūt tādu stāvokli, uz kuļa atbalstoties mēs varētu būtiski lielā mērā grozīt Versaļas miera līgumu. (190. lapp.)*). Atbildību par tāļāku kaļa gājienu jau varētu uzkraut nepaklausīgajam ģeneraļam un tādējādi sev pret antanti segt ādu.» — «Ja, kad jūs Pēterpili varētu ieņemt?» tā man atkārtoti vaicāja.» (191. lapp.). —

«Bet militaro spēku pastiprināšanas vietā «Baltijā» tomēr izveda jau doto pavēli par 1. gardes - rezerves - divizijas (bez Jorka grupas) pārcelšanu uz Vāciju, pastiprināja poļu fronti, kuļa pastiprināta ar Halera diviziju jau pati par sevi būtu bijusi stipra diezgan; sakarsēja visaugstākā mērā tautas nacionalās jūtas un beidzot taču parakstīja miera nosacījumus un pa tam «Baltijas» fronte tādējādi tika tā novājināta, ka mēs vairs nevarējām pat Rīgas noturēt pret igauņiem.» (191. lapp.).

Golcs, redzams, šmauc i savu paša valdību, šmauc i antanti, lai tik varētu realizēt savu kaļa planu: sakaut boļševikus, radīt no Vācijas atkarīgu Krieviju, iznīcināt Latviju, kā patstāvīgu valsti un kopā ar jauno Krieviju tad uzsākt atriebības kaļu pret antanti, īpaši pret Angliju. Un Niedra un niedristi atkal un atkal apgalvo, ka Andrievs Niedra ir tas vīrs, kas no Kurzemes, Rīgas, Vidzemes aiztriecis lieliniekus!!!

Panācis Berlinē atļauju, kaut ari uz savas atbildības, ieņemt Rīgu, Golcs, kā redzējām, tūliņ telegrafē uz Liepāju, lai Rīgai brūk virsū. Plans jau ir gatavs un priekš aizbraukšanas uz Berlini Golcs ar savu štabu visu sīki pārrunājis.

---

*) Sal.: «Ich setzte auseinander, das wir nach der erhofften Einnahme Rigas den Esten die Hand reichen würden. Denn es sei ausgeschlossen, dass die Bolschewiken sich nach Verlust der wichtigen Basis Riga und der Bahn Dünaburg-Riga in dem Winkel zwischen Riga und Walk zwischen zwei Feuern noch halten können. Ich rechne, dass zusammen mit den Esten mühelos ganz Südlivland zurückerobert werden könne. Dann aber würde man mit einer Verstärkung von wenigen Divisionen in der Lage sein, Peterburg zu nehmen und damit eine Stellung im Osten zu gewinnen, auf die gestützt man eine wesentliche Aenderung des Versailler Friedens erreichen könne» (190. lapp.). —

Pēc pienākušām ziņām daļa apcietināto baltu atradās īpašā nometnē pie Daugavas, dienvidos no Rīgas. Lai viņus atsvabinātu, lai ieņemtu Rīgas-Daugavpils dzelzsceļa liniju un ievērojot to, ka Rīga frontali pāri Daugavai bija tiklab kā neieņemama, tad es, tā saka Golcs, pēc hauptmaņa fon Jagova priekšnesuma uzklausīšanas, nolēmu, Rīgai pēc būtības tāpat uzbrukt, kā tas bija noticis 1917. gadā, proti ar labo spārnu to apskaujot pāri Vecmuižai un Ikšķilei. Bet tas nozīmēja, ka galvenam uzbrukumam vajadzēja notikt ar vācu valsts kara pulkiem un ka aiz tā iemesla 1. gardes rezerves divizijai, kuru jau bija pavēlēts sūtīt atpakaļ uz Vāciju, vajadzēja palikt, kamēr ieņem Rīgu. Šāds uzbrukums bija jau pilnīgi visos sīkumos pārrunāts un sagatavots. Uzbrukums iesākās 22. maijā. Bet bija ari pārrunāts, ka varētu būt, ka tiek tik atļauts atbalstīt landesvēru. Tādā gadījumā dzelzsdivizijai vis nevajadzētu vēlāk pieslieties landesvēram, bet vienā laikā ar landesvēru tikt sadalītiem vairākās kolonās un doties uz priekšu pa lielo Rīgas šoseju bruņotā auto un bruņotā vilcienā. Tā kā vienām sliedēm bija palicis vācu platums, tad tas bija iespējams. Armijas korpusa labajam spārnam, Jorka grupai pie Bauskas, pa labi uzstādītai, vajadzēja segt uzbrukuma labo spārnu. Īpaša pavēle netika dota. Hauptmanis fon Jagovs apbraukāja visus vajadzīgos punktus un norunāja dienu, stundu, noteica atsevišķo kolonu uzdevumus un ceļus, pa kādiem jāiet. (191. un 192. lapp.).

Uzbrukums Rīgai bija jāsteidz sevišķi aiz tā iemesla, ka viņam vajadzēja notikt, iekam 1. gardes rezerves divizija vēl nav aizbraukusi uz Austrumprūsiju.

Kamēr landesvērs divās kolonās pa toreiz sausiem Tīreļa purva ceļiem devās uz priekšu, lai nogrieztu atkāpšanās ceļu lieliniekiem, kas atradās ziemeļos no Babītes ezera un kamēr latviešu bataljons viņiem tur frontali uzbruka, tikmēr dzelzsdivizija virzījās uz priekšu pa Rīgas šoseju un dienvidos no tās, spiezdama atpakaļ ienaidnieka galvenos spēkus.

Lielinieku bruņotais vilciens vairākkārt stipri pretojās. Daugavas dzelzstiltu ieņēma landesvēra trieciena bataljons un hauptmaņa f. Medema vācu nodaļa (ari landesvēra sastāvā) kopējā cīņā. Medema nodaļa auļiem devās pāri pa tiltu uz labo

Daugavas krastu. Balti cīņās iztīrīja Rīgu, lai atsvabinātu savus tautiešus. Pie tam kāda lode, nākdama no tuvākā tuvuma, nonāvēja trieciena bataljona vadoni baronu H. f. Manteifeli.

Ārkārtīgi riskantais frontalais uzbrukums pāri Daugavai bija izdevies pārsteidzoši labi, aiz tā iemesla, ka gan martā lielinieki bija baidījušies no šāda uzbrukuma, bet tagad tādu uzbrukumu nebija gaidījuši. Rīgā lieliniekiem ar' bija tik nelieli spēki. Landesvēram bija tik pieci nonāvēti un rinda ievainotu. Tikai pārsteidzot lieliniekus tāds tik pārdrošs frontals uzbrukums varēja laimēties. Bet ari tik pateicoties tādam uzbrukumam izdevās, lai gan nepilnīgi, aizkavēt apcietināto baltu apšaušanu.

Lielinieki maz ko domāja par Rīgas aizstāvēšanu. Bet vēl priekš bēgšanas viņi ielauzās kādā cietumā un nošāva savus politiskos pretiniekus, kas tur atradās, to starpā 8 vācu mācītājus. (193. lapp.). —

Visgrūtākās cīņas bija jāiztura majora grafa Jorka aizsargu spārnam pie Bauskas, it īpaši Brandis'a nodaļai. Jau iekam grafs Jorks paspēja uz priekšu doties, viņam bija jāiztura skaita ziņā daudz pārāku, labi vadītu un labi apbruņotu lielinieku pulku uzbrukums — pēc savaņģoto izteikumiem trīs diviziju liela karaspēka uzbrukums.

Plašā pusriņķī ap pilsētu aizsargu linijās guļot atgaiņājās pret uzbrukumu, visas rezerves bija darbā, patronas izbeidzās. Tā sagulēja vairākas dienas maija saulē. Beidzot lielinieki atkāpās, grafs Jorks viņiem sekoja un konstatēja, ka tie pārgājuši pāri par Daugavu. Visā apgabalā līdz Jaunjelgavai un Jēkabmiestam vairs nebija lielinieku. Boļševiki bija gribējuši izvest lielisku strateģisku planu. Pie Rīgas viņu labais spārns, kā viņi domāja, bija pilnīgi drošs, pateicoties Daugavai. Lielinieki tāpēc visus savus spēkus — pa daļai ari no Krievijas šurp atvestos — sapulcināja savā kreisajā spārnā. lai caur Bausku dotos pret vācu dzīvības nervu Šauļiem-Jelgavu. Bauskas varonīgā aizstāvēšana un Rīgas ieņemšana tanī pašā laikā, izjauca viņu planu. Bauskas varonīgai aizstāvēšanai pa labai daļai jāpateicās par to, ka Rīga tika ieņemta. (194.—195. lapp.). —

Vācijas presē, sūrojās Golcs, atkal parādījās melu ziņas par cīņām pie Rīgas. Vācu ģeneralkomando ar vācu un baltu-lat-

viešu spēkiem ieņem Rīgu un vācu Volfa telegrafa aģentura izziņo pasaulei, ka tikai pēdējie, t. i. tik balti un latvieši ieņēmuši Rīgu, lai gan vācu valsts karapulki vieni paši bija nesuši lielākus upurus, nekā balti un latvieši kopā. Es sapratu, ka aiz politiskiem iemesliem patiesību sacīt nevarēja, bet oficieri un zaldāti to sajuta kā lielu netaisnību, kā necienību un viņu darbu neievērību. Vācu karaspēks sajuta lielu rūgtumu, kā pret savu valdību, tā ari pret saviem baltu cīņas biedriem. Šis rūgtums radīja greizsirdību, kura nākošās cīņās atriebās. (195. lapp.). —

Armijas virskomando, uz augstākā lēmuma pamata, pavēlēja, ka vācu valsts karaspēka daļas nedrīkst tāļāk iet kā līdz Rīgai, saprotams, ka aiz tā iemesla, lai ar savu padevību Versaļas miera līgumā panāktu labākus nosacījumus. Kā par to atmaksāja, tas visiem zināms. — Pavēle vienkārši nebija izpildāma. Jo ari Rīgā pašā drīkstēja rādīties tik baltu-latviešu pulki. Rīgas un Daugavgrīvas apsēšana prasīja stiprus spēkus. Reizē ar to ari vajadzēja apsēst fronti un izzināt to, kur palicis ienaidnieks. Bez tam Rīgā pieteicās vairāki tūkstoši brīvprātīgo, kuŗi gribēja iestāties landesvērā un kuŗus vajadzēja apmācīt. Viņu apmācīšanai bija vajadzīgs liels personals. Tas viss bija vācu interesēs. Es jau ilgi lauzīju galvu par to, ka 6. armijas korpusa vietā būtu jārada jaunas karaspēka vienības, kas stātos 6. armijas korpusa vietā tādā gadījumā, kad uz antantes vai vācu valdības pavēli to aizsauktu uz Vāciju.

Dzelzsdivizijai tika uzdots apsēst punktus dienvidos no Rīgas, aizsargāt pret Daugavpili un izlūkot. Nepieciešami dažām kolonām un mantām bija jāpaliek Rīgā.

Kā šīs kolonas Rīgā rīkojās, par to stāsta tīrās briesmu lietas. Pats Golcs atzīstas, ka viņas dzelzsdivizijas slavai Rīgas un pasaules acīs ļoti kaitējušas. (196. lapp.). —

Viņas patiesībā izvērtās par tīrām laupītāju un slepkavu bandām. Cik daudz nevainīgu asiņu viņas izlējušas!

Uz vācu valdības pavēli ģeneralkomando nevarējusi iet uz Rīgu, bet tik līdz Jelgavai. Tam bijušas ļoti kaitīgas sekas.

Generalkomandai trūcis tiešas satiksmes ar latviešu valdību un ar to antantes komisiju daļu, kas pārvietojusies uz Rīgu.

Landesvēra vadonis Flečers iecelts par Rīgas gubernatoru. Viņš ticis pārāk apkrauts ar darbiem, tā kā nepaspējis tos godam veikt. Kā gubernatoram viņam ari bijis jātiesā un jāsoda bezgala daudz apcietināto lielinieku. Tas bijis ļoti svarīgs uzdevums, bet nevajadzīgi sacēlis uz viņa nevainīgās galvas iedzīvotāju un antantes komisijas dusmas. (196 lapp.).

Golcs, kā tas no viņa še apskatāmā darba redzams, spiests atzīties, ka viņa dzelzsdivizijas kolonas Rīgā un, zināms, ari citur tā rīkojušās, ka viņas ļoti kaitējušas dzelzsdivizijas slavai Rīgas un pasaules acīs. Tas tiesa. Bet šīs laupītāju un slepkavu bandas savus laupīšanas, dedzināšanas un slepkavības darbus patiesībā strādāja pilnīgi Golca garā, izpildidamas tik šī vācu ģenerała un grafa slepeno vēlēšanos, ķa iznīcināmi visi «lielinieki» un Latvijā jau pēc viņa visas tautas masas sastāv no lieliniekiem. Uz laukiem viņu ir 60 proc. Pilsētās vēl vairāk.

Ko Golcs, kā varizejs, te velti taisnojas, izlikdamies, it kā viņš šo bandu mierīgu iedzīvotāju apšlaktēšanai nepiekristu. Savā sirdī viņš droši vien nopriecājās, redzēdams, ka latviešus izkauj un vāciem atliks vairāk zemes. Golcam jau pat Goldmanis un kara ministrs J. Zālītis ir lielinieku draugi, kas, gribēdami izdarīt spaidu mobilizaciju, patiesībā tik gribot Latvijā nodibināt lielinieku valdību. Golcam visi tādi, kā ārpus likuma stāvoši, ir nošaujami.

Dzelzsdivizijas slepkavu bandām, kuŗas, laikam, vēl diezgan daudz nevarēja noslepkavot, palīgā iet Rīgas gubernators majors Flečers, kuŗš tiesāja, šāva un kāra neskaitāmi daudz apcietināto «lielinieku», kas, kā Golcs pats saka, sacēlis iedzīvotāju un antantes komisijas dusmas.

Kas tie bija par «lieliniekiem», kuŗus Flečers tiesāja un šāva, var iedomāties. Kāds no mūsu universitates vecākiem un cienijamākiem profesoriem, kas visu savu mūžu darbojies kā agronoms par svētību Latvijai, palicis dzīvs tikai pateicoties kādam ārkārtīgi laimīgam atgadījumam. Tā ir vesela nevainīgu latviešu asiņu jūŗa, ko vācu bandas še izlējušas.

Mēs redzējām, ka ministru prezidents no baronu un Golca žēlastības, Andrievs Niedra, lieliniekus ne no Kurzemes, ne ari no Rīgas izdzinis nav. Tas noticis pēc Golca plana un to izdarījis Golcs ar saviem vācu un baltu pulkiem. Lieliniekus no Rīgas izdzina 22. maijā 1919. gadā. Andrievs Niedra apakšbiksēs tik vēl izspruka no krātiņa, kuŗā to bija ielikuši latviešu virsnieki, ap 20. maiju. Bet ap 20. maiju no iesprostojuma izbēdzis, Niedra tiešām sparīgi sāk darboties. Viņam jau baroniem jābūt pateicīgam par tādu godu un žēlastību, ko baroni viņam parādījuši. Labu kukuli Latvijas zemes atdošanā vācu kareivjiem un vācu zemniekiem viņš jau sniedzis.

Rīgu Golcs ir ieņēmis un Niedra aripatlaban izmucis un brīvs. Nu viņš sāk rīkoties. Kā ministru prezidents no baronu žēlastības, viņš noskatās un ar savu dzejas plīvuri sedz dzelsdivizijas kolonu slepkavības un Flečera «taisno» tiesu un «boļševiku» nošaušanu, par ko sašutuši kā iedzīvotāji, tā antantes komisija. Kā «ministru prezidentam» un vēl kā mācītājam, viņam vajadzēja šo slepkavību aizkavēt, un ja viņš to nevarēja, tad raisīties vaļā no asiņainā Flečera un dzelzsdiviziju laupītāju un slepkavu bandām, bet nevis ar savu palikšanu par ministru prezidentu sankcionēt šādus briesmu darbus un slepkavības. Vai mācītājs A. Niedra nezina, ka bībelē stāv: «Kas cilvēka asinis izlej, tā asinīm caur cilvēkiem būs izlietām tapt, jo Dievs cilvēku radījis pēc sava ģīmja». (1. Mozus gr. 9, 6; sal. Mat. ev. 26, 52; Jāņa par. gr. 13, 10).

Cēsu kaujas un viņu nozīme.

Rīgu nu Golcs ir ieņēmis, lielinieki izdzīti. Bet vācu valdība prasa, ka lai ari landesvērs tāļāk par Juglas liniju neiet. Izrādas, ka lielinieku armija izklīdusi un steidzīgi atkāpusies. Kā vācu valdība neatļauj viņiem pakaļdzīties, par to Golcs ļoti sašutis. Kopš Vaterlo un Kenigsgrecas kaujām vācu kara mākslas ABC arvien bijis sakautam ienaidniekam sparīgi pakaļdzīties un nu viņam tiekot saistītas rokas. Pakaļnedzīšanās lieliniekiem esot jo kaitīga tāpēc, ka jāiegūstot tak tāda fronte, kuŗu viegli varētu aizsargāt nelieli Latvijā palikuši vācu spēki pēc vācu armijas aizsaukšanas uz Vāciju. Jāatkratot tak no sevis lielinieki pavisam. Tāda ieņemama dabiska aizsargu linija esot

Aiviekstes linija, zemeļos no Daugavpils līdz Peipus ezeram.

Golcs uzstājas sparīgi, jo savu planu izvešanā viņš neļaujās traucēties. Viņš tos par vari lūko izvest. Ja nevar citādi, tad mānot un pieviļot kā savu valdību, tā antanti. Gan Golcam neizdodās panākt to, ka viņam atļauj tūliņ ieņemt Aiviekstes liniju, liniju no Daugavpils līdz Peipus ezeram, bet viņam tomēr izdodās izkaulēt to, ka no jau ieņemtās linijas var izsūtīt izlūku nodaļas, uzbrukt mazākos pulciņos un tā aizvirzīties līdz Aiviekstes linijai. Tāļāk ziemeļos izlūkošana un lielinieku vajāšana varēja notikt līdz Cēsīm. Golcam ar to pietika. Ieņēmis Aiviekstes liniju, viņš līdzīgi rīkodamies, tāpat būtu varējis aizvirzīties ari līdz Pēterpilij un Maskavai. Golca rokas atkal ir svabadas un viņš ar saviem pulkiem dodās lieliniekiem pakaļdzīdamies Vidzemē iekšā. To dara četros virzienos: vienā virzienā gar dzelzsceļu Krustpils-Daugavpils virzienā, otrā caur Nītauri, Vec-Piebalgu — uz Lubāni, trešā pa Rīgas-Pleskavas šoseju un ceturtā caur Straupi uz Cēsim. Golcs steidzīgi vien grib ieņemt Aiviekstes liniju. Viņa ilgu zvaigznes ir Pēterpils un Maskava.

Ciniski Golcs savā grāmatā izsakās, ka pakaļdzīšanos lieliniekiem vācu valdības priekšā varēšot attaisnot, motivējot viņu ar to, ka Ercbergera kungs jau esot pavēlējis ar lieliniekiem uzsākt miera sarunas un lai to varētu, tad tak esot bijis jāsūta viņiem pakaļ karaspēka nodaļas, kas lai viņus uzaicinātu uz sarunām. Bet lielinieki viņiem neparādījuši tāda goda, ka būtu nākuši uz sarunām.

Golcs, realizēdams, izvezdams savu kara planu, redzams, ciniski smejas vai par visu pasauli. Vajaga tik gribēt, viņš domā, un ja nelocīsies, tad, ko gribēsi, panāksi.

Tā kā vācu ģeneralkomando nedrīkstēja oficiali vadīt kara operacijas Vidzemē, tad, kā ģeneralštaba šefs Niedras kabineta kara ministrim Dr. Vankinam, kā Golcs savā grāmatā stāsta, tika piekomandēts krievu ģenerālis Timrods. Par Dr. Vankinu Golcs izsakās, ka tam augstā mērā piemitusi drosme, atbildības prieks, un apdomība, ari nopietnā brīdī. Ari ģenerālis Timrods nekad neesot pazaudējis gara mierību, savaldīšanos, aukstasinību un laipnību. Golcam pienākušas ziņas, ka pie

Daugavpils lieliniekiem pienākušas divas divizijas, kuŗas gribot tāļāk doties uz Rīgu, tad viņam, Golcam, vajadzējis aizsardzības nolūkā abās pusēs Daugavai atstāt karaspēku, kaut ari vāju, niecīgu. Četri bataljoni, katrs 200—250 vīru liels, viņam 40 kilometri platā frontē izlikušies būt nepieciešami vajadzīgi. Dzelzsdivizijas atlikums, 5 bataljoni, 2 švadroni un 4 baterijas nosūtīti uz Inčukalna, Gaujas pusi. (203.—204. lapp.). —

Pēc īsām sarunām starp baltiem un Zemitaņa ļaudīm iesākušās atklātas cīņas, kuŗās balti ieņēmuši Cēsis.

Cīņas starp Ziemeļlatvijas armiju un Golca vadītiem Vācijas vācu un baltu pulkiem ir iesākušās. Kopā ar Golcu pret latviešu ziemeļarmiju cīnās Andrievs Niedra, kā uz Golca pavēli baronu ievēlēts «ministru prezidents» un tāpat ievēlēts Dr. Vankins, kā «kaŗa ministrs», kuŗam kā štaba šefu Golcs piekomandējis krievu ģenerali fon Timrodu.

Tā Golcs visu meistariski sarīkojis zem viņa un baronu ieceltās «latviešu Niedras valdības» karoga maskas. Viņš šīš cīņas tāpēc ari cīniski nosauc par «pilsoņu kaŗu», kur, it kā latvieši cīnītos ar latviešiem. Patiesībā, kā redzam, pret latviešiem un Latviju cīnās tikai Vācijas vācieši un senās Baltijas vācieši (balti), kuŗi grib Latviju, kā patstāvīgu valsti iznīcināt un padarīt par vācu zemi, to pārvērzdami par vācu koloniju.

Ar Latvijas ienaidniekiem, Golca armiju, pret apvienoto un suvereno, neatkarīgo Latviju kopā cīnās Andrievs Niedra ar visiem sava kabineta locēkļiem. Tas ir vēsturisks fakts, ko nekas vairs pasaulē nevar apgāzt. Pēc izbijušās cara valsts likuma pantiem uz to var skatīties šā vai tā, paša fakta tas iznīcināt nevar. Niedra ir pilnīgi nodevies Latvijas ienaidnieku rokās, un, kā to ministru prezidents, sedz ar savu vārdu viņu darbus. — Niedra ir ārkārtīgi darbīgs un uz viltu gudrāks kā vai pati čūska Paradīzes dārzā, ko pierāda viņa izbēgšana no apcietinājuma Liepājā un citi viņa darbi. Kā viņš saviem vācu draugiem, mūsu ienaidniekiem, kā ministru prezidents spēj un var kalpot un palīdzēt, tā viņš to dara. Viņam ir laba valoda un veikls stils. Viņš raksta uzsaukumus un proklamacijas, ko vācu aeroplani no gaisa kaisa uz

Ziemeļlatvijas armijas kareivjiem un tos uzaicina, nepaklausīt saviem virsniekiem un pāriet pie vāciešiem, pie kuŗiem tiem labi klāšoties.

Labi jau gan, varen labi, kā vācu kalpiem.

Andrievs Niedra jau, kā Golcs stāsta, atdevis kolonizēšanai ar vāciešiem Latvijas zemi. Vācieši būs zemes īpašnieki un saimnieki un latvieši viņu kalpi, kā tas jau bija 700 gadus. Un Niedra, kā «dieva kalps», tad varētu no visas sirds atkal sludināt: «paklausiet tai laicīgai valdīšanai (vācu), jo tā ir no dieva žēlastības, tāpat kā Niedra ministru prezidents no baronu un Golca žēlastības.

Interesanti redzēt, kā Golcs pārskatījies igauņos. Viņš tos turējis par saviem draugiem un cerējis, ka tie ar viņu turēsies kopā un pat pievienosies viņa kaŗa gājienam uz Pēterpili un Maskavu. Un nu tie viņam stājas pretī! Liepājā, lūk, bijis kāds igauņu republikas priekšstāvis, kam ar Golcu bijuši sakari un kas Golcam pat sniedzis ziņas par igauņu armijas stāvokli. Golcs tāpēc igauņus uzlūkojis it kā par saviem biedriem. Kad martā 1919. gadā viņš sarīkojis uzbrukumu Jelgavai, t. i., kaŗa gājienu pret lieliniekiem Jelgavā, tad viņš igauņus uzaicinājis, lai tie uzsāktu kaŗa gājienu pret lieliniekiem uz Rīgu, bet igauņu sūtnis izskaidrojis, ka igauņu kaŗaspēks esot par vāju, lai ietu uz Rīgu. Igauņi palikuši savās ieņemtās pozicijās. Reizēm viņiem pat bijušas neveiksmes cīņās pret lieliniekiem pie Pleskavas un Alūksnes. No visa tā spriežot Golcs nedomājis, ka igauņi ies Latvijā un ar Ziemeļlatvijas armiju kopā cīnīsies pret viņu. (197.—198. lapp.).

Bet igauņi nebija tik muļķi, par kādiem Golcs viņus turēja. Viņi izprata Golca planus. Igauņiem tas ari nemaz nebija grūti viņus nojaust. Igauņi zināja, ko vāci viņiem bija atnesuši priekš septiņsimts gadiem un ka tie ari tagad viņiem var nest tik nebrīvību un atkarību. Igauņu avīze «Tallina Teataja» to izsacīja skaidri un gaiši šā: «Nav ko šaubīties, ka Liepājā organizētiem vāciešiem cīņa pret lieliniekiem ir tikai maska, lai apslēptu savus īstos nodomus. Nav šaubu, ka viņu plani ir vērsti nevien pret Latviju, bet ari pret Igauniju.» — Pareizi. Vācija, kuŗai va-

jadzīgą zeme kolonizēšanai, nevar ne Latviju, ne Igauniju ne no kā atpestīt, bet tik nest iznīcību un nāvi.

«Baltijas vācieši un politiķi,» tā raksta pulkvedis Zeltiņš, «labprāt grib lietu nostādīt tā, it kā Liepājas «pučs» 16. aprilī 1919. gadā būtu vienīgi dažu jaunu karstgalvju un nedaudzu jaunāku oficieru darbs, kuŗi rīkojušies uz savu atbildību, turpretim landesvēram kā tādam un viņa vadoņiem, kā ari Baltijas vācu vadošām aprindām ar visu šo apvērsumu nebijis nekā kopēja, un valdības gāšana viņus pat pārsteigusi. Tā ir apzinīga faktu sagrozīšana. Jau februarī 1919. g. par Latvijas republikas pilnīgu iznīcināšanu tika spriests Kazdangā noturētā sapulcē, kuŗā piedalījās Baltijas landesvēra virspavēlnieks, majors Bišofs ar viņam uzticēto karaspēka daļu komandieriem, ģenerała fon der Golca priekšstāvis un vairāki vietējie baroni. Jau tad sprieda par Latvijas valdības apcietināšanu, Kurzemes hercogistes dibināšanu u. t. t. Un šie spriedēji nebija nekādi karstgalvji, naivi jaunekļi vai vientieši, bet viņiem bija noteikts plans. Šo planu viņiem deva neviens cits, kā ģenerālis grafs fon der Golcs, īsts viduslaiku tips. Vislabāk viņš sevi raksturo savās nesen iespiestās atmiņās («Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā»). Tur viņš ar lielāko nekautrību un vaļsirdību atklāj savas kartis pagātnē, ka viņš jau februarī nolēmis, ar landesvēra palīdzību un landesvēru pastiprinot aizmugurē ar valstsvācu reakcionarām karaspēka daļām, iznīcināt Latvijas valsti («Latv. Sargā» 8. num., 12. janv. 1921. g.).

Ceļi, pa kādiem vāci Rīgu ieņēmuši, devās Vidzemē un vācu karaspēka kustības skaidri un gaiši liecināja, ka viņi grib satriekt un iznīcināt apvienotās latviešu un igauņu armijas un līdz ar to Latvijas un Igaunijas republikas. Abu armiju vadības to pilnīgi saprata. Ari Ziemeļlatvijas iedzīvotāji, kuŗi armijas vajadzībām labprāt visu deva ko vien tik varēja. Viņi zināja, ko vāci tiem nesīs.

Apstākļi ir tādi, ka sadursmes nenorvēršamas. Golcs no sava plana, sakaut boļševikus pie Pēterpils un Maskavas, radīt Vācijai draudzīgu un no tās atkarīgu Krieviju un tad pēc Latvijas, Igaunijas un Lietuvas valstu likvidēšanas, kopā ar Krieviju no jauna uzsākt revanšas karu pret antanti un satriekt Angliju, nav, kā redzējām, nekādiem līdzekļiem atturams. — To var izdarīt tik par viņu spēcīgāka pretvara. Latvijas lik-

tenis tā tad saistās ar Eiropas, ja, pasaules likteni. «1918. un 1919. gados,» kā pulkvedis-leitnants Voldemars Ozols pilnīgi pareizi saka, «izšķiras nevis vien Latvijas un citu Baltijas valstu, bet ari Eiropas liktenis. Šinī laikā tika satriekti vecie elki, vecā Eiropas iekārta tik tāli, ka mēs tagad varam runāt par to, ka Eiropai ir pašķirti jauni ceļi uz jaunu, vēl nezināmu nākotni. Protams vienā otrā zemē reakcija, piem. Vācijā, vēl mēģina celties augšā. Bet galvenās frontēs viņa ir sakauta. Atliek, kareiviski izsakoties, viņas atliekas visur vajāt un galīgi iznīcināt. Ja būsim neuzmanīgi un pielaidīsim rupjas kļūdas, tikai tad reakcija atkal nostiprināsies un paliks ... mums draudoša.

Tādu rupju kļūdu demokratiskā Eiropa, 1918. g. sakaudama reakcionaro Vāciju, gandrīz pielaida 1919. gadā. Apstākļi bija šādi: Vācija sakauta, ar reakciju it kā izbeigts. Bet Krievijā bija nodibinājies otrs ekstrems — reakcija no kreisās puses — komunisms, kurš guva panākumu pēc panākuma. Un šis komunisms nobaidīja demokratisko Vakareiropu. Vakareiropas valstu diplomatija sāka pīties ar Krievijas un Vācijas reakcionariem ... Tā radās Sibirijā Kolčaks, Krievijas dienvidos Deņikins un Vrangels, Igaunijā Judeņičs un Lietuvā un Latvijā fon der Golcs, pabalstīti šādā vai citādā veidā no Francijas, Anglijas, Amerikas. Tādu rupju kļūdu pielaida ari Latvijas Pagaidu valdība, saistīdamās zināmā mērā ar baronu vadīto landesvēru un Vācijas fon der Golca ideju piekritējiem. Tā radās neapzinīgi kļūmīgā Ulmaņa politika un vēlāk apzinīgi pret latvju tautu noziedzīgā Niedras politika ...»

«Viss 1919. gads pagāja karstās cīņās: pirmkārt, starp reakcionaro Krieviju, kuru pabalstīja sabiedrotie — pareizāki sabiedroto reakcionarās aprindas un diplomatija — no vienas un komunistiem no otras puses; un otrkārt, starp latvju, igauņu un lietuvju īsto demokratiju no vienas un komunistiem un reakcionariem no otras puses. Taisni šinī ziņā raksturīga ir, tā saucamā, Ziemeļlatvijas kustība, kur iniciative piederēja latviešiem un kuŗā saplūda latviešu un igauņu tautu spēki, kas izrādījās par pietiekošiem, lai gūtu savas zemes uzvaru par savstarpējās cīņās novājinātiem gigantiem, t. i. Krievijas un Vācijas reakcionariem un komunistiem ...»

«Šo cīņu kulminacijas punkts bija tā saucamās Cēsu kaujas, kuŗās Ziemeļlatvijas un Igaunijas armijas izšķiroši sakāva fon der Golca vadīto vācu un Baltijas landesvēra karaspēku.

Bermonta laikmeta kaujas ir tikai, pateicoties mūsu toreizējās, Ulmaņa valdības neapdomībai, pārtraukts Cēsu kauju turpinājums. Tāpat Latgales atbrīvošana, kas notika tūliņ pēc Bermonta izdzīšanas no Kurzemes un Lietuvas, ir tikai Ziemeļlatvijas cīņu turpinājums.»

22. junijā 1919. gadā latviešu un igauņu tautas karaspēks pēc grūtām cīņām, kuras vienā laikā bija jāved pret diviem ienaidniekiem, t. i. pret komunistiem un vāciešiem, izšķiroši sakāva fon der Golcu pie Cēsim uz Raunas upītes labā krasta. Līdz ar to, cerēsim, uz visiem laikiem sašķīda šī, viena no spējīgākiem, vecās Vācijas ģenerāļa, plašie plani un nodomi, par kuriem viņš pats min savā grāmatā «Mana misija Somijā un Baltijā» («Meine Sendung in Finnland und im Baltikum»).

Sakautā Vakareiropas frontē 1918. gadā, reakcionārā Vācija, pūlējās atrast sev bāzi un izeju no stingriem Versaļas miera sprostiem kaut kur Austrumos. Golcam radās spīdoša ideja: pievilt sabiedrotos. Viņš pieņēma priekšlikumu, aizstāvēt Baltijas zemes pret komunistiem, jo to sabiedrotie no Vācijas pieprasīja. Bet Golca nolūks bij: ieņemot Lietuvu, Latviju un Igauniju, nodibināt šeit savu diktaturu, saprasties ar Kolčaku, Deņīkinu un Judeņiču, gāzt komunistus un restaurēt monarķiju Krievijā un arī Vācijā, ja vajadzīgs, likvidēt Poliju un, savienojot Krieviju ar Vāciju, dot revanšu sabiedrotiem. Citiem vārdiem — atjaunot un nostiprināt veco iekārtu, reakciju. Tāpēc Cēsu kaujas ir svarīgi vēsturiski notikumi, ne tik vien Latvijai, Igaunijai un Lietuvai, kuras caur šo uzvaru atsvabinājās no vācu reakcijas jūga, bet tām ir arī plaša vispārvēsturiska nozīme, jo ar šo uzvaru faktiski izbeidzās lielais pasaules karš pret Vācijas imperialismu. Ar šo uzvaru vācu uzmākšanās austrumu virzienā, ko viņi sistematiski piekopa vairāk kā 700 gadus, tika apturēta. Te šinis kaujās mēs sakāvām netikvienmūsu baronus ar viņu landesvēru un mūsupašu Kangariem, kam liela nozīme mūsu un igauņu tautas socialā un politiskā attīsti-

bā, bet te mēs sakāvām vācietību kā tādu, kuŗa mūžam ar savu iekaŗošanas kāri, ar uguni un zobinu, ir daudzas slāvu un baltu zemes un ciltis (senprūšus) laupījusi, iznīcinājusi un ar savu varu spiedusi pārvērsties par vācu zemēm un par vāciešiem.»

Tā Ziemeļlatvijas armijas dvēsele un Cēsu kauju faktiskais vadītājs pulkvedis-leitnants V. Ozols par Cēsu kaujām un viņu nozīmi izsakās žurnalā «Skaidrība» (1924. gada 5. burtnīcā). —

Ka Cēsu kaujām ārkārtīgi liela vēsturiska nozīme, to atzīst, kā Vinigs, tā ari Golcs. Viņas uz ilgiem gadiem radījušas aizsargu valni pret vācietības bangu gadu simteņiem ilgo drāšanos uz austrumiem. Kur šī vara radās, kas tā satrieca Golca armiju un iznīcināja vācu cerības, iekaŗot austrumus kolonizēšanai ar vāciešiem? Taisni tagad, kur viss likās būt zudis?! «Nekad Latvijā nebija lielāks chaoss bijis», tā izsakās pulkvedis-leitnants Zeltiņš (alias Goldfeld), «kā taisni tagad. Latvijas likumīgā Pagaidu valdība atradās uz «Saratovas», un gluži bez kautkādas varas šūpojās uz jūŗas, vairāk kā versti no pēdējās zemes joslas, kuŗu viņai vajadzēja pārvaldīt pēc tautas vairākuma gribas. Noteicošā vara gandrīz visā Latvijā bija vācu (Niedras) valdības rokās un atbalstījās uz landesvēra, norūdītu valsts vācu virsnieku vadībā. Tas bija teicami disciplinēts, labi apbruņots, ar visām vajadzībām bagātīgi apgādāts kaŗaspēks. Šis kaŗaspēks kalpoja vienīgi vācu muižniekiem. Latviešu nacionalais kaŗaspēks, kas bija nodibinājies no maziem pasākumiem, attīstījies par Kalpaka bataljonu un vēlāk par Baloža brigadi, diemžēl nebija neatkarīgs, bet atradās zem Baltijas landesvēra virspavēlnieka. Visas apliecības («Ausweise») ari šās latviešu brigādes latviešu virsniekiem izsniedza vācu valodā. Pie tam brigades atsevišķās daļas nebija visas kopā, bet izklaidētas starp citām vācu kaŗaspēka daļām. Ir še nebija piemirsta devīze: skaldi un valdi!... Tā tad latviešu kaŗaspēks dienvidos bija paralizēts un varēja cerēt vienīgi uz ziemeļiem.» Tā pulkvedis-leitnants Zeltiņš (Goldfelds), kuŗš labi pazina apstākļus Golca armijā, raksta «Latvijas Sargā» 1921. gada 8. numurā. Viņš jau pats, kā virsnieks, bija atradies Golca armijā un, neskatoties uz to, ka viņš vācietis, stājies uz lat-

viešu pusi un pārgājis latviešu pulkos, bet kad vāci Kurzemē viņu visādi vajā un izrāda viņam savu nicināšanu, tad Zeltiņš (Goldfelds) atstāj Kurzemi un mazā laiviņā 18. maijā 1919. gadā nonāk Pērnavā un no turienes dodas uz Tērbatu, kur tolaik atradās Ziemeļlatvijas brigades štabs, kuŗa priekšgalā bija pulkvedis Zemitaņs, virsleitnants V. Ozols, kapteinis Rozīts, leitnants Bērziņš u. c. Tērbatā tolaik atradās ari 2. Cēsu pulks. Pirmais Valmieras pulks, pulkveža-leitnanta Jansona vadībā, toreiz, kā Zeltiņš saka, «varonīgi izcīnīja smagas cīņas pret lielinieku pārspēkiem, ko vienbalsīgi apliecināja visi klātesošie igauņu virsnieki» «Nākoša dienā,» kā Zeltiņš («L. S.» 8. num. 1921. g.) turpina, «štabs pārcēlās no Tērbatas uz Rūjienu, lai darbotos turpmāk savā dzimtā zemē, atbrīvotu Valmieru un Cēsis. Rūjienas rajonā no Ziemeļlatvijas 1. atsevišķā eskadrona (rotmistra Jurkas vadībā) un kājnieku daļām formēja jaunu partizaņu pulku, kuŗa vadību uzticēja tagadējam pulkvežam-leitnantam Aparniekam. Mani (Zeltiņu-Goldfeldu) pieskaitīja brigades štabam, bet es lūdzu, lai manim ļauj piedalīties partizaņu nodomātā kaŗa gājienā pret Cēsīm. Kādā tumšā naktī pie Valmieras, kas vēl pa daļai bija lielinieku rokās, mēs laimīgi izgājām caur ienaidnieka fronti, devāmies uz priekšu steidzīgā gaitā un ar lielu straujumu ieņēmām Cēsis, pārbriduši Gaujas upi, lai gan kājniekiem ūdens sniedzās gandrīz līdz kaklam. Lielinieki panikā atkāpās uz Jaunpiebalgu. Cēsīs reģistrējām daudzos bēgļus un sarkanās armijas dezertierus, kas bija slapstījušies mežos un tagad lasījās kopā. Pēc dažām dienām pienāca ari Cēsu pulks un brigades štabs. Partizaņu pulks atstāja pilsētu un devās pakaļ lieliniekiem Vecpiebalgas virzienā. Iesākās interesantas dienas. Mani vecie draugi no landesvērā, kurus es Igaunijā un Ziemeļlatvijā biju puslīdz jau piemirsis, lika atkal sevis atcerēties. Kādā dienā ar vienu lokomotivi un vienu vagonu ieradās no Ierīkiem landesvēra sūtīta komisija ar ritmeistaru fon Jēnu priekšgalā. (Šis pats fon Jēna bija viens no Bermonta bandas vadoņiem, cīnījās pret mūsu kaŗaspēku un krita kaujā pie Jaunjelgavas.) — Komisija pieprasīja, lai Baltijas landesvēra daļām atļaujot ieiet Cēsu pilsētā. Brigades štabs atbildēja, ka Ziemeļlavijas bruņotiem spēkiem nevar būt nekā kopīga ar tā sauktās Niedras valdības kaŗaspēku, ka Ziemeļ-

latvija atzīst tikai Ulmaņa valdību un ka landevēram Ziemeļlatvijā nav nekas meklējams. Ka landesvērs lielu svaru uz to nelika, pierādīja viņa turpmākā izturēšanās («L. S.» 1921. g, 8. num.). —

Kur radās šī vara, kuŗu mēs še redzam darbojamies?

Ziemeļlatvijas kustības iniciative pieder pašai tautai. Viņā, šai kustībā, redzama darbojamies tautas dvēsele pati, kuŗa savilņojusies izpaužas nesalaužamā dziņā pēc brīvības un neatkarības.

Pašaizsardzības nolūkā jau šur tur 1918. gadā Ziemeļvidzemē sāk nodibināties nacionalas sardzes, kā piem., Rūjienā. Bet sākumā panākumi bija mazi. Rūjienā visa pašaizsardzības nodaļa bija tikai 10 personu liela. Trūka ieroču. Šo nelielo aizsargu nodaļu strādnieku un bezzemnieku «sarkanie gardi» 5. decembrī 1918. g. Rūjienā atbruņoja. Bet jau 6. decembŗa vakarā Rūjienu ieņēma krievu ziemeļarmijas daļas, kuŗas no Valkas atkāpās caur Rūjienu uz Moizekili. Ziemeļarmijas rokās Rūjiena atradās līdz 23. decembrim, kad Rūjienai tuvojās krievu komunistu pulki, kuŗi Rūjienu ieņēma 24. decembrī 1918. g. Ari šoreiz viņi tur ir tik īsu laiciņu.

Janvaŗa mēneša sākumā 1919. gadā igauņi jau bija tiktāļi noorganizējuši savu karaspēku, ka uzsāka uzbrukumu komunistu armijai. Moizekiles-Pērnavas virzienā igauņu skolnieku rota sakāva kādu krievu pulku, kuŗš lielā panikā atkāpās līdz Rūjienai. Igauņi Rūjienu ieņēma 19. janvarī 1919. g. Par Ziemeļlatvijas laikmeta iesākumu «Latvijas Sarga» 20. num. 1921. g. raksta kāds Ziemeļlatvietis starp citu šā: «17. janvarī 1919. gadā no Liepājas Rēvelē ieradās ar tvaikoni «Maiga» ziemeļlatvieši: Tautas padomes locēklis Pēteris Murīts, Eduards Duņens, Eduards Svīķis un Kārlis Sprincis. Rēvelē izkļuvuši no karantinas, viņi steidzīgi devās pie Latvijas konsuļa Ramaņa un toreizējā kaŗa atašē kapteiņa Zemitana ar aizrādījumiem, ka atbrīvotos Ziemeļlatvijas pagastos steidzīgi jānoorganizē pagasta pārvalde, jānodibina bruņoti pulciņi kārtības uzturēšanai un jārada pārvaldes centrs atbrīvotā Ziemeļlatvijas daļā...

Lai pārvaldes lietu nokārtotu ciešā kopdarbībā ar atbrīvoto pagastu zemturiem, sasauca zemturu sapulci Ķirbēnu muižā (19. janv. 1919. g.), kur piedalījās pāri par 200 dalībnieku...

Toreiz frontes linija bija: Ainaži — Sāru muiža — Ipiķu muiža — Virķēnu muiža — Rūjienas muiža — Naukšenes muiža — Ērva. Atbrīvoti bija: Ipiķu, Arakstes, Lodes, Ķonu, Ternejas, Rūjienas pagasti un Rūjienas pilsēta.

Zemturu sapulci Ķirbēnu muižā vadīja Bergsons. **Pašaizsardzības labā nolēma apbruņot uzticamus cilvēkus un tos sūtīt pa pagastiem patruļās.** Mobilizacijas lietā konstatē, ka komunisti ir iestājušies brīvprātīgi sarkanā armijā vai aizvākušies līdzi sarkanai armijai un ka palikuši tikai uzticamie elementi, kuŗi tūliņ mobilizējami Latvijas atbrīvošanai. Mobilizacijas sarakstus uzdod sastādīt pagastiem līdz 31. janvarim 1919. g. Kara spēka uzturai nolēma sevi aplikt ar nodokļiem — pa 3 rbļ. no katras pūrvietas zemes. Kopā ienāca ap 450,000 rbļ. (kas pēc 1921. g. janvara kursa līdzinās 2,700,000 L. rbļ.)... Pārtiku nolēma dot karaspēkam par Igaunijas rekvizicijas cenām. Pavisam ienāca no minētiem pagastiem ap 40,000 pudu produktu, kā ari veļa un apavi. — Pēc sapulces centralo pārvaldi no Moizekiles pārcēla uz Rūjienu. — Pie kārtības nodibināšanas Ziemeļlatvijā lieli nopelni K. Sprincim ar Zariņu. Caurām dienām un naktīm viņi nenogurstoši rūpējās, lai atbrīvotā Latvijas daļā būtu drošība un kārtība. Kaujas gadījumos tie pirmie bija drošsirdīgi ķēdē. Par to Ziemeļlatvijas karaspēka virspavēlnieks viņus iecēla par leitnantiem.»

«No laukiem pieteikušies brīvprātīgie caurām dienām nepacietīgi gaidīja mobilizaciju. Bet mobilizacijas lieta Rēvelē vilkās garumā aiz Igaunijā izcēlušās valdības krizes un citiem apstākļiem. Beidzot 20. februarī saņēma ziņu, ka izbrauks Valmieras apriņķa komandants mičmanis Gelbe ar mobilizacijas komisiju. Pirmo mobilizacijas dienu nolika 28. februarī Ķirbēnu muižā, jo Rūjienā tuvās fronets dēļ tā nevarēja notikt. — Dienu priekš mobilizacijas Ķirbēnos ieradās rotmistrs Jurka ar savu komunistu aizmugurē, Mazsalacē, saformēto brīvprātīgo eskadronu, ar zirgiem un apbruņojumu. Jurkas eskadronam bija liela nozīme. Vēlāk, papildinājis un apmācījis savu eskadronu, Jurka devās uz Alūkstes fronti, kur jau varonīgi cīnījās Valmieras pulks. No Rūjienas apkārtnē mobilizētiem kareivjiem sastādījās kodols toreizējiem pirmiem trim Ziemeļlatvijas pulkiem.»

4. martā 1919. g. ieradās Rūjienā Latvijas Pagaidu valdības pilnvarotais Ziemeļlatvijā M. Gailīts.«

Tauta, redzams, pati sāk aizstāvēties, organizēt pašaizsardzību, radīt aizsargu pulciņus. Tautas dvēsele alkst brīvības. Viņa ir autonoma, pašdarbīga, grib pati veidot savu likteni, pati aizsargāties un novērst visu, kas traucē viņas mierīgo darbību.

Pazīdams savas tautas autonomo dvēseli un viņas tieksmes un uzticēdamies tautas nesalaužamam spēkam pulkvedis-leitnants V. Ozols realizēja šīs tieksmes radīdams un izveidodams Ziemeļlatvijas armiju. Sistematiski, planveidēji. Armija pieauga ar apbrīnojamu ātrumu. No visām pusēm plūda brīvprātīgie. Pat skolnieki. Sajūsmība bija ārkārtīgi liela. Tauta sacēlās un aizstāvējās. Viņa vairs negribēja būt verdzene. Bet gribēja pati būt kungs savā zemē. Būt suverena, neatkarīga. Uzturēt un izveidot apvienoto un neatkarīgo Latvijas republiku. Ne par ko vairs neatļaut viņai un līdz ar viņu sev likt grimt atkarībā. Labāk bojā iet, nekā dzīvot nebrīvībā! Vairāki varonīgi latviešu virsnieki, kā Berķis, Jansons un citi, kas juta tāpat, kā tauta un saprata viņas dvēseles tieksmes, apņēmās glābt Latviju vai iet bojā. — Šīs kustības dvēsele ir kāds jauns ģenials kara vadonis, jau minētais pulkvedis-leitnants Voldemars Ozols, kurš spīdoši beidzis ģeneralštaba akademiju Pēterpilī un savas lielās kara vadoņa spējas bija jau vairākkārt pierādījis. Pazīdams savas tautas brīvo, autonomo dvēseli un spēdams apsvērt tautas sajūsmības spēku cīņā par brīvību un patstāvību, V. Ozols, kopā ar citiem, tiem, kas bija apņēmušies atsvabināt Latviju vai mirt, organizēja pretsparu vāciešiem un lieliniekiem. Zinādams, ka nav latvieša, pie kādas partijas tas ari piederētu, kas necīnītos par neatkarīgu Latviju pret vāciešiem, viņš savā armijā uzņēma it visus latviešus, ari tos, kas no sarkanās armijas pārnāca pār krievu robežu un tādu bija daudz. Armija pieauga tik ātri, ka izšķirošo Cēsu kauju laikā (ap 20. juniju) viņa ir ap 16000 un 3. julijā pie Rīgas jau ap 24,000 vīru liela. Visa sajūsminātu kareivju, kas bija gatavi savu dzīvību ziedot savas tēvijas brīvības un neatkarības labā un par visām lietām satriekt Golca-Niedras lau-

pītāju un slepkavu bandas, kas Latviju atkal gribēja gremdēt vācu atkarībā un verdzībā. 8000 cīnījās Aiviekstes-Daugavpils frontē pret lieliniekiem un ap 8000 pret Golca-Niedras armiju cīnījās pie Cēsīm. Latviešiem palīgā nāca ap 10,000 igauņu.

Vienādas briesmas no vāciem draudēja kā latviešiem, tā igauņiem. Aiz šā iemesla igauņi ar mums kopā cīnījās pie Cēsīm. Abas tautas cīnījās par savu neatkarību.

Sajūsma arvien kļuva lielāka. Likās, ka nav pasaulē varas, kuras šie par brīvību sajūsminātie varoņi ar saviem tikpat sajūsminātiem un varonīgiem kareivjiem nevarētu pārspēt. Varonīgā Ziemeļlatvijas armija, kura jau, kā redzējām, bija sākusi lieliniekus izdzīt, būtu bez šaubām viņus visus izdzinusi un nevien lieliniekus, bet līdz ar tiem ari vācus. Ziemeļlatvijas armijai jau bija jācīnās uz divām frontēm: pret lieliniekiem un vācu Golca-Niedras-Vankiņa pulkiem.

Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieks ir Zemitans, viņa štaba-šefs V. Ozols. —

Ģeneralam Golcam, kurš, kā redzējām, visai nicīgi skatījās uz mūsu virsniekiem Kurzemē, ka no viņiem neesot neviena spējīga štaba šefa, nu Cēsu kaujās būs kauju vadībā jāmērojās ar V. Ozolu.

Golca-Niedras karaspēkam patiesībā ne Cēsīs, ne Valmierā nekas nebija meklējams. Lielinieki bija tālu projām, šīs pilsētas bija ieņēmis Ziemeļlatvijas karaspēks. Nebija ne mazākās vajadzības virzīties uz ziemeļiem. Bet landesvērs to tomēr darīja. Tas liecina, ka Golcs gribēja tik Vācijai iekarot jaunas zemes un Niedra ar savu vācu iecelto kabinetu un tā locekļiem, kā «kara ministri» Dr. Vankinu, mācītāju Kupči, «zemkopības ministri» J. Ansberģi, advokatu Albertu un citiem Golcam noderēja tik kā maska, kas viņam deva iespēju antantei un visai pasaulei rādīt, ka viņš visu, it visu, ko dara, dara it kā latviešu tautas vārdā.

Vācu virsnieki, kas landesvēra uzdevumā ienāca Cēsīs, lai pieprasītu no Ziemeļlatvijas brigades štaba atļauju, landesvēram ienākt Cēsīs, bija dabūjuši atraidošu atbildi un aizbraukuši. V. Ozols neprata joku. Bet pēc tam Cēsīs štabā pienāca ziņas, ka landesvēra daļas tomēr tuvojas Cēsīm. Štabs tūliņ nosūtīja telegramu igauņu armijas virspavēlniekam ģeneralim

Laidoneram, kuŗā paziņoja, kādas briesmas draud neatkarīgās Latvijas pēdējai daļai — Ziemeļlatvijai. Saprotams, ka ari Igaunijas neatkarībai. Ģenerała Laidonera uzdevumā Cēsīs ieradās igauņu ģeneralštaba pulkvedis Rieks un kopējā apspriedē ar Ziemeļlatvijas armijas vadību, nolēma vāciem piesūtīt ultimātumu, ka landesvēra tāļāk virzīšanos uz Cēsīm uzskatīs kā naidīgu soli. Šo ultimatumu nosūtīja pa telegrafu uz Ierikiem ritmeistaram fon Jēnam, kā ari uz Rīgu Baltijas landesvēra virspavēlniekam, majoram Flečeram. Pulkvedis Zeltiņš (Goldfelds) pasniedz dažas interesantas un raksturīgas ziņas, kuŗas še atstāstam saīsinātā veidā: «No Baloža brigades pa tam gluži negaidot Cēsīs ieradās viens eskadrons. Tas bija pirmais eskadrons ritmeistera Plan-Dubrovska vadībā, kas stājās Ziemeļlatvijas armijas vadības rīcībā. To tūliņ sūtīja uz Araižiem ceļu nosprostīt. Ari mani (t. i. Zeltiņu-Goldfeldu) piedalīja šim eskadronam, lai es personīgi uzsauktu pa lielceļu lielmanīgi maršējošiem landesvēra kungiem kareivisko pavēli «apstāties» un iepazīstinātu viņus ar ultimātumu. Šo prieku man labprāt novēlēja kā mazu gandarījumu par manu bēgšanu no Dienvidlativijas (Kurzemes). Izzinājuši, ka landesvēra kolonas atrodas no mums tikai dažas verstes, es ar leitnantu Bērziņu un 6 jātniekiem (trīs jātnieki no mana eskadrona ar dzeltenām nozīmēm un trīs no pirmā eskadrona ar sarkanām nozīmēm), izjājām landesvēram pretim. Drīz nonācām pie priekšpulka. Kolonā bija firsta Līvena nodaļa, fon Jēnas jātnieki, fon Rādena nodaļa un viena baterija. Es prasīju pēc kolonas vadoņa. Izrādījās, ka firsta Līvena vietā, kas pēdējās cīņās bija ievainots, tagad komandēja kāds cits. Kamēr mēs pie viņa jājām priekšpulkam cauri, sastapu daudzus naida pilnus, draudošus Kurzemes muižnieku skatienus, jo ap savu roku biju apsējis Latvijas sarkanbaltsarkano lentu. Kapteinim teicu apmēram sekošo: «Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka, pulkveža Zemitana vārdā, un saskaņā ar Igaunijas armijas virspavēlnieku, ģenerali Laidoneru, ziņoju jums, ka katru tāļāko došanos uz Cēsīm vai nu pa šo ceļu, vai ari pa citiem ceļiem, uzlūkos kā naidīgu soli, kam tūliņ sekos naidīgi pretsoļi. Visa atbildība par sekām kritīs vienīgi uz jums kā iesācējiem.» —

Krievu virsnieku starpā šis paziņojums nesacēla ne mazāko sapīkumu. Gluži otrādi. Dzirdēju pat, ka pacēlās atklātas balsis, ka viņi gribot cīnīties vienīgi tikai ar lieliniekiem, kā

viņi maldināti ar nepareizām ziņām un ka landesvērs tagad ar šo ultimātumu saņem taisni to, ko pelnījis.

Pēc tam firsta Līvena nodaļa tūliņ atgriezās atpakaļ uz Rīgu un vispārīgi cīņā pret Ziemeļlatviju nemaz nepiedalījās. Ari pārējās nodaļas pagaidām atgriezās atpakaļ Ieriķu virzienā, bet palika turienes apvidā.

Nākošā dienā mums Cēsīs bija liels pārsteigums. Štabs patlaban noturēja Vidzemes viesnīcā pusdienas maltīti, kad piepeši pilsētā ieradās divas landesvēra «triecienu grupas» eskadroni ar diviem lielgabaliem, kas nostājās uz tirgus laukuma un viesnīcas priekšā. Tūliņ ienāca iekšā pats komandiers, barons Heinrichs fon Manteifelis. Pirmajā acumirklī mēs domājām, ka Ziemeļlatvijas armijas štabs, kas šinī namā uzturējās bez apsardzības, tūliņ uz vietas tiks apcietināts, lai ar vienu sitienu likvidētu visu Ziemeļlatvijas militaro organizaciju.

Es pats, saķēris savas pistoles un pāris rokas granatu, pa trepēm ātri uzsteidzos savā istabiņā un ieslēdzos, jo negribēju novēlēt Baltijas baroniem to prieku, mani dzīvu sagūstīt un projām aizvest, lai tad vēlāk kādā nomalē nošautu. Bet šie baronu kungi nebija sava uzdevuma augstumā. Viņi bija gan nekaunīgi, bet pie tam garā truli. Kur viņiem, kā tas kara laikā vienmēr vajadzīgs, nevajadzēja palaist garām izdevīgo gadījumu, sagūstīt un aulekšus aizvest visu Ziemeļlatvijas armijas štabu, viņi iesāka sarunas ar Ziemeļlatvijas štaba priekšnieku pulkvedi-leitnantu V. Ozolu. Bet barona fon Manteifeļa gars bija par vāju, lai mērotos ar pulkveža V. Ozola garu. Pilnīgi aukstasinīgs un mierīgs, nosvērts un noteikts, kā vecs diplomāts, pulkvedis V. Ozols izcīkstīja ar baronu fon Manteifeli un viņa pavadoņiem vārdu dueli un — uzvarēja.

Pulkveža Ozola galvenais nodoms bija — baronus, cik ilgi vien iespējams, diskusijās uzkavēt. Ikkatrs acumirklis bija ar zeltu neatsverams. Jau tajā pašā brīdī, kad parādījās landesvēra nodaļa, pa viesnīcas pakaļdurvīm bija no Ozola nosūtītas ordonances, lai apskrietu pilsētas daļas un klusiņām alarmētu visu pilsētā atrodošos karaspēku.

Barons fon Manteifelis ar savu nodaļu bija ienācis pilsētā no tās puses, no kurienes neviens viņus negaidīja un kur bija

ļoti maz sargposteņu, kuŗu protestiem viņš nebija piegriezis ne mazāko vērību. «Šie ļaudis jau nebija nekādi kareivji, viņiem pat nekādas kareivju uniformas, ne godīgas šautenes nebija», tā viņš augstprātīgi izteicās par mūsu sargposteņiem.

Barons fon Manteifelis uzstādīja prasību, lai viņam un viņa nodaļai atļaujot palikt Cēsīs un še iecelt pilsētas komandantu (no landesvēra). Uz pulkveža Ozola aizrādījumu, ka tas jau padarīts, ka komandantura Cēsīs jau darbojas, barons f. Manteifelis piezīmēja, ka tas neko nenozīmējot, jo līdzšinējo komandanturu varot likvidēt. Kāmēr vadoņi sarunājās, tikmēr ordonances klusiņām apziņoja Ziemeļlatvijas kaŗaspēku, bet landesvēra kareivji jau izlīmēja pa pilsētu redzamās vietās ari Rīgai labi pazīstamos Flečera uzsaukumus iedzīvotājiem: «Ar šo pasludinu kaŗa stāvokļa ievešanu Cēsu pilsētā u. t. t.», kuŗos katrs teikums iesākās ar vārdiem: «Ar nāves sodu sodīs katru, kuŗš u. t. t.»

Es novēroju, ka landesvērā piepeši sacēlās apjukums. Vēlāk noskaidrojās, ka lieta bija norisinājusies sekošā kārtībā: Uz visām ielām, kas izved uz tirgus laukumu, kā ari uz tuvākiem māju jumtiem, bija piepeši parādījušies ložmetēji, kuŗu stobri bij vērsti pret viesnīcu un tirgus laukumu. Tajā pašā brīdī kāds latviešu virsnieks iesteidzies pie pulkveža Ozola un klusiņām viņam ko pateicis. Pulkvedis V. Ozols pēc tam mierīgā balsī paziņojis baronam fon Manteifelim, ka tas jau diezgan ilgi viņu pagodinājis ar savu klābtūtni, bet tagad gan lūdzot viņu Cēsis nekavējoši atstāt un ari savu pulku ņemt līdz. Pie tam viņš darīja Manteifeli uzmanīgu, ka viņš no visām pusēm pilnīgi ielenkts. — Landesvērs lielā steigā atstāja Cēsis līdz ar visiem lielgabaliem. Nākošā rītā ap pulksten 4 piepeši uzmodos no tālas duņonas. Bija sadzirdama sīkā, vienmuļīgā ložmetēju riešana. Pār pilsētu laidās atsevišķas granatas. «Kauja bija sākusies.» Tā pulkvedis Zeltiņš savā apcerējumā «No chaosa par valsti» (Latv. Sargā 15. num. 1921. g.). Par šo kauju mūsu ienaidnieks, kāds kaujas dalībnieks, trieciena grupas brīvprātīgais «Rigasche Zeitungas» 1919. gadā 6. junija numurā raksta šā: «Ceturtdienas vakarā deva pavēli ieņemt Cēsis. Pulksten 11. un 20. minutēs mūs modināja un pulksten 2 mēs izgājām no ierikiem. Bijām 3. un 5. triecienu grupu daļas un Valdkircha ba-

terija (kapteiņa fon Mēdema vadībā), kas ar landesvēru uzturēja uzticīgu ieroču brālību. Karlsrūei pāri devamies uz priekšu steidzīgā gaitā. 9 verstes šai pus Cēsīm iznāca pirmā sadursme ar ienaidnieka priekšpulku, kurā bija latviešu un igauņu nodaļas. Pretinieku ātri atsvieduši, mūsējie pastiprinātā ātrumā devās uz priekšu, negriezdami nekādu vērību uz aizvien stiprāk pieaugošo uguni, kuru mums ar lielu niknumu raidīja virsū ienaidnieka bruņotais vilciens un ložmetēji.

Trīs stundas stāvēja karaspēki viens otram pretim. Mūsējos smagi apšaudīja bruņotā vilciena artilerija, līdz beidzot fon Mēdema asā un labi mērķētā uguns to piespieda atkāpties. Kad pienāca fon Pētersdorfa nodaļa, kas ari landesvēram piedalīta, tad ar šo pastiprinājumu un skaļiem urrā saucieniem metāmies virsū pirmām, mums taisni pretimesošām mājām. Pēc grūtas cīņas ar ienaidnieku, kas aizstāvējās sirdīgi, kā izmisis, mēs beidzot ieņēmām šīs mājas. Pretinieka pusē manījām Goldfelda (Zeltiņa) nodaļas dzeltenās uniformas, šīs nodaļas, kas kādreiz bija piederējusi pie landesvēra jātniekiem un kuras vadonis, izdarīdams smagu nodevību, pārgājis kara ministra Zālīša pusē.

Mūsējie bija apmetušies pie Katriņas muižas, pretinieks turpretim bija ieņēmis Meiera muižu un mēģināja mums uzbrukt aizmugurē. Šinīs kaujās trieciena grupai bija lieli zaudējumi. Bez kritušiem (leitnants brīvkungs Helmuts fon Cīgezārs (Ziegesaar), brīvprātīgie Aleksandrs Rūtenbergs, Francis Hāns, Harijs K r a s t i n g s) bija daudz smagi ievainotu. Zaudējumu sarakstā minēti Helvigs fon Anreps, Patriks fon Mengdens, Herberts fon Blankenhagens, barons Ceimerns (Zeumern), Arturs Titelbachs, Arvīns Rēleps u. c. — Pa tam fon Rādena nodaļa un Pētersdorfa nodaļa ātrā apgājienā bija sasniegušas Cēsis un pēc ilgākas ielu cīņas iespiedušās pilsētā. Šo ziņu saņēmusi, triecienu grupa un fon Mēdems izlauzās uz Gaujas tiltu (uz Limbažu ceļa) un deva triecienu ienaidnieka pēdējām bēgošām nodaļām. Vēl reiz iznāca asa sadursme pie Meiera muižas, kur ienaidnieka izkaisītās nodaļas bija atkal kopā salasījušās un tika izklaidētas tikai pēc ilgākas apšaudīšanās. Cēsis ieņēma pulksten 2. Mūsu krietnās triecienu grupas un fon Mēdems iegāja pilsētā pret vakaru. Pilsēta bija mierīga, iedzīvotāji neizrādīja pret mums nekādas naida jūtas. Par lie-

linieciski-fanatisko garu, kādu kurināja pret muižu īpašniekiem baroniem un «buržujiem», mūsu ienaidniekos, latviešos un igauņos, gaiši liecināja atrastie uzsaukumi pilsētā, kā ari uz laukiem!!...

Tā raksta par pirmajām cīņām pie Cēsīm avīzē «Riga sche Zeitung» savā jau min. vasaras svētku numurā. Mierīgi un droši vien ari priecīgi par vācu ieiešanu Cēsīs gan bija tik vienīgi vācieši un varbūt reti kāds «ings», nodevējs, pārvācojies latvietis. Latviešu sirdis turpretim gan asiņoja un asiņodamas savaldījās. Pilsētas iedzīvotāji latvieši gan vāciešus, kas ielauzās Cēsīs, vismīļāk būtu iesvieduši peklē visdziļākā vietā.

Varētu vaicāt: kāpēc Ziemeļlatvijas armijas štaba šefs, pulkvedis V. Ozols, palaida baronu fon Manteifeli un to nesavaņģoja? Ari es to vaicāju V. Ozolam pašam. Lieta, lūk, tā, ka latviešiem Cēsīs bijis par maz spēku un izstādītie ložmetēji nebijuši īsti. Ģenerālkauju ar vāciem pie Cēsīm uzsākt bijis vēl par agru. Ziemeļlatvijas armija, kas ikdienas ātri pieaugusi, vēl nebijusi uz tādu kauju pilnīgi sagatavota. Ozolam, redzams, meisteriski izdevies baronu fon Manteifeli piemānīt un izdabūt no Cēsīm laukā. Ja barons fon Manteifelis Cēsīs ienācis būtu rīkojies veikli un saprātīgi, tad viņš būtu sagūstījis un aizvedis sev līdz visu mūsu štabu un kas zin, kāds tad būtu Cēsu kauju iznākums. Laikam ļoti bēdīgs. Golcs ar Niedru Latviju tad būtu iegāzuši atkarībā.

Vāci, kā tie jau Kurzemē un citur bija paraduši darīt, laupīja, dedzināja un slepkavoja: «Lielinieku», kas stāvēja ārpus likuma, jau viņiem pat uz laukiem bija vismaz 60%. Bendēm darba netrūka. Igauņu armijas virspavēlnieka vietnieks Rieks tāpēc jutās spiests 5. junijā 1919. gadā izdot pavēli, kurā starp citu sacīts: «Es, kā Igaunijas republikas karaspēka virspavēlnieka pilnvarotais, protestēju pret varmācībām, nošaušanām un laupīšanām, kuras izdarījušas landesvēra Ziemeļlatvijas apgabalos ielauzušās karaspēka daļas un proti: protestēju pret Latvijas komandanturas piederīgo personu nošaušanu Straupē, pret ierīķu stacijas izpostīšanu, pret iedzīvotāju pēršanu ar rīkstēm un pieprasu nekavējoši izdot tās personas, kuras šīs noziedzības izdarījušas, lai tās nodotu tiesai.» Valkas igauņu komandants tanī pašā laikā izdeva šādu pavēli: «B a l t i-

jas vāciešu un Niedras latviešu valdība ir uzsākušas pret mūsu karaspēku naidīgu darbību. Viņu rīkojumus un pavēles stingri aizliedzu izpildīt. Pavēlētājus un viņu izpildītājus nošaušu uz vietas. Pavēles izdevējus un iespiedējus pakāršu. Pavēlu uz vietas nošaut visus pret mums karojošā vācu karaspēka aģentus.» Vācu cīņas ar mūsu Ziemeļlatvijas armiju ir iesākušās. Cēsis landesvērs jau ieņēmis. Ziemeļlatvijas armija ir bijusi spiesta atkāpties. Asinis lijušas.

Antantes komisija lūko pretiniekus samierināt un izlīdzināt. 13. junijā par antantes komisijas priekšsēdētāju amerikaņu palkavnieka Grīna (Green) vietā nāca angļu ģenerālis Gofs (Gough), kurš noteikti uzstājās par Latvijas neatkarību un Tautas padomes iecelto Ulmaņa kabinetu. Atzīdams, ka Ziemeļlatvijas armijas un igauņu valdības ieņemtais stāvoklis pareizs, viņš noteikti prasīja, lai landesvērs atkāpjās uz Siguldas-Jaungulbenes liniju. «Tas nozīmēja», saka Golcs, «Ulmanim atļaut, spaidu kārtā atstātā apgabalā pret Niedru samobilizēt karaspēku» (199. lapp.).

Majors Flečers uzaicināts uz sarunām uz angļu kuģa. Viņš negājis. Golcs domā, ka tas Flečeram būtu atnesis nāvi vai mūža cietumu (199. lapp.). —

13. junija vakarā ģenerālis fon der Golcs lūgts ierasties Rīgā, lai dzirdētu Gofa prasības, kuras iznīcinājušas visas vācu cerības...

Antantes komisijas priekšsēdētājs angļu ģenerālis Gofs piesūtījis Golcam sekoša satura telegramu: **«Es Jums pavēlu Jūsu karapulkus atvilkt atpakaļ aiz Gaujas — Siguldas — Jaungulbenes linijas, pusi Jūsu karaspēka sūtīt atpakaļ uz Vāciju, atļaut Ulmanim sastādīt valdību un Latvijā mobilizēt karaspēku, atklātu un privātīpašumu Jūsu apsēstos apgabalos saudzēt, nolūgties par angļu oficieru apcietināšanu, ko jau admirals Kovens (Cowen) prasījis, noņemt tos lielgabalus, kuri**

pārvalda Liepājas ostu. Es Jūs daru personīgi atbildīgu par to, ka šīs pavēles tiktu tūliņ izpildītas.» Ģenerālis Gofs (Gough)*).

Gofam Golcs atbildēja, ka viņš uz noteiktāko noraidot to, ka Gofs viņam, Golcam, dodot pavēles. «Es esmu vācu ģenerālis», saka Golcs, «un saņemu pavēles tikai no savas vācu priekšniecības.» Gofa pavēli Golcs pēc piederības nosūtījis tālāk un viņam, Gofam, atbildi došot diplomatiskā ceļā. (202. lapp.).

Kādā telegramā, kurā majors Flečers Gofu lūdz, konfliktu izbeigt miera ceļā, viņš beigās piemetina sekošo: «Vācu virspavēlnieks man izsacījās, ka Jūs visas civilizētās pasaules priekšā sevi padarot par lielinieku biedri, ja Jūs šinī acumirklī pretēji pašas antantes agrākam priekšlikumam, atbalstat igauņus un Ulmaņa latviešus, kuri jau savā armijā uzņēmuši pulkiem vien sarkangardistu. Vācu ģenerālis, saskaņā ar savu uzdevumu, trauksies apkarot lieliniekus» (203. lapp.). — Anglija tomēr savu lēmumu negrozījusi. Vara vien tik te vairs varējusi izšķirt (203. lapp.). — **Arvienu gaišāki kļuvis redzams, ka Anglija tiecās reizē ar savu seno konkurenti tuvajos un tālajos austrumos — Krieviju — iznīcināt ari Vāciju. Anglijas Kolčaka, Denikina, Judeniča pabalstīšana ar' nemaz nebijusi nopietni domāta, jo Anglija šādā vai tādā veidā gribot savās rokās dabūt visu Krievijas ziemeļu krastu tieši vai netieši. «Tā tad nevien vāciem draudzīgās Niedras valdības un 700 gadu Baltijas vēstures liktenis, bet ari vācietības nākotne austrumos un pilsoniskas, vāciem draudzīgas Krievijas radīšana atkarājās no tā, ka lai patlaban iededzies pilsoņu karš neizšķirtos par labu Ulmanim, kura pusē stāvēja igauņi un angļi. Ne Niedra vai Ulmanis te bija jautājums, bet vāciem draudzīgā, autonoma Latvija modernā un iekārtotā Krievijā**

*) „. . . Ich befehle Ihnen, Ihre Truppe hinter die Linie Aa—Sägewold — Neu-Schwaneburg zurückzunehmen, die Hälfte Ihrer Truppen nach Deutschland zu schicken, Herrn Ullmanis zu gestatten, eine Regierung zu bilden und lettische Truppen in Lettland aufzustellen, das öffentliche und Privateigentum in den von Ihnen besetzten Gebieten zu schonen, Abbitte zu leisten für die Arretierung englischer Offiziere, wie schon Admiral Cowen gefordert, die Geschütze, die den Libauer Hafen beherrschen, zu entfernen. Ich mache Sie persönlich für sofortige Ausführung dieser Befehle haftbar. General Gough". (202. lapp.).—

vai no Anglijas atkarīga un izsūkta vazaļu valsts, kuŗa tik tad var pastāvēt, ja Krievijā pastāv lieliniecisks-anarchistisks stāvoklis un kuŗai, Latvijai, arvien pašai draud briesmas palikt lieliniciskai, pateicoties tam, ka daļa viņas iedzīvotāju jau pēc savas dabas ir lielinieki.» (202. lapp.). — **Taču uz Baltijas landesvēra vien atbalstoties Niedra nevarēja turēties, īpaši tad nē, kad vācu valsts kaŗapulki būtu atstājuši šo zemi.** Tā kā sarunas, ar Gofu, acīmredzot, tika vestas tikai tai nolūkā, lai iegūtu laiku un viņām nebija nekādas izredzes, ka panāks vienošanos, **tad baltī un valdība** (Niedras kabinets) **vēlējās kaŗu uzsākt un izcīnīt, kamēr vēl valsts vācu kaŗaspēks šeit un nav aizsaukts. Viņi tāpēc izlūdzās valsts vācu pabalstu.»** (199. lapp.). —

Baltī un Niedra, kā ģeneralis fon der Golcs to šeit izsakās, «izlūdzās valsts vācu palīgu cīņā pret Ziemeļlatvijas armiju! Cēsu kaujās izlietās latviešu kareivju asinis tā tad izgāžas uz Niedras un uz viņa kabineta locekļu galvām.

Kad nu Niedra Golcu tā lūdz un abu kopējās vācu intereses to prasa, tad Golcs un Niedra dodas cīņā pret Ziemļlatvijas armiju, neskatoties uz antantes protestu. —

Ievietojam še sekošu Flečera izlaistu slepenu vācu dokumentu, kuŗš 16. augustā 1919. gadā iespiests «Jaunākās Ziņās» (69. num.), un kuŗš apgaismo iemeslus: kāpēc vāci gāja uz Cēsīm, Valmieru, neskatoties, uz to, ka tur lielinieku nebija. No viņa ari redzams, ka Niedra zināja gan par to, ka tur Pagaidu valdības (Ulmaņa) kaŗaspēks — «Ziemeļlatvijas» armija... «Lejas Kurzemes Apgabala pārvaldes preses nodaļa dara atklātībai zināmu kādu slepenu vācu landesvēra dokumentu, kuŗš nācis rokā un kuŗa saturs šāds:

«Baltijas landesvēra virsštabs.» Rīgā, 16. 6. 1919. g.

(Slepens un pēc pasludināšanas jāiznīcina.)

Vadoņu kungiem kaŗa pulku pamācībai.

Tā kā paredzams, ka lieta nonāks līdz cīņai ar Ulmaņa latviešiem un igauņiem, tad par stāvokli jāpiezīmē sekošais:

Pēc tam, kad Latvijā apriļa mēnesī bij gāzta vāciem naidīgā Ulmaņa valdība, viņas vietā nāca Niedras valdība. Ari Niedra ir sajūsmu pilns latvietis, kuŗš tomēr zemē dzīvojošiem

vāciem viņu tiesības uz dzīvi, iegūšanu un cenšanos uz priekšu negrib liegt. Par Ulmaņa virzienu tomēr ir zināms, pēc viņa paša izteicieniem un neskaitāmiem piemēriem spriežot, ka viņa vēlēšanās ir nevien tā sauktos baronus, bet ikvienu vācieti iznīcināt un padzīt. Pēc patlaban no Anglijas saņemtām ziņām ar drošību spriežams, ka angļiem ir gluži tas pats mērķis, — padarīt pilnīgi neiespējamu jebkādu vācu pastiprināšanos un visādā zinā aizkavēt gaidāmo Vācijas savienību ar Krieviju. Ar igauņu un Ulmaņa palīdzību te jātop dibinātai Anglijas vazaļu valdībai, kas, kā ķīlis tiks iestumts starp Krieviju un Vāciju. Aiz šāda iemesla Anglija ari apgājusi 10. junijā (1919. g.) no sabiedrotiem atzīto pamieru, pēc kuŗa Ziemeļlatvija piekristu Latvijai t. i. Niedras valdībai, kuŗš pieprasīja igauņu un Ulmaņa latviešu karaspēka aiziešanu no šī apgabala. Tagad nu angļi uzstāda prasījumus, pēc kuŗiem vācietībai jāiet bojā.

1) Ulmaņa ministrijas atpakaļnākšanu.

2) Pusi no vācu karaspēka aizsūtīt atpakaļ uz Vāciju un vēl daudz ko vairāk.

Ar citiem vārdiem, Anglija domā atradusi igauņu karaspēkā un divos Ulmaņa latviešu karapulkos to spēku, ar ko šejienes vāciešiem dot nāvīgu triecienu, visai Vācijai darīt neiespējamu viņas tāļāku attīstību un paplašināšanos, ņemt viņai iespēju iegūt lielu un spēcīgu sabiedroto — Krieviju. Ulmanis un pašreizējā igauņu valdība ir puslielinieciski, kas redzams jau no tam, ka viņi pieņēmuši veselus lielinieku pulkus un mežos apslēpušos sarkangvardiešus uzaicinājuši cīnīties pret vācu dzelzsdiviziju un landesvēru. Kā Jūdasa algu Anglija paņēmusi no Igaunijas Samu salu, lai, kā arvien, dzītu veikalu uz abām pusēm.

Ja nu nav iespējams, ka igauņu pamiera līgums no 10. junija atkal nāk spēkā un paliek Niedras valdība, tad vācietība un ikviens vācietis ir pazudis. Francija un Amerika, kā sarunas ir rādījušas, ir pret Angliju. Tāpēc acumirklīgais uzdevums ir balstīt Niedras valdību un ar visiem līdzekļiem aizkavēt Ulmaņa valdības atpakaļnākšanu. Tas panākams tikai uzvarot igauņu un latviešu Ulmaņa karaspēkus, pie kam dzelzsdivizija ar visiem spēkiem palīdz.

Jau draud jaunas briesmas no austrumiem, kur lieliniecisms

atdzīvojās. Bet tas apkaŗojams tikai pēc tam, kad Ziemeļlatvija būs iztīrīta no igauņiem un dumpīgiem latviešiem, un še pie varas — pretlielinieciska valdība.

Galu galā nav vairs ko jautāt, vai grib kauties. Mums vajaga kauties, ja negribam iet bojā. — Tāļākās sarunas mūs bez šaubām diplomatiski nožņaugtu — tagad jāķerās pie darbiem. Nav ko šaubīties, ka galu galā ari Anglija atzīs uzvarošo Latviju ar Niedras valdību priekšgalā, kuŗa saviem atsvabinātājiem tad labprāt dos zemi, kur apmesties. Tikai tad vācu jautājums še būs vācietībai paciešamā kārtā atrisināts, un būs cerības pēc pārciestām grūtībām šai skaistajā zemē atrast dzimteni un iespēju dzīvot.

Vadoņu uzdevuma svarīgums pastāv iekš tam, savus kareivjus pārliecinoši pamācīt šaī garā. Virspavēlnieks: «(par. Flečers).*)

Šis Flečera slepenais dokuments runā zīmīgu valodu. Viņš rāda, ka zem Niedras it kā zem latviešu valdības maskas vāci še grib būt pilnīgi zemes kungi, padarīt Latviju par savu koloniju. Niedra tiem visu atļaus, dos zemi. Vācietības likteni tie pilnīgi saista ar Niedru. Šis dokuments ari pierāda, ka Golcs un Niedra ir it labi zinājuši, ka pastāv Ziemeļlatvijas armija, pret kuŗu tie iet cīņā, jo vācietības un baronības intereses to prasa. Ulmanis, Ziemeļlatvijas armija, igauņi, visi, kas pret Golcu un Niedru, ir lielinieki un ir iznīcināmi.

«Pēc Cēsu krišanas», kā pievilcīgi un raksturīgi tēlo sekošos notikumus un cīņas, pulkvedis Zeltiņš (Goldfelds), «mūsējie nespēdami pretimturēties ienaidnieka lielajam pārspēkam, atvilkās pie Raunas upes. Šī upe ar saviem stāvajiem krastiem taisni kā radīta, lai pie tās aizstāvētos. Galvenā nometne bija pie Lodes.

Še atradās divi igauņu bruņotie vilcieni, kuŗi ar savu labi mērķēto uguni nodarīja ienaidniekam smagus zaudējumus. Drīz ieradās ari igauņu kājnieku pulks, un ar šo pastiprinājumu mūsu stāvoklis bija uzlūkojams par nodrošinātu. Igauņu kaŗaspēka daļas bija no ģenerała Pēdera (Pöder) divizijas, bet stratēģisko virsvadību nodeva pulkveža V. Ozola rokās. Ozols izstrādāja lielisku planu».

*) Sk.: «Jaunākās Ziņas», 59. num., 16. augustā 1919. g.

«Apmēram pusotras verstes platā joslā landesvēram izdevās izlauzties cauri mūsu frontei. Tagad landesvērs uzvaras reibumā un jaunu uzvaru drošs, steidzīgā maršā, kā jaunais Napoleons, devās uz Valmieru. Landesvēra kavalerija gandrīz jau sasniedza Valmieru un atradās no tās vēl tikai 8 verstes attālu. Ceļā redzamam pārspēkam uzbruka mičmaņa Gelbes nodaļa, kuŗas vadonis krita varoņa nāvē, ar bajoneti nodurts. Šis panākums, kas landesvēru un viņam līdzejošās valstsvācu formacijas (to starpā ari vēlāk, Bermonta laikā, no jauna parādošos fon Pēterdorfa nodaļu) vēl vairāk iedūšināja, bija viņam par samaitāšanu. Latviešu un igauņu kaŗaspēka daļas uzbruka viņam no abiem spārniem, saķēra kā stangās un deva niknu kauju, kuŗā landesvērs, galīgi sakauts, ne tikai atmeta agrākās lepnās iekaŗošanas domas, bet tikpat steidzīgi metās atpakaļ, lai glābtu savu ādu. Nemitīgi vajāts un spaidīts, pastāvīgi atgaiņādamies un pilnīgi saplūkāts viņš ieradās Rīgā, kur sabiedroto intervencija (iejaukšanās) glāba viņu no pilnīgas īzformēšanās.»

«Interesanti atzīmēt, ka jau agrāk, vēl pirms landesvēra pirmās sakaušanas, sabiedrotie ievadīja sarunas. Bet šīs sarunas jau no paša sākuma nācās pārtraukt, jo landesvērs starp citu bija pieprasījis izdot trīs personas: pulkvedi V. Ozolu, rotmistru Zeltiņu (Goldfeldu) un kapteini Bebru, Cēsu pirmo komandantu. Uz mani Baltijas vācieši bij sevišķi nikni, jo es biju viņiem aizriebis ne tikai ar savu pāriešanu latviešu pusē, bet vēl vairāk ar savu uzsaukumu, ar kuŗu biju griezies pie landesvēra pilsoņu kārtas kareivjiem, kā ari pie valsts vācu formacijām un kuŗā izskaidroju viņiem, ka viņiem stāv pretī nevis kautkādi lielinieki, bet latviešu un igauņu regularās nacionālās armijas, kas aizstāv savu zemi un savas tiesības uz šo zemi.»

«Niedras valdība ar landesvēra sakaušanu sabruka kā sniega vīrs saulē. Un Latvijas galvas pilsētā Rīgā, kuŗā pusgada laikā bij iztrakojušās

divas okupacijas, sarkanā un melnā, beidzot, pēc viņas galīgas atsvabināšanas no spokiem, no Liepājas ar kuģi «Saratovu» varēja pilnīgi atgriezties atpakaļ Latvijas valdība ar ministru prezidentu K. Ulmani priekšgalā. Tas bija vēsturisks brīdis.

Zemitans, pulkvedis V. Ozols, pulkvedis Bērkis u. c. bija tie, kuŗi savu pulku priekšgalā otrreiz nodibināja neatkarīgo Latviju, iekaŗoja viņas galvas pilsētu Rīgu, un tad to nodeva Latvijas likumīgai valdībai, kuŗa pēc tam svinīgi atgriezās Rīgā.» Tā pulkvedis Zeltiņš (Goldfelds) atstāsta un novērtē Cēsu kaujas un viņu lielo nozīmi («L. Sarga» 16. num. 1921. g.). —

Golca-Niedras- Dr. Vankina pulki Cēsu kaujās tā tad galīgi sakauti. Panikā viņi bēg uz Rīgu, Kurzemi un pēc visa spriežot būtu ari tūliņ izdzīti iz Kurzemes un aiztriekti uz Vāciju vai Kurzemē saņemti gūstā, ja Ulmanis ar liktenīgo Strazdu muižas līgumu 3. julijā to nebūtu aizkavējis. Par to vēlāk. Tagad vēl mums jāpakavējās pie vēsturiskajām Cēsu kaujām, kuŗās izšķiŗās Latvijas liktenis par labu Latvijas patstāvībai un sadragājās Golca lieliskie kaŗa plani, un līdz ar to izira vāciętības cerības un ideali austrumos. Latvija, kā neatkarīga valsts, bija glābta. Izglābta Latvijas bezzemniekiem bija ari baronu un Niedras apsolītā zeme vācu kareivjiem un vācu zemniekiem.

Ka Cēsu kaujas aprakušas vācu cerības austrumos, to pēc pazaudētām Cēsu kaujām sagrauzts atzīst ari pats Golcs. Kāda traģika! Pašapzinīgi un lepni viņš šinīs cīņās, kā šacha meistars savus kauliņus, no Jelgavas komandēdams, raida cīņās savus zaldātus. Pēterpils, Maskava, kur norisināsies pēdējās cīņās austrumos, viņam jau tēlojas gara acu priekšā. Cēsu kaujas plans visos sīkumos pilnīgi gatavs. Viņš tikai jāizved. Pie Cēsīm, kur sapulcināti mūsu un mūsu kaŗa biedru igauņu galvenie spēki, Golcs mums grib dot iznīcinošo triecienu. Golcs savus galvenos spēkus grib vest caur Lielstraupi, apskaut ar savas armijas kreiso spārnu mūsu un igau-

ņu galvenos spēkus un tos iznīcināt. Muguras segšanai pret Limbaźiem, Golcam liekas, nevajaga lielas rezerves, jo izlūki aeroplanos izzinājuši, ka ap Limbažiem nav ienaidnieka. Kādā vēlākā ziņā minēti 40 vīri.

Golcs steidzas. Viņš zina, ka Ziemeļlatvijas armija ikdienas palielinas un tāpat ikdienas kļūst kaujas gatavāka. Viņa jāpārsteidz. Golcs pavēl: dzelzsdivizijai pie Inčukalna jābūvē tilts, 19. junijā viņai ar 4 bataljoniem, 2 eskadroniem un 4 baterijām jāsāk virzīties uz priekšu, jāiet caur Lielstraupi un, apskaujot ienaidnieku tam pie Cēsīm jāuzbrūk. Mugura pret Limbažiem jānodrošina ar 1 bataljonu, 1 eskadronu un 1 bateriju. Šim bataljonam pirmajam jāiźvirzās līdz Bīriņu muižai. Tikai tad, ja tur nebūtu lielāku ienaidnieka pulku, priekšpulks sāk virzīties uz Lielstraupes pusi. Bet, ja sānu aizsardze tur atrastu sev priekšā stipru ienaidnieku, tad galvenais uzbrukums izdarāms ejot caur Limbāžiem.

Landesvērs nostādīts šā: Majora Bekelmaņa (Böckelman) kolona atrodas iepretim Raunai, Malmedes kolona iepretim Mārsnēniem un fon Jēnas kolona iepretim Lodes dzelzsceļa stacijai. Landesvēra kolonām jādodās uz priekšu caur augšminētām vietām, tiklīdz kā dzelzsdivizija izgājusi cauri Lielstraupei.

Dzelzsdivizijas sāņu sardze atsviedusi vājus ienaidnieka spēkus atpakaļ līdz Lādes muižai, jutās tik stipra, ka viņa gāja tāļāk par viņai sprausto defensivo operaciju mērķi un to darīdama iekļuva lamatās, viņas dūšīgais vadonis hauptmanis Blankenburgs tika nāvīgi ievainots un viņa pulks, kas savam vadonim ļoti pieķērās, redzēdams savu vadoni krītam, sāka bēgt, un aizbēga atpakaļ līdz Bīriņu muižai. Majors fon Kleists uz pirmo labo ziņu pamata bija sācis iet uz priekšu un aizgājis līdz Lielstraupei, no kurienes sākot viņš pastāvīgi cīnīdamies ar ienaidnieku virzījās uz priekšu. Bet viņa sānu sardzes neveiksmu dēļ bija apdraudēts dzelzsdivizijas kreisais spārns.

Uz lidotāju nepareizu ziņu pamata, ka fon Kleists ar dzelsdiviziju jau izgājis caur Lielstraupi un dodas uz Lenču muižu, 20. junijā tika pavēlēts, lai arī visas trīs landesvēra kolonas dodas uz priekšu. Landesvēra labā spārna kolona (no bādeniešu triecienu bataljona) hauptmaņa Bekelmaņa vadībā nikni

cīnīdamās izlauzās cauri ienaidniekam, kuŗš viņu draudēja apskaut no austrumpuses. Abas pārējās kolonas, Malmedes un fon Jēnas, pēc sekmīgām cīņām sākumā iekļuva lamatās. Kādā valsts vācu eskadronā izcēlās panika, kas uz pārējo kaŗaspēku darīja sliktu iespaidu. Abas kolonas tik ar mokām un grūtām cīņām iespēja izlauzties caur viņas ieslēdzošām ienaidnieka rindām.

Bēdīgi bija, tā turpina Golcs, ka aiz pārskatīšanās pie Cēsīm bija noņemtas tiltu sardzes. Cēsis aiz šī iemesla bija tieši apdraudētas no rietuma puses. Noņemto un citur izlietoto tiltu sardžu vietā pielika mantu sardzes. Vācu armijas virsvadībai (Golcam) tāpēc vajadzējis atsaukt uz Cēsīm un tur izlietot to korpusa rezervi, kuŗa bijusi nolemta kreisā spārna apsardzībai. Ar šo palīgu bija jāizpalīdz ari Kleistam. Aizsaukto un citur izlietoto pulku vietā un pastiprināšanas nolūkā pie Cēsīm sakopoja visas dzelsdivizijas daļas. Pie Ogres palika tik viens bataljons, jo ziņa par lielinieku armijas pastiprinājumiem pie Daugavpils izrādījās nepatiesa. Viņu, laikam, ar nodomu bija izplatījuši igauņi, lai vācu armijas vadībai tur vajadzētu turēt lielāku spēku.

Vērā ņemot notikumus ar abām landesvēra kreisajām kolonām (Malmēdes un fon Jēnas) 21. un 22. junija kaujās bija jāizpaliek nodomātam uzbrukumam no Cēsīm, Lielstraupes virzienā, un ari majoru fon Kleistu vajadzēja atsaukt atpakaļ, tā kā stipri apdraudēts bija viņa kreisais spārns, pateicoties tam apstāklim, ka viņa sānu sardzēm bija bijušas neveiksmes. Majors fon Kleists no sava grūtā stāvokļa izkļuva laimīgi laukā tik pateicoties nakts tumsai.

Armijas virspavēlnieks (Golcs) pavēlēja dzelzsdivizijai 23. junijā pie Inčukalna no jauna saformēties un sagatavoties uz jaunām cīņām. Dzelzsdivizijas kreisajā spārnā savilka kopā 5 bataljonus un sakārtoja viņus tā, ka lai varētu ienaidniekam, kas mūs vajāja, tā izsakās Golcs, dzīdamies mums pakaļ, viņa labajā spārnā dot tādu triecienu, ka pateicoties tam, varētu atkal atjaunot frontes agrāko stāvokli. Bet pār mums lidoja nelaimes zvaigzne. Nāvīgi nogurošo kaŗa pulku vidū naktī ielauzās ienaidnieks (latvieši ar igauņiem). Dzelzsdivizi-

jas vadonis šo ielaušanos un cīņas, kas ar to bija savienotas, uzlūkoja par kotiksvarīgu, ka lūdza, lai viņam atļauju, ar visu dzelzsdiviziju bez cīņas atkāpties pāri Gaujai. Tas nozīmēja virsvadības ofensives planu kapu. (205. lapp.). Tagad vēl mēģināju ar landesvēru, kuram bija piedalīta cīņās norūdītā Pētersdorfa nodaļa, noturēties vecajās vācu, tā sauktajās Inčukalna pozicijās ar fronti pret Cēsīm, pie kam dzelzsdivizijai aiz Gaujas vajadzēja segt landesvēra kreiso spārnu. Bet ari tas izrādījās par neiespējamu, kā kara pulku noguruma, tā dažu apakšvadoņu nervozitātes dēļ. Ari majors Flečers atzina, ka jāatkāpjās uz Juglas liniju. Lai karaspēks tiešām spētu atpūsties, tad bija jāatkāpjās aiz ezeriem. Kamēr nu landesvērs aiz Gaujas un ezeriem atradās pilnīgā drošībā, tikmēr dzelzsdivizijai, nostatītai labajā spārnā, vajadzēja izdarīt uzbrukumus vajātāju kreisajam spārnam un gar Rīgas-Pleskavas šoseju Inčukalna virzienā. Bet ari ienaidnieks — latvieši-igauņi — mēģināja vācus apskaut dienvidos. Tā notika, ka abi kara pulki stāvēja viens otram frontali pretī. Vairākās cīņās pret latviešiem-igauņiem vācieši guva panākumus. Bet dzelzsdivizijas pretuzbrukumiem beidzot tomēr vajadzēja izbeigties, jo ar viņas frontaliem uzbrukumiem nekādi nevarēja atjaunot fronti lielā stilā un bez tam vēl krita svarā, ka igauņu kara kuģi apdraudēja Daugavas grīvu un Rīgas tiltus, kādējādi varēja tikt nogriezts vācu karaspēkam atkāpšanās ceļš. Aiz igauņu karakuģiem jūrā parādījās antantes flote. Miņu trūkuma dēļ ieeja Daugavā nebija aizsprostota. Vāciem pie Daugavas grīvas bijusi tik viena baterija, bet ari tā pati maz kam derējusi. Antantes kuģi tomēr Daugavā iekšā neiebraukuši, bet «šāvuši uz pilsētu no 18 kilometru liela atstatuma.» Ka šie šāvieni nenākuši no igauņu karakuģiem, tas esot pats par sevi saprotams. Vēlāk angļu flote apšaudījusi vecos vācu krasta apcietinājumus, kuŗus kāds latviešu locis uzrādījis. Angļi apšaudījuši ari vācu mazo flotiļu, kuŗu dzelzsdivizija uzstādījusi aprilī Lielupē pie Jelgavas un kura tagad atradusies Lielupē pie Daugavas.

Niedras kabineta ministri atstājuši Rīgu. Kādus no viņiem, kas ar kuģīti bēguši uz Jelgavu, apcietinājuši latviešu zal-

dāti, kuŗī tos palaiduši vaļā tik uz Golca enerģisku prasību. Redzams, ka latviešu zaldāti sajuta, ka Niedra, Vankins un citi Niedras ministri ir tēvijas nodevēji vācu rokās un tāpēc ar tiem gribēja izrēķināties kā ar savas tautas un tēvijas ienaidniekiem. Arī Rīgas iedzīvotāji, kā Golcs saka, pret vācu kaŗaspēku, kad tas atkāpdamies, gājis caur Rīgu, izturējušies naidīgi. Vairāk vietās uz vācu zaldātiem šauts no māju logiem (208. lapp.).

Ko tas liecina? Pavisam ko citu, nekā grib iestāstīt, ka vāci uzskatīti, kā atpestītāji no lieliniekiem.

Kā atpestītāji no patstāvīgas Latvijas un Latvijas zemes gan tie uzskatāmi. Kritiskā brīdī Golcs par Rīgas gubernatoru iecēlis majoru Sikstu fon Arnimu, pateicoties kuŗa stingrai un saprātīgai rīcībai novērstas briesmas, kas Rīgai caurejot vācu kareivjiem draudējušas. (208. lapp.). —

Golcs ari griezies pie amerikaņu komisijas ar lūgumu parūpēties par pamiera noslēgšanu. Nenogaidījis sarunu rezultatu, Golcs jau pa sarunu laiku vedis kaŗaspēku un mantas no Rīgas laukā. Trešā julija (1919. g.) rītā Rīgā vairs nebijis neviena vācu kareivja. Beidzot panākta vienošanās: vāci atiet no Rīgas atpakaļ uz Olaines pozicijām, igauņi uz Inčukalnu un Baloža ļaudis (zaldāti) paliek Rīgā. Dabūdams zināt, ka Ziemeļlatvijas armija kopā ar igauņiem izdzinusi no Vidzemes lieliniekus un pie Cēsīm galīgi sakāvusi ģenerała grafa fon der Golca armiju, Ulmanis atgriezās uz Rīgu un 3. julijā noslēdza liktenīgo Strazdu muižas līgumu, pēc kuŗa trīs minoritatu ministri (2 vāci un 1 žīds) tika uzņemti pārveidotā Ulmaņa kabinetā. Tas, ka balti kabinetā iestājušies bez garantijām, kā Golcs saka, viņiem ticis pārmests. Ari Niedra domājis tāpat. (209. lapp.).

Ģenerālis grafs Rīdigers fon der Golcs savās kaŗa atmiņās, nevar saprast un brīnas, ka ziemeļarmija tik stipra, ka vācu kaŗa pulki pēkšņi visur, kur vien pie Cēsīm griezušies, tikuši ielenkti un tā sakautti, ka bijis jābēg. Nelaimes zvaigzne lidinājusies pār vācu armiju. (206. lapp.). — Golcs visādi prāto un lūko to izskaidrot. Politiskā un militarā izziņa attiecībā uz igauņu re-

publiku bijusi vāja un aiz šā iemesla igauņi novērtēti par zemu. Pret lieliniekiem igauņi maz ko paspējuši, bet pret baltiem (Baltijas vāciešiem) un vācu valsts vāciešiem viņi cīnījušies ar kaislību (211. lapp.). — Kaitējusi vāciem ari veiklā propaganda armijā, ka nevajagot karot baronu labā. Bet ir jau sacīts, piemetina Golcs, ka karots tak ticis par Vācijas nākotnes eksistenci pret vācu ienaidniekiem un pusbolševikiem («gegen Deutschfeinde und Halbbolschewiken,» 213 lapp.). Vainīgi ari bijuši daži apakšvadoņi. Revolucijas lāsts jau, lūk, esot, ka tiekot iznīcināta cienība pret lietpratību un ka ikviens tic, ka viņš visu var (212. lapp.). Kara pulki ar' bijuši pārāk, ja, līdz nāvei noguruši («todmüde») un dažu apakšvadoņu nervi pārāk noguruši («übermüdet», 206. lapp.). —

No Golca Cēsu kauju raksturojuma un no šiem izteicieniem skaidri redzams, kādu Nemezīdas (atriebības dieves) zobina triecienu dabūjusi vācu armija, kuru juridiski vadīja latvietis Dr. Vankins un par visu atbildēja Nndrieva Niedras kabinets, bet kura faktiski cīnījās, kā pats Golcs saka, par Vācijas nākotnes eksistenci pret vācu ienaidniekiem un pusbolševikiem, t. i. pret latviešiem un igauņiem, un kuru faktiski vadīja Golcs, neskatoties uz to, ka vācu karaministrim Dr. Vankinam formāli kā ģeneralštaba šefu tas pats ģeneralis fon der Golcs piekomandējā krievu ģenerali Timrodu. Visai raksturīgi ir tas, ka pašapzinīgais un lepnais vācu grafs un ģeneralis fon der Golcs negrib tikt sakauts un galīgi uzvarēts no latviešu vai igauņu kara vadoņiem, bet ja jau viņam jātiek uzvarētam, tad tak vismaz lai viņu, grafu Golcu, vareno prūšu ģenerali, uzvar angļi. Igauņu karaspēku, lūk, saorganizējuši, apbruņojuši un Cēsu kaujās gan ari vadījuši angļi («von England ausgerüstet, bewaffnet und wohl auch geführt wurden,» 212. lapp.). —

Attēlojot Cēsu kaujas redzējām, ka Golca vadītos vācu kara pulkus sakāvuši latvieši ar igauņiem, latviešu un igauņu virsnieku vadībā. Divas tautas šeit kopēji cīnījās par savu patstāvību pret saviem 700 gadu ilgiem verdzinātājiem baltiem

un vācu valsts vāciem. Viņas instinktivi sajūt, ka Golca pulki viņām, kā tautām, nes iznīcību. Vienāds liktenis abas, kaut gan viņas pēc savas dabas un rakstura viena no otras stipri izšķiras, viņas saved kopā. Abu tautu dvēseles saviļņojas. Viņas alkst brīvības. Varonīgās cīņās pret atkarības un verdzības nesējiem izpaužas abu tautu enerģija. «Pret baltiem un vācu valsts vāciem,» kā Golcs saka, «igauņi kāvās ar kaislību» (211. lapp.). — Golcs savā Cēsu kauju pretiniekā tiecas ieraudzīt vai tik igauņus. Ari Niedra un «kara ministrs» Dr. Vankins, kaut gan pēdējais pa telefonu sarunājoties piepeši nomana, ka viņš aiz pārskatīšanās, sa̧vienots ar Ziemeļlatvijas armijas štaba priekšnieku pulkvedi Voldemaru Ozolu un to pamanījis, kā nelabā dzīts, pēkšņi nosviež telefona ro̧kturi.

Dibinoties uz drošām ziņām, kas sniegtas no Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba šefa Ziemeļlatvijas armijas un igauņu spēki, ar kuŗiem cīņās iznīka Golca kara plani un vācietības nākotnes cerības austrumos, ir šādi: a) Ziemeļlatvijas armijai: no 1.—4. junijam 1919. gadā ir Cēsīs — 300, Rūjienā — 500, Latgales frontē pulkveža Jansona vadībā pret lieliniekiem — 5000, komandanturās — 1500. Atbrīvots ir viss Valkas apriņķis un viss Valmieras apriņķis. Pa daļai ari Cēsu apriņķis. No 4.—6. junijam ziemeļarmijai jau ir: Cēsīs — 500, Rūjienā — 1500, Latgales frontē pret lieliniekiem — 6000, komandanturās — 1500. Bez jau minētiem apriņķiem, no kuŗiem izdzīti lielinieki, atbrīvota tagad ari ir daļa Daugavpils-, Jaunjelgavas- un Illūkstes apriņķu. No 6.— 22. junijam ziemeļarmijai ir: uz Raunas upes krasta 2000 (Cēsu pulks pulkveža Berķa vadībā), artilerija — 500, 1 eskadrons ½ rota kājnieku (Plan-Dubrovska vadībā) — 200, Valmieras štabā — 150, komandanturās (Gelbe u. c.) — 750, Rūjienā — 3500, austruma (Latgales frontē) 8000 aktivu un 750 komandanturā (Jansona vadībā); tā tad kopā 7100+8750=15850 vīru liela armija. — Bez tam 16. junijā saformēts 1600 vīru liels spēks (pulkveža Dankera vadībā) un ar kuģiem aizsūtīts Liepājas ieņemšanai.

No 26. junija līdz 3. julijam ziemeļarmijai jau ir: pie Juglas, ierēķinot visas rezerves, komandanturas un aktivos spēkus) 12000+1500 Baloža vīru un austrumu (Latgales) frontē

(Jansona vadībā) 9000+1500 Baloža vīru. 3. julijā viss mūsu karaspēks tā tad ir: ap **24000** vīru liels.

Ziemeļlatvijas armija, redzams, pieaugusi apbrīnojami ātri. Beidzamā laikā katru dienu palielinājusies par apmēram 1 tūkstošu. Beidzot pēc Cēsu izšķirošām cīņām, kad ienaidnieks sakauts, viņai pievienojušies ari Baloža kareivji. Balodis pats palika ar daļu sava spēka Rīgā.

Igauņu armija, kas nāca mums palīgā, sastāvēja no trim pulkiem (3., 6. un 9. pulka), kurš katrs bija 2000 vīru liels, kopā 6000 vīri, bez tam Kuprianova bataljons—700, 5 bruņoti vilcieni ar apm. 1500 vīriem, artilerija ar apm. 1500 vīriem. Igauņu armija tā tad pavisam sastāvēja no apm. 9700 vīriem. Igauņu palīdzība tā tad bija liela, it īpaši, ja vērā ņem, ka viņi mūsu ziemeļarmiju pa labai daļai apgādāja ar municiju un ieročiem. Ari Ziemeļlatvijas armijas radīšanas sākotnē igauņiem lieli nopelni. Ziemeļarmijas formēšana pašā sākumā notika uz igauņu teritorijas. Bez igauņu atļaujas tas nebūtu varējis notikt. Bet abas tautas un viņu rīcību kopējā atsvabināšanās cīņā izsauca kopējs liktenis, briesmas, kas abām tautām no Golca-Vankina-Niedras vācu kara pulkiem draudēja.

Šiem abiem abu tautu sabiedrotiem kara pulkiem pretim stāvēja apm. 12000 vīru liels vācu karaspēks Golca vadībā. Apmēram 5000 vīru liels vācu karaspēks atradās pie Drabažiem, Veismaņiem, Cēsīm, Lodes, Startiem, Raunas; ap 3000 (4 bataljoni, 4 baterijas, 2 eskadroni, fon Kleista vadībā) pie Straupes, bez tam vēl dažādu formaciju, piem. 1 bataljons, 1 eskadrons u. t. t. — apm. 1000 un rezervē pie Inčukalna 3000.

Izšķirošās Cēsu kaujās aktivi piedalījās apm. 2700 latvieši un ap 3700 igauņu, tā tad kopā 6400 vīru pret 9000 vācu kareivjiem.

Kaujās ari nespecialistam iespējams novērot lielu latviešu-igauņu armiju vadības un kareivju varonības pārākumu par vācu armijas vadību un vācu kareivju dūšību.

Divas apspiestas varonīgas tautas šeit cīnījās uz dzīvību un nāvi par savu brīvību. Ikviens kareivis bija varonis. Šos varoņus cīņā vadīja abu tautu lielākie militarie ģeniji, kuŗu vadība tā harmonēja, it kā būtu tik viena ģeniāla virsvadonība.

Ģeneralis fon der Golcs savā grāmatā ironizē par to, ka

Ulmaņa kabinetā nebijis nevienas dvēseles, kas kurmēr ko sajēgtu no kaŗa lietām un ka latviešu kaŗaspēkā (Baloža brigadē) neesot neviena īsta štaba šefa u. t. t. Golcam par viņa ironiju un ņirgāšanos atmaksāja latviešu kaŗa ģenijs Cēsu kaujās. Tik Golcam labāk patīk, ka tas lai būtu angļu kaŗa ģenijs un tāpēc viņš latviešu kaŗa ģeniju pārvērš par angļu ģeniju. Kāds liktenis latviešu kaŗa ģenijam bijis Ulmaņa valdības laikā, tas spilgti parādījās apgabala tiesas zālē pa Niedras pirmās proceses laiku. Lai uzklausāmies Ziemeļlatvijas armijas izveidotāja, un štaba šefa pulkveža Voldemara Ozola raksturīgo stāstu par Ziemeļlatvijas armijas rašanos un Cēsu kaujām. Šis stāsts satriec daudzus elkus. Voldemars Ozols, kuŗš blakus pieminot, ir viens no tiem retiem latviešiem, kas pabeidzis ģeneralštaba akademiju Pēterpilī un pabeidzis to ārkātēji spīdoši, stāsta, ka pārnācis no Krievijas pār lielinieku fronti un 1919. gadā ieradies Rīgā, tai laikā, kad Pagaidu valdībai no lieliniekiem bijis jābēg uz Jelgavu un Liepāju. Ari V. Ozols nobrauc uz Liepāju. V. Ozols kopā, ar igauņu armijas virspavēlnieku ģenerali Laidoneru izstrādājuši planu par Ziemeļlatvijas armijas dibināšanu un par latviešu un igauņu armiju kopā iešanu cīņās pret lieliniekiem un vāciem. Plans izstrādāts visos sīkumos. V. Ozols savu latviešu atsvabināšanas planu no lieliniekiem un vāciešiem grib celt priekšā ministru prezidentam Ulmanim un kaŗa ministrim J. Zālīšam, iestāties latviešu armijā un šo planu izvest. Ulmanim Ozols nepatīk. Viņš no Ozola baidās. Ozols pieklauvē pie Ulmaņa, pie Zālīša, nekur nekas. Ozols, redzēdams, ka pie Pagaidu valdības nekas nav panākams, grib atstāt Latviju. Pazīstami, kas pazīst V. Ozola spējas no strēlnieku laikiem, ieteic tā nedarīt, gan vēl viss būšot labi, viņi parunāšot ar kaŗa ministri un ar Ulmani. J. Zālīts Ozolu pieņem, bet vēsi. Sarunas laikā pie Zālīša ieradušies K. Ulmanis un Dr. Valters, bet ieraugot V. Ozolu, atgriezušies atpakaļ un bēguši kā no «spitālīga.» Pēc tam V. Ozols satiek pulkvedi Plensneri, kuŗš viņam pastāsta, ka kaŗa ministrs J. Zālītis viņam (Ozolam) ieteicot nākošā naktī bēgt. V. Ozols, zinādams, ka visur tak izlikti sargposteņi un ka bēgot viņam draud nāve nošaujot, saka, ka viņš nedomā bēgt. Naktī viņu apcietina, aizved laivā pie kuģa un palaiž uz kuģa vaļā. Laiva aizbrauc atpakaļ uz pilsētu. Kuģis gatavs doties jūrā. Kuģa kapteinis Ozolu ar laivu izceļ malā Sāmu salā, bet pēc kaptei-

ņa stāsta viņš bijis uz brīvām kājām palaižams jūrā. No Sāmu salas Ozols nokļūst Rēvelē, kur V. Ozolu apcietina un ieliek cietumā, kur viņš pavada 6 nedēļas, saslimst ar tīfu un kad viņš atspirdzis, tad viņam paziņo, ka viņš notiesāts uz nāvi. Rēvelē tolaik mūsu sūtnis ir Ramans un kara atašejs kapteinis Zemitāns. Ozols, redzēdams, ka lieta nopietna, griežas ar dažām rindiņām pie sava bijušā studiju biedra ģeneralštaba akademijā, tagadējā igauņu armijas virspavēlnieka Laidonera, ar kuru nesen kopēji izstrādājis planu par igauņu un latviešu armiju kopā iešanu cīņās pret lieliniekiem un vāciem. Agrāk, pie Laidonera griezties Ozolam bijis kauns, ne sevis dēļ, bet viņš negribējis Laidoneram rādīt, cik slikti Ulmanis pret viņu izturējies, pret viņu, kas ar Latvijas atbrīvošanas planu pie tā nonācis. Bet kad viņš notiesāts uz nāvi, tad viņš tomēr griezies pie sava skolas biedra un drauga igauņu virspavēlnieka ģenerała Laidonera, cerībā, ka dzīvs palicis, viņš varbūt vēl ko varēs darīt Latvijas atbrīvošanas labā... Piebrauc pēc V. Ozola Ramans ar Rēveles pilsētas komandantu un paziņo, ka V. Ozolam ar pirmo atejošo kuģi uz visiem laikiem jāatstāj Igaunija un — Latvija. Neko darīt. Kārlis Ulmanis lielus garus necieš. Var vēl viņu gāzt. Bet ir vēl pretvaras. Šai gadījumā igauņu armijas virspavēlnieka ģenerała Laidonera personā. Laidoners ar auto nosūta savu adjutnantu pie Ozola un liek to pārvest pie sevis. It kā nekas nebūtu noticis Laidoners Ozolam stāsta, ka viņš pa tam, kamēr Ozols ar sastādīto atbrīvošanas planu griezies pie K. Ulmaņa un J. Zālīša. sācis jau tā, kā norunāts, rīkoties. Esot jau kas darīts. Pret lieliniekiem jau cīnoties pulkvedis Jansons. Laidoners Ozolam piedāvā virsnieka vietu jaundibinātā pulkā. Ozols saka, ka tādējādi viņš būtu atkarīgs no Ulmaņa un varētu atkal tikt vajāts un varbūt pat nonāvēts. Viņš, Ozols, atzīstot Tautas padomi, kā tagadējos apstākļos vienīgi iespējamo Latvijas suverenās varas nesēju un jāatzīstot ari tas, ka latviešu likumīgā valdība esot Tautas padomes ieceltais Ulmaņa kabinets, vienalga, labs vai slikts, kāds viņš ari būtu. Viņš no visas sirds gribot strādāt pie Latvijas un Igaunijas atbrīvošanas darba, organizēt armiju, sastādīt atbrīvošanas planus, vadīt, darīt visu, ko vien spēj, pat kā vienkārš zaldāts cīnīties, bet lai būtu no Ulmaņa drošs, tad viņš vēloties iestāties igauņu armijā un

tā nodrošināts uzņemties ari starpnieka, vidutāja lomu starp igauņiem un latviešiem. Laidoners tam piekritis. Labi, lai Ozols iestājoties igauņu armijā, lai ejot pie Jansona par štaba šefu, organizējot armiju un lai esot vidutājs, vienotājs starp igauņiem un latviešiem.

Pašaizsardzības, miliču pulciņi Ziemeļvidzemē jau bija sākti dibināt. Bet līdz ar Ozola piedalīšanos latviešu pulku organizēšana gāja ļoti sekmīgi uz priekšu. Tanī laikā, stāsta Ozols, igauņi ļoti skeptiski skatījās uz latviešu organizētiem pulkiem. Viņi domājuši, ka pret lieliniekiem latvieši slikti kaušoties. Bet, ejot cīņā pret lieliniekiem, latviešu pulki pierādījuši drosmi un varonību, ar to ari igauņos iepotēta uzticība. Lielinieki izdzīti no Opes, Alūksnes, Vecgulbenes un pastāvējis projekts lieliniekiem nogriezt ceļu uz padomju Krieviju. Te piepeši atnāk negaidīta ziņa, ka Ulmanis kapteiņi Zemitanu iecēlis par Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieku, pie tam viņu paaugstinādams par pulkvedi. Visi par to bijuši ļoti izbrīnējušies. Jansons ļoti uztraucies. Gaidījuši, ka Jansonu par tādu iecels, jo viņš bijis činā vecāks, cīņās norūdīts un tam jau Ziemeļlatvijas armijas organizēšanā un cīņās pret lieliniekiem bijuši lieli nopelni. Ar lielām pūlēm V. Ozolam izdevies visus apmierināt, aizrādot, ka Latvijas labums prasot, padoties, apmierināties. Nedrīkstot mazināt jau tā mazo Ulmaņa valdības autoritāti. Latvijas labā daudz kas jānorijot un jāpanesot personīgas pārestības un netaisnības. — Vēlāk Ozols dabūjis pavēli, ierasties pie Zemitana Tērbatā. Atkal uztraukums. Ozols tomēr gājis, norīdams personīgu rūgtumu. Sākumā sarunas bijušas vēsās. Zemitānu un Ozolu sevišķi šķīruši Rēveles notikumi. Latvijas labā tik notikusi izlīdzināšanās. Pagātne piemirsta. Zemitans vēlējies, lai Ozols paliek par viņa štaba priekšnieku. Pēc tam, kad Zemitans Ozolam garantējis pilnīgu rīcības brīvību kā štaba priekšniekam, viņš piedāvājumu pieņēmis.

Ozols sastādījis štabu un izstrādājis jaunu uzbrukuma plānu pret lieliniekiem. No igauņiem saņemti ieroči un citi pabalsti. Pārnākot latviešiem Rūjienā, latvieši palikuši patstāvīgi, jo iztikuši ar saviem līdzekļiem. Izdarītas likumīgas rekvizicijas. Pārtikai izdota nauda, lai nebūtu jāprasa uzturs no zemniekiem bez maksas. Pēc tam ieņemta Valmiera un Cēsis. Šinīs operacijās piedalījies ari Zemitans. Cēsīs satika parti-

zaņu pulku, kurš tūliņ tika sūtīts uz lielinieku fronti. Lielinieku spēki Latgalē bija pilnīgi dezorganizēti. Ziemeļlatvijas armija pašlaik pret tiem veda eneģisku un sekmīgu karu. — Pēc pirmiem lielākiem panākumiem visi galvenie spēki tika pārsviesti uz Latgales fronti, lai atbrīvotu no lieliniekiem ari Latgali.

Ar enerģiskām kaujām pret lieliniekiem izlaista no acīm politiskā situacija. Cēsīs atstātas tikai divas rotas.

Kad Ziemeļlatvijā pienākušas ziņas par Rīgas krišanu vācu rokās, Ozols domājis, ka Rīgas ieņēmēji griezīsies tāļāk pret lieliniekiem. Bet drīz vien noskaidrojies, ka tie visus savus spēkus kocentrē Cēsu virzienā pret nacionalām latviešu un igauņu armijām. Stāvoklis bijis ļoti nenoteikts, tāpēc uzstādīti posteņi, kuriem visiem izdoti oficiali dokumenti ar parakstiem un zīmogiem. Šajos dokumentos, kuŗi bijuši jāuzrāda pretējā karaspēka daļām, bijis uzaicinājums: katrai karaspēka daļai, kuŗas nodomi būtu pret ziemeļarmiju draudzīgi, jāapstājās pie posteņa, lai noskaidrotu stāvokli, pretējā gadījumā šās karaspēka daļas rīcība tiks uzskatīta kā naidīga. —

Vācu «Oberkomando» (Golcs) ļoti labi zināja, tā liecina Ozols, ka ziemeļos igauņi un latvieši aizņemti cīņās pret lieliniekiem un tamdēļ vācieši gribēja izlietot gadījumu, lai ieņemtu Ziemeļlatviju un Igauniju un iznīcinātu kā Latviju tā Igauniju.

Ka tas tā, to pierādīja ziņa štabam, ka Ierikos ienācis vācu karavīru vilciens un gribot iebraukt Cēsīs. Štabs atbildējis, ka Cēsīs nav ielaižama vācu armija. Vēlāk atļauts iebraukt vienam vagonam ar vācu virsniekiem sarunu vešanas nolūkā. Bijis skaidri redzams, ka ari Vidzemē landesvērs organizē puču. Ieteikts vācu virsniekiem griezties atpakaļ un griezt ieročus pret lieliniekiem. No Cēsīm, Valmieras, Valkas, vispāri no Ziemeļvidzemes lielinieki jau esot izdzīti un tāpēc vāciem ar Niedru te vairs neesot nekā ko meklēt.

Bet 3. junijā Cēsīs tomēr ieradās barons fon Manteifelis ar kādu nodaļu, sāka gatavoties uz palikšanu Cēsīs, līmēt uzsaukumus u. t. t. Kad Manteifelis vēlāk ar kādiem 12 virsniekiem pie Ozola ieradies štabā, tad izrādījies, ka Manteifelis uzstādī-

tiem posteņiem nav piegriezis gluži nekādu vērību un nav ņēmis vērā ari tam uzrādīto dokumentu. Latviešu kareivji tanī laikā nav bijuši apģērbti kareiviskā uzvalkā, bet pie cepures tiem tomēr bijusi kokarde, kas, kā kareivja pazīme, pēc starptautiskiem līgumiem esot pilnīgi pietiekoša.... Ozols vāciem nemanot licis uzstādīt «ložmetējus» uz jumtiem un spert pret vāciem aizsardzības soļus. Drusku vēlāk štabā ieradies ari Zemitāns, kuŗu Manteifelis, laikam nezinādams, ka Zemitāns paaugstināts par pulkvedi, godinājis uzrunādams par kapteini. Kad Ozolam paziņots, ka viss, ko viņš licis, izpildīts, tad viņš Manteifeļam vienkārši pateicis, ka nu laiks vāciem vākties projām. Kad vāci pamanījuši uz jumtiem ložmetējus, kas vērsti pret viesnīcu, kur viņi un štabs pašlaik atradušies, tad vācieši atstājuši Cēsis un ieņēmuši kādu muižu. Pēc šādas satikšanās ar vāciešiem, latviešu štabs izsludinājis mobilizāciju un Manteifeļam piesūtīts ultimātums, lai tuvāki par 8 verstēm vāci pie Cēsīm nenāk.

5. junijā ieradās Cēsīs igauņu bruņotais vilciens, kuŗam tika uzdots izbraukt virzienā uz Ieriķiem, kontrolēt, vai vācieši izpilda apsolījumu, ieņemt noteikto liniju. Šai vilcienā ari atradās latviešu virsnieki, kā ari amerikaņu misijas priekšstāvis Grīns (Green). Vilciens savu uzdevumu nepaspēja pilnīgi izdarīt, jo ceļā tam uzbruka vācu kaŗaspēks. Šāda rīcība bija tik negaidīta, ka pat amerikaņu misijas priekšstāvis Grīns, neskatoties uz viņa līdzšinējām simpatijām pret vāciešiem, uzbudināts sauca vilciena pavadoņiem: «Schiessen, schiessen!» (Šaut, šaut!) —

Visi šie apstākļi skaidri un gaiši pierādīja, ka vācu kaŗaspēks negriezīsies vis pret lieliniekiem, bet visus savus spēkus vērsīs pret Ziemeļlatvijas armiju, kuŗa sekmīgi cīnījās pret lieliniekiem.

Sarunās Golcs gribēja tik novilcināt laiku. Abi pretinieki drudžaini gatavojās uz neizbēgamo ģeneralsadursmi.

Vāci bija ļoti labi apbruņoti, bet virzījās uz priekšu ļoti lēnām. Latviešiem bija ļoti maz spēku, aiz kāda iemesla tie atkāpās uz Raunu. Pēc tam iestājies ļoti nopietns stāvoklis. Mobilizacija bija pilnā spēkā. Katru dienu latviešu armija pavairojās par tūkstoš cilvēkiem. —

Tā kā Ziemeļlatvijas armijas lielākā da-

ļa atradās lielinieku frontē, tad igauņu moralisks pienākums bij' atbalstīt mūsu karaspēka daļas pie Cēsīm, ko tie arī darīja.

Par stāvokli ziņoja arī Latgales frontei. Reizē ar to ziņoja arī Baložam, lai viņš ar savu brigadi steidzās palīgā atsist vāciešus. Vajadzējis tik Baloža piekrišanas un palīgus varējis dabūt no Baloža armijas. No Latgales frontes palīga spēki saņemti. Bet Balodis atbildes nav devis. V. Ozols nu aizbraucis personīgi uz Carnikavu pie Baloža un nodevis tam Zemitana pavēli savienoties ar ziemeļarmiju, kuru pavēli Balodis nav izpildījis. Balodis Ozolu pat brīdinājis iet cīņā pret landesvēru, jo tam esot lielāks karaspēks. Balodis teicis arī armijas lielumu, kurš bijis pārspīlēts.

Pie šā Ozola atklājuma, kas līdz šim plašākām aprindām nebija zināms un tāpēc daudzus pārsteigs, jāpiezīmē, ka pulkvedis Zemitans toreiz oficiali skaitījās par pirmo latviešu virspavēlnieku un viņa rīcībā atradās vesela armija Ziemeļlatvijā. Baloža karaspēks skaitījies tikai par brigadi un arī izdienas ziņā Balodis bijis jaunāks par Zemitanu. Šķiet, ka Baložam vajadzēja nepieciešami paklausīt pavēlei, it īpaši, kur pēc Rīgas ieņemšanas viņa brigadei, kā liekas, vairs nebija nekādas strateģiskas nozīmes: daļa atradās Rīgā, daļa Ērgļu un Vecpiebalgas rajonā. Arī toreizējais pulkvedis Jansons, kas ar apbrīnojamu varonību cīnījās pret lieliniekiem, griezies pie Baloža ar aicinājumu pievienoties ziemeļarmijai.

Tā kā no Baloža paklausības vai nepaklausības varēja atkarāties viss Latvijas liktenis, tad viņa liegšanās, iet ziemeļarmijai Cēsu izšķirošās kaujās palīgā, ir visaugstākā mērā ievērības cienīga un noskaidrojama.

Pavisam savāda un neizprotama ir bijušā ministru prezidenta K. Ulmaņa izturēšanās. Ziemeļlatvijas armijas štaba priekšnieks, pulkvedis V. Ozols, lūk, tiesā atklāj kādu nedaudziem jau sen zināmu faktu, ka īsi priekš Cēsu kaujām, t. i. 19. jūnijā mūsu toreizējais pārstāvis Rēvelē — Ramans un Tautas padomes locēklis O. Nonācis, kurš tolaik atradies Ziemeļlatvijā, kā oficiala persona, esot saņēmuši no Ulmaņa vēstu-

li, kuŗā tas ieteicis, lai ziemeļarmija nekādā ziņā nenāk sadursmē ar vāciem. Nonācis ziemeļarmijas štaba priekšniekam šo Ulmaņa vēstuli rādījis tikai pēc notikušām un izšķiŗošām Cēsu kaujām.

Kāpēc šāda «pavēle»? Vai aiz neuzticības tautas spēkiem, jeb vai aiz pilnīgas apstākļu nezināšanas? Tik svarīgus priekšrakstus, no kuŗiem atkaŗas tautas liktenis, nedrīkstētu nekādi dot ar apstākļiem pamatīgi neiepazīstoties. Jābūt ari spējīgam apstākļus un sekas novērtēt.

Parādījušās, kā Ozols stāsta, ari proklamacijas, kuŗas mestas uz Ziemeļlatvijas armiju, no vācu aeroplaniem. Tās bijis parakstījis Andrievs Niedra. Proklamacijās Niedra stāstījis par saviem nodomiem un uzaicinājis Ziemeļlatvijas kaŗaspēku pāriet vācu pusē. Reiz pat ticis aizturēts, starp citu, vesels vezums šādu proklamaciju. Kad Ozols bijis iepazinies ar viņu saturu, tad tas pavēlējis šīs proklamacijas izdalīt starp kareivjiem. Rezultāts bijis tas, ka visiem kaŗavīriem kļuvusi skaidra **Niedras kļūmīgā, Latvijai naidīgā politika.**

19. junijā sākās Golca uzbrukums. Prokurors jautā, kas juridiski vadījis vācu armiju, kuŗa gāja Cēsu kaujās, uz ko liecinieks V. Ozols atbild, ka tanī laikā vācu armiju juridiski vadījis Andrieva Niedras ministru kabineta kaŗa ministrs Dr. Vankins.

Stāvoklis ziemeļarmijā brīžiem bijis ļoti kritisks, bet viņa tomēr uzvarēja un atsvieda ienaidnieku atpakaļ. Vāci, kā redzējām, tika tā sakauti, ka viņi panikā bēga uz Rīgu.

Pēdējās izšķiŗošajās Cēsu kaujās latviešu armijas virspavēlnieks (pulkvedis Zemitans) nav piedalījies. Viņš tolaik atradies Rēvelē. Kaujas vadījis Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba šefs pulkvedis V. Ozols.

V. Ozols, Berķis, Jansons ir tie, kuŗu vārdi sevišķi mirdz Ziemeļlatvijas armijā, kaut gan ikviens zaldāts kā lauva cīnījās par savas tēvu zemes neatkarību un ikviens virsnieks priekšzīmīgi izpildīja savu

pienākumu un bija gatavs ar smaidu uz lūpām partēvijuatdotsavudzīvību. Varonības un uzupurēšanās ziņā Ziemeļlatvijas armija pilnīgi līdzinājās spartiešu Leonīda pulkam pie Termopilām cīņā pret persiešiem.

Ziemeļlatvijas armijas dvēsele neapšaubāmi ir armijas virspavēlnieka štaba šefs, pulkvedis Voldemars Ozols. Šis pats Ozols pasaules karā izstrādājis Vanas ieņemšanas planu un ieņēmis Vanu, kuŗa aizsargāta no 200.000 turkiem. Viņš ari vadījis sagatavošanas darbus Erzerumas ieņemšanai.

Pateicoties Ziemeļlatvijas armijas uzvarām un it īpaši Golca armijas sakaušanai Cēsu kaujās, vācu nogāztais ministru prezidents Kārlis Ulmanis varēja atgriezties uz Rīgu.

Visa Vidzeme un Rīga ir pilnīgi atbrīvotas, kā no lieliniekiem, tā no vāciešiem. Vācu kaŗa pulki līdz ar Niedru, Vankinu un citiem Niedraš kabineta locēkļiem bēg uz Kurzemi. Ulmanis nosēstas atkal savā ministru prezidenta krēslā. Pateicoties tik Ziemeļlatvijas varonīgai armijai un viņas ģenialai vadībai. Pateicoties galvenā kārtā viņa kabineta trimdeniekam, Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba šefam V. Ozolam, kuŗš Rēvelē tika notiesāts uz nāvi un kuŗu no tās izglāba igauņu virspavēlnieks, ģeneralis Laidoners. Galvenais, par ko mums jāpateicās Ziemeļlatvijas armijai un viņas vadībai ir tas, ka viņa Cēsu kaujās sakaudama Golca armiju, izglāba apvienoto suvereno Latviju no bojā ejas. Viņai ari jāpateicās par lielinieku izdzīšanu no Vidzemes. Ja būtu noticis Ulmaņa prāts, ja būtu tikusi izpildīta Ulmaņa vēstulē izteiktā griba, tas tagad ir skaidri un gaiši, tad mums vairs nebūtu neatkarīgas Latvijas. Ja Tautas padomes locēklis O. Nonācis būtu priekš Cēsu kaujām darījis zināmu Ulmaņa vēstules saturu, un ja ziemeļarmijas vadība «pavēli» būtu izpildījusi, tad ar Latvijas valsts patstāvību būtu beigas. Ari ar Ulmaņa paša ministru prezidenta godību. Un kā būtu, ja Voldemars Ozols būtu ticis nonāvēts? Vai ari tad mums vēl būtu neatkarīga Latvija? Golcs Cēsu izšķirošo kauju vadību pieraksta angļiem. Neapgāžams turpretī ir fakts, ka tas ir V. Ozola darbs. Zemitans šo cīņu laikā atradās Tērbatā. Savādi ari ir, ka toreizējais brigades komandants, pulkvedis Balodis, tik kritiskajā Latvijas brīdī, nevien nesteidzās pats no sevis Ziemeļlatvijas armijai palīgā, bet pat

vēl neizpilda viņam novestās Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka Zemitana pavēles un pie tam vēl Ozolu brīdināja iet cīņā ar landesvēru, jo tam esot lielāks karaspēks. Kā būtu, ja Ozols būtu tāpat domājis un baidījies no landesvēra, kam lielāks spēks? Vai arī tad mums vēl būtu neatkarīga Latvija? Bet labi vismaz vēl, ka Balodis nestājās uz Niedras pusi. Uz Niedras jautājumu: «Ko jūs darīsiet, ja iesāksies cīņa ar igauņiem un latviešiem?» Balodis atbildējis, ka viņš to cīņu neiesāks un nenostāsies landesvēra pusē. «Es nesacīju, bet domāju, ka, ja man būtu bijušas patronas, tad es nostātos Ziemeļlatvijas pusē.» Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba šefs man sacīja, ka patronu viņiem būtu pieticis ari tad, ja Balodis ar saviem kareivjiem būtu pievienojies Ziemeļlatvijas armijai. Varbūt, ka Balodis tā nav zinājis? Vismaz labi, ka tagad noskaidrojies, ka pāriet pie Ziemeļlatvijas armijas būtu varēts, ja tik būtu zināts, ka netrūkst patronu. Presē un sabiedrībā turpretī tika uzturētas tādas domas, ka pāriet nav pavisam varēts un tas aiz gluži citiem iemesliem.

Pār Latviju, var sacīt ir lidinājusies laimes zvaigzne. Neskatoties uz Golca-Niedras bandu ielaušanos Ziemeļlatvijā, kur lielinieki jau bija izdzīti, neskatoties uz Ulmaņa Nonācim rakstīto vēstuli (ari Ramanim), kur sacīts, lai ar vāciešiem cīņās neielaižas, neskatoties uz Baloža liegšanos priekš Cēsu kaujām ar saviem kareivjiem pāriet pie Ziemeļlatvijas armijas un tai palīdzēt, lai glābtu Latviju kā no lieliniekiem, tā no vāciešiem, ja, neskatoties vēl uz vācu armijas daudz labāku apbruņošanu un daudz citiem mums nelabvēlīgiem apstākļiem, Ziemeļlatvijas armija, pateicoties tik savai varonībai un apbrīnojami izveicīgai vadībai, atbrīvoja visu Vidzemi un ari Rīgu no ienaidniekiem.

Ģeneralis Golcs savā jau daudzkārt pieminētā grāmatā, sirdas un ir sašutis, ka viņa priekšniecība tam, pēc lielinieku sakaušanas un izdzīšanas no Rīgas, neļauj lieliniekus vajāt, tiem uz karstām pēdām pakaļdzenoties. Kopš Vaterlo (Waterloo) un Ķēnigsgrecas (Königsgrätz) kaujām vācu kara mākslas ABC taču arvien bijis sakautam ienaidniekam sparīgi pakaļdzīties (196. lapp.)...

Kā šai svarīgā jautājumā ir ar Cēsu kauju izmantošanu? Vāci pie Cēsīm bija galīgi sakauti. Viņi panikā bēga, mēģināja

vēl pie Inčukalna, pie Juglas pretimturēties, bet bez kādiem panākumiem un atkal sakauti, baidīdamies, ka tiem nenogriež atpakaļceļu pār Daugavu, steidzīgi vien atstāja Rīgu ar visām savām un salaupītām mantām.

Kāpēc viņiem Ziemeļlatvijas armija uz pēdām nedzinās pakaļ, neatņēma laupījuma un, varbūt, ari vēl pašus vāciešus nesavaņģoja? Kāpēc vāciešiem ļāva Kurzemē atpūsties, savākt spēkus un no jauna brukt Rīgai virsū? Kāpēc mūsu armija pie Rīgas pēkšņi apstājās un pat nemēģināja vairs vāciem pakaļdzīties? Par visu to jāpateicās Kārļa Ulmaņa 3. julijā noslēgtam liktenīgajam Strazdu muižas līgumam un izlīgšanai ar vāciešiem.

Par šo kļūmīgo, Latvijai postu nesošo līgumu, pats Ulmanis ir gluži pretējās domās un rauga visādi taisnoties, lai vismaz apslēptu un aizmaskotu savas vainas un savu īsredzīgo, kļūmīgo politiku, kuŗa, kā redzējām, starp citu, jo spilgti parādījās Nonācim un Ramanam rakstītās vēstulēs, lai liek mierā vāciešus u. t. t. Savā armijas izglītības kursos 1921. g. noturētā lekcijā «par Latvijas valsts tapšanu» Ulmanis, kā toreizējais ministru prezidents, starp citu, runāja šā: «3. julijā tajā pat gadā (1919. g.) bija panākta vienošanās starp latviešu un igauņu un ļon der Golca karaspēka daļām. Tas ir līgums, kuŗš vairāk pazīstams zem «Strazdu muižas līguma» nosaukuma. Jāsaka, ka šis līgums ir bieži ticis pārprasts vai nesaprasts. Un tomēr šo notikumu politiskai pusei ir ārkārtīgi liela nozīme. Tāpēc jābilst pāra vārdi par tiem. No sākuma likās, ka viena armijas grupa nebija pilnīgi izpratusi otras planus un nodomus. Bet vēlāk viss noskaidrojās un tad radās savstarpēja saprašanās, uzticība un cieņība. Tāpēc aplams ir aizrādījums uz to, ka Strazdu muižas miera līgums esot lieks un nevajadzīgs, jo mēs jau tad tūliņ būtu varējuši izdzīt vāciešus no Kurzemes. Bet tas nu ir liels pārpratums un pilnīga tā laika apstākļu nezināšana vai nesaprašana. Jo, ja mēs būtu spējuši jau tad padzīt vācu karaspēku no Kurzemes un noturēt tajā pašā laikā ari lielinieku fronti,— mēs nebūtu ne brīdi par to šaubījušies, un būtu spēruši visus vajadzīgos soļus, lai to vienreiz panāktu. Bet — paskatīsimies labāk, kas

mums toreiz bija? Tikai **saujiņa** slikti apgādātu un nepietiekoši apģērbtu un apautu ļaužu, turklāt vēl bezgala nogurušu grūtajās cīņās. Pretim viņiem stāvēja 100.000 liela, labi noorganizēta, apģērbta un ar visu vajadzīgo apgādāta vācu armija, ar lieliem spēkiem Rīgā un vēl lielākām rezervēm Kurzemē līdz pat Lietuvai» («Latv. Sargā» 68. num. (24. martā) 1921. g.). Tā Ulmanis. Ari Tautas padomē, Satversmes sapulcē, Saeimā un sarunās, Ulmanis paudis līdzīgas lietas. Izteicies pat, ka Golcam bijusi 120.000 vīru liela armija. Divaini tik, ka toreizējais ministru prezidents K. Ulmanis «nezina», ka šī milzīgā un labi apbruņotā Golca armija jau ir lupatās sakauta *22.* un *23.* junijā Cēsu kaujās un ka viņa nespēj noturēties, kā pats Golcs atzīstās, pat pie Juglas un tai jābēg caur Rīgu atpakaļ uz Kurzemi, lai netiktu nogriezts atkāpšanās ceļš. (Sk. ģenerała fon der Golca «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» 206.—209, lapp.). Ja Golcam būtu Rīgā tādas rezerves, kā Ulmaņa fantazijā vai ar nodomu sava kaitīgā līguma attaisnošanas nolūkā pievestās, tad Golcs tak tās būtu varējis no Rīgas uz Juglu aizsūtīt palīgā. Rīga tak neatrodas Afrikā, no kurienes uz Juglas ezeriem nevarētu laikā aizsūtīt palīga spēkus. Tā tad taisni Ulmanis ir tas, kas nav sapratis toreizējo situaciju un apstākļus. Ja viņš tos jel kurmēr būtu izpratis, tad viņš nebūtu ne mūžam rakstījis Nonācim un Ramanim tādas viņu un viņa valstsvīra spējas tik komprotitējošas vēstules. Vēl pēc Cēsu kaujām runāt, ka Ziemeļlatvijas armija nebūtu paspējusi izdzīt sakauto Golca armiju iz Kurzemes, ir taisni nepiedodami. Nav tak ar' jāaizmirst, ka pēc Cēsu kaujām Ziemeļlatvijas armijai pievienojās ari toreizējā pulkveža Baloža brigade, no kuŗas tik Dubrovska eskadrons bija jau priekš Cēsu kaujām pārgājis pie ziemēļniekiem. Balodis, kā redzējām, to pat uz Zemitāna un Jansona pavēlēm nebija darījis un bija V. Ozolu, tāpat, kā Ulmanis Nonāci un Ramani brīdinājis no vāciešiem. Bet, ja tas vēl kurmēr būtu attaisnojams un saprotams priekš izšķirošām Cēsu kaujām, tad pēc Cēsu kaujām jau vairs nu nekādi ar' nē. Ari Ulmaņa vēlēšanās un Baloža brīdinājums, lai neielai-

žas kaujās ar Golca armiju pie Cēsīm, nodod bēdīgu liecību par apstākļu un tautas psiches un tautas spēku neizprašanu. Latviešu armija tak, kad sākās ar Golcu sadursmes, tīri kā iz zemes izauga un ikdienas palielinājās par apm. 1000 vīriem. Tā viņa būtu palielinājusies — un vēl lielākā mērā—Golca sakauto atlieku izdzīšanas laikā no Kurzemes. Rīgā varēja ari jau tūliņ pēc Golca bandu aizbēgšanas no Rīgas, izdarīt mobilizaciju. Ari no Vācijas Golcs nevarēja sagaidīt pēc viņa armijas sakaušanas pie Cēsīm, nekādus kurmēr ievērojamākus palīga spēkus, jo profesors Dr. K. Balodis Berlinē, kā to Ulmanis it labi zina, bija panācis to, ka vācu valdība, oficiali un atklāti nemaz nevarēja sūtīt uz Kurzemi karaspēku un municiju. To varēja darīt tik slepeni un ja to kara un dēku trakuļi slepeni darīja, tad to «Freiheit» un citi kreiso organi tūliņ piekāra pie «lielā zvana» un asi nosodīja. Pavisam savādi ir, ka Kārlis Ulmanis runā par **100.000** un **120.000** lielu Golca armiju. Vai viņš tiešām nezināja, ka visa Golca armija ir bijusi apm. tik **40.000 vīru** liela, tā tad apm. tik $^1/_3$ no tā skaita, kuŗu izplatīja Ulmanis?—Pats Golcs savas armijas lielumu savā grāmatā «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā») vairākkārt pieved un saka, ka tā ir bijusi tik **30.000—40.000** vīru liela (156. lapas pusē Golcs piem. saka, ka tā ir**30—40.000** vīru liela un 219. lapas pusē, ka viņa ir apm. **40.000** vīru liela). Tā tad par 100.000 vai pat 120.000 vīru lielu Golca armiju fantazēt un šādus fantastiskus skaitļus izplatīt pavisam nedrīkstētu. Ja viņa būtu bijusi tik liela un tik varena, kā to Ulmanis, savu Strazdu muižas līgumu attaisnodams, apgalvo, tad nez' vai pat varonīgā Ziemeļlatvijas armija sava ģenialā kara vadoņa V. Ozola vadībā to būtu tā sakāvusi, ka tai būtu panikā jābēg atpakaļ uz Kurzemi.

Ievērojot visus apstākļus, uzvarētāju un uzvarēto, kā ari mūsu tautas psichi (dvēseli) ikvienam, pat nespecialistam, ir gaiši un skaidri, ka, ja Ulmanis nebūtu noslēdzis Strazdu muižas līgumu un būtu atļāvis Ziemeļlatvijas armijai sava ģenialā vadoņa vadībā sakautiem Golca spēkiem pakaļdzīties, kā viņš to gribējis, tad Golcs ar saviem kareivjiem, «ministru prezidentu» Niedru un «kara ministri» Dr. Vankinu jau ar to pašu reizi būtu izdzīti ari no Kurze-

mes un Bermonta dēkas, uzbrukuma Rīgai, Kurzemes postīšanas, Jelgavas pils un citu dedzināšanu, laupīšanu un asiņu izliešanu vairs nemaz nebūtu bijis.

Uz manu jautājumu: »vai pēc Cēsu kaujām tūliņ būtu varēts sakaut un izdzīt Golcu no Kurzemes»? Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba šefs un Cēsu izšķirošo kauju vadītājs, pulkvedis-leitnants V. Ozols atbildēja: «Sakāvuši mēs Golcu bijām jau pie Cēsīm un no Kurzemes mēs Golcu būtu **toreiz** izdzinuši daudz vieglāki, nekā **vēlāk** Bermontu, kad pie Cēsīm sakautie vācieši Kurzemē bija atpūtušies» Uz jautājumu: «vai Golca armija tiešām bija 100.000 vai pat 120.000 vīru liela, kā to Ulmanis apgalvo,» V. Ozols atbildēja: «tie ir nieki. Golca armija bija tik 30.000—40.000 vīru liela» un beigās klusi piebilda: «Ulmanim tas bija jāzina.»

Bet saprotams, ka to varēja izdarīt, t. i. iz Kurzemes toreiz vācus izdzīt tik ģenials kara vadonis un to, laikam, sajuta ari pats Ulmanis. V. Ozolam, neskatoties uz to, ka tik pateicoties Cēsu kaujām Latvija tika izglābta no atkarības un ari pats Ulmanis no Saratovas kuģa Liepājas ūdeņos varēja pārcelties uz Rīgu un Rīgā ieņemt ministru prezidenta krēslu, Ulmanis šīs lomas uzticēt negribēja. Viņš Ozolu turēja par lielinieku un par savu ienaidnieku, kas viņu varētu gāzt. No Ozola, kā no liela gara, Ulmanis vienkārši baidījās. Ka V. Ozols nav nekāds lielinieks, to pierādīja viņa cīņas pret lieliniekiem Ziemeļlatvijas armijā, kura visur, kur gāja, izdzina lieliniekus. Bet toreiz jau nu valdīja manija, ka cits citā, ja tik viņš uzdrošinājās domāt citādi un, varbūt, vienā vai otrā lietā bija tāļredzīgāks, ieraudzīja lielinieku. Ar šo sērgu jo sevišķi slimoja Golcs, vācu oficieri un balti, kuri vai visos latviešos ieraudzīja tik lielinie**kus**, kuri visi nošaujami. Tas skaidri redzams Golca grāmatā un tāpēc Flečers Rīgā latviešus ar' tik dūšīgi šāva. Pašā Ulmanī un citos viņa kabineta ministros, īpaši Goldmanī un J. Zālītī, Golcs ar' tik ieraudzīja lieliniekus.

Aiz bailēm no lielniecisma Ulmanis un Dr. Valters ari Pagaidu valdības pašā sākumā neuzdrošinājās izdarīt mobilizaciju un pārvest kara gūstekņus no Vācijas (ap 15.000), kuri pēdējie tur tolaik atradās zem angļu aizsardzības un uzraudzības. Ja

viņus tā domāt pamudināja tas, ka Vidzemē komunisti vēlēšanās bija uzvarējuši, tad viņi neizprata, kāpēc tas tā bija noticis. No komunistiem vēlētāji sagaidīja pilnīgu vācu varas salaušanu un muižu atņemšanu baroniem. Bet tiklīdz kā viņi iepazinās ar lielinieku rīcību un nojauda, ka baronu zemi varētu atsavināt ari nelielinieku valdība, tad iedzīvotāju uzskatu ziņā tūliņ notika lūzums par sliktu lieliniekiem. Tauta gribēja reiz galīgi atsvabināties no muižniecības varas un atdabūt atpakaļ no vāciešiem mums priekš 700 gadiem nolaupīto zemi. Ja ne citādi, tad tāpat ar varu, kā to bija darījuši vācieši. Ulmanis un Dr. Valters tautas dvēseles tolaik neizprata un tāpēc velti baidījās mobilizēt un atsaukt no Vācijas kara gūstekņus. Vēlāk, kad viņi savu kļūdu par tādu atzina un Kurzemē gribēja mobilizēt, tad Golcs viņiem to neatļāva darīt.

Ulmanis nevien neatļāva Ziemeļlatvijas armijai Golcam pakaļdzīties, bet — horribile dictu (briesmīgi to sacīt) — Ulmanis Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba šefu, pulkvedi-leitnantu Ozolu, nemaz nelaida Rīgā iekšā, bet to atkal sūtīja trimdā, izraidīdams no Latvijas!!! V. Ozols mierīgi atgriežas atpakaļ uz Igauniju, kuŗas armijā viņš, kā redzējām, spiests bija iestāties. Tēvijas labā, V. Ozols, negribēdams pie Rīgas, kā uzvarētājs pienācis, celt jukas, mierīgi to panesa. Ja Ozols tiešām būtu bijis tāds, par kādu Ulmanis viņu turēja un kāpēc no viņa baidījās, tad Ozols būtu izturējies citādi un Ulmanis ministru prezidenta krēslā nez' vai vairs būtu nosēdies.

Bet Ozols, kā redzējām, pacēlās pāri par visām personībām un pacieta vislielākās netaisnības un vajāšanas no Ulmaņa puses, ja tik viņš varēja kalpot Latvijai. Cik zems mums še parādās Ulmanis, tik augstu paceļas V. Ozols, kuŗu tik vada apvienotas un neatkarīgas Latvijas zvaigzne un Latvijas labums. Latvijai, viņas valdības uz nāvi notiesāts, viņš ziedo vēl savus spēkus, organizē Ziemeļlatvijas armiju, kā viņas virspavēlnieka štaba šefs vada viņu cīņās pret lieliniekiem un Cēsu kaujās pret vāciešiem, kam pateicoties Ulmanis var atgriezties un Ulmanis tomēr šo lielo cilvēku un kara vadoni vēl var tālāk vajāt un izraidīt no tēvijas, kuŗu viņš tā palīdzējis atbrīvot!

Cik nesalīdzināmi augstāk paceļas un nesavtīgāks ir Marks Minucijs Rufs (Marcus Minucius Rufus), kurš vēsturē tādēļ tiek slavēts un ir palicis nemirstīgs! Marks Minucijs, kā zināms, bija diktatora Kvinta Fabija (Kunktatora) jātnieku ģenerālis. Kad Fabijs izvairījās no kaujām ar Hanibalu un romieši sāka par to kurnēt, tad viņi arī Marku Minūciju Rufu iecēla par diktatoru ar tādām pat tiesībām, kādas bija Fabijam. Karaspēku pārdala. Minucijs dodas no kalniem lejā, lai uzbruktu Hanibalam. Bet Hanibals viņu ieviļina lamatās un no visām pusēm ielenc. Minucija armijai draud pilnīga iznīcināšana. Fabijs to pamana un steidzas Minucijas palīgā. Ne personīgs labums un atriebība Minucijam, bet vienīgi Romas zvaigzne Fabiju vada. Kad Hanibals ieraudzījis Fabiju steidzamies Minucijam palīgā, viņš izsaucies: «Beidzot taču padebeši, kas uz kalniem gulēja, atnesuši vētru». Izglābtais Minucijs nokaunējies un atzīdams Fabija lielāko ģeniju, uzstādījis Fabija telts priekšā savus karogus, saucis viņu par savu tēvu un glābēju, nolicis savu diktatora godu un līdz ar visu savu armiju padevies lielāka ģenija vadībai— savam glābējam Fabijam. Bet Ulmanis vēl tāļāk vajā V. Ozolu, kuŗam Latvija un Ulmanis tik daudz pateicības parādā! Ari Andrievs Niedra kādā proklamacijā V. Ozolu, Zeltiņu (al. Goldfeldu) un Bebru izsludinājis ārpus likuma. «Niedram», kā viņš tiesā izsakās, «kā ar nazi iedurts sirdī,» to no Ozola tiesā dzirdot. Tā bijusi taisnība, ka Ozols izsludināts ārpus likuma. Bet tas noticis ne aiz Niedras kabineta vainas. Lieta tā, ka jau Ulmaņa valdības laikā Ozols izsludināts ārpus likuma un Niedras kabinets, pārņemdams Ulmaņa kabineta funkcijas, bijis tanī pārliecībā, ka Ozols tiešām svarīgs noziedznieks. Bet ja viņš, Niedra, būtu zinājis, ka Ozols ir kaŗavīrs, kuŗš cīnās Latvijas labā, tad viņš Ozolu, kaut ar' vecs vīrs būdams, uz rokām personīgi pa Aleksandra vārtiem būtu ienesis Rīgā. Un Ulamnis? Golca-Niedras armiju V. Ozols ar varonīgajiem ziemeļarmiešiem pie Cēsīm sakāva tā, ka Niedram bija jābēg sakautai armijai līdz, bet atbrīvoto Vidzemi līdz ar atbrīvoto Rīgu atdeva Pagaidu valdības rīcībā un Ulmanis atkal varēja atgriezties uz Rīgu. Kārlis Ulmanis V. Ozolu sūta trimdā!

Ulmanis aizstāv savu liktenīgo Strazdu muižas līgumu! Kļūdīties un maldīties cilvēks var, bet cilvēkam vajaga būt arī spējīgam savu kļūdīšanos atzīt un par labu griezt. It īpaši valsts-

vīram. Ulmanis tā nespēj, kas jo spilgti redzams no tā, cik zemu viņš izturējies pret V. Ozolu.

Atzīstami ir, ka Ulmanis, kā tas redzams no A. Viniga «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik» un no Golca «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum», gan solījis pilsoņu tiesības vācu kareivjiem, kas četras nedēļas ilgi aktivi piedalīsies kaujās pret lieliniekiem, bet no zemes solīšanas un došanas visādi izvairījies, negribēdams Latvijas zemi atdot kolonizēšanai ar vācu kareivjiem un vācu zemkopjiem. Niedra un niedristi viņam to netaisnā kārtā pārmet.

«Niedra nemaz neesot bijis tik naivs, kā nezinājis ko grib Golcs un Latvijas kolonizatori. Šo kungu rokās bija kritis Ulmanis, kurš ar Sprici Paegli bija parakstījuši apstiprinājumu, ka dos katram vācu kareivim, kurš piedalīsies Latvijas armijā vienu mēnesi, zemi un Latvijas pilsoņu tiesības. Tas viļināja uz Latviju neaptveramus vācu barus. Kad Niedra redzējis, ka citādi šo kļūdu nebūs iespējams labot, tad viņš licis priekšā, ka uz šīm tiesībām varēs reflektēt tikai tad, ja ienākušie vāci atstās vācu pavalstniecību. — Šo priekšlikumu neviens negribējis pieņemt un tādēļ zemes gribētāju palicis mazāk.» — Tā Niedra izsakās tiesā. Viņš lietu apgriež otrādi. Niedra gribējis labot Ulmaņa līgumu! Viņš prasījis, lai tie, kas grib zemi, lai izstājas no vācu pavalstniecības un paliek par Latvijas pilsoņiem. Tādējādi tad Niedra runā it kā par iekšēju kolonizaciju. —

Patiesība ir tā, ka Ulmanis solījis tik pilsoņu tiesības un ne zemi (sk. A. Viniga «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik» noslēgto attiecīgo līgumu 83. lapp. un 93. lapp., kur Ulmanis no zemes solīšanas izvairās), bet Niedra, kā to Golcs savā grāmatā «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» (220. lapp.) apliecina, solījis zemi 40,000 vācu kareivju apmetināšanai Kurzemē, par ko Golcs Niedru paslavē par tā krietno sirdi. Ari šo to citu vēl varētu pievest Ulmanim par labu, bet tas jau darīts, apskatot A. Viniga darbu, kā ari apskatot šo Golca grāmatu. Bet melna nedrīkst pataisīt par baltu un otrādi.

Strazdu muižas līgums, kuŗu Ulmanis tā aizstāv, ka padara Golca armiju vairākkārt lielāku, nekā tā patiesībā ir u. t. t., u. t. t., ir tik Ulmani saudzoši runājot saucams par lik-

ienīgu. Viņš Latvijai atnesis daudz nelaimes un posta. Mēs jau redzējām, ka pateicoties viņam, aizkavēta Ziemeļlatvijas armijas pakaļdzīšanās sakautiem un bēgošiem Golca kara pulkiem un vāciešu izdzīšana no Kurzemes tūliņ pēc Cēsu kaujām.

Uz Strazdu muižas līguma pamata Ulmanis savā kabinetā uzņēma kā tieslietu ministri Magnus'u, kā finansu ministri Erhartu (Erhardt), abus vāciešus un kā valsts kontrolieri Mincu (žīdu tautības).

Lai Ulmanis nerunā, ka viņam varbūt mums draudzīgu valstu priekšstāvji ieteikuši ar vāciešiem izlīgt. Ministru prezidentam pašam jāzin, kas viņa valstij par labu un kas par ļaunu. Viņam ari par savu darbību jāatbild tautas un vēstures priekšā.

Kāda tad nu ir tā «savstarpējā saprašanās, uzticība un cieņība», par kuru runā Ulmanis? Tāda, ka vācieši Kurzemē atpūtušies un no jauna noorganizējušies brūk mums no jauna virsū, ieņem Torņakalnu un apšauda un grauj Rīgu. Viņi atkal jādzen laukā un jāizlej asinis. Zem cittautiešu iespaida — citādi tas nav izskaidrojams — nelatviešu, Latvijai kaitīgu elementu bari pārplūdināja Latviju, it īpaši viņas galvas pilsētu, mūsu skaisto Rīgu. No visām malām, īpaši no Krievijas, plūda šurp reakcionaru un visādu spekulantu bari. Sākumā ienācējiem vajadzēja uzrādīt divus galviniekus, laikam, ka viņi droši un nav komunisti. Pats isā laikā kādā rakstāmo mašīnu kantorī dzirdēju, ka vairāki žīdi viens pēc otra par galviniekiem, iebraukšanai no Krievijas Latvijā, smīnēdami uzdeva Ulmaņa kabineta ministri valstskontrolieri, žīdu Mincu un kā otru kādu žīdu tautības profesoru.

Šādas visādu spekulantu ieplūšanas sekas Latvijā bija spekulacija ar visām ar viņu saistītām parādībām visvisādos veidos. Šī spekulacija ir attīstījusies un pieņēmusies tādā mērā, ka viņa Latviju grūž finansiēlā un ekonomiskā atkarībā. Ienācējiem Latvija, kā tāda, nav gluži nekas. Latvijas labums viņiem ir igluži vienaldzīgs. Viņi līdzinās siseņu bariem, kas nolaižas un apmetas tur, kur ir viņiem kas pieietams un kad tas noēsts un vairs nekā nav, tad aizlaižas uz citu vietu. Bet patiesībā viņi ir vēl ļaunāki. Viņi atrod līdzekļus, kas viņiem dod iespējamību palikt izsūktajā zemē un tur vēl vienmēr atrast sev dzīvības sulu, kaut ari pati zeme, valsts vārgtin vārgtu un nīktin nīktu. Lai varētu labāki spekulēt un vairāk ieraust, tad notiek

valsts ierēdņu un valsts vīru iespaidošana visvisādos veidos. Viņa sākas jau tūliņ pie pašas ieceļošanas.

Spekulacijas veidu ir leģions. Viņas sakne: ieraušanas kāre. Egoisms cilvēka dabā dziļi sakņojās. Ja nu nav pretvaras, kas viņu ierobežo, tad spekulacija, kā bīstama lipīga sērga beidzot pārņem visu valsts organismu. Ja viens redz, ka otrs spekulēdams ātri iedzīvojas milijonos, tad egoisms viņā runā viņu skubinādams: dari tāpat. Tā var notikt, ka ieraušanas kāre izpaužas dažādu veidu spekulacijā un pat dažādu valstu parlamentu locekļu un valdības vīru aprindās. Mums, kā jaunai valstij, no tādām lietām jāsargājās. Tas mūsu valsti var iegāzt galējā postā.

Ja apvienotas un neatkarīgas Latvijas zvaigzne un Latvijas valsts labums nav vienīgie ideali, kas loka un vada mūsu tautas vietnieku, ierēdņu un valdības vīru ceļus, tad ar mūsu valsts neatkarību ir beigas. Sevišķi mūsu valsts tapšanas un izveidošanas laikā bija jāvadās tik no Latvijas neatkarības un no neatkarīgas Latvijas augstākā labuma idejām. Tik latvietis var pacelties līdz tādam augstumam, ka neatkarīga Latvijas ideja viņam ir viss. Tik latvietis viņa valsts tapšanas laikā spējīgs neatkarīgas Latvijas labumu turēt par visu augstāku. Un ari tikai nedaudzi. Jo cilvēks pēc savas dabas ir egoists.

Cittautiešu uzņemšanai Ulmaņa kabinetā uz Strazdu muižas līguma pamata ir tāpēc bijušas likteņīgas sekas. Ja kabinetā ir žīdi: vai viņi aizdambēs žīdu ieplūšanu Latvijā? Ja kabinetā vācietis ir tieslietu ministrs: vai viņš aizkavēs vāciešu ietikšanu tiesu amatos un senatā? Ja kabinetā ir finansu ministrs, kas pats kā akcionars un vadītājs dažādos uzņēmumos: vai viņš aizkavēs spekulaciju?

Vakareiropas kulturas valstīs tāpēc stingri uz to skatās un prasa, lai ministrs nebūtu nevienas akciju sabiedrības, spekulatīvu uzņēmumu vai bankas loceklis. Ja kāds tāds ir, tad viņam jālikvidē visas tādas lietas, viss jāpārvērš naudā un nauda jānogulda valsts bankā. Ari tautas vietnieki nedrīkst spekulēt.

Vai Ulmanis, kā pirmais ministru prezidents uz tādu lietu novēršanu ir skatījies? Vai ir lūkojis spekulaciju nožņaugt? Vai ir skatījies saviem kabineta locekļiem uz pirkstiem un novērsis valstij postīgus līgumus? «Fortingtona», «Internešen Korporešen» un citi par to neliecina. Vai Hermanovskis vien viens vai-

nīgs pie «Internešen Korporešen» līguma? Vai zem naudas sūtījumiem «Interešen Korporešen» nestāv arī paša Ulmaņa un Meierovica paraksti? Kāpēc nav tikuši saukti pie atbildības visi vainīgie? —

Tādējādi mēs esam nokļuvuši tik tālu, ka ar sāpīgu, sagrauztu sirdi jājautā: vai tā ir tā Latvija, par kuŗu mūsu ideologi gadu desmitiem ilgi cīnījušies un cietuši, vai tā ir tā Latvija, par kuŗu mūsu strēlnieki un jaunatnes zieds Cēsu un citās kaujās izlējuši savas asinis, vai tā ir tā Latvija, kuŗu mūsu senči gadusimteņiem ilgi, nospiesti, verdzināti, tomēr garā brīvi, skatījuši? — Nē. Viņai jābūt pilnīgi neatkarīgai, tādai, kuŗā izpaužas visā pilnībā tautas dvēsele un kuŗā tik pašas tautas spēks visu veido un kur ne uz kādu spekulantu palīdzību negaida. Tauta dzied: «Rīga, Rīga, skaista, skaista! Kas to skaistu darināja? — Vidzemnieku sūra vara, Pakavoti kumeliņi... Rīgas nami, tie bij balti! kas tos baltus balināja? — Kurzemnieku tīra maize, Puiši, kalti kumeliņi.» —

Ar latviešu asiņainiem sviedriem, Latvijas akmeņiem un ķieģeļiem ir celta skaistā Rīga. Bet vai viņa pieder latviešiem? Pavaicā tik, kam pieder šie latviešu celtie staltie nami un tu drīz pārliecināsies, ka tie pārgājuši ieceļotāju spekulantu rokās. Viss Rīgā pāriet cittautiešu īpašumā. Latvijas Rīga pārvēršas par Jerūzalemi un Latvija par Palestinu. Kā tas tā, pie tā pa galvenai tiesai ir vainīgi mūsu pirmie kabineti: Ulmaņa un Meierovica. Pats šī ļaunuma avots, no kuŗa viss tas izriet, ir Ulmaņa slēgtais Strazdu muižas līgums.

Liels ļaunums ir, ka taisni visspējīgākie un nesavtīgākie elementi nav pielaisti, ciesti pie Latvijas izveidošanas. Ulmanis tādu nav sev blakus cietis. Vai nav kliedzoši, ka apstākļi ir bijuši tādi, ka uz nāvi notiesātam cilvēkam, jāorganizē un jāvada Latvijas atbrīvošanas armija Ulmaņa valdības laikā? Kāpēc šādi tik lieli, ideali cilvēki, kas pat uz nāvi notiesāti, vēl spējīgi visu ziedot Latvijai, kā Ozols, nenāk armijas priekšgalā? Kāpēc neveido mūsu finanses vīri, kas apkaŗojuši spekulaciju un atklājuši valstij kaitīgos līgumus, kā «Fortingtona», «Interešen Korporešen», «Jankeļa Kleina» u. c.?

Līdz šim nav iets pa īsto ceļu. Mums jāatrod jauni ceļi un jānāk jauniem ļaudīm, kas Latviju atsvabina no spekulantiem, Rīgu padara par latviešu Rīgu, neatdod Latvijas da-

bas bagātības nelatviešiem, ar vienu vārdu, no finansēlas un ekonomiskas atkarības noved pie pilnīgas neatkarības.

Te nu ceļas jautājums, vai Niedra, kas uzstājās pret Tautas padomes iecelto Ulmaņa kabinetu un iet ar Golca armiju kopā cīnās pret Ziemeļlatvijas armiju, nes Latvijai atkarības vietā neatkarību? —

Pret Ziemeļlatvijas armiju, kas cīnas pret lieliniekiem, ir jau Valkas un Valmieras apriņķus un daļu Cēsu apriņķa atbrīvojusi un kura tā grib atbrīvot visu Latviju, ari Kurzemi, no visiem ienaidniekiem, ari no vāciešiem, pret šo armiju nu iet Golcs ar Niedru.

Golcs savā grāmatā «Mana misija Somijā un Baltijā («Meine Sendung in Finnland und im Baltikum») skaidri un gaiši saka, ka viņam ir četri ienaidnieki: Liepājas zaldātu padome, latviešu Pagaidu valdība, lielinieki un antante, īpaši Anglija. Viņš grib šos savus ienaidniekus sakaut ne visus uz reiz, bet pēc kārtas vienu pēc otra. Vispirms viņš likvidē zaldātu padomi. Lielinieku izdzīšanai no Kurzemes, Rīgas, Vidzemes, viņam vajadzīga latviešu valdības piekrišana, lai pasaules priekšā viņš lietu varētu nostādīt tā, it kā viņš izpildītu tik latviešu tautas un latviešu valdības gribu. Patiesībā lielinieku izdzīšana viņam ir tik maska. Viņš grib Latviju un Igauniju iekarot Vācijai vai ja to antante — sabiedrotie neciestu, tad vismaz Latviju padarīt atkarīgu no Vācijas, dot latviešiem tādu valdību, kas izpilda vācu gribu un iegūt zemi kolonizēšanai ar vācu kareivjiem un vācu zemkopjiem un to tādā mērā, ka vācu kolonisti sktaita ziņā lai pārspētu latviešus un ar laiku lai latviešu tautu, kā tādu, iznīcinātu. Tas pēc Heinricha Lēves, Augusta Viniga, ģenerała grafa fon der Golca un vācu valdības jāpanāk ar visiem līdzekļiem. Pie Kurzemes atbrīvošanas no lieliniekiem Niedram dalības nav. Tad vēl Liepājā «valda» Ulmaņa kabinets. Ulmaņam uzticīgā Baloža brigade Golcam palīdz izdzīt lieliniekus no Kurzemes. Rīgas ie-

ņemšanai un lielinieku izdzīšanai toreizējais pulkvedis Balodis ari vēl Golcam iet palīgā. Rīgas ieņemšanas laikā Niedra skaitās par latviešu ministru prezidentu un par viņa karą ministri Dr. Vankins. Savu «valdības sākumu» viņš gan pats skaita no 10. maija, bet ja atceramies, ka Niedru, kā viņa «karą biedrs» Golcs stāsta, latviešu oficieri apcietināja maija vidū, Niedram tikai pēc piecām dienām izdevās izmukt no gūsta, tad mēs redzam, ka viņam pie lielinieku izdzīšanas no Rīgas, kas notika 22. maijā tanī pašā 1919. gadā, nav gluži nekādu pozitivu nopelnu. Viss tas ietilpst ģenerała fon der Golca lielinieku sakaušanas un Latvijas iekarošanas planā, kuru viņš izved, vismaz visiem spēkiem lūko izvest, vienalga, vai lielinieki viņa priekšā ir vai nav. To mums pierāda Cēsu kaujas. Ziemeļlatvijas armija, kā redzējām, visu Ziemeļvidzemi jau ir atbrīvojusi no lieliniekiem, bet Golcs ar savu armiju gāžas pie Cēsīm Ziemeļlatvijas armijai virsū un grib Vācijai iekarot ari Ziemeļlatviju un Igauniju, vismaz panākt to, ka viņas no Vācijas atkarīgas un dod zemi kolonizēšanai ar vāciešiem. Balodis ar saviem nelieliem latviešu spēkiem, kādi viņam ir Rīgas ieņemšanas laikā, liedzas iet pret Ziemeļlatvijas armiju. Tas tā ir labi, bet vēl labāki būtu, ja toreizējais pulkvedis Balodis būtu paklausījis Ziemeļlatvijas armijas virspavēlniekam un pulkvežam Jansonam un būtu pārgājis pie Ziemeļlatvijas armijas un līdz ar to Cēsu kaujās cīnījies pret Latvijas ienaidnieku Golcu un viņa karaspēku. Niedras ministrija, tā tad pilnīgi paliek bez jebkāda latviešu karaspēka. Neviens latviešu virsnieks un latviešu zaldāts neiet pret Ziemeļlatvijas armiju. Bet Niedra ar saviem ministriem iet. Niedras valdība un balti (Baltijas vāci) pat lūguši Golcam valstsvācu palīdzību, kā ari, lai Golcs pasteigtos doties cīņās pret Ziemļlatvijas armiju, kamēr vēl valsts vācu pulki navaizsaukti uz Vāciju (199. lapp.). Prokurors Jansons apgabaltiesā savā runā saka: «Ko nozīmē Niedras kabineta lēmums: «Tika nolemts enerģiski turpināt karą gājienu uz ziemeļiem un ieņemt Valmieru.» — Tas liecina, ka nekāda lielinieku izdzīšana nav bijusi viņa mērķis. No Kurzemes un

Rīgas lielinieki ir izdzīti bez viņa. No Vidzemes vairs nekādi lielinieki nebija izdzenami. Šo darbu bija veikusi Ziemeļlatvijas armija. Un šī pati Ziemeļlatvijas armija tūliņ pēc Golca sakaušanas pie Cēsīm būtu izdzinusi arī vāciešus no Kurzemes, ja viņai ar Strazdu muižas līgumu nebūtu likti uzvarai šķēršļi ceļā.

Cēsīs un visā Ziemeļvidzemē Golcam, Niedram, Dr. Vankinam vairs nekā ko meklēt nav, ja viņi tik grib izdzīt lielniekus, jo tos no turienes jau bija izdzinusi Ziemeļlatvijas armija. Bet viņi brūk virsū Ziemeļlatvijas armijai, kas lieliniekus no turienes izdzinusi un pret lieliniekiem Latgales frontē cīnās. Tas neapšaubāmi rāda, ka viņiem ir citi mērķi. Kādi Golca mērķi, to viņš pats savā grāmatā, kā redzējām vaļsirdīgi izstāsta.

Bet kādi tad istenībā ir Niedras mērķi? Kāpēc viņš tīri kā pielaulāts visur seko Golcam? Kādi Golca mērķi, to mēs zinam. Vai tiešām Niedram lai būtu tādas pat tieksmes attiecībā uz Latviju, uz latviešu tautu un uz latviešu valdību? Paruna saka: «Saki man, ar ko tu saejies un es tev sacīšu kāds tu esi». Bet vai tiešām Niedra varētu būt tāds pat neatkarīgas Latvijas un latviešu tautas iznīcinātājs kā Golcs? Vienā ziņā viņi abi ir vienādās domās, ka Ulmaņa valdība nekam neder un tāpēc gāžama. Golcam viņa gāžama aiz tā iemesla, ka viņa pusboļševistiska, vāciem naidiga un negrib dot zemes kolonizēšanai. Ari Niedra uz Ulmaņa kabinetu skatās kā uz puslielinieciskū.

Golcs Niedru tura par vācu draugu un tāds viņš ari ir. Kā Golcs, tā ari Niedra aizstāv vācu muižnieku intereses. Viens no iemesliem, kas viņu spiež doties cīņā pret ziemeļarmiju, kā viņš apgabaltiesā atzīstas, ir tas, ka Ulmaņa kabineta pilnvarotais M. Gailītis Ziemeļvidzemē sekvestrējis muižas. Niedra saka, lai ari viņu sodot vai attaisnojot, bet viņš vienmēr aizstāvēšot latviešu tautas godu. Šo godu, t. i. baronu muižu sekvestrēšanu, viņš nevarot uzskatīt par tautas godu, bet otrādi — par noziegumu. Tāpēc — zināms ari vēl aiz citiem iemesliem — viņš iet pret ziemeļarmiju uz Cēsīm un ir gatavs izliet latviešu asinis, sodīt par tādu tik briesmīgu «noziegumu», kāds ir muižu sekvestrēšana, Marku Gailīti un atdot baroniem Gailīša sekvestrētās muižas atpakaļ. Ka vācieši latviešiem ar varu atņēmuši zemi un pašus padarījuši par vergiem, tas Nie-

dram nav noziegums, bet ka latvieši vāciem tāpat ar varu atņem viņiem (latviešiem) nolaupīto zemi atpakaļ, tas ir noziegums, kas ir sodāms ar latviešu asiņu izliešanu. — Muižu atņemšana baroniem un atdošana latviešiem tā tad ir noziegums, kas sodāms ar asinīm.

Prof. Dr. med J. Alksnis apgabaltiesā izsakās, ka Niedra sarunās izteicies, ka viņš nepiekrīt Tautas padomes platformai, bet piekrītot tam uzskatam, ka vēlēšanās ir pielaižami vienīgi zemes īpašnieki. To pašu, saprotams, gribēja ari Golcs. Tādējādi vāciešiem Latvijā būtu nodrošināta noteicošā un valdošā loma.

Golcs Latviju, Lietuvu, Igauniju, Krieviju grib padarīt atkarīgas no Vācijas un kolonizēt ar vāciešiem. Ari šai ziņā Niedra saprotas ar Golcu un iet ar to kopā. Viņš nevar iedomāties pilnīgi brīvas un neatkarīgas Latvijas. Viņš Latviju var iedomāties tikai vai nu atkarīgu no Krievijas vai atkarīgu no Vācijas, šādā vai tādā veidā. Francija, Anglija, tā viņš domā, ir par tālu, lai mūs spētu apsargāt pret Krieviju vai Vāciju. Kamēr Krievija vēl bija stipra un varena un kamēr tā viņam šķita esam spēcīgāka par Vāciju, tikmēr viņa prāts tam sacīja, ka jāturas ar Krieviju un viņš pat pacēlās uz tā līmeņa un sajūsminājās tā, ka dziedāja savu «morituri dziesmu» vāciešiem, jo bija pārliecināts, ka saujiņa Baltijas vāciešu pret milzīgo Krieviju un stipro lielo krievu tautu, tikpat nekā nepaspēs. Latvieši tāpēc var mierīgi pieslieties krieviem un par Baltijas vāciem nelikties neko daudz zinot. Respekts pret Baltijas vāciem viņam tomēr bija i tad. Viņš tos vēl vienmēr turēja par stipriem, lai gan domāja, ka zem stiprā krievu cāra spārniem mums no vāciem nav jābaidās. Bet tiklīdz kā Krievija bija sabrukusi, tiklīdz kā Vācija to bija uzvarējusi, tiklīdz kā bija noslēgts Brest-Litovskas miers, Niedra Vācijā ieraudzīja vai visstiprāko valsti pasaulē. Vācija četrus gadus bija cīnījusies vai ar visu pasauli un nebija tikusi pārspēta. Pret frančiem, beļģiem, angļiem, amerikaņiem, italiem Vācija ari bija guvusi spīdošas uzvaras. Ja nu ari vāciem pret visu pasauli rietumos beidzot būtu jāpiekāpjas, tad austrumi tiem vēl vienmēr vaļā. Krievija ir uzvarēta, izirusi, tur bijušā cāra Krievijā Vācija var izplatīt

un izplatīs savu varu. Antante, ja ari rietumos uzvarētu, būs ta nogurusi, ka nespēs vairs aizkavēt vācu nodomu izvešanu austrumos. Zem lielinieku apkaŗošanas maskas to rasi varētu panākt. Šis mērķis, kā Golcs izsakās, ir tik liels, ka viņa dēļ var ko lielu uzņemties un uzsākt, jo no tā atkaŗās Vācijas varenības pastāvēšana. Tā ir Vācijas pēdējā cerība (127. un 147. lapp.). Tā domā Golcs. Tā domā ari Golca kaŗa biedris Niedra, kuŗš nešaubīgi tic Golcam un Golca planu izvešanas iespējamībai. Uzticīgi viņš tāpēc seko Golcam. Pat pēc Cēsu kaujām! Ja nu tas tā, tad Latvijai atliek tik gāzties atkarībā, vācu apkampienos. Ja nu tas dieva lēmums, ja tam tā jābūt, tad labāk būt kunga vagaram, nekā vagara dzenamam, it īpaši vēl, ja vari vagars būt zem tik spīdošas maskas, kā «ministru prezidents». Sulaiņiem parasti mēdz būt spīdoša tērpa. Viņu vara tik pastāv kunga gribas izpildīšanā. Ja gribi paturēt spīdošo tērpu, tad jābrauc vai uz mucas. Tā notiek, ka fiktivam ministru prezidentam jābrauc uz mucas no Jelgavas uz Rīgu. Nekas. Var uzdziedāt: Uz mucas braucu dziedādams, Par vagarību domādams, Kaut tautu grūžu verdzībā, Es vienmēr vācu vagaris.

Augusts Deglavs par tādiem parasti mēdza teikt: «Kalps un kalpa vīra cilvēks». Kalps ar godbijību skatās uz savu kungu. Kungs, ja kalps paklausīgs, to pie reizes, kā no augšienes, papaijā, nosacīdams kādu atzinīgu vārdu. Niedra Golcu cildina kā goda vīru, Golcs Niedras labo sirdi, kad Niedra piekritis vācu kolonizacijas planam Kurzemē (220. lapp.).

Niedra nevar un nevar saprast, ka viņš nācis sadursmē ar 100. sodu likuma pantu. Savā aizstāvēšanās runā apgabaltiesā, Niedra savu taisnošanos iesāk šā: «Es atceros, ka priekš 19 gadiem latvju skolotāju sapulcē (Rīgas Latviešu biedrībā, 1905. gada rudenī) teicu, nesacelties pret 100. sodu likumu pantu. Mani gribēja no sapulces izsviest. Bija ari tādi, kuŗi teica, lai Niedra runā. Tagad stāvēdams tiesas priekšā, apsūdzēts uz 100. panta pamata, piedzīvoju ko līdzīgu. Jau pieci gadi esmu šķirts no Latvijas, ap sevi jūtu kā perkoņa rīboņu, bet redzu ari sirsnīgu aci uz mani pamirdzam. Jūs Niedru tiesājat kā kādu svešu cilvēku. Kā šis 53 gadi vecais cilvēks varēja iziet no sava rakstura, familijas, amata un padarīt 100. pantā paredzēto noziegumu? Tā ir mīkla daudziem. Bija d i v i cilvēki, kuŗi toreiz

teica, ka sacelties pret 100. pantu ir — grēks: nelaiķis Fr. Veinberģis un Niedra. Tad, kad vācieši bija stipri, Niedra rakstīja «Morituri» un «Līduma dūmos», bet tagad, kad vācieši salauzti, Niedra tos aizstāvot... Kā Niedra varēja tā pārvērsties? Niedra nav pārvērties. Kāds viņš bija priekš 30 gadiem, tāds viņš ir arī tagad. Ir nācis jauns laikmets un jauna taisnība. Niedra pieturas pie vecās taisnības.»

Gluži pareizi, ka Niedra pēc sava rakstura un gara ir palicis tāds, kāds viņš bija priekš 30 gadiem. Ir grozījušies tikai laiki. Niedra laika maiņā ir palicis tas pats Niedra. Cilvēka raksturs ir nemainīgs vai mainās tik ļoti lēnām. Niedra pieder pie tiem, kuŗu raksturi vai gluži nemainīgi. Pie tiem, kuŗi var sacīt: «Tempora mutantur, sed nos perduramus in illis» («Laiki grozās, bet mēs viņos paliekam tie paši»). Tādiem raksturiem ir grūti saprast pārgrozības laikā. Viņi tāpēc pieturās pie «vecās taisnības», kā to Niedra dara. Jaunās taisnības viņi nesaprot. Vecā cāŗa taisnība un cāŗa sodu likumu 100. pants prasīja paklausību cāŗa likumiem un patvaldīgā Krievijas cāŗa suverenitates atzīšanu. Niedra toreiz uzstādamies pret sacelšanos pret cāŗa sodu likumu 100. pantu, palika kas viņš pēc savas dabas bija: cāŗa padevīgs kalps vai paklausīgs pavalstnieks un kā tādam viņam tagad bija jāuzstājas pret jaunā suverenās Latvijas sodu likumu 100. panta darinātājiem. Niedraṃ bija sveša tautas dabiskākā un viņai neatņemamā pašnoteikšanās tiesība. Viņš 1905. gadā stājās pretī tautai un viņas brīvības kareivjiem, kas gribēja paši noteikt savu likteni, un Niedra lūkoja tautu noturēt atkarībā no Krievijas cāŗa. Tautas tiesības viņš nesaredz, saredz tik cāŗa sodu likumu 100. pantu, kuŗš vēršas pret tautas pašnoteikšanās tiesību. Arī 1919. gadā Niedra redz tik cāŗa sodu likumu 100. pantu, kuŗš Krievijā atzīst tik cāŗa suverenitati un prasa latviešu aklu paklausību un kalpību cāŗam. Latvijas jaunā sodu likumu 100. panta, kuŗš prasa apvienotās suverenās Latvijas republikas un latviešu tautas suverenitātes atzīšanu, Niedra nesaredz. Nesaredz arī, ka Latvija vairs nav Krievijas province. Bet tā kā nu Krievijas cāŗa vairs nav un Latvija, pēc viņa ieskata, bez kunga nevar

būt, tad jāmeklē cāŗa vietā cits kungs, Krievijas vietā cita valsts, kuŗai varētu pieslieties un kalpot. Krievijas vietā Niedra atrod Vāciju, kuŗā viņš ierauga galveno varu un noteicēju par austrumu likteni nākotnē.

Ja krievs nevar būt latviešu kungs, tad tāds lai ir vācietis. Neatkarīga Latvija nevar būt. Lai viņa ir atkarīga no Vācijas. Tāds pēc būtības ir Niedras gars.

Niedra arvien tik aizstāvējis latviešu tautu un viņas intereses! — Vai tā ir latviešu tautas interešu aizstāvēšana, ja sarīko kaŗa gājienu, lai atdotu vācu baroniem Ziemeļvidzemē sekvestrētās muižas? Vai tā ir latviešu tautas aizstāvēšana, ja grūž tautu vācu atkarībā, kas notiktu, ja Latviju kolonizētu ar vāciešiem? Pat pār latviešu līķu kaudzēm un preť Ziemeļlatvijas armiju, kas cīņās par Latvijas neatkarību, ieť Niedras ceļš, kuŗš no neatkarības ved pie atkarības, verdzības, iznīcības.

Jau pats Golcs jūtas spiests runāt par dzelzsdivizijas laupīšanas un varas darbiem Rīgā, kas pasaules priekšā ļoti kaitējuši viņas slavai un taisnot Flečeru, kuŗš ar saviem sodiem sacēlis pret sevi Rīgas iedzīvotāju un antantes komisiju dusmas (196. lapp.). Par velti Golcs tā rakstījis nav. Ja Golcs to raksta, tad laupīšanas, slepkavības, varas darbi, Rīgā notikuši ir. Toreizējais pulkvedis Balodis apgabaltiesā runā par vācu «izrēķināšanos ar iedzīvotājiem». Tūliņ pēc Baloža ierašanās Rīgā (23. maijā 1919. g.), pie viņa griezušies neskaitāmi ļaudis ar sūdzībām un lūgumiem, apturēt ļaužu apšaušanu un laupīšanas, ko izdarīja vācu kareivju nodaļas». Žurnalists Pēteris Lasis tiesā stāsta, ka viņš bijis Rīgā, kad tanī ienākuši kā uzvarētāji vācieši 1917. gadā un ari kad tanī ienākuši 1919. gadā lielinieki. Bet tādas šausmas, kādas Rīgai bijis jāpiedzīvo Niedras kabinetam ienākot, tā līdz tam nekad nebij piedzīvojusi.

P. Lašam atmiņā trīs gadījumi, kur vācu kareivji uzsaukuši: «Halt!» un bez kā tāļāk uz vietas nošāvuši cilvēkus. Pie «Komersa» viesnīcas nošauti 9 cilvēki un iemesti turpat pilsētas

kanalī. Tie tur palikuši vairāk kā nedēļu, tāpat kā uz ielām apšautie. Neviens tos nenovācis. Lasis vēlāk bijis arī uz Matīsa kapiem, kur bijuši savesti beidzot no ielām novāktie nogalinātie un salikti grēdās. Daži no tiem bijuši gluži melni.

Paklausīdams daudzu iedzīvotāju lūgumu, Lasis gājis pie ministru prezidenta Andrieva Niedras, ar kuŗu bijis jau agrāk pazīstams, lai lūgtu to pārtraukt cilvēku nogalināšanu uz ielām bez tiesas izmeklēšanas un sprieduma. Niedra viņu noraidījis pie «kaŗa ministra» Dr. Vankina. Pie Vankina Lasis bijis šai lietā trīs reizes. Pirmo reiz Vankins nemaz nav griezis vērību uz viņa aizrādījumiem, bet sācis stāstīt par savas valdības nodomiem un paskaidrot, kādēļ vajadzējis gāzt Pagaidu valdību. Otru reizi Vankins jau bijis stipri uzbudināts un teicis, ka Rīga esot pilna lieliniekų un ulmanistu, kuŗi neatzīstot viņa valdību. Ari no Cēsīm brūkot virsū ulmanisti un viņš gan zināšot, kas tam darāms, lai tiktu ar tiem galā.

P. Lasis bijis arī pie Niedras kabineta zemkopības ministra zvērināta advokāta J. Ansberģa tās pašas lietas labā, bet tas viņu norājis tikai par to, ka tas rakstot laikrakstos itin kā par divām valdībām. Esot tikai viena valdība — Niedras». Ari docents Dr. E. Putniņš stāsta, ka Niedras valdības laikā Rīgā cilvēki šauti bez izmeklēšanas un tiesas.

«Aplūkojot visu notikušo», izsakās prokurors Jansons starp citu savā beigu runā, «mēs atrodam, ka Niedras politiskā doma, izvērzdamās darbos, parādījās trīs šausmīgās asinsizliešanās — Liepājā kaŗa ostā, kur tika nošauti Pagaidu valdības uzticīgie sargu posteņi, šausmīgās cilvēku medībās, kuŗās pēc Rīgas ieņemšanas tika apkauti Pagaidu valdības piekritēji un beidzot Cēsu niknajās kaujās, kur vairumā tika nošauti Ziemeļlatvijas armijas kaŗavīri. Kad šinīs kaujās Niedras noziedzīgā griba tika satriekta, radās iespēja restaurēt Ulmaņa kabinetu, jo Niedra ar saviem domu biedriem bija spiests bēgt un apstājās tikai Jelgavā... No šī momenta sākās Latvijas brīvvalsts atjaunošanās, viņas attīstība līdz tam stāvoklim, kādā viņa tagad ir... Bet šī Ziemeļlatvijas armija atradās grūtos kritiskos apstākļos, jo bija jākaro ari pret lieliniekiem. Pateicoties V. Ozola apķērībai vācus izdevās izdzīt no Cēsīm. Par uzvarām Cēsu kaujās jāpateicās šim tautas ģeni-

jam, kuŗš varēja visu griezt Latvijai par labu. Te nu jājautā, kur Andrievs Niedra un Vankins ir strādājuši Latvijas labā, kā viņi to liecina, ja viņu dēļ tika lietas tik daudz latvju asinis? Kas būtu pretējā gadījumā, ja latvieši nebūtu guvuši uzvaru Cēsu kaujās?... Ir neapšaubāmi pierādīts, ka šīs asinsizliešanas notikušas aiz apsūdzēto (Niedras, Vankina, Ansberģa u. c.) vainas. — Ar uzvarām Cēsu kaujās panākts, ka pie mūsu politiskā apvārkšņa uzmirdzējatās trīszvaigznes, kuŗas šodien simbolizē mūsu valsti. Tā latvju tautas suverenitate, kuŗas vārdā jūs, tiesnešu kungi, pasludināsiet apsūdzētiem savu taisnīgo spriedumu, ir tā pati suverenitate, pret kuŗu Niedra un viņa kabineta locekļi bija uzstājušies ar bruņotu spēku. Izlietās asinis un ļaunais noziedzīgais Niedras nolūks pieprasa viņam, Vankiņam un Ansberģim nevis attaisnojošu, bet apvainojošu spriedumu. Es neatrodu lietā apstākļus, kuŗi mīkstinātu apsūdzēto vainīgumu un lūdzu piespriest viņiem kriminalsodu likumu 100. pantā paredzēto sodu augstākā apmērā.»

Tā starp citu prokurors Jansons...

Tiesa visus trīs apsūdzētos atzina par vainīgiem. Andrievs Niedra un Teodors Vankins notiesāti katrs uz sešiem gadiem cietoksnī, piemērojot amnestiju sods samazināms uz trim gadiem, pie kam Niedram atskaitāmi 4 mēneši, bet Vankinam 1 gads un 2mēneši iepriekšējā izmeklēšanā pavadītais laiks. Jānis Ansberģis notiesāts uz 1 gadu un 6 mēnešiem cietoksnī, piemērojot amnestiju sods dzēsts.

Rīgas Apgabala tiesas spriedumu pārsūdz (kā prokurors, tā notiesātie) uz Tiesu palatu, kur 16. apriļa Liepājas puča lietu iztiesāja 20. janvarī 1925. gadā. Tiesas sēdi atklāj priekšsēdētājs H. Lazdiņš. Tiesneši ir: N. Šaliņš, J. Beķeris, J. Ziediņš un J. Balodis. Prokurors — J. Blūms. A. Niedru aizstāv zv. adv. Krastkalns, zv. adv. Dāvis, zv. adv. palīgs K. Vanags un O. Boks. T. Vankinu aizstāv zv. adv. Rūsis. Zv. adv. J. Ansberģis aizstāvas pats. Kā liecinieki izaicināti K. Ulmanis pulkvedis leitnants V. Ozols, ģeneralis Balodis, pulkv. Bolšteins, pulkv. Zemitāns, pulkv. Ed. Kalniņš, pulkv. O. Zeltiņš-Goldfelds, G. Zemgals, Spr. Paegle, V. Beķers, virsltn. M. Gailītis, Zaķis, V. Rādens, Samsons-Himelšterns un Brimers. Niedras aizstāvis Boks paziņo, ka viņš vienojies ar apsūdzēto Nie-

dru no aizstāvniecības atteikties. A. Niedra lūdz tiesu pievienot lietai Liepājas 16. aprila puča sarīkotāju barona Manteifeļa un Armitšteta Vācijā pie notara nodotās liecības, kuŗās teikts, ka no latviešiem pučā piedalījies tikai viens cilvēks un tas esot ģeneralis Balodis. Prokurors iepazīstās ar dokumentiem un lūdz tos noraidīt. Priekšsēdētājs aizrāda, ka ja divi vai trīs nozieguma dalībnieki aizrāda, ka noziegumā piedalījies vēl kāds ceturtais, tas pirmos neatsvabina no soda. A. Niedra lūdz pievienot dokumentus vismaz līdz tam laikam, kamēr nopratina ģenerali Balodi. Tiesas priekšsēdētājs paskaidro, ka tiesa nevar «andelē» ar Niedru ielaisties un uz laiku nekad dokumentus lietai nepievieno. Niedras aizstāvis Dāvis uzsver dokumentu svarīgumu. Tiesa aiziet apspriesties. Pēc tam paziņo, ka dokumentiem varētu būt nozīme pie viena liecinieka liecības noskaidrošanas, nolemj tos pievienot lietai un uzaicināt kā liecinieku Arvedu Berģi.

Lietai pievienotās liecības ir šādas: 1)

Manteifeļa liecība par ģen. Balodi.

8. janv. š. g. Dr. phil. barons Georgs Manteifelis — Scoege nodevis Berlines notaram Dr. Karlim Görres šādu liecību zvēresta vietā:

«1) To personu skaitam, kuŗi par Ulmaņa valdības gāšanu būtu atbildīgi, vajadzēja pēc iespējas mazam būt. Par visām lietām ierobežoties vienīgi ar frontes zaldātiem. Tāpēc ari iepriekš nekādas sarunas par kabineta sastādīšanu nav vestas.

Iekam Liepājā ko varēja uzsākt, vajadzēja panākt saprašanos ar toreizējo pulkvedi Balodi. Šis bija visa pasākuma pamats. Tikai tad, ja frontē stāvošie latviešu pulki izturējās neitrali, varēja ko uzsākt. Mans brālis Hanss barons Manteifelis, Baltijas landesvēra triecienu grupas komandiers tādēļ apņēmās ar pulkvedi Balodi saprasties.

Kad komandiers no frontes atnāca Liepājā, viņš man pastāstīja apmērām sekošo: pulkvedis Balodis esot izteicis savu nemieru par Ulmaņa valdību, sevišķi par ministriem Zālīti un Goldmani. Nolūkam ministriju novākt pie malas Balodis nekādā ziņā neesot pretim runājis. Beigās viņš ar uzsvaru un no-

teikti paskaidrojis, ka viņš, kas ari nenotiktu, nekad un ne zem kādiem apstākļiem neko pret landesvēru neuzsākšot, bet par visām lietām ne pret triecienu bataljonu. Pat tiešai pavēlei uz viņiem šaut — viņš nebūšot paklausīt.

Pēc tam, kad komandieris tādējādi par Baloža labvēlīgo neitralitati bija pārliecinājies, varēja sākties darbība.

Es it sevišķi uzsveŗu, ka priekš mana brāļa, triecienu grupas komandiera, un priekš manis — Baloža neitralitate bija iepriekšnoteikums priekš visa pasākuma. Viņa piekrišana akmeņu velšanos iekustināja.

2) Marta beigās vai aprila sākumā 1920. gadā es apmeklēju toreizējo iekšlietu ministri Arvedu Bergu viņa amata telpās. Es viņam paskaidroju, pēc satura sekošo: es izstājos no landesvēra un gribu Latviju atstāt. Bet tā kā es pirmā rindā esmu piedalījies pie Ulmaņa valdības gāšanas, tad moraliski es esmu spiests palikt, lai nepamestu nelaimē citus apvainotos, kuŗiem nav iespējams Latviju atstāt. Es pats esmu ārzemnieks un varu tādēļ aiziet. Man ir pretīgi vienam glābties.

Ministrs mani vaicāja, vai es esmu ar mieru viņam dot dažus paskaidrojumus, uz ko es iegāju.

Viņš man vispirms prasīja, kas ņēmis dalību Ulmaņa valdības gāšanā. Es atbildēju: **mans brālis, kuŗš pie Rīgas krita, ģenerālis Balodis un es.** Par šo ziņu ministrs bija ļoti izbrīnējies. Es viņam paskaidroju, kas izteikts pirmā punktā. Viņš nerunāja pretim, bet neturpināja tematu. Viņš gribēja zināt, vai 16. aprila 1919. gada notikumi bijuši vērsti pret Latvijas valsti vai tikai pret toreizējo Ulmaņa valdību.

Es paskaidroju Berģa kungam, ka personas, kuŗas gāzušas kabinetu, bijušas tās, kuŗas savā laikā mazāk nekā visi citi bijušas ieņemtas pret Latvijas valsts kā tādas pastāvēšanu. Esot ievērojams, cik aplamas un sliktas ziņas latviešiem esot par politiskiem virzieniem un uzskatiem.

Ministrs nerunāja pretim un domāja, ka tas, ko es esot teicis par attiecībām pret valsti, sakarā ar uzsaukumu pret Ulmaņa valdību, jau esot ticis apgalvots dažādās latviešu aprindās.

Pēc tam, kad mēs bijām sarunājušies par dažādiem citiem politiskiem jautājumiem, iekšlietu ministrs Arveds Bergs man paskaidroja: es varu mierīgi braukt, prāvas nekādas nebūšot.

Es vēl reiz uzsvēru, ka tikai zem šā priekšnoteikuma es

varu savu dzimteni atstāt. Ministrs atkārtoja savu paskaidrojumu un bija laipnā kārtā manim palīdzīgs dabūt izbraukšanas vizu.»

Atnākušais nodeva iepriekšējo paskaidrojumu pēc tam, kad notars viņam bija aizrādījis uz patiesības pienākumu tāpat kā uz tās aizskāršanu sodu likumos paredzētām sekām.

Iepriekšējā saruna tika caur notaru atnākušam priekšā lasīta, no viņa par pareizu atzīta un no viņa pašrocīgi parakstīta sekoši:

Dr. phil. barons Georgs Manteifels-Scoege.

Dr. Kārlis Görres, notars.»

Tālāk seko zīmogu un parakstu apliecinājumi no Berlines I. zemes tiesas prezidenta, Vācijas ārlietu ministrijas un vācu sūtniecības legacijas Rīgā, bet šīs liecības latvisko tulkojumu apstiprinājis Rīgas notars Kreicbergs.

Armitsteda liecība par ģen. Balodi.
Izsniegums.

Notariata reģistra Nr. 42 par 1924. g.

J e n ā, 11. decembrī 1924. g.

Pie Tiringas notara Maksa Tunces Jēnā šodien ieradās agrāko Baltijas zemes sargu ritmeisters Džons Viljams Armitsteda kungs, kurš šim brīžam dzīvo Jenā un ir notaram personīgi pazīstams.

Viņš paskaidroja, ka esot izšķīries noprotokolēt liecību zvēresta vietā.

Pēc tam notars atgādināja Džonam Viljamam Armitsteda kungam izteikt tikai tīru patiesību un aizrādīja uz to, ka, ja viņa liecība nesaskanēšot ar tīru patiesību, viņš būšot vainīgs zvēresta pienākuma aizskāršanā un sodams.

Pēc tam Džons Viljams Armitsteda kungs paskaidroja sekošo:

«Caur šo es apliecinu zvēresta vietā sekošo: Starp 11. un 14. aprili 1919. g., kad Baltijas zemes sargu trieciena nodaļa tika novietota vilcienā uz Liepāju, komandiers Hanss barons Manteifelis devās manā un ritmeistera Šīmaņa pavadībā automobilī pie pulkveža Baloža, lai ar viņu pārrunātu neciešamo stāvokli frontē, kurš bija izsaukts caur Ulmaņa valdību, un, lai apspriestos par pretlīdzekļiem. Barons Manteifelis vēlējās

dzirdēt, kādu taisni pulkvedis Balodis ieņems stāvokli pret varbūtējo valdības gāšanu ar varu, jo viņš par tādu domāja, bet tikai zem tā priekšnoteikuma, ja pulkvedis Balodis ar savu nodaļu tam nebūs pretim.

Šā nodoma iemesls bija tikpat toreizējā latv. kara ministra izsludinātā karaspēka aizmugurē vispārēja mobilizacija, kura ieveda karaspēkā un viņa aizmugurē nezināmu skaitu nedrošu elementu, kā ari agrarreforma, kura smagi aizskāra lielu daļu no aktiviem zemes sargiem un mazināja viņu prieku uz cīņu. Pie tam bija jāieņem Rīga — un uz to ģeneralis grafs fon der Golcs un viņa karaspēks solīja savu palīdzību vienīgi zem tā noteikuma, ja valdības sistemā iestājās pārmaiņa. Mēģinājumi, panākt šo pārmaiņu miera ceļā, kā ari mēģinājumi, novērst iepriekšminētās nebūšanas, nebija izdevušies; tā tad, ja nopietni gribēja apsvērt mēģinājumu — ieņemt Rīgu, tad atlika tikai valdības maiņa ar varu un jaunas dibināšana, kura palīdz šo nodomu izvest.

Uzbrukums bez vācu palīdzības būtu palicis bez kādas izredzes, un faktiskie notikumi pie vēlākās Rīgas ieņemšanas šo pierādīja uz visnešaubīgāko.

Latviešu—krievu—baltiešu karaspēka daļas nekādā ziņā nebūtu varējušas ieņemt platāku fronti, — viss labais spārns no Rīgas — Jelgavas šosejas ierēķinot līdz leišu robežai būtu palicis nesegts.

Cik grūti veicama bija pat šī nodaļa, to visneapšaubamāki pierāda tas apstāklis, ka pulkvedis Balodis ar savu karaspēku varēja ienākt Rīgā tikai 23. maija priekšpusdienā ap pulksten 11, kad Daugavas tilti bija iesturmēti jau 22. maijā ap pulksten 2. dienā, pēc tam, kad viņš lauzis ienaidnieka pretošanos. Pie tam — ciktāl man atmiņā — triecienu daļas baterija bija piedalīta pulkvedim Balodim. —

Barons Hanss Manteifelis satika pulkvedi Balodi automibilī viena adjutanta un — cik tālu man atmiņā — viena militarārsta pavadībā ceļā no frontes «Ērzeļkroga» tuvumā. Kādās zemniekmājas vai kroga istabā tad notika saruna, kurā es biju klāt. Barons Manteifelis paskaidroja pulkvedim Balodim augšā tēloto stāvokli un prasīja, kā viņš izturēšoties ar savu karaspēku, ja triecienu daļa Liepājā apcietināšot Ulmaņa valdības locekļus, un vai viņš esot ar mieru ar savu karaspēku pie tā piedalīties, varbūt studentu bataljonu turp nosūtot. Pie tam barons Man-

teifelis ļāva pulkvedim Balodim saprast, ka viņš uzstāšoties par to, lai pulkvedis Balodis nāktu par kara ministri.

Pulkvedis Balodis, kurš uz šo atklāto jautājumu nerādījās būt sagatavots, paskaidroja, ka nevarot barona Manteifeļa uzskatam nepiekrist, jārīkojoties pamatīgi. Diemžēl, viņš nevarot savu frontes gabalu caur studentu bataljona nosūtīšanu vājināt, nedz ari kādu citu karaspēka daļu no tās atvilkt; ari personīgi viņš nevarot prom būt, — bet katrā ziņā nekā tāda neuzsākšot, kas barona Manteifeļa nodomu varētu izjaukt, un katrā ziņā ari nelikšot uz triecienu daļu šaut, ja tas viņam tiktu pavēlēts, nedz citādi kā rīkošoties naidīgi. Pēc tam kungi šķīrās, rokas sadevušies.

Barons Manteifelis un es iz sarunas dabūjām to pārliecību, ka pulkvedis Balodis pret šo nodomu izturas labvēlīgi, bet ar savu personu negrib nest nekādu risku, bet ja izdotos, tad trieciena daļas pasākumam pievienotos un nebūtu pretim jaunā valdībā ieņemt kādu augstāku amatu. Tikai pēc šīs sarunas ar pulkvedi Balodi projektētā Ulmaņa valdības gāšana kļuva par nodomu. Pulkveža Baloža atteikšanās kopā ar firstu Līvenu uzņemties diktatūru — uz ko uzaicinājums nāca vēlāk — ir izskaidrojamas ar to pašu uzmanību, ar kuru pulkvedis Balodis rīkojās visās neskaidrās situacijās un kura par jaunu parādījās viņa neitralā izturēšanās zemes sargu sadursmē ar Igauniju. —

Ja pulkvedis Balodis bija stiprs diezgan — kā viņš to pēc man pieietamām laikrakstu ziņām paskaidrojis savos liecinieku izteikumos — bez zemes sargu un vācu karaspēka palīdzības ieņemt Rīgu, — ja viņš nebija mierā ar trieciena daļas pasākumu Liepājā — kā iz viņa tālākiem izteikumiem redzams, — kāpēc tad viņš pie sarunas «Ērzeļkrogā» nav ieņēmis skaidru stāvokli un nav uz barona Manteifeļa nodomu, kurš viņam tika atklāti priekšā celts, atbildējis ar noteiktu «nē»?!

Caur savu izturēšanos viņš ir barona Manteifeļa nodomus pārvērtis darbos un ir līdzatbildīgs par 16. aprila notikumiem un visām viņu sekām.»

Pēc tam tapa iepriekšējais uzraksts Armitsteda kungam priekšā lasīts, no viņa par pareizu atzīts un no viņa pašrocīgi, kā nākas, parakstīts: parakstījis Džons Viljams Armitsteds, Baltijas zemes sargu ritmeisters.

Parakstījis Makss Tunce, Tiringas notars.

(Tāļāk seko parakstu un zīmogu apliecinājumi no Tiringas zemes tiesas prezidenta, Tiringas izglītības un justicijas ministrijas, Tiringas valsts ministrijas, Vācijas ārlietu ministrijas un vācu sūtniecības legacijas Rīgā).

Tā skan Manteifeļa un Armitsteda liecības.

Kā pirmo liecinieku tiesu palatā nopratina bijušo ministru prezidentu K ā r l i U l m a n i. Vispirms tam dod Dona parakstītās pavēles un dislokacijas planus, lai apliecinātu, vai tie īsti. Lieciniekam Dona paraksts nepazīstams un tiesā iesniegtie viņa parakstītie dokumenti nekad nav bijuši rokā. Priekšsēdētājs jautā, vai apsūdzētam Niedram varējis būt zināms, ka Ziemeļlatvijā bez igauņiem atrodas arī latviešu karaspēka daļas. — To nezināt nemaz nav iespējams. To varēja zināt un zināja katrs cilvēks un tādiem, kas uzņēmās valdības darbu, tas bij jāzin. No Zviedrijā vervētiem brīvprātīgajiem uz Latviju atbrauca tikai dažas personas. Starp Niedras sastādītiem 7 saprašanās punktiem un vācu komitejas 14 punktiem nav faktiskas starpības. Starpība tikai tā, ka pirmos sastādījis Niedra, pēdējos agrāki vācu muižnieki. — Bijis paredzēts atjaunot veco muižniecību.

Sarunas ar Niedru par vienošanos lieciniekam bijušas, bet tām nebij panākumu tādēļ, ka ieskati tāļu šķirušies vissvarīgākajos jautājumos. Niedra pastāvējis uz iekšējās politikas virziena un agrārās reformas pilnīgu grozīšanu un paziņojis, ja to nedara, tad nekāda kopdarbība viņam ar Pag. valdību nav iespējama. Aizstāvis Vanags jautā, vai liecinieks bijis Rīgā pēc tam, kad no turienes izdzīti lielinieki? Liecinieks atbild, ka visiem zināms, ka Pagaidu valdība atgriezās Rīgā 8. julijā. Vanags atkārto to pašu jautājumu tikai citādā variacijā, bet priekšsēdētājs jautājumu noraida. Niedra jautā, kāpēc Tautas padomei 12. maijā nebij zināms, ka Ziemeļlatvijā pastāv latvju armija? — To zināja. Ja par to nav bijusi runa, tad tikai tādēļ, ka šis jautājums nav bijis dienas kārtībā un ka nav bijusi vajadzība par to runāt.

Z a ķ i s liecina, ka Valkā sasaukts zemturu kongress no četriem apriņķiem. Šinī kongresā Niedra bijis delegats no Cēsīm. Uz jautājumu, vai Niedram bijusi izdota pilnvara no zemturu padomes un vai Paeglim bijis zināms, ka Niedra ir dele-

gats, liecinieks atbild, ka Paeglim esot bijis zināms, ka Niedra esot bijis kongresa dalībnieks un ka viņam tikusi izdota pilnvara. Tādas pilnvaras, aizstāvēt iedzīvotājus valdības iestādēs prēt pārestībām, bijušas katra apriņķa padomes loceklim. Vai igauņi izdarījuši rekvizicijas? Valmierā 26. maijā (1919. g.) ienākuši igauņi un izdarījuši rekvizicijas. No vairāk noliktavām aizvestas mantas, atlaužot veikalus. Uz kāda pamata rekvizicijas izdarītas, to liecinieks nezin pateikt. — Rūsis jautā, vai rekvizicijas izdarītas pēc izsludināta plana? Atbild, ka igauņu rekvizicijas netikušas izsludinātas. Ieradušies igauņi atlauzuši noliktavas un mantas aizveduši. Tanī laikā Valmierā Pagaidu valdības vārdā rīkojušies Bankins kā komandants un Pētersons kā finansu vadītājs. Tie apturējuši ari igauņu rekvizētās mantas. Pētersons drukājis pastmarkas. Niedra vaicā, vai pastmarkas, kuras Pētersons drukājis pie Dūņa, bijušas tādas pat, kā tās, kuras Ulmanis Rīgā drukājis, kaut gan zināms, ka tās nekad tādas nevarēja būt.

Bijušais tirdzniecības un rūpniecības ministrs Spr. Paegle liecina, ka Niedra bij gan zemturu kongresa priekšstāvis, bet kā tādam viņam nebija tiesības rīkoties **pret kongresa rezolūciju — visiem spēkiem pabalstīt Ulmaņa valdību.** Amerikaņu pārstāvis Grīns ziņojis Paeglem, ka Niedra griezies pie viņa ar saviem priekšlikumiem it kā zemturu padomes vārdā. Vācieši Niedras laikā sagatavojuši izvešanai vairākus tūkstošus vagonus koku, ādu un linu. Izvesto mantu vērtība bijusi vairāk simtu miljonu rubļu liela.

No Ventspils, Liepājas, Jelgavas gājuši uz Vāciju katru dienu 100 vagoni ar dažādiem materialiem. Krievi gan evakuēja no Rīgas kara laikā fabrikās, bet dzelzs šinas, tiltu daļas un tamlīdz aizmugurē vajadzīgās daļas tika vēl pievestas klāt. Paegle redzējis divas vācu valodā rakstītās un **Niedras parakstītās atļaujas, izvest uz Vāciju dzelžu lēģerus.** —

Bijušo iekšlietu ministri A. Berģi tiesa nopratina sakarā ar jaunpievienotiem dokumentiem. Tur kāds Dr. phil. Georgs Manteifelis, kritušā Manteifeļa brālis, raksta: «Puču organizēja mans brālis, es un ģen. Balodis». Manteifelis raksta, kā to pašu viņš stāstījis iekšl. ministrim Arvedam Berģim, lūgdams atļauju izbraukšanai no Latvijas. Berģis par tādu absurdu sarunu nekā nezin un paskaidro, ka pie viņa jau griezies pilsonis Boks, ar lūgumu, apliecināt šādu sarunu, bet Berģis, sapro-

tams atteicies, jo tādu sarunu neatcerās. Ja Manteifelis būtu minējis Balodi un sevi kā pučistus, tad Berģis būtu sarunu iegaumējis un nebūtu Manteifeli izlaidis no Latvijas. —

Ģeneralim Balodim vispirms rāda Dona pavēles un dislokacijas planus. Liecinieks atzīst, ka paraksti uz dokumentiem īsti. Dislokacijas plans nav gluži pareizs, tādēļ ka tanī nav atzīmētas tās latviešu daļas, kas patiesi atradušās frontē un ari uzdotais kareivju skaits nav pareizs. Trūkstot Bauskas bataljona, Durbes un Liepājas karaspēka daļas. Pavisam aprīļa beigās 1919. g. latviešiem Kurzemē bijis 1400 štiku un 40 ložmetēju. Pavēles saņemtas ļoti bieži un no vienas, kas atrodas tiesā, nav nosakāmas latviešu brigades gaitas un darbība.—Priekšsēdētājs jautā, vai liecinieka bijusi sarakstīšanās vai saruna ar Manteifeli par to, ka tad, ja gāztu Ulmaņa valdību, viņš piekristu un pabalstītu valdības gāzēju. Liecinieks šādas sarunas iespējamību kategoriski noliedz. Ja viņš ari būtu gribējis pučistus pabalstīt, tad tanī pat reizē viņš jau nebūtu vairs latviešu brigades komandiers, jo kareivji to padzītu. Bet kā varējusi celties versija par to, ka viņš sazinājies ar pučistiem, tam zināms.

Pēc tam, kad bijusi nobeigta šīs prāvas iepriekšējā izmeklēšana un nolikta iztiesāšana apgabala tiesā, Niedras tagadējais aizstāvis Vanags Vērmaņa dārza restoranā vairāku virsnieku klātbūtnē izteicies, ka nu esot pienācis laiks noķengāt Ulmani un Balodi. Viņam esot rokās dokumenti, ar kuŗiem varot nomelnot Balodi un Ulmani.

Niedra jautā, vai notikusi saruna ar V. Ozolu (Carnikavā) par pāriešanu Zemitana pusē, uz ko Balodis atbild, ka notikusi.

Bijušais Tautas padomes priekšsēdētāja biedrs G. Zemgals liecina, ka priekš 12. maija saņemta Niedras vēstule ar brīdinājumu nenoturēt Tautas padomes sēdi, bet pēc 12. maija sēdes Tautas padomes prezidijs un dažu frakciju locekļi apcietināti. Pagaidu valdības locekļu apcietināšanu izdarījuši vācieši. Kad Zemgals apcietināts, vai Niedra ari atradies apcietinājumā? Zemgals atbild, ka Niedra toreiz bijis nolaupīts. Vai par atsvabināšanu rīkojumu devis Niedra? Zemgals tā nezinot. — Vai socialistu frakcija izstājusies no Tautas padomes? Zemgals atbild, ka kādreiz tā izstājusies, bet 16. aprilī socialisti Tautas padomē vēl bijuši. —

Barons Brimers (Brümmer) uz priekšsēdētāja jautā-

jumu, vai viņš vedis politiska rakstura sarunas ar Niedru V. Beķera klātbūtnē, atbild, ka viņam bijusi gan saruna ar Beķeri, bet Niedras tur klāt nebijis. Ieaicina liecinieku Beķeri. Tas noteikti apgalvo, ka Brimers vedis sarunas ar Niedru viņa klātbūtnē par latviešu apvienošanos ar vācu muižniekiem. Kad priekšsēdētājs atgādina Brimeram pretrunas, tas atbild, ka vairs neatceroties, vai Niedra bijis klāt vai nē. Rūsis jautā, vai Niedras mazā kabineta lēmumus akceptējis lielais kabinets? Brimers atbild, ka par to nekā nevarot teikt. Vanags jautā, kādam nolūkam dibināts mazais kabinets? Atbild, ka tanī nolūkā, lai ātrāki varētu izšķirt kara lietas.

Pulkvedis-leitnants Zeltiņš (Goldfelds) liecina, ka ultimatumu priekš Cēsu kaujām nodevis nevis baronam Rādenam, bet Līvena štaba priekšniekam.

Rādens saka, ka pavēli sākt Cēsu uzbrukumu devuši Jēna un Flečers. Priekšsēdētājs jautā par landesvēra sastāvu. Rādens stāsta, ka landesvērā maijā bijis apm. 5000 cilvēku.

Bijušais Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieks Zemitāns uz priekšsēdētāja jautājumu vai Zviedrijā savervētie brīvprātīgie piedalījušies ziemeļu frontē, atbild, ka nav piedalījušies, jo tie, noraidīti, ka iznākuši par dārgiem. — Vācieši uzsākuši pirmie kauju.

Pulkvedis Kalniņš stāsta par igauņu un latviešu sarunām ar vāciešiem. Dr. Vankins ari piedalījies, bet neko nerunājis, vienīgi paziņojis, ka Latvijas valdības (t. i. Niedras valdības) vārdā uzstājoties majors Flečers(!).

Par ultimatumu Kalniņš nekā nezin. Niedra lūdz liecinieka atgādināt nodoto liecību Satv. sap. izmeklēšanas komisijai, kur iet runa par Ziemeļarmijas fronti. Kalniņš sniedz paskaidrojumu un apstiprina agrāk izteikto. Niedra jautā, vai Kalniņš runājis Latvijas, jeb Igaunijas vārdā. Liecinieks atbild, ka Latvijas vārdā. Niedra lūdz norādīt uz agrāk izteikto, kur minēts, ka Kalniņš runājis Igaunijas vārdā. Noskaidro, ka pilnvaras izdotas no igauņu virspavēlnieka, bet Kalniņš runājis ari kā Latvijas pārstāvis. Niedra jautā, uz kādas pilnvaras pamata Igaunija ieņēmusi Latvijas teritorijas daļu? Kalniņš atbild, ka igauņi ieņēmuši Latvijas daļas, lai izdzītu lieliniekus. Nekādu līgumu neesot bijis.

Bijušais Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba priekšnieks un faktiskais Cēsu izšķirošo kauju vadītājs pulk-

vedis-leitnants V. Ozols uz priekšsēdētāja jautājumu, vai redzējis Zemitāna pilnvaras attiecībā uz Zemitāna iecelšanu par virspavēlnieku, atbild, ka tādas neesot redzējis, bet tādas bijušas. Tad liecinieks raksturo viņa apcietināšanas apstākļus no Pag. valdības un vāciešiem. Ar ko pamiers tika slēgts pēc Cēsu kaujām? Tāds neesot slēgts. Kas pirmais uzbrucis pie Cēsīm? Liecinieks stāsta, ka Golca armijas kolonas. Adv. Dāvis jautā, ar ko liecinieks var pierādīt, ka Zemitānam ir pilnvara uz virspavēlnieku. Ozols atbild, ka Zemitāns izdodams pavēlēs, parakstījies kā virspavēlnieks. Zemitāna nozīmēšana par virspavēlnieku armijai nākusi negaidīta, jo domāts, ka tāds būs Jansons. Prokurors jautā, vai Manteifelis nav licis priekšā Ziemeļlatvijai iet vienotā frontē pret lieliniekiem. Liecinieks saka, ka tāda priekšlikuma neesot bijis.

M. Gailīts uz priekšsēdētāja jautājumu, vai viņš esot konfiscējis apsūdzētā Niedras īpašumus, atbild, ka viņš to uz pilnvaru pamata darījis. Tāpat atsavinātas tās muižas, kuŗu īpašnieki piedalījušies 16. apriļa pučā. Tas stāsta, ka vēl priekš Cēsu kaujām, Valkas, Valmieras un Limbažu pilsētu, Rūjienas, Strenču, Smiltenes un Mazsalaces miestu un 54 pagastu pārstāvji iesnieguši memorandumu sabiedroto misijām, kuŗā aizrāda, ka iedzīvotāji atzīst vienīgi Tautas padomi un tās iecelto Pagaidu valdību. Niedra gājis cīņā, lai iznīcinātu iekaŗoto brīvību. Stāsta par vācu armijas briesmu darbiem. Niedra jautā, kādi domāti Niedras briesmu darbi? Noskaidrojās, ka M. Gailīts vācu kaŗaspēka briesmu darbus atzīst par Niedras darbiem.

Še jāpiezīmē, ka faktiski tas tā ari ir. A. Niedra bija tās valdības ministru prezidents un Dr. T. Vankins kaŗaministrs, kuŗas vārdā Golcs ar saviem kaŗa pulkiem gāja cīņā pret Ziemeļlatvijas armiju, kuŗa kopā ar igauņu armiju cīnījās pret lieliniekiem par savu tēva zemi, Latvijas un Igaunijas neatkarību. Viņas tāpat kopēji ari uzstājās un cīnījās pret Golca-Niedras-Vankina armiju, kas gāja cīņā pret neatkarīgo Latviju gribēdama to padarīt atkarīgu un kolonizēt ar vācu kareivjiem un zemkopjiem. Par kaujās izlietām asinīm un vācu armijas briesmu darbiem atbild Niedra un viņa kabineta locekļi.

Pulkvedis Bolšteins liecina, ka pie viņa kāda rīta ag-

rumā griezies Niedra ar saviem 7 punktiem, ieteikdams tos atzīt un atbalstīt. Liecinieks nekādas atbildes neesot devis.

Samsons stāsta par landesvēra sastāvu. Landesvērs maijā bijis apm. 5000 cilvēku liels.

Liecinieki nopratināti. Sēdi pārtrauc. Pēc viņas atjaunošanas priekšsēdētājs stāda dažus jautājumus apsūdzētiem. Niedra atbild, ka 4. vai 5. junijā dabūjis zināt, ka Ziemeļlatvijā atrodas latviešu karaspēka daļas. Uzņemoties ministru prezidenta pienākumus tā nolūks bijis: 1) atsvabināt Rīgu no lieliniekiem un 2) nodot varu latvju tautas rokās. Priekšsēdētājs aizrāda, ka Latvijā jau bijusi Pag. valdība, kas centusēs pēc tā paša mērķa. Pēc garākas sarunas Niedra paskaidro, ka neatzīst 18. novembri par to dienu, kad būtu dibināta tiesiska Latvijas valsts. Priekšsēdētājs atgādina, ka pēc Senata izskaidrojuma jau šaubas vien par 18. nov. akta tiesiskumu uzskatāmas par noziegumu, bet Niedra paliek joprojām pie sava. — Kādēļ rīkojis kara gājienu uz Valmieru un Valku, kad jau zinājis, ka tur lielinieki nav, bet ir latvju armijas daļas? — Igauņi laupījuši. Vai atceras uzsaukumu latvju iedzīvotājiem, kurā uzaicināts 1. julijā vēlēt pagaidu parlamentu, kaut gan tāds jau bijis? —Atcerās. Apsūdzētais izvairās, ka šis pagaidu parlaments nav bijis domāts Tautas Padomes vietā. — Kur ņemti iesniegumi par ģenerali Balodi? Niedra atsakās uz šo jautājumu atbildēt un noraida pie aizstāvjiem. Aizstāvis var uz šo jautājumu atbildēt. Vanags atbildes vietā sāk stāstīt par Maideļa liecību. Priekšsēdētājs pārtrauc. Vanags vēl reiz mēģina stāstīt, kā radusēs vajadzība pēc šī dokumenta, bet kad priekšsēdētājs to vēl reiz pārtrauc, īsi pasaka, ka dokuments saņemts no kāda cilvēka Vācijā.

Vanags paziņo, ka kāda persona aizbraukusi tiem pakaļ uz Vāciju, bet Dāle saka, ka saņēmis tos no pilsoņa Boka. Niedra stāsta, ka viņš no tiesas neesot izvairījies, un par tam sods neesot paaugstinams. Viņš aizbraucis uz ārzemēm tāpēc, ka ticis Liepājā nolaupīts, tāpēc, ka tam sekvestrēts īpašums un vēl tāpēc, ka pārāk agri izsludināts par valsts nodevēju. Prokurors lūdz jautāt, vai apsūdzētie aizbraukuši ar vizām un kādos apstākļos viņi to darījuši. Niedra saka, viņam no Latvijas bijis tikpat žēl šķirties, cik žēl upurēt slimo zobu, bet viņš nevarējis palikt. Vīzas uz ārzemēm varēts dabūt tikai Niedras valdības laikā. Niedram bijusi viena pase no konsistorijas un vie-

na no vācu militarās varas Liepājā. Izbraukuši viņi kopā ar Vankinu un Ansbergu 4. klases vagonā.

Bijusi jāglābj dzīvība. Vankins baidījies, ka viņu neizdod igauņiem, kas tam draudējis toreiz, kad tas aizturēts jūrmalā, bēgot no Rīgas uz Jelgavu. Bet Ansberģis paskaidro, ka Bermonta uzbrukums viņu pārsteidzis Āgenskalnā un tā viņš palicis viņā pusē. Prokurors jautā Niedram, kas viņu iecēlis par ministru prezidentu un Vankinam, kas viņu iecēlis par armijas virspavēlnieku? Niedra atbild, ka tas redzams sēžu protokolos, bet Vankins saka, kā ģeneralis fon der Golcs.

Tiesas priekšsēdētājs pasludina iepriekšēju izmeklēšanu par slēgtu. Vārds prokuroram Blūmam:

«Augsti godātie tiesnešu kungi. Vairāk kā 5 gadi pagājuši no tā laika, bet mūsu tauta ļoti intensivi reaģē uz šo lietu. Šinīs piecos gados uz apsūdzēto sola ir sēdējuši gan rakstnieki, gan žurnālisti, gan valstsvīri, bet nekad interese sabiedrībā nav bijusi tik liela. Tas nozīmē, ka nekad mūsu valstī nav tiesāti tik lieli noziedznieki.

Apsūdzētie tiesājami uz 51. (kurš runā par noziegumu ar iepriekšēju norunu) un 100. panta pamata. Pie mums spēkā nevis 1903. g. 100. p., kurš paredz nāves sodu par sacelšanos pret valsts pamatlikumiem, bet Kerenska 100. p., kurš nozīmē mūža spaidu darbus par sacelšanos pret pastāvošo valsts iekārtu.

Vai ir pierādīts, ka apsūdzētie ar varu mēģināja gāzt pastāvošo valsts iekārtu? Ja, pilnos apmēros. Pirmā instance konstatēja, ka 1. febr. 1919. g. bij nobibināta Ziemeļlatvijas armija. 13. febr. Niedra aizbrauc uz Liepāju, lai it kā sagatavotos darbībai lielinieku aizmugurē. Varbūt viņš zināja par ziemeļarmiju un gribēja dibināt paralelus spēkus uz savu roku? Pieņemsim, ka datumu sakrišana ir nejauša. Niedra gan sāk strādāt aizmugurē, taču ne lielinieku, bet Ulmaņa aizmugurē, 18. febr. ar tvaikoni «Runeberg» iebrauc Striks ar Edlundu. Tas ir īsi pēc tam, kad Niedra ieradies Liepājā. Strika nākamo ministru starpā figurē Ansberģa vārds. Pieņemsim, ka tā atkal sagadīšanās. Izmeklēšanas tiesnesis atrod, ka reizē ar Niedru Liepājā uzturējies kāds Vācijas hercogs. Niedra sāk runāt un rakstīt par saprašanos taisni tad, kad uz Edlunda paketes at-

rod Vidzemes muižniecības zīmogu. 12. aprilī Niedra otrreiz pāriet fronti, pa ceļam iegriezdamies pie Baloža. Taisni tanī momentā Balodis saņem rīkojumu no Golca, ka latviešu telefonisti jāpārmaina pret vāciešiem. Atkal ir sakrišana. Pēc tik daudz šādam parādībām jau jāsāk runāt par 51. pantu. Vankins 7. aprilī pārgāja fronti no Rīgas puses. Nav izslēgts, ka viņi ar Niedru satikās Jelgavā. 16. aprilī notiek pučs. Taisni puča laikā Vankins ierodas «L. Sarga» redakcijā, lai visi redzētu, ka viņš nav starp pučistiem. 23. apr. Niedra izbrauc no Rīgas, iepriekš saņēmis Ansberģa padomu — slēgt līgumu ar ko vien grib. Tanī pašā dienā Niedru sagaida vācu štaba divjūgs. Balodis no visas šīs lietas nekā nezināja, tā tad viņa telefonisti ir bijuši vājāki. Uzreiz Niedram atrodas 7 punkti, ar kuriem viņš brauc pie Baloža. Lai gan līdz 10. maijam, kad Niedra sastāda valdību, ir 2 nedēļas, viņš tomēr zin, ka tam nebūs vaļas tikties ar dēliem.

Uz 25. aprili Borkovskim bij nolikta apspriede par jaunā ministru prez. izvēlēšanu. Jau sesto reizi datumi sakrīt.

Nejauši Niedra dabū zināt, ka viņš ievēlēts par prezidentu. Nejauši aizkavējās Niedras telegrama Balodim. Pa to laiku Niedra ved sarunas ar Ulmani. 12. maijā var sanākt Tautas padome, Ulmaņa valdība pastāv, tāpēc Niedra 10. maijā sastāda valdību un dod rakstu, lai Tautas padome tiktu izklīdināta. Te jau ir varas akts. Vankina runas Rīgā, ka jāapšauj ulmanieši, nav tikai vārdi, bet plans. Pēc Rīgas ieņemšanas Niedras karaspēks steidzīgi dodas uz Cēsīm, kur jau stāv pretlielinieciskskaraspēks. Kāpēc ne uz Latgali? Izkaidrojums atrodams Strika paketā: nākamā Baltijas valstī Latgale kā sastāvdaļa nebij paredzēta. 3. junijā Vankins aizbrauc uz fronti. Taisni tanī dienā landesvērs saņem pavēli iet uzbrukumā. 6. jun. iestājās kabinetā Ansberģis. 7. ieņēma Cēsis un 8. kabinets lēma, ka enerģiski jāturpina uzbrukums Valmierai un Valkai. No šīs dienas sākot visus lēmumus paraksta tikai apsūdzētie. Niedra atzinās, ka jau 5. junijā zinājis, ka ziemeļos ir latvieši. Taisni tagad nāk svarīgākie notikumi, kur konstatējama apsūdzēto noziedzība. Viņi sūta deputaciju uz Berlini, lai vācu daļas neatsauc taisni tad, kad latvieši lūdz sabiedrotos, izvākt vācus. 18. junijā Vankins tiek iecelts par virspavēlnieku. Kam tagad tāda ģeneralisima vajadzēja? Tāpēc, ka 20. junijā visas latviešu daļas tika uzaicinātas padoties Vankinam.

Te piemērojams 51. p. Niedra izsludina uz 1. juliju «tautas vietnieku» vēlēšanas. Te skaidrs mēģinājums, gāzt pastāvošo iekārtu.

Apsūdzētie uzbrukuši valsts varai taisni kritiskā momentā. Viņi nav pelnījuši, ka viņiem sodu mīkstina. Viņi paši, visi 3, bij sacelšanās ierosinātāji un organizētāji. Satversm. Sap. 19. augusta amnestijas akts piemērojams ne tā, kā to darījusi apgabaltiesa. Ansberģim sods nav atlaižams.»

No aizstāvjiem pirmais runāja zv. adv. V. Dāvis. Niedra sēdot uz apsūdz. sola par dzimtās zemes nodevību, kuŗas mīlestību izteicis savos darbos. Ari pirmais ministru kabinets saistījies ar vāciešiem, kuŗu rokās bijusi visa vara. To darījis ari Niedra. Citādi rīkoties Niedra nevarējis. Niedra gribējis novērst visus šķēršļus, kas vilcināja Rīgas atbrīvošanu. Ari Ulmani tas gribējis dabūt atpakaļ. Ulmanis pusi kaŗaspēka atstājis Liepājā savas rezidences un personas apsargāšanai. Neesot nekādu pierādījumu, ka Zimitāns bijis virspavēlnieks, bet ja nebijis vispavēlnieka, tad nebijis ari ko gāzt. Ārzemju misijas vienmēr rēķinājušās ar Niedras valdību. Niedras rīcībā neesot nozieguma. Lūdz prokurora apelaciju noraidīt un Niedru attaisnot.

Zv. adv. pal. Vanags iesāk ar aizrādījumu, ka apgabaltiesa strīpojusi Niedram inkriminējumu par puču, un izteic pārliecību, ka to ievēros ari tiesu palata. (Priekšsēdēt. «Neraizējaties par tiesu palatu, viņa zinās ko darīt»). Drošu pierādījumu neesot. Niedra un visi citi, kas ap viņu pulcējušies, gribējuši tikai glābt to, kas vēl glābjams. Lūdz apsūdzēto attaisnot.

Zv. adv. Rūsis aizstāv Vankinu. Savu dzimteni aizstāvējuši kā latvieši, tā ari vācieši. Liela daļa pārpratumu radusies tamdēļ, ka trūcis savstarpējās uzticības.

Vēl Rūsis saka, ka Vankins esot bijis liels nacionalists un puču nosodījis. Nekāds ģeneralisims Vankins nebijis. Viņš uzskatījis par pretinieku nevis latviešus, bet igauņus.

Ansberģis savu aizstāvēšanās runu tura pats. Viņš bijis zemkopis un 12 g. stāvējis Centralbiedrības un «Konzuma» priekšgalā, tālab «pilnīgi dabīgi» minēts Strika sarakstā un iekļuvis Niedras kabinetā kā zemkopības ministrs. Niedru informējis tikai par Rīgas apstākļiem. Nedrīkstējis pabalstīt nespēcīgo Pag. valdību. Viņš neesot godkārīgs un nepieķirot

sev tik lielu lomu Niedras kabinetā. Jurisprudence neesot īsta politiķa izglītība, tālab vaina viņam mīkstināma.

Prokurors ņem vārdu un saka, ka Striks, acīmredzot, bijis par Ansberģi labi informēts. Kad Ansberģis iestājies pie Niedras, Diparkē pagriezis Niedras kabinetam muguru.

Vēl prokurors pakavējas pie 100. p. komentariem un atrod, ka apsūdzēto darbība bijusi tiklab fiziska, kā psichiska. Niedra bij nozieguma ierosinātājs, jo pats sastādīja revolucionārā ceļā valdību. Niedra atzina, ka Pag. vald. eksistē, jo kā tad citādi viņš laikā no 10. apr. — 26. maijam būtu vedis ar to sarunas? Ja Niedra bij vidutājs, tad viņš nevarēja būt vidutājs starp esošu varu un neesošu. Prokurors prasa augstāko soda mēru: «Par nožēlošanu, vairāk par mūža katorgu tiesa piespriest nevar».

Andrievs Niedra pēdējo vārdu sāk ar prokurora apsūdzības pielīdzinājumu grieķu sofistu loģikas problemām. Šie filozofi mācījuši, ka ja cilvēkam izplūc vienu matu, vēl nevarot teikt, ka tas plikgalvis, — divus matus — ari nē. Nu vajagot noskaidrot, cik matu jāizplūc, lai cilvēku varētu saukt par plikgalvi? Tāpat prokurors savācis veselus 16 gadījumus vai nejaušības, kuŗas katra par sevi vēl neesot noziegums, bet visām kopā — vajagot būt noziegumam.

Gandrīz divas stundas garajā runā Niedra nopūlas apgāzt prokurora uzrādītās nejaušības, kuŗas turpinājušās nepārtrauktā virknē kā viena otras seka, tad pāriet atkal uz bilžainiem salīdzinājumiem. Vidus laikos bijis paradums, lai pierādītu apsūdzētā nevainību vai vainu, devuši tam rokā nodedzinātu dzelzi. Tādu dzelzi tagad sniedzot viņam ari tiesa. Viņš labprāt to saņemšot, jo viņa ticība savai nevainībai esot lielāka, nekā sāpes un ciešanas, kādas varētu radīt viņa notiesāšana. Jau visi pagājušie trimdā pavadītie gadi esot no viņa mūža izslaucīti kā mēsli, ko viņš tagad slaukot ārā no savas cietuma istabas. Viņš labprāt būtu atdevis šos gadus latvju tautai. Bet tā vairs neesot tā tauta, kuŗu viņš kādreiz pazinis. Tagadējā tauta esot iedzīvojusēs uz muižniekiem atņemtās zemes rēķina.

Vankins īsi raksturo savu darbību Niedras kabinetā un lūdz tiesu viņu attaisnot. Pēc pulksten 12. naktī tiesa aiziet taisīt spriedumu un to pasludina plkst. 1,45 m., ka apgabaltiesas spriedums apstiprināts.

Andrievs Niedra un Teodors Vankins notiesāti uz 6 gadiem

cietoksnī, amnestējot šo sodu uz pusi, bet Jānis Ansberģis uz 1 g. 6 mēn. cietoknī, sodu uz amnestijas pamata dzēšot.

Pret latviešu tautas suverenitati tā tad uzstājušies Niedra, Vankins un Ansbergs ar bruņotu spēku, kas prasījis daudz latviešu asiņu un dzīvību.

Kas uzstājas pret tautas suverenitati, tas pastrādā vislielāko noziegumu, kādu vien tik var iedomāties. Kas to dara, grūž tautu atkarībā, verdzībā.

Šādu Latvijas neatkarības un latvju tautas suverenitates grāvēju nav tik vien kā Niedra, Vankins, Ansberģis, bet viņu ir vesels leģions. Ne tik vien Niedra, Vankins, Ansbergs tiesājami un sodāmi. Visi vainīgie saucami pie atbildības. Netaisni būtu, ja tikvien Niedru, Vankinu, Ansberģi sodītu. Viss Niedras kabinets ir vainīgs un saucams pie atbildības. Profesors Dr. jur. Sokolovskis, Niedras kabineta ministrs, kurš tiesā figurēja tik kā liecinieks, taisni ir uzstājies kā liels Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kolonizators. Jakolonizējot Latvija tā, ka latviešu valodas vietā lai atskanētu tik vācu valoda. Viņš par latviešiem 1905. g. runā kā par «mordbreneriem» Kurzemē un Vidzemē» u. t. t. Cik plaša ir sazvērestība pret apvienoto neatkarīgo Latviju un latvju tautas suverenitati, to pierāda vairāku liecinieku runas apgabaltiesā Niedras prāvu iztiesājot. Pulkveža-leitnanta Zeltiņa (Goldfelda) liecība daudz ko spilgti apgaismoja. «Es dzīvoju Hamburgā», tā Zeltiņš iesāk, «kad saņēmu vēstuli, lai iestājos Baltijas landesvērā. Atbraucu no Vācijas un iestājos landesvērā. Bet drīz es tur redzēju savādas tendences. — Es neesmu Latvijas vācietis, neesmu monarchists. Es skatījos tīri bezpartējiski. Man likās savāds landesvēra gara stāvoklis. Es dzirdēju aģitaciju pret Latvijas valdību. Te majors Flečers sasauca landesvēra vadoņu apspriedi Kazdangas muižā. Bet tur bija ari Bišofs, dzelzsdivizijas pavēlnieks. Bišofs turēja runu, kurā viņš teica, ka uz Latvijas teritorijas jānodibina armijas bāze vācu ķeizarvalsts atjaunošanai, ka Kurzeme jāizsauc par hercoga valsti, kuŗas valdnieks — Meklenburgas hercogs — jau esot Liepājā. Es biju zvērējis Latvijas karogam. Tādēļ gāju pie kara ministra J. Zāliša, sava augstākā priekšnieka. Ministrs manu eskadronu piekomandēja Kalpaka armijai. Ceļā uz Skrundi mani satika majors

Flečers. Kā es še nokļuvis? Es teicu, ka paklausu valdības pavēlei. Flečers atteica, ka neatzīstot tādu valdību. Pēc kāda laika dabūju zināt par Liepājas puču. Flečers prasīja, lai mani izdod vācu armijai.» — Šo pašu Flečeru, kas vēlāk pie Rīgas ieņemšanas sarīkoja briesmīgu latviešu asiņu izliešanu, Niedra aicināja par savu liecinieku.

Kad tiesas priekšsēdētājs Zeltiņu jautāja: Vai Kurzemes hercoga iecelšana būtu notikusi ar vācu nacionalpadomes («Nationalausschuss») ziņu, tad Zeltiņš atbildēja: «Ja. Par to Kazdangā runāja gluži noteikti». Prokurors: vai runāja ari par Kalpaka vajāšanu? — Zeltiņš: Visus latviešus viņi gribēja nobīdīt pie malas, jo: «tie drīz mums pāraugs par galvu.» Tā tad vācu «nacionalausschuss» Liepājā, t. i. vācu baroni (balti) toreiz gribējuši uz Kurzemi par hercogu aicināt Meklenburgas hercogu! Ar citiem vārdiem ir bijuši sazvērējušies gāzt suverenās Latvijas valdību un iznīcināt Latviju, kā apvienotu Latvijas demokratisku republiku! Vai ari visi šie baroni nav saucami pie atbildības un sēdināmi kā nodevēji uz apsūdzēto sola? Tiesā, kā Niedras liecinieks, uzstājās barons fon Brimers (Brümmer) un stāsta, ka viņš Liepājā ievēlēts vācu «nacionalausschuss'a» valdē un viņam uzdots vest sarunas ar Ulmani, vai nevarētu no kabineta atstādināt. J. Zālīti un Goldmani. Ulmanis vilcinājies dot noteiktu atbildi. Sarunas ilgušas apm. mēnesi. Beidzot, kad Ulmanis teicis, ka to nevarot izvest bez Tautas padomes piekrišanas, tad «Ausschuss» sasaucis sapulci — 16. aprilī, pēc kam ari noticis pučš. Vai tiešām šādiem vācu «nacionalausschusa» valdes locekļiem, «nacionalausschusa», kas gāž Latvijas valdību un sazvērējušies, kā Zeltiņš liecina, Kurzemi padarīt par hercogisti ar Meklenburgas hercogu priekšgalā, Latvijā vairs nav cietumu un spaidu darbu? Barons Nolkens, kurš Niedras prāvā tāpat uzstājās kā liecinieks, ari ir šā nodevīgā vācu «landesausschusa» loceklis. Barons Rādens, kurš, kā landesvērists, iet cīņās pret Ziemeļlatvijas armiju, ari ir Niedras prāvā par liecinieku un «neprot» latviski. Kāds barons Rādens, kurš 1905. g. revolucijas laikā Jelgavā bija apriņķa priekšnieks, tīri kā Zauls šņāca no dusmām un trakoja tolaik pret viņa iedomātiem revoluciona-

riem. Vācu «nacionalausschusa» priekšsēdētājs ir Samsons fon Himelšterns. Barons Maidels ir trieciena bataljonā. Viņš ir viens no dedzīgākiem vācu patriotiem. «Mūsu nodaļā», tā barons Maidels Niedras prāvā izsakās, «runāja, ka «aušusam» jābūt stiprākam. Visu laiku viņš bija mūsu uzskatos...»

Pulkvedis-leitnants Plensners Niedras prāvā tiesā spilgti apgaismo dažus apstākļus. «Niedra un mācītājs Kupče», tā viņš stāsta, «nodarbojies frontē ar politiku. Pēc 16. aprīļa «drošības komiteja» izlipinājusi uzsaukumus, kuŗos Niedra minēts kā kandidāts uz ministru prezidenta amatu. 17. aprīļa rītā viņš (Plensners) bijis pie Ulmaņa, lai ziņotu par nekārtībām kaŗa ostā. Priekšā atradis Vankīnu, kuŗš mēģinājis aizstāvēt vācu rīcību. Tālāk Plensners paziņo, ka viņam ir dokumenti par vācu nodomiem Latvijā. Golca brālis rakstījis majoram Flečeram: «Pēc Rīgas ieņemšanas jums ir nauda — kaŗa laupījums. Sūtiet to brīvprātīgo vervēšanai. Steidzaties uz Latgali, lai varētu to kolonizēt. Virtembergas un Bādenas zemnieki iestāsies brīvprātīgos, ja dabūs zemi katoļticigā apgabalā. Varētu jau tos nometināt ari Kuldīgā un Aizputē, bet labāk nekavēties un pasteigties ar Latgali. Šī vēstules daļa, piezīmē Plensners, rāda, ka sazvērnieki nav interesējušies ne par Latvijas valsti, ne par latviešu tautu, bet gan par kolonizaciju. Vēstulē tālāk rakstīts: «Mums pienāca ziņa, ka Baltijas muižnieki sākot ilgoties pēc vecās Krievijas. Tas nesaietas ar mūsu nolūkiem, jo mēs kaŗojam Vācijas labā». Plensners ziņo, ka viņa rokās ir ari Flečera atbilde uz šo vēstuli. Flečers atbildē uzsveŗot, ka no Ulmaņa valdības Vācijai un vāciešiem neesot nekā ko cerēt, bet visas cerības jāliekot uz Niedru. Šai vēstulē vēl viens svarīgs punkts. Flečers rakstot: «Naudas nosūtīšanai jānogaida labāks laiks un drošāks ceļš, jo citādi var notikt, ka nāk gaismā mūsu rīcība, kuŗa, acīmredzot, tak vērsta pret valsti, kuŗas dienestā es formali stāvu.» Plensners beigās paskaidro, ka šos papīrus viņš atradis Niedras valdības arķīvos, kuŗi nāca mūsu rokās pēc vāciešu atkāpšanās.

Gaismu ienes Niedras kaŗa gājienā pret Ziemeļlatvijas armiju toreizējā pulkveža (vēlākā ģeneraļa) Baloža spilgtā liecība Niedras prāvā, Rīgas apgabaltiesā. No šīs liecības apstā-

kļu apgaismošanai pievedīsim sekošo: Uz Tukumu Balodis aizbrauc 17. aprilī, kur Šīmanis, kurš, kā jāpiemin, Niedras un citās lietās spēlē lielu lomu, kā Balodis stāsta, «nervozā, uzbudinātā runā kritizē Pagaidu valdību un uzsver, ka, ja tās priekšgalā atrastos tāds lāga vīrs, kā Andrievs Niedra, tad viss būtu labi. Šīmanis pārmetis, kāpēc Balodis neiestājoties direktorijā, piesolījis Baložam lielāku čeku un muižu, kaut Kazdangu, lai tik iestājoties direktorijā, kura pēc Liepājas 16. aprila puča tad būtu bijusi tā izkārtne, kas lai pasaulei rādītu, ka viss, ko Golcs un balti dara, ir darīts latviešu tautas vārdā. Ap 10. maiju Tukumā pārsprieda uzbrukumu Rīgai un nolēma tādu izdarīt 12. maijā. Šo uzbrukumu atlika īsi priekš viņa sākšanās, pēc Šīmaņa vārdiem Baložam tādēļ, ka viss vēl neesot gatavs un ari tādēļ, ka «ministru prezidents» Andrievs Niedra to nevēloties. Uzbrukums notika 22. maijā un pēc tā plana, kāds bija pieņemts uzbrukumam 12. maijā. Nekādi papildu spēki nav pienākuši, nekādas pārmaiņas ari nav notikušas, tādēļ Balodis domā, ka uzbrukums atlikts tādēļ, ka Liepājā vēl nav panākuši vienošanos par kompensacijām. Rīgā ienāca 22. maijā tikai vācu landesvērs un dzelzsdivizijas daļas tādēļ, ka Flečers lauza vārdu un kaujas laikā grozīja agrāk doto pavēli par katras nodaļas uzdevumu. Izpildot šo pārgrozīto pavēli, kuru Baloža brigadei nometa no aeroplana, latviešu nodaļām vajadzēja noiet daudz tālāku ceļu un izcīnīt pie Pūpes neparedzētas kaujas, kas tās nokavēja, tā kā Rīgā varēja ierasties tikai dienu vēlāk. Tas darīts ar nolūku, lai iedzīvotājiem rādītu, ka tikai vācieši atsvabinājuši Rīgu, saņemtu no lieliniekiem atstātās prāvās naudas sumas, kā tas ari noticis un lai izrēķinātos ar iedzīvotājiem. Tūdaļ pēc Baloža ierašanās Rīgā, pie viņa griezušies neskaitāmi ļaudis ar sūdzībām un lūgumiem, apturēt ļaužu apšaušanu un laupīšanas, ko izdarīja vācu karaspēka nodaļas... Vankins sarunā sūdzējies, ka Pagaidu valdība lielinieciska un Tautas padome nav tautas vēlēta un uzsvēris, ka ari lielgruntnieki domājot tāpat. Kādas dienas vēlāk Baložam tāda pat saruna bijusi ari ar Andrievu Niedru. — Uz Baloža aizrādījumu, ja Niedra jūtoties par ministru prezidentu, kādēļ viņš pielaiž Rīgā tādas nelikumīgas ļaužu apkaušanas, nav saņēmis nekādu atbildi. Tās vietā Niedra jautājis: «Bet ko jūs darīsiet,

kad sāksies kaujas ar igauņiem un latviešiem?» Baloža aizrādījumi un brīdinājumi to nedarīt, palikuši bez ievērības.

«Mana svētākā pārliecība,» saka Balodis, «ir tā, ka 16. aprīļa apvērsums, Cēsu kaujas un tāpat ari vēlākie notikumi līdz pat Bermonta cīņām nav nejaušība, bet viena iepriekš izstrādāta plana turpinājums, kura nolūks bij iznīcināt latviešu tautu un iegūt zemi vācu kolonizacijai.» Pie šiem vārdiem Balodis izvelk no kabatas kādas vācu «Oberštaba» izdotas slepenas pavēles norakstu, kurā dotas instrukcijas komandējošam sastāvam, kā aģitēt starp kareivjiem pret Ulmaņa valdību un slavēt Niedras valdību. Pieminētā dokumentā uzsvērts, ka ievajaga atzīt Ulmani un Pagaidu valdību, vajaga pabalstīt Niedru, jo citādi visa vācietība un katrs vācietis ir pazudis, bet ja pie Cēsīm būs iegūta uzvara par latviešu un igauņu daļām, tad vācu jautājums būs labvēlīgi izšķirts priekš vācietības un radīsies izredze pēc grūtiem laikiem šinī jaukā zemē iegūt dzimteni un dzīvošanas iespējamību.» Kad ar šo dokumentu iepazīstas apgabaltiesa, prokurors un apsūdzēto aizstāvji, nolemj to pievienot aktīm.

Liepājā kādā banketā, kā pulkvedis-leitnants Plensners tiesā stāstīja, Niedra uzaicinājis nodziedāt dziesmiņu: «Iet karā vecais Talivalds». Ja, iet karā nevis vecais Talivalds, ja Niedra sevi par tādu iedomājās, bet iet karā vecais Kaupo un izlej brāļu asinis, lai Latviju un latviešu tautu gāztu vācu verdzībā. Par tām krizantemām, kas Niedram pēc tiesas apgabaltiesā pasniegtas Cēsu kauju varoņiem, neatkarīgās Latvijas glābējiem, kas Latvijas neatkarību ar savu dzīvību izpirkuši, viņu kapā jāapgriežās, lai tāda kauna darba neredzētu. Niedra, viss viņa kabinets, Dr. Vankins, zvērināts advokats Alberts, mācītājs Kupče, zver. adv. Ansbeģis, profesors Dr. Sokolovskis un visi viņu aktivie biedri un draugi ir Latviju un latviešu tautu grūduši vācu atkarības važās un iznīcībai pretī. Par to, pēc Niedras proceses Rīgas apgabaltiesā un pēc Adolfa Viniga, Golca un vēl citām grāmatām, nevar šaubīties. Visi, kas Niedru un viņa rīcību aizstāv vai aizbildina ir Latvijas un latvju tautas neatkarības pretinieki. Noziegums, kas izdarīts, ir pēc viņa būtības tik smags, kā smagāks vairs nemaz nevar būt. Pēc lielākā jaunlaika filozofa Kanta, kurš tautas pašnoteikšanās tiesību tura par dabiskāko un tautām neatņemamu un tautas suverenitati par visu augstāku, tāda suverenas valsts un tautas gā-

šana atkarībā, ir pelnījusi — nāvi. Asinis pēc Kanta prasa asinis. Tā pēc viņa ir taisnības prasība. Mēs tiesājam ne pēc Kanta un arī ne pēc mūsu tautas autonomās morales prasībām, bet pēc cāra sodu likumu 100 panta.

Es nealkstu pēc asinīm. Viņas man pretīgas. Manis dēļ var Andrievu Niedru ar viņa «ministriem» vai pat apžēlot un palaist svabadībā. Tik tautai būs visu zināt, pilnu neaizplīvurotu patiesību, zināt, ka Andrievs Niedra nav Latvijas un latviešu tautas atpestītājs no lieliniekiem, zināt, ka no Kurzemes lielinieki jau bija izdzīti martā 1919. g., kad Niedra vēl nemaz nebija parādījies uz politiskās skatuves, zināt, ka arī no Rīgas viņš nav izdzinis lieliniekus, bet tik viņu izdzīšanu, kā ģenerālis Balodis tiesā apliecināja, par 10 dienām aizkavējis, zināt, ka viņš, kā vācu iecelts «ministru prezideits» ar valsts vācu un Baltijas vācu pulkiem bruka virsū Ziemeļlatvijas armijai, kura Cēsu kaujās uzvarot Golca-Niedras vācu kara pulkus, izglāba Latviju no atkarības un latvju tautu no iznīcības. Tad suverenā tauta, kas Cēsu kauju varoņiem, kas par savas tēvu zemes neatkarību cīnīdamies izlējuši savas asinis un kuriem ceļ pieminekļus, var to, pret kura pulkiem, kā lauvas cīnīdamies viņi krita, celt, ja grib, par ministru prezidentu vai pat par valsts prezidentu. Tik vienādu tiesību visiem! Priekš vairāk gadiem uz nāvi notiesāti tika ap 10 skolnieku, nepieauguši, par to, ka viņi Valmieras kapos bija noturējuši slepenu politiska rakstura sapulci. Man šķiet, ka viņi, varbūt, nezināja, ko viņi dara. Sokrats un Kants, man liekas, būtu viņus tik ņēmuši pie sevis un tēvišķi pamācījuši un kas zin, viņi, varbūt, būtu uzauguši par krietniem Latvijas pilsoņiem. Bet Niedras kabineta «ministri» bija piedzīvojuši vīri, mācītāji, doktori, advokati un pat tiesu zinību profesori, kā Sokolovskis, kuri zināja, ko viņi dara, zināja, ka Vācijas labā vest vācu kara pulkus pret latviešiem un igauņiem un gāzt suvereno Latviju un suvereno latviešu tautu (ari Igauniju un igauņus) atkarībā, ir noziegums, liels, smags noziegums. Niedru, Vankinu un vēl dažus citus, turpretī Sokrāts un Kants, šie abi lielākie tikumības un taisnības ģeniji, gan būtu sodījuši ar nāvi. Noziegumam pēc Kanta nepieciešami jāseko atmaksai. Kas cilvēku asinis izlej, tā paša asinīm jātiek izlietām u. t. .t Noziegums var tikai tikt izlīdzināts ar noziedznieka sodu. Neviens viņa pēc Kanta, no tā nevar atsvabināt. Ja pilsēta vai cietoksnis briesmās, tad iepriekš, iekam iedzīvotāji glābjās,

viņiem jāizpilda sods pie noziedzniekiem, kas būtu notiesāti uz nāvi u. t. t.

Tieksmes gāzt vai uzturēt Latviju un latviešus dažāda veida atkarībā, kā to liecina mūsu tautas vēsture, ir vecas. Kas cits, kā tautas uzturēšana atkarībā, bija A. Niedras uzstāšanās skolotāju sapulcē 1905. gadā, par cāŗa sodu likumu 100. pantu? Kas cits bija viņa klanīšanās un cepures noņemšana asiņainā žandarma priekšā, kas aizstāvēdams to pašu cāŗa sodu likumu pantu šāva nost tos, kas pret viņu uzstājās?

Skolotāju sapulcē atskanēja tautas dvēseles balss, dvēseles, kas alka pēc neatkarības.

Niedra līdz ar Fr. Veinberģi, kā toreiz, tā ari vēlāk šīs tautas balss nav sadzirdējuši, citādi viņi nebūtu skrējuši citiem dievekļiem pretim un to priekšā verdziski klanījušies, kā krievu cāŗu un vācu Viļuma II. Bez cāŗiem, vienalga kādiem, viņi nav varējuši dzīvot. Līdz Latvijas un latviešu tautas neatkarības idejai viņi nekad nav pacēlušies. Tieksmes pēc atkarības arvien locījušas viņu ceļus. Šādā vai tādā veidā.

Sevišķi spilgti pie šādas dabas cilvēkiem tas parādās vācu okupacijas laikā Latvijā. «1917. gada rudenī, kā 1921. g. 14. februarī toreizējais ministru prezidents K. Ulmanis, runādams par Latvijas valsts tapšanu kaŗavīru kursos stāstīja: «Rīgas latviešu sabiedrība sāka daudzmaz nogrupēties. Vienā pusē demokratikais bloks, kuŗš vēlāk (kad jau Nacionalā padome, kuŗa nodibinājās 1917. gadā Pēterpilī un 1918. gada janvarī Valkā bija nolēmusi izsaukt Apvienotas Latvijas Demokratisku Republiku. P, Z.) deklarēja Latvijas patstāvību un neatkarību, un otrā pusē — galējais labais spārns ar zvērinātu advokatu Krastkalnu un zvērinātu advokatu Fr. Veinberģi un tā rediģēto «Rīgas Avīzi», kuŗa drukāja visu to, ko vācu kungi pavēlēja un kuŗa nosauca vēlēšanos pēc neatkarīgas Latvijas par neiespējamu un muļķīgu. Patstāvīgas Latvijas vietā viņiem tolaiku bija cits ideals: Baltijas valsts, kuŗā būtu Igaunija, Latvija un Lietuva, iekšējā uzbūve «patstāvīga», bet ārēji zem Vācijas. Kāda būtu šī iekšējā patstāvība, to jau labi varēja spriest no tā, ka visām apvienotām tautām vajadzētu vienas valsts valodas un, kuŗa, bez šaubām, būtu bijusi vācu valoda un vietējiem iedzīvotājiem viņu pašu valodā būtu tiesība tikai dziedāt baznīcās un sarunāties savās mājās. Pats par sevi saprotams, ka visur zemē valdītu vācu kārtība un, kā to vairākkārt izteicās avīzes —

Baltijas valsts politika «pilnīgi saskanētu ar Vācijas interesēm.»

«Lai nu panāktu šo interešu saskaņošanu un Baltijas valsts nodibināšanu, uz mājieniem no Berlines, 29. septembrī 1917. g. sapulcējās Lielā Ģildē un atrada, ka vienīgais glābiņš esot vācu ķeizars un Vācija... Fr. Veinberģis rakstīja, ka Krievija Latviju esot pametusi postam un vienīgais mūsu glābiņš esot Vācija, kuŗai tad nu ari jāpieslejoties...

Demokratiskais bloks lūdza atļauju, sasaukt plašu sapulci, kuŗā varētu pārrunāt visus jautājumus. Uz sēdi atnāca ari Krastkalns un atnesa lūgumu, uz kuŗa viņa ekselence gubernators Altens jau esot uzlicis rezoluciju, kuŗu būtu vēlams pieņemt sapulcē. Mēs pret to karsti protestējām un paziņojām vācu kungiem, ka ar to neesam mierā» un «ka paši gribam sasaukt sapulci un paši spriest, bet nevis pieņemt vācu gubernatora uzrakstītās rezolucijas.»

«Bet jau 22. decembrī 1917. g. Rīgas latviešu biedrībā Krastkalns sasauca lielu sapulci, kuŗā piedalījās apm. 300 cilvēku un kuŗa pieņēma adresi Bavarijas princim Luitpoldam. Šajā adresē sapulce lūdza nodibināt Baltijas valsti, kuŗa lai atrastos vācu apsardzībā. Nodibināja ari Rīgas un apkārtnes zemes padomi, kuŗā ļāvās ievēlēties kādi 18 kungi, no kuŗiem daži gan jau drīzi sāka izstāties» («Latv. Sargs» 38. num. 1921. g.).

Vāci kaļ dzelzi, kamēr tā karsta. Vācu aģitatori strādā vaiga sviedros, ļaudīm iestāstīdami, ka citas izejas vairs nemaz nav. Kas drīzāk piekritīs Latvijas pievienošanās idejai pie Vācijas, tam būs labāki. Vāci, zināms, šādu kustību visiem līdzekļiem veicina. Vāci steidzas jo drīzāk sasniegt mērķi. 27. decembrī sanāk vācu ieceltā Rīgas pilsētas domes sēde, kuŗā klātesošais vācu hauptmanis paziņo, ka dome vienprātīgi nolēmusi pievienoties Vācijai. Pēc tam kādas 70 vācu biedrības sapulcējās Lielā Ģildē. Vācu avīzes priecīgi vēsta, ka kā pilsēta, tā ari lauki vienprātīgi nolēmuši atdalīties no Krievijas un pievienoties Vācijai. Fr. Veinberģis raksta par divām politikām: par prāta un par jūtu politiku (1918. gada 1. janvaŗa «Rīgas Avīzes» numurā). Saprotams, ka Fr. Vein-

berģis pats bija tas prāta politikas piekopējs, tie citi, kas prātoja par brīvāku Latviju, viņam labākā gadījumā bija ideali muļķi. Krastkalns vēlēšanās izkrita cauri. Tas liecina par to, ka ir vēl ļaudis, kas negrib gāzties atkarībā.

1918. gada sākumā vāci pēc Brest-Litovskas miera sarunām ieņem visu Baltiju. Apstākļi ir pārāk bēdīgi. Latviešu valodu izsviež no skolām. Tos, kas viņu gribētu ievest skolās, uzskata par revolucionariem. Tā tas ir Valmierā, Cēsīs un citur («Latv. Sargs» 1921. gada 38. numurā).

Kurzemē fon Goslers ir ievedis vai tīru verdzību, Latvietim vairs nav nekādu tiesību, izņemot tiesību paklausīt. Barons Rādens, kurš valdīja Jelgavā, grib Baltiju vienkārši padarīt par Vācijas provinci un negrib gluži nekā pat dzirdēt par Baltijas valsti vai Kurzemes hercogisti. 3. martā 1918. gadā notura 3. Kurzemes padomes sēdi, kuŗa nolēma izsludināt Kurzemi par «neatkarīgu hercoga valsti». Ievēlēja īpašu delegaciju, kuŗā starp citiem ietilpa Kurzemes ģeneralsuperintendents un Sīpeles pagasta vecākais Vēžnieks, kuŗa lai brauktu uz Berlīni un lūgtu vācu ķeizaru Viļumu II., lai tas pieņem Kurzemes hercoga kroni. Delegaciju pieņēma vācu valsts kanclers un apsolīja, ka Kurzeme tiks atzīta par hercogisti, bet vai ķeizars Viļums II. pats pieņemšot Kurzemes hercoga kroni, par to vēl esot jāpārdomā.

Kādā reichstaga sēdē pārrunājot Baltijā ieturēto politiku, valdība teica, ka no 80 vietām zemes padomē 30 vietas esot atstātas nevāciešiem un tikai 50 vietas vāciešiem. Tas rāda, ka vācieši nolemtu un latviešiem atliktu tik piekrist. Vācieši vienā, kā otrā gadījumā izvestu savu gribu. Vācieši valdītu, latvieši kalpotu.

1918. gada 20. martā vācu okupacijas varas priekšnieks Kurzemē, fon Goslers, kā Ulmanis savās lekcijās karavīru izglītības kursos aprāda, griezdamies pie vācu valdības, uzsver, ka zemes iedzīvotāji Baltijā gribot stipru valsts varu, kas tos spētu pasargāt no visādiem satricinājumiem. Tā ka pirmā vietā jānostādot vācu valsts intereses, tad par kaut kādas patstāvīgas valsts vai republikas nodibināšanu Baltijā neesot i ko domāt.

Tajā pat dienā, 20. martā 1918. gadā sanāk Rīgas pilsētas dome uz otru sēdi un runā to pašu valodu. Kurzemē jau ir no-

turētas daudzas sapulces, ar vienprātīgu, gatavu, priekšā liktu rezoluciju pieņemšanu. Ari Rīgas dome staigā pa šo ceļu. Piedaloties Krastkalnam un vēl citiem latviešiem, viņa vienprātīgi nolemj prasīt Baltijas valsts nodibināšanu, kuŗa lai būtu savienota vācu ķeizara personā. Piezīmē, ka dome runā visas Rīgas pilsētas vārdā. Ari zeme piekritīšot šim lēmumam. Uz Berlini nosūta telegramu, kuŗu paraksta fon Bulmerings, **Krastkalns, Fr. Veinberģis** un Reisners. Kas šos vīrus pilnvarojis tā runāt, neviens neprasa. Krastkalns iesniedz rezoluciju ar 3 pantiem, izteicot cerību, ka 1) latvju tautas nacionalās un kulturelās īpatnības tikšot aizstāvētas ari jaunajā valstī; 2) latviešu valoda pielaista dažās iestādēs un 3) ka ar vācu kolonistu ienākšanu zeme latviešiem — māju īpašniekiem netikšot atņemta.

Krastkalns, tā tad, tik izsaka cerību, ka latviešu valodu pielaidīs dažās iestādēs, ka tiks aizstāvētas latvju tautas nacionalās un kulturas īpatnības un ka vācu kolonistiem ienākot latviešu māju īpašniekiem neatņems zemi. Nekādas tiesības latviešiem prasītas netiek, ari pat ne zeme latviešu kareivjiem un bezzemniekiem. Kurzemes ģeneralsuperintendents Bernevics turpreti Berlīnē pieprasījis, lai uz Latviju sūta divi milijoni septiņi simti tūkstoši (2,700,000) vācu kolonistu!

22. martā 1918. g., sanāk Vidzemes lantags, vēlēts uz vecveciem pamatiem un nolemj to pašu, ko Rīgas dome un uzsver, ka jau 1917. gada decembrī Vidzemes muižniecība esot nolēmusi pievienoties Vācijai, par ko paziņojusi ķeizaram Viļumam II. 1918. gada janvarī. Vidzemes muižniecība saņēmusi atbildi, ka nu vairs saites starp Baltiju un viņas mātes zemi Vāciju mūžam neiziršot.

10.aprilī 1918. gadā Rīgā sanāk lantaga sasauktā zemes sapulce, kuŗā piedalās kādi 8 Vidzemes pagastu vecākie. Sēde noturēta Rīgas pils baltajā zālē pie aizslēgtām durvīm. Zemniekiem izskaidrots, ka tie brīvi no zvēresta, ko tie devuši. Viņi zvērējuši ne vis Krievijai, bet cāram Nikolajam II. un tas esot nezin kur aizbēdzis.

Latviešu pagastu vecākie bijuši ļoti atturīgi, kaut gan okupācijas

pacijas vara viņus bijusi iecēlusi amatos. Acimredzot viņiem viss tas nepaticis. Tikai viens pats latvietis vien, Gailītis no Nītaures, sācis slavēt vācu padarīšanu. Zemes sapulce, saprotams, nolēmusi atdalīties no Krievijas un uzdevusi par tālāko lemt zemes padomei, kuŗai jāsanāk trīs dienas vēlāk... Zemes sapulce pieņem mācītāja Avota vācu valodā iesniegto rezoluciju, kuŗā sacīts, ka zeme grib, lai būtu Baltijas valsts, kuŗa lai ietu kopā ar Vāciju. — «Rīgas Avīze» pašapmierināti paziņo, ka šī rezolucija pirms balsošanas nolasīta ari latviešu valodā. Tāda tik svarīga zemes sapulces rezolucija par Baltijas valsts pievienošanos pie Vācijas, zināms, atkal jāved uz Berlīni. Delegacijā uz Berlīni atkal piedalās **Krastkalns,** kuŗš 12. apriļa vakarā kādā mielastā turējis runu, ka Latvijai tas esot liels ieguvums, ka tā nu reiz atkratījusies no Krievijas un pieslējusies Vācijai («Latv. Sargs» 1921. gada 43. num.).

Kurzemē šinī pašā laikā ari notiek kāda sapulce, kuŗā uz ģeneralsuperintendenta Bernevica priekšlikumu nolemj, ka Kurzemes bēgļi no Vidzemes uz savām mājām Kurzemē vairs atpakaļ nav laižami.

Bernevics, kā mācītājs savās draudzēs Kurzemē — Valē un vēlāk Jaunpilī, bijis ļoti laipns un izlicies par lielu latviešu tautas draugu, ielūdzis šad tad draudzes pērminderus un saimniekus pie sevis un ar tiem laipni sarunājies. Kad man, agrāk «Mājas Viesa» redakcijā Rīgā iebraukuši Bernevica draudzes locekļi, to stāstīja, būdami pārliecināti, ka Bernevics ir gan latviešu draugs, tad es viņiem atbildēju: viltīgs kā lapsa un gudrs kā čūska, kuŗš kā čūska latviešiem kodīs, tiklīdz būs izdevība.

Niedras procesā un šai pārskatā mēs redzam leģionu, kas Latviju un latviešu tautu gāž atkarībā.

Kā Vidzemes un Kurzemes bruņniecības, Rīgas vācu pilsētās domnieki, vācu garīdznieki, kā Bernevics un citi to dara un grib mūs atkal iegrūst vācu verdzībā, tas ir saprotami, jo ka viņi nav apmierināti un nez' vai jel kad apmierināsies ar Latvijas neatkarību un latvju tautas suverenitati, tas ir saprotami pēc viņu 700 gadu ilgas kundzības šai zemē, kur viņi kā mazi ķēniņi dzīvoja savās staltajās pilīs, kuŗas pa laikam atradās skaistos parkos. Bet, ka latvieši, kā redzam, var to pašu da-

rīt, ko vāci ar mums grib darīt, tā ir bēdīga un kauna pilna parādība.

Krastkalns, cik zināms, piedalījies ari Niedras kabineta sēdēs. Ari prāvests Avots ir Niedram tuva persona. Tas mums rāda, ka okupacijas laika Veinberģa, Krastkalna, Avota un daudzu citu tieksmēm Latviju saistīt ar Vāciju ir garīgs sakars ar Niedru. Viņus vieno vienādas tieksmes,

Kad mēs Neidras prāvā, un okupacijas laikā, ari agrāk, redzam daudzus latviešus gāžamies un Latviju un latviešu tautu gāžam atkarībā, verdzībā, tad prātā šaujas Tacīts, kad viņš, redzēdams, ka konsuļi, senatori, bruņnieki gāžas Tiberija verdzībā, saka: «ruere in servitium» («viņi gāžas verdzībā»)*)...

Dziņa gāzties verdzībā ir pie mums vēl diemžēl ļoti stipra. Gāšanās verdzībā visvisādos veidos ir bieža parādība mūsu dzīvē. Par to mums liecina ari Niedra un viņa kabineta locekļu izturēšanās. Par to liecina Krastkalns, Veinberģis un viņu biedri vācu okupacijas laikā.

Ir sabrukusi Krievijas monarķija un nav vairs cāra, kam vergot, tad krīt Viļumam II. pie kājām un lūdzas: nāc un valdi par mums, mēs tev kalposim! Apžēlojies, tētiņ, dodi, radi mums Baltijas valsti, izveido to un valdi! Mēs paši tā nespējam. Kur nu mums tas prāts, kur tā galva! Un kad mēs taustīdamies, šaubīdamies, baiļodamies, nedroši radam neatkarīgu Latviju, esam to jau proklamējuši, tad ķeŗas laika ratam spieķos dzejnieks, kuŗš grib to apturēt, baidīdamies, kā nu mēs tā vieni paši varēsim braukt. Kur nu mums tā spēja un tas prāts?! Lai nāk Viļums un par mums valda! Lai nāk vācu kolonistu bari un izkopj mūsu zemi! Viņa ir neiztaisīta un tukša. «Šeit trūkst kārtīgā, tīrīgā vācu zemnieka un prūšu landrāta, kas taisa ceļus un ar valsts līdzekļiem pabalsta iedzīvotāju krietnību,» tā pa Kurzemi braukdams prāto ģeneralis grafs fon der Golcs (skat. «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum», 136 lapp.) un Niedra sankcionē vācu kolonizacijas planu, kā Golcs to aplieciņa viņa minētās grāmatas 220. lapas pusē. Lai nāk, lai kolonizē, lai valda par mums! Kungs saki, tavs kalps klausa! Krastkalns, kuŗš ari piedalījies Niedras kabineta sēdēs, okupacijas laikā paraksta telegramu, kuŗā lūdz dibināt Baltijas valsti, kuŗa lai būtu vienota ar Vāciju ķeizara Viļuma personā, brauc

*) Sk. Tacitus, «Annales» (I 7).

uz Berlīni, lai piedāvātu Viļumam kroni, tikai bailīgi izsaka cerību, ka ar vācu kolonistu ienākšanu, zeme latviešu māju īpašniekiem netiks atņemta. Tā «viņi gāžas verdzībā» («ruere in servitium») saka Tacits par Romas konsuļiem, senatoriem, bruņeniekiem. Tāpat ari pie mums leģions gāžas verdzībā. Viss niedrisms ir gāšanās verdzībā. Diemžēl, ka šim virzienam tik daudz piekritēju, īpaši mūsu tautas «inteliģences» aprindās. Vieni atbalstās uz Krieviju, otri uz Vāciju. Tas ir audzināšanas un skolu iespaids. Nav mums bijis nacionalas pamatskolas, nacionalas vidusskolas, nacionalas augstskolas. Ne patstāvīgiem būt mums mācīts, bet paklausīgiem un padevīgiem būt. Daudziem tas kā verdzības svins nogulies asinīs. Viņi nevar būt vairs pilnīgi patstāvīgi. Jānāk jaunai brīvai patstāvīgai paaudzei! Par to jāgādā nacionalai skolai. Pati tauta ir daudz brīvāka nekā viņas inteliģence. Tautas dvēsele alkst ne verdzības, atkarības, bet pilnīgas brīvības, neatkarības. Tauta negrib gāzties verdzībā. Ja uz laukiem šur tur, pateicoties aģitacijai un nepareizai lietas apgaismošanai, viens, otrs ir izteicies par Niedru, tas noticis aiz maldīšanās, it kā Niedra tiešām būtu tas spēka vīrs, kas izdzinis lielinieķus no Kurzemes, Rīgas, Vidzemes, kas, kā redzējām tā pavisam nav. Niedra nav izdzinis neviena lielinieka. Kas patiesībā ieskatījies, tas Niedras nepārstās. Tautas dvēsele nealkst verdzības, ko Niedra nesa, bet alkst pilnīgas patstāvības un neatkarības, kā politiskā, tā finansielā un ekonomiskā ziņā. Tautas dvēsele sāpēs raustas, kad izšķiestas tiek mūsu dabiskās bagātības un svešiniekiem atdotas izmantošanai. Tauta pati ar saviem spēkiem grib visu veikt, ari Daugavas spēku pati izmantot. Viņa ir spēcīga diezgan. Tik uzticēties viņas spēkam, negrūst tautu ne politiskā, ne ekonomiskā atkarībā!

Bermonta avantūra.

Sagatavošanās.

Cēsu kaujās 22. un 23. jūnijā 1919. gadā latvieši kopā ar igauņiem izcīnīja savu valstu neatkarību pret kopējo vēsturisko ienaidnieku — vācieti. Golca armija panikā atkāpjas uz Rīgu, steidzīgi atstāj Rīgu un atkāpjas uz Olaines pozicijām. Ari

Niedra un viņa kabineta locēkļi seko saviem vācu kara biedriem un draugiem. Uzvarētāji nevar pilnīgi izmantot Cēsu kaujas un dzīties pakaļ sakautai vācu armijai Kurzemē un izdzīt vācus no Kurzemes vai pat saņemt vācu armiju gūstā un tai atņemt salaupītās mantas, jo Ulmaņa 3. julijā noslēgtais Strazdu muižas līgums to neatļauj. Ziemeļlatvijas armijas ģeniālā vadonība jau bija sagatavojusi un izsūtījusi kādu pulku Bauskas virzienā, kas lai sakautiem, bēgošiem vāciem nogrieztu atkāpšanās ceļu. Ari uz Liepāju ar kuģi tika nosūtīti 1600 kareivju vācu izdzīšanai no Liepājas.

Vāci, pateicoties Strazdu muižas līgumam, varēja Kurzemē mierīgi atpūsties, noorganizēties, savākt jaunus spēkus un tā sagatavojušies un nostiprinājušies no jauna mums uzbrukt.

Noslēgt Strazdu muižas līgumu un ļaut vāciem atpūsties un no jauna noorganizēties Kurzemē, ir bijis pārāk īsredzīgs un kļūmīgs solis.

Ka vācieši Cēsu kaujās pilnīgi sakauti un tos sagrābušas izbailes, skaidri redzams no Golca grāmatas «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā»). «Man vien,» saka tur Golcs, «ir zināmi četri katastrofalas panikas gadījumi, kas augstāko vadonību spieda, dot pavēli atkāpties. Tā ir zīme, ka ne visur valdīja tāds gars, kas karo kādas idejas labā un piešķir nesalaužamu uzvaras gribu vai ari ka laba griba nespēja atsvērt trūkstošo kaujas vingrību un kareivisko izglītību. Beidzot, ari vidējā un zemākā vadība dažkārt izrādījās būt nespējīga sava uzdevuma veikšanā. «Armijas gars mīt viņas oficieros («Der Geist eines Heeres steckt in seinen Offiziers») sacīja Fridrichs Lielais un visi kara vadoņi to ir apstiprinājuši... Baltijas vācu kara pulku nelaime bija, ka no tiem daudzajiem teicamiem reģimentu un bataljonu komandantiem, kurus pasaules karš bija radījis, tikai ļoti maz bija atraduši ceļu uz Kurzemi» (212. lapp.).

Ari izveicīgā propaganda, ka nevajaga baronu labā karot, nav palikusi gluži bez iespaida. Ir jau sacīts, ka netika karots baronu interešu labā, bet par savu pašu nākotni pret vācu ienaidniekiem un pusboļševikiem.

Bēdīgi bija, ka daudzi vadoņi pa miera laika paradumam karaspēkā skatījās zelta pokalā («in den goldenen Kelch sahen»). Jā tas jau miera laikā un pasaules karā radīja bažas, tad pilnīgi nevietā tas bija tādos kara pulkos, kādi mums bija. Brīvprā-

tīgie nāca un gāja, ilgi paliekošais kodols nebija skaitliskā ziņā diezgan liels. Daudzi nāca aiz idealisma, sajūsminājušies lielās lietas labā, varbūt 25%, citi trūkuma spiesti, bet tie bija lietojami ļaudis, citi bija piedzīvojumu meklētāji, citi vienkārši piederēja pie tās šķiras, kam darbs ir pretīgs un kas ārpus dzimtenes gribēja kļūt veseli («sich «gesund machen» wollten»), citi atkal bija tikuši sūtīti no neatkarīgiem socialistiem un Spartaka, lai samaitātu karaspēku... Šeit vadoņiem bija vajadzīgs neapmiglots un skaidrs skats un stingra griba, lai sliktos elementus izstumtu no armijas un sliktās formacijas likvidētu, labāki, lai viena laba reģimente, nekā viena slikta divizija... Tādējādi notika, ka pie Cēsīm-Limbāžiem daļa apakšvadoņu un pulku izrādījās par nepilnvērtīgiem. Šo ļauno elementu noziedzības ir lielā mērā kaitējušas Baltijas karа spēka labajai slavai kā citās valstīs, tā arī pašā Vācijā. Jo sevišķi ir cietusi dzelzsdivizijas slava... «Es pavēlēju,» saka Golcs, «ka sargiem («die Wachen») laupīšanas gadījumos tūliņ jāpavēl iet prom un ja to nedara, šaut» (213. un 214. lapp.). —

Pēc Rīgas atstāšanas, Golcs dzelzsdivizijas štabā Torņakalnā runājis ar majoru Bišofu, vai viņš šo lietu nevarētu nopietni pārrunāt ar saviem kamandantiem un lūkot šo bēdīgo parādību karа pulkos novērst. Varētu pie tam ari aizrādīt, ka kopš šī gada februarа karapulki gan ir uz priekšu gājuši militarā ziņā, bet ne tā tas vispār ir ar karaspēka tikumisko vērtību. Majors Bišofs atbildējis, ka viņš vēl tai pašā dienā par to runāšot ar saviem komandantiem. Pēc tam majors Bišofs ievedis brīvprātīgas kompaniju tiesas («freiwillige Kompagniegerichte»). Uz šādu tiesu spriedumu pamata ļauniem elementiem atņemta visa viņu nauda un paši, vissliktākos uzvalkos apģērbti, aizsūtīti uz dzimteni atpakaļ. Ja kādu tieši piekēra pie laupīšanas, tad brīvprātīgo tiesas nepazina nekādu joku. Nesaudzēja neviena. Revolucijas varoņi drīz nomanīja, ka viņiem še vairs nezied kvieši, pa daļai paši aizgāja uz mājām un errīgi izplatīja par Baltijas karа pulkiem, sevišķi par dzelzsdiviziju, kuŗa arvien kļuva labāka, visļaunāko. Tādējādi, pateicoties vadoņu un viņu pulku brīvprātīgai kopdarbībai, karaspēka vērtība arvien tapa labāka. Līdz rudeņam karaspēks vērtības ziņā sasniedza tādu pilnības augstumu, ka gadu pēc revolucijas to nemaz nevarēja turēt par iespējamu. «S a p r ā-

tīga vācu valdība ar viņu pa daļai atkal būtu varējusi grozīt uzvarētās tēvu zemes likteni.» (214. lapp.). —

Sevišķi svarīga bija disciplinas pacelšana Jelgavā. «Es», saka Golcs, «iecēlu tāpēc virsleitnantu Bodi (Bode), izcilu, enerģisku zaldātu dabas cilvēku, par Jelgavas gubernatoru, kurš vispārības labā visu darīdams rīkojās ar nesaudzīgu stingribu. Tā ka daudzi oficieri un zaldāti no frontes un uz fronti brauca caur Jelgavu, tad gubernators, saprotams, nebija guldināts uz rozēm... Sevišķi nožēlojami bija, ka no dzimtenes pienāca ari tādi oficieru tipi, kādi vecajā ķeizariskajā armijā nebija redzēti... Saprotams, ka tie pa lielākai daļai bija jauni «kara oficieri», kuriem nebija pietiekoši iekšēja pretsvara pret jaunajiem revolucijas idealiem un kuri tik pateicoties vadoņu trūkumam karā bija kļuvuši par oficieriem, bieži vien bija ari tādi eksemplari, kuri nemaz nebija oficieri, bet oficiera uniformu tik nēsāja, lai vieglāki varētu izdarīt visāda veida krāpšanas. Pret šādiem elementiem uzstājās stingri, tiklīdz kā viņus atklāja. Bet, paldies dievam, bija vēl oficieru diezgan, kas nebija zaudējuši iekšēja līdzsvara. Sevišķi starp mana paša oficieriem valdīja tāds gars un tonis, kas pat ķeizaru Viļumu I, šo veco cēlo prūšu oficieru paraugtēlu, būtu iepriecinājuši. (216. lapp.).

Sevišķi lielas grūtības Liepājā un vēlāk Jelgavā bija ar apcietināto ievietošanu izmeklēšanas cietumos, kuri bija tā pārpildīti, ka viņos nekādi nebija iespējams ievietot visus apcietinātos. Viņi atgādināja Gorkija «nakts patversmes». Saprotams, ka pastāvīgi būvēja, bet nevarēja cietumu, cik vajadzīgs, diezgan ātri sabūvēt. — Vainīga pie šādas tik lielas noziedzību parādības bija revolucija, kura bij izārdījusi visus morales pamatus... Kara tiesas šajos grūtajos apstākļos neuguršas strādāja savu nepateicīgo darbu, gādādamas par drošību un taisnību. Bezpartejiska, uzcītīga tiesa ir viens no sabiedrības pēdējiem pīlariem. Tāpēc ari radikalā kreisā puse lūko sagraut viņas pamatu. Viņas ideals ir revolucijas tiesas vai tiesneši, kas zvērē uz partijas programu un no šķiru un partiju viedokļa spriež tiesu un taisnību.

Pēc Cēsu-Limbažu kaujām iestājās mierīgi laiki, kur varēja kara pulkus labi apmācīt un kareiviski izglītot. Golcs, cik vien varējis, pats bijis klāt pie kara pulku mēģinājumiem. Sevišķi uzkrītoši bijuši panākumi, kādus šai ziņā no maija sā-

kuma līdz augustam sasniegusi dzelzsdivizija. Majoram Bišofam, kuŗš ar lielu saprātību vadījis apmācību, uz jaunajiem oficieriem un zaldātiem bijis liels iespaids. Sevišķi liels iespaids armijas gara pacelšanas ziņā bijis hauptmaņam Fintelmaņam un viņa iespaidotai zaldātu avīzei «Die Trommel» («Bungas»), kuŗu zaldāti labprāt lasījuši. Šai avīzē nesavtīgi strādājuši lielākie idealisti: oficieri, apakšoficieri, civilisti, lai realizētu, piepildītu Vācijas pēdējo cerības sapni. (215. un 216. lapp.). —

Pēc Verzaļas miera parakstīšanas I. gardes rezerves divizija poļu frontē vairs nebija vajadzīga. Uz pieprasījumu Golcs tāpēc dabūjis 2. gardes rezerves reģimenti, kuŗu vadījis hauptmanis fon Plēve. Šī reģimente bijusi kaujās norūdīta. — Par brīvprātīgo korpusu vadoni — pēc I. gardes rezerves divizijas štaba aizsaukšanas un 2. infanterijas brigades fon d. Hagena štaba izlietošanas citur — nāca palkavnieks (Oberst) Fleišers. — Kaujas vērtības pacelšanā viņam bijušas tik tur sekmes, kur korpusu priekšgalā atradušies kaujās piedzīvojuši un norūdīti vīri, kā hauptmanis fon Brandis, kaut gan majors grafs Jorks un virsleitnants Kirchs Fleišeru uz labāko atbalstīja (215. lapp.). —

Liepājas atstāšana.

Kad maija beigās (1919. g.) vācu armijas vadība ar Golcu priekšgalā no Liepājas pārvietojās uz Jelgavu, tad, kā Golcs stāsta, ievērojot ģeneralkomando tuvumu ienaidnieku frontei, virsleitnanta f. d Hagena štabs palicis nevajadzīgs un viņš f. d. Hagenu tāpēc iecēlis par Liepājas gubernatora majora Heinersdorfa vietnieku. Gadījumā, ja miera līgums netiktu parakstīts, tad f. d. Hagenam kopēji ar savu šefu Heinersdorfu uzdots, steidzīgi vien sagatavot un vadīt Liepājas atstāšanu. Jo, tā ka pilsēta bijusi bez fortiem, kas tāļāk iestieptos jūŗā, tad vācieši nedrīkstējuši Liepājā palikt angļu kaŗa kuģu lielgabalu uguns sferā.

Pilsētas atstāšana ar visiem bagātīgajiem dažāda veida mantu krājumiem, ievērojot nelielo dzelzsceļa materialu, prasījusi trīs nedēļas ilgu laiku. Ari dzelzsceļu materiali nekādi nedrīkstējuši krist ienaidnieka rokās, jo tad, tā saka Golcs, ienaidniekam būtu bijis iespējams izdarīt kaŗa darbus vācu aizmu-

gurē. No Liepājas līdz Priekuļiem veda ceļš, kuŗš līdz Grobiņai gāja pa garu šaurumu, kuru ienaidnieks ar savu artileriju būtu varējis noslēgt un aizsprosot vāciem atkāpšanās ceļu. Bet ar vācu garnizona sagūstīšanu Liepājā un ar angļu kaŗa operacijām no Liepājas Jelgavas un Klaipēdas virzienos mūsu aizmugurē pasaules kaŗš nekādi ar' nedrikstēja iesākties. Liepāju atstājot un pārejot uz Jelgavu Golcs ģeneralštaba šefam tāpēc uzdevis sagatavot Liepājas atstāšanas darbus, lai to varētu laikā atstāt, tiklīdz tas izrādītos par vajadzīgu. Līdzīgu pavēli Golcs devis ari savam vietniekam Liepājā. Liepājas atstāšanas parole skanējusi: «Seesturm» («jūŗas vētra»). Liepājai priekš vāciešiem vairs bijusi tik maza militariska nozīme, bet aiz politiskiem iemesliem viņas atstāšana bijusi nevēlama. Jo ienaidniekam tādējādi tiktu atstāta ievērojama tirdzniecības pilsēta. Izšķirties tāpēc nebija viegli. Bet ilga vilcināšanās varēja vāciem atnest lielu postu. Kad Golcs 22. junijā no Vācijas saņēmis ziņu, ka miers nekādi ar' netikšot parakstīts, tad Golcs, neuzdrošinādamies vairs ilgāki vilcināties, tūliņ devis pavēli, kuŗa skanējusi: «Seesturm», t. i. ka Liepāja steidzāmi vien jāatstāj.

Vēlākai Liepājas atkaliekaŗošanai bija jāizpaliek, jo antante drīz vien izcēlusi malā zaldātus un ieņēmusi Liepāju. Vācu priekšposteņi palikuši Liepājas tuvumā, lai katrā laikā, kad būtu vajadzīgs, atkal varētu ieiet Liepājā.

Liepāju atstājot vācieši Liepājas apsardzības nolūkā tur atstājuši krievu formacijas, domādami, ka angļi pret saviem vecajiem kaŗa biedriem nekā neiesāks un atklāti ar Krieviju nepārraus saites. Anglija, kā Golcs saka, to tomēr darījusi, viņa pat pavēlējusi krievu komandantam uzstādīt goda sardzi Ulmanim, kuŗš svinīgi atkal iegājis Liepājā un neprātīgais («töricht») krievu oficieris tiešām savai tēvijai padarījis to kaunu, ka uz angļu pavēli «kādam latvietim, Krievijas likumīgam pavalstniekam», pielicis goda sardzi. Daudzi krievu oficieri un politiķi, kuŗi līdz tam bija Anglijas draugi, pēc tam pilnīgi nostājās vācu pusē.

Abi draugi, Anglija un Latvija, kā Golcs turpina, izdarījuši vēl kādu varoņa darbu. Liepājas «Kurhauža» priekšā atradies mazs piemineklis ar to vācu kaŗa vadoņu medaljoniem, kuŗi ieņēmuši Liepāju: Hindenburga un Ottona fon Bēlova,

virs viņiem bijis ērglis. Ģeneralis Gofs (Gough) un Ulmanis nolēmuši šo piemineklī svinīgā kārtā iznīcināt. Bet kad kareivji—latvieši pienākuši, tad tie redzējuši, ka pie piemineklja jau kāds strādā. Vispirms viņi domājuši, ka tas notiek uz pavēli. Bet, kad apskatījušies tuvāki, tad atraduši, ka tas ir vācu kareivis vai oficieris, kurš nekādi nav gribējis medaljonus un vācu ērgli atstāt ienaidnieku rokās. Viņam draud, bet nekas nelīdz, viņš neļaujas traucēties un tā viņš izglābj vēlākiem labākiem laikiem prūšu ērgļi un vācu varoņu tēlus. Gofs, domā Golcs, gan pats par šo savu darbu būšot bijis nokaunējies, Ulmanis nu gan nē (210.—211. lapp.). —

Kāpēc gan Ulmanis par to lai būtu kaunējies? Ari Golcs pats nebūt nekaunētos iznīcināt franču Vācijā uzceltos Foša vai citus kādus franču varoņu piemineklus. Poļi Varšavā noārdīja krievu katedrali, kas viņiem atgādināja krievu spaidu laikus. Latvietis šai ziņā ir pārāk iecietīgs. Saprotami vēl ir, ka ciesti tiek ievērojami un stalti vēsturiski piemineklī, mākslas darbi, bet katrs ērms tak nav atstājams un ciešams.

Bermonta korpusa izcelšanās.

«Firsta Līvena nodaļa», kā Golcs stāsta, «jau sen vēlējusies palielināties un pamazām pieaugusi līdz 600 vīriem. Pret to bija mazāk kas iebilstams, ja ievēro, ka viņa iesākumā sastāvēja vienīgi no oficieriem un jau aiz šā iemesla vien viņa savu papildinājumu izvēlē bija ļoti apdomīga. Viņa papildinājās pa daļai no vācu gūstekņu nometņu sastāva, pa daļai no koncentraciju nometnēs savervētiem kareivjiem. «Koncentraciju lēģeros» savervētie pa lielākai daļai bija krievi, kuŗi no lieliniekiem bēgdami vācu revolucijas laikā ar vācu palīdzību no okupētiem apgabaliem bija nonākuši Vācijā. Viņus tāpēc varēja uzskatīt, kā lielinieku pretiniekus un kā vācu draugus. Daudzi no viņiem bija pat antantei naidīgi, jo Odesā un citur viņi bija piedzīvojuši un redzējuši, ka uzvarošā antante lieliniekiem nebija neko pretojusies un savus krievu kara biedrus bija nekaunīgi atstājuši savam liktenim» (221. lapp.). —

«Sevišķu nopelnu kareivju vervēšanas ziņā bija ieguvis palkavnieks (Oberst) Bermonts (Bermondt), kuŗu viņa mātes brālis bija adoptējis un kuŗš nosaucās par firstu Avalovu-Ber-

montu. Ari viņš Vācijā bija atradis patvērumu un bija tāpēc sajūsmināts un uzticīgs vācu draugs».

«Avalovam-Bermontam bija savs paša, sākumā ļoti mazs savervēts korpuss, kas uz viņa vārdu tīri vai zvērēja». Korpuss pamazām pieauga un pastiprinājās. Ari palkavniekam Virgoličam, agrākam žandarmerijas oficierim, tāpat bija savs, viņa paša savervēts brīvprātīgo korpuss.

Abos šajos krievu brīvkorpusos — pateicoties vervēšanai — radās ari vācu nodaļas, uz kuŗām es, tā Golcs saka, skatījos ne ar gluži nedibinātu neuzticību, pa daļai aiz tā iemesla, ka viņām trūkļa noderīgu vadoņu, kā ari aiz tā iemesla, ka viņām, acīmredzot, Spartaks piesūtīja visādus šaubīgus elementus, salašņas, sadzīves atkritumus («mit Gesindel gespeist wurden», 222. lapp.). — Jo vācu lielinieku interesē bija, gādāt par to, lai nerastos lietojams pretlielinieciskš krievu kaŗaspēks.

Krievu vadoņi sākumā, redzēdami vācu labo kaujas kārtību, savaldījās, bet vēlāk laupīšanā rīkojās dūšīgi vien pēc krievu parašas un krievu tiesas un taisnības. Dažus no viņiem, kuŗi bija izdevušies par oficieriem, bet izrādījās par aizmaskotiem spartakistiem, atlaida vai nosodīja. Vācu nodaļas tādējādi pamazām palika labākas, bet tomēr nesasniedza labāko valstsvācu nodaļu vispārējo caurmēra labuma pakāpi. (221.—222. lapp.).

Ārkārtēji grūts, tā turpina Golcs, bija vadoņa jautājums. Beidzot izdevās panākt, ka Bermonts un Virgoličs atzina firstu Līvenu par savu virsvadoni. Angļi par to priekšlaikā bija dabūjuši zināt. Drīzāk, nekā nepolitiskais vācietis, viņi tūliņ izprata šīs jaunformacijas lielo nozīmi. Viņi veco ģenerali Judeņiču, kuŗš citādi bija augsti godājams vīrs, bet pilnīgi atradās zem sava, no Anglijas atkarīga štaba iespaida, piedabūja pie tā, ka viņš Līvenam pavēlēja ar savu korpusu pievienoties viņam, Judeničam, kuŗš tolaik atradās pie Narvas.

Firsts Līvens, saka Golcs, bija ļoti labs zaldāts un domāja, neskatoties uz to, ka viņš visu šo lietu labi saprata, ka viņam pavēlei jāpaklausa... Līvena korpuss, pateicoties viņa labai apbruņošanai, pie Narvas sacēla vispārēju izbrīnu... Kāds angļu oficieris Ņevas frontē sacīja uz kādu krievu oficieri, kā gan tas esot iespējams, ka «Boches» («boši» = prusaki) atrodoties krievu armijā. «Tie vis nav nekādi «boši» (prūši, prusaki), atbildēja krievu oficieris, «bet tik prūšu organizēti un apgādāti

krievi. Bet, kā izskatās angļu apgādāts krievu zaldāts, to jūs redzat tur no tā otra vīra, kurš pirmajam stāv blakām». Šis otrs krievu zaldāts izskatījās kā panīcis ubags. Tā Līvena nodaļa Narvas frontē vēl Vācijai taisīja propagandu un viņai ari bija savs labums. Angļi beidzot labāki sākuši gādāt par Judeniča armiju. Bet tad vēlāk, kad tas viņiem aiz politiskiem iemesliem, izlikās būt praktiski, viņi to visneapzinīgākā kārtā, nesagatavotu un **vienu,** raidīja pret Pēterpili, pie kam visa tā sauktā ziemeļarmija un ari viņas sastāvā esošā Līvena nodaļa pa lielākai daļai tika apkauta. (223. lpp.). —

Firsts Līvens aizejot uz Narvas fronti virsvadību nodeva Bermontam. Bet Virgoličs negribēja Bermontam padoties. Pagāja ilgs laiks nepatīkamās sarunās, kamēr viņš to beidzot atzina par taktisko vadoni un politisko priekšstāvi. Šai pretestībā pret Bermontu lielu lomu spēlēja vecais krievu senators Belgards (Bellegaarde), kurš dzīvoja Berlinē un kuram pie krievu brīvprātīgo korpusu nodibināšanas ir nopelni. Īpaši Virgoliča korpusu viņš uzskatīja kā savu. (223. lapp.). —

Ari Bermonts dabūja pavēli — pievienoties Judeničam. Bet Bermonts Judeniča pavēlei nepaklausīja. Vispirms viņš izvairījās ar to, ka viņa korpuss vēl neesot gatavs, vajagot Vāciju vēl vairāk izmantot, lai viņu labāki sagatavotu un izrīkotu ar visu vajadzīgo, jo Anglija, kā esot zināms, slikti apgādājot, tad Bermonts izskaidroja, ka viņa zaldāti negribot t ā, k ā Līvena korpuss, uzupurēties angļu interešu labā, beidzot Bermonts saņēma Kolčaka pavēli par viņa atcelšanu, bet šo pavēli Bermonta kareivji neatzina, jo tā esot neīsta. Angļu uzaicinājumu, ierasties uz sarunām Rīgā, Bermonts smiedamies atraidīja, aizrādīdams pie tam uz pazīstamo angļu nemoralisko politiku (223. lapp.). — Aiz Bermonta nešaubīgi stāvēja visi viņa zaldāti. Savā nacionalkostimā skaistais jaunais kaukazietis ar savām melnajām ūsām un melnām spīdošām acīm uz visiem darījis dziļu iespaidu. Ari vācu zaldāti padevušies viņa iespaidam. Bermonta zaldāti viņu tīri dievinājuši. (224. lapp.). —

Nesaskaņas starp Virgoliču un Bermontu gribēja izlietot savā labā kāds no Berlīnes atbraucis ģeneralis Biskupskis, lai sagrābtu virsvadību savās rokās. Ģeneralis Biskupskis, kurš bija cēlies no krievu gardes kavalerijas, bija beidzot karā bijis kavalerijas divizijas komandants, bija ne parasta ikdienas personība. Viņš bija piedzīvojis kara vadonis, ļoti izveicīgs un

elegants, ļoti laba izskata, gudrs un ar politisku izpratni, ļoti veikls runātājs, viņš likās būt īstais vīrs, kas varētu uzstāties kā augstāks kara pulku vadonis. «Es», saka Golcs, «viņam tāpēc neliku ceļā nekādu šķēršļu viņa mērķa sasniegšanai, bet tik izskaidroju, ka viņam pašam ar savu spēku tas jāpanāk, jo man nav nekāda iemesla uzstāties pret Vācijai uzticīgi padevīgo, no saviem zaldātiem iemīļoto Bermontu, teicu, ka krievu virspavēlnieka iecelšana ir pašu krievu iekšējā lieta, kurā es totiesu jo mazāk gribu iejaukties, ka jānovērš ir katra aizdoma, ka Vācija gribētu ierobežot krievu patstāvību. Ja Kolčaks un Judeņičs, kā angļu kalpi, no viņa netiktu atzīti, tad lai ģenerālis Gurko Kopenhagenā, augstākā krievu militārā autoritate ārpus padomju Krievijas, noteic to, kam jābūt virsvadoņam. Ari Bermonts apsolījās tam padoties. (224. lapp.). —

Ģenerālis Gurko, kuŗu Golcs lūdzis, uzņemties virsvadību, atbildējis ļoti laipni, bet atteicies. Ģenerālis Biskupskis nespēja panākt mērķi. Virgoličs paklausīja tik pretodamies. Kādam krievu ģenerālim, kuŗu bija atsūtījis Biskupskis, lai ieņemtu Bermonta vietu, izgāja tik pat slikti kā pašam Biskupskim. Kad Biskupskis nāca, viņš smiedāmies sacīja, viņš, kā vecs armijas šefs, Bermontu 24 stundās nobīdīšot pie malas, viņš, saprotams, tīri dabiski varot stāvēt tik pāri par Bermontu, bet pēc divām dienām viņš bija ļoti laimīgs, ka Bermonts viņu pielaida kā štaba šefu. Neilgi pēc tam Biskupskis atkal aizbrauca pie — Deņikina. (224. lapp.). —

«Tā Bermonts palika par krievu virspavēlnieku. Bet vadība nebija pietiekoši nodrošināta ar krietna štaba palīdzību. Tas bija jo vajadzīgs aiz tā iemesla, ka Bermonts pats gan bija labs zaldāts, bet līdz šim karā bija bijis tik kā zemāks vadonis. Ari Virgoličam trūka piedzīvojumu kā augstākam kara vadonim. Augstākas vadības nodrošināšana bija jo svarīga un vajadzīga tāpēc, ka Bermonta korpuss tika dibināts tai nolūkā, lai viņš varētu uzstāties un rīkoties it īpaši tai gadījumā, kad vācu kara pulkiem vai nu uz vācu pašu valdības vai ari uz antantes pavēli būtu jāatstāj krievu apgabali».

«Tā ka vācu zaldāti negribēja, atgriezties uz dzimteni, nevarēja ari palikt kā kolonisti, ja viņi pret Ulmaņa valdību, kura pretojās zemes došanai, tā nepanāca ar varu, tad viņiem neatlika nekas cits kā iestāties krievu dienestā.

Ja še Baltijā nodibinājās krievu-vācu karaspēks, kas no rietumiem caur Daugavpili lauzās uz priekšu Vitebskas-Viļeikas virzienā, kamēr Kolčaks un Deņikins no rītiem un dienvidiem gāja lielinikiem virsū, tad ari vācu VI. rezerves korpusa aizsaukšana uz Vāciju, vairs nebija bīstama attiecībā uz Austrumprūsijas nodrošināšanu pret lieliniekiem. Tādējādi tad beidzot ari varēja uzsākt vācu valdības neatļauto kara gājienu Krievijas iekšienē. Varēja cerēt, ka ar lielinieku valdības likvidēšanu Krievijā, ari tiks darīts gals vācu lielinieku pabalstīšanai ar krievu naudu, un līdz ar to ari nomākts lieliniecisms Vācijā, samīta vācu revolucijas hidrai galva, revolucijas, kuŗa arvien vairāk ēdās un virzījās uz kreiso pusi, arvien palikdama kreisāka».

«Ar krievu-vācu karaspēka uz priekšu došanos vācu alkstošai saimnieciskai dzīvei atvērās jauni apgabali eksportam un importam. Varēja cerēt, ka ar to no Vācijas pa daļai tiktu novērsts Dāmokla zobins, kas parādās blokādes veidā un Vācijā varētu iedabūt vērtības, par kuŗām būtu jāmaksā mazāk, nekā tam pēc valutas vajazdētu būt. «Man», saka Golcs, «bija zināms, ka Austrumprūsijas koku industrija, kuŗai liela saimnieciska nozīme un kuŗa nodarbina tūkstošiem strādnieku, iet pretim grūtiem laikiem, ja, varbūt pat bankrotam, ja koki netiek ievesti no Lietuvas un Kurzemes. Pie Daugavpils, kā ziņots, atrasti lieli dzelzs krājumi un Vitebskas apgabalu uzskata kā tīro labības klēti... Kāda latgaliešu deputacija, kuŗa Rīgā no manis lūdza palīdzību, turienes saimnieciskos apstākļus iztēloja par ļoti labiem. (225. —226. lapp.). —

Kam nokratītu lielinieku jūgu, kuŗa saimnieciskai dzīvei sagādātu laba eksporta iespējamību un radītu jaunas vērtības, uz tā draudzību, pie kurmēr izveicīgas diplomatijas un labas karaspēka izturēšanās, varētu rēķināt. Saprotams, ka cilvēku un tautu dzīvē pateicību tik reti var gaidīt. Bet še abām kaimiņu valstīm (Vācijai un Krievijai) bija lielas kopējas intereses: kopēja cīņa pret revoluciju, valsts gāšana, kopējs pretspars pret Poliju, kopēja uzbūve, kopēja liela Austrumeiropas saim-

nieciska bloka radīšana, kas lai varētu būt kā pretsvars pret nepielūdzamiem uzvarētājiem pasaules karā un neuzticamiem Krievijas sabiedrotiem. Ienaids pret Angliju krievu starpā pieņēmās, viņu Vācijas pareiza izpratne tāpat līdzīgā mērā. (226. lapp.). —

Lai no Bermonta korpusa jel pavisam kas varētu iznākt, tad viņa vadība bija jānodrošina, piedalot tai vācu ģeneralštaba oficierus. Tādu jautājuma izšķiršanu, ka Golcs pats uzņemtos Bermonta korpusa vadību, neskatoties uz to, ka viņam vadot, vieglāki pieplūstu vācu ģeneralštaba oficieri, viņš pēc pamatīgas pārdomas atmetis. Jo tas visam uzņēmumam piedotu vācu nokrāsu tiklab krievu, kā ari antantes acīs. «Krievi», saka Golcs, «mūs varētu varbūt uzskatīt ne kā atbrīvotājus, bet kā iekarotājus un antante droši vien visu darītu, lai novērstu, kaut tik šķietamu, vācu imperialismu. Labprāt es pats būtu stājies šā lielā tēvu zemes uzņēmuma kalpībā, bet aiz dibinātiem iemesliem man personīgi vajadzēja no tā atkāpties pēc tam, kad es viņu biju noorganizējis. (227. lapp.). — Totiesu jo vairāk Golcs centies piedabūt vācu ģeneralštaba oficierus, lai tie nāktu un iestātos Bermonta štabā un armijā. Bet visas viņa pūles dabūt aktivus vai bijušus ģeneralštaba virsniekus, bijušas veltas, jo neviens negribējis, kā štaba priekšnieks, uzņemties uz sevi atbildību. (227. lapp.). —

«Bez rūpēm vadības jautājumā man vēl», tā saka Golcs, «armijas nodrošināšana finansielā ziņā darīja galvas sāpes». Notika bezgala sarunas, lai sagādātu vajadzīgos lielos līdzekļus. Golcs, saprotams, atzinis lielās grūtības, kādas bijušas jāpārvar, lai sadabūtu tādas tik lielas milzu sumas, kādas bijušas vajadzīgas. Bet viņš domājis, ka ievērojot lietas svarīgumu, ievērojot to, ka tas bijis Vācijas pēdējais glābiņš, tad vajadzējis grūtumus pārvarēt. Galvenā vaininiece atkal bijusi pati vācu valdība, kurai gan bijušas bailes no lieliniekiem, bet vēl lielākas bailes tai bijušas no tādas nākošās Krievijas, kura stāvētu stipri pa labi, t. i. no atjaunotas reakcionaras Krievijas. Vācu valdība tāpēc par Bermonta pasākumu neinteresējās. Privatās aprindas baidījās, ka vācu valdība un antante varētu visu izjaukt un tad dotā nauda būtu zudusi. «Manas pūles», saka Golcs, «tāpēc vispirmā kārtā bija tās, pierunāt vācu valdību, lai tā izskaidrotu, ka viņa šim pasākumam

nestāsies ceļā, bet viņu klusu ciezdama pacietīs. Tur nevajadzēja daudz drosmes. Jo padomju Krieviju antante nebija atzinusi un pret to tak tiešām nekā ..evarēja iebilst, ja **plašās krievu aprindas, kas ilgojās pēc Krievijas atjaunošanas un kārtības nodibināšanas tāpat kā Koļčaks, Deņikins un Judeņičs, austrumos no Vācijas uzstādītu karaspēku, lai savu nelaimīgo tēvu zemi atsvabinātu no sarkanā terora.** — Ari Anglijas piekrišana vai nepiekrišana nedrīkstētu Vāciju atturēt no piekrišanas krievu rietuma korpusa dibināšanai. «Jo viņa (Bermonta korpusa) militarie panākumi jau kalpotu Vācijas izraušanāi — atsvabināšanai no antantes žņaugrokām («aus den Erpresserhänden der Entente»). Bet antantei ir tikai divi līdzekļi, ar kuriem var kaitēt Bermonta uzņēmumam: malu valstu palīdzība un saimnieciskais spaids uz Vāciju .. Pret malu valstīm Bermontam jātiek padarītam militariski stipram vai vēl labāk, viņam vajadzētu viņas dabūt savā pusē, kas attiecībā uz Lietuvu ilgu laiku, kā likās, bija iespējams. —

Un, varbūtējam saimnieciskam spaidam no antantes puses pret Vāciju, varēja diplomatiskā ceļā pretim strādāt, aizrādot, ka Bermonta uzņēmums ir dibināts lielinieku apkarošanai un ka viņš ir tīri krievisks uzņēmums, pie kura Vācija, kā valsts, nav piedalījusies... Ne jau Vācijas piedalīšanās tika prasīta, bet tik viņas neitralitate un klusuciešana.

Finansielās sarunas neveda pie mērķa, viņas tika pārtrauktas, jo arvien radās jauni plani, arvien jaunas cerības. Tā novilcinājās šī jautājuma izšķiršana. Pa tam Golcs tiecies un nopūlējies izlietot laiku, lai, cik vien iespējams, stiprinātu Bermonta korpusu un lai novilcinātu vācu karaspēka aizsūtīšanu uz Vāciju, ko vācu valdība jau kopš maija vidus bijusi nodomājusi darīt un bijusi ari jau to oficiali pavēlējusi. Bet, kas zīmējās uz tiem vācu pulkiem, kas bijuši ar mieru izdevīgā gadījumā pāriet Krievijas, Latvijas vai kādas citas jaunās valsts pavalstniecībā, lai iegūtu zemi, tad Golcs viņu atgriešanos uz Vāciju tiecies pavisam novērst. (228. un 229. lapp.). —

Landesvēra izstāšanās.

Savā dienas grāmatā no 11. julija (1919. g.) ģeneralis grafs fon der Golcs raksta: «Gofs (Gough) šeit izšķir visu tiem, kuŗi to atļauj, un tie, kas viņam tā atļauj rīkoties, ir visi, izņemot tikai mani. Tā viņš ir nolēmis: Landesvērs drīkst palikt, ja visi valstsvāci tiek atlaisti un anglis, Aleksandra kungs, stājas viņa (landesvēra) priekšgalā, un, proti, rīt». (229. lapp.)...

«Es», saka Golcs biju šodien (11. julijā 1919. g.) Tukumā un turēju tiem baltiem, kam noteicošs iespaids, ļoti nopietnu runu: «Es pilnīgi saprotu jūsu briesmīgo stāvokli un sajēdzu, ka jums neatliek vai gluži nekas cits, kā padoties pārgalvīgajam uzvarētājiem, ja jūs negrbat nabagi, kā ubagi, uz visiem laikiem atstāt savu 700 gadējo baltu dzimteni un iet uz Vāciju. Jo ari mēs (valstvāci) no šejienes aiziesim un tad jūs šeit vieni paši par sevi nevarēsiet noturēties. Krievu jautājums (Bermonta korpusa) naudas trūkuma dēļ vēl nav izšķirts. Bet jums vajadzētu pa priekšu mierīgi un draudzīgi ar Vāciju izšķirt un likvidēt visus līgumus un solījumus, valsts vācus nošķirt un sadalīt īpašās formacijās, apgādāt ar visu vajadzīgo un ar zirgiem un tad pēc tam atsevišķās mazās baltu nodaļas («die einzelnen Miniatur-Baltenabteilungen») var pāriet. Aktis neņemt līdz («Nichtmitnehmen aller Akten»). Samaksāt Vācijai un atsevišķiem valstsvāciem visu, kas jāmaksā. Svarīgākais ir goda glābšana un tāpēc atklātības priekšā viss jānostāda tā, ka lai pāreja netiktu uzlūkota kā nodevība, kā tas pirmā acumirklī tā varētu izlikties. Pāri par acumirkļa raizēm jums būtu jādomā par nākotni, kuŗā Vācija un Krievija ari baltiem atkal ko nozīmētu». (230. lapp.). —

«Mana runa», saka Golcs, «darīja iespaidu, varbūt ari tādēļ, ka es viņiem atgādināju, kādā stāvoklī viņi novestu savus piederīgos Vācijā, kas tur bauda viesmīlību». (230. lapp.).—

Golcam atbildējis no baltu puses fon Samsons, izsacīdams pateicību Vācijai, vācu karaspēkam un Golcam, kuŗu (t. i. baltu pateicību valstsvāciem) viņš apzīmējis par neizdzēšamu («unauslöschlich».).

«Skaidrai tirai izšķirošanai» («die reinliche Scheidung»), tā noteic Golcs, «jānotiek nākošās divās nedēļās. Tik ilgi Aleksandra kungam vajadzīgs paciesties.» (230. lapp.).—

Raksturīgi, ka Golcs runā, it kā to varētu uzlūkot kā par kādu nodevību, kad landesvēristi-balti paliek Latvijā. Vai tie-

sām balti jau tā ir bijuši saistījušies ar Vāciju, ka landesvēristu-baltu palikšana Latvijā varētu izlikties, kaut ari uz acumirkli, par nodevīgu atkrišanu no Vācijas vai vismaz kā sava pienākuma neizpildīšanu pret Vāciju? Un kas tad tās par tādām aktīm, kas tā jāslēpj un kuras nedrīkst skatīt Latvijas saules gaismā? — Golcs saviem kara biedriem landesvēristiem-baltiem un baltiem vispāri kā Latvijas pilsoņiem izraksta bēdīgu apliecību. Bet tomēr, šķiet, vēl bēdīgāku ar saviem darbiem viņi izrakstījuši paši sev. Par to liecina Baltijas bruņniecību, Rīgas ģilžu, Rīgas okupacijas laika pilsētas domes un citi lēmumi par pievienošanos Vācijai, par «kroņu» piedāvājumiem Viļumam II., Meklenburgas hercogam, princim Luitpoldam u. c.

Ja var runāt par nodevību, tad tikai par nodevību pret Latviju. Tāda nodevība pret suvereno Latviju un viņas valdību starp citu bija: fon Strika sazvērestība, 16. aprila Liepājas pučs, kara gājiens pret Ziemeļlatvijas armiju u. t. t.

Golcs tālāk stāsta, ka vācu miera līgums (Verzaļas) darījis notriecošu iespaidu. «Kopš Vācija viņu parakstījusi, mēs,» tā viņš turpina, «esam šeit ārzemē nevarīgi, beztiesīgi un bezpalīdzības («macht-, recht- un hilflos»). Žurkas visur atstāj grimstošu kuģi. Ari leiši paliek arvien nekaunīgāki. Viņi mēģināja izdarīt dažādus sabotažas aktus uz dzelzsceļa. Kad pēc tam vācu brigades komandants lūdza leišu komandantu nonākt pie viņa, tad pēdējais lika atbildēt, ka pie vāciešiem viņš neejot, viņam tas neesot vajadzīgs. Ka Lietuva ar vācu asinīm atsvabināta, par to vairs nekā negrib dzirdēt. Kopš kauna pilnā Verzaļas miera līguma ir izzudusi pēdējā atlieka cieņības Vācijas priekšā un bailes no Vācijas. Domā un tic, ka pret mums var visu ko atļauties. Pie tam mums tomēr jāpaliek lepniem, nav no Gofa nekas sev jāatļaujas un jālūko arkrievu palīdzību šeit atkal iegūt varu». (230. lapp.).

Savā dienas grāmatā no 13. julija 1919. g. Golcs, kā viņš stāsta, ierakstījis: «Anglis (Aleksandrs) ir nolēmis, ka va'stsvācu oficieri vēl četras nedēļas paliek zem viņa pavēles un tik tad atstāj Baltijas landesvēru.»

«Pēc tam,» turpina Golcs, «es pavēlēju, ka pēc mana ieskata ikvienam vācu oficierim, kurš padotos angļu vadībai, lai gan

viņš zina, ka pēc četrām nedēļām viņu padzīs, būtu par maz nacionalas pašcienības, lai viņu vēl turpmāk varētu lietot vācu karaspēkā». (230. lapp.). —

«Brīnišķi,» saka Golcs, «ka šinī manā pavēlē ieraudzīja baltu rīcības kritiku un negribēja saprast, ka starp baltiem, kuŗi atrodas spaidu stāvoklī, un starp valstsvāciem, kuŗi kopš pieciem gadiem karojuši ar saviem nāvīgiem ienaidniekiem un tikko kā noslēguši kauna pilnu mieru, ir starpība. Grafs Dona (Dohna) iebilda, ka lietderības iemesli esot ari Vācijai, kas tai ieteicot atbalstīt landesvēra tālākpastāvēšanu. Par sevi ņemot ja, par to ari es esmu pārliecināts, tāpēc jau ar' es šo jaunorganizaciju cenšos materialā ziņā un citādi pabalstīt, cik tas iespējams, bet tas nedrīkst notikt uz vācu goda rēķina un sagraujot vācu oficieru goda sajūtu. Ari landesvēra nākotne zem ilgstošas angļu komandas man ir nedroša. Latvieši visu darīs, lai landesvēru izformētu vai viņu padarītu par tīru latviešu formaciju...

Diemžēl manas toreizējās bažas nākotnē izrādījās par dibinātām. Landesvērs vēl dažus mēnešus Ulmanim pret lieliniekiem aizsargāja valsts robežu, kalpoja Ulmanim kā policijas trupa un tad vēlāk zem latviešu komandanta zaudēja sava vācu-baltiskā rakstura nokrāsu. Bet cik notriecoši tas ari baltu lepnumam bija, tad taču tam līdz šim ir bijis tas labums, ka balti varēja palikt zemē un paturēt vismaz daļu no savām muižām. Tāpēc no praktiska un vācu stāvokļa skatoties, fon Samsona kga laipošanas politiku nevar smādēt, kaut gan tik vēl tālā nākotne par to varēs dot gala spriedumu.»

«Diemžēl,» tā izsakas Golcs, «jāatzīstas, ka Vācija pati baltus iedzinusi šai spaidu stāvoklī. Gavilēdami balti apsveica vācu landsmanikā uzvarētāju un, viņiem nu tagad — pēc neuzvarētā vācu austrumu karaspēka iekšējā sabrukuma un pēc īsas pacelšanās 1919. gada pavasarī — Verzaļas miera pēc vajadzēja locīties ne krievu, bet latviešu priekšā, lai savai vecajai dzimtenei neļautu tapt lielinieciskai vai lai gluži nezaudētu dzimteni un īpašumu. Daudziem, it īpaši landesvērā, tas bija pret viņu jūtām un godu, taču pret prāta iebildumiem viņi nevarēja neko daudz sa-

cit un padevās zobus sakoduši un uz labāku nākotni cerēdami smagajai nepiecieša-mībai (231. lapp.)*).

Prasība atstāt Latviju.

Junija vidū Golcs saņēmis no augstas vietas sevišķu aizrādījumu, ka Ercbergers gan antantei solījis, ka vāci Baltiju atstās, bet ka to tomēr neesot vēlami darīt. Viss tāļākais esot atstāts Golca izveicībai un viņam pat likts priekšā: vajadzības gadījumā iestāties Latvijas dienestā («geeignetenfalls in lettländische Dienste zu treten», 232. lapp,). —

Šis rīkojums, saka Golcs, saskanēja pēc būtības ar man atkārtoti dotiem rīkojumiem un ziņojumiem par Baltijas nozīmi Vācijas drošības un nākotnes labā... Bet Verzaļas miers un kaŗa gājiens pret igauņiem bija mūsu stāvokli stipri pasliktinājuši.

Savāda ir vācu valdības izturēšanās: oficiali viņa ir pret Golca un Bermonta kaŗa gājienu Krievijas iekšienē, uz Pēterpili un Maskavu, bet slepenībā, aiz muguras viņa pati Golcu uz to rīda un gumda. Viņa nav atklāta. Viņai trūkst drosmes un pašcienības. Viņa ir zemiska un muļķīgi viltīga. «Aktveidēji,» saka gluži pareizi Golcs, «tiek izdotas pavēles, lai sevi segtu. Bet mutiski tika piebilsts, ka nebūtu nekas preti, ja es darītu pretējo» (232. lapp.)**).

Kā tādai valdībai pavisam vairs var uzticēties? Kā var ar tādu valsti pavisam ielaisties, kuŗa slēdz un paraksta līgumus un kuŗas kanclers, kā to darīja Betmans Holvegs, tos vienkārši uzskata par nenozīmīgām papīra lupatām, kuŗas bez kā tāļāk var saraustīt un nosviest, ja tā iepatīkas? Golcs par šādu savas valdības izturēšanos pastāvīgi sūrojās. Bet, vai viņš pats

*) Sal.: «Vielen besonders in der Landeswehr ging es gegen Gefühl und Ehre, doch konnten sie gegen die Verstandesgründe nicht viel sagen und fügten sich zähneknirschend und auf eine bessere Zukunft hoffend in die harte Notwendigkeit» (231. lapp.). —

**) Sal.: «Aktenmässig wurden Befehle gegeben, um sich zu decken. Mündlich aber wurde zugesetzt, man hätte nichts dagegen, wenn ich das Gegenteil täte» (232. lapp.)—.

ir labāks? Golcs, kas pastāvīgi, kā pats savu valdību, tā ari antanti, lūko vazāt aiz deguna? Liekas, ka viltība ir vācu dabā, par ko liecina ari viņu Nībelungu dziesma, kur «varonis» Hagens ar viltu nodur varoni Sīgfrīdu.

Julija vidū, tā stāsta Golcs, Latvijas atstāšanas lietā iejaucās antante, Angļu ģeneralis Gofs (Gough) uzaicinājis Golcu uz satiksmi, kuŗa pēc iepriekšējām sarunām un vienošanās notikusi 19. julijā (1919. g.) «Vintnapās» pie Olaines, tā tad vidū starp abām pozicijām, starp latviešu un vācu. Lai Golcs sarunās ar Gofu varētu labāki izvairīties un lai viņam jau iepriekš vienā otrā lietā nebūtu jāsaistās, tad iepriekšējās sarunas viņš licis vest hauptmaņam fon Jagovam.

Golcam ar Gofu bijis jāsatiekās pirmo reiz. Ar iepriekšēju nodomu viņš Gofu gribējis aizskārt un tam atriebties par Hindenburga pieminekļa izpostīšanu Liepājā un par citiem Vācijas pazemināJumiem un aizskārumiem.

Kā prūšu ģeneralis un grafs to izdarīs? Golcs pats par to stāsta šā: «Ģeneralis Gofs ir mazs, tievs, kustīgs kungs. Viņš nāca man ļoti draudzīgi pretī un sniedza jau no tālienes roku kā kādam vecam draugam. — Es sveicināju, pielikdams roku pie cepures. Lepnais anglis domāja, ka viņš maldijies. Viņš man vēl reiz sniedza roku. Es atkal ļoti nopietni tāpat sveicināju. Tagad viņš galvu iecirta pakausī un sadusmots aizgāja.» (233. lapp.).

Golcs nu licis pateikt Gofam, ka viņš ar tādas zemes priekšstāvi, kuŗa prasot viņa ķeizara un viņa vācu kolleģu izdošanu, spējot vairs tikai vēsi lietišķi («kühl sachlich») sarunāties.

Sadursmei uz sarunām, kā Golcs apgalvo, nebijis nelabvēlīgs iespaids, varbūt pat otrādi. Pēc tam, kad Gofs izteicis antantes prasību, hauptmanis fon Jagovs tūliņ pārgājis ofensivē. Vispirms jātiekot izpildītiem diviem noteikumiem iepriekš. Izvākšanos pretinieks nekādā veidā nedrīkst traucēt un tālāk vajadzētu, iekam karaspēkam dod pavēli braukt prom, izšķirt to zaldātu likteni, kuŗi pārgājuši Latvijas dienestā, vai kuŗiem ir tiesība uz Latvijas pilsonību un kuŗi uz šo tiesību pamata grib palikt Latvijā. Ģeneralis Gofs uz Verzaļas miera līguma 292. un 293. pantu pamata, bez kā tālāk atraidīja prasību par vāciešu palikšanu Latvijā. Ari Ulmanis

esot izskaidrojis, viņš nemitēšoties tik ilgi, kamēr pēdējais vācietis nebūšot Latviju atstājis, viņš, Gofs, kaut ari gribētu un to ieredzētu, šai lietā nekā nevarot grozīt. Dr. Burchards (sūtņa A. Viniga vietnieks) nu ar lielu izveicību un juridiski un dialektiski izglītota advokata veiklību drīz angliski, drīz vāciski runādams, lūkoja antantes priekšstāvjus pārliecināt par atsevišķu zaldātu tiesību, kuŗi ar Ulmani noslēguši privatlīgumu. Varbūt, ka Dr. Burchards panāca to, ka viņš antantes priekšstāvjiem pierādīja, ka viņi aizstāv netaisnu lietu. Pašā lietā pēc būtības tas neko negrozīja. Antante, kā Golcs saka, rīkojās no varas-, ne no tiesiska viedokļa skatoties. Lauzt solījumu, dot zaldātiem pilsoņu tiesības, bija jau no sākuma iepriekš nolemta lieta. Bet pieviltie zaldāti no sūtņa vietas izpildītāja (Dr. Burcharda) pūlēm redzēja, ka no viņa viss tiek darīts, lai viņiem sagādātu tiesu un taisnību. «Es,» tā saka Golcs, «beidzot lūdzu paziņot Ulmanim, ka es viņa izturēšanos varu tik apzīmēt kā bezkaunīgu nepateicību («als eine schamlose Undankbarkeit»), ko man ari apsolījās Ulmanim pateikt. (234. lapp.). —

Tā mēs pārgājām pie paša izvākšanās jautājuma. Hauptmanis fon Jagovs pierādīja, ka vispirms vajadzīgs aizsūtīt mantas, tad daļa kaŗaspēka jānosūta kādā kaŗaspēka sapulcēšanās vietā dienvidos no Šauļiem, tad uz turieni kājām jāiet stiprai arjergardei, tad no turienes (Šauļiem) dzelzsceļa transportu jāturpina vest tāļāk un beidzot atkal stiprai arjergardei—pēcpulkam kājām jāiet uz Austrumprūsiju. No šīs arjergardes jāatdala kolonas, kas lai aizsargātu dzelzsceļu pret leišu uzbrukumiem. Viss ilgtu 75 dienas, tā kā dienā vispāri nevar nolaist vairāk kā trīs vilcienus.

Antantes priekšstāvji par šādu izvākšanās kārtību un lēnumu bijuši pārsteigti, bet nezinājuši ko iebilst, īpaši iespaidīgie angļu priekšstāvji nē, kuŗi it labi zinājuši, ka viņi četros kaŗagados neesot neko daudz vairāk piesavinājušies kā vācu ģeneralštaba izglītības ABC.

Saprotams, tā saka Golcs, ka man šī lēnā izvākšanās bija pa prātam. Pa tam varēja papildināt Bermonta korpusu un noskaidrot, vai tiem vācu brīvprātīgiem, kuŗi gribētu iestāties krievu dienestā, var sagādāt līdzekļus un radīt politisku pamatu.

Tagad nu bija jāizzina, kādi pulki negrib iestāties krievu dienestā. Tie tad pa priekšu bija sūtāmi uz mājām. Kas zīmējās uz pārējiem, tad ar viņu sūtīšanu, saprotams, bija jāvilcinās un jāiegūst pēc iespējas daudz laika (234. un 235. lapp.). —

Golcs, redzams, visiem līdzekļiem, austrumos no Vācijas, Latvijā, Igaunijā, Lietuvā, Krievijā grib nodibināt vācu varu un kolonizēšanai ar vāciem iegūt jaunas zemes. Golcs runā par «bezkaunīgu nepateicību» un pie tam izturas tā, it kā tiešām latvieši nabaga vācu zaldātiem nodarījuši lielu pārestību, viņus pievīluši, viņiem solīta zeme un tās nedod. Pie visa tā vainīgs esot Ulmaņa kabinets, īpaši pats Ulmanis. Ulmanis nav solījis zemi, bet tikai pilsoņu tiesības. Tas ir skaidri redzams no 29. decembrī 1918. gadā noslēgtā līguma, kuŗu parakstījuši: vācu sūtnis A. Vinigs un no latviešu puses K. Ulmanis, Fr. Paegle un J. Zālīts*).

Un pat ja būtu noslēgts tāds līgums, kuŗā vācu kareivjiem būtu solīta zeme, kas nav noticis un kāda līguma nav, tad ari tādā gadījumā Golcs nevarētu runāt par līguma neturēšanu, «bezkaunīgu nepateicību» un citiem smalkiem izteicieniem, ar kādiem grafa kungs svaidās, tos raidīdams pret latviešiem un viņu toreizējo valdību.

Kā Golcs var runāt par kādiem līgumiem, kuŗus Ulmanis nepildījis, ja viņš Golcs pats, šos līgumus ir lauzis Ulmaņa kabinetu 16. aprilī 1919. gadā Liepājā gāzdams?! Ar to viņš ir iznīcinājis katru ar Ulmani slēgtu līgumu. Bezkaunība, tā tad, nav ne latviešu, ne viņu toreizējā ministru prezidenta pusē. Viņa atrodas citur. Golcs gan vainu par 16. aprila puču vel uz «karstgalvjiem» Pfeferu un Manteifeli, bet no visas viņa grāmatas redzams, ka tā ir tikai liekulīga taisnošanās. Liepājas pučs ir kārtīgi organizēts ar vācu «nacionalā ausschusa» («baltu nacionalās padomes») un Golca ziņu. Golcs pats saka, ka viens no viņa četriem ienaidniekiem, pret kuŗiem viņš iet karā, ir latviešu valdība. Kad antante 26. aprilī 1919. g. prasa, ka Ulmaņa valdībai kā likumīgai latviešu valdībai jānāk pie valdības stūres atpakaļ, tad Golcs tam pretojās un uzdod baronam Stromberģim un

*) Skat. Augusta Viniga «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik (83. lapp.). —

Brēdricham iecelt jaunu ministru kabinetu. (184. lapp.).

Ja pāra latviešu Berlinē ieceltu vācu ministru kabinetu, kā tad Golcs šādu rīcību nosauktu? Viņam gan birst lamas vārdi kā no maisa, bet man šķiet, ka šai gadījumā viņam to pietrūktu. Bet, kā lai apzīmē Golca rīcību, kas baroniem pavēl iecelt latviešiem ministru kabinetu? Golcs liekas labi pazīstam bezkaunību un tāpēc viņam šis vārds ir mīļš, kā tas tīri nemanot slīd pār grafa lūpām.

«Bezkaunīga nepateicība», saka Golcs (234. lapp.). Vai par to jāpateicas, ka Golcs gāza latviešu valdību? Vai par to, ka viņš gribēja Vācijai iekarot Latviju un iznīcināt latviešu tautu, Latvijā apmetinot miljoniem vācu kolonistu (Kurzemē vien 40,000 vācu kareivju)? Vai par to, ka viņš gāja karā pret Ziemeļlatvijas armiju un ar latviešu asinīm krāsoja Latvijas zemi? Vai, beidzot, par to, ka viņš organizēja Bermonta bandas un tās raidīja pret Rīgu, grāva to drupās un lūkoja Latviju iegrūst atkarībā? Ko Golcs par velti sūdzas par latviešu nepateicību? — Pelnītu pateicību varonīgā latviešu tauta tak viņam parādā palikusi nav. Par visu tak viņam atmaksāts ir Cēsu kaujās un Bermonta bandas pie Rīgas sakaujot, iz Kurzemes izdzenot un tām ceļu uz Vāciju parādot, kuŗu viņas citādi vairs atradušas nebūtu, ja še būtu dabūta zeme.

Ko Golcs īsti grib? Pēc Verzaļas miera līguma 292. un 293. pantiem vāciešiem ir okupētās zemes jāatstāj un jāiet uz Vāciju atpakaļ. Latvijā uz šā līguma pamata vācieši palikt nevar. To Golcam aizrāda Gofs (234. lapp.). Bet Golcs saceļas pret šiem Verzaļas līguma pantiem un par varu grib apmetināt Latvijā nevien savus kareivjus, bet vēl no Vācijas šurp raidīt vācu zemnieku barus.

Vai tiešām Golca un vāciešus nekādi līgumi vairs nesaista? Verzaļas līgums tak atceļ visus citus, kas ar to nesaskan.

Kā vācu zaldāti uzņēma ziņu par izvākšanās nepieciešamību?

Moraliskais un nacionalais gars vācu karaspēkā — valdot stingrai disciplinai — kopš Cēsu kaujām, kā Golcs stāsta, pacēlies, bijis stipri pacilāts gara stāvoklis. Propagandas noda-

ļa ar hauptmani Fintelmani priekšgalā, strādājusi sekmīgi. Dormaņa kunga teicami vadīto zaldātu avīzi «Die Trommel» («Bungas»), kuŗa propagandas nodaļas darbību sekmīgi veicinājusi, zaldāti ļoti labprāt lasījuši. Ari doma, ideja, ka zaldāti, kā kolonisti Baltijā varēs sev radīt jaunu nākotni, jaunu dzimteni, darīja ļoti labu iespaidu un saistīja labos elementus cieši pie Baltijas.

Jaunais stāvoklis, kas izgaisināja visas labo elementu nākotnes cerības, bija viņiem briesmīgs pārbaudījums (235. lapp.). —

Nedaudz dienas pēc 11. julija — 15. julijā Golcs sapulcinājis pie sevis Jelgavā (Baznīcas ielā 5) visus komandantus, ari bataljonu kamandantus, lai viņiem pateiktu, ka nu tagad patiešām valstsvācu kaŗa pulkiem jāatstāj Latvija. Palikt kā kolonisti vairs nevarot, jo to aizliedzot antante un latviešu valdība. Bet, ja kaŗaspēks sadalītos un zaldāti apbruņoti tomēr izklīstu pa visu plašo zemi un apmestos kā kolonisti, tad Latvijas kaŗaspēks, kuŗš skaita ziņā tagad nav neievērojams, viņus iznīcinātu, izkautu. Ēsot neiespējami pret latviešu kaŗaspēku tā izklaidētiem ar varu noturēties un palikt Latvijā. Bez tam kaŗaspēks drīz izklīstu, tiklīdz vairs nedabūtu algas un uzturas vai paliktu par laupītāju bandām, kas nepieciešami jānovērš.

Palikt varētu varbūt vēl krievu dienestā iestājoties, kam par labu runā lietas nacionalas intereses, nacionali motivi. Ari viens otrs no tiem, kas Vācijā bez maizes, varētu šeit kādu laiku noturēties virs ūdeņa un Krievijā, varbūt, izkaŗot pastāvīga darba iespējamību un nodrošinātu nākotni.

Bet šīs labās domas realizēšanai dzīvē ir lieli šķēršļi. Antante, kā paredzams, vāciešus krievu dienestā necietīs. Saprotams, ka viņai, kā varas līdzekļi, kā ieroči savas gribas izvešanai, ir tikai malu valstis un vācu valdība, ko viņa varētu iespaidot. Par visām lietām nenoskaidrots finansu jautājums. Nenoskaidrots ari vēl esot jautājums, kā nodrošināt papildu spēku dabūšanu. Trūkst kažoku, ziemas apģērbu, apgaismošanas, dzelzsceļa materiala. Nav ari vēl nodrošinātas bāzes, kāda varētu būt tik Lietuva. No tejienes tad kaŗa operacijām šaurā strīpā starp latviešiem un poļiem jātiek vestām caur

Daugavpili un tad, stājoties sakarā ar ziemeļarmiju pie Pleskavas, jāvirzās tāļāk uz austrumiem. Beidzot augstākā armijas vadība ari tik tad ir nodrošināta, ja izdodas vācu ģeneralštaba oficierus pierunāt, pāriet krievu dienestā. «Es pats,» saka Golcs, «nevaru palikt, cik labprāt es to lietas labā darītu, jo tad visam uzņēmumam būtu par daudz vāciska nokrāsa. Bet es no Vācijas, pēc iespējas, gādāšu par karaspēku. Viss tas ir svarīgs mēģinājums vācu interešu labā, atsevišķām personām viegli vien tas var būt bīstams eksperiments, pie kam viņām starp citu varbūt ari jāatsakās no visiem līdz šim izpelnītiem labumiem, tiesībām uz apgādību. (235.—236. lapp.). —

Komandantiem tas viss, saprotams, bija jādara zināms zaldātiem un zaldātiem tad atkal savukārt bija jāpaziņo tieši virsvadonībai: kurš grib uz māju un kurš, neskatoties uz visāni grūtībām, gribētu palikt, gadījumā, ja tiktu nokārtots naudas jautājums.

Panākums bijis ļoti nozīmīgs: Prāta cilvēki citus mēģinājuši atrunāt no iestāšanās krievu dienestā. Idealisti citus visiem spēkiem lūkojuši pierunāt, ka Vācijas interešu labā risks jāuzņemoties.

Kāds dienvidus vācu mācītājs, precējies, vairāku bērnu tēvs, vaicājis Golcu, ko lai darot. Golcs sacījis: «Ejiet jūs uz māju! Jums ir uzdevums un pat tāds, kas ļoti ievērojams, atkal pacelt vispārējo morali.» Taču mācītājs izšķīries par labu palikšanai. Še viņš, kā vadonis, varot vairāk labu darīt, nekā no kanceles.

Savāds mācitājs! Var vēl saprast, ka garīdznieks iet karā un aizstāv pret iebrucēju ienaidnieku savu tēvu zemi, bet iet svešā zemē, izliet asinis, atņemt citām tautām viņu zemi, grūst tautas verdzībā, Kristus garā tas vismaz nav. Mīlestības evaņģelija sludinātājs tā darīt nevarēja.

Četrapadsmit dienas vēlāk atkal notikušas sarunas, kurās Golcam nācies paziņot, ka finansu jautājums vēl arvien neesot izšķirts. Pirmais dzelzsdivijas transports notikšot 24. augustā. Ja līdz tam vēl nebūšot nokārtots finansu jautājums, tad karaspēka izvākšanās nepieciešama.

Lai ari tādā gadījumā, ja vācu zaldāti nevarētu pāriet krievu dienestā, viņu liktenis dzimtēnē būtu nodrošināts, Golcs griezies pie vācu valdības, lai tā viņa zaldātiem, kad tie noiet dzimtenē, gādātu par zemi. Viņi atgriežoties dzimtenē lie-

lās rūpēs par savu nākotni. Liela daļa no viņiem (apm. 10.000 vīru) gribējuši palikt kā kolonisti «Baltijas provincēs». Bet latviešu valdība viņus savās cerībās piekrāpusi. Viņi sagaida, ka par viņiem tiks gādāts un prasa, lai viņiem dotu kādu stūrīti zemes, kuŗas dēļ viņi kaŗojuši u. t. t.... Bet, kā Golcs stāsta, vācu valdība neko nopietnu neesot darījusi, lai nodrošinātu Baltijas kaŗaspēka nākotni. Ari tad, kad Golcs trīs nedēļas vēlāk pats personīgi bijis Berlīnē un apjautājies par zemes dabūšanas iespējamību viņa kareivjiem Vācijā, vācu valdība tik zinājusi aizrādīt uz grūtībām, kādas rodoties, ja zaldātus gribot apgādāt ar zemi. Un kādā sarunā, kas Golcam bijusi ar valdību, laikam 22. augustā Berlinē, viņam teikts, ka zaldāti, kas bijuši Baltijā, Vācijā nonākuši, pat nevarot būt droši pret boikotu no neatkarīgo socialistu puses.

Lieta, lūk, tā, ka neatkarīgie socialisti Vācijā uzstājās pret zaldātu sūtīšanu uz Baltiju baronu labā kauties pret vietējām tautībām. Zem neatkarīgo socialdemokratu iespaida ari vairuma socialdemokrati savā partijas kongresā nolēma, uzstāties pret zaldātu un kaŗa mantu sūtīšanu uz Baltiju. Valdība oficiali ari vairs sūtīt nevarēja ne zaldātu, ne kaŗa mantu. Sūtīšana tomēr notika, kaut ne atklāti un oficiali. Taču tik daudz vairs nosūtīt nevarēja, kā būtu nosūtīts, ja nebūtu uzstājušies pret sūtīšanu neatkarīgie un vēlāk tiem piebiedrojušies valdības socialisti — šeidemanieši. To toreiz bija panācis profesors Dr. K. Balodis, kuŗš, starp citu, neatkarīgo socialdemokratu organā «Freiheit» (192. num., 22. aprilī 1919. gadā) ievietoja «Der Staatsstreich der baltischen Barone» («Baltu baronu sazvērestība»), kuŗā viņš asi uzstājās pret baroniem Liepājas 16. aprīļa puča lietā, kā ari pret vācu okupacijas varas «briesmu valdību Baltijā» («deutsche Schreckensherrschaft im Baltikum»). Notikusi latviešu iedzīvotāju izlaupīšana tādā mērā — neskaitāmu rekviziciju un citādā veidā — ka atņemta pēdējā govs un pēdējais grauds. Krievu cenzors strīpojis tikai to, kas viņam nepatiks, bet vācu cenzors pavēlējis veselus ievadrakstus iespiest, kur slavēta vācu militarvaldība, slavēti baroni un slavēts Viļums II. Ar pistoli pie krūtīm latviešu pagastu priekšstāvji spiesti parakstīt peticijas, kuŗās lūgts, lai Viļums II. pieņemtu Kurzemes hercoga kroni. Kustības brīvība gluži ārkārtēji ierobežota. Krievu profesori neizlaisti pat vēl septembrī un

oktobrī 1918. g. iz Rīgas, lai viņi neizplatītu ziņas par vācu briesmu valdību. Strādniekiem vācu valdība Baltijā nozīmēja teroru un badu. Kurzemes civilgubernatoru Gosleru saukāja par Gesleri. Vācu militarvaldība ir vainīga, ka lielinieki varēja tik ātri iekarot Vidzemi un Rīgu. Tagad gāztā latviešu valdība ari no «socialistiskā» vācu valsts komisara Augusta Viniga nedabūja ne ieroču, ne municijas, ne pārtikas līdzekļu: ar nodomu, jo gribēja aizkavēt to, ka rastos īpaša latviešu, no «baronuvēra» neatkarīga armija. Labāk atstāja ieročus un pārtikas krājumus (Rīgā, kā stāsta, 20 milj. vērtībā) lielinieku rokās.» Tā starp citu, prof. K. Balodis raksta avīzē «Freiheit».

Tādējādi panāca, ka vāci nevarēja Latvijā uzstādīt lielas armijas un mums bija vieglāki viņus sakaut pie Cēsīm, aiztriekt atpakaļ uz Kurzemi un vēlāk, kad tie vēl reiz bruka virsū Rīgai, aizdzīt uz Vāciju. Strādnieku masas Vācijā, redzams, ir pret Golca un Bermonta avanturām austrumos. Ari toreizējā vācu valdība ir spiesta, oficiali šīs avanturas nepabalstīt. Anglija izredz Golca plānus, ka tie visbeidzot vēršas pret viņu. Bet Golcu nekas nevar atturēt no sekošanas spraustajam mērķim. Viņš redz tik vienu vadošu zvaigzni: glābt Vāciju, iznīcinot Latvijas, Igaunijas, Lietuvas neatkarību, pārvēršot šīs zemes šādā vai tādā veidā par vācu kolonijām, sakaujot lielniekus, radot Vācijai draudzīgu un no tās atkarīgu Krieviju un tad ar pēdējo kopā uzsākt jaunu karu un satriekt antanti, īpaši Angliju. Viņš pie tam rīkojas kā fanatisks hazarda spēlētājs, kas visu, it visu liek uz spēli. Ja pats vairs nevar, tad liek citiem turpināt savu lomu. Ja Vācijā naudas nevar sadabūt, tad šis «lielais lielinieku un lielinieciesma apkarotājs» pats kļūst par lielāko lielinieku un ķeras pie Latvijas valsts īpašumiem, izdod ar tiem nodrošinātu naudu, lai varētu atalgot un uzturēt kara pulkus un tā ar pašas Latvijas naudu iekarot Latviju, Krieviju, satriekt Angliju. Īsts avanturists un boļševiks grafa personā. Ar šo avanturistu grafu Golcu un tādu pat vai vēl lielāku avanturistu Bermontu iet kopā mācītājs Niedra. Avanturistiem vajadzīga, rādas, debess svētība.

Ļaundaris priekš nozieguma nereti sev priekšā aizmet krustu un piesauc dieva palīgu, kā tas sevišķi pie krieviem tā mēdz būt, īpaši pie slepkavām.

«Drudžaini,» («fieberhaft»), saka Golcs, «tiek strādāts pie finansu jautājuma izšķiršanas.» Visdažādākie plāni parādas... Taču līdz augusta vidum (1919. g.) man arvien kļuva skaidrāki, ka naudas lielā stilā Vācijā nevarēja sadabūt. Ja neatradās krievu valdība, kuŗa izskaidroja, ka Kurzeme un Lietuva ir veca krievu zeme, tā tad ari valstszeme (domēnes) pieder Krievijai un ka tāpēc ar viņām var nodrošināt (segt) un izlaist krievu naudu, tad finansielu pamatu nevarēja radīt» (239. lapp.).

Uz Latvijas un Lietuvas valstszemes pamata izlaist naudu un uz šo valstju rēķina sarīkot kaŗa gājienu Krievijas iekšienē un radīt no Vācijas atkarīgu Krieviju, ar kuŗu tad kopā no jauna uzsākt pasaules kaŗu un beidzot iet kaŗā pret antanti, kāds sātanisks plans!

Viltīgs, kā lapsa, ir šis vācu ģeneralis un grafs. Viņš neskopojas ar solījumiem. Vajadzības gadījumā pat malu valstīm. «Vajadzētu malu valstīm apsolīt (saprotams, solījumu neturēt) plašu autonomiju, lai iegūtu nodrošinātu kaŗa bāzi. Jo pretējā gadījumā malu valstis būtu ienaidnieks un drošas bāzes vietā vispirms būtu kaŗš jāved ar viņām, cīnoties ejot caur Daugavpili uz Smoļensku» (239. lapp.).

Tā kā līdz augusta vidum šai ziņā vēl nekas nebija izšķirts un nodrošināts un ari vācu palikšana zem krievu flagas nebijusi droša, tad Golcs pavēlējis kaŗaspēka masu aizsūtīšanu uzsākt 12. augustā. Līdz tam tik bija tikuši sūtīti tie pulki, kuŗi zem katriem apstākļiem gribēja braukt mājās.

Sarunas par Bermonta korpusa finansēšanu un citādu nodrošināšanu vēl turpinājušās. 12. augustā Golcs iesniedzis priekšlikumu, ka Rītprūsijas robežu nodrošināšanas labā vācu kaŗaspēks būtu aizvācams tikai līdz prūšu robežām. Priekšlikums nepieņemts.

«Šauļu brigade», saka Golcs, «kuŗa man bija padota, tika aizsūtīta kā pirmā, bet viņas vietā nāca Dībiča (Diebitsch) brīvprātīgo korpuss. Pa Priekules-Klaipēdas dzelzsceļu aizsūtīja vecos «Liepājas guberņas» pulkus un tur viņu vietā nāca fon Plēves brīvprātīgo korpuss (pastiprināta 2. gardes-rezer-

ves reģimente). Hauptmanis fon Plēve bijis Austrumprūsijas muižas īpašnieks (vistuvākais pie robežas), gribējis palikt, cik ilgi vien tik iespējams un sargāt savu apdraudēto dzimteni.

Tā VI. rezerves korpuss palicis vājāks. Bet pie nodoma palikt, turējušies tomēr vēl daudzi oficieri un zaldāti. «Pieķērās pie salma un cerēja uz brīnumu» (240. lapp.). —

Golca aicināšana uz Kolbergu un Veimāru.

Hāze (Haase), vācu neatkarīgais socialdemokrats, 26. julijā (1919. g.) vācu nacionalsaeimā (Veimarā) asi uzbruka vācu austrumpolitikai, īpaši Golcam un atkārtoti prasīja, lai Golcs tiktu atcelts.

Golcs Hāzes uzbrukumu nacionalsaeimā ved sakarā ar Gofa vēlāko izturēšanos 2. augustā Vintnapā pie Olaines, kur Golcs ar Gofu minētā dienā pa otram lāgam satikušies. Golcam Gofs pasniedzis antantes «p a v ē l i» vācu izvākšanos izdarīt zem Gofa uzraudzības. Golcs atbildējis, ka antantes pavēles viņam neesot nekādas pavēles. Bet, ja viņa, Golca valdība, viņam dotu t ā d u pavēli, tad viņs tūliņ bez kā tāļak atstātu savu vietu un atgrieztos uz Vāciju atpakaļ. Prasība, izvākties līdz 20. augustam (1919. g.), esot techniski neizpildāma un pasniegt izvākšanās planu visos sīkumos, nozīmējot noslēpumu izpaušanu naidīgā zemē, ko viņš nekad nedarīšot (241. lapp.). —

Beļģijā vāciešiem bija jāizvācās desmit dienās.

Gofs vēl reiz vaicājis: «Vai jūs gribiet antantes pavēli izpildīt vai nē?»

«Nē,» Golcs atbildējis. Pēc tam Golcs vaicājis: vai Gofam vēl kas sakāms, citādi viņš, Golcs, braucot tūliņ atpakaļ (241. lapp.).

Pēc šī notikuma Golcs nemaz nebrīnējies, kad ģeneralis Berts (Burt), Gofa vietnieks Rīgā, Golcam 5. augustā pastāstījis, ka Fošs (Foch) pamiera līguma komisijai iesniedzis prasību, kuŗas 1. pants skanot: «Ģeneralis fon der Golcs ir atsaucams». Pārējie panti skanēja šā: «Apsēstais apgabals jāatstāj līdz 20. augustam, aizvešana izdarāma pa jūŗas ceļu, ieroči ņemami tikai tik daudz līdz, cik ģeneralis Gofs atļauj» (241. lapp.).

Pēdējā prasība, saka Golcs, nozīmēja vācu armijas atbrunošanu pie tvaikoņa, lai latvieši dabūtu mūsu ieročus un muni-

ciju, un neapbruņotu vācu zaldātu nodošana viņus nīstošo latviešu un angļu patvarībai un aizskāršanai.

Golcs-izskaidrojis Bertam, ka viņš tā nekad nedarīšot. Majors Hagemanis piezīmējis, kā arī Golca pēcnācējs tā tāpat nekad nedarīšot un pat, ja viņš to darītu, tad karaspēks tam pretotos.

Vācu valdība uz Golca iesnieguma pamata atraidījusi, kā antantes prasību pēc vācu izvākšanās plana grozīšanas, tā arī prasību, lai Golcs tiktu atcelts, jo pēdējais neesot neko citu darījis, kā tik to, ko vācu valdība par labu atzinusi. Bet Golcs tomēr izsaukts uz Kolbergu, kur tobrīd atradusies augstākā kara vadonība, citkārt tik slavenās O. H. L. («Oberste Heeres Leitung», t. i. «augstākās karaspēka vadības») mantiniece.

Kolbergā Golcam bijusi izdevība ģeneralim Grēneram (Groener) un viņa padomdevējiem sniegt pārskatu par stāvokli Baltijā. Vispāri panākta ieskatu saskaņa, sevišķi ari krievu jautājumā (Bermonta korpusa) un viņa nozīmē. Ģeneralis Grēners tik negribējis atzīt Golca štaba nepieciešamību būt Jelgavā, viņu varētot ari pārvietot vai nu Tilzītē vai ari Insterburgā (12 stundu braucienā pa dzelzsceļu no karaspēka atstatu)... Golcs gan aizrādījis, ka «Baltijā» katru dienu esot vismaz kāds v i e n s pārsteigums, nepieciešami jāsarunājoties ar krieviem, latviešiem, baltiem, antanti un tāpēc karaspēka virsvadība nedrīkstētu atrasties tik tāļu karaspēka aizmugurē, kas parastos apstākļos gan tā mēdzot būt. Ģeneralis Grēners tomēr nepiekāpies. Varējis redzēt, ka šai ziņā jau iepriekš ar valdību panākta vienošanās. Golcs gan nav gribēts atcelt, bet attāļināt no antantes priekšstāvjiem. Vienojušies, ka ģenerālkomando no Jelgavas pārceļas uz Jānišķiem un Satkūņiem (Satkuny), kuŗi atrodas Jānišķu tuvumā. Septembrī tad ari Golcs ar savu štabu pārcēlies uz turieni. Golcs pats apmetīes Satkūņos. Lai uzturētu ciešus sakarus ar armiju un neizlaistu grožus iz rokām, tad vajadzējis nedēļā trīs reizes ar auto braukt uz Jelgavu.

Uz ģenerāļa Grēnera vēlēšanos Golcs ar viņu kopā nobraucis uz Veimāru, kur tolaik notika vācu nacionalsaeimas sēdes. Ceļā vēl viss kopēji pārrunāts un vēl reiz panākta pilniga vienošanās. Tas noticis aiz tā iemesla, lai Veimarā sarunā ar valsts prezidentu Ebertu un ar ārlietu ministŗi Milera (Müller) kungu varētu aizstāvēt vienu un to pašu viedokli. Lielherco-

ga pilī Veimarā Golcs valdības vīriem, kā Ebertam, Milleram un citiem sniedzis īsu pārskatu par stāvokli «Baltijā» un par viņa, Golca, politiku un tās nozīmi un saņēmis uz viņa iepriekš izstrādātiem noteiktiem jautājumiem šādas atbildes:

1. Ko valdība darīs pret tiem zaldātiem, kuŗi brīvprātīgi paliek «Baltijā»? — Atbilde: Neko. Tā ir viņu privatlieta. Šie laudis to dara paši uz savu rēķinu un uz savu atbildību. —

2. Vai valdība papildu spēku sūtīšanu («den Nachschub für die Russen») ar varu aizkavēs vai viņu mierīgi pacietīs?— Atbilde: Viņa pret to nekā nedarīs.

3. Vai valdība krieviem septembŗa mēnesī vēl izsniegs algu un dos pārtiku? — Atbilde: Tas tiks izšķirts kabineta sēdē.

Nauda tikusi atvēlēta. Noskes (kaŗa ministra) uzstāšanās kabineta sēdē lietu izšķīrusi par labu «krieviem» (Golcam — Bermontam). Kaŗa ministrs vai kā viņu toreiz sauca valsts aizsardzības ministrs Noske, kā Golcs priecīgi stāsta, pilnīgi pareizi izpratis baltu-krievu jautājuma nozīmi, kā viņš to nākošā dienā Berlinē kādā sēdē redzējis. Ari uz augšējiem trim jautājumiem Noske atbildējis līdzīgā garā, kā atbildēts Veimārā. Tik pie 2. jautājuma atbildes Noske vēl piekabinājis sekošo: «Saprotams, ka rēķinoties ar antanti, mēs papildu spēku sūtīšanu nevaram o f i c i a l i atļaut, bet, ja kaut kur Austrumprūsijā atveŗas kāds žīdu konzuma veikals, kas «krievus» apgādā, tad pret to, kā privatuzņēmumu, nav nekā ko iebilst». (242.—243. lapp.). —

K ā vācu valdība, tā augstākā vācu kaŗa valde, redzams, ar Golcu un tā nodomiem vispāri ir pilnīgi solidāras. Tik aiz bailēm no antantes viņas nedrīkst uzstāties un rīkoties atklāti, oficiali, bet atļauj Golcam pilnu vaļu. Slepeni viņas Golcu vēl pabalsta. Golcam tik jāuzņemās visa atbildība uz sevi, ko Golcs ari dara, zinādams, ka aiz viņa muguras stāv viņa valdība. Divkosīgs ir Golcs. Divkosīga ari ir vācu valdība. Divkosība, liekas, būt vācu rakstura pamatīpašība. Kā Golcs, tā vācu valdība vil un māna antanti. Golcs vajadzības gadījumā, ja viņa valdība pārāk bailīga, šaubās par to, kā izturēties, grib piekāpties pret antanti, vil un māna ari to. Jo viltīgi Golcs izturas pret latviešu valdību un Latviju. Reizēm

viņš liekas izturamies tā, it kā viņa nepazinējs varētu sākt vai domāt, ka ir gan tas Golcs viens nesavtīgs goda vīrs, kas visu dara tik Latvijas labā, grib lieliniekus, lūk, lai no Latvijas izdzīt, tīri tik atpestīšanas nolūkā no lieliņiekiem. Bet drīz vien parādās viņa īstā daba un nodoms: Latviju iekarot Vācijai un apmetināt Latvijā tādus tik lielus vācu kolonistu barus, ka lai Latvija drīz vien paliktu par vācu zemi un latvieši kā tauta iznīktu.

Vācu valdības priekšstāvji, kā Golcs stāsta, arī nemaz nevarējuši citādi izturēties, kā viņi Veimarā un Noske Berlinē izturējušies. Jo tā viņi, kā arī visu partiju priekšstāvji, neilgi priekš tam deputacijai, kuŗu sūtījuši tie vācu zaldāti, kas Latvijā gribējuši dabūt zemi, apliecinājuši viņiem savu līdzjūtību un piekrišanu. Golcs saka, ka viņš pat juties spiests valsts prezidenta Eberta un ārlietu ministra Milera kungiem aizrādīt, ka viņi ar zemes gribētāju šādu pamudināšanu, sadrošināšanu, neesot viņam, Golcam, darījuši nekādu patiku, jo zaldātu apmešanos viņš, Golcs, turot tik ilgi par utopiju, kāmēr neesot novērstas lieliniecisma briesmas un latviešu naids pret vāciešiem. (243. lapp.). —

Papriekšu pēc Golca ieskata pie Pēterpils, Smoļenskas, Maskavas jāsakauj lielinieki un jāsadragā viņu vara, kā arī tāpat jāuzvarē latvieši un jāsadragā latviešu naids pret vāciešiem, jāsalauž katra latviešu pretošanās spēja un tad tik var sākties un būs sākties Latvijas pārplūšanai ar vācu kolonistiem. Golcam, kā redzams, bail, ka valstsprezidenta un citu augstu valstsvīru un partiju priekšstāvju izturēšanās zaldātus uzmudinot un sadrošinot viņu dziņā pēc zemes nenotiek tas, ka zaldāti bariem tūliņ sāk apmesties uz zemes un vairs negrib iet kauties pret latviešiem un lieliniekiem. Trešo jautājumu paskaidrojot Golcs stāsta, ka krieviem (Bermonta un Virgoliča zaldātiem) agrāk viņu algas maksājis un ar visu apgādājis landesvērs. Krieviem, kuŗu starpā ari atradies kāds tūkstots valsts vācu, nekādi nevarējis piepeši pārtraukt algas izmaksu, kā ari nedot pārtiku un citu vajadzīgo. Tādējādi izturoties būtu tikusi pārgriezta saite starp viņiem un vāciem, starp Vāciju un nākotnes Krieviju. Vāciešu,

kas paši krievus sūtījuši uz Kurzemi, nevarējuši un nedrīkstējuši atstāt viņus tādam liktenim. No oktobŗa (1919. g.) sākot krieviem vajadzējis būt pašiem savu līdzekļu vai ari vajadzējis viņu apgādāšanai atrast kādu citu izeju. Par visām krievu apgādāšanas varbūtējām iespējamībām Golcs Veimarā un Berlinē pārrunājis ari ar valstsvīriem. Golcs aizrādījis uz sekošām iespējamībām, gadījumā, ja nesadabūtu vajadzīgo naudu.

1. Viņi iestājās Lietuvas dienestā (bez valsts vāciešiem), ar ko leiši aiz baiļēm no Polijas tagad būs ar mieru. Lietuvai jāizsniedz vācu aizdevums. Pret vācu aizdevumu Lietuvai izsacījās Milers, acīmredzot aiz tā iemesla, ka tas noder kaŗa mērķiem. Jo pret lielo, augsto politisko mērķi, Lietuvu šādējādi saistīt pie Vācijas un reizē ar to nodrošināties pret lieliniecismu, viņš nekā nopietna iebilst nevarēja.

2. Viņus (krievus) likt nosūtīt uz kādu no antantes finansētām frontēm. Bet krievu pulku jūtas tam pretojās, tāds solis bez tam ari bija vācu pašatziņa Vācijas politiskā neveiksmē un nozīmēja Austrumprūsijas aizsardzības likvidaciju. Es izskaidroju, ka to vajadzētu atlikt vismaz līdz tam, kamēr izvācās pēdējie vācu pulki.

3. Pie Austrumprūsijas robežām paliek Baltijas kaŗaspēks līdz tam laikam, kamēr nav novērstas lieliniecisma briesmas.

Sarunā ar Eberta, Milera un Noskes kungiem, saka Golcs, viņam bijis tas labums, ka varējis aizrādīt, ka ari viņu partijas biedris Augusts Vinigs, Austrumprūsijas virsprezidents («Oberpräsident von Ostpreussen»), izņemot tik trešo jautājumu, pilnīgi esot ar viņu vienisprātis. A. Vinigs 14. augustā 1919. gadā Golcam starp citu rakstījis:

«Pēc manas atziņas valstsvaldībai vajadzētu no antantes prasīt, lai viņa piekrīt tam, ka mēs Austrumprūsijas aizsardzības nolūkā atstājam uz priekšu izbīdītu robežu aizsardzi («eine vorgeschobene Grenzsicherung») **Kurzemē un Lietuvā.** Valdībai vajadzētu šādu prasību pret antanti pārstāt ar visu sparu. Tādi, kā apstākļi austrumos, tad antante nemaz nav tādā stāvoklī, ka viņa spētu mūs piespiest izvākties. Ja valdība cieši paliek pie savas apņemša-

nās un ar visu enerģiju uzsvēr, ka šādi soļi Austrumprūsijas robežu nodrošināšanai neatlaidīgi nepieciešami, tad panākums varētu būt iespējams». (244. lapp.).

Golcs pats gan vairs neticējis, ka antante tam piekritīs. Viņš tāpēc ari valdībai alaž un alaž aizrādījis uz nepieciešamību izvācamā VI. rezerves korpusa vietā radīt citu spēku (Bermonta korpusu) un panākt valdības piekrišanu, vismaz tādā mērā, ka neliek ceļā nekādus šķēršļus. (245. lapp.).

Vācieši, kā redzam, par vari negrib atstāt Latviju. Ne vācu valdiba, ne vācu karaspēka vadība, ne Golcs, ne ari, kā redzēsim, vācu karaspēks.

Vācu zaldāti 24. augustā 1919. g. nepaklausa pavēlei izvākties.

Atpakaļceļā no Vācijas Golcs, kā viņš stāsta, saticis majoru Hagemani un kopā ar viņu 24. augusta vakarā saņēmis ziņu, ka hauptmanis fon Jagovs viņiem līdz Šauļiem braukšot pretī. — Tā tad kam sevišķam vajadzējis būt notikušam. Kas bija noticis?

Dzelzsdivizijā arvien valdījis tāds gars, kas bijis pret izvākšanos. Majors Bišofs gribu palikt Latvijā visādā veidā veicinājis un stiprinājis. Apmešanās domu neviens cits tā neizplatījis kā viņš. Bet komandējošais ģeneralis, neskatoties uz viņa simpatiju šai lietā, par viņas izvešanas iespējamību šaubījās. Tagad viņš bija Vācijā. Katra diena tuvināja šā jautājuma izšķiršanu. Karaspulki nedeva miera komandantam, viņu delegāti no Vācijas atgriezās ar valdības vīru un partiju priekšstāvju labvēlīgu piekrišanu. Finansu aģenti ziņoja par jaunām cerībām un izredzēm karaspēka finansēšanā. Vai šādos apstākļos tiešām jāatsakās no pēdējās cerības Latvijā dabūt zemi un apmesties uz dzīvi? Vai Bišofs, kura stiprā griba, kā Golcs saka, nepazina šķēršļu, nevarēja pārcirst šā Gordija mezgla?

24. augustā vajadzējis atiet pirmajam vilcienam ar zaldātiem uz Vāciju. Komandants savā 2. ģeneralštaba oficiera pavadībā iet uz dzelzsceļu, lai pirmajam aizritošajam transportam sacītu ardievas. Te viņā nobriest smaga doma, kurai ir tikpat smagas sekas. Viņš pavēl: «transports nebrauc»

(«Der Transport fährt nicht»). Arijau Šauļos atrodošais jūŗas leitenanta Rīkhofa (Rieckhoff) bataljons paliek tur». — Pēc tam Bišofs devies pie Fleišera, Golca vietnieka, vecajās prūšu kareivju tradicijās uzauguša un nosirmojuša vīra, lai viņam paziņotu par notikumu, kāds vēl līdz tam vecajā prūšu armijā nekad nebijis atgadījies. Majors Bišofs oberstam Fleišeram varējis paziņot, ka ari kapitans Sīverts (Sievert) pilnīgi piekrītot Bišofam un atbalstot viņa prasības.

Majors Bišofs izteicies apmēram šā: «Latviešu valdība noslēgusi ar vācu valdību līgumu, kuŗā kaŗa pulkiem Baltijā par viņu kaŗa darbību dota vesela rinda apsolījumu. Ar vācu valdības Verzaļas miera parakstīšanu šis līgums ir ticis anulēts (iznīcināts, atcelts). Ar to vācu valdība visus no šā viņas anulētā līguma izrietošos pienākumus attiecībā uz vācu kaŗaspēku Latvijā, proti par viņu gādību, ir uzņēmusies uz sevi. Kaŗaspēks prasa, lai viņam šādā vai tādā veidā izpilda viņa tiesības. Viņš ar to negribot pret pašu valdību neko uzsākt un negribot izsaukt nekādu «pretrevoluciju». Viņš gribot panākt tikai to, lai viņam dotie solījumi tiktu izpildīti. Bišofs tāpēc savu un Sīverta pulku vārdā uzstādot sekošas prasības: «Turēt svabadas 30% vietu reichsvērā trijās reichsvēra brigadēs, kur bija paredzēta Baltijas kaŗa pulku ietilpšana un tāpat 30% vietu drošības policijā (Sichereitspolizei), pagaidām pulkus atstāt tagadējā sastāvā un viņus pārvietot pie Austrumprūsijas robežām, lai vajadzības gadījumā varētu aizsargāt tēvu zemes robežas, turēt gatavu zemi kareivju nometināšanai Vācijas robežās, apspiest boikota kustību un rīdīšanu presē pret kaŗaspēku.» (247. lapp.). —

Oberst Fleišera iebildumi palikuši neievēroti. «Neuzsāk», saka Golcs, «tik nedzirdētu soli, lai tūliņ uz pirmo iebildumu viņu spertu atpakaļ. Bet šeit aiz komandanta stāvēja tūkstošiem zaldatu, majors Bišofs tik izteicis atpestījošo, viņu visu ilgi gaidīto vārdu. Kas tūliņ prasīja neierobežotu, pilnīgu padošanos, kā tas tūliņ pēc tam augstā vietā pie zaļā galda notika, tas nepazina cilvēku un kaŗa pulku.

Nekas nebija raksturīgāks, kā lāpu gājiens, kuŗu sajūsmi-

nātie kaŗa pulki vispacilātākā gara stāvoklī 24. augusta vakarā sarīkoja viņu komandantam. Ar to bija jārēķinās.» (247. lapp.).

Zaldātu prasības, saka Golcs, pa lielākai daļai bijušas dibinātas. Bet zaldātu liegšanos paklausīt, viņš, kā kareivis, nevarējis saukt par labu.

Ari no Kolbergas Golcam braukuši pretī divi ģeneralštaba oficieri. Viņi pieņēmuši kā ko pašparsevi saprotamu, ka Golcs tūliņ griezīsies atpakaļ, jo viņš tak nevarot stāties armijas priekšgalā, kas sadumpojusies. Bet Golcs domājis, ka neesot tak vairs vecās Vācijas, kur tādas lietas, kā kaŗa pulku nepaklausība, nekad neatgadījušās. Kaŗa pulkiem un viņu vadoņiem tagad turpreti bijusi tāda pārliecība, ka viņi revolucijas principus un paņēmienus var izlietot ari pret revolucijas valdību, kuŗa viņus, zaldātus, atstājusi savam liktenim. Zaldāti ari rīkojušies dziļā nacionalā sajūsmā un viņus vadījuši nacionāli mērķi. Golcs tāpēc visu labi pārdomājis tomēr braucis tāļāk pie sava kaŗaspēka un pret augstākās priekšniecības gribu pārcēlies uz Jelgavu.

Nonācis Jelgavā Golcs savam korpusam izdevis dienas pavēli, kuŗā nosodījis nepaklausību, bet piebildis, ka kaŗaspēks bijis uztraukts aiz tā iemesla, ka neturēti solījumi. Tāļāk dienas pavēlē sacīts: «Neskatoties uz to, ka es nepaklausību nosodu, es tomēr nevaru savu kaŗaspēku atstāt liktenim. Zaldātu prasības es iesniegšu valdībai un ieteikšu viņas ievērot. Līdz prasību izšķiršanai es tāļāk rūpēšos par savu korpusu.

Līdz tam izvākšanās tiek pārtraukta. Bet par to es prasu neaprobežotu paklausību un disciplinu. Pašsavaldības mazināšanās, laupīšanas un varas darbi pret latviešiem darīs neiespējamu zaldātu gribas izpildīšanu.»

«Cik ļoti bija vajadzīga mana klātbūtne, saka Golcs, izrādījās tūliņ tai pašā dienā pēc manas pārnākšanas, kad daži ļauni elementi, kuŗu vācu pulkos bija 10%, bet krievu nodaļās vēl vairāk, bija izdarījuši laupīšanas. 25. augusta vakarā, kādi 200 vācieši, kas atradās krievu nodaļās, gāja laupīdami pa pilsētu (Jelgavu), bija izlaupījuši latviešu kazermu, angļu sūtniecības namu un mēģinājuši ari izlaupīt latviešu banku. Prasta laupīšanas kāre bija šādas izturēšanās motivs. Šādu lupatu («Lumpen») kauna darbi aptraipa vācu un krievu vārdu. Jelgavas gubernatoram jātura kaŗa spēks gatavībā un naktssargiem jāgādā, ka tādi notikumi neatkārtotos. Uz ikvienu lau-

pītāju ir bez kā tāļāk jāšauj, kaut arī tādi lupatas nav lodes vērti.» — Tagad katrs zināja, tā piebilst Golcs, ka «viņš» atkal ir klāt un disciplinas trūkums vairs netiek ciests.

Zaldātu dusmas uz latviešiem un angļiem par viņu krāpšanu («wegen ihres Betruges») bija tik lielas, ka viņas pie sliktajiem elementiem izpaudās šādā veidā. Bet man viss attiecās uz to, lai t a i s n o v ā c u l i e t u ar prastībām nepadarītu par netaisnu» (248.—249. lapp.). —

Tā domājuši ari visi labie elementi karaspēkā. Uz ielas Golcu uzskatot, zaldātu skats licies sakam: «Mēs tev uzticam, vedi iesākto lietu līdz galam». Golcam tūliņ bijis skaidri, ka kas jādara. Bišofa lieta vismaz sagādājusi laiku. Karaspēks katram gadījumam bijis stingri jāsatura rokās. Jāpanāk neaprobežota karaspēka uzticība. Sedanas dienā pie Jelgavas notikusi dzelzsdivizijas parāde. Majors Bišofs Golcu lūdzis pieņemt parādi. Golcs to darot, turējis sekoša satura runu: «Kameradi! Es šodien piedalos pie parādes, lai pārliecinātos par kara pulku izturēšanos un lai par to ziņotu augstākā vietā. Jūs ziniet, ka es jūsu nepaklausību, braukt uz Vāciju, neesmu atzinis, jo katra nepaklausība militariski ir kas nedzirdēts un viņa sevī ietver briesmas, kas dara slābas katras disciplinas un karaspēka kopsaturības saites. Es tāpēc ari nevarēju nostāties kustības priekšgalā, kustības, kura vēršas pret manu izvākšanās pavēli.

Bet es esmu apņēmies še palikt un par jums rūpēties, jo es atzīstu, ka jūsu vadoņus, kuŗi uzstājušies par jūsu domu izteicējiem, īpaši dzelzsdivizijas vadoni, ir vadījušas rūpes par zaldātu likteni un sirds, kas karsti mīl tēvzemi.

Ari es domāju un ilgi strādāju pie tā, k ā sagādāt jums drošu nākotni un Austrumprūsijai drošību tad, kad kaujās rūdītais VI. rezerves korpuss vairs neattura lieliniekus tāļumā no prūšu robežām, bet Anglijai prasot un vācu valdībai pavēlot, tiek aizsaukts un faktiski atlaists.

Bet es turu ari par savu pienākumu, jūs darīt uzmanīgus uz tām grūtībām, kas rastos, paliekot un apmetoties uz dzīvi Kurzemē, ja atkrīt augstā alga un apkopšana, kā ari uz neiespējamību kopā ar krieviem iet cīņā pret lieliniekiem, ja nav vajadzīgās naudas, cik ļoti es pats to visu turu par vajadzīgu. Es negribētu, ka jūs vēlāk justos savās cerībās vīlušies un pie-

krāpti. Es ceru, ka man ar manām nenogurstošām pūlēm izdosies, panākt, ka Anglija un līdz ar to ari mūsu vācu valdība mums atļaus palikt šeit Kurzemē par Vācijas un Vakareiropas aizsargiem. (250. lapp.)*).

Bet ja tas tā nenotiktu, tad nepieciešami jāpaklausa un jāmeklē darbs Vācijā, jo citādi jūs visu pasauli Vācijā padarīsiet par savu ienaidnieci» (149.—150. lapp.). —

Golcs vēl arvien cer, ka viņam izdosies panākt Anglijas piekrišanu vācu palikšanai Kurzemē! Par spīti visām antantes prasībām, izvākties no Kurzemes un, neskatoties uz viņa armijas sakaušanu pie Cēsim! Rīga un Jelgava latviešu rokās Golcam tak ir kaut kas bezprātīgs! Bez vāciešiem no «neizkoptās» Latvijas nekas nevar iznākt! (176. lapp.). — Un kam tad lai viņu atstāj, ja ne «vecajai kungu un kareivju tautai, kādas otras vairs nav pasaulē»?**) Kaut tāpēc

«Tam visu visapkārt tumsa sedz,
Tik vienu vizošu zvaigzni viņš redz» (Rainis).

Golcs neskatās sānis, bet iet un iet, līdz kamēr uzvaras maldu zvaigzne tam ceļu pēc zaudētām kaujām pie Cēsīm un pie Rīgas, Pēterpils un Maskavas vietā uz Vāciju atpakaļ rāda.

Sarunas.

Majora Bišofa patvarīgi spertais solis sagādājis laiku, kas bijis jāizlieto Bermonta uzņēmuma nodrošināšanai. Golcs jau agrāk sarunās saviem komandantiem aizrādījis, ka tāds tik grūts kara gājiens, kā nodomātais karagājiens Krievijas iekšienē, prasa ilgāku laiku sagatavošanai. Viņš viņiem atgādinājis vācu lielā ģeneralštaba mobilizacijas sagatavošanas darbus, lorda Kičenera sagatavošanos uz Chartumas atkaliekarošanu, angļu sagatavošanos uz Palestinas iekarošanu. Šim karagājienam nav mazāk grūtību un šķēršļu, kaut gan citādā veidā.

Galvenās grūtības ir meklējamas naudas, kā ari drošas militariskās bāzes trūkumā. Lai sagādātu vajadzīgo naudu, tad

*) Sal.: «Ich hoffe, dass es meinen unermüdlichen Bemühungen gelingt, zu erreichen, dass England und damit auch unsere deutsche Regierung uns hier in Kurland zum Schutze Deutschlands und Westeuropas belässt» (250. lapp.). —

**) Skat.: «Heinrich Löwe, «Das neue Russland und seine sittlichen Kräfte»» (134. un 135. lapp.). —

Golcs šai nolūkā jau vedis sarunas ar valdības vīriem un finansistiem. Kāds ievērojams lielrūpniecības priekšstāvis, kurš ar visu bijis labi iepazinies, 2. augustā kādā sēdē izteicies šā: «Antanti gan nekāds vācu valdības apgalvojums, ka viņai nav nekādas daļas ar šo uzņēmumu, neatturēs ticēt tam, ka Vācija tur līdzi piedalās un antante tāpēc draudēs ar represalijām pret Vāciju. Vai viņas tiks izvestas, par to ir jāšaubās. Bet pat, ja tas notiktu, ari tādā gadījumā nedrīkstētu no šī uzņēmuma atturēties. Jo viņš nepieciešami jāizved Vācijas glābšanas nolūkā» (252. lapp.). —

7. augustā Berlinē noturēja finansistu apspriedi, kurā kāds Golca sūtīts ģeneralštaba virsnieks Bermonta karagājiena politiskos un militāros apstākļus iztēloja tik drūmās krāsās, ka kapitalisti atsacījās no Bermonta avanturas finansēšanas. Ari augšā minētais lielrūpniecības priekšstāvis.

Kapitalistam, redzams, savi kapitali tomēr ir svarīgāki par Vācijas glābšanu, neskatoties uz viņa skaļajām patriotiskajām frāzēm, ka nekādi nedrīkst atrauties no uzņēmuma pabalstīšanas...

Golcs, zināms, par sava sūtītā ģeneralštaba virsnieka izturēšanos sirdās un izsakās, ka viņam būtu patīkamāki bijis, ja virsnieks to viņam, Golcam pašam, atklāti būtu teicis, ka viņš nevar vai negrib ieteikt dot naudu. Saprotams, ka tas Golcam būtu labāki paticis, jo tad viņam uz apspriedi, varbūt, būtu laimējies nosūtīt padevīgāku virsnieku vai ari viņš būtu gājis pats.

Tā kā Latvija, kura atrodoties zem angļu iespaida, kā Golcs domā, neatļaušot Bermonta korpusam iet pa savu zemi un uzbrukt Daugavpilij no Daugavas labā krasta, kā ari neatdošot dzelzsceļu, kaut ari daļas dzelzsceļu Bermonta karaspēka vajadzībām, tad, kā kara bāze, atliekot tikai Lietuva.

Pēc ziņām no Kauņas, kuras sniedzis vācu ģeneralštaba hauptmanis Čunke (Tschunke), kurš tolaik atradies Kauņā, leišu valdība baidījusies no poļu uzbrukuma un lūkojusi pieslieties Vācijai un Krievijai. Mazā, gluži neattīstītā un tik lab kā attīstības nespējīgā valsts, domāja un sacīja sev, ka pilnīga patstāvība — neatkarība nebūs panākama. Bet iekam tikt aprītiem no ienīstiem poļiem, leiši labāk gribēja pieslieties pie

Krievijas un kā Krievijas sastāvdaļa Krievijā lūkot panākt savu pašvaldību. Bermonts viņus uz to pamudinādams devis visaistošākos apsolījumus (253. lapp.).

Bermonts un saistoši apsolījumi! Vai tiešām Golcs un Bermonts tik naivi, ka viņi latviešus un leišus tura par tādiem bērniem, kas ticētu viņu apsolījumiem? Kādus apsolījumus tad viņi varēja dot? Ka vārdā? Ķeizara Krievijā tak vairs nebija. Ari citas valdības vārdā viņš nekā solīt nevarēja. Kolčaks pat Bermontu par nepaklausību pāriet pie Judeniča bija atcēlis. Bermonts tā tad bija tik avanturists un kā tāds viņš neko nevar ne solīt, ne ari viņa solījumiem ir kāda nozīme. Ari ar pašu Golcu nav daudz citādi. Viņš gan ir VI. vācu rezerves korpusa komandants, šā korpusa komandējošais ģenerālis un vācu grafs, bet šā korpusa darbība ir ļoti ierobežota, uz Verzaļas miera līguma 292. un 293. pantu pamata Golcam ar visu savu korpusu ir jāatstāj Latvija un Lietuva, nekādus kara gājienus uzsākt nedrīkst ne Vācija, ne ari Golcs ar savu korpusu. Vācija tā oficiali ari nedara. Oficiali viņa ari Golca un Bermonta pabalstīt nedrīkst. Viņa to dara tik slepeni. Golcs ar visiem saviem kara gājieniem, ar savu kara trakošanu nostājās ārpus likuma. Vācu VI. rezerves korpusa komandants ģenerālis grafs fon der Golcs tādējādi paliek par dumpenieku un avanturistu, līdzīgu kā viņa draugs avanturists Bermonts. Abu solījumi tāpēc ir tukšas skaņas.

Kara operacijas Golcs kopā ar Bermontu gribējuši uzsākt pēc šāda plana: «atbalstoties uz Tilzites-Šauļu Daugavpils dzelzsceļu ieņemt vispirms Daugavpili, kāmēr dzelzsdivizija paliktu pie Jelgavas kā kreisā spārna aizsardze pret latviešiem. — Tādējādi cerēja tai pašā laikā ari aizsargāt vācu kolonizaciju Kurzemē, kura jau bija iesākusies*). Pieņēma, ka latvieši vāciešiem nesekos, ja kreisā spārna sardzei vajadzētu pavirzīties uz Lietuvas pusi.» (253. lapp.).—

11. septembrī (1919. g.) Golcam ziņots, ka kāds viņa brīvprātīgo korpuss sācis kustēties un iet uz priekšu Kauņas vir-

*) Sal.: Man hoffte auf diese Weise gleichzeitig die bereits begonnenen deutschen Siedlungen in Kurland zu schützen.» (253. lapp.). —

zienā. Viņa vadoņi pierunājusi kāda «leišu partija», lai gāztu leišu valdību. — Nu, Golca kara pulki jau valdības gāšanā ievingrinājušies Liepājā. Bet šoreiz Golcs saka: trūka tik vēl šā jaunākā prūšu militarisma akta. Izdevās brīvprātīgo korpusu vēl saķert un atsaukt atpakaļ. Leišu politiķim asos vārdos tika aizrādīts uz viņa soļa bīstamību. Viņš zvērēja, ka tas noticis tik vācu interešu labā.

Acīmredzot, saka Golcs, bijis nodomāts iecelt poļiem draudzīgu leišu ministru kabinetu, ko viņš nevarējis uzlūkot, kā noderīgu Vācijas interesēm.

24. septembrī Golcs dzirdējis, ka Polija Bermontu ciestu, ja Polija dabūtu Dienviduslietuvu līdz Kauņai. Oktobra sākumā antante vāciešiem draudzīgā ministru kabineta vietā Lietuvā iecēlusi antantei draudzīgu ministru kabinetu. (253. lapp.). —

Kā tā lai tiek pie kāda miera, ja tā tautu pašnoteikšanās tiesības, vispāri tautu tiesības tā min kājām, kā šaī gadījumā, ja Polija tiešām tā būtu gribējusi Lietuvu sadalīt? Polija, tikko pati izkļuvusi no atkarības važām, tūliņ grūž citus atkarībā, piesavina citu zemes! Tāds tautu tiesības aizskarošs varas akts un nākotnes kara cēlonis ir Viļņas atņemšana Lietuvai un viņas piesavināšanās no poļu puses. Ja tā rīkojās, tad kari mūžam nevar izbeigties. Vai tiešām jācenšās pēc visas pasaules piesavināšanās, izņemot vai tik abus zemes polus? Pēc tādiem mērķiem cenšoties pats viegli var tikt iznīcināts.

Uz Golca iniciativi, padomu un ieteikumu, Bermonts ari latviešu valdībai, tāpat kā leišiem, attiecībā uz autonomiju, devis visplašākos apsolījumus un beidzot latviešu labo, konservatīvo aprindu priekšstāvjiem Jelgavā pat solījies, ka viņš, Bermonts, uzstāšoties par Latvijas pilnīgu patstāvību. «Bet, saprotams, ka latvieši un leiši zināja, ka galīgu lēmumu šai lietā taisīs atjaunotā Krievija un tāpēc viņi, vismaz latvieši, labāk sev kaimiņos gribēja lielniecisku Krieviju, nekā atjaunotu iekārtotu Krieviju, nemaz neapdomājot, kādas briesmas lieliniecisms ir ari Latvijai un ka kādreiz kārtības atjaunošana Krievijā tomēr notiks un ka tad būtu bijis tālredzīgāki, ja ar nākošo Krieviju atrastos labās attiecībās, būtu ar to kopā, vienalga, kāda būtu nākošās Krievijas valsts forma: zemnieku monarchija (Bauernmonarchie) vai demokratiska republika, vienības valsts (Einheits-

staat), savienota valsts (Bundesstaat), vai valstu savienība (Staatenbund). Saprotams, ka visām šīm malu tautām bija pilnīga tiesība uzstāties pret vienības valsti (Einheitsstaat), kas viņām atņemtu katru pašvaldību. Bet ari kāds augsts agrākās Krievijas ierēdnis sarunā ar mani izsacījās, ka tagad viņš vairs varot ticēt tik «Krievijas savienotām valstīm.» (254. lapp.).

Ja jau Bermonta solījumam, kā aizrādīts, nav nekādas nozīmes, ja viņa solījumu izpildīšana vai neizpildīšana, kā pats Golcs to atzīst, atkaŗas no vēl neesošas, tik vēl radāmas Krievijas, kāpēc tad grafam Golcam pierunāt Bermontu, lai sola un kāpēc Bermontam solīt to, kas pavisam neatkarās no viņa? Kāpēc ar tādiem solījumiem velti laiku tērēt un nevajadzīgi vārdus šķiest? Vai Golcs jau aizmirsis, ka latviešu valdība pašapzinīgi atraidīja Golca piedāvāto vācu sardzi Liepājā? Vai Golcs nezināja, ka latvieši pat «neatkarības» piesolījumu no Vācijas žēlastības nepieņēma?» Suverena tauta pati ar savu spēku ņem savas tiesības. No debesīm, kā angļu filozofs Lokks izsakās, viņa tās revolucijā norauj. Bet Golcs, kas to zina, Golcs, kas saka, ka tas būtu ārprāts iedomāties Rīgu un Jelgavu latviešu rokās, Golcs, kas saka, ka bez vāciešiem un vācu landrata še nekas labs nevar būt, skubina Bermontu, lai latviešiem sola autonomiju, pat neatkarību! Saprotams, kā cerībā, ka tad, kad būs uzvarēti Krievijā boļševiki un radīta no Vācijas atkarīga Krievija, iznīcinās Latvijas neatkarību un padarīs Latviju par Vācijas koloniju.

Vai tāda lai būtu vācu īstā daba?

«Jā, «labas attiecības ar malu valstīm», saka Golcs, «bija vajadzīgas, lai nodrošinātu kaŗa bāzi. Citādi tik atlikās, atbalstoties uz vajadzīgo militaro varu, malu valstis ar varu piespiest, paklausīt Bermonta, pavēlēm. Bet tad viņš sākumā varbūt nemaz tāļāk par Latviju un Lietuvu netiktu, jo viņam viss būtu jādara, lai viņu tur par kungu atzītu. — Krievi prasīja, lai iet uz Krieviju, kamēr daļa vācu zaldātu gribēja tik palikt Latvijā un tur, kā kolonisti, apmesties uz dzīvi. Ari šī nesaskaņa starp krievu un vācu gribu ir kaitējusi pašai lietai. (255. lap.). —

Beidzot tomēr panākta vienošanās tai ziņā, ka cīņa pret

malu valstīm bāzes dēļ ir pats pēdējais līdzeklis, kuŗš jāizlieto tik tad, ja nekas cits nelīdz, bet viņš ir jālieto, ja malu valstis liegtos dot savus transporta līdzekļus. Viss septembris pagāja, lūkojot lai Lietuvu un Latviju pie tā piedabūtu. (255. lapp.).

Malu valstis, kā Lietuva un Latvija, lai saviem ienaidniekiem noderētu kā droša bāze un tiem vēl lai dotu vajadzīgos transporta līdzekļus!

Neizšķirts ari vēl bijis vadoņa jautājums. Ja izdotos šā uzņēmuma priekšgalā nostādīt kādu ievērojamu krievu vadoni, tad visam uzņēmumam pasaules priekšā būtu pavisam cita nozīme. Naudas devēji, malu valstis, antante tad pret viņu izturētos pavisam citādi. Tā kā tādā gadījumā, ja Golcs pats nostātos priekšgalā, tas visam uzņēmumam piešķirtu v ā c u raksturu, tad Golcs meklējis noderīgu krievu vadoni un mēnešiem ilgi bijis saziņā ar ģenerali Gurko, ievērojamāko krievu karaļa vadoni, kas atradies Vakarieropā. Gurko tomēr gribējis vēl palikt sāņus un nogaidīt. — Tā kā Biskupskis nespējis iegūt kareivju uzticību un Bermontu izspiest, tad atlicis tik Bermonts. Bet tā kā Bermonta vārds bijis nepazīstams un nebijis pats par sevi nekāda programa, t a d b i j a j ā r a d a r i e t u m k r i e v u v a l d ī b a v a i v i s m a z k ā d a p o l i t i s k a p a d o m e, k a s l a i n o v ē r s t u v i s a s f i n a n s i e l ā s u n p o l i t i s k ā s g r ū t ī b a s u n u z ā r i e n i r e p r e z e n t ē t u u n v e i c i n ā t u k r i e v u l i e t u... Tāda padome nodibinājās augusta sākumā Berlinē. Šīs padomes priekšgalā stāvēja krievu diplomāts barons Knorings un Maskavas lielrūpnieks fon Bergs. Vīri ar krievu vārdiem atturējušies, kaut gan viņi šim uzņēmumam bijuši labvēlīgi. (255. lapp.). —

«T ā k ā s a r u n ā m a r v ā c u n a u d a s d e v ē j i e m, kā Golcs saka, n e b i j a n e k ā d u s e k m j u, t a d n e a t l i k a n e k a s c i t s, k ā i z l a i s t j a u n u p a p ī r a n a u d u, k o B e r m o n t s v i e n s p a t s n e b ū t u v a r ē j i s i z d a r ī t. P a p ī r a n a u d u «p o l i t i s k ā p a d o m e» B e r l i n ē n o d r o š i n ā j a a r a p s ē s t ā a p g a b a l a k r i e v u v a l s t s d o m e n ē m (v a l s t s z e m i) v ē r t ī b ā p ā r i p a r 1 (v i e n u) m i l i j a r d u z e l t a m a r k u. Lielākā naudas nodrošināšana vai drošākā naudas segšana vai garantija gan pastāvēja cerībā uz uzvaru un nevar būt šaubu, ka tai valdībai, kuŗai būtu tāds karaspēks,

kas būtu uzvarējis lieliniekus vai malu valstis, drīz vien būtu nauda, kuŗu visur labprāt ņemtu. Šā apgalvojuma patiesību pierāda tas apstāklis, ka līdz Bermonta neveiksmei viņas kurss bija labs. Naudu iespiest bija uzņēmusies kāda pazīstama grāmatu spiestuve Vācijā». (256. lapp.). —

25. oktobrī (1919. g.) «Zemgalieša» redakcijā (Jelgavā), kā «Jaunākās Ziņas» (131. numurā 31. okt. 1919. g.) ziņo, ieradies Andrievs Niedra un atstājis nodrukāšanai gaŗāku «memorandumu latviešu tautai», kuŗā starp citu pavēsta, ka šais dienās tikšot izlaista rietumu armijas nauda, kuŗu ieteic iedzīvotājiem ņemt pretim, jo pie iepirkšanas par minēto naudu būšot sevišķas priekšrocības.

Bermonta izlaisto papīra naudu Golcs un viņa draugi liek nodrošināt ar «krievu valsts domenēm», tas ir ar «krievu kroņa zemi» vācu apsēstos apgabalos, tā tad ar Kurzemes un laikam ari ar Lietuvas «krievu kroņa zemi.» — Tas nozīmē: 1) ka Golcs-Bermonts-Niedra Latviju un Lietuvu uzskata par senākām cāŗa Krievijas provincēm un savus vācu-krievu kaŗa pulkus par nedalītās Krievijas suverenās gribas izpildītājiem, kas lai gāztu uzurpatorus: latviešu valdību, leišu valdību, igauņu valdību un lielinieku valdību un atjaunotu Krieviju, ar kuŗu tad kopā Vācija varētu no jauna uzsākt atriebības kaŗu pret antanti.

No vienas puses Golcs liek Bermontam, lai latviešiem sola «neatkarību», no otras puses viņš Latviju tur par Krievijas provinci un latviešus par Krievijas pavalstniekiem. Golcs sašutis, kā redzējām, par to, ka Anglijas priekšstāvis Liepājā krievu oficieram pavēl uzstādīt goda sargus latviešu ministru prezidenta mājas priekšā un sirdas, ka krievu oficieris tiešām paklausījis un pielicis goda sargus «likumīgam Krievijas pavalstniekam» (211. lapp.). —

Šo pašu Golcu dzejnieks A. Niedra sauc par «goda viru un džentelmeni» un iet kopā ar viņu gāzdams apvienoto neatkarīgo Latviju un suvereno latviešu tautu verdzībā. —

«Adlona viesnīcā Berlīnē», kā Golcs stāsta, «kāds privatpolitiķu pulciņš sācis nodarboties ar sarežģītā austruma jautājuma izšķiršanu saziņā un saskaņā ar antanti. No turienes ziņoja, ka esot drošs pamats, pieņemt, ka antante atzīšot ģenerali Biskupski kā virspavēlnieku un uzņēmumu pat finansētot, ja es (Golcs) un Bermonts padotos viņa komandai. Šai

nolūkā esot vajadzīgas šādas ziņas: cik daudz vācu kareivju pavisam esot un tāļāk esot vajadzīgs, rakstiski apliecināt, ka visi vācu un krievu vadoņi un karaspulki esot ar to mierā. Ziņa izlikās būt ticama, jo sacīts bija, ka Anglija tik tad piekritīšot, ja tas finansielā ziņā būšot no Anglijas atkarīgs. Bermonts ar to ieguva divus atbalstus savam planam, ārpolitisku («aussenpolitisch») un finansialu, kaut viņam (Bermontam), pēc piedzīvojumiem no Judeniča puses un kā vācu draugam jautājuma šādai izšķiršanai vajadzēja būt visaugstākā mērā nesimpatiskai un man bija pūles viņu tā stāvoklī pierunāt, lai piekertos šim salmiņam.

25. septembrī (1919. g.) tiešām tika uz Berlīni telegrafēts, ka 10,000—15,000 vācieši ir ar mieru padoties ģeneralim, kuŗu atzītu krievu politiskā padome Berlīnē, t. i. ģeneralim Biskupskim» (258. lapp.). —

Tuvākas paskaidrošanas nolūkā lai noder sekošais: «krievu politiskā padome» Berlīnē un Adlonas viesnīcas «privatpolitiķi» bija stājušies sakarā ar angļu priekšstāvi Malkolmu (Malcolm) Berlinē. Minētie vācu politiķi Berlīnē izplatīja tādas baumas, ka Malkolms nepiekrītot Loida Džordža ārlietu politikai un esot starptautiskas lieliniecisma apkaŗošanas idejas piekritējs. Viņš tāpēc simpatizējot Golca-Bermonta uzņēmumam, kaŗa gājienam uz Pēterpili un Maskavu. Tikai Golcs un Bermonts nedrīkstot atrasties šā uzņēmuma priekšgalā, ģenerālis Biskupskis tiktot atzīts. «Krievu politiskā padome» un ari pats Golcs, kas iedomājās, ka viņš var vai visu pasauli vazāt pie deguna, tam noticēja un — iekrita. Angļi, kā diplomati un politiķi, stāv nesalīdzināmi augstāk par vāciešiem. Vācu diplomatija pēc Bismarka līdz pat šim laikam nekad nav atradusies sava uzdevuma augstumā.

Drīz pēc Golca paziņojuma uz Berlīni, ka 10—15,000 vācu kareivju ar mieru atzīt Biskupski par savu virspavēlnieku, «angļi visenerģiskākā kārtā prasīja, lai vācieši un krievi atstātu Baltiju» (258. lapp.).

Kā jau tādās reizēs, kad iziet slikti, ikviens vainu no sevis lūko novelt uz otru, tā ari šeit. Berlīnes Adlona viesnīcas «politiķi» un citi visu vainu par neizdošanos uzkrāva Golcam, kuŗam pārmeta, ka viņš esot rupji izturējies pret antantes komisijas priekšstāvjiem Rīgā.

24. augusta notikums, tas fakts, ka dzelzsdivizija ar Bi-

šofu priekšgalā, liedzās paklausīt dotai pavēlei, Rigā antantes priekšstāvjos sākumā, kā Golcs stāsta, sacēlis izbailes un apjukumu, bet vēlāk, kad viņi redzējuši, ka vācu valdība šo notikumu neizlieto savā labā, bet tā vietā zemodamās antantes priekšā apgalvoja, ka viņa nav vainīga, tad antante ķērās pie darba un jau septembŗa sākumā panāca visu malu valstu apvienību antantes vadībā, lai aizkavētu vācu-krievu tuvināšanos un ģeografiski šķirtu Vāciju un Krieviju. Tikai Lietuvā iedzīvotāju masas palika Vācijai un Krievijai draudzīgas.

Tāds bija stāvoklis Baltijā, angļu politikas loģiskā attīstība kopš marta, kad viņa atzina vācu briesmas austrumos. Vienmēr man kļuva skaidrāki, ka no antantes nepanāks piekrišanu ne VI. rezerves korpusa palikšanai, ne vācu karŗa pulku pārejai krievu dienestā. Tikai varas priekšā Anglija būtu piekāpusies. Tāpēc no manas puses bija izdarīta kļūda, ka es 25. septembrī netelegrafēju: «50000 vāci paliek Baltijā kopā ar tik pat daudz krieviem.» Berlīnes kungi domājuši, ka būšot labāki, ja minēšot mazāku vācu skaitu, kas grib stāties zem angļu ieceltā un algotā krievu vadoņa. Man vajadzēja sev sacīt, ka Jelgavā satiksmē ar Gofu (Gough) un Bertu (Burt) stāvoklis labāki pārredzams un saprotams nekā Adlona viesnīcā Berlīnē satiksmē ar Malkolmu (259. lapp.). —

16. septembrī Golcs saņēmis sekošu rakstu:

«VI. rezerves korpusa komandējošam ģeneralim. Jūsu rakstā zem Nr. 584 no 4. septembŗa ir nožēlojamā kārtā piezīmēts, ka Jūsu valdība Kurzemē paredz vācu zaldātu nelikumiskas darbības briesmas.

Vērā ņemot laiku, kas pagājis, kopš Parīze deva pavēli, izvākt vācu karŗa pulkus no Kurzemes un darīt galu zaldātu apmešanās propagandai Kurzemē, kas šai laikā zaldātu starpā notikusi, nevar būt, ka kāds cits varētu tikt darīts atbildīgs par lietu acumirklīgo stāvokli kā vien vācu karŗaspēka vadonība.

Lai novērstu katru pārpratumu, tad lūdzu iesniegt man, cik vien iespējams drīz to ļaužu sarakstu, kas paši sevi nostādījuši ārpus likuma.

Parakstījis: Alfreds Berts, brigades ģeneralis, antantes militarmisijas šefs.

Ģeneralis Berts saņēmis sekošu atbildi, kuŗu uzrakstījis majors Hagemanis un pēc tam mazliet pārgrozījis Golcs:

Antantes militarmisijas šefam, Rīgā.

Jūsu rakstā no 10. septembŗa, saņēmtā 15. septembrī, pirmos divos teikumos izsacītās domas apskatīt atsakos.

Jūsu raksta pēdējā teikumā Jūs uzdrošinieties mani uzaicināt, lai es Jums uzdodu dažus manus tautiešus kā vainīgus. Es šādā Jūsu prasībā ieraugu smagu manas personas un vācu tautas nacionalo jūtu aizskārumu. Es jums tāpēc dodu padomu turpmāk ne man, ne ari man padotām personām ar tik zemām, ievainojošām prasībām netuvoties. Es tad justos spiests, pārtraukt ar Jums katru sakaru un no vācu kaŗa pulkiem vēl apsēstiem apgabaliem izraidīt katru angli, tā kā antantes komisiju drošība, komisiju, kas ar nodomu un asi aizskaŗ vācu nacionalo lepnumu, ir izslēgta.

Jūsu rakstu es likšu priekšā savai valdībai un esmu pārliecināts, ka viņa Jūsu valdībai caur aicinātu vācu valsts priekšstāvi, ārlietu ministri, dos pienācīgu atbildi par tādu aizskarošu prasību, kādu antantes komisija sev atļaujas vācu ģeneralim ārzēmēs likt priekšā» (260. un 261. lapp.)*).

Tiklīdz kā Berlīnē pienāca Golca atbilde angļu ģeneralim Bertam ārlietu ministrs Hermanis Milers tūliņ sasauca steidzīgu ministru padomes sēdi. «Tagad viņam jāiet?» («Jetzt muss er weg!») «Tā bija,» tā Golcs ar «rūgtu ironiju piezīmē, tā «cienīgā atbilde». (261. lapp.). —

Krīze.

Uz augstākas pavēles pamata kaŗa tiesa pret majoru Bišofu uzsākusi izmeklēšanu, kas tomēr nenovedusi ne pie kāda

*) Sal.: «An den Kommandierenden General VI. Res-Korps.

In Ihrem Schreiben Nr. 584 vom 4. 9. ist bedauerlicherweise bemerkt, dass Ihre Regierung die Gefahr ungesetzlicher Handlungen deutscher Soldaten in Kurland voraussieht.

In Anbetracht der Zeit, die vertrichen ist, seit dem Paris den Befehl gab, die deutsche Truppen aus Kurland herauszuziehen und der Siedelungspropaganda, die während dieser Zeit unter den deutschen Truppen getrieben worden ist, ist es unwahrscheinlich, dass irgend jemand anders für den augenblicklichen Stand der Dinge verantwortlich gemacht werden kann als die deutsche Führung.

Zur Vermeidung irgend welcher Irrtümer wollen Sie mir bitte sobald wie möglich eine Liste derjenigen Leute liefern, die sich selbst ausserhalb des Gesetzes gestellt haben.

gez. Alfred Burt, Brigadegeneral,
Chef der Allierten Militärmission.

gala, jo majora Bišofa noziegums nepaklausībā turpinājies («weil sein Vergehen «Beharren im Ungehorsam» noch weiter bestand»). Ari pret kapteini Sīvertu bija pavēlēts iesākt izmeklēšanu, bet to pārtrauca, jo viņš gan bija piekritis zaldātu prasībām, bet nebija darbos to izrādījis. Majors Bišofs liedzās tikmēr paklausīt pavēlei izvākties no Kurzemes, kamēr vācu valdība nebūs devusi ciešus apsolījumus, ka viņa par zaldātiem gādās. Nebijis iespējams, saka Golcs, ari Sīverta zaldātiem dot pavēli izvākties, jo tā kā visi kaŗa pulki g r i b ē j u š i p a l i k t, tad tā būtu tīrā provocēšana uz nepaklausību, ja līdz šim paklausīgiem pulkiem pavēlētu papriekšu atstāt Kurzemi nekā nepaklausīgiem pulkiem (262. lapp.). —

Tā viss palicis pa vecam, neizšķirts, it kā gaisā kaŗājamies. Iegūts pa tam turpretī laiks, kuŗā varēts rīkoties. Sarunas Berlīnē par to vācu kaŗa pulku apgādību Vācijā, kas cīnījušies Baltijā, nevedušas ne pie kāda rezultata. Bet ko gan ari varējis sagaidīt no tādas valdības, kuŗas ārlietu ministrs (Milers), kā Golcs pārmezdams izsakās, 6. septembrī (1919. g.), atklātā notē «mazajai Latvijai» visasakā formā nolamājis savus paša kaŗa pulkus («in schärfster Weise die eigenen Truppen beschimpfte»), bet turpreti tiklab kā nekā nedarīja, lai viņiem palīdzētu tikt pie tiesas un taisnības? (262. lapp.). —

Apstākļi, tā Golcs saka, pa tam prasīja spēku pārgrupēšanu. Kurzemē un Ziemeļlietuvā vajadzēja sakopot tos spēkus,

---

Golca atbilde: «An den Chef der Alliierten Militärmission, Riga.

Zu Ihrem Schreiben vom 10. 9. B. M. R. G. 34, überreicht am 15. 9.

Ein Eingehen auf Ihre Gedanken in den beiden ersten Absätzen Ihres Schreibens lehne ich ab.

Im letzten Absatz Ihres Schreibens wagen Sie es, mich zu ersuchen, Ihnen einzelne meiner Landsleute als Schuldige anzugeben.

Ich sehe in dieser Zumutung eine schwere Beleidigung meiner Person und des deutschen Nationalgefühls. Ich möchte Ihnen daher raten, derarting niedrige Ansinnen in Zukunft weder mir noch meinen Untergebenen zu stellen. Ich würde gezwungen sein, jeden Verkehr mit Ihren abzubrechen und jeden Engländer aus dem noch von deutschen Truppen besetzten Gebiet auszuweisen, da die Sicherheit allierter Kommissionen, die den deutsche Nationalstolz absichtlich und schroff verletzen, ausgeschlossen ist.

Ich werde Ihr Schreiben meiner Regierung vorlegen und bin überzeugte dass diese Ihrer Regierung durch den berufenen Vertreter des Deutschen Reiches, den Minister des Auswärtigen, die würdige Antwort geben wird auf dises schimpfliche Ansinnen, das eine allierte Kommission einem deutschen General im Auslande stellen zu dürfen glaubt.» —

kuŗi katros apstākļos gribēja palikt un tiem pulkiem, kuŗi gan gribēja palikt pēc iespējas ilgi, bet tomēr galu galā atgriezties uz Vāciju, uzticēt Šauļu-Tilzītes dzelzsceļa apsargāšanu.

Aiz šā iemesla 1. Kurzemes infanterijas reģimente, kuŗa atradās pie Šauļu-Tilzītes dzelzsceļa, tika pārvietota pie dzelzsdivizijas un viņas vietā pie minētās dzelzsceļa linijas nostādīts Šaurota detašements. Kad Šaurota detašements atgriezās atpakaļ uz Vāciju, tad dzelzsceļu apsargāja krievu formacijas. Tās bija Virgoliča detašementa daļas, detašementa, kas tagad atradās starp Šauļiem un Kuršāniem.

Pēc šādas pārgrupēšanas bija jāsūta prom: 2. infanterijas brigade, grafs Jorks, Šneidera bataljons no Dībiča (Diebitsch) detašementa, ģeneralkomando un Dībiča brīvprātīgo korpusa atlikušās daļas, ar vienu vārdu, visas tās karaspēka daļas, kas negribēja pāriet pie krieviem (Bermonta).

Bija skaidra lieta, ka ar katru zaldātu transportu, kas aizgāja, armija palika vājāka, bet bij ari zināms, ka daudzi brīvprātīgo korpusi Vācijā, kuŗus izformēja, gribēja doties uz Baltiju, tiklīdz kā būtu noskaidrots karaspēka finansu jautājums. Tāpēc, tā saka Golcs, nebija nekādu nopietnu bažu, ka karaspēks varētu kļūt vājāks (263. lapp.). —

11. septembrī Golcs Jelgavā sasaucis savus apakšvadoņus uz apspriedi, kuŗā viņš tiem starp citu paziņojis savu pavēli par spēku pārgrupēšanu un raksturojis tagadējo jauno stāvokli. No šā Golca toreizējo apstākļu raksturojuma pasniedzam šeit sekošo: «Anglija un Ulmaņis negribēja Latvijā ciest ne vāciešus, ne ari krievus. Viņu varas līdzekļi ir: frontē latvieši un igauņi un aimugurē leiši un poļi.

Mums draudzīgais baltu landesvērs ir pārvietots lielinieku frontē uz austrumiem no Jēkabmiesta, tā vietā Baloža pulki stāv pie Tukuma, kuŗi sadursmē ar latviešiem jāuzlūko kā ienaidnieks. Kreisais spārns tā tad ir apdraudēts.

Pateicoties antantes rīdīšanai ari leišu valdība draud pāriet pie mūsu ienaidniekiem un ar to draud briesmas saitēm, kas mūsu aizmuguri vieno ar dzimteni. Stāvoklis kļūst bīstams un nav noturāms, ja antantei izdodas pret mums sarīdīt ari poļus. Ir acīmredzams nodoms, ielenkt vācu-krievu spēkus no vi-

sām pusēm. Šo antantes nolūku atbalsta, kā arvien, vācu rarikaļi, kuŗu austrumprūšu vadonis Volfs Tilzītē strādā pie tā, lai viņa lieliniecisko draugu ienaidniekiem slēgtu robežu un aizkavētu palīgpulku nosūtīšanu no Vācijas. Bez tam Spartaks uz mūsu kaŗaspēku sūta visādus ļaunus elementus, lai armijā aģitētu, varbūt ari izdarītu sabotāžas aktus.

Šādos apstākļos vadoņiem nopietni viss jāpārbauda un jāpārliek, vai viņi var atbildēt par kaŗaspēka palikšanu Latvijā. Cik ļoti ar' es Bermonta uzņēmumā ieraugu Vācijas pēdējo glābiņu, tik daudz taču vēl ir ko darīt, lai viņu izvestu.

Bet, ja jūs tomēr ticētu, ka pēc «kaŗātavu termiņa» («Galgenfrist») paiešanas, vēl šeit varētu palikt, tad es jums varu teikt tik vienu mērķi, kuŗu visai tikumiskai pasaulei vajadzētu saprast un kam šo uzņēmumu pie visiem cilvēkiem, kas atzīst lielās austrumu briesmas, vajadzētu darīt popularu: cīņa pret lieliniecismu.

Dzelzsdivizijai pagaidām nepieciešami jāatmet doma par apmešanos šeit uz dzīvi, kuŗu domu viņa neatlaidīgi piekopusi.

Cīņā pret lieliniecismu vajadzīgs izveidot četras divizijas: grafa Kelera (Bermonta), Virgoliča, Bišofa, Sīverta.

Kāmēr es pūlēšos virsvadībai sadabūt vācu ģeneralštaba oficierus, tikmēr jums jāsagādā apakšvadoņi, intendanturas ierēdņi, «cālmeisteri», lai tiklab taktiskā kaŗa pulku vadība, kā ari pārvalde būtu iekārtota pēc nepiekukuļojamā vecprūšu paraugā. Bez tam jums vajadzīgs vēl sagādāt pie robežām nevainojamu — teicamu personalu un ieinteresēt šai lietā ari leišu dzelzsceļa personalu. Jo, ja vēl tomēr izdotos sadabūt vajadzīgo naudu, tad papildu pulku sūtīšanas nodrošināšanai ir izšķiroša nozīme.

Es pats palieku priekšgalā tik ilgi, cik ilgi valdīs disciplina. Nepaklausībai vairs nav nekādas nozīmes. Atkarās viss tik no izvēles: vai nu palikt par vāciem vai iegūt krievu pavalstniecību.

Ikvienam brīvprātīgajam ir tiesība, savu dienestu uzsacīt, tāpat kā ikvienam brīvam vāciešam ir tiesība izceļot.

Lai jūs varētu palikt pēc iespējas ilgi vācu algā un apgādībā, tad es jūs uzaicinu slēdzienu par palikšanu vācu valsts-

pilsonībā vai par pāreju krievu valsts pavalstniecībā netaisīt tūliņ, bet vēlākais šā mēneša beigās, kad karaspēka pārgrupēšana jau izdarīta.

Vācu valsts, kuŗas interesēs jau šī lielā apņemšanās notiek, nedrīkst pie tam nekādi ciest... Nākošai Krievijai jāsamaksā ari visi kara materiali, kuŗus vācu un krievu divizijas pārņem no vācu krājumiem. Viss dzīvais un nedzīvais materials, visi pie pārejas pārņemtie krājumi ir pareizi jānovērtē un kvītes par pārņemtām mantām jānodod ģeneralkomandai. Pēc pārejas Vācijai gar visu šo lietu vairs nav nekādas daļas*).

Ikviens brīvprātīgo korpuss savu ļaužu un Vācijas interešu labā noslēdz ar Bermontu īpašu līgumu, kuŗš jāatzīst ari rietumkrievu valdībai, kuŗu patlaban dibina. (263.—266. lapp.). —

Tā Golcs. Saprotams, ka tad, ja karaspēks tā noorganizēts un sarīkots gatavs uz kauju, jāmeklē karme. Golcam kara iemesli jau atrasti. Ziņas par sagaidāmu latviešu uzbrukumu vairojoties. 20. septembrī pienākusi viņam ziņa, ka 1 igauņu divizija līdz 1. oktobrim pienākšot pie Daugavas frontes... Kas atkal gatavojās lauzt līgumus, kaut ari zem krievu maskas, kā to darīja vāci un izvākšanās vietā par vari gribēja uz visiem laikiem palikt Latvijā, tie, saprotams, ārā jādzen bija. Nožēlojami tik, ka viņus tūliņ pēc Cēsu kaujām neizdzina no Kurzemes.

Golcs steidzās. 21. septembrī viņš ar Bermontu noslēdz līgumu par virspavēlniecības pāreju no vācu rokas krievu rokā. Šā līguma galvenie punkti ir sekoši:

*) Pēc šādas lietas noskaidrošanas Bermonta uzņēmums ir pilnīgi uzlūkojams kā krievu uzņēmums un tāpēc saka Golcs, ir pilnīgi nesaprotami, kā vācu ārlietu ministrija miera līgumā «miniaturvalstij» Latvijai, šai vāciem naidīgai Latvijai, varēja solīt un dot kā atlīdzību par karā ar Bermontu nodarītiem zaudējumiem, Bermonta karaspēka ieročus (265. lapp.).

Golca un Bermonta maskas, zem kuŗām viņi rīkojās, pārāk caurspīdīgas. Pasaule un ari pati Vācija, ko miera līgumā pierāda vācu ārlietu ministrija, Golca sarīkoto Bermonta kara gājienu uzskatija par to, kas viņš patiesībā bija, proti, par vācu. Vācu valdība gan šad tad taisīja tādu pat ģīmi, kā Golcs, it kā Bermonta armija ir krievu, Vācijā to pat palamāja par bandām, bet kad Bermonts Kurzemē ar savu armiju bēgdams uz Vāciju, beidzot. bija ieskrējis lamatās, un draudēja viņa armijas varbūtēja savaņģošana, tad tūliņ iejaucās vācu valdība, atzina to par savu un izglāba no galēja posta.

1. Krievu pulki ieņem frontes daļu starp Jelgavu un Rīgu un uzņemās uz Vāciju sūtāmo kareivju un mantu transportu apsardzību, proti to vācu kareivju, kas paliek vāci un atgriežas uz Vāciju atpakaļ.

2. Ja viņiem pie tam uzbruktu, tad vēl palikušie vācu spēki viņiem iet palīgā.

3. Brīvprātīgi palikušie vācieši iestājas krievu dienestā. Ar viņiem krievu rietumarmija noslēdz saistošus līgumus.

4. Krievu virsvadoņība kādā vēl noteicamā dienā pārņem pret kvīti «Jelgavas guberņu» un vācu kara ietaises.

5. Bermonts apņemas ar vāciem noslēdzamo līgumu labā izpildīt krievu militarpolitiskās padomes Berlīnē dotās politiskās un saimnieciskās direktīves — pavēles un savā darbībā nākotnē rīkoties tikai visciešākā saskaņā ar minēto krievu militarpolitisko padomi Berlīnē. Šai nolūkā pie Bermonta nodibināma politiska padome, kas gādās par visciešāko saskaņu starp Bermontu un Berlīnes padomi.

Šis līgums 25. septembrī tika vēl tādējādi papildināts, ka es Bermontu lūdzu, šo viņa līgumu ar mani, darīt latviešu valdībai zināmu ar sekošu piekabinājumu, proti, ka visu šo paņēmienu mērķis ir tikai cīņa pret lieliniecismu un ka latviešu valdība tiek lūgta šai karā ar viņu strādāt kopā. Angļu misijai par to jau bija paziņots 22. septembrī (1919. g.). —

Tālāk es Bermontam kā padomdevējus ieteicu abus agrākos augstos krievu pārvaldes ierēdņus grafu Konstantinu Pālenu, agrāko Viļņas civilgubernatoru un Zaķīša (S a k k i t) kungu, pēc tautības latvieti. Šīm abām izcilām personībām bija daudz vairāk piedzīvojumu un viņas baudīja daudz lielāku uzticību, nekā tās personas, kuŗas līdz šim Jelgavā bija bijušas krievu vadoņa padomdevējas.

Beidzot es Bermontu lūdzu, visas finansielās, saimnieciskās un politiskās sarunas Vācijā vest tik ar turienes militarpolitisko padomi vai ar kādu no manis noteiktu ģeneralštaba oficieri (266. lapp.). —

Visu Bermonts labprātīgi pieņēmis un arvienu pildījis, labi zinādams, ka tas pašai lietai nāk par labu.

Ja vērā ņemam šā līguma saturu un viņa vēsturi, tad tiešām jābrīnās, ka Golcs viņu var uzlūkot par kādu krievu uzņēmumu. Golcs un vācu padome Berlīnē pavēl un Bermonts pa-

vēles izpilda. Pavēļu devējs galu galā ir tik Golcs un Bermontam ir tik tiesība vai labāk pienākums Golca pavēles izpildīt.

Pa tam stāvoklis frontē, kā Golcs stāsta, palicis arvien uztrauktāks. Latviešu artilerija uz vairāk vietām izšāvusi pa atsevišķam šāvienam. Pie tam kopš 3. julija valdījis pamiers. Pēc aģentu ziņām atklāti runāts par nodomāto uzbrukumu vāciešiem. Rīgā redzēti ari trīs tanki... Vācu armiju šīs ziņas visaugstākā mērā uzbudinājušas. Jau par Ulmaņa viņu krāpšanu viņi sen jau bijuši augstākā mērā sašutuši, viss tas viņus padarījis tik uztrauktus, ka viņi bijuši tik ar mokām valdāmi. Kas stāvējis latviešiem preti, tas i nedomājis par izvākšanos. Ari Golcs pats rēķinājies ar latviešu uzbrukumu. Bijis tak pārāk vilinoši uzbrukt karaspēkam, kas pateicoties uz Vāciju aizsūtītiem kareivju transportiem, kļuvis vājāks, un iegūt vācu magazinas, noliktavas un ripojošo dzelzsceļa materialu. «Katrā acumirklī,» saka Golcs, «šai pusē vai viņā pusē šautenes pašas no sevis varēja iet vaļā.» Vai gribēja vai negribēja, šeit «vajadzēja izcīnīt pēdējo pasaules kara rāsu cīņu.»

«Šai nenovēršamā cīņā kāvās vācieši pret viņiem svešu, pret vācišiem sarīdītu tautu, kāvās vācieši, lai Vāciju pasargātu no lieliniecisma. Vai par vācu iestāžu lēmumu varēja šaubīties?»

Kā atbildīgs un vāciski jūtošs komandējošs ģeneralis es spēru pretsoļus un 30. septembrī pavēlēju, lai izklaidētie kara pulki sanāk ciešāki kopā, un ir kaujas gatavībā, lai varētu godam sagaidīt frontālo uzbrukumu no Rīgas, kā ari lai būtu spējīgi, izejot no Bauskas un Iecavas izdarīt pretuzbrukumu uzbrucēja kreisajam spārnam. Tai pašā laikā mēs sevi ari pastiprinājamies un bijām stipri diezgan, tiklab pret spārna grūdienu no Jaunjelgavas puses, kā ari pret uzbrukumu dzelzsceļam, kas ved caur Šauļiem. Pret Liepāju mūsu spēki varēja tikt pavājināti, pret Tukumu pietika ar niecīgiem pastiprinājumiem. Šādējādi rīkojoties augstākai vadībai radās ari vajadzīgās kustīgās rezerves.

Grafa Kelera un Virgoliča krievu korpusi dedza kaujas sajūsmā, priecādamies, ka beidzot taču reiz gaidīšanai beigas (267.—268. lapp.). —

Baltu landesvērs, kā jau minēts, bija nostādīts pret lieliniekiem un Balodis ar saviem kareivjiem atradās pie Tukuma. Baltu landesvērs tā tad atradās mūsu aizmugurē pret lieliniekiem un valstsvāci ar krieviem mums uzbruka!

Golcs pašapzinīgi pastāsta, kā to varot redzēt ari no viņa grāmatas («Meine Sendung in Finnland und im Baltikum»), par spīti visiem šķēršļiem līdz septembŗa beigām, bijis apņēmies riskēt, liekot Bermonta karapulkiem darboties. Papildu spēku sūtīšana un naudas apstākļi likušies būt nodrošināti, pateicoties valdības apsolījumiem un «krievu valdības» naudas izlaidumam («Bermonta» un «vācu militarpolitiskās padomes» Berlīnē, kas naudu izdeva uz Golca iniciatives vai pavēles pamata). — Tumša un nezināma pēc būtības bijusi tik antantes izturēšanās, nezināms bijis, kā antante izturēsies pat pret šo «tīri krievisko» (Bermonta) uzņēmumu... Taču pret viņas (antantes) varas līdzekļiem austrumos — pret malu valstim un floti — Golcs un viņa uzņēmuma atbalstītāji—cerējuši, ka būs diezgan stipri. — Atkāpties vairs nevarējuši. Tas nozīmētu armijas iziršanu. Viņa jau sen sajutusi, ka valdība viņu piekrāpusi. Vai ari viņas militarie vadoņi, kuŗiem viņa uzticējusies, lai viņu izšķiŗošā brīdī atstātu savam liktenim? «Uzvaras gadījumā,» saka Golcs, «es sagaidīju ne vairāk un ne mazāk, kā Vācijas izglābšanu no bojā ejas, kas viņai draudēja no padomju Krievijas, no pilsoņu kaŗa, no saimnieciska un finansiala sabrukuma un ari izglābšanu no antantes izspiedēju rokām: («und von den Erpresser-Händen der Entente») (269. lapp.). —

Golcs nemitas runāt par to, ka latviešu valdība piekrāpusi vācu kareivjus, tiem solīdama pilsoņu tiesības, ko vāci par vari tā grib saprast, it kā tiem būtu apsolīta zeme. Šis solījums jau apskatīts un novērtēts. Ari savai pašai valdībai Golcs pārmet krāpšanu, solījumu neturēšanu, divkosību un citas tamlīdzīgas lietas.

Golcs to darīdams, liekas, pasaules uzmanību cenšas novērst no savas personas un pasaules priekšā grib nostāties kā liels goda vīrs un pasaules atsvabinātājs no lieliniecisma. Bet

visa viņa grāmata rāda, ka viņš nav nekāds pūķu kāvējs Zīgfrīds, ne kara ģenijs Napoleons, bet tik viduvējs un iedomīgs prūšu ģenerālis, kas ir divkosīgs, iedomājies, ka viņš visu pasauli var vazāt pie deguna, nostājas pasaules atpestītāja lomā, bet kā īsts imperialistiskās Vācijas prūšu ģenerāļa tips var tik citus mēģināt grūst un grūž verdzībā, ko nupat viņš, kā redzam, ir gatavs darīt ar Latviju, Lietuvu, Igauniju, Krieviju. Visu zem atsvabināšanas maskas! «Nenovēršams» šim «atsvabinātājam» ir, kā viņš pats izsakās, «karš pret svešu, pret vāciešiem sarīdītu tautu — latviešiem. Grafa kungs sirdas par līguma laušanu. Bet ko dara šis lielais līgumu sargs un bruņenieks? Pēc Verzaļas līguma viņam ar visiem viņa kara pulkiem ir jāatstāj Latvija. Viņam antante to atgādina, pavēl. Bet Golcs, kā «kungu tautas pārcilvēks» jūtas stāvam pāri par visiem likumiem un līgumiem. Viņš neklausa. Neiet prom. Kā nu «pārcilvēks» lai klausa un pilda līgumus? Viņš sarīko kara gājienu pret suverenām tautām un suverenām valstīm. Viņš griļ, lai viņas ir atkarīgas no Vācijas. Ja viņas negāžas ar labu verdzībā, tad «pārcilvēks» to lūko panākt ar varu. Viņa kara pulki jau stāv kaujas gatavībā un satracināti kā nezvēri glūn un gaida tik momentu, mājienu, kad varēs brukt virsū latviešiem, igauņiem, leišiem, izliet to asinis, dedzināt, laupīt, iznīcināt šīs suverenās valstis un gāzt ari Krieviju atkarībā no Vācijas un tad tik vēl īsti apmierināt un dzesēt slāpes pēc asinīm, uzsākot atriebības karu pret antanti un no jauna slīcinot Eiropu asiņu jūrā, kā to jau «pārcilvēks» Viļums II. bija darījis, uzsākot pasaules karu.

Golcs ir visu sarīkojis pēc visiem kara mākslas likumiem. Vajaga tik iesākt izkaut tautas, lai vācieši varētu ieņemt viņu vietas un piesavināt viņu zemi. Vienu lietu tik grafa kungs savā asiņu un apspiešanas kārē piemirsis. Tautas spēku, tautas, kas cīnās par savu brīvību un neatkarību. Cēsu kaujām viņam gan vajadzēja to atgādināt. Ari brīvo grieķu cīņām ar persiešiem, šveiciešu pret austriešiem. Bet hazarda spēlētājs bieži nezina vairs, ko viņš dara. Tāds hazarda spēlētājs, tik citādā veidā, ir ģenerālis grafs fon der Golcs.

Dramatiskas dienas.

Septembŗa beigās pie Golca nonācis kāds vācu kaŗa ministra Noskes sūtīts ievērojams ģeneralštaba oficieris, lai pārliecinātos par kaŗaspēka gara stāvokli un apstākļiem un lai celtu priekšlikumu, attiecībā uz turpmāku izturēšanos Baltijas jautājumā. No tā bijis redzams, saka Golcs, ka vācu valdība pēdējo vārdu Baltijas jautājumā vēl nebijusi sacījusi. Ari atsūtītais ģeneralštaba oficieris sarunā ar virsniekiem un zaldātiem dabūjis tādu iespaidu, ka viņi visi tai pārliecībā, ka pēdējais vārds vēl nav teikts... Gan vācu valdība vairāk reizes oficiali pavēlējusi Baltiju atstāt, bet privatā kārtā likusi manīt, ka nebūtu nekas pretī, ja izvākšanos novilcinātu. Kaŗa ministrs Noske teicis hauptmanim Vāgeneram, ka tik ilgi, kamēr viņš esot amatā, izvākšanos nevajadzētu paātrināt.» — Noske, kā varētu piezīmēt, ir socialists.

Kāds 15. septembŗa ziņojums «vācu leģionam», kuŗu parakstījis kapteinis Sīverts (Siewert) saturēja sevī, starp citu, sekošu teikumu: «Noske un Eberts simpatizē — piekrīt mūsu idejām» («Noske und Ebert stehen unseren Ideen sympathisch gegenüber»). Vācu valsts prezidents Eberts ari ir socialists. — Tikai Vācijas ārlietu ministrs Hermanis Milers hauptmanim fon Medem'am izskaidrojis, ka viņš nevarot atbalstīt Baltijas vācu kaŗa pulku patriotiskās tieksmes, «jo viņam jārēķinoties ar savu partijas biedru ieskatiem ārzemēs.» «Šeit,» saka Golcs, «ir atslēga tam, kā internacionals socialistisks ministrs vada mirstošās Vācijas politiku» (270. lapp.). —

Golcs lūdzis atsūtīto ģeneralštaba oficieŗi, vai viņš nevarētu uzņemties vidūtāja lomu un pieprasīt Noskem, vai viņš ar Golca galējo jautājuma izšķiršanu esot mierā.

Noske 26. septembrī telegrafējis šā:

«Valsts aizsardzības ministrs ir ar ģenerała grafa Golca priekšlikumu mierā, atdot komandu pie Jelgavas krieviem, un prasīt no vācu kaŗa pulkiem, lai viņi izšķiŗas, vai viņi a) paši uz savu risku grib pāriet krievu dienestā vai b) grib uz pavēli vai nu ar dzelzsceļa vilcienu vai kājām atgriezties atpakaļ uz Vāciju. Izlaižamas attiecīgas pavēles. Kaŗa pulkiem ir jādara zināms, ka tiem, kuŗi nosacītā dienā nenobrauks vai kājām neaiziet, vairs no valsts līdzekļiem nevar tikt izmaksāta alga un

dota uztura. Amerikaņi draud, ja vilcināsies izvākties, ar visasākām saimnieciskām represalijām, pārtikas līdzekļu aizsprostošanu, nedot aizdevumu» (270. lapp.).

Zaldātiem viss, kā pienākas, paziņots. Viņi nu zinājuši, ka no 1. oktobŗa sākot, jāapmierinās ar Bermonta naudu, kuŗa jau sākta iespiest.

Zaldāti, kas pārgājuši krievu dienestā, zinājuši, ka viņi to dara uz savu risku un kādi ir apstākļi. Nekas neticis attēlots gaišākās krāsās. Bet viņi ari zināja, ka šī pavēle tiek dota zem ārvalstu draudu iespaida un ka viņu valdība viņiem tomēr vēl atļauj iestāties krievu dienestā. —

«3. oktobrī,» kā Golcs tāļāk stāsta, «pienāca jauna valdības pavēle, ka antantes paasinātu prasību pēc Latvija steidzīgi jāatstāj*).— Visi VI. rezerves korpusa piederīgie par to jāpamāca.

Golcs pavēlējis, ka lai visi tie vācu pulki, kuŗi nebijuši pārgājuši krievu dienestā, tiktu tūliņ atsaukti no frontes un sarīkoti promvešanai uz Vāciju. Ja latvieši traucētu vācu kaŗa pulku aizvešanu, tad ģeneralkomando paturēja daļu valstsvācu kareivju savā rīcībā, lai novērstu katru dzelzsceļa vilcienu traucējumu. Visi citi pulki pārgāja krievu dienestā un nāca zem Avalova-Bermonta virsvadības.

3. oktobrī pienākusi vēl kāda pavēle, kuŗā vācu valsts ministru kabinets Golcu atcēlis no amata. «Pavēlniecību par visiem vācu kaŗa pulkiem, kas vēl atrodas Latvijā un Lietuvā, uzņemas ģeneralleitnants fon Eberharts (Eberhardt) (271. lapp.)

4. oktobrī, kā Golcs stāsta, aizliegts valsts vācu zaldātiem pāriet krievu dienestā. 26. septembrī turpretī valsts apsardzības ministrs vēl atļāvis pāriet. 4. oktobŗa pavēle tā tad, kā slēdza, attiecināma tik uz tiem zaldātiem, kas vēl līdz tam nebija pārgājuši.

Tanī pašā 4. oktobŗa dienā, tā turpina Golcs, pienāca ziņas, ka no Jēkabmiesta apgabala, kur atradās Balodis ar saviem pulkiem, daudzi bēgļi pārejot pie vāciešiem un izskaidrojot, ka viņi gribot kopā ar vāciešiem un krieviem iet pret lieliniekiem. Var iedomāties, saka Golcs, kādu iespaidu šī ziņa darīja kaŗaspēkā. Neviens vācietis, kuŗš bija iestājies krievu dienestā, pavisam i nedomāja par izstāšanos (272. lapp.).

*) Sal.: «Am 3. Oktober kam ein neuer Regierungsbefehl, dass «wegen verschärfter Forderungen der Entente Lettland schleunigst geräumt werden sollte» (271. lapp.).

Tur nevarējuši neko grozīt ari stingrie valsts valdības visu ministru parakstītie uzaicinājumi, lai atgrieztos uz Vāciju. Šādā garā valdībai ziņojis ari Noskes pie Golca nosūtītais ģeneralštaba oficieris pēc tam, kad bijis iepazinies ar armijas apstākļiem un ar armijas gara stāvokli. Viņš vēstījis, ka kopš oktobŗa sākuma visām izdotām valdības pavēlēm varētot būt gluži pretējas sekas, nekā gribēts panākt. «Jo neviens tur (Golca armijā) neesot vairāk ienīsts kā ministri Erebergers un Milers» (272. lapp.). —

Ari 3. un 4. oktobŗa stingrajām, noteiktām pavēlēm bijušas pretējas sekas. Ikviens domājis un sacījis, ka tādas pavēles par izvākšanos jau bieži dotas, lai vācu valdība varētu antantes priekšā labāki aizbildināties. «Uz mums, kas esam palikuši par krieviem, viss tas vairs neattiecas» (272. lapp.).

5. oktobrī Golcs nosūtījis privatu vēstuli valsts aizsardzības III. grupas virspavēlnieka ģeneralštaba šefam oberstam (palkavniekam) fon Tēram (Thaer), kuŗā iztēlojis armijas stāvokli un aizrādījis uz armijas uztraukto gara stāvokli, kāds pateicoties apstākļiem un valdības rīcībai, radies pret vācu valsts valdību. «Frontē tagad atrodas», tā raksta Golcs, «vairs t i k a i krievu valsts piederīgi, un viss mans darbības virziens un mans mērķis var tagad, vēl vairāk kā agrāk, būt tas, Vāciju pilnīgi izlaist no šīs spēles. 4. oktobrī es ģeneralim Bertam aizsūtīju atvadīšanās vēstuli, b e t a i z k u l i s ē m m a n t o m ē r j ā p a l i e k, j o c i t ā d i k a ŗ a s p ē k s n e j u s t o s d r o š s...» Ari šai ziņā ir skaidri, k ā to jau Noskes šurp sūtītais ģeneralštaba oficieris brīdinādams pareģojis, ka mana aizsaukšana ir bijusi smaga kļūda un ir tik pavairojusi dusmas pret valdību. Kā pierādījums tam lai noder kāda dzelzsdivizijas regimentes vadoņa majoram Bišofam rakstīta vēstule, kuŗā, starp citu, sacīts: «Kaŗaspēks sevi sajūtas kā grafa fon der Golca. Ja viņš to šai kritiskā brīdī atstāj, tad tam var būt tāds iespaids, kā pieminamai bēgšanai 9. novembrī 1918. gadā.»

Tā tad es atkal, saka Golcs, atrados, kā jau tik bieži un gandrīz pastāvīgi kopš 9 mēnešiem, smagā konfliktā ar saviem pienākumiem. Kā vācu ģeneralim man aizsaukšanas pavēlei vajadzēja paklausīt, bet kaŗaspēks prasīja, lai es palieku... Bez manis kaŗaspēks zaudēja uzticību uz augstāko

vadību. Paliku līdz ģenerała fon Eberharta ierašanās dienai un tad, lai personīgi aizkavētu dažus valdības pret Bermonta armiju nodomātus soļus, devos uz Berlīni (273. lapp.). —

Veltīgi Golcs Berlīnē mēģinājis atrunāt no sabotažas paņēmieniem pret Bermontu. Tikai Noske apsolīja izturēties labvēlīgi, bet diemžēl viņa vārdiem nesekoja darbi. Pēc tam Golcs lūdzis viņu atvaļināt no dienesta un tad, kā atvaļināts ģenerālis, brīvs un nesaistīts, atgriezies atpakaļ uz Baltiju. Bet rietumkrievu valdībā tolaik viss bija politika un uz to dibināts, cerēja, ka beidzot taču, varbūt, vēl panāks to, ka antante viņu atzīst. Golca klātbūtne viņai tāpēc likās būt kaitīga. Uz viņas vēlēšanos Golcs tāpēc, pēc 48 stundu ilgas uzturēšanās Kurzemē, uz visiem laikiem atstājis Latviju, lai no Austrumprūsijas, cik tas nu tādos apstākļos būtu iespējams, sagādātu papildu spēkus un karaspēks atkal un atkal redzētu, ka viņa vecais komandējošais ģenerālis vēl arvien par viņu gādā (274. lapp.).

Taču es aizsteidzos notikumiem priekšā, saka Golcs. Atpakaļ uz 5. oktobri!.

Aģenti ziņoja, ka stipri igauņu spēki dodoties no Siguldas uz Rīgu. Bez tam vēl igauņi ar kuģiem sūtot karaspēku uz Liepāju. Tai pašā laikā izdevās noklausīties kādu latviešu kara ministra sarunu un konstatēt, ka pēc igauņu pastiprinājumu pienākšanas latvieši gribot uzbrukt vācu pozicijām.

Šinī kritiskā momentā firsts Avalovs-Bermonts izskaidroja visu Latviju par krievu bāzi, atklāti uzaicināja latviešus un leišus līdzi cīņā pret lieliniekiem un solīja abām zemēm pilnīgu autonomiju.

Pārvaldes un valdības pienākumus uzņēmās kāda «rietumkrievu padome» («ein west-russischer Zentralrat»), pie kuŗas, blakus grafam Pālenam un Zaķīšam **(Sakkit)**, vēl piederēja vairāki citi piedzīvojuši krievu un latviešu politiķi. Apsēstā Latvijas apgabala pārvaldību uzņēmās latviešu komiteja ar Dr. Vankinu priekšgalā» (275. lapp.).

Horribile dictu — briesmīgi sacīt! Ari latvieši Bermonta avanturā piedalījušies! Veci pazīstami vārdi. Dr. Vankins un Zaķītis (Sakkit). Kāds nelabais viņus dīdījis iet cīņā pret savu tautu?! Līdz ar Golcu un Bermontu!

Golcs šeit runā arī vēl par citiem piedzīvojušiem latviešu politiķiem. Ka arī A. Niedram ir bijuši sakari ar Bermontu, to apliecina viņš pats Saeimā nolasītā V. Zāmuēļa kgm rakstītā vēstulē, sacīdams, ka viņam kopš decembŗa 1919. gadā vairs ar Bermontu nebijis sakaru. Tā tad Bermonta uzbrukuma laikā Rīgai sakari bijuši ir. Kāds Niedras kabineta loceklis, kuŗš atradās Rīgā, īsi priekš Bermonta uzbrukuma no Rīgas ďevās pie Bermonta, laikam, lai palīdzētu draugam uzbrukt Rīgai.

Ja latviešiem iet ar Bermontu pret suvereno Latviju, viņas galvas pilsētu, skaisto Rīgu, graut to drupās un izliet latviešu asinis, nav nodevība, noziegums visaugstākā mērā, tad vairs nodevības un noziegumu pasaulē nav.

Vāciešu pēdējā uzvara Latvijā.

Golca kaŗa planā ietilpa neatkarīgo Latvijas, Lietuvas, Igaunijas republiku iznīcināšana un viņu pārvēršana par Vācijas kolonijām. Pateicoties Strazdu muižas līgumam, viņš pēc Cēsu kaujām, diemžēl, varēja Kurzemē atpūsties un no jauna noorganizēt un pastiprināt savu armiju, lai vēl reiz izmēģinātu savu laimi un Latviju gāztu atkarībā. Sagatavojies uz kaŗa gājienu pret Latviju, Lietuvu, Igauniju, Krieviju, viņš meklē kaŗa iemeslus pret Latviju. Golca plans, patiesībā, nekad nav bijis iet caur Daugavpili uz Pēterpili, Maskavu, Smoļensku, bet iznīcinot patstāvīgo Latviju iet caur Rīgu. Nevācieši Golcam vainīgi pie kaŗa ar Bermontu, bet latvieši.

Golcs neatstāj Kurzemi, kas viņam pēc Verzaļas līguma jādara, bet latvieši tomēr vainīgi. Savāda vainas mēraukla. Latvieši sākuši uz vāciešiem izšaut pa atsevišķam šāvienam. Latviešu un igauņu spēki sapulcējušies Rīgā un pie Rīgas. Aiz šā iemesla bijis jāgroza kaŗa plāns un jāuzbrūk Rīgai. Ka Rīgā priekš Bermonta uzbrukuma nebija nekāda igauņu kaŗaspēka, to Golcs it labi zināja. Uz viņa pavēli ieceltā Niedras kabineta locēkļi bija meistari pāriešanā pār fronti, kā to pierāda pats Niedra. Arī citi to darīja, kā jau aizrādīts. Bet netrūka arī citu. Niedram ir leģions biedru. Niedrisms—Latvijas gāšana atkarībā, politiskā un ekonomiskā, ir plaši izplatīta parādība. Paziņotāju par stāvokli Rīgā jo netrūka vāciešu aprindās. Arī Bermonts pats ciemojies Rīgā, kur viņu kāds latviešu virsnieks re-

dzējis īsi pirms uzbrukuma. Tā tad Golcs zināja, ka Rīgā nav igauņu karaspēka, bet viņš to tomēr apgalvo (275. lapp.). Tas viņam vajadzīgs, lai kurmēr varētu taisnoties. «Ja būtu noticis tas, ko palkavnieks Virgoličs un viņa zaldāti (krievi) vēlējās, iet caur Daugavpili, tad notiktu taisni tas, ko Anglija vēlējās. Tā taisni būtu izaicināšana, lai malu valstis uz austrumiem aizejošās Bermonta armijas aizmugurē aizsprostotu vāji apsargātos atkāpšanās ceļus, pārgrieztu armijas dzīvības pavedienu, armiju pilnīgi ielenktu» (275. lapp.). —

Nav tāpēc patiesi tie apgalvojumi, ka Golcs ar Bermontu nemaz nav gribējuši uzbrukt Rīgai, bet gribējuši mierīgi iet pret lieliniekiem caur Daugavpili un ja uzbrukts Rīgai, tad pie tā esot vainīga latviešu valdība.

«Anglijas, Latvijas, Igaunijas atklāts ienaids,» tā saka Golcs, «mums neatļāva citas izvēles. Vajadzēja ar viņām izrēķināties, iekam gāja pret padomju Krieviju. To varēja darīt, jo malu valstis un Anglija bija sevi pazemināj ušās, kļūdamas par lieliniekū sabiedrotiem, ja viņas krievu rietumarmiju (Bermonta armiju) viņas pašas zemē aizkavēja cīņā pret lieliniecismu» (275. lapp.). — «Cīņa pret Anglijas vasaļiem (t. i. Latviju, Igauniju) bija pilnīgi tas pats, kas cīņa pret lieliniecismu» (276. lapp.).*)

Golcs Bermonta armijas nelaišanu Rīgā uzskata par ne atļauju lieliniekus apkarot krievu zemē! Latvija, Igaunija, Lietuva ir Krievijas zemes. Ja angļi, latvieši, igauņi necieš, ka Bermonta armija (patiesībā vācu armija), iekaro Latviju, Igauniju, tad tie ir lielinieku sabiedrotie!

Berlīnē Golcam uz siltāko ieteikts atkāpties līdz Šauļiem un tad no turienes iesākt kara gājienu. Bet krievu zaldāti, kas gribējuši iet uz Maskavu un vācu zaldāti, kuŗi karojuši par savām apmešanās tiesībām Kurzemē, visi viņi dusmās deguši pret latviešiem un gribējuši kauties. Ar to vajadzējis rēķinā-

*) Sal.: «Der Kampf gegen die Vasallen Englands war mit dem Kampfe gegen den Bolschewismus «gleichbedeutend» (276. lapp.).

ties. Bermontam, kuŗam vajadzējis iemantot un uzturēt savu kaŗaspēka uzticību, 100 kilometri atkāpties, pakaļējiem pulkiem ar ienaidnieku grūti cīnoties, bijis kas neiespējams. To līdzīgos apstākļos neviens kaŗa vadonis nevarējis darīt. Cīņa pret Anglijas vasaļiem bija viens un tas pats, kas cīņa pret lieliniekiem. Par visām lietām svarā krita naudas jautājums, kas bijis neškirami saistīts ar Kurzemes piederību un ar viņas valsts domēnēm (valsts zemi un mežiem). «Tā sauktai Bermonta naudai vairs nebūtu bijis gluži nekāda drošības pamata» (276. lapp.)*).

Lai tiktu pie naudas un jel pavisam varētu uzsākt kaŗa gājienu, tad Golcs, kā redzējām, lika Bermontam izdot papīra naudu un to segt — nodrošināt ar visiem cāra Krievijas valsts īpašumiem Kurzemē: senāko kroņa zemi, mežiem u. t. t. — Kurzemi Golcs, tā tad, uzskatīja kā Krievijas guberņu. Viss cits, ko viņš šai ziņā runā, ir tikai māņi vien. Latvijai pēc viņa ieskata vajadzēja piederēt pie Vācijas vai, ja tas neiespējami, tad pie Krievijas, bet faktiski vācu kolonijai viņai bija jāpaliek visādā ziņā.

Aiz aprādītiem iemesliem, kā Golcs izsakās, atkāpšanās uz Šauļiem un Kurzemes atstāšana bijusi neiespējama. Tā domāts «Baltijā»:

«Tā tad neatlicis nekas cits, kā latviešu uzbrukumam aizsteigties priekšā. Uzbrukums, vērā ņemot priekšpulku sadursmes, bijis pilnīgi dibināts. Kaŗa stāvoklis jau pastāvēja, tā tad varēja ari — uzbrukt. — Latvieši, kuŗi Bermonta laipno uzaicinājumu pat neturēja par atbildes cienīgu, ir vainīgie» (276. lapp.).**).

Golcs, redzams, ir īsts prūšu tips, īsts militarās Prūsijas gara bērns. Beļģijai jau ari vāci uzbruka, kā viņi apgalvoja,

*) «Vor allem aber hing die ganze Geldfrage mit dem Besitz Kurlands und seiner Staatsdomänen zusammen. Für das sogenannte Bermondt-Geld wäre überhaupt keine Deckung gewesen» (276. lapp.).

**) Sal.: «So blieb richts übrig, als dem täglich zu erwartenden lettischen Angriff zuvorzukommen. Der eigene Angriff war zur Genüge durch die täglichen Vorpostengeplänkel begründet. Der Kriegszustand bestand schon, also konnte man auch angreifen. Die Letten, welche die gütlichen Aufforderungen Bermondts nicht einmal ener Antwort gewürdigt hatten, waren die Schuldigen» (276. lapp.).

tik tādēļ vien, ka beļģieši kopā ar francužiem viņiem būtu uzbrukuši un viņi, vāci, tik aizsteigušies priekšā. Bet vāciem neviens neticēja. Kurmēr līdzīgi tas arī ir te. Kas tad vāciešiem pavisam uzbruktu, ja viņi mierīgi, kā Verzaļas līgumā solījušies, izvāktos? Arī krieviem te vairs nekā nebija ko meklēt.

Pēc pamatīgas apspriedes ar centrālpadomi, Bermonts nolēmis 8. oktobrī uzsākt uzbrukumu, izejot no 30. septembrī noteiktām vietām, kur bija nolikts, atrasties kaujas gatavībā. Doma bija tā, ka nostādot pietiekoši stipru aizsardzi pret latviešu «igauņu» uzbrukumu no Jaunjelgavas puses, jāiet, ieskaujot pa labi, uz priekšu caur Ķekavu, lai darītu iespējamu dzelzsdivizijai izdarīt frontalu uzbrukumu.

Labajā spārnā 2. krievu rietuma-korpusa (Virgoliča) daļas kopā ar kaujās norūdīto un pārbaudīto Pētersdorfa nodaļu un Rīkhofa (Rieckhoff) detašementu, kā spārņa aizsardzes devās austrumu virzienā uz Šēnberģi (Schönberg) un Brandis detašements līdzīgā uzdevumā uz Vecmuižu (Neugut).

Zem šādas aizsardzības pārējie Baltu zemes grupas («der Rest der Gruppe Baltenland») vai tā sauktā «vācu leģiona» spēki, pastiprināti ar četriem bataljoniem, gāja uz Ķekavu. Šajā pašā laikā dzelzsdivija uzbruka trijās kolonās: 3. infanterijas reģimente gāja pāri Misai un uzbruka Bondei (pie lielās šosejas); 2. infanterijas reģimente un krievu I. Plastunžes (Plastunsches) reģimente gāja uz priekšu pa lielo šoseju; 1. infanterijas reģimente devās uz priekšu caur Grenču muižu (Grenzhof) uz Švarcmuižu (Schwarzenhof).

Beidzot kāda krievu nodaļa no Kalnciema, nostādīta dienvidos no Bābītes ezera, otra no Slokas, nostādīta ziemeļos no Bābītes ezera. Kāds krievu detašements aizsargāja pret Tukumu. Pret to aizsargāja arī kāds bruņots vilciens.

Pulksten 9 un 20 minutēs no rīta 8. oktobrī 1919. gadā bruņoti auto uz Rīgas-Jelgavas šosejas atklāja uguni. Līdz pulksten ½11 aizsniedza Bondi, tad uzbrukums apstājās, jo latvieši stāvēja pretī, nocietinājušies stiprās pozicijās. Sevišķi stipri bija apsēstas Katrīņas muiža (Katharinenhof) un Švarcmuiža (Schwarzenhof).

Pa kreisi no tām sasniedza Bābītes ezera dienvidus-vakara stūri, pa labi no tām pulksten 2 pēc pusdienas aizsniedza pēc grūtām cīņām Ķekavu. No šejienes vācu leģions pagriezās

pret Torņakalnu. Cīņās pie Ķekavas kājā vārīgi ievainoja varonīgo un impulsivo vācu leģiona ģeneralštaba oficieri hauptmani Vāgeneru, kad tas pats devās uz priekšu, lai aizrautu sev līdz guļot palikušo strēlnieku liniju. Kaut viņš ari vēl uz gultas būdams nopūlējās vadības lietās, tad tomēr šā apdāvinātā, jaunā oficiera zaudējums armijai bija neatsveramš, tāpat kā vēlāk kapteiņa Sīverta (Siewert) zaudējums armijai tās sekmju ziņā bija liktenīgs. Pār Vācijas pēdējo cerības enkuri lidinājās nelaimes zvaigzne.

Vakarā vēlu armijas virsvadonībā (Golcs patiesībā vēl arvien vada visas kara operacijas) pienāca pārsteidzoša uzvaras ziņa, ka dzelzsdivizija ielauzusies Torņakalnā. «Es,» saka Golcs, «izsacīju bažas: «Na, ka tik iet labi!» Kara piedzīvojumi mani bija mācījuši, ka nakts kaujās lielā stilā ir izslēgta vadība un viss padots gadījumam» (277. lapp.). —

«Diemžēl,» tā saka Golcs, «piedzīvojumi apstiprinājās ari šeit». Līdz nāvei nogurušie — dūšīgie, bet kaujās nepiedzīvojušie — nepieradušie jaunie bavārieši, likās uz guļu plaši izbūvētā Torņakalnā, bez pietiekošas apsardzības un bez sakarības, izklaidus. Šie bavārieši piederēja pie slavenā lidotāju hauptmaņa Bertolda «dzelzs pulka» («der Eisernen Schaar»). Bertoldu vācu spartakisti martā 1920. gadā zvēriskā kārtā nonāvēja. Naktī dažām šā «dzelzs pulka» daļām uzbrukts, izcēlusies panika, Torņakalns atkal gājis zudībā (278. lapp.). —

«Ļoti nožēlojamā kārtā šai gadījumā,» tā saka Golcs, «krita guļot lopiskā ienaidnieka rokās («in die Hände eines viehischen Feindes») pa daļai ievainoti, pa daļai neievainoti krietnie zaldāti. Viņu līķus vēlāk atrada sakropļotus neatstāstāmā kārtā. Antantes komisijas locekļus Jelgavā lūdza, lai viņi ar savām acīm pārliecinātos, ka šeit tika kaŗots ar lieliniekiem.»

«Sakropļojumi ir nofotografēti un daudzi aculiecinieki ir to apstiprinājuši. Tur nelīdz nekāda liegšanās. Bermonts kaŗoja pret bestijām, Anglijas vasaļiem

un sabiedrotiem*). Līdzīgas lietas notikušas ari vēlākās kaujās» (278. lapp.).

Tas ir smags apvainojums, ko šeit pret mūsu kareivjiem izsaka Golcs. Bet vai viņš ir dibināts? Vai tas nav vācu pašu darbs, lai rādītu antantes komisijas locekļiem un pasaulē paustu, ka latvieši ir mežoņi, lielinieki un ka Latvijā nepieciešami vācu kolonisti, «tīrīgais vācu zemnieks», kas lai še koptu zemi un vācu landrāts, kas gādātu par ceļiem u. t. t.?

Karš ir karš. Katra cilvēka nonāvēšana ir viņa miesas sakropļošana. Kā cilvēki netiek sakropļoti aeroplanu sašaujot un viņam nokrītot! Kāds izskatās lodēm sprāgstot! Kas var pievest un iztēlot tā, ka lai cilvēce nodreb, visus dažādos šausmīgo sakropļojuma veidus, kas notiek karā? Kas šo šausmīgo karu izsauca? Vai tie nebija ģenerała grafa fon der Golca biedri ar viņu pusdulno ķeizaru priekšgalā? Gan šā kara dīgli slēpjas dziļi pasaules tautu dzīvē, tomēr: vai tam, kas viņu izsauca, kas pielika degli!

Lai dižciltīgais grafs labāk nemaz nedižojas! Viņš tak ziņās Zeimes (Seume) dzejoli par «mežoni kanādieti». Un kā būs, ja salīdzināsim grafa «bestijas» ar šā dižciltīgā komandējošā ģenerała Golca «kareivjiem»? Golca «bestijas» aizsargāja savu tēvu zemi pret vandāļu uzbrukumiem. Viņi cīnījās par savas tēvu zemes neatkarību. Kas stāv tikumiski augstāki, vai tas, kas ielaužas otra zemē, laupa, izvaro, dedzina, slepkavo, sakropļo, jeb vai tas, kas varonīgi aizstāv savu un savas tēvu zemes brīvību? Atbilde ikvienam zināma. Krūtīs viņam kāda balss to saka. Pat slepkavas krūtīs tā vēl nav galīgi apklususi.

Kas izlaupīja Jelgavā angļu sūtniecības namu, kas vēl aizejot, atriebdamies, aizdedzināja Jelgavas pili, šo architektu mākslas darbu? Kas gāja laupīdami un slepkavodami? Līķu kaudzes uz Rīgas ielām sakrājās, kā žurnalists Lasis Niedras prāvu apgabaltiesā iztiesājot liecināja, kad dzelzsdivizijas kolonas un citu nodaļu vācu kareivji sadzērušies staigāja slepkavodami un laupīdami? Kā Rīgā «tiesāja un slepkavoja»

*) Sal.: «Bermondt kämpfte gegen Bestien, die Vasallen und Verbündeten Englands» (278. lapp.). —

majors Flečers? Drupu kaudzes vēl tagad liecina un stāsta par Golcu, viņa pulku posta un varas darbiem. Visādos veidos.

Jau daudzkārt Golcs ar vāciešiem sūrojušies un sūdzējušies par mūsu kareivjiem, ka tie mežonīgi un spīdzinot vaņģiniekus, tos briesmīgā veidā nogalinādami un sakropļodami.

Bet kā tas ir patiesībā? Vai mūsu varonīgie kareivji tiešām ir tādi, kā Niedras kara biedrs Golcs viņus raksturo? Vispirms te jāiebilst, ka viņi cīnās par taisnu un svētu lietu. Viņi aizstāv savas tautas un savas tēvu zemes neatkarību. Tāda cīņa par svētu lietu var būt tik varoņu, īstu varoņu cīņa uz dzīvību vai nāvi, kā Leonīda pie Termopīlām pret verdzības nesējiem persiešiem ar despotu Kserksu priekšgalā. Tādi persieši ar Golcu priekšgalā bija vācieši, kas pēc 700 gadiem pa otram lāgam gribēja suvereno Latviju gāzt atkarībā, brīvo latviešu tautu grūzt vācu kalpībā, ar varu atņemt viņu zemi un to kolonizēt ar vācu kareivjiem, vispāri ar vāciešiem. Latviešu pusē, tā tad, redzam varonīgus brīvības karotājus, vācu pusē ar Golcu priekšgalā pēc būtības tik bandītu un laupītāju bari zem atbrīvošanas maskas no lieliniecisma, kas patiesībā tik laupa, slepkavo, dedzina un lauzdami līgumus par vari grib vēl Vācijai iekarot jaunas zemes kolonizēšanai ar vāciešiem.

Jau sen Golcam bija jāatstāj Kurzeme un Lietuva, bet viņš atpakaļ uz Vāciju ne par ko negrib iet. Viņa «kara pulkos», īpaši dzelzsdivizijā un landesvērā sapņo par pretrevoluciju Vācijā. Ģeneralis f. d. Golcs, kā Kopenhagenas krievu avīze «Vozroždeņije» (27. aug. 1919. g.) ziņo, ir izredzēts par tās militaro vadītāju. «Deutsche Tageszeitung draud, ka «vācu zaldāti krieviem palīdzēšot atjaunot Lielkrieviju, satriekšot Latviju un paši paņemšot apsolīto zemi» («Jaunākās Ziņas» 80. num., 29. aug. 1919. g.).

Vācu brīvkorpusa «Baltenland» štaba priekšnieks hauptmanis Vēbers (Waeber) kādā 20. septembrī rakstītā vēstulē (1919. g.) saka, ka uzvaras gājienā uz Maskavu viņi latviešus un igauņus dzīšot savā priekšā prom pie viņu brāļiem lieliniekiem («J. Ziņas» 164. num. 10. dec. 1919. g.).

«No laukiem Jelgavas apkārtnē,» tā raksta «Jaunākās Ziņas» (95. num. 16. sept. 1919. g.) «ienāk ziņas, ka vācu virsnieki apkārtējās muižās sarīkojot brāļošanās svētkus, uz ku-

ţiem uzaicinot ari krievu «Kelera» korpusa virsniekus. Šajos brāļošanās svētkos tiekot dzerts uz nebēdu un turētas jūsmīgas runas par nākošo krievu-vācu draudzību. Jo bieži tiekot dziedātas krievu vecā valsts himna «Dievs sargi ķeizaru» un vācu urrā-patriotiskās dziemas «Deutschland, Deutschland über alles» («Vācija, Vācija pār visu»!) un citas. Krievu valsts un dažādu vācu firstu un ķēniņu karogiem esot izgreznotas sapulces sienas. Nupat šādi brāļošanās svētki sarīkoti ari kādās zemnieku mājās S. pagastā, kuŗos uzaicināts piedalīties ari pats mājas īpašnieks, ļoti turīgs un izglītots vīrs ar kādu otru savu kaimiņu, ari latvieti. Svētku sākumā dalībnieki vēl turējušies pieklājības robežās, bet kad galvas bijušas iesilušas no izdzertiem vīniem, tad parādījusies vācu virsnieku īstā daba. Nekautrēdamies no klātesošiem latviešu ciemiņiem, viņi vaļsirdīgi atzinušies, ka latviešiem vajagot sarīkot «Blutbad («asins dzīres») un tas katrā ziņā notikšot, jo bez «labas mācības» un ar labu latvieši negribot saprast, ka viņu nākotne esot atkarīga pirmā un galvenā kārtā no Vācijas. Vācijas valsti nekāda vara neiznīdēšot no zemes virsus un kopā ar atjaunoto Krieviju viņa būšot tas spēks, kuŗš pārvarēšot pasauli un noteikšot pārējo tautu likteni. Tamdēļ tagadējā latviešu valdība un tagadējā paaudze esot ļoti īsredzīgas, kad tās, kā kuceni saitē skrienot pakaļ Sabiedroto un jo sevišķi Anglijas politikai, kuŗa par vari negribot pieļaut notikt tam, kam jānotiekot. Agri vai vēlu, Vācija panākšot savu un palikšot pasaules uzvarētāja. «Mēs baltieši,» tā svinīgi draudoši uzsvēris kāds augstāks virsnieks, — «esam visuzticamākie Vācijas varenības priesteŗi un ne mūžam nepieļausim kādai ganu tautai viņas nodevību pret Vāciju!... Ja būs vajadzīgs, mēs nesīsim vislielākos upuŗus — upurēsim sevi, bet Vācija dzīvos! Un ne mēs būsim vainīgi, ja Baltijā tiks sarīkota jauna «Blutbad» (asins plūdi, asins dzīres)... «Königsberger Hartungsche Zeitung» nodrukā kāda Kurzemes vācu savvaļnieka rakstu, kuŗā tas, starp citu, stāsta, ka pēc stirnas cepeša mielasta Ķempes mežkunga muižā, majors fon Losovs turējis runu par toreizējās vācu valdības «cūku saimniecību» («Sauwirtschaft») un uzsaucis trīskārtīgu «urrā» Vilhelmam par godu («J. Ziņas» 94. num. 15. sept. 1919. g.). —

Par monarchistisku propagandu starp kareivjiem Kurzemē

«Forverts» («Vorwärts») nodrukā iesūtījumu no kādas personas, kuŗa Jelgavā ilgāku laiku bijusi vācu valdības dienestā. Propaganda sevišķi jūtama Baltijas pulkā (Schützenregiment Baltenland) un Luca (Lutz) bataljonā. Pēc mielasta oficieru klubā Baltijas pulka virsnieki reiz agri no rīta ar muziku un dziesmām devušies uz pastu un nodevuši ķeizaru cildinošu telegramu. Kādā Luca bataljona svētku mielastā izsauktas augstas laimes ķeizaram. Zaldāti par savu dzīvi Kurzemē izsakoties: «Mēs paliekam še, jo še mēs nopelnam daudz naudas bez kāda darbą. Uz Vāciju mēs neiesim agrāk, nekā tas būs vajadzīgs, lai ķeizaru atkal celtu uz troņa» («J. Ziņas» 93. num. 13. sept. 1919. g.). — Saprotams, ka pēc viņu ieskata un vēlēšanās ari ne agrāk, kamēr Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kroņus varēs nolikt pie vācu «ķeizara» kājām.

Spriedums tika taisīts bez latviešu suverenās tautas.

Kādi šie troņu cēlēji patiesībā ir, to rāda sekošie viņu «varoņdarbi»:

Pie Auermaņu mājām, uz dienvidrietumiem no Rembates, kur mūsu izlūki sastapās ar kādu ienaidnieka jātnieku nodaļu, par ko minēts mūsu armijas virspavēlnieka štaba ziņojumā (no 1. novembŗa 1919. g.) bermontieši ar vietējiem iedzīvotājiem apgājušies pavisam necilvēcīgi, kā jau tas pie vāciešiem parasts. Auermaņu mājas naktī no 31. oktobŗa uz 1. novembri bermontieši nodedzinājuši un iedzīvotājus visus nošāvuši. Dzīvs palicis vienīgi mājas saimnieks, kuŗam palaimējies izbēgt no vācu briesmoņu nagiem. Puskails viņš aizbēdzis pie latviešu kareivjiem, kuŗi mežoņus aiztriekuši, vairākus no tiem ievainojot, vienu nošaujot un vienu gūstā saņemot.

Pie apšaudīšanās šie briesmoņi bieži lieto sprāgstošās lodes.

Par īstām vācu sarīkotām asinsdzīrēm var runāt Līves-Bramberģes pagastā, kur vācieši gluži bez kāda iemesla noslepkavojuši Mežbrenču māju saimnieku Vītolu un tanīs pašās mājās dzīvojošo strādnieku Mileri. Lāču mājās viņi noslepkavojuši saimnieka dēlu Osīti. Nelaimīgie, kā to rāda visas zīmes, pirms noslepkavošanas nežēlīgi spīdzināti. Noslepkavotam Vītolam briesmoņi izdauzījuši zobus un pēc tam sašķaidījuši galvu. Osītim izgriezuši acis, bet Milēri viņi sadurstījuši un sagraizījuši. Sakaiņu mājās atradusies vācu komandantura. Kā pats komandants, tā ari viņa zaldāti apgājušies ļoti bru-

tāli un varmācīgi ar mājas iedzīvotājiem. Savu īsto dabu visā pilnībā viņi tomēr parādījuši beidzāmā dienā, kad gājuši projām. Atvadoties vācieši nošāvuši Sakaiņu māju saimnieku Dāboliņu un tās pašas mājas kalpu. Tanī pašā brīdī tikusi nošauta ari kāda nepazīstama sieviete, kuŗu briesmoņi atveduši no Veclīves dzirnavām.

Uzbrukumu latviešu kaŗaspēkam Līvē vadījis virsleitnants grafs Šuvalovs. Šis nodevējs kritis. Pēc varmāku aizdzīšanas sievietes apglabājušas kritušos vāciešus, bet nodevēju un varmāku vadoni Šuvalovu viņas negribējušas mūsu zemei atdot... «Lai suņi viņu labāk apēd!»...

No tā var nojaust, kādu rūgtumu un ļaunumu šie briesmoņi laupīdami un slepkavodami pa Latviju ielējuši dievbijīgā un skaidrā latvju sievietes dvēselē. («J. Z.» 140. num. 19. nov. 1919. g.). —

«Vakar» (11. nov. 1919. g.), tā raksta «Jaunākās Ziņas» (141. num. 12. nov. 1919. g.) «mūsu redakcijas locekļi, kuŗi apmeklēja Pārdaugavu, atrada kādā vietā pie Raņķa dambja piecus sprāgstošām lodēm nogalinātus kareivjus, starp kuŗiem gūlēja kāds pusizģērbts latvju kareivis, kuŗu vācu mežoņi cepinājuši ugunskurā. Līķim viena puse sadegusi pavisam brūna; no viņa turpat izdarīja fotografiskus uzņēmumus, kuŗi visai kulturas pasaulei sniegs uz debesīm brēcošu liecību par izvirtušo vācu bandu briesmoņu darbiem.

Otru mežonību mums nācās redzēt pie dzelzstilta, Daugavas viņā krastā, kur gulēja kāds latvju armijas virsnieks, pavisam apledojis, dzeloņdrātīs iepīts, ar atmuguriski atlauztām rokām. Līķim izdurtas acis, izgriezta mēle un bajonetu dūrieniem sakropļota seja. Visas zīmes rādīja, ka viņš ilgi mocīts un tad noslīcināts Daugavā. Ari šis vācu izdzimumu upuris tika turpat uz vietas nofotografēts.»

Kāds mūsu kareivis, kuŗš kritis vācu gūstā, bet no tā izbēdzis, atstāsta sekošu faktu, kas rāda, uz ko visu vācieši spējīgi: «Mani sagūstīja, bet nenošāva tādēļ, ka man nebija flintes. Aizsēja acis un dzina kājām uz Jelgavu. Vispirms komandanturā nopratināja, pēc tam nosūtīja uz cietumu. Tā kā

esmu ļoti jauns gados un runāju tekoši vāciski, tad mani sāka likt pie dažādiem darbiem, pat ārpus cietuma sētas. Es redzēju, ka latviešu karа gūstekņu vāciešiem ir maz. Pa lielākai daļai visus, ko vāciešiem izdodās sagūstīt ar ieročiem, uz vietas nošauj. Bez tam dažādi moca un spīdzina. Sevišķi nežēlīgi apietas ar gūstā kritušiem virsniekiem. Daudzi vācu zaldāti man stāstīja, ka viņi zinot, ka ievainotiem latviešu kareivjiem vācu oficieri nogriežot degunus, ausis, mēles un izdurot acis, pēc kam pārģērbjot vācu drēbēs un rādot saviem kareivjiem, teikdami: «Skataties, kādus briesmu darbus pie mūsu biedriem pastrādā latvieši!» («J. Z.» 146. num. 19. nov. 1919. g.).—

Pievestie vācu briesmu darbi ir tikai niecīga daļiņa no tā, ko vāci Latvijā briesmīgu pastrādājuši. Ir tik maza izlase. Lai atgadināmies tik kā vāci atcēla latviešu valdes un kā atbruņoja latviešu komandanturas Kurzemē! Bērzmuižas iecirkņa komandanturu piem. dzelzsdivizijas 1. kājnieku pulka 2. bataljons 1. oktobrī (1919. g.) aplaupīja un atbruņoja. Sanāca, sajāja un sabrauca ar orēm 120—150 bruņotu vāciešu no dzelzsdivizijas 1. kājnieku pulka 2. bataljona un nostājušies kaujas gatavībā noprasīja komandantam, cik liela esot viņa komanda. Pēc tam vācieši iebruka komandanturas un kareivju telpās, atņēma ieročus un iesāka laupīt visu, kas pagadījās. Teikdami, ka meklējot ieročus, kratīja un ņēma visu, sākot no komandanta jājamā zirga un beidzot ar sērkociņiem.

Pie kritušiem vāciešiem mūsu kareivji nereti atrada, kā tas piem. bija kaujās pie Emburgas, sekošus mocību rīkus: apm. pēdu garas smagas ādas pletnes, kurās iešūtas resnas dzelzs ķēdes. Rokā turamais gals šīm pletnēm apvilkts ar vācu kareivju mēteļdrēbi, bet otrs — spurots un ādas bārkstu gali aptīti asām drātīm. Nav šaubu, ka šie mocību rīki izgatavoti un lietoti latviešu iedzīvotāju un gūstekņu spīdzināšanai.

Briesmu un šausmu darbus vācieši pastrādājuši it īpaši Kurzemi atstājot. Vācieši tad slepkavoja, dedzināja un laupīja, ko tik mācēja. Par to starp citu liecina Jelgavas pils drupas. Pats Golcs spiests minēt par vācu zaldātu laupīšanām

25. augusta vakarā Jelgavā, kad ap 200 vācu «kareivji» laupīdami staigājuši pa pilsētu, aplaupījuši starp citu latviešu kazarmi, latviešu banku un pat angļu misijas namu. (248.—249 lapp.). — Kāda patriotiska vāciete 15. oktobrī Torņakalnā (1919. g.) savā dienas grāmatā, kā tas «Jaunākās Ziņās» (150. num. 24. nov. 1919. g.) lasāms, starp citu raksta: «Vācu pulki ir vairs tikai ēna no kādreiz bijušiem. Viņi laupa un posta, izturas lielīgi un tomēr nevar nekā izdarīt. Gandrīz visi tie ir demoralizēti, samaitāti ļaudis. Ne mazākās atspulgas no agrāk spīdošās disciplinētās armijas.» —

Tāda ir Golca «armija» un tā viņa rīkojās. Kā bestijas, runājot dižciltīgā grafa fon der Golca smalkajā tonī. Bet zinot, kādas bestijas viņam ir, Golcs tomēr vēl uzdrošinās teikt: «Bermonts karoja pret bestijām». (278. lapp.)... Ja ģeneralim Golcam varonīgi brīvības cīnītāji un tēvijas neatkarības aizstāvji pret uzbrucējiem vandāļiem ir bestijas, ja, kā tad lai Golcu ar viņa vadītām laupītāju, dedzinātāju, izvarotāju un slepkavu bandām lai nosauc? — Tam trūkst apzīmējuma. Man gan šķiet, ka bestijas un bestiju vadonis te būtu īstais vārds. Uz latviešu kareivjiem attiecināt tā, kā to Golcs dara, nevar.

Pēc Verzaļas līguma vāciem ir jāizvācas. Bet ko dara dižciltīgais grafs Golcs? Viņš trako, kā savā laikā ar pasaules kara izcelšanu trakoja viņa ķeizars. — Kāds ķeizars, tāds viņa grafs un ģeneralis. Grafa ķeizaram vēl bija kādas tiesības — pēc saviem valsts likumiem — tā rīkoties, bet kādas tad bija Golcam uzbrukt vairākkārt Latvijai? Gluži nekādu. Viņam pēc līguma tik ar saviem pulkiem bija jāizvācas. Bet viņš tā vietā uzbrūk. Ar kādu tiesību? — Vienkārši: ar tādu pašu tiesību, kā prasts laupītājs. Viņš ar saviem kara pulkiem nostājās pilnīgi ārpus likuma. Uzbrūkot Latvijai grafs fon der Golcs vairs nav nekāds komandējošais ģeneralis, bet prasts laupītāju bandu vadonis. Ja grafa kungs runā par «bestijām», tad viņš var runāt tikai pats par savu laupītāju bandu bestijām. Brīnišķi, kā Golcs pavisam var runāt par lielinieku apkarošanu! Viņš taču faktiski darbos ir viens no vislielākiem lieliniekiem, ja zem lieliniecisma saprot tik laupīšanu, cita īpašuma atņemšanu ar varu, kā viņš to liekas saprotam. Golcs tak latviešiem ar va-

ru grib atņemt viņu zemi, iznīcināt neatkarīgu Latvijas valsti, padarīt viņu par atkarīgu un latviešus pašus par vācu kalpiem. Kā tādu vīru lai sauc? Vārds «bolševiks» tādam ir vēl daudz par labu.

Kā vācu tautā, tā ari antantē sacēlās arvien lielāka pretestība pret Golca avanturu. Vācijā šādu pretestību, kā jau minēts, bija radījis profesors Dr. K. Balodis ar savu 22. aprilī 1919. gadā neatkarīgo socialistu avīzē «Freiheit» («Brīvība») ievietoto rakstu «Der Staatsstreich der baltischen Barone». («Baltijas baronu valsts apvērsums»). Ar savu uzstāšanos Balodis panāca to, ka abas vācu socialistu partijas, neatkarīgie un valsts socialisti nolēma uzstāties pret Golca avanturu. Sekas bija tās, ka valdība oficiali nedrīkstēja Golca pabalstīt. Slepeni turpretī aizsardzības ministrs Noske, ārlietu ministrs Milers, vācu militarās aprindas un vecās monarchistiskās Vācijas piekritēji Golcu visādi pabalstīja. Atklāti viņi bija pret to, slepenībā par viņu. Ari baltu baroni, kas bija aizlaidušies uz Vāciju, Golcu un vēlāk ari Bermontu, cik vien tik spēja atbalstīja. Golcā-Niedrā-Bermontā viņi ieraudzīja sava agrākā stāvokļa un savu idealu glābējus. Valdība Vācijā bija to laik socialistiska un socialistu vairākums, īpaši neatkarīgie socialisti Golcā- Niedrā-Bermontā ieraudzīja baronu un troņu stutētājus resp. kalpus. Tādējādi saprotama vācu kreiso partiju uzstāšanās pret Golcu. Faktiski pret Latvijas pievienošanu Vācijai ari viņiem nekas nebūtu bijis pretī. Neskatoties uz savu internacionalo izkārtni viņi faktiski ir lieli vācu patrioti, ko pierādīja viņu izturēšanās it īpaši pasaules kara sākumā.

Jo enerģiski socialisti sāka uzstāties pret Golcu, kad Golca armijas oficieri Kurzemē dzīrēdami un plītēdami dzērumā arvien atklātāki un skaļāki izrādīja savas simpatijas bijušam ķeizaram Vilhelmam un ari karaspēkā propagandēja imperialisma, vecās imperialistiskās Vācijas atjaunošanas ideju.

Tādējādi notika, ka vācu nacionalsapulcē Veimārā vācu neatkarīgo socialdemokratu deputats Hāze (Haase) 26. julijā 1919. gadā ļoti asi uzstājās pret vācu karaspēka nodaļu sūtīšanu uz Kurzemi. Atbildēdams uz ārlietu ministra Milera izskaidrojumu par «Baltijas» lietām Hāze starp citu izteicās šā: Ārlietu ministrs sacīja, ka Baltija jāiztīra (t. i., ka jāatsauc Golca pulki). Jā viņš tiešām ir devis tādu rīkojumu, tad militarās

iestādes tā neizpilda. Baltijas landesvēra vervēšanas biroji nekautrīgi turpina savu darbību, un abu socialdemokratisko partiju uzticības vīri vienprātīgi un neatkarīgi viens no otra ziņo, ka tagad caur Austrumprūsiju tiek sūtītas uz Kurzemi karaspēka nodaļas. Milera kungs tā tad nevalda, bet tiek no kādas militariskas blakus valdības vadīts.

Hāze atkārtoti prasīja, lai Golcu sauc uz Vāciju atpakaļ.

Arī antante uzstājās stingri un noteikti pret Vācijas rīcību un izturēšanos Golca lietā. Anglijas diplomatija redz, ka Golcs zem lieliniecisma apkarošanas maskas tik grib Vācijai austrumos iekarot jaunas zemes un ar Krieviju kopā uzsākt no jauna karu pret antanti, īpaši pret Angliju un likvidēt Verzaļas miera līgumu.

«Sabiedroto augstākā padome», ka «LPB» ziņo no Kopenhagenas (18. sept. 1919. g.), pilnvaro maršalu Fošu Vācijai piesūtīt sekoša satura ultimatumu: Vācu karaspēka stūrgalvīgā uzturēšanās Kurzemē un Lietuvā ir miera līguma pārkāpums, par. ko Vācija ir atbildīga. Te neder nekādas izrunas un iebildumi, ka Golca pulki rīkojas uz savu roku. Vācijai nekavējot jāsper noteikti soļi, lai vācu karaspēks acumirklī atstātu Kurzemi un Lietuvu, citādi maršalam Fošam pašam būs jāiejaucās un jāsper zināmi soļi».

Antantes šāda uzstāšanās stipri uztrauc ļaužu prātus Vācijā. Arī apsardzības ministrijā satrūkstas. Uzstādamies 28. septembrī ar runu Berlīnes socialdemokratu priekšstāvju sēdē apsardzības ministrs Noske starp citu izteicies: «Pavēlēju Austrumprusījā šaut uz katru vīru, kurš grib pāriet uz Baltiju. Bet ari tur mezgls nav ar varu pārcērtams, bet atrisināms tikai ar stipru mierīgu pacietību.»

Apsardzības ministrs Noske, kā «Norddeutsche Allgemeine Zeitung» ziņoja, devis ziemeļu armijas virspavēlniecībai (A. O. K. Nord) pavēles, gādāt par to, ka 6. armijas rezerves korpusa daļas bez kavēšanās pa dzelzsceļu un kājām tiktu atvilktas no Kurzemes uz Šauļu apgabalu. No Šauļiem ievadama aiziešana uz Vāciju. Municija un kara piederumi, ko nevar aizvest, jāiznīcina. Ģeneralim fon der Golcam uzdots izdot attie-

cīgas pavēles un ievadīt lietu nodošanu fon Eberhartam (Eberhardt). Pulkiem Baltijā telegrafiski jāpavēl nestāties krievu dienestā. Tos, kas jau iestājušies, ar krievu komandas starpniecību jāuzaicina griezties atpakaļ. Turpmāka iestāšanās sodāma.

«Deutsche Allgemeine Zeitung» izsaka pārliecību, ka pavēles tiks paklausītas. Krievu vervēšanas birojus Vācijā aizliegšot.

Vācu valdības atbildes note antantei ievietota avīzē «Deutsche Allgemeine Zeitung» (4. okt. 1919. g.). Notē aizrādīts, ka vācu valdība neatlaidīgi pūlas, izvākt pulkus no Kurzemes un Lietuvas. 25. septembrī viņa devusi rīkojumu pārtraukt nepaklausīgo nodaļu apgādību, viņa slēgusi vācu robežu pret Kurzemi, atsaukusi fon der Golcu un iecēlusi viņa vietā ģeneralleitnantu fon Eberhartu par virspavēlnieku pulkiem, kuŗi vēl atrodas austrumos no vācu robežām. Viņa beidzot izlaidusi uzsaukumu pulkiem. Esot nepareizi Vācijai pārmest, ka pulku nepaklausību viņa izlietojot tikai kā iemeslu, lai nebūtu jāatstāj bijusē krievu teritorija. Note ceļ visnopietnākās ieruņas pret piedraudētiem spaidiem, jo civiliedzīvotāji nekādā ziņā neesot līdzvainīgi pie Baltijas pulku rīcības. Beidzot vācu valdība liek priekšā nekavējoši dibināt jauktu vācu un sabiedroto komisiju, kas lai noskaidrotu stāvokli un spertu attiecīgus soļus.

«Tilsiter Zeitung» (5. oktobrī 1919. g.) savā ievadrakstā sakarā ar vācu valdības uzsaukumu Baltijas pulkiem, saka: «Ja vācu pulki Baltijā neklausa uzaicinājumam, tad viņi nodod 60 miljonu lielu tautu bada nāvei. Lai vācu pulki Baltijā to apdomā! Mēs ticam, ka nemaldīsimies pieņemdami, ka vācu pulki būs tik prātīgi, kur lieta kļūst nopietna, padoties nesaudzīgam spaidam. Citādi visi viņu lielie vārdi par nacionalu lepnumu un dūšību būtu tikai māņi, jo lepns un dūšīgs ir tas, kas izšķirošā brīdī pats sevi uzvar. Kur tautas lieta ir likta uz spēli, tur viss personīgais jāatmet. Vācu pulki, kuŗiem jāatgriežas no Kurzemes dzimtenē, Vācijā ir ļoti nepieciešami».

Avīze aizrāda, ka ja Sabiedrotie spaidus izlieto, tad nākamā ziema Vācijai būs ļoti grūta. Bet komunisti Berlīnē uz to vien gaidot, lai izlietojot valsts grūtības, saceltu pilsoņu karu. —

Te nu var redzēt, ka lieliniecisma apkarošana Golcam ir tikai maska. Tēvijā viņš ir vajadzīgs, ļoti nepieciešami, lai apkarotu lieliniekus pašā Vācijā, bet viņš uzsāk kara gājienu pret Latviju, Igauniju, Lietuvu, Krieviju. Viņam patiesībā ir vienalga, kāda tur iedzīvotājiem politiska pārliecība. Viņš tik grib austrumos no Vācijas iekarot vāciem jaunas zemes. Ja viņš gribētu lieliniekus apkarot, tad viņš tagad steigšus vien dotos atpakaļ uz Vāciju. Bet Golcs i nedomā atmest savu nodomu iekarot Latviju, Igauniju, Lietuvu un tad uzvaras gājienā doties uz Pēterpili, Maskavu. Viņš strādā ar drudžainu skubu, organizē un izveido Bermonta korpusu, kuram būs veikt, ko viņš, Golcs, iesācis.

Vācu prese, kā pilsoniskās, tā ari valdības socialistu avīzes pārrunājot Sabiedroto noti Vācijai attiecoties uz vācu karaspēka aizsaukšanu no Kurzemes uz Vāciju, vispāri izsakās, ka Vācija ir jau visu darījusi, bet ja Baltijā esošie kara pulki pavēlēm neklausa, tad vācu valdība tiešām nezinot, ko lai dara.

«Königsberger Hartungsche Zeitung» aizrāda uz Francijas un Anglijas interešu krustošanos Baltijas jautājumā. Francija gribot pabalstit Poliju, bet Anglija ar Lietuvas atzīšanu izjaukusi Polijas varas tālāku izplātīšanos. Tagad Francija mēģinot ar Foša ultimatumu iegūt sev simpatijas, vismaz Latvijā un Lietuvā. Ar grūtībām, kādas Vācijai sagādājot šis ultimatums, būšot panākts tikai tas, ka kārtīga pulku izvākšana tikšot padarīta gandrīz par neiespējamu. — Vācu pilsoniskos laikrakstos jau sāk parādīties ziņas no Kurzemes, ka vācu zaldāti projām neies.

Avīzē «Daily Mail» parādās ziņa, ka Sabiedrotie Vācijai iesniegs jaunu ultimatumu.

Sabiedroto padome uz maršala Foša priekšlikumu tad ar' nolēma spert pret Vāciju spaidu soļus, ja Vācija neiztīrītu Baltiju, uz 20. oktobri. Ari militariskie soļi pret Vāciju sāksies 20. oktobrī. Pilnīga blokāde ar 1. novembri (1919. g.) stāsies atkal spēkā.

Valsts vācu valdība vācu kara pulkiem, kuri vēl atrodas Kurzemē, izlaida šādu uzsaukumu, kas ar pavēli karaspēkam izziņots vispārībai.

Zaldāti! Jūs tikāt lasījuši Sabiedroto pēdējo notu izvākšanās lietā. Šai notā vācu tautai draudēts ar jaunu blokādi, ar visu kreditu liegšanu un neizstrādātu vielu pievedumu pārtrauk-

šanu. Sabiedroto militarās aprindas cenšas atjaunot kaŗa soļus, kuŗu sekas būtu Frankfurtes ieņemšana. Franču vadošās avīzes, kā «Temps» pieprasa, lai kaŗaspēki ieņemtu Rūras apgabalu, un viss tas tāpēc, ka viena daļa no Baltijas brīvprātīgo korpusa negrib atstāt svešu zemi, kaut gan no šīs noziedzīgās patvaļības ceļas briesmas, ka ar pūlēm aizkavētais bads iestājās.

20. oktobrī, kā «Times» ziņo, Sabiedrotie uzsāks militarus soļus, kuŗiem 1. novembrī sekos atjaunota blokade. Valsts valdība pēdējo reizi tieši griezās pie Baltijā esošo zaldātu sirdsapziņas un tēvzemes sajūtas. Viņa nekad nav bijusi neskaidrībā par to, ka vācu zaldāti salīgti dienestam zem nosacījumiem, kuŗi nav izpildīti. Viņa to saprot un šai lietā Sabiedrotiem pretī ari cēlusi ierunas un aizrādījusi, ka par to zaldātu starpā valda sašutums un nemiers. Taču tagad uz spēles stāv daudz augstākas lietas. Vesela tauta nomirs badā, tautas mantas atliekas aizies bojā, ja vācu kaŗa pulki vēl šinī pat mēnesī neatstāj Baltiju. Kuŗš negrib strādāt līdz pie savas paša tautas posta, tas lai padodas dzelžainai nepiecieša-mībai, tas lai klausa valdības pavēlei un griežas atpakaļ no zemes, kuŗā vācu zaldāti vairāk nekā nav pazaudējuši. Valdība Vācijas interesēs nevar un nedrīkst nevienu pamest šaubās par to, ka izlietos katru viņas varā stāvošu līdzekli, lai panāktu vācu zaldātu izvākšanos. Tomēr viņa cer, ka ar šo aicinājumu pietiks, lai vācu zaldātiem rādītu, ka tagad vairs nav runa par katra zaldāta paša ādu un personīgām interesēm, bet gan par visu tautu. Jūsu varā tagad stāv, aizkavēt to, ka blokāde, kuŗa mūsu rindās nodarījusi briesmīgāku postu, nekā visi citi kaŗa ieroči, par jaunu stājas spēkā. Klausiet pavēlei, kuŗa Jūs aicina uz māju!»

Bet tāds aicinājums bija jau daudz par vēlu. Par daudz jau vācu zaldāti un laimes meklētāji Kurzemē bija ieaijāti cerībās dabūt skaistu zemnieku māju. Krievijas bagatības ari vilināja. Sakaus lieliniekus un atņems tiem viegli iegūtās mantas un dzīvos tad, kur patiks, kā bagātnieki. Tik maza daļa vācu kareivju a r l a b u atgriezās uz savu tēviju. Golcs un Bišofs bija visu darījuši, lai vācu zaldāti neatgrieztos uz Vāciju, bet paliktu un iekaŗotu vāciem jaunas zemes.

Golcs darbojās roku rokā ar krievu oficieriem un bijušo kaŗa ministri Gučkovu Berlīnē, Baltijas baronu organizacijām

un vācu imperialistiem, kuŗi tolaik faktiski vadīja vācu vaists aparatu zem demokratiskās segas, bet tā, kā visvācu un reakcionaru intereses to prasīja. Ari tagad tas vēl Vācijā tā. —

Latvija, Lietuva, Igaunija bija par lielu traucekli cēļā, kā vācu imperialistiem, tā ari krievu reakcionāriem un tāpēc visi šie elementi bija naidīgi šīm jaunajām suverenām valstīm un vēlējās pie pirmās izdevības viņas noslaucīt no zemes virsus.

Ievērojot visu to, nav nekāds brīnums, kā gatavojās jauna vācu avantura.

Zem virsraksta «Prūšu militarisms jau atkal darbā» avīzē «Times», kā «LPB» ziņo, ivietots kāds raksts, kuŗā skaidri un gaiši izsacīti mērķi, pēc kādiem dzenas Golcs, kuŗš, kā «Times» saka, pašlaik savelkot kopā spēkus, tieši tikai tai nolūkā, lai Vācijai sagādātu iespējamību stingri sagrābt savās rokās agrākās Baltijas guberņas, un tāļāk — lai jaunajās valstīs, bijušās Krievijas nomalēs, nodrošinātu vācu iespaidu. Golcs gribot dabūt vācu iespaida sferā ari pašu nākamo Krieviju. —

«Deutschland-Russland über alles» («Vācija-Krievija pār visu»), tā izsaucās vācu virsleitnants Egons fon Minchs (Münch) vācu valsts prezidentam Ebertam piesūtītā un ari Kurzemes vācu zaldātu avīzē «Die Trommel» («Bungas») ievietotā vēstulē. Šai vēstulei pievienots raksts «Politiska muzika», kuŗā aprādīts, ka Vācijas nākotne meklējama Krievijā. Anglija ar gudru politiku esot iekārtojusi lietas tā, ka Vācija sagrauj Krieviju un pēc tam pati tiek sagrauta. Tagad nu Vācijai jāpalīdz atjaunoties Krievijai un ar to Vācija pati «iekšēji atjaunosies». — Egona fon Mincha ideals, zināms, ir, ka jāatjauno monarchija ar Vilhelmu uz troņa.

Golca-Bermonta armiju ar naudas līdzekļiem pabalstījuši, kā Latvijas preses birojs ziņoja, ari Baltijas muižnieki. Latvijas preses birojs laida klajā dokumentus, pēc kuŗiem kāda Rietumkrievijas valdība, aizņēmās no Morgana bankas Berlīnē 300 miljonu markas Bermonta armijas vajadzībām ieķīlājot visus kustamos un nekustamos īpašumus no tiem apgabaliem, kuŗus būs ieņēmis šīs valdības karaspēks. Aizņēmuma līgumu parakstījis bez ģenerała Biskupska ari bijušais Vidzemes muiž-

niecības maršals barons A. fon Pīlārs-Pichlavs («J. Z.» 128. num. 28. okt. 1919. g.). —

Mērķu sasniegšanai izlieto visus līdzekļus.

Neatkarīgais socialdemokrats Hāze (Haase), kā redzējām, noteikti uzstājās pret Golca avanturu un prasīja, lai Golcu sauc uz Vāciju atpakaļ.

Hāzes rokās atradās svarīgi dokumenti par krievu rietumvaldību Berlinē un par vācu junkuru rīcību Baltijā. Hāze nu bija nodomājis vācu nacionalsapulē Veimārā par Baltijas jautājumu turēt runu, «traku runu», kā viņš dienu iepriekš nacionalsapulces blakus telpās bijis izteicies.

Kad nu trešā sēžu dienā, 8. oktobrī (1919. g.), kā Celms, kas pats bijis klāt, par to «Jaunākās Ziņās» (127. num. 27. okt. 1919. g.) raksta, reizē ar savu kundzi nokāpis no tramvaja, lai ierastos nacionalsapulcē, tad kāds civildrēbēs ģērbies vīrietis uz Hāzi izšāvis 6 revolvera šāvienus, no kuŗiem trīs ķēruši, ievainodami Hāzi vēderā, gurnā un rokā zem elkoņa. Ievainotais ienests reichstaga telpās, kur viņš pārsiets un pēc tam aizvests uz slimnīcu. Avīze «Freiheit» apgalvo, ka uzbrukums izdarīts ar politisku nolūku no kādas slepenas, militaras pretrevolucionaru organizacijas, uz kuŗu vācu tagadējā valdība tīši skatoties «caur pirkstiem». Par to «Noske» trīs dienas noliedza avīzes «Freiheit» izdošanu. Bet ari pats uzbrucējs sākumā izteicies, ka slepkavību gribējis izdarīt aiz politiskiem iemesliem, ko vēlāk gan noliedzis, apgalvodams, ka Hāzi nav gribējis nošaut, bet tikai «pārmācīt». — Vēlāk Hāze no ievainojumiem ciezdams lielas mokas nomira. Viņš miris cīņā par patiesību, gribēdams nacionalsapulcē atmaskot vācu valdības divkosīgo un Golca neķītro rīcību Baltijas lietās.

Bet, neskatoties uz iebildumiem, uz visiem šķēršļiem un antantes prasībām, Golcs redz tik vienu zvaigzni, kas rāda tam ceļu, redz tik sprausto mērķi, iekaŗot vāciem Latviju, Lietuvu Igauniju un padarīt Krieviju par atkarīgu no Vācijas. Neatlaidīgi viņš seko šim mērķim. Golcs, rada un noorganizē ari Bermonta «armiju». Aiz Golca, kā redzējām, stāv un to pabalsta vācu imperialisti, Baltijas baroni un pat bijušās cāra Krievijas reakcionari. Ne visiem viņiem ir vienāds mērķis. Vāci grib iekaŗot Latviju, Lietuvju un Igauniju un padarīt Krieviju par no Vācijas atkarīgu valsti. Krievi turpreti grib atjaunot nedalītu Lielkrieviju ar Latviju, Lietuvu un Igauniju kā viņas guberņām.

Ja Bermonts, Judēničs, Kolčaks un pat Vrangels kritiskos brīžos ari ieminas un sola malu valstīm autonomiju, tad tas, ko viņi zem tās saprot un sola nav pavisam nekāda autonomija. Tādas tiesības un tādu satversmi, kā Australijai vai pat kā Kanādai, viņi zem autonomijas nesaprot. Par tādas autonomijas došanu, kāda ir Australijai, viņi tik ironizē. Niedras kara biedrim, Golcam, Rīgu un Jelgavu iedomāties latviešu rokās jau ir bezprāts, (176. lapp.). Golcs tāpēc Latviju grib atņemt latviešiem un atdot vāciešiem. Latvijā «trūkst», kā Golcs saka, «uzcītīgā, kārtīgā, tīrīgā vācu zemnieka un prūšu landrāta» (136. lapp.). Ar to viņš grib aplaimot Latviju. Neatkarīga Latvija viņam ir tik bērnišķīga, muļķīga iedoma. «Ārprāts».

Kad Golca armiju mūsu ziemeļarmija ar igauņu palīdzību pie Cēsīm junijā (1919. g.) sakauj lupatās un Golca sakautie pulki panikā bēg uz Rīgu un caur Rīgu uz Kurzemi, tad sakautai Golca armijai, kā redzējām, seko ari «ministru prezidents» A. Niedra ar «kara ministri» Dr. Vankinu un citiem sava kabineta locekļiem, kuŗi, kā Golcs stāsta, bija viņu, Golcu, lūguši, lai paātrina vācu uzbrukumu, lai uzsāk cīņu, kamēr vēl valstsvācu pulki nav aizsaukti. «Viņi tāpēc izlūdzās vācu palīdzibu». (199. lapp.). — Ko Niedra ar saviem «ministriem» Golca armijai līdzi aizbēguši Kurzemē dara? Vai vēl līdz ar Golcu un Bermontu trin ieročus pret Latvijas neatkarību, jeb vai nožēlo savus grēkus raudādami, raudādami asiņainas asaras par izlietām asinīm un to postu, ko viņi nodarījuši Latvijai? Rēdzēsim.

Atgriezīsimies nu atkal atpakaļ pie šiem vācu vandalu, laupītāju bariem, kas mums uzmākdamies grib nolaupīt zemi un brīvību! Redzēsim, kā viņi to mēģina panākt.

8. oktobŗa (1919. g.) pēcpusdienā, kā Golcs stāsta, iesāka līt un lija arvien stiprāki. Pūta ledus auksts rudens vējš. Nakts bija kodīgi auksta. Daudziem zaldātiem nebija mēteļu. Apavi bija tādi, ka viņu nesējam daudz kas attiecībā uz viņiem bija ko vēlēties. Cerētais bija tikai pa pusei panākts.

Ja, Torņakalnā panākums pārvērties neveiksmē. «Baigas šaubas radās manī,» saka Golcs, «vai tik jaunais karaspēks šo grūto pārbaudījumu slogu izturēs.» — «Viņš,» atbild pats Golcs, «to izturēja, izturēja nesatricināts vēl tāļākās grūtās kaujas dienas un neizsamisa, kad iestājās agra stingra ziema un trūka siltu apģērbu. Ko karaspēks šeit izdarījis, to

var cienīgi blakus stādīt pasaules kara varoņu darbiem» (278. lapp.). —

Vai sagraušanas, laupīšanas, slepkavošanas, izvarošanas un citus tamlīdzīgus pastrādātiem līdzīgiem varoņu darbiem Beļģijā un citur? Turku, armēņu apslepkavošanu? — Vāci tak bija turku karaspēka organizētāji un vadītāji. Piemēram Golcs pašā.

«9. oktobrī šai grūti uz priekšu ejamā apgabalā dzelzsdivizijas frontalo uzbrukumu nebija iespējams izvest. «Vācu leģions» kāpu apgabalā pie Daugavas tik lēnām virzījās uz priekšu. Majors Bišofs tāpēc apņēmās ar 3. infanterijas reģimenti (pulku) doties pa labi un kopā ar «vācu leģionu» mēģināt panākt uzvaru labajā spārnā. Personīgā abu divizijas vadoņu vadībā pēcpusdienas 9. oktobrī šeit ienaidnieku piespieda atkāpties no pozicijas uz poziciju un vēl tās pašas dienas vakarā ritmeisters Krause (Krausse d' Avies) ielauzās Torņakalnā. Nākošā rītā Torņakalnam uzsāka vispārēju uzbrukumu, piedaloties ari aeroplaniem. Abas agrākās vācu divizijas ieņēma Torņakalnu. Tikai Švarcmuiža (Schwarzenhof) vēl turējās un viņa bija no muguras puses jāiztīra no latviešu zaldātiem, kuŗi šai grūti pārredzamā apgabalā paspēja atkāpties uz Daugavgrīvu. Aizsniedzot Daugavas dienvidus krastu un aizslēdzot tiltus starp Torņakalnu un Rīgu Bermonta operaciju mērķis bijis sasniegts. Atlicis vairs tik iekarot pārējo Daugavas krastu uz ziemeļiem līdz pat jūrai.

Rīgas ieņemšana, vērā ņemot piedzīvojumus junija beigās, nebijusi nodomāta, jo antantes flote varējusi sagraut Daugavas tiltus. Rīgu, kā saka Golcs, varēja pārvaldīt no Torņakalna un tā cerēja latviešu valdību piespiest, piekāpties, ja viņu ar amerikaņu Jelgavas sarkanā krusta misijas vidūtājību uzaicināja uz sarunām un vēl reiz apgalvoja, ka apsola Latvijai pilnu autonomiju un par to prasa tikai, atļaut izlietot un apsargāt dzelzsceļus, Bermonta armijai caur Latviju dodoties uz Daugavpili — Smoļensku (279. lapp.). —

Vai Golcs ar Bermontu latviešus tiešām turēja par «tik naiviem mežoņiem», ka viņus piemānīs ar neīstām brīvības pērlēm? Vai Golcs jau sen nemanīja, ka latvieši viņu pilnīgi izpratuši un zināja, ka Golcs un viņa draugs Bermonts tiem brīvības vietā var nest tik verdzību un iznīcību? —

Ja jau no Kurzemes tur ietikušo Trojas zirgu — Golca armijas veidā — nedabūja laukā un viņš par spīti antantes diplomatiskām pātagām, amerikaņu pārtikas aizturēšanai un naudas maku neatvēršanai, no Kurzemes sprauslādams un ugunis spļaudams nāca uz Rīgu, bija ienācis jau Torņakalnā un tur mīdīdams cilvēkus, grāva un dedzināja, sak, kā tādam nezvēram var uzticēties? Latvija beigta būtu, ja viņam, šim briesmonim, pie Daugavas nebūtu darīts gals. Vēl uz savu dzimteni bēgdams, viņš pilis grāva un ugunis kaisīja. No Vidzemes neviens ar labu šā Trojas zirga vairs ārā dabujis nebūtu. Viņš zirga valodā stāstītu, ka vācu vai krievu zemē viņš atrodās. Pie visiem velniem viņš zvērētu, ka Latvijā. kājas vēl mūžam nav iecēlis. Lai viņa naudā tik paskatās, tad redzēt varēs, ka tā nav latviešu. Šīs papīra čaukstes ir vairāk kā zelts. Ar Kurzemes mežiem un zemi tām pamats 1000 miljonu zelta marku sver!

Tik latviešiem tur daļa nav. Ja grib par čaukstēm man brīvi kalpot var. Kas brīvību liedz? Lai ņem! «Lieliniekiem, lopiem, bestijām», par kādiem Golcs latviešus ierauga un dižciltīgā valodā titulē, viņš tiem pēc nopelna, kā to grafs domā, atmaksu dotu. Lieliniekiem kādu pēc viņa starp latviešiem vismaz 60%, — lodes. Ko pārējiem «lopiem un bestijām»? Tas grafa kunga noslēpums.

Golcs, kā viņš pats atzīstas, vīlies savās cerībās, ka latviešu valdība pieņems Bermonta priekšlikumu, uzsāks sarunas un Bermonta kara pulkus laidīs Rīgā, Vidzemē, atļaus braukāt pa visiem dzelzsceļiem, kas faktiski nozīmētu šos devīgos viesus uz visiem laikiem atstāt Latvijā. Tik viņi vēl nav diezgan devīgi. Suverenai tautai un suverenai valstij viņi neatkarības vietā solas dot «autonomiju»! Nedrīkst tak mazāk solīt nekā kādam jau ir. Bet galvenais pie tam ir tas, ka ne Golcs, ne Bermonts nevarēja nekā solīt. Viņu solījumiem nebija nekādas nozīmes. Karš turpinās. 10. oktobra vakarā, kā Golcs stāsta, pienākusi ziņa, ka viena igauņu divizija, sastāvoša no 9 bataljoniem, pie Jaunjelgavas ejot pār Daugavu un gribot uzsākt pretuzbrukumu. «Baltu zemes» grupa («die Gruppe des Baltenlandes») izgāja nu no Torņakalna un devās uz Ķekavu un tur tika tā nostādīta, ka lai varētu doties uz Vecmuižu (Neugut) «igauņiem» pretī.

Izlūki vāciešiem, redzams, pavisam nestāv sava uzdevuma augstumā.

Līdz 12. oktobrim viss Daugavas kreisais krasts bijis Bermonta rokās — pēc tam, kad I. Plastūna reģimente (pulks) ģenerała Biļinska vadībā ieņēmusi Daugavgrīvu, antantes karа kuģi steidzigi vien atstājuši Daugavu un noenkurojušies Rīgas jūras līcī.

«Krievu-vācu karа pulki viena virspavēlnieka vadībā visgrūtākos apstākļos kopējā dūšīgā cīņā ieguvuši skaistu militaru uzvaru, latvieši bijuši sakauti, uzvaru bagātā antante, jūras valdiniece Albiona (Anglija) bija meklējušas patvērumu tāļumā*)... Platā Daugava, tā turpina Golcs, mūsu frontes priekšā. Ienaidnieka frontāliem uzbrukumiem, to ievērojot, nebija nekādas izredzes. Kustīga rezerve operacijām kļuva svabada. Atstāto Ziemeļkurzemi varējām atkal ņemt savās rokās. (280. lapp.). —

Šinī laikā Lietuvā pie valdības stūres vāciem draudzīgās valdības vietā nākusi antantei draudzīgā valdība, kuŗa Šauļos bija sapulcinājusi 3000 vīru lielu armiju, kuŗa, ievērojot diezgan tāļo ceļu uz dzimteni un gaŗos pavājos pavedienus, kas armiju ar dzimteni saistīja, vāciem nevarēja būt patīkama. Golcs tomēr domā, ka viņi esot stipri diezgan un viņiem ari no leišiem neesot nekā ko baidīties, kāmēr karа pulki frontē turoties. — Cērējuši, ka malu valstis varai padosies. Vara likusies būt nodrošināta tikmēr, kamēr vien vācu valdība, kā tā bijusi solījusies, cietīs materiala un papildu spēku piesūtīšanu Bermonta krievu-vācu karaspēkam. Vācu valdībai, zem antantes, īpaši Anglijas un Amerikas spiediena, savu izturēšanos grozot, materiala un papildu spēku sūtīšanas jautājums arvien palika bīstamāks. Beidzot materiala un papildu spēku dabūšana bija galvenās rūpes (280. lapp.).—

Šāds bijis Golca noorganizētās Bermonta armijas panākums un šādi apstākļi, kad 12. oktobrī 1919. gadā ģeneralis grafs fon der Golcs savam pēcnācējam ģenerālleitnantam fon Eberhartam (Eberhardt) atdevis virspavēlnie-

*) Sal.: «Damit hatten die russisch-deutschen Truppen unter den allerschwierigsten Verhältnissen in gemeinsamem tapferen Kampfe einen schönen militärischen Erfolg unter einheitlicher Führung errungen, die Letten waren geschlagen, die siegreiche Entente, das meerbeherrschende Albion hatte das weite gesucht» (280. lapp.).

cību. — Eberhards, kā Golcs piezīmē, Bermonta uzņēmuma lielo nozīmi, pilnīgi izpratis. Viņš uzņēmies virsvadību tikai par valstsvācu karaspulkiem. Bet Eberhartam tomēr uzdots, pierunāt, kā viņam nepadotos krievus, tā ari tos vāciešus, kuŗi bijuši pārgājuši krievu dienestā, lai iet labāk atpakaļ. Bet pēc pēdējām uzvarām viņi vēl mazāk, kā jebkad agrāk, gribējuši dzirdēt par atgriešanos uz Vāciju. Visi cerējuši uz antanti, ka tā beidzot visam tam piekritīs. Vācu valdība pati bijusi uzaicinājusi uz Kurzemi antantes komisiju, gribēdama tai Kurzemē rādīt savu faktisko varu, cerībā, ka antante ar to rēķināsies un apmierināsies. Golcam, saprotams, vajadzējis priekš antantes komisijas ierašanās nozust, lai «ienīstais vācu ģenerālis» tur nebūtu klāt par piedauzības akmeni.

Tā, svārstoties starp bažām un cerībām Golcs 14. oktobrī 1919. gadā atstājis «Baltiju», — Viņš, Golcs, tāpēc vairs pats no saviem piedzīvojumiem un no redzes nevarot attēlot un raksturot karaspēka operaciju traģiskās beigas un aiz šā iemesla aizrādot uz hauptmaņa Vāgenera grāmatu «Von der Heimat geächtet» («No dzimtenes nolādēts»), kuŗā Vāgeners attēlo Bermonta armijas pēdējās cīņas, zaldātu fiziskās un dvēseles mokas. Zaldātu gara stāvoklis, neskatoties uz to, ka vācu valdība neizdevusi viņiem samaksātos zaldātu ziemas apģērbus, bijis apbrīnojams. 30% zaldātu vajadzējis aiz sala izstāties no armijas. Papildu spēki, pat atvaļinātie, kas griezušies uz armiju atpakaļ, tikuši pie vācu robežām no vācu valdības aizturēti. Karaspēks tādējādi skaita ziņā arvien vairāk samazinājies. Tā noticis, ka tas pats karaspēks, kas oktobrī uzvarējis, novembŗa vidū vairs nevarējis atturēties ienaidniekam pretim un tik ar lielām pūlēm un niknās kaujās paspējis izlauzties uz Vāciju. Savu mērķi, vācu-krievu korpusa ielenkšanu, antante, neskatoties uz vācu valdības nekaunīgu viņas pabalstīšanu, tomēr neesot panākusi. Decembŗa vidū Golca-Bermonta karaspēka atliekas meln-baltsarkaniem karogiem plivinoties un patriotiskas tēvu zemes dziesmas dziedot, «paceltu galvu» pārgājušas pār Austrumprūsijas robežu. Viņu spēks tad ari bijis galīgi izsīcis.

Kāds gars valdījis vācu armijā, par to, kā Golcs saka, liecinot, starp citu, sekošais: uz kāda masu kapa pie Daugavas

stāvot krusts, kuŗā lasāms: «Še mira 20 zaldāti par viņu pazudušo tēvu zemi.» Kapteinis Sīverts, kuŗš vēl 16. novembrī (1919. g.) sarunājies ar dažādām kaŗaspēka nodaļām, īsi priekš nāves sacīja: «Daļiņa tā gara, kas še valda, pietiktu, lai no Vācijas atkal iztaisītu valsti» (280.—282. lapp.).*)

Šādas traģiskas beigas Golcs 14. oktobrī (1919. g.) no kaŗaspēka šķiroties neparedzējis. Aizbraucot viņš tāpēc — ne bez lepnuma — Bermontam novēlējis laimi, ka viņa, Golca organizētai rietumkrievu armijai sākumā bijušas sekmes, ka vāci un krievi atjaunojuši savu agrāko brīvības kaŗu (pret Napoleonu) draudzību un ka nu tagad viņi ir gatavi kopā ar Kolčaku, Deņikinu, Judēniču iet kopējā cīņā Krievijas iekšienē pret cilvēces briesmīgāko ienaidnieku, kas apdraud visu Eiropu. Ko lielu vēsturisku varēja panākt, ja kulturas pasaule būtu sapratusi laika zīmes. Ja Krievijā būtu izdevies piespiest kapitulēt — padoties radikalismam, tad varēja cerēt, ka ari Vācijā, vispāri Eiropā viņu varēs likvidēt.

Bet uzvaru bagātā antante uzvarēto Vāciju baidījās vēl vairāk, nekā aziatiskās briesmas. —

Kā «brīvības un kulturas pionēri» («Vorkämpfer für Freiheit und Kultur») plašas kulturas zemes pie Vislas un Vartes atdevuši poļiem, balkanizējuši visu Austrum- un Viduseiropu, visur izplatīdami jaunu kaŗu dīgļus, tā viņi ari nekautrējās slepeni sabotēt visu krievu vadoņu tieksmes un paņēmienus viņu tēvijas atbrīvošanas cīņā, tā kā jau pusgadu vēlāk pēc Bermonta ofensives sekmīgā sākuma, lielākā daļa Krievijas jau bija lielinieku rokās (282. lapp.). —

«Ir grūti,» saka Golcs, «paturēt aukstas asinis, ja grib aprakstīt ar kādu velnišķīgu zemiskumu pie tam rīkojās insularā noziedznieku tauta.»**) Kamēr Bermonta plans bija, ar varu panākt nodrošinātu fronti (t. i. ieņemot Rīgu, Vidzemi), tad iet caur Daugavpili uz Vitebsku—Vileiku, stāties sakarā ar Judēniču un ziemeļarmiju pie Pleskavas—Narvas un tad — līdzīgi, kā to jau 1918. gadā domāja darīt Ludendorfs — atbrīvot nelaimīgo Pēterpili un radīt jaunu fronti pret Maskavu, tamēr

*) Sal.: «Ein Bruchteil dieses Geistes, der hier herrscht, würde genügen, um aus Deutschland wieder einen Staat zu machen» (282. lapp.).

**) Sal.: «Es ist schwer, ruhiges Blut zu behalten, wenn man beschreiben will, mit welch' teuflischer Gemeincheit das insulare Verbrechervolk dabei verfahren ist» (282. lapp.). —

angļi skubināja un spieda Judēņiča, laikam knapi tik 12.000 vīru lielo armiju, vienai uzbrukt Pēterpilij (283. lapp.). —

Golcs angļu saprātu vērtējot par augstu, lai viņš varētu ticēt, ka angļi tiešām bijuši pārliecināti, ka ar 12,000 krievu zaldātiem, kuŗiem līdz tam nebijis nekādu panākumu, varētu ieņemt un noturēt tādu pasaules pilsētu, kā Pēterpili. Tas bijis pilnīgi izslēgts. Un tomēr angļi spieduši Judēņiču, kas tam pretojies, uzbrukt Pēterpilij, sagādājuši gan Judēņičam sākumā vieglu uzvaru par lieliniekiem, kuŗiem Pēterpilī tolaik bijuši niecīgi spēki, bet totiesu Judēņiča armijas sakaušana vēlāk, kad lielinieki sapulcinājuši savus spēkus pie Pēterpils, bijusi iznīcinoša («eine vernichtende Niederlage»). Tā angļi līdz ar Judēņiča sakaušanu «apzieģelējuši» ari Bermonta neveiksmes. Jo Bermonts, pat, ja viņš pret latviešiem un leišiem būtu palicis uzvarētājs, v i e n s, b e z J u d ē ņ i č a, tomēr nebūtu spējīgs, iet uz Smoļensku. Tikai abu armiju kopējā cīņā, plašā frontē, blakus vienai pie otras, bija uzvaras ķīla. Ja Judēņiču sakāva laika ziņā p r i e k š B e r m o n t a turaiziešanas, tad līdz ar to ari bija sakauta krievu rietumu fronte (Bermonta armija). Anglija panāca, ko viņa gribēja, sava kaŗa biedra un sava priekškaŗa sāņcenša bojā eju boļševistiskā chaosā un sava vēl bīstamākā ienaidnieka Vācijas robežu atvēršanu krievu boļševisma ieejai Vācijā. Ari Deņikins sabruka savā varonīgajā kaŗa gājienā pret Maskavu, acimredzot, tāpat vāji, nepietiekoši atbalstīts un trūkstot pretspiediena un palīdzības pret lieliniekiem no ziemeļiem (283. lapp.).

«Bet sapņotāji,» saka Golcs, «vēl ticēja labajai Albionai» (Anglijai). (283. lapp.). —

Par spīti visam tam, ka angļu kaŗa kuģi apšaudīja angļu vecos krievu sabiedrotos un kaŗa biedrus Daugavas grīvā un sagrāva sava latviešu vazaļa pilsētas, «krievu centralpadome» Berlīnē vēl arvien cerēja, antantes misiju dabūt savā pusē, pārliecināt, lai viņa tai piekristu. Apgalvoja, ka franču ģenerālim Nīselim doti priekšraksti, apmierināties ar Bermonta uzņēmumu tādā gadījumā, ja viņš militarā ziņā izrādītos par neuzvarāmu. Tas tā bija līdz novembŗa vidum, kad viņš aiz visa kā trūkuma, sevišķi aiz papildu spēku trūkuma, sabruka. Tā ir vienīgi vācu valdības un dažu ģeneralštaba oficieru vai-

na, kuŗi visiem agrākiem valdības apsolījumiem par spīti slēdza robežas.

«Vāciešus var uzvarēt tikai vācieši,» sacīja jau Tacits.

«Veselīgu saimnieciskas dzīves apstākļu radīšana draudzīgā Krievijā būtu Vāciju pasargājusi pret lieliniecismu no ārienes, no spartakisma iekšienē, no saimnieciska un finansiela posta un atsvabinātu no »izspiedējām antantes rokām» («aus den Erpresserhänden der Entente»). Tas bijis Golca un viņa biedru mērķis (284. un 285. lapp.). —

Tā ģeneralis grafs fon der Golcs. —

Brīvības cīņu beigu cēliens un vācu pastari Latvijā.

Golcs atrod, ka pie viņa un Bermonta kaŗa gājiena galīgās neveiksmes un viņa, Golca, mērķa nesasniegšanas vainīga antante, īpaši Anglija un jo sevišķi vainīga pati vācu valdība, kuŗa, aiz bailēm no antantes draudiem, aizkavējusi papildu spēku, kaŗa- un citu nepieciešamu mantu piesūtīšanu Bermonta armijai, lai gan agrāk apsolījusies visa tā nosūtīšanu atļaut. Ja vācu valdība tik nebūtu paklausījusi antantei, tad viss būtu bijis labi, Golcs ar vēlāko savas gribas izpildītāju Bermontu tad droši vien būtu uzvarējuši.

Gan nu ne viens, bet tik kopā ar Judēņiču, Bermonts varējis uzdrošināties no Pēterpils iet tāļāk Krievijā iekšā, uz Maskavu, Smoļensku un galīgi sakaut lieliniekus, tomēr savu īsto mērķi Latvijas, Lietuvas, Igaunijas neatkarīgo — suvereno valstu iznīcināšanu un viņu pārvēršanu par Vācijas kolonijām, viņš cer, ka būtu panācis.

«Vāciešus var uzvarēt tikai vācieši,» tā teicis jau romiešu vēsturnieks Tacits (Tacitus). Golcs te maldas, jo tāda teikuma, ka «vāciešus var uzvarēt tikai vācieši,» nekur visos Tacita darbos nav.

Vācieši gan ir drūšīgi kareivji, ko atzīst ari jau Tacits, bet neuzvarami viņi nebūt nav. Jau paša Tacita laikā Germaniks sakāva ģermaņus, uzvaras gājienā sasniedza jau pat Elbu un pēc visa spriežot būtu iekaŗojis visu Ģermāniju, ja viņa onkulis, ķeizars Tiberijs, aiz nenovīdības un bailēm, ka Germaniks viņa nenogāž no troņa, to nebūtu aizsaucis atpakaļ uz Romu un Ģer-

māniju labāk atstājis savam liktenim, lai vāci, ja grib, savstarpēji apkaŗodamies paši viens par otru gūst uzvaru.

Nesen atpakaļ jau pašu Golcu un tā kaŗaspēku Cēsu kaujās latvieša Voldemāra Ozola (nevis angļu virsnieku, kā domā Golcs) faktiskā vadībā sakāva varonīgie latvieši ar varonīgajiem igauņiem. — Golcs tak ar' ko zinās par Tanenbergas kauju 15. julijā 1410. gadā, kuŗā poļi un leiši, it īpaši pēdējie galīgi sakāva un iznīcināja vācu ordeņa kaŗaspēku. Kaujas dienas vakarā leiši atgriezdamies no kaujas lauka kā uzvarētāji ķēniņa priekšā nolika 700 īstu bruņinieku līķus. Jēnas un Auerštetas (Auerstedt) kaujas, kuŗās Napoleons 1806. g. galīgi sakāva un iznīcināja prūšu armiju, tak ari Golcam būs zināmas. Par Napoleona Blichera un prūšu armijas sakaušanu 1815. gadā ari Linja (Ligny) Beļģijā zin stāstīt. Varētu pievest vēl daudz kauju, kuŗās vāci un nevis no pašiem vāciem uzvarēti, bet pietiks. Ari nesenais pasaules kaŗš par to liecina, ka vācieši, neskatoties uz viņu dūšību, nebūt nav neuzvarāmi. Gan vācu ģenerali, konservativie un vēl citi vāci, īpaši augstāko šķiŗu un ari inteliģence runā, ka kreisie armijai dunci mugurā iedūruši, bet tas tik ir pārāk šķidrs plīvurs, ar kuŗu grib aizsegt savu nespēku. Uzvarēto vēlēšanās un griba atrasties uzvarētāju lomā.

Golcs savā grāmatā pastāvīgi runā par idealiem lieliem mērķiem un par vāciešu taisnu lietu. Liekas, ka viņš pats tam netic un pats sevi grib pārliecināt, ka tas tiešām tā ir. Kas tie par lieliem mērķiem un taisnu lietu, ja iet pār līķiem iznīcinot tautu neatkarību?

Kaut gan Golcs cīnas par netaisnu lietu, gribēdams iznīcināt suverenās Latvijas, Lietuvas, Igaunijas valstis, tad tomēr, jāatzīst, kaŗa vadonis viņš samērā ar saviem pēcnācējiem, Eberhartu un Bermontu, ir. Golca vadībā līdz 12. oktobrim 1919. gadā vācieši bija ieņēmuši visu kreiso Daugavas krastu. 14. oktobrī aizbraucot Golcs pat var Bermontam novēlēt laimi uz pirmo uzvaru.

Golcs gan paslavē Eberhartu, paslavē ari Bermontu, gāž visu vainu par neizdošanos virsū vācu valdībai, bet tomēr, lasot viņa grāmatu, rodas sajūta, ka Golcs pie sevis domā: ja e s būtu tāļāk vadījis, būtu uzvarējis.

Ka Golcs Eberharta un Bermonta vietā būdams būtu uzvarējis nav ticams. Daudzi iemesli ir pret to.

Kārlis Ulmanis latviešus, lai apmierinātu viņus par liktenīgo Strazdu muižas līgumu, bija ar savām runām un ar preses palīdzību ieaijājis cerībā un radījis pārliecību, ka vācieši jau paši ar labu aizies no Kurzemes un tāpēc nemaz nav vajadzējis vāciešus ar varu tūliņ pēc Cēsu kaujām izdzīt no Kurzemes. Vāciešiem Kurzemē tolaik esot bijusi vismaz 100,000 vīru liela armija. Tas viss, zināms, bija tīrie nieki. Golcam bija tik 30—40.000 vīri. Bet kas apstākļus labāki pazina un citādi domāja, kā vāciešus vajadzēja tūliņ pēc Cēsu kaujām izdzīt ari no Kurzemes, un bija tajās domās, ka vācieši ar labu Kurzemi neatstās, bruks mums vēl virsū, to Ulmanis labākā gadījumā tēvišķi pamācīja, ka nepazīst apstākļu, sliktākā gadījumā pretinieku apstrādāja viņam draudzīgā, padevīgā prese.

Aiz šā iemesla Golca-Bermonta briesmām neticēja. Ulmaņa valdība tāpēc ari pietiekoši uz šo draudošo briesmu novēršanu nebija gatavojusies. Karaspēks bija nesagatavots un neapgādāts. Nevis latvieši, kā Golcs saka, gribēja uzbrukt, bet Golcs 8. oktobrī uzbrukdams, latviešus pilnīgi nesagatavotus piepeši pārsteidza. Bet ari vadība, kaut gan ikviens centās darīt, ko viņš spēja, liekas, nestāvēja sava uzdevuma augstumā. Kara ģeniji nedzimst ikdienas, bet tāpat pa gadu simteņiem, kā zinātnes, mākslas, dzejas un citi ģeniji. Golcam Bermonta uzbrukuma sākumā nestāvēja pretī viņa sakāvējs, Cēsu kauju vadītājs, V. Ozols, kuŗam, kā to Niedras prāva rādīja, pateicības vietā bija atkal jāiet trimdā un jāatgriežās atpakaļ uz Igauniju. Viss tas izskaidro mūsu neveiksmes sākumā: to, ka mūsu karaspēkam bija jāatkāpjās uz Juglu, Tautas podomes sēdes jānotura Cēsīs, izskaidro ari visu citu, kas ar neveiksmēm sakarā.

Bet, nāca tas, kam bija jānāk. Saviļņojās tautas dvēsele. Vecais, vēsturiskais ienaidnieks, lauzis līgumu, izvākšanās vietā bruka virsū Rīgai. Bermonta maskā Melnais bruņenicks nāca. Ar viltu. Bermonts, aiz kuŗa stāv Golcs un visu vada, visu pavēl, paziņo Latvijas Pagaidu valdībai, ka viņš iet uz Rīgu, lai Latviju iztīrītu no lieliniekiem. Šie lielinieki, zināms, ir visi neatkarīgās Latvijas piekritēji. Golca-Bermonta prasību, saprotams, noraida. Karš sākās. Mums, kaut gan mūsu kareivji varonīgi cīnas, jāatkāpjās. Visu Daugavas kreiso krastu ieņem ienaidnieki. Melnais bruņinieks jau Torņakalnā.

Neatkarīgās Latvijas liktenis ir likts uz svaru kausiem.

Viņš atkarājās tagad no pašas tautas. No tā, vai viņa visu dod par Neatkarīgo Latviju. No tā, vai viņas dvēsele tiešām ir autonoma, suverenitate par visu augstāka.

Kā ikviens cilvēks, tā ari ikviena tauta pati nes un rada savu likteni. Ir vēsturiski brīži, no kuŗu izpratnes viss atkaŗas. Ir apstākļi, kas cilvēkus un tautas vai nu salauž vai padara par varoņiem. Šāds vēsturisks brīdis bija pienācis mums latviešiem. Iz latviešu tautas dziesmām izpaužās dziļš naids pret saviem apspiedējiem, kā pret vāciešiem, tā ari pret krieviem. Latviešu tautas dvēsele alkst gaismas, brīvības, taisnības. Par to ari stāsta un to apliecina lielais franču ģeografs Žan Žaks Elizē Reklī (Reclus, Jean Jaques Elisée), savā 19 sējumu lielajā ģeografiskajā darbā «Nouvelle géographie universelle» (Jaunā ģeografija).

Latviešu tautas dvēsele ir pilnīgi autonoma. Kā tāda, latviešu tauta šai vēsturiskā, kritiskā brīdī, no kuŗa atkarājās, būt suverenai vai atkarīgai, nemaz nevarēja visa neziedot par savu un savas valsts neatkarību. Citkārt mierīgā, darbīgā araju tauta palika par neredzētu kaŗa varoni, līdzīgu šveiciešiem, kad tie cīnījās pret burgundiešiem un austriešiem, līdzīgu sengrieķiem, viņu brīvības cīņās pret persiešiem pie Termopīlām, Maratonas, Salamīnas, Platajām.

Latviešu tauta pret saviem verdzības nesējiem sacēļas kā viens vīrs. Viss cits ir aizmirsts, visas nesaskaņas izzudušas, tauta redz vairs tik šavu ienaidnieku, Melno bruņenieku, verdzības nesēju. Savās krūtīs ikviens latvietis (izņemot tik nodevējus, kādu nekad netrūkst, ari grieķiem tāds bija vārdā Efialts) sadzirdēja tik vienu balsi: visu par Latviju. Ikviens zina, kas jādara. Viņa sirds, viņa dvēsele un prāts tam to saka: jāsteidzas tēvu zemei palīgā. Melnais bruņenieks kaļ verdzības ķēdes. Un ikviens, kā uz burvja mājienu, dara savu augstāko pienākumu. Steidzas glābt tēvu zemes brīvību un ja liktenis to prasa: nolikt savu dzīvību uz tēvu zemes altaŗa. Pieteicas milzum daudz brīvprātīgo: jaunu, pusmūža un pat vecu sirmgalvju, fiziska un garīga darba strādnieku. Nekas vairs viena no otra neškiŗ, ikviens otrā redz tik tēvijas glābēju. Neatkarīgas Latvijas zvaigzne mirdz pār visu galvām. Tai visi seko. Par to visi gatavi ziedot savu dzīvību.

Latvijas Universitates Organizacijas padome, tiklīdz pa-

rādījās ienaidnieks, tūliņ izlaida sekošu uzsaukmu «Latvijas Augstskolas akademiskai saimei»:

«Kara troksnī dzima Latvija, tālumā lielgabaliem rūcot, dzima ari Latvijas Augstskola. Tādēļ viņas darbinieki jau no paša sākuma apzinājās, ka citkārt mierīgais zinātnes darbs Augstskolas sienās šoreiz būs jāstrādā ar kara ieroci rokā. Šī nojauta tagad pārvērtusies īstenībā. Jau vairāk kā 24 stundas ienaidnieks ciešām rindām uzbrūk Latvijas sirdij — Rīgai. Mums jāzin, ka ienaidnieka uzvaras gadījumā, viņš nesaudzīgi izpostīs visus mūsu jaunos kulturas ieguvumus. To apzinādamies mūsu varonīgie karavīri jau devuši uzbrucējam pienācīgu prettriecienu. Bet ar to cīņa vēl nav izšķirta. Nākošās stundas un dienas prasa no katra Latvijas pilsoņa vislielāko pašaizliedzību. Tādēļ ari Latvijas Augstskolas Organizacijas komisija atzina, ka pienācis brīdis, kur, varbūt uz īsu laiku jāpārtrauc mierīgas zinātnes darbs un jāstājās pie tēvijas aizsargāšanas.

Organizacijas komisija uzaicina visus valstiski domājošos mācības spēkus un studējošo jaunatni nodot sevi uz laiku valdības rīcībā, valsts aizsardzības uzdevumiem — katru pēc savām spējām un lietpratēju norādījumiem.

Turiet vērā — ja nebūs Latvijas, nebūs ari Latvijas Augstskolas, nebūs mūsu kulturas.

Rīgā, 9. oktobrī 1919. g. Latvijas Augstskolas Organizacijas komisija.

Bet to darīt jau ikvienam sacīja viņa sirds.

Ari Rīgas pilsētas dome uzaicināja savus ierēdņus, lai piedalās Rīgas aizsardzībā.

Tautas padome 9. oktobra sēdē nolēma, ka visi viņas ierocspējīgie locekļi kopā ar valdības iestāžu locekļiem, iestāsies īpašā galvas pilsētas aizstāvēšanas rotā.

Pa tam, kā «Latvijas Kareivis» (Nr. 229. (1360.), 8. okt. 1924. g.) raksta: «No frontes nāk viena ziņa pēc otras, ienaidnieks neatlaidīgi uzbrūk virsū frontē, un Rīgas namu rūtis sāk dunēt no lielgabalu grāvieniem tuvajos cīņu laukos. Uz kaujas lauka tiek sviesti visi spēki, invalidu komandas neizņemot. Pieteikušies brīvprātīgie (to skaitā kādas fabrikas strādnieki pilnā sastāvā) jau pēc pusstundas aizmaršē pāri Daugavas tiltam uz cīņas

lauku, un cauri lielgabalu grāvieniem, ložmetēju tarkšķēšanai, kura dzirdama arvien skaļāk, šalc kaujas dziesma: «Asiņainais rīts jau ausa, brāļi esat varoņi!»

Fabrikas strādnieki pilnā sastāvā jau pēc pusstundas, zinādami, ka ienaidnieks tēvu zemi grib grūst atkarībā, aizsteidzas uz fronti! Vai tie nav nacionālisti, lielākie nacionālisti, kādi vien var būt? Ne vārdos, bet darbos. Lai mūžam neaizmirstam, ka visa mūsu strādniecība šajās brīvības cīņās bija lielākā nacionaliste! Melnā bruņenieka kalpībā turpretī atradās mūsu Ēfialts A. Niedra, ar saviem kabineta locekļiem.

8. oktobrī ari Pagaidu valdība griežās pie tautas ar šādu uzsaukumu:

«Karu iepriekš nepieteicot, pretēji visā civilizētā pasaulē pieņemtiem noteikumiem, vācu karaspēks, kopā ar dažām krievu karaspēka nodaļām un zem krievu karaspēka segas, uzsāka uzbrukumu Rīgas virzienā.

Latvijas varonīgie kareivji līdz šim visus uzbrukumus atsituši un valdība ir pārliecināta, ka Latvijas armijai būs spēka diezgan, lai likvidētu noziedzīgo uzbrukumu.

Valdība uzaicina visus zemes iedzīvotājus nenodoties veltīgam uztraukumam, bet visiem spēkiem palīdzēt valdībai un armijai viņas grūtā un atbildības pilnajā darbā.

Apstākļi prasa, lai, kad mūsu galvas pilsētu apdraud svešs karaspēks, un mūsu kareivjiem jāizpilda savs pienākums pozicijās, ari armijas aizmugure būtu pietiekoši nodrošināta. — Tādēļ valdība atzina par vajadzīgu spert ārkārtīgus apsardzības un drošības soļus, kā Rīgā, tā pārējā tuvākā armijas aizmugurē. Ari šajā ziņā valdība sagaida Latvijas pilsoņu pilnīgu atbalstu.

Ar visas tautas kopējiem spēkiem būs iespējams iztīrīt zemi no visiem ienaidniekiem un novest Latviju līdz saulainām dienām.

Lai dzīvo brīvā, neatkarīgā Latvija!

Rīgā, 8. oktobrī 1919. g. Ministru prezidents: Ulmanis.

Ari pie miera konferences Parīzē un pie Sabiedroto augstākās kara padomes Pagaidu valdība griezās telegrafiski ar sekošu paziņojumu:

«Kamēr turpinājās konflikts ar vācu karaspēku Latvijā, Latvijas Pagaidu valdība visu laiku pietiekoši pierādījusi, ka viņas nolūki bijuši augstākā mērā godīgi un miermīlīgi, ko pierāda viņas piekrišana 3. julija pamieram, kad vācu nodaļas pie Rīgas, aplenktas no latviešu un igauņu karaspēka, mums būtu bijis viegli iznīcināt. Uz Sabiedroto valstu priekšstāvju vēlēšanos viņas varēja atvilkties uz Kurzemi, bet pret solījumu, evakuēt šo zemi visdrīzākā laikā. Vācija nav solījumu turējusi un nekā darījusi, nevērojot savus oficialos apstiprinājumus, lai atvilktu savu armiju no Latvijas teritorijas. Gluži otrādi, Vācija ir izmantojusi pamieru, lai divkārt pavairotu savus militaros spēkus, uz kuriem krīt nozieguma traips par nedzirdētiem apvainojumiem pret latvju kareivjiem, iestādēm un pilsoņiem. Vēl vairāk, vācu karaspēks Kurzemē ir visu darījis, lai aizkavētu mūsu armiju organizēties un kavētu mūsu cīņu pret lieliniekiem, kuri vēl ieņem daļu no mūsu teritorijas. To pierāda vācu dumpis 24. un 25. augustā, kad mūsu pulki, nevērojot lielos zaudējumus, ieņēma Līvānus, kurus tie bija spiesti atstāt Jelgavas notikumu dēļ.

Šinīs dienās mūsu pulki no jauna uzsāka uzbrukumu, ieņēma Līvānus, ar kauju pārgāja pār Daugavu pie Cargradas un atbrīvoja ievērojamu teritoriju; vāci nogaidīja šo momentu, lai nodevīgi uzbruktu mūsu pulkiem no muguras. Vācu pulki Kurzemē, līdz ar Bermonta-Avalova nodaļām, kuras sastādītas lielāko tiesu no vāciem, nupat iesākuši kara darbus pret Latviju: 1) uz Sloku, kura atrodās neitralā joslā, ir izdarīts uzbrukums naktī no 7. uz 8. oktobri; 2) Dubultiem ir uzbrukts 8. oktobrī, bet visi vācu uzbrukumi atsisti; 3) 8. oktobrī, pulksten desmitos rītā, vācu aeroplani meta bumbas uz mūsu baterijām un laidās pār Rīgu; 4) bruņoti automobiļi atklāja uguni uz mūsu pozicijām; tajā pašā laikā vāci atklāja flinšu un lielgabalu

uguni uz šosejas starp Rīgu un Jelgavu; savos uzbrukumos tie lieto smacējošās gāzes; naktī no 3. uz 4. oktobri vācu sūtniecība atstāja Rīgu.

Miera līgumu Vācija ir lauzusi un mēs lūdzam Sabiedroto valstis nekavējoši spert noteiktus soļus, lai spiestu Vāciju to izpildīt. Patlaban dibinājās savienība starp vāciem un germanofiļiem krieviem; šī savienība apdraud nevien Latvijas neatkarību, bet ari visas pasaules mieru un vērsta pret Sabiedroto un Savienoto valstīm.

Latvijas valdība protestē visas civilizētās pasaules priekšā pret Vācijas apvainojošo politiku un pret vācu karaspēka un Bermonta-Avalova uzbrukumu mūsu armijai un mūsu teritorijai. Latvijas valdība lūdz visas valdības un visas pasaules nācijas nostāties mūsu konfliktā, kuŗu mēs neesam gribējuši, tanī pusē, kur taisnība.

Mēs izskaidrojam visas civilizētās pasaules priekšā, ka latvju nācija un viņas valdība aizstāvēs savu neatkarību pret iekarotājiem līdz beidzamai asins pilei».

Rīgā, 8. oktobrī 1919. gadā. Ministru prezidents: K. Ulmanis.
Ārlietu ministrs: S. Meierovics.

Latvju nācija tiešām tā ari aizstāvēja savu neatkarību. Viņas lozungs bija: Visu par neatkarīgu Latviju.

Cīņa bija pārāk nevienāda. Ienaidnieki bija kaujās norūdīti, pasaules karā apraduši ar nāvi un uguns viesuļiem un apbruņoti ar visiem modernākiem kaujas līdzekļiem, kuŗi tiem nāk klāt vilciens pēc vilciena. «Un cik tad mums to pašu lielgabalu? Ložmetēju pa pārim uz pulku, bet bermontiešu rotas ar tiem pārpilnībā apbruņotas, ne rotas, — bet patiesībā ložmetēju komandas.» Tā izsakās «Latvijas Kareivis» (Nr. 229. 8. okt. 1924. g.). — «Mūsu pusē,» tā izsakās «Latvis», bija sajūtams it īpaši liels artilerijas trūkums, tomēr nedaudzie lielgabali (sākumā tikai 6) pēcpusdienas kaujās (8. oktobrī) bija iznīcinājuši vienu pretinieka bruņotu vilcienu un bruņotu automobili» («Latvis» 8. oktobrī, 1924. g.). —

Tauta darīja savu pienākumu, viņa par savu neatkarību cīnījās uz dzīvību un nāvi.

Bet kāpēc mums trūka ieroču, kāpēc bija tik 6 lielgabali (īsti tik 4)? Kāpēc nebija labāki gādāts par armijas apbruņoša-

nu? Tas ir sāpīgs jautājums, uz kuŗu var būt tik viena atbilde: Pagaidu valdība nav pilnīgi izpildījusi savu pienākumu. Viņa nav stāvējusi sava uzdevuma augstumā.

Te ari paceļas atkal jautājums: kāpēc tūliņ pēc Cēsu kaujām sakauto ienaidnieku neaiztrieca prom no Kurzemes? Kāpēc ļāva viņam atvilkties uz Kurzemi, lai viņš, izmantodams pamieru, varētu **divkārt pavairot savus militaros spēkus?** Kāpēc neļāva Ziemeļlatvijas armijas štaba priekšniekam un Cēsu kauju faktiskajam vadītājam V. Ozolam vācus tūliņ izdzīt ari no Kurzemes, kā viņš to vēlējās? Vai rasi aiz tā paša iemesla, aiz kāda ķeizars Tiberijs neļāva Germanikam visas Vācijas iekarot, ko tas lūdza, bet aizsauca viņu no Vācijas uz Romu atpakaļ? Tibērijs, kā zināms, baidījās no tā, ka Germaniks viņam pāraugs pār galvu un varētu to gāzt.

Ulmanis pastāvīgi ir apgalvojis, ka nav varēts vāciešus tūliņ pēc Cēsu kaujām izdzīt no Kurzemes, ka vāciem Kurzemē vismaz 100.000 vīru liels spēks u. t. t. Bet te viņš pats atzīstas, ka «vācu nodaļas pie Rīgas bijušas aplenktas no latviešu un igauņu karaspēka un mums būtu bijis viegli viņas iznīcināt.»

Kāpēc tas nenotika? Atbilde: «Uz Sabiedroto valstu priekšstāvju vēlēšanos viņas varēja atvilkties uz Kurzemi, bet pret solījumu, evakuēt šo zemi visdrīzākā laikā.»

Īsts valstsvīrs nedrīkst būt lētticīgs. Ka vācieši solījuma nepildīs, par to liecināja visa līdzšinējā Golca izturēšanās. Valstsvīram ari jābūt stingram un patstāvīgam garam, kas liekas vadīties tikai no savas valsts labuma viedokļa skatoties. Un Latvijas labums prasīja, lai vācus tūliņ pēc Cēsu kaujām izdzītu ari no Kurzemes. Ja tas būtu noticis, pavisam vairs nebūtu Bermonta uzbrukuma Rīgai ar «divkārt pavairotiem spēkiem».

Kritiskā brīdī, kad vāci ielauzušies jau Tornakalnā un ieņēmuši visu Daugavas kreiso krastu, latviešu tauta atcerās Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba priekšnieku un Cēsu kauju vadītāju, bijušā krievu ģeneralštaba virsnieku V. Ozolu. Sabiedrība un prese prasa, lai viņu aicina, kur tēvija briesmās. V. Ozols, kā

zināms, ir trimdā. Ulmaņa izraidīts. Igaunijā. Virsnieki, un kareivji, simtiem parakstījušies, griežas ar aicinājumu pie V. Ozola. Nobrauc uz Igauniju palīdzības lietā ari Tautas padomes un valdības delegacijas, kuŗu locekļu starpā ir O. Nonācis, Dr. Menderis, A. Ķēniņš, M. Skujenieks, V. Zāmuelis un citi.

Ulmanis gan V. Ozolu negrib, bet viņam sabiedrības prasībai jāpadodās. Par armijas virspavēlnieku iecel Balodi. V. Ozolu aicina kā armijas virspavēlnieka štaba priekšnieku. V. Ozols paklausa dzimtenes aicinājumam. Viņš atbrauc Rīgā 28. oktobrī. Tolaik ierodas Rīgā ari Radziņš. V. Ozols nu vairs netiek iecelts par štaba priekšnieku, bet par operativās armijas (kaujas armijas) vadoni. Viņš apmierinās ari ar to. Tēvu zeme briesmās. Jāglābj. Viņš jau to ir mācījies darīt. Uz nāvi notiesāts ir organizējis Ziemeļlatvijas armiju un vadījis Cēsu kaujas... Tautā nu valda pārliecība, ka viss tiks darīts, ko vien var, lai glābtu apdraudēto tēviju. Tauta, armija, armijas vadība nu jūtās kā kas nešķirams, kopējs, viengabala, kam ar kopēju enerģiju jāveic vēsturiskais ienaidnieks. Tautas enerģija liekas būt tīri neizsīkstoša. Tautas spēks, tautas, kuŗa tā cīnās par savas tēvu zemes neatkarību, nav salaužams. — Visi cīnās kā lauvas. Zaldāti zina, ka viņus kaujā vada V. Ozols, zina, ka viņu vidū ir vecie varoņi, kā Berķis u. c.

Kā toreiz apsveica V. Ozolu dzimtenē ierodoties, par to lai liecina sekošais: «Brīvā Zeme» (24. oktobrī 1919. g. savā 75. numurā) raksta šā: «Pulkvedis leitnants Ozols, kā tiek ziņots no Igaunijas, vakar ieradies Rēvelē, no kurienes viņš nekavējoši dosies uz Rīgu, lai stātos pie viņam uzticēto pienākumu izpildīšanas Armijas virspavēlnieka štabā. Ozols ieradīsies Rīgā, ja ne šodien, tad rīt.

Sākot no šā gada janvaŗa mēneša pulkvedis-leitnants Ozols dienēja igauņu armijas virspavēlnieka, ģenerała Laidonera štabā un pēc tam Igaunijas II. divizijā pie pulkveža Puskara.

Lai gan Ozols skaitījās Igaunijas dienestā, faktiski viņš bija galvenais Ziemeļlatvijas armijas organizētājs. — Tiko bija noorganizēts pirmais (Valmieras) latviešu kājnieku pulks, pulkvedis-leitnants Ozols devās ar viņu

uz fronti, lai ņemtu dalību cīņā pret lieliniekiem. —

Pirmajā kaujā, 30. aprilī, kur latvieši piedalījās, kā atsevišķa karaspēka vienība, pulkvedis-leitnants Ozols ar bruņotu vilcienu izbrauca caur lielinieku fronti un 2—3 verstes dziļi viņu aizmugurē sacēla neaprakstāmu paniku.

Vēlāk Ozols pavisam pārnāca uz Latv. armiju. Pēc Cēsu un Juglas kaujām, pie kuŗu plānu izstrādāšanas galvenie nopelni Ozolam, viņš tika negaidot atlaists no Latvijas armijas un aizkomandēts uz Igauniju, kur stājās igauņu armijas virspavēlnieka rīcībā un izpildīja svarīgus uzdevumus.

Ar pulkveža-leitnanta Ozola atgriešanos, Latvijas armija iegūst spējīgu, piedzīvojušu un izglītotu virsnieku, kādi šinīs dienās nepieciešami Latvijai.»

Tā V. Ozolu apsveic «Brīvā Zeme». —

Pulkvedis V. Ozols, kā «Jaunākās Ziņas» vēstī, 28. oktobŗa rītā ieradies Rīgā.

Pulkvedis Ozols, kā «Jaunākās Ziņas» (129. num. 1919. g.) raksta, uzņēmies mūsu armijas operatīvās daļas priekšnieka pienākumus. Ozola atgriešanās mūsu armijā apsveicama, jo ar viņu mēs iegūstam apdāvinātu un piedzīvojumiem bagātu karŗa vadoni. Vakar pulkvedi apmeklēja daudz cienītāju no sabiedrisku darbinieku, mākslinieku un preses priekšstāvju aprindām, izsacīdami savu prieku par viņa atgriešanos Latvijā. Diemžēl Ozols vēl skaitās Igaunijas dienestā, no kurienes tas Latvijas armijai tikai piekomandēts.» —

Pulkvedi-leitnantu, kā «Jaunākās Ziņas» (132. num. 1919. gadā) vēstī, 1. novembrī pieņēmis ministru prezidents K. Ulmanis un garākā pārrunā noskaidroti daži jautājumi par V. Ozola turpmāku darbību Latvijas armijā. «Jaunākās Ziņās» (132. numurā, 1. nov. 1919. g.), ievietots sekošs virsnieku un kareivju apsveikums pulkvedim-leitnantam Ozolam: «Ar dziļu prieku un gandarījumu, mēs Valmieras pulka virsnieki un kareivji, saņēmām ziņu par Jūsu ierašanos Rīgā, lai iestātos Latvijas armijas dienestā. Mēs zinām, ka Jūs ar savām

spīdošām spējām, lielo enerģiju un nelokamo gribu veicināsiet mūsu jaunās armijas organizēšanos un vadīsiet viņu pretim slavas pilnām uzvarām. — Mums visiem vēl ir dzīvā atmiņā šā gada aprīļa mēneša pirmās dienas, kad Jūs ar mūsu pulku ņēmāt personīgu dalību pirmās niknās pulka kaujās ar lieliniekiem, ar lielu veiksmi vadīdami mūsu operacijas pret desmitkārtīgu ienaidnieka pārskēku. Ari pēc tam, kad Jūs no mums šķīrāties, lai uzņemtos Ziemeļlatvijas brigades organizēšanu, mēs ar dzīvu interesi sekojām Jūsu tālākai darbībai, kuŗa bij vērsta vienīgi par labu brīvai Latvijai.

Dziļš pārsteigums pārņēma mūs, kad pēc uzvaras pilnām kaujām ar vāciešiem pie Cēsim, **kuŗas Jūs vadījāt,** Jums vajadzēja atstāt Latvijas armijas dienestu.

Bet tagad, kad Jūs, stādīdami Valsts un armijas intereses augstāk par visu, esiet ieradušies Latvijā, mēs Jums no sirds novēlam vislabākās sekmes Jūsu nākamā grūtā darbā pie Latvijas armijas organizēšanas un viņas kaujas operaciju vadīšanas.

Att. armijā, 29. X. 1919. g. Paraksti: pirmā Valmieras kājnieku pulka komandieris, pulkvedis-leitnants Jansons; Pulka komandiera palīgs, kapitans Bojars; pirmā bataljona komandieris kapitans Liepiņš; otrā bataljona komandieris, virsleitnants Kažociņš; trešā bataljona komandieris, kapitans Muižuls; operatīvās daļas adjutants, virsleitnants Bielajs; pulka adjutants, virsleitnants Kasparsons.»

Kāds otrs «Apsveikums ģeneralštaba pulkvedim-leitnantam Ozolam» (sk. «Jaunākās Ziņās» 133. numurā, 3. nov. 1919. g.), ir šāds: «Ar neaprakstāmām gavilēm un dziļu sajūsmu bijušās 1. Ziemeļlatvijas, tagad 4. artilerijas divizijas virsnieki un kareivji saņēma vēsti par Jūsu ierašanos Latvijā un iecelšanu atbildīgā vietā.

1. Ziemeļlatvijas artilerijas divizija, kuŗai ir tas gods skaitīt Jūs, augsti godājamais un iecienītais pulkvedi, kā dibinātāju un kuŗš jau kopš šā gada apriļa cīnījās frontē ar ienaidniekiem zem Jūsu virsvadības, ar nepacietību gaida to brīdi, kad Jūs atkal stāsaties mūsu priekšgalā, lai vadītu pie spožām uzvarām.

Mums visiem vēl ir spilgtā atmiņā sīvās kaujas Latvijas ziemeļos ar lieliniekiem un vāciešiem, kuŗās Jūs tik spīdoši parādījāt savas kaujas spējas un ar savu nelokāmu gribu un enerģiju triecāt naidnieku iz mūsu tēvu zemes.

Jūsu ierašanās ir iedvēsusi mums Imantas garu un Lāčplēša spēku, ar kuŗu mēs uzvarēsim senseno ienaidnieku. Kad Jūs mūs vadat cīņā, tad mēs, paļaudamies uz Jums, neprasam, cik ir ienaidnieku, bet kur viņš ir.

Novēlam Jums no visas sirds daudz sekmes nākamās spīdošās uzvaras gājienā.

Bijušās Ziemeļlatvijas artilerijas divizijas virsnieku un kareivju vārdā:

4. artilerijas divizijas komandieris, kapitans Skujenieks;
Divizijas adjutants, leitnants Jātnieks.»

Pēc Golca-Niedras-Vankina armijas sakaušanas pie Cēsīm, Inčukalna un Juglas junijā 1919. gadā, kad V. Ozola vārdu bieži minēja plašās sabiedrības aprindās un ļaužu masās «Jaunāko Ziņu» līdzstrādniekam, kā viņās par to rakstīts 23. julijā (1919. g.), bijusi izdevība Valkā sarunāties ar ģeneraštaba kopvedi (pulkvedi) Ozolu, kuŗš devies uz igauņu armijas virspavēlnieka, ģenerała Laidonera pavēli, dienesta uzdevumā uz Pleskavu. — «Kāpēc Jūs atstājāt «Ziemeļlatvijas» armiju? tā jautājis «Jaunāko Ziņu» līdzstrādnieks.

«Man bija uzdots no Igaunijas karaspēka virspavēlnieka,» atbildējis V. Ozols, «ievadīt latviešu nacionalo pulku organizēšanu Ziemeļlatvijā. Šo darbu es uzsāku 20. martā (1919. g.). Kad viens no pirmiem Ziemeļlatvijas pulkiem bija gatavs un aizgāja uz kaujas lauku, es tiku piekomandēts pie kopveža Jansona kā viņa štaba priekšnieks

un piedalījos kaujās Alūksnes virzienā pret lieliniekiem. Pulkvedis Zemitans ar Igaunijas virspavēlnieka piekrišanu, lūdza mani uzņemties Ziemeļlatvijas brigades formēšanas darbus, ieceldams mani par šīs brigades un Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka štaba priekšnieku. Kad brigade bija saformēta un galvenās kaujas pret lieliniekiem un vāciešiem bija izcīnītas, kurās es faktiski izpildīju Ziemeļlatvijas brigades un virspavēlnieka štaba priekšnieka pienākumus un kad mūsu un igauņu kara pulkiem vajadzēja ieiet Rīgā, tad nāca pamiers un pulkvedis Zemitans bija lūdzis Igaunijas virspavēlnieku, lai mani aizsauc no Latvijas armijas, kā vairs nevajadzīgu.»

Uz jautājumu «Kāpēc Jūs neesat Latvijas dienestā?» V. Ozols atbild: «Vēl 1918. gada decembrī es piedāvāju savus spēkus Latvijas Pagaidu valdībai, bet netiku pieņemts. 19. martā (1919. g.) Igaunijas karaspēka virspavēlnieks ģen. Laidoners man lika priekšā iestāties Igaunijas armijā. Šo priekšlikumu es pieņēmu un kā jau agrāk minēju, man bija lemts piedalīties pie Ziemeļlatvijas armijas radīšanas un vadīšanas kaujās pret Latvijas un Igaunijas kopējiem ienaidniekiem.»

V. Ozols faktiski ir Ziemeļlatvijas armijas galvenais radītājs un ari viņas faktiskais vadītājs izšķirošās kaujās pie Cēsīm, Inčukalna un Juglas, kur sakāva ģenerała Golca armiju, kuru vadīja pats Golcs. «Kara ministrs» bija Vankins. «Ministru prezidents» A. Niedra.

Zem virsraksta «Kopvedis Ozols» «Jaunākās Ziņās» (52. numurā, 28. julijā 1919. g.) tolaik ievietots sekošs raksturīgs un interesants raksts: «Tagad bieži laikrakstos un sabiedrībā tiek minēts ģeneralštaba kopvedis Ozols, kura vārds ir lielā mērā saistīts ar latviešu srēlnieku bataljonu nodibināšanos un viņu cīņām, 1917. gada notikumiem un Ziemeļlatvijas armijas uzvarām pret lieliniekiem un vāciešiem. Vairums sabiedrības kopvedi Ozolu atzīmē kā visapdāvinātāko un spējīgāko latviešu virsnieku, kuru labprāt redzētu tagadējās latviešu naciona-

lās armijas organizēšanas darbā. — Daļa sabiedrības lūko ievilkt Ozola vārdu politiskā cīņā, atzīmēdami to, kā socialistu ar zināmu partijas nokrāsu. Tā kā es pazīstu kopvedi Ozolu vēl no strēlnieku laikiem, tad atrodu par vajadzīgu dot īsākas ziņas par viņa personu.

Pirmā kārtā turu par vajadzīgu aizrādīt, ka Ozols ne pie vienas politiskas partijas nav piederējis un nepieder un uzskatāms tikai kā cilvēks ar demokratiskiem ieskatiem, kurš tura par savu galveno uzdevumu nodarboties ar Latvijas armijas radīšanu un ne ar politisku jautājumu iztirzāšanu.

Ozols, Voldemars Antona dēls, beidzis 1914. gada pavasarī Pēterpilī ģeneralštaba akademiju, aizbrauc uz Kaukaziju, kur uzturas līdz kara sākumam, kad viņš ņem dzīvu dalību pie mobilizacijas izvešanas. Pēc tam viņu iecel par korpusa štaba priekšnieku. Tanī pašā laikā notiek armēņu brīvprātīgo pulku dibināšana un še Ozolam pieder lieli nopelni. Viņam izdodas nolīdzināt visas savstarpējās ķildas Kaukazijas mazo tautu vidū un radīt stipru armēņu armiju, kuŗa notiekošās cīņās pret turkiem izrāda lielu drošsirdību un vairākas reizes sakauj viņus. Kad 1915. gadā V. Ozols saņem ziņu par latviešu strēlnieku bataljonu nodibināšanos, viņš iesniedz lūgumu, lai viņu pārcel uz turieni. Tomēr šis lūgums tiek vairākkārt atraidīts, atzīmējot, ka latviešu bataljoniem ģeneralštaba virsnieku nav vajadzīgs. Ozols lūdz viņu pārvest kā vienkāršu virsnieku, bet ari tas netiek atļauts. Tad viņš pārvedas uz vakara fronti, kur no jauna iesniedz lūgumu par pārcelšanu uz latviešu bataljoniem. Šoreiz lūgums tiek ievērots un 1915. gada decembrī viņš ierodās Rīgā. Sākumā Ozolu ieskaita 8. Valmieras bataljonā par rotas komandieri, bet viņš nodarbojas, galvenā kārtā, ar bataljonu organizēšanu. Sevišķi dzīvu dalību viņš ņem pie brigāžu organizēšanas un nodibināšanas.

Kad 1916. gada septembrī latviešu bataljoni pārveidojās par pulkiem un nodibināja brigades, Ozols tiek iecelts par otrās brigades štaba priekšnieku un palkavnieks Auzāns par šīs brigades priekšnieku. Kad notiek vēsturiskās 1916. gada decembŗa kaujas, latviešu pulki izrāda apbrīnojamu varonību: abas latviešu brigades pārrauj vāciešu fronti bez artilerijas sagatavošanas, un ja būtu vajadzīgie papildu spēki, Kurzeme tiktu atsvabināta no vāciešiem. Par šīm kaujām Ozols izpelnas virsnieku Juŗa kavaliera ordeni.

Kad 1917. gadā nodibinājās strēlnieku izpildu komiteja, kopvedi Ozolu ievēl tajā par priekšsēdētāju. Un 16. maijā no strēlniekiem tika pieņemta visiem zināmā Daņiševska rezolucija, par ko, galvenā kārtā, uzbrūk Ozolam. Es pats personīgi biju klāt pie šī notikuma un piedalījos balsošanā. Izrādījās, ka tikai 26 balsis ir pret šo rezoluciju. Ja nebūtu Ozola klāt, tāpat šī rezolucija tiktu pieņemta.

Pats kopvedis Ozols saka:« Varbūt savā ārkārtīgi grūtā darbā, kuŗa visrūgtākais moments bij 1917. gada maijs, esmu pielaidis kādu kļūdu? Varbūt vienu no naidīgām partijām vairāk esmu turējis aiz piedurknes, nekā otru? Mana vienīgā doma un tieksme ir bijusi: glābt tautu no sašķelšanās, nepielaist asiņainu šķiru savstarpēju izrēķināšanos.» — Nekļūdas tikai tas, kas nekā nedara.

Ozols, redzēdams, ka nekas nav līdzams, junija beigās (1917. g.) aizgāja no strēlnieku izpildu komitejas un strādāja ārpus katras politikas. Lielinieku laikā viņš dzīvoja Saratovā pie savas mātes un Vjatkas guberņā pie pazīstama agronoma, būdams tāļu no katras politiskas darbības.

Kad 1918. gada novembrī proklamējās Latvijas Pagaidu valdība, kopvedis Ozols ieradās decembrī Rīgā un piedāvāja tai savus spēkus, bet tika atraidīts. Vēlāk viņš bij spiests no Latvijas aizbraukt. Rēvelē Ozols tika arestēts no jauna. Tikai pateicoties ģeneraļa Laidonera rīkojumam viņu atstvabināja.»

Tā par pulkvedi-leitnantu V. O. raksta «Jaunākās Ziņās» J. Poriets.

V. Ozola slava latviešu strēlnieku cīņu laikā sasniedza ari Pēterpili, kur latviešu aprindās par viņu daudz runāja kā par reti apdāvinātu un ļoti spējīgu virsnieku. Sarunā ar mani J. Goldmanis V. Ozolu pat titulēja par latviešu Napoleonu, ģeneralštaba akademiju viņš beidzis tik spīdoši, kā vēl neviens visā akademijas pastāvēšanas laikā, pēc viņa planiem ieņemtas Vana, Erzeruma. Bet tad pēc Daņiševska rezolucijas pieņemšanas 16. maijā 1917. g. piepeši apklust visas slavas dziesmas un kad ko iejautājas par Ozolu, pamet tik ar roku un nosaka: ak ko tur runāt.

Mirmidoņu mazās dvēs'les, ģenija tās neizprot.

Viņas nevarēja aptvert un izprast, ka bija jāizirst krievu un vācu frontēm, jāsabrūk Krievijas un Vācijas imperijām, iekam uz viņu gruvešiem varēja rasties apvienota un neatkarīga Latvijas demokratiskā republika. Uzvarot Krievijai vai Vācijai būtu iestājusies vai vēl nepiedzīvota reakcija un tautu apspiešana. No neatkarīgās Latvijas viedokļa skatoties bija labi, ka notika brāļošanās kā krievu, tā vācu frontēs. Labi ari bija, ka sabruka Judeņiča, Deņikina, Koļčaka, Vrangeļa frontes un līdz ar to visi viņu nedalamās Krievijas atjaunošanas nodomi. Latviešu strēlniekiem, kas pret viņiem cīnījās, ir Latvijas valsts tapšanas ziņā nenoliedzami nopelni, vienalga, kādi bijuši viņu mērķi, pēc kuŗiem tiekdamies tie kaŗojuši pret Judeņiču, Deņikinu, Koļčaku, Vrangeli.

«Ozols ir bīstams,» tā Cēsu mācītājs Apkalns veco latviešu strēlnieku piemiņas svētkos 6. janvarī 1925. gadā, Armijas virsnieku klubā (Rīgā, Valdemāra ielā 5) jūsmīgā runā sacīja, ka viņam par Ozolu tā stāstīts. «Ja, bīstams gan,» tā Apkalns turpināja, bet «bīstams Latvijas ienaidnieku armijām.»

Ka tas tiešām tā, to pierādīja viņa Ziemeļlatvijas armijas organizēšana un ģeneraļa fon der Golca armijas sakaušana pie Cēsīm 1919. gada junijā, kā ari vēlāk Bermonta armijas sakaušana 1919. gada novembŗa un decembŗa mēnešos. Ka V. Ozols nav nekāds lielinieks, kā to mirimidoņu mazās, skaudīgās dvēseles un mēles pauž, to apgāž Ozola cīņas pret lieliniekiem Ziemeļlatvijas armijas laikā.

Cēsu izšķirošās cīņās V. Ozols ar varonīgo Ziemeļlatvijas armiju un sabiedrotiem igauņiem izglāba Latvijas neatkarību.

Tāpat vēlāk kā operatīvās armijas vadītājs cīnās pret Bermonta «krievu-vācu armiju.»

Vērojot V. Ozola lielos nopelnus, kādi viņam Latvijas neatkarības izkarošanas ziņā, šim «Latvijas ienaidnieku armijām bīstamājam cilvēkam», jāsaka, vajadzētu stāvēt mūsu armijas priekšgalā. —

Ievērojot V. Ozola darbību un šīs darbības sekas nav nemaz jābrīnās, ka daudzi, ļoti daudzi, viņu augsti ciena un apbrīno, bet daudzi viņu ari ienīst, visādi nopaļā un apmētā dubļiem. Ceļ un slavē tie, kas redz tik to, ko Ozols darījis neatkarīgās Latvijas glābšanas labā. Uz nāvi notiesāts viņš organizē Ziemeļlatvijas armiju, nolūkā, lai izdzītu no Latvijas kā lieliniekus, tā ari Golcu. Peļ un nozākā tie, kam Ozols šķietas stāvam ceļā vai kas necieš sev blakus lielāku garu.

Populars, ļoti populars V. Ozols ir. Viņš ir kļuvis leģendars, kā tas pat dzejā sāk izpausties.

J. Kārkliņš savā dzejolī «Latvju valsts gada svētkos» 1919 g., kā tas redzams «Jaunākās Ziņās» (145. numurā, 17. novembrī 1919. g.) starp citu dzejā izsakās šā:

«Nav uzvarams tas spēks, kā vārds ir brīva tauta,
Par savu dzīvību ja cīņa tai ir ļauta;
Tā asins veldzē briest un aug ar katru brīdi
Un dzimst ar viņu jauni Leonīdi:
Stāv Ozols leģendarais atkal sarga vietā
Un klusais Berķis apņēmībā cietā
Uz priekšu virza pulkus uzvarošos.
Kas kaujās saskaitīt var slavenos un drošos!
Vēl daudz to gaišo nāks, kas tautu saprast spēs
Un savus vārdus teikās iezīmēs...
Pret rītiem-vakariem jau raucas svešas varas;
Drīz pienāks laiks, kad beidzot cīņas garas,
Būs tautas asnīm pirksts ikkatris lauks un krūms
Un dalīts tiks kad pelnīts īpašums —
Vai tam, kas muļķību vai aklu patmīlību
Vēl stādīt gribēs tad pret tautas svēto gribu!
Mums nav vairs pagātnes — viss drupās sagrauts tika;
Nu jauna saule mirdz no katra celta štika: —
Lai dzīvo latvju brīvā republika!»

Ka mums brīva republika vēl ir, tur lieli neapstrīdāmi nopelni ir V. Ozolam. Vēstures lapās aprakstot Cēsu kaujas un cīņas pret Bermontu, kur tauta par savu brīvību un neatkarību, kā Leonīda varoņu pulciņš pie Termopīlām, ar apbrīnojāmu varonību un nesalaužamu enerģiju cīnījās, tas mūžam pieminēts tiks.

Ar kādu uzticību virsnieki un kareivji, kas V. Ozolu pazīst, skatās uz to, tas aizgrābjoši izpaužas abos pievestos apsveikumos: 1) «Virsnieku un kareivju apsveikums pulkvedim-leitnantam Ozolam» un 2) «Apsveikums ģeneralštaba pulkvedim-leitnantam Ozolam.»

«Ar neaprakstāmām gavilēm un dziļu sajūsmu bijušās 1. Ziemeļlatvijas, tagad 4. artilerijas divizijas virsnieki un kareivji saņēma vēsti» par V. Ozola «ierašanos Latvijā un iecelšanu atbildīgā vietā. «Ar nepacietību» viņi «gaida to brīdi,» kad Ozols «atkal stāsies» viņu «priekšgalā, lai vadītu pie spožām uzvarām.» «Mums visiem,» tā viņi saka, «vēl ir spilgtā atmiņā sīvās kaujas Latvijas ziemeļos ar lieliniekiem un vāciešiem, kuŗās Jūs tik spīdoši parādījāt savas kaujas spējas un ar savu nelokāmu gribu un enerģiju triecāt naidnieku iz mūsu tēvu zemes.»

«Jūsu ierašanās ir iedvesuse mums Imantas garu un Lāčplēša spēku, ar kuŗu mēs uzvarēsim senseno ienaidnieku. Kad Jūs mūs vadat cīņā, tad, mēs, paļaudamies uz Jums, neprasam cik ir ienaidnieku, bet kur viņš ir.»

Novēlam Jums no visas sirds daudz sekmes nākamās spīdošās uzvaras gājienā.»

Tas ir gars un tā ir valoda, kas atgādina Napoleona laiku armijas uzticību un sajūsmību, ar kādu tā uzticējās un pieķērās savam vadonim.

Tāda uzticība vadībai un tāda sajūsmība ari bija nepieciešami vajadzīgas, lai mūsu toreiz trūcīgi apbruņotā un slikti ap-

gādātā armija cīņā pret labi apbruņoto Bermonta armiju gūtu uzvaru un izglābtu Latviju no atkarības un kolonizēšanas ar vāciešiem, kas tai Bermonta uzvaras gadījumā draudēja.

Nevaru aizmirst to momentu, kur kāds no bijušiem pirmā kabineta ministriem Bermonta uzbrukuma priekšvakarā kādā ievērojamā sēdē apgalvoja, ka par visu esot gādāts, viss esot labākā kārtībā, gluži nekādas briesmas mums nedraudot, varot būt mierīgi. Nākošā rītā jau lido ienaidnieka aeroplani un dzied nāves dziesmu viņu lielgabali. Ari Ulmanis pastāvīgi bija apgalvojis, ka no vāciešiem Kurzemē mums nekādas briesmas nedraudot. Golca armija pati labpārtīgi izvākšoties. Vai tai zemei, kuŗā valda garīgi tuvredzīgas un savtīgas personas!

Golca-Bermonta pulki Golca vadībā par spīti šādiem apgalvojumiem tomēr uzbruka.

Torņakalnu un Daugavas kreiso krastu līdz 12. oktobrim (1919. g.) ienaidnieki jau ieņēmuši.

Tauta atmostas, redz, kas noticis, redz, ka ienaidniekus nav vis bijis iespējams ar tīri diplomatiskām notīm vien iz Kurzemes izdzīt, kā Ulmanis to cerēja un apgalvoja. Viņa redz, ka tik sīvās kaujās ienaidnieku uzvarot tas būs iz Kurzemes izdzenams. Tauta saceļas kā viens vīrs. Viņa grib uzvarēt, grib galīgi atsvabināties no sava vēsturiskā ienaidnieka. Un viņas griba ir nesalaužama.

Ieroču nav. Trūkst ložmetēju, trūkst lielgabalu, trūkst aeroplanu. Nekas. Sajūsma un varonība ir tik lielas, ka varonīgie kareivji, kuŗiem iedvesies Imantas gars un radies Lāčplēša spēks, atņem ieročus ienaidniekiem un laiž tiem ar viņu pašu ieročiem, ložmetējiem, lielgabaliem nāvi virsū. Viņi zina, ka kaujā pret ienaidnieku viņus ved leģendārais Ozols. Paļaudamies uz savu vadoni, viņi, kā paši saka, «neprasa cik ir ienaidnieku, bet kur viņš ir.»

Apbrīnojami ātrā uzvaras gaitā nu mūsu varonīgā armija iet uz priekšu.

Mūsu pretuzbrukuma sagatavošanās iesākās 27. oktobrī un ilgst līdz 3. novembrim.

No 3. novembŗa līdz 11. novembrim norisinās Torņakalna apiešanas — ielenkšanas operacija un 11. novembŗa naktī notiek nikna kauja, kuŗa beidzas ar Torņakalna ieņemšanu no Jelgavas, jūŗmalas, Rīgas un Doles salas puses un beidzās ar sakauto vācu bēgšanu uz Jelgavu un Bausku.

Šī kauja ir visai svarīga. Viņā jau pa galvenai daļai izšķirts šā kara liktenis. Pārcirsts likteņa mezgls un pārcirsts mums par labu.

Pēc vāciešu izdzīšanas no Torņakalna «Jaunākās Ziņās» (144. numurā, 15. novembrī 1919. g.) ievietota ļoti interesanta saruna ar pulkvedi Ozolu par šīs uzvaras nozīmi. Šai kaujai pēc V. Ozola ir izšķiroša nozīme un Ozols ar ģenija skatu pārredz visu cīņas turpmāko gaitu. Viņš garā jau paredz, ka vācieši tiek galīgi sakauti un ka tiem būs jābēg no Kurzemes prom uz Vāciju. Tā ko var tik liels, īsts karavadonis.

«Sarunā ar mūsu avīzes līdzstrādnieku,» tā izsakās «Jaunāko Ziņu» redakcija, ģeneralštaba pulkvedis-leitnants V. Ozols deva dažādas interesantas atbildes par beidzamām cīņām.

Kādu nozīmi Jūs piešķirat Bermonta sakaušanai Torņakalnā?

Cik izšķiroša kauja bija pie Cēsīm priekš Vidzemes likteņa, tikpat izšķiroša ir kauja pie Torņakalna priekš Kurzemes. Kaujai pie Torņakalna pieder ģeneralkaujas raksturs, jo še svari nosvērās noteikti mums par labu. Bermonts jau moraliski sasists. Tas ir no liela svara. Otrkārt šai kaujai liela nozīme priekš mūsu jaunās armijas, kuŗa sistematiskā uzbrukuma operacijā vispusīgi norūdās par nepārspējamu spēku. Treškārt mūsu karaspēks cīnījās kopā ar franču un angļu floti, kuŗas virsnieki un kareivji iepazinās ar latviešu kara varonību. Es esmu dziļi pārliecināts, ka viņi aiznesīs uz Franciju un Angliju vislabākās atsauksmes par mums kā karavīriem. Ceturtkārt šī operacija pelna vislielāko ievērību kara mākslas ziņā un droši vien kara vēsturē ieņems vietu starp visspīdošāki izstrādātām un izvestām kaujām.

Šīs operacijas grūtības pastāv iekš tam, ka viņa technikas ziņā bija ļoti komplicēta un tanī pašā laikā ļoti saskaņoti izvesta.

Jāievēro, ka kaujas, kuŗās ņem dalību flote kopā ar sauszemes karaspēku, pa lielākai daļai ir neizdevīgas, kā piemēram angļu jūras-sauszemes kaujas pie Dardaneļiem. Bet šoreiz pie Torņakalna, neskatoties uz to, ka še cīnījās kopā dažādu tautību karaspēki, kuŗi viens otru nesaprot valodas ziņā, tomēr pateicoties idealai sakaru nodibināšanai, kuŗā lielu lomu spēlēja

mūsu tulki, bezdrāts telegrafs pie artilerijas koriģēšanas šaušanā, izdevās radīt ideālu saskaņu. Bez tam šinīs cīņās no mūsu puses ņēma dalību dažādi techniski līdzekļi, kā aeroplani ar bumbām, kuŗām bija liela nozīme panikas sacelšanā ienaidnieka aizmugurē. Tad dažādu kalibru lielgabali, upes bruņotā flotilija, bruņotie vilcieni, bruņotie automobiļi, kājnieki, jātnieki, inženieru nodaļas u. t. t. Ar vārdu sakot techniskā ziņā šī kauja bija ļoti sarežģīta, kas apgrūtināja mūsu vadību. — Bet pateicoties tai ārkārtīgi lielai sajūsmai un pašuzupurēšanās gribai, kāda valdīja mūsu rindās, prašanai izlietot kuŗu katru līdzekli, sagrupējot viņus tā, lai vieglāki un vienkāršāki būtu par viņiem valdīt — mums izdevās iegūt uzvaru.

Šinī kaujā, var teikt, ņēma dalību visa tauta. Katrs gribēja būt palīdzīgs, kur tik vien varēja.

Man jāatzīmē daži fakti, kuŗi liecina, ko mēs latvieši varam darīt, ja mēs ticam savai lietai un gribam panākt uzvaru. Mēs bijām bez mēteļiem, salām, bet tas mūs maz baidīja. Mums bija daži tādi veci aeroplani, uz kuŗiem pat visdrošākais lidotājs nesēstos, bet i tie mums gāja darbā. Mūsu varoņi-lidotāji darīja ar viņiem brīnumdarbus, nevienu reizi krizdami zemē un celdamies augšā. Mūsu bruņotie automobiļi darīja to pašu, par ko liecina viņu lielie zaudējumi personala sastāvā. Visa N. divizija pēdējā izšķiroša kaujas momentā 10. un 11. novembrī 36 stundas bez atpūtas zem pretinieka šausmīgas ložmetēju un artilerijas uguns bez apstāšanās virzījās uz priekšu, līdz kamēr kaujas uzdevums nebij līdz galam veikts.

Lieli nopelni ir pulkvedim Berķim un tāpat viņa štabam, kas 9 dienas un naktis bez atpūtas, kaut gan noguruši, bet toties ar gaišu prātu un stingru gribu realizēja uzbrukumu līdz galam. Tāpat, kā viņi to darīja pie Cēsīm, uz Raunas krastiem un pie Rīgas šī gada (1919. g.) junijā. Pēdējās dienās, pie kaujas izšķiršanas spēlēja lielu lomu kapitana Aparnieka partizaņi, kuŗu darbība mums labi pazīstama, junija mēnesī pie lielinieku frontes pārraušanas, Cēsu ieņemšanas un panikas sacelšanā lielinieku aizmugurē visā Vidzemē.

Tāpat jāatzīmē visu diviziju un pulku štabu darbība, kuŗi prata plaši informēt visas daļas, kuŗas ņēma dalību kaujās, nosūtot kārtīgi viņām rīkojumus un turot ar viņiem visciešākās saites.

Vispār var teikt, ka šinī kaujā mēs pierādījām visā pilnībā, ka mūsu armijā nav zudis tas varoņu gars un kaujas prašana, kādu rādīja neskaitāmās, slavenās kaujās 1915. un 1916. gadā latvju strēlnieki. Un tas nav brīnums, jo šīs kaujas vadīja tie daudz piedzīvojušie virsnieki, kā pulkveži Berķis, Krustiņš un Bolšteins, kuŗi ar tādu veiksmi trīs gadus atpakaļ cīnījās pie Misas, Tīreļa purvos un Ložmetēju kalnā.

Ko Jūs domājat par mūsu veciem virsniekiem, kuŗi bij strēlnieku pulkos un atrodas Latvijā, bet bez darba, kā piem. ģenerālis Misiņš, pulkvedis Manguls un citi? —

Par šiem mūsu abiem vadoņiem es varu teikt tikai labu un ļoti nožēloju, ka viņu spējas un bagātie piedzīvojumi netiek pienācīgi izmantoti. Atceros pulkvedi Manguli Ziemassvētku kaujās, kuŗās viņš ejot pirmās rindās vēl ievainots deva rīkojumus saviem strēlniekiem. Pazīstu pulkvedi Manguli ne tikai kā spējīgu kaujas vadoni, bet ari kā labu administratoru.

Kādas mūsu tāļākās izredzes?

Ievērojot mūsu karaspēka nenogurstību un cietu gribu uzvarēt vēsturisko ienaidnieku, es nevienu acumirkli nešaubos, ka Bermontam būs visdrīzākā laikā zem mūsu sitieniem jāiztīra Kurzeme.»

Tā par mūsu armijas uzvaru Torņakalnā un par viņas lielo nozīmi izsakās V. Ozols. Viņa stingrā ticība uzvarai piepildījās. Griba uzvarēt realizējās spīdošā uzvarā. —

Zem virsraksta **«Atbrīvotai Rīgai»** nu P. Blaus («Jaunākās Ziņās,» 140. num., 11. novembrī 1919. g.) jūsmīgi dzied:

«Sveika, brīvā Rīga, Tu postītā, mocīta daudzi!
Asinis mazgā no vaigiem un aizmirsti sāpes un brūces,
Posies un steidzies tos saņemt, kas atnāk uz vairogiem nesti,
Tevi, Tu, brīvotā sveikt. Tev jāmetas ceļos priekš viņiem!
Jākrīt ar' ceļos priekš tiem, kas sviedriem un asinīm klāti,
Varoņu soļiem nāk paši pa Tavām brīvotām ielām.
Aisin's, ko viņi lēja, un mokas, ko izcieta viņi,
Atnesa brīvību Tev un Tev uzplauks par laimības ziediem.»

Pēc Torņakalna ieņemšanas no 12. novembŗa līdz 13. decembrim 1919. g. norisinās Kurzemes un Lietuvas atbrīvošanas cīņas pret bermontiešiem.

13. decembrī pēdējās bermontiešu atliekas tika izdzītas no Šauļiem un tiešā ceļā kājām pārgāja pār Prūsijas robežu.

Bermonta karaspēks 28. novembrī 1919. g. bija no ziemeļiem pusrinķī ielenkts no latviešu armijas, kura tanī laikā i skaitliskā ziņā bija par to, ja ne stiprāka, tad vienādā stiprumā.

Dienvidos pie Šauļiem bermontiešiem bija aizstājusies ceļā leišu armija (ap 10.000 vīru liela).

Šādos apstākļos būtu bijis jādomā, ka vācu armiju savaņģos, atņems tai Kurzemē salaupītās mantas, iegūs kara ieročus un radīs situaciju, kas Vāciju piespiedīs mums ne tik vien kā solīt, bet faktiski ari atlīdzināt par nodaritiem postījumiem un kara zaudējumiem Latvijā.

V. Ozols, kas vadīja mūsu operativo daļu pret Bermontu, uz jautājumu, vai būtu varēts Bermonta armiju saņemt gūstā, atbildēja: ja.

Bet, pateicoties nevienprātībai leišu starpā, tas nenoticis.

Tā aizstāvēta un no jauna iekarota apvienotās Latvijas neatkarība. Kopā ar Sabiedrotiem to izcīnīja mūsu varonīgie kareivji un jaunatnes zieds-studenti un pat skolnieki asiņainās cīņās. No viņu dzīvības pilnajām, kūpošajām, karstajām asinīm mums brīvība, taisnība uzdīga. Ar liesmainiem zobeniem asiem tie melnos bruņiniekus veica un verdzības tumšos cietokšņus šie varoņi gruvešos grāva. Mūžīga slava, uzticība un pateicība lai Sabiedrotiem — angļiem un frančiem par to, ka viņu lielgabali pie Rīgas Latvijas ūdeņos īstā laikā dziedādami nesa nāvi mūsu verdzības nesējiem — vāciešiem, kuri mūs atkal no jauna taisījās kalt atkarības un iznīcības važās. Dziņa pēc brīvības un taisnības mūs kopā asinīm kristījusi ir. Zem brīvības un taisnības karoga lai mēs ar saviem angļu un franču draugiem un kaujas biedriem mūžam vienoti esam.

Jaunu zemju mēs iekarot negribam. Uzbrukt mēs neuzbruksim. Mums etnografiskas robežas ir. Bet, kas pieskaras tēvijai, kas uzbrūk mums, nāves lai skauts! lai zobeņi zvilo un lodes lai dzied! Uz dzīvību un nāvi par tēvijas brīvību tad, lai atkal cīnāmies un dzīvību savu tēvijai ziedojam!

Nu laiki ir jauni, nu Latvija brīva. Tik izkopt nu Latviju, tik brīvību sargāt!

Iegūta ir politiska brīvība, izcīnīta Latvijas neatkarība. Šai ziņā Latvija ir brīva. Bet ir arī vēl cita nebrīvība, ekonomiska un finansiela nebrīvība. Un šai ziņā mēs grimstam verdzībā,

atkarībā no svešiem elementiem. Rīgas nami pāriet svešnieku rokās, pa lielākai daļai žīdu. Tirdzniecība ir tāpat cittautiešu rokās. Rūpniecība, pat dzirnavas svešnieku rokās, pa galvenai daļai žīdu. Ari dzelzsceļus taisās atdot svešniekiem. Pat mūsu lielāko dabisko bagatību — Latvijas ūdens spēkus. Mēži jau būs drīz pagalam izskausti. Svētības no tā, redzamas svētības valsts labā — maz. Lielāko daļu peļņas saņēmuši sveši elementi. Ar atlikumu (apm. 1000 milj. gadā) lūkots izlāpīt budžets, lai varētu segt izdevumus. Cik ilgi lai tas tā iet? — Kad meži būs beigti, kur tad ņems naudu, ko segt 1000 milj. rubļu lielo iztrūkumu? Īpaši tad, ja mēs visu atdodam svešniekiem.

Ar asinīm izpirkta Latvijas neatkarība. Ne tamdēļ, lai Latvija grimtu ekonomiskā verdzībā un viņas bagatības pārietu svešnieku rokās! Mūsu tautas vietnieku un valdības pienākums, Latvijas dabiskās un citas bagatības uzturēt un neizlaist iz tautas rokām. It īpaši mūsu ūdens spēkus nē. Ja tagadējie Latvijas likteņa noteicēji nespēj ūdens spēkus paši izmantot, ar tautas spēku izbūvēt, tad lai atstāj spējīgākiem un nākošām paaudzēm. Ko nākošās paaudzes iesāks, ja mēs visu būsim izandelējuši: mežus, dzelzsceļus, ūdens spēkus u. t. t. Viņas lādēs mūs, ka neesam pratuši saimniekot un esam visas dabiskās bagātības izšķieduši. Jābeidzās zemes dabisko bagātību atdošanai svešiniekiem. Jāiesākas ekonomiskai atbrīvošanai. Tik tad būs Latvija pilnīgi brīva, kad tā ari ekonomiskā un finansielā ziņā būs brīva, kad pašiem latviešiem piederēs staltie Rīgas nami, kad rūpniecība, tirdzniecība būs latviešu rokās, kad dzelzsceļi piederēs tik valstij, kad pati tauta ar saviem spēkiem būs izbūvējusi Latvijas ūdens spēkus, tik tad, kad Rīga tiešām būs latviešu Rīga un ne Jeruzaleme. Tik tad acumirklim sacīt varēs? Tu esi skaits, jel kavējies! Visu par Latviju.

Politiskas un ekonomiskas neatkarības zvaigzne pār apvienoto Latviju mūžam lai mirdz!

Niedras un niedristu darbība Kurzemē pēc Golca sakaušanas pie Cēsīm un bermontiāde tiesā.

Īsi priekš Cēsu kaujām Niedra vēlas, lai Golcs pasteidzās uzbrukt Ziemeļlatvijas armijai un viņas — sabiedrotiem igauņiem, iekam valstsvāci nav aizsaukti un lūdzas, lai valstsvācu karaspēks landesvēram palīdz (199. lapp.*). Pēc Golca-Niedras-Vankina vācu kara pulku sakaušanas pie Cēsīm viņš ar sava kabineta locekļiem bēg līdz ar sakauto «karaspēku» uz Kurzemi. Kāpēc viņi to dara? Bez šaubām aiz bailēm no taisna soda. Ziemeļlatvijas virspavēlnieka štaba priekšnieku un faktisko Cēsu kauju vadītāju V. Ozolu, Zeltiņu (Goldfeldu) un Bebru, Niedra izsludinājis ārpus likuma. Nav miera. Izlējis tautas brāļu asinis. Kaina zīme uz pieres. — Tekuli un bēguli Majoros arestē. Par to Rīgas apgabaltiesā (Bermontiādes dalībnieku prāvā) 2. decembrī (1924. g.), ģeneralis Balodis starp citu liecināja šā: 29. junijā (1919. g.) Niedra ar saviem kabineta locekļiem Dr. Vankinu, Kupči, Borkovski, Majoros arestēts. Atbraucis majors Vestenhauzens un ultimativi pieprasījis tos atsvabināt. Lai vāci neņemtu no latviešiem ķīlniekus, tad Balodis nolēmis Niedru u. c. atsvabināt, bet zem nolīguma, ka atsvabinātie nenodarbosies pret Pagaidu valdību un pret mūsu karaspēku. Vēlāk Baložam ticis zināms, ka viņa atsvabinātie Niedra un Vankins darbojās kopā ar Bermontu, kura nodoms bijis atjaunot agrāko Krieviju.

Savādi. Sagūstīto ienaidnieku vadoņus pēc viņu kara pulku sakaušanas parasti gan nemēdz atsvabināt. Jo sevišķi ne, ja izdodas rokā dabūt pašu ienaidnieku ministru prezidentu un to kara ministri. Ka nevar tik viegli uzticēties nodevējiem, kas ar savas tēvu zemes ienaidniekiem, kāds bija Golcs ar savām vācu bandām, iet kopā cīņā pret savu tēvu zemi un gāž to verdzībā, to drīz vien, kā pats ģeneralis Balodis spiests atzīties, pierādīja viņa atsvabinātie Niedra, Vankins un citi. Nodevējiem nevar uzticēties. —

*) Sal.: «Da die Verhandlungen mit Gough offenbar nur zu dem Zwecke des Zeitgewinnens geführt wurdenund ohne jede Aussicht waren, so wünschten Balten und Regierung (Niedras «ministrija») den unvermeidlichen Kampf, solange die Deutschen da waren. Sie erbaten deshalb deutsche Hilfe» (199. lapp.).

Bet kāpēc viņi par tādiem kļūst? Aiz neticības latviešu tautas, Latvijas patstāvības, neatkarības iespējamībai. Tāpēc svārstīšanās te uz Krieviju, te uz Vāciju pusi. Kas kuŗo brīdi stiprāks liekas, tam tik sviesties klāt. «Mēs esam grāpa ļaudis,» dzirdēju reiz ceļa braucējus sakam uz kāda cita pagasta ceļavīriem, kuŗu kungs bij tik vienkāršs «fons.» Ari verdziskas dvēseles ir izvēlīgas. Savu labumu un laimi viņas ierauga lielā kunga kalpībā.

Neticēdams latviešu tautas patstāvības iespējamībai Niedra svārstās starp Krieviju un Vāciju.

Viņš ir enerģisks un darbīgs. Kam viņš piekeŗas, tam viņš kalpo cik un kā vien var. Vācijas labā viņš visu dara. Ari Krievijas, kā nu kuŗo reizi tas tam labāki izliekas. Bet kādam kungam, kam kalpot, visādā ziņā vajaga būt. Bez kunga neiet. Ari Latvijas viņš bez kunga atstāt negrib. Kā nu Latvija var būt patstāvīga?!! Krievija Baltijas jūŗas atslēgu iz savām rokām neizlaidīs. Varbūt Vācija tās var dabūt? Latvija viena ir par nevarīgu tās dabūt un paturēt. Jābūt atkarīgai! Viņš kalpo Golcam, kalpo Bermontam. Un nevainīgi visu to dara tik Latvijas labā, jo atkarība pēc viņa nu reiz ir latviešu tautas un Latvijas liktenis. Tāpēc tik labāki drīzāk gāsties verdzībā! Lūdz tāpēc Golcu, pasteigties uzbrukt ziemeļarmijai, ieteic Bermontam izlaist naudu un to nodrošināt ar Kurzemes «Kroņa īpašumiem,» skubina ļaudis šo naudu ņemt pretī, raksta brošuras, uzsaukumus, proklamacijas.

Niedra vispārēju vēlēšanas tiesību, zināms, neatzīst. «Vispārējo vēlēšanu tiesību piemērošana mūsu apstākļiem mums divu gadu laikā devuse divreizēju proletariata diktaturu... No tā redzams, ka uz vispārēju vēlēšanu tiesību pamata šimbrīžam vēl nekāda koalicijas valdība nevar tikt nodibināta... Socialais princips tiek tādā mērā ievērots, ka uz laukiem trijas interesentu grupas, bezzemnieki, mazgruntnieki un lielgruntnieki, tiek novērtēti vienlīdzīgi. Katrs pagasts sūta uz pašpārvaldības organizaciju priekšstāvju kongresu ik pa trim priekšstāvjiem: vienu bezzemnieku, vienu mazgruntnieku un vienu lielgruntnieku.» Tā «ministru prezidents» A. Niedra starp citu savā «Memorandumā sabiedrotiem» 5. junijā 1919. g.

Viens barons viņam uzsveŗ visus pagasta saimniekus! Ir gan tie baroni viņam lieli spēka vīri.

Savā uzsaukumā «Latviešu tautai,» kuŗu parakstījuši «mi-

nistru prezidents» A. Niedra un kaŗa ministrs T. Vankins, tie 20. junijā 1919. gadā starp citu saka: «Ja igauņi mēģinās turēties pretī, tad viņi tiks salauzti. Pārspēks ir mūsu pusē. Pagājušo ziemu igauņu kaŗaspēkā iestājās ari daudz latviešu, lai cīnītos pret lieliniekiem. Tagad igauņi tos raida cīņā pret Latviju. Šās kaŗaspēka nodaļas Latvijas valdība uzaicina pievienoties Latvijas kaŗaspēkam un stāties zem Latvijas armijas virspavēlnieka» u. t. t.*).

Igauņi latviešus, kas iestājušies viņu kaŗaspēkā, raidot cīņā pret «Latviju!» «Latvijas valdība» viņus uzaicina pievienoties Latvijas kaŗaspēkam un stāties zem Latvijas armijas virspavēlnieka! Niedra te patiesību apgriež pilnīgi ačgārni. Ziemeļlatvijas armija kopā ar igauņiem cīnās pret Latvijas un Igaunijas kopējiem ienaidniekiem, Golca vadīto vācu kaŗaspēku, kuŗam kā savas tēvijas nodevēji seko Niedra ar Vankinu un citiem «ministriem.» —

Raksturīga ir sekoša «Pavēle,» kuŗa šā skan: »Pavēlu visiem bijušiem virsniekiem un apakšvirsniekiem vecumā līdz 45 gadiem, kas nav vēl aktivā dienestā, pieteikties Kaŗa Ministrijā, Basteja bulvarī Nr. 7. no pulksten 9—12 dienā. Beidzamais termiņš Rīgā dzīvojošiem 10. junijs (1919. g.). Parakstījuši: Latvijas kaŗa ministrs Dr. Vankins un galvenā štaba priekšn. v. i. kopvedis O. Samins.

Tā tas ir priekš Cēsu kaujām, bet tāpat tas ari ir pēc Cēsu kaujām. Tik mazliet citādā veidā, kā to prasīja pārgrozījušies apstākļi.

Kurzemē parādās dažādas brošuras, uzsaukumi, skrejlapiņas, kur nosoda Pagaidu valdību. Glābt Latviju varot tik Niedras valdība. Ikviena īsta latviešu pilsoņa pienākums tāpēc esot pabalstīt un sekmēt Niedras valdības atgriešanos. Pirmā brošura, kuŗa parādījusies, saucās «Galvenās kļūdas Latvijas politikā» un sastāv no diviem rakstiem: 1) Tautas padome un 2) Ulmaņa līgumi. Brošura beidzās ar vārdiem: «Kas izlasa, lai dod tālāk sapratīgam lasītājam.» Tautas padomes kļūda esot, ka tā dibināta uz politiskām partijām.

Mācītājs un bijušais Latvijas «ministru prezidents,» kā «Jaunākām Ziņām» ziņo no Jelgavas (28. aug. 1919. g.), sarunās ar dažiem vietējiem sabiedriskiem darbiniekiem izteicies, ka

*) Sal.: «Latvju tautai». («Jaunākās Ziņās», 22. num., 21. junijā 1919. g.). —

viņš vēl nebūt neesot izspēlējis pēdējo trumpu. Viņš vēl cerot rīkoties Latvijas valsts un valdības veidošanā pēc sava prāta. No saviem nodomiem viņš neesot atteicies un neatteikšoties.» Neatteicās ar'. Iznāk, ka «Jaunākām Ziņām» (sk. «J. Z.» 79. num. 28. aug. 1919. g.), ziņo, «Jauna Andrieva Niedras brošura par Latvijas Pagaidu valdības maldu ceļiem. Brošura saucas «Niedras politika» un sastāv no piecām daļām: 1) Kādēļ sastādījās Niedras valdība? 2) Kādēļ Niedras valdība neatteicās tūliņ pēc Rīgas ieņemšanas? 3) Kādēļ Niedras valdība pieteica igauņiem karu? 4) Niedras valdības ārējā politika un 5) Niedras valdības iekšējā politika. Brošurai 16 lappuses. Niedra šai brošurā taisnojās, ka viņš nav vainīgs pie Ulmaņa gāšanas 16. aprīļa puča lietā. Kāpēc viņš uzbrucis ziemeļarmijai un igauņiem, tas ir jau zināms. Divās lietās Niedras valdība esot maldījusies: pirmkārt nav zinājusi, kā izturēsies angļu ģenerālis Gofs (Gough) un otrkārt viņai bijušas nepareizas ziņas par tā brīža igauņu un Latvijas resp. vācu karaspēku samēru.

Ārējā politikā Niedra domā, ka Latvija esot Krievijas tirdzniecības ceļu vārtu atslēga un tādēļ nevarot būt, ka lielās valstis atļautu šo atslēgu Latvijas pašas glabāšanā. No taisna kursa pēc sava prāta Latvijai neesot ko domāt. («J. Z.» 80. num., 29. aug. 1919. g.). —

Gaiši redzams, ka Niedra netic Latvijas patstāvības iespējamībai. No taisna kursa pēc sava prāta Latvijai nav ko domāt! Baltijas jūras atslēgu lielās valstis neatstās Latvijas pašas glabāšanā. Latvija tā tad pēc Niedras ieskata nevar būt neatkarīga, suverena. Viņš tai tāpēc meklē līgavaini, i kungu. Še, lūk, Niedras politikas un nodevības izpratnes atslēga.

Ari Niedras kabineta «kara ministrs» Dr. Vankins domā, ka Latvijas neatkarība nav iespējama. Avīzē «Zemgalietis» (118. num. 1919. g.) Vankins Pagaidu valdību brīdinādams no miera slēgšanas ar lieliniekiem izsakās starp citu šā: «Ja nu Ulmanis sāktu sarunas ar lieliniekiem, tad par pretiniekiem tiktu ari Kurzemes krievu pulki. Rīgas prese līdz šim stipri kūdījusi pret krieviem. Krievu neciešana visur pastrīpota.»

Bet tas nedrīkstot notikt, jo ja ari Igaunijai un Latvijai tagad izdotos krievu pulkus sakaut un iztīrīt Kurzemi no vāciešiem, tad ar to nekas nebūtot panākts. Krievija reiz tā kā tā nostiprināšoties un tad beigas Latvijai!

«Kas glābs Latviju no sarmatiešu viļņa, ja tas nāks kā latviešu naidnieks? Ja tagad latvieši negrib ievērot savas intereses, bet uz Eiropas galvenā noteicēja mājienu grib doties nepārbaudītos konfliktos, tad nākošā Krievija runās ar latviešiem kā ar nepateicīgiem bērniem, kā jauniekarotas zemes bērniem... Vai tad Latvijas autonomija, par neatkarību nemaz jau nerunājot, nestāvēs uz māla kājām? Vai krievi, atgriezušies, gribēs dot latviešiem maz patstāvību?»

Tā Dr. Vankins. Ko tāds Latvijas «kara ministrs» jel maz der, kas tik zin, kā matuškas, nedalāmās Krievijas priekšā līst uz ceļiem un tik skatīties uz to, ko viņa grib latviešiem dot? Īstam kara ministrim jāuzticas savas tautas spēkam un kopā ar tautu, tautas tiesības jānorauj vai no debesīm.

Ja netic savas tautas neatkarības iespējamībai, kā to dara Niedra un Vankins, tad, zināms, jāgāžas tik verdzībā un jāmeklē kungi, kuŗiem varētu kalpot. Pēc kungiem viņi tāpēc tos meklēdami skatās te uz austrumiem, te uz rietumiem.

Lai izpelnītos izvēlēto kungu laipnību un tie būtu žēlīgi, tad viņu labā jāraujas, lai ari kalpam atkristu pa kunga žēlastības drusciņai.

Zem virsraksta «Niedra izsludinājis savu «ģeneraļu un ministru mobilizaciju» «Jaunākās Ziņās» (94. num. 15. septembrī 1919. gadā) raksta sekošo: «Jau agrāk ziņojām, ka Niedra enerģiski strādā pie savu planu un nodomu izvešanas dzīvē. Tagad liekas, Niedra atradis īstu laiku pienākušu, kad būs izdevība Latvijas valsts kuģi novadīt no Ulmaņa valdības «maldu ceļiem» Niedras apsolītā miera ostā. Šai nolūkā Niedra izsludinājis visu savu bijušo ģeneraļu, ministru, komisaru un citu augstmaņu mobilizaciju. Šais dienās Jelgavā saradušies daudzi Niedras cīņas biedri, kuŗi bij izklīduši pa Rīgu, Liepāju, Vāciju un Kurzemi. Starp citu ieradies no Karalaučiem Liepājas «komisars» Georg Seskoff, kā viņš pats kādreiz parakstījies. Viņam līdz ieradušies ari vairāki vācu okupacijas laika Liepājas policijas un slepenpolicijas darbinieki. Ari no Rīgas iebraukuši delegati. No laukiem sabraukuši atvaļinājumos palaistie darbinieki un steidzīgi skraida un šaudas pa Jelgavu no vienas vietas uz otru. Sevišķi kurjeri uztura sakarus ar Rī-

gu. Dr. Vankins ar pašu «premjeru» Niedru uztura sakarus ar vāciem un krieviem.

Visas zīmes rāda, ka Andrievs Niedra samobilizējis savus ļaudis «katram gadījumam,» jo noteikti cirkulē baumas, ka tuvākā nākotnē notikšot izšķiroša cīņa, kuŗa izšķirs Niedras un viņa «valdības» likteni varbūt uz visiem laikiem.» Tā «Jaunākām Ziņām» viņu līdzstrādnieks ziņo no Jelgavas 14. septembrī, tā tad īsi priekš Bermonta uzbrukuma. Bermonta avantura drīz pēc tam iesākās. Niedra, kā redzams, ļoti rūpējies par Bermonta naudas nodrošināšanu un izplatīšanu. Naudai uzraksts krievu un vācu valodās un skan mūsu valodā šā: «Pagaidu maiņas zīme. Viena marka. Rietuma brīprātīgo armija. Jelgavā, 10. oktobrī, 1919. g. Armijas virspavēlnieks Avalovs-Bermonts. Armijas valstssaimnieciskās nodaļas priekšnieks Engelharts. Šīs maiņas zīmes ir nodrošinātas ar visiem rietuma brīvprātīgo armijas īpašumiem un ir derīgas rietumu armijas ieņemtos apgabalos kā likumisks maksāšanas līdzeklis un sākot ar 1. aprili 1920. g. tiks apmainītas armijas kasē un nodaļās pret vācu markām vai līdzīgu rubļu valutu. Par viltošanu vainīgos stingri sodīs.»

Neskatoties uz šīs naudas ieteikšanu viņu ne labprāt ņēma pretī, kas redzams no sekošā «Cirkulara apgādības nodaļas darbiniekiem,» kuŗš šā skan: «Daži no Jums pie algas saņemšanas izteicās pret armijas naudas saņemšanu. Ar šo daram zināmu, ka nav nekādas cerības nākamībā, kad algu varētu izmaksāt citā valutā, bet tikai armijas naudā. Ja kāds nebūtu ar mieru armijas naudā saņemt pienācīgo algu, var katrā laikā tikt atsvabināts no viņam doto pienākumu izpildīšanas.

Apgādības nodaļas locekļi: Rātminders (Rathmünder), A. Niedra.

Lasījuši: A. Kunde, A. Gudže, A. Grauze, K. Vāns, E. Grauze, A. Popels, A. Pincers, E. Hieronims (Hieronimus) un A. Spalva.»

«Cik no nostāstiem var spriest,» tā «Jaunākās Ziņās» (157. num., 2. dec. 1919. g.) izsakās J. Porietis, «tad Latvijas pašpārvildības komitejas apgādības nodaļas vadītājs K. Rātminders ir spēlējis lielu lomu. 10. oktobrī (1919. g.) K. Rātminders ieradies pie mūsu valdības Jelgavas apgabala apgādības priekšnieka P. Treija un pavēlējis viņam atdot kases grāmatas: «Jūsu

valdība ir gāzta un tagad valda vienīgā likumīgā Bermonta valdība.»

Jelgavā starp citiem Bermonta iestādēs atrastiem dokumentiem dabūta ari kāda A. Niedras vēstule, kuŗu tas rakstījis Bermontam. Niedra šinī vēstulē griežas pie Bermonta ar lūgumu sava dēla lietā, kuŗu ieteic kā uzticamu un galvojamu cilvēku vācu pasākumam. («J. Z.» 156. num., 1. dec. 1919. g.). —

Nevien pats Niedra kalpo Bermontam, bet ieteic šim Latvijas ienaidniekam ari vēl savu dēlu!

Bermonta armijā Niedras dēls piedalījies ari cīņās pret Latviju.

«Dr. Vankins 25. un 26. oktobrī,» kā «Jaunākās Ziņas» (133. num., 3. nov. 1919. g.) vēsta, «apmeklējis kāda vācu-krievu štaba virsnieka vadībā bandītu fronti pie Rīgas un Lielupes un vairāk vietās turējis runas bandītiem, tos uzmudinādams ieņemt Rīgu, par ko apsolījis dažādus labumus.» —

1919. gada oktobrī tika izlaists un izplatīts kāds visai raksturisks uzsaukums **«Latvju tautai!»** Šai uzsaukumā starp citu sacīts: «Krievu rietumu armija sakāva Ulmaņa karaspēku pie Rīgas. Tev, latvju tauta, tas par jaunu pierādīja, ka Latvija ir par mazu, lai vestu karu pret Krieviju. Mēs griežamies pie zemturiem, pilsonības, pie Baloža karaspēka un pie katra kārtībasun miera drauga ar šādu uzaicinājumu: Nelaujat Ulmaņa valdībai, Tautas padomei un Ozolam ar socialistiem un slepeniem lieliniekiem vairs ilgāk maldināt un vārdzināt latvju tautu! Jūsu rokās ir īstais spēks. Mainat Latvijas politiku! Izlīgstat ar krievu armiju! Jautājumu par Latvijas patstāvību izspriedīs nākošā Krievijas Satversmes sapulce kopā ar Latvijas likumīgi vēlētiem priekšstāvjiem...» Uzsaukumu «Latvju tautai» parakstījuši: Bermonts, H. fon Bachs, Dr. Vankins, inženiers Kampe. — Bermontieši-niedristi viņu no aeroplaniem meta zemē uz mūsu karaspēku un no viņiem neieņemtā teritorijā. Par šo uzsaukumu «Latvju tautai» vēl būs runa, kad apskatīsim Bermontiādes dalībnieku tiesāšanu Rīgas apgabaltiesā no 2.—4. decembrim 1919. g.

Niedristi, redzams, dūšīgi rāvušies Bermonta labā un kopā ar to, kā nu kuŗais varējis, cīnījušies pret neatkarīgo Latviju.

Iespaidīga persona bijusi ari Zaķītis (Sakkit), bijušais Maskavas pilsētas priekšnieka palīgs.

Viņš bijis viens no galvenākiem Bermonta padomdevējiem. Ļoti iespaidīgs un darbīgs bijis zvērināts advokāts Alberts, kuŗš bijis locēklis grafa Pālena padomē. Darbīgs bijis ari Seskovs. «Visā Bermonta tracī skaidri izredzams muižniecības pirksts. Bermonta armijas sastāvā atradās «Deutsche Legion» («Vācu leģions»), kuŗa kodols bija muižnieki. Leģions savu štabu ievietojis firsta Anatola Līvena Mežotnes pilī, kur salasījušies Klopmaņi, Sakeni, Manteifeļi un Firksu liniju atvases kapteiņa fon Sīversa vadībā. («Br. Zeme»)...

Golcs, Bermonts, baroni, Niedra strādā, kā redzams, kopā. Ja viņu nodomi būtu izdevušies, tad nebūtu mums vairs neatkarīgās Latvijas. No Golca un Bermonta avanturu izdošanās vai neizdošanās ir atkarājies Latvijas liktenis. Šo avanturu pareiza izpratne tāpēc ir no liela svara. Apskatīsim šai nolūkā bermontiadi, kā viņa atspoguļojās tiesā.

Mācītājs A. Niedra un Dr. T. Vankins kā Bermonta pabalstītāji Rīgas apgabaltiesas priekšā (2.—4. dec. 1919. g.).

Apsūdzības saturs ir šāds: 1919. gada 3. julijā Latvijas Pagaidu valdība noslēdza ar Vāciju pamieru pēc kuŗa noteikumiem vācu karaspēkam bija jāatstāj Latvijā ieņemtie apgabali. Izpildot šos noteikumus, vācu 6. rezerves korpusa daļas ar ģenerała grafa fon der Golca štabu sāka evakuēties iz Kurzemes uz Vācijas robežām, bet no turienes uz Kurzemi plūda vācu brīvprātīgie un pasaules karā sagūstītie krievu kareivji.

Drīz Latvijas armijas štabā sāka pienākt ziņas, ka Jelgavā un viņas tuvākos Zemgales apriņķos kāda persona, kuŗa dēvējās par bijušās Krievijas armijas pulkvedi Avalovu-Bermontu, noorganizē tā saukto Rietumu armiju, kuŗas virspavēlniecību uzņemās pats Avalovs-Bermonts, izsludinādams sevi par Krievijas suverenās varas nesēju. Šī armija sastādījās no dažādām vācu karaspēka daļām: bijušās «dzelzsdivizijas», «Deutsche Legion» («Vācu leģions»), visādiem «Freikorps'iem un beidzot no krievu armijas karavīriem, kuŗi bija atsvabināti no vācu vaņģniecības. Šos gūstekņus, kad viņus bij' ietērpuši Jelgavā vācu intendantura un apmācījuši vācu instruktori, pievienoja agrākām Vācijas karaspēka formacijām. Šī armija bija apvie-

nota zem Krievijas karoga un tās karavīri kalpoja uz brīva līguma pamata.

«Ar augstākā vadītāja» admirała Kołčaka 1919. gada 14. junija telegramu Nr. 5044 iz Omskas, Bermonta armija tika padota ziemeļos pret lieliniekiem operējošam ģeneralim Judeničam un uzskatīta par Judeņiča armijas sastāvdaļu. Tanī pat laikā Bermonta armija uzturēja sakarus ar Dienvidus-Krievijas brīvprātīgo armijas virspavēlnieku ģenerali Deņikinu, kuram telegrafiski ziņoja par savu darbību.

Bermonta armijas mērķis bija saskaņā ar admirała Kołčaka un citām armijām panākt «vienotās Krievijas» atjaunošanu, pievienojot tai ari Latviju.

No lietai pievienotās sarakstīšanās redzams, ka par šķērsli šā mērķa sasniegšanai uzskatīts, starp citu, Latvijas valsts nodibināšanās. Latvija atzīmēta par Bermontam naidīgu valsti un Latvijas armija par «puslieliniecisku bandu.» Bermonta armija nolēmusi cīnīties līdz pēdējam asins pilienam, lai panāktu un uzturētu Baltijas piederību Krievijai, bez kuŗas Krievija būtu uz vienāda līmeņa ar Bucharu.

Šai laikā Jelgavā atradās Latvijas pavalstnieki — latvieši: mācītājs Andrievs Niedra un Dr. Teodors Vankins, kuŗi stāvēja tuvos sakaros ar Bermonta štabu un nēsāja vācu armijas formas uzvalkus. Septembŗa mēnesī 1919. g. Niedra iesniedza Bermontam pašrocīgi rakstītu «projektu»: «Kā nodrošināt krievu kaŗaspēku Kurzemē»? Šai projektā Niedra aizrādīja, ka Kurzemē esot daudz muižu, dzelzsceļu un ostu, kas viss agrāk piederējis Krievijai, bet uz šiem īpašumiem tagad Ulmaņis un Tautas padome nesaprotamā kārtā skatoties kā uz Latvijai piederīgiem. Tā kā uz Krieviju jāskatoties kā uz šo īpašumu laicīgi promesošu saimnieku, tad minētās muižas, dzelzsceļus u. t. t. Niedra ieteic ieķīlāt un saņemto naudu izlietot Bermonta armijas uzturēšanai.

Oktobŗa sākumā (1919. g.) Bermonts nodibināja pie savas armijas «pārvaldes padomi» ar kņazu Volkonski kā priekšsēdētāju un tās uzdevums bija pārvaldīt armijas ieņemtos ap-

gabalus. Šī «pārvaldes padome» tādā kārtā faktiski bija Bermonta «ministru kabinets.» Zemgales un dažādu Kurzemes apriņķu pārvaldīšanai bija nodibināta kā izpildu organs «Latvijas pašpārvaldes komiteja», par kuŗas locekli starp citiem bija Dr. Vankins. Šīs iestādes pienākums bij ari armijas apgādāšana un darba noorganizēšana tajās Bermonta iestādēs, kuŗas nodibināja gāzto Latvijas valžu vietā.

Pašpārvaldes komitejas locekļi bija izdevuši ari rīkojumus — pavēles:

Jelgavas pasta-telegrafa kantora priekšniekam: visas ienākušās sumas nodot Bermonta armijas kasē; Jelgavas apgabaltiesas priekšsēdētājam: — pie spriedumu un rezoluciju pasludināšanas lietot nevis «Pagaidu valdības vārdā,» bet «likuma vārdā»; tika pārņemtas pašpārvaldes komitejas rīcībā Jelgavas valstskases nodaļā atrodošās sumas, apdraudot pie tam nodaļas priekšnieku ar revolveri.

Rīkojumus par Latvijas valdības iestāžu likvidēšanu bija parakstījis starp citiem Teodors Vankins un iestāžu gāšana izdarīta ar Bermonta tā saucamās «militarās policijas» palīdzību.

Dr. Vankins pēc vietējo iedzīvotāju novērojumiem pie iestāžu gāšanas bijis visaktivākais. Kādā dienā viņš ieradās Sarkanā krusta telpās, kuŗās gulēja Latvijas kareivji un kategoriski pieprasīja valdes locekļam Pēterim Dālberģim, lai tas atbrīvotu namu Pašpārvaldes komitejas vajadzībām. Kad Dālberģis atteicās to darīt, tad Vankins brutalā kārtā piedraudēja lietot varu.

A. Niedra šinī laikā strādāja Pašpārvaldes komitejas telpās īpašā kabinetā.

Izplātījās baumas, ka Pagaidu valdība grib noslēgt mieru ar pārējām Baltijas valstīm no vienas un ar lieliniekiem no otras puses un ka tikai ar Lietuvu nav vēl panākta vienošanās. A. Niedra 14. septembrī (1919. g.) ziņo Bermontam ar vēstuli (kuŗa sākās ar uzrunu «Jūsu ekselence») par šiem Pagaidu valdības nodomiem un uzsver, ka šos planus visādā ziņā vajaga

aizkavēt. Lai to panāktu, tad viņš, Niedra, braukšot uz Jānišķiem, Kauņu un Berlini, bet pirms tam lūdz Bermontu sastādīt apspriedi ar viņa politisko štabu, kurā apspriedē tad piedalītos ari viņš, Niedra, un Vankins. Tālāk A. Niedra iesniedza Bermontam līguma projektu, kurā saka, ka jautājums par attiecībām starp Krieviju un Latviju galīgā veidā būtu noteicams Krievijas Satversmes sapulcē ar attiecīgiem Latvijas tautas priekšstāvjiem. Līgumā izteikta pārliecība, ka Latvijas un Krievijas interesēs būtu abu šo valstu savienošana kopējā ārējā politikā, kopējā armijā, ar kopējiem satiksmes līdzekļiem, ar kopēju valutu un kopēju muitu. Latvijas «autonomija» būtu vēlama tikai attiecībā uz baznīcu, skolām un tiesām*).— Krievija apņemās turēt savus garnizonus strateģiskos punktos.

Septembra beigās (1919. g.) A. Niedra aicināja no Rīgas uz Jelgavu savu pazīstamo zvērināto advokatu Jāni Ansberģi, ziņodams, ka drīz sākšoties «rīcība.» 23. septembrī Bermonts pavēl armijai būt kaujas gatavībā un nostāda armiju pozicijās pie Olaines. No šī momenta sākot viņas attiecības pret Latvijas armiju bija jau atklāti naidīgas. Bermonta armija sāka apšaudīt Pagaidu valdības armijas ieņemtās pozicijas un piespieda to atkāpties. Šī uzbrukuma laikā A. Niedra piesūtīja Jelgavā iznākošā laikraksta «Zemgalietis» redakcijai pašrocīgi rakstītu korespondenci, kurā raksturoja apstākļus Rīgā, ziņodams, ka Ulmaņa valdība esot gāzta, ka tur izcēlušies nemieri un ka valdības priekšgalā esot nostājies Menders.

Oktobrī Bermonta armija ieņēma Torņakalnu un Daugavas tilta galu.

Pašpārvaldes komiteja piesūtīja «Zemgalieša» redakcijai uzsaukumu «Latvju tautai,» kurā teikts, ka Ulmaņa karaspēks esot sakauts, ar ko esot pierādīts, ka Latvija ir par mazu, lai cīnītos ar Krieviju. Visa asins izliešana bijusi vajadzīga vienīgi Ulmanim un tā biedriem, lai noturētos labi algotās vietās. Ulmaņa valdība un Tautas padome neesot latvju tautas vēlēta,

*) Tā, kā ikviens, kas zina, kas ir autonomija, nav pavisam nekāda autonomija. Zem autonomijas saprot tautas vai valsts pilnīgu pašnoteikšanos politiskā, administratīvā, finansielā, ekonomiskā ziņā. Somija cāra laikā vēl nebija pilnīgi autonoma valsts, bet tai bija pašai sava valuta, karaspēks u. t t. Kā autonomas valsts paraugs var noderēt Kanāda un it īpaši Australija.

bet patvarīgi un nelikumīgi uzmetušās tautas rīkotājas. Tādēļ viņi griežoies pie Baloža karaspēka ar uzaicinājumu mainīt Latvijas politiku. Jautājumu par Latvijas patstāvību izspriedīšot nākošā Krievijas Satversmes sapulcē. Tagad Latvijas karaspēkam vajagot sabiedroties ar Krietuma armiju vai doties mājā pie mierīga darba. Uzsaukums bija parakstīts no Avalova-Bermonta un T. Vankina un to izlipināja Jelgavā uz ielām. —

Ieņēmis Torņakalnu Bermonts sāka apšaudīt Rīgu, kas turpinājās apmēram 12 dienas, pie kam uzsaukuma «Latvju tautai» eksemplari no Bermonta armijas aeroplana tika izmētāti Maskavas priekšpilsētā u. c.

Ievērojot to, ka Bermonts, neskatoties uz sabiedroto valstu vairākkārtējiem uzaicinājumiem, nepārtrauca uzbrukumus Pagaidu valdības karaspēkam, Francijas kara misijas priekšnieks Di Parkē paziņoja tam, ka nemaz nebrīnoties par šo nevajadzīgo asins izliešanu, jo no nodevēja līdz slepkavam neesot tāļu, bet ka Bermonta padoma dēvējiem gan nevajagot aizmirst, ka tā cilpa, kura sagaida viņu, Bermontu, bez šaubām ķeršot ari visus viņus.

Novembra vidū Bermonta karaspēku sakāva Pagaidu valdības armija un tas sāka atkāpties. Drīz bija paredzams, ka Latvijas armija ieņems Jelgavu un tādēļ Niedra un Vankins un citi «Pašpārvaldes komitejas» dalībnieki aizbēga no Jelgavas uz ārzemēm.

Pēc Niedras un Vankina ierašanās Latvijā viņus apcietināja, bet pārējo līdzdalībnieku dzīves vietas līdz šim nav izdevies atrast, kādēļ apsūdzība pret viņiem apturēta, par ko sastādīts īpašs slēdziens.

Pamatojoties uz augšā sacīto, Latvijas pilsonis Andrievs Kārļa dēls Niedra, 49 gadus vecs un Cēsu apriņķa Bērzones pagasta piederīgais Teodors Jāņa dēls Vankins, 47 gadus vecs, apsūdzēti, ka viņi 1919. gada rudenī, būdami Latvijas pavalstnieki, pēc iepriekšējās norunas savā starpā un ar citām personām, kuras no tiesas un izmeklēšanas izvairas, rīkodamies kopīgi ar Bermontu-Avalovu, kurš ar savu karaspēku bija pret Latviju kara attiecībās: rīkojušies tam labvēlīgi: Niedra sniegdams viņam vērtīgus aizrādījumus — projektu, kā uzturēt armiju Kurzemē, apgādājot to ar vajadzīgiem naudas līdzekļiem

un kā aizkavēt Latvijas Pagaidu valdības miera noslēgšanu ar pārējām Baltijas valstīm un padomju Krieviju; Vankins — darbodamies kā loceklis Bermonta-Avalova nodibinātā izpildu organā «Pašpārvaldes komitejā» parakstījis rīkojumus par Pagaidu valdības iestāžu likvidēšanu un amata personu atcelšanu, kā ari personīgi tās ir likvidējis un

b) pabalstījuši to, uzaicinādami Niedras sastādītā un Vankina parakstītā uzsaukumā «Latvju tautai» Pagaidu valdības karaspēku cīņas laikā pārtraukt kauju un mainīt Latvijas politiku, piebiedrojoties «Rietumarmijai» vai izstāties no Pagaidu valdības armijas un uzsākt mierīgu darbu, kāds uzsaukums izkārts Jelgavā uz ielām un no Bermonta lidotājiem kaisīts no gaisa uz Pagaidu valdības karaspēka daļām, t. i. sod. lik. 51., 108. p. 3. d. 2. pkt. 108. p. 2. d. paredzētā smagā noziegumā.

Tāds ir apsūdzības saturs. Apsūdzību uztura prokurora biedris V. Jansons. Tiesas sastāvs ir šāds: priekšsēdētājs T. Bergtāls, tiesneši A. Ļutovs un H. Mintals. Par apsūdzēto aizstāvjiem pielaisti: Niedram: zv. adv. A. Krastkalns, J. Šablovskis, zv. adv. pal. K. Vanags un pilsonis Otons Boks; Vankinam: zv. adv. H. Rūsis. Pavisam aicināti 40 prokuraturas liecinieki un 1 eksperts un 6 liecinieki uz Vankina lūgumu. No lieciniekiem mināmi ģenerali Balodis, Sīmansons un Radziņš, toreizējais ministru prezidents K. Ulmanis, Meierovics, pulkveži Rozenšteins un Bachs, bijušais izlūku nodaļas priekšnieks V. Bekers, toreizējais Jelgavas prefekts Braunfelds, Jelgavas apgabaltiesas priekšsēdētājs barons Osten-Sakens, apgabala priekšnieks Dārznieks, namsaimnieka meita Blūmberģe, kura namā Niedra dzīvojis, ārlietu ministrijas rietumnodaļas vadītājs P. Oliņš, inženiers Sp. Paegle u. c. Ieeja tiesas zalē tikai pret biļetēm. —

Niedra no Boka aizstāvniecības atteicās. No lieciniekiem Tīdens un Fr. Veinbergs miruši. Ģenerālis Sīmansons un barons Osten-Sakens saslimuši.

Iepriekšējā izmeklēšanā apsūdzētie devuši šādus paskaidrojumus:

A. Niedra atzinies, ka viņš uzturējis sakarus ar Bermontu un viņa «Pārvaldes padomi,» bet paskaidrojis, ka toreiz Bermonts nebijis vēl ar Latviju naidīgās attiecībās. Pašpārvaldes komitejā» viņš dažas dienas ieņēmis rīkojumu izpildītāja vietu. Bermontam viņš gan iesniedzis projektu, kā Bermonta armiju

padarīt neatkarīgu no baltiem un vāciešiem, bet šis projekts neesot pieņemts. Viņš, Niedra, simpatizējis Bermontam un to pabalstījis, tāpēc, ka Bermonts cīnījies pret lieliniekiem un pret Latviju sākumā neizturējies naidīgi. Tādēļ viņš, Niedra ieteicis Bermontam nostāties uz sabiedroto un Kolčaka līniju, t. i. ka par Krievijas un Latvijas attiecībām spriedīs abu valstu priekšstāvji zem sabiedroto kontroles. Bermonts viņam, Niedram, uzticējies, parakstīdams viņa, Niedras, sastādīto proklamāciju. Uz Berlīni viņš braucis, lai tiktos tur ar noteiktākiem vīriem, jo Bermonts parakstījis reiz vienu, reiz otru projektu. Kad Bermonts uzsācis pret Latviju karu, viņš, Niedra, ar to vairs nekādos sakaros nebijis. No Jelgavas viņš aizbraucis uz ārzemēm 14. novembrī (1919. g.), kad Bermonta armija sākusi jukt. Niedra pielaiž, ka uzsaukums «Latvju tautai» kādreiz projektēts kādā «Pašpārvaldes komitejas» sapulcē, kurā viņš, Niedra, vedis protokolu. Līguma projektu par Latvijas un Krievijas attiecībām viņš pašrocīgi rakstījis, gribēdams, panākt Latvijai «plašu autonomiju.» —

Te jāpiezīmē, ka Niedras plašā autonomija nav pa visam nekāda autonomija, bet pēc būtības nozīmē Latvijas pilnīgu atkarību no Krievijas. Ar vārdu autonomija Niedra še tik sedz savu Latvijas gāšanu atkarībā. Kur Latvija jau bija izsludināta par neatkarīgu valsti, tur gāzt Latviju atkarības važās, kalpot Latvijas ienaidniekam, kaut vai vienu vienīgu dienu, sastādīt projektus, ieteikt izdot armijas naudu un to nodrošināt ar Latvijas valsts īpašumiem u. t. t. ir smags noziegums pret savu tēviju. .Ka Niedra pēc tam, kad Bermonta armija sākusi jukt, bēdzis uz ārzemēm, pats par sevi saprotams. Viņam bija bail palikt dzimtenē, jo viņš zināja, ka viņš smagi noziedzies. Ko Niedra stāsta, ka Bermonts sākumā nebijis Latvijai naidīgs, ir tīrās blēņas. Ģenerāļa fon der Golca grāmatā «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā») tas skaidri redzams. Bermonta avantura ietilpst pilnīgi Golca plānā. Kā Golcs, tā Bermonts abi arvien ir bijuši neatkarīgās Latvijas ienaidnieki un ir gribējuši Latviju atkal padarīt par atkarīgu. Sekodams Golcam un Bermontam un tos atbalstīdams Niedra līdz ar viņiem ir cīnījies pret neatkarīgu Latviju. Tas ir fakts, ko nekāda vara vairs nevar apgāzt.

Dr. Vankins iepriekšējā izmeklēšanā paskaidroja, ka 1919.

gada rudenī viņu uzaicinājis pie sevis senators grafs Pālens, kuŗu viņš agrāk nepazinis. Ieradies pie Pālena kopā ar Niedru. Pālens ziņojis, ka pie «Rietumu armijas» nodibinājušies kāda padome, kuŗas priekšsēdētājs viņš, Pālens, esot. Visa vara Jelgavā un tās apkārtnē piederot krievu armijai, kuŗa iešot pret lieliniekiem Daugavpils virzienā. Armija gribot Latvijā varu nodot latviešiem un minoritātēm. Uzdots nodibināt «Pašpārvaldes komiteju», kuŗai jāsagatavo tauta uz Satversmes sapulces vēlēšanām. Uz iebildumu, ka daudzās vietās vēl darbojās «Ulmaņa valdības» iestādes, Pālens atbildējis, ka tās esot jau «likvidētas.» Viņš, Vankins, apņēmies būt šai komitejā par locekli un sācis strādāt, pārzinādams skolas un apgādību. Sabrūkot armijai viņš aizbraucis uz Vāciju. Armijas mērķis sākumā neesot bijis Rīgas ieņemšana, bet tikai viņas okupēšana. Vēlāk lemts «draudzīgā ceļā» ieņemt Rīgu un iet tālāk pret lieliniekiem. Tādā ziņā komiteja ari informējusi latviešu tautu, līdz parakstīdāma kādu uzsaukumu krievu valodā. Viņš, Vankins, nekādas «Ulmaņa valdības» iestādes neesot likvidējis, bet gan protestējis, kad kara gubernators atcelis dažus ierēdņus. Uzsaukumu **«Latvju tautai»** esot sastādījis Niedra, bet parakstījis viņš, Vankins. — Uzskatīdams Latviju par mazu, lai cīnītos pret Krieviju, un zinādams, ka Bermonta rīcība nav naidīga pret Latviju, viņš uzskatījis par savu pienākumu ieteikt Latvijai grozīt savu politiku. «Ulmaņa valdību» viņš neuzskatījis par tautas ievēlētu un Ulmaņa piekopto politiku uzskatījis par kaitīgu Latvijas nākotnei.

Tā izsakās abi apsūdzētie iepriekšējā izmeklēšanā. Apbrīnojama Dr. Vankina naivitate un viņa dīvainie slēdzieni. Bermonta armijas mērķis sākumā neesot bijis Rīgas ieņemšana, bet tikai Rīgas okupēšana, vēlāk tik lemts **«draudzīgā ceļā»** ieņemt Rīgu. Brīnišķi, ka Dr. Vankins, kuŗš ar Niedru grib noteikt Latvijas likteni, nezin, ka uz 3. jūlija līguma pamata vācu armijai divu mēnešu laikā jāatstāj Kurzeme. Ja nu Bermonta armijas mērķis sākumā ir tikai Kurzemes okupēšana un tik vēlāk lemts «draudzīgā ceļā» ieņemt Rīgu, vai tad Kurzemes okupēšana nenozīmē šā līguma laušanu un faktiski Kurzemes paturēšanu? Rīgas ieņemšana «drau-

dzīgā ceļā» tā tālāk ejot faktiski tad ari nozīmē Rīgas paturēšanu «draudzīgā ceļā».

Bermonta vācu-krievu armija tak ir tā pati Golca armija un Bermonta mērķi ir tie paši Golca mērķi, kā tas redzams Golca vairākkārt pieminētā grāmatā «Mana misija Somijā un Baltijā.» Golcs ari noorganizē Bermonta armiju un ir sākumā viņas faktiskais vadītājs. Golcs vada Bermonta armiju ieņemot Torņakalnu un Daugavas kreiso krastu. Golca mērķis ir iznīcināt neatkarīgu Latviju, iekarot to kolonizēšanai ar vāciešiem, radīt no Vācijas atkarīgu Krieviju un tad ar to kopā uzsākt atriebības karu pret antanti — sabiedrotiem. Ka Bermonts ir tik akls ierocis Golca rokās, ta ir skaidra lieta, ko ari pierāda tas, ka Bermonts neiet cīņā pret lieliniekiem, kad Judēničs viņu aicina, par ko Kolčaks Bermontu nosoda.

Šādos apstākļos iestāties «Pašpārvaldes komitejā» un kalpot Bermontam, kura mērķis ir «Kurzemes okupēšana» un Rīgas ieņemšana «draudzīgā ceļā» ir smags noziegums pret Latviju.

Cik noziedzīga ir Dr. Vankina rīcība, to liecina it īpaši uzsaukums «Latvju tautai,» kuru parakstījis Vankins un kuru pēc Vankina apliecības iepriekšējā izmeklēšanā sarakstījis A. Niedra. Vēlāk tiesā Vankins noliedz, ka Niedra to rakstījis. —

Uz tiesas priekšsēdētāja jautājumu, vai Niedra atzīstās par vainīgu, tas atbild, ka uzsaukumu «Latvju tautai» neesot sastādījis un par vainigu neatzīstoties. Ari Dr. Vankins neatzīstās par vainīgu un sāk «pārlabot» savus iepriekšējā izmeklēšanā dotos paskaidrojumus, kuros teicis, ka uzsaukumu «Latvju tautai» sastādījis Niedra. Tiesas priekšsēdētājs Vankinam aizrāda, ka savus paskaidrojumus uz vairākām lapām uzrakstījis viņš, Vankins pats, bez kaut kādas tirdīšanas. Pēc tam nozvērina lieciniekus un kā pirmo nopratina bijušo virspavēlnieka štaba operatīvās daļas priekšnieku pulkvedi-leitnantu **Bachu.** Liecinieks tēlo toreizējos notikumus līdz Bermonta uzbrukuma sākumam. Bermontam, kā firsta Līvena apakšniekam, abiem ar Līvenu vajadzējis iet uz Narvu pie Judēniča, lai cīnītos pret lieliniekiem, bet Bermonts no tā atteicies un palicis Jelgavā. Jau 25. augustā bermotieši izlaupījuši latviešu komandanturas. Uzbrukumu Latvijas armijai Bermonts iesāka bez kara pieteikšanas, lai gāztu Latvijas Pagaidu valdību. Bermonta karaspēks bijis apbruņots vācu līdzekļiem. Štabā bija ziņas, ka

Niedra Jelgavā ap sevi pulcinājis Latvijas Pagaidu valdības pretiniekus. Bermontieši Rīgā, Maskavas priekšpilsētā, kur atradies latviešu karaspēks, bārstījuši proklamācijas, kurās bijis teikts, ka Latvija nevarot cīnīties pret lielo Krieviju, Latvijas valdība esot lieliniecīska, un lai kareivji pārejot bermontiešu pusē. Uz prokurora jautājumu, vai liecinieks nezina, kādā dienesta pakāpē bijis Bermonts, Bachs atbild, ka viņš pats sevi dēvējis par pulkvedi, bet bijušas ziņas, ka tas neesot nekas cits, kā izbijis kapelmeistars. —

Nākošais liecinieks pulkvedis-leitnants **Rozenšteins,** stāsta, ka mūsu štabā saņemta kāda vācu virsnieka vēstule, adresēta no Jelgavas uz Vāciju baronam Hānam. Tanī teikts, ka igauņi un latvieši gribot noslēgt mieru ar lieliniekiem, kamdēļ cits nekas neatliekot, ka tos pašus aizdzīt pie lieliniekiem. Vācieši izlaupījuši 12 latviešu komandanturas, ari Jelgavas komandanturu un bankas nodaļu. Pēc Jelgavas ieņemšanas mūsu karaspēks atradis kādu grafa Pālena dienas grāmatu, kurā teikts, ka uzbrukt Latvijai nolemts 3. oktobrī (1919. g.). Bermonts kādā savā pavēlē oktobra beigās rakstījis, ka esot radušies ļaudis, kuŗi gribot atdalīt apgabalus no Krievijas, kamdēļ šos ļaudis vajagot sakaut. Angļu pulkvedis Gross rakstījis toreizējam ministru prezidentam Ulmanim, ka «Pašvaldības komitejā» saimniekojot Vankins un Kampe. Niedra rakstījis Bermontam, lai uzņemot dienestā viņa dēlu Kārli. Bermonts cīnījies zem vecās Krievijas trīskrāsainā karoga, viņa pulki nēsājuši vecās cara nozīmes un bez tam vēl melnu krustu.

Bijušais ministru prezidents **K. Ulmanis** stāsta, ka vācu karaspēks zem fon der Golca virspavēlniecības atteicies izvākties, ko viņš bij apņēmies darīt. Šī karaspēka patvērumā nodibinājās Bermonta armija. Kopā ar šo Bermontu Jelgavā strādāja abi apsūdzētie A. Niedra un Vankins. Kad Bermonta karaspēku sakāva, abi apsūdzētie aizbēga kopā ar to uz Vāciju. Uz prokurora jautājumu, kā liecinieks zina, ka apsūdzētie aizbēguši pēc Bermonta izdzīšanas no Jelgavas, liecinieks atbild, ka tad, kad Bermonta armija izdzīta no Kurzemes, tur vairs neatradušies nedz šie kareivji, nedz apsūdzētie. «Pašpārvaldes komitejas» uzdevums, kurā darbojās Vankins un Niedra, kā

apgādības nodaļas vadītājs, bij sagatavot Latviju pievienošanai Krievijai. Tā kā Niedra Latvijas valsti neatzinis, tad devis padomus Bermontam, kā uzturēt viņa armiju, ieteicot iekīlāt Latvijas zemes, mežus un dzelzsceļus, kas agrāk bij skaitījušies par Krievijas valstsīpašumiem. Visu šo projektu nolūks bija radīt apstākļus, lai Bermonts, ja tam izdotos varu sagrābt savās rokās, varētu to ari paturēt. Bermontieši uzbrukuši Latvijai bez formālas kara pieteikšanas. 26. augustā (1919. g.) Rīgā bijusi apspriede, kurā piedalījušies sabiedroto misiju, Judeņiča armijas, Bermonta armijas un Latvijas armijas priekšstāvji, kuri apspriedušies par kopējas cīņas uzsākšanu pret lieliniekiem. Tad runāts, ka Bermonts ar saviem pulkiem ies uz Daugavpili pret lieliniekiem, bet jau pēc četrām dienām pienākusi ziņa, ka Bermonts to nedarīšot.

Uz aizstāvja Krastkalna jautājumu: Vai liecinieks zināj̄is, kādi bija 26. augusta apspriedes rezultati? skan atbilde: «Ja gan! Bermonts atteicās iet pret lieliniekiem...»

Ģenerālis Radziņš stāsta par Bermonta armijas sastāvu. Aizstāvis Krastkalns jautā, vai lieciniekam zināma Koļčaka deklaracija, attiecībā pret jaunām valstīm? Liecinieks zin vairākas tādas, kuras pretrunīgas: kad Koļčakam pašam klājās slikti, viņš deklarēja jaunām valstīm plašākas tiesības, kad klājās labi, tad solījumus ņēma atpakaļ. —

Zigfrīds Meierovics liecina: 3. julijā (1919. g.), Latvija noslēdza pamieru ar vācu okupacijas armiju, pēc kura tai bija jāizvācās divu mēnešu laikā. To apņēmās pildīt ari vācu valdība. Bet vācieši negribēja šo līgumu pildīt. Kurzemē arvien pienāca jaunas krievu gūstekņu nodaļas un Bermonta armija pavairojās. Kad izvākšanās termiņš bija pagājis, tad vācu armija pārdēvējās par krievu brīvprātīgo Rietumu armiju. — 26. augustā sanāca apspriede no Sabiedrotiem, Latvijas valdības un Avalova-Bermonta pārstāvjiem, lai pārrunātu Bermonta nodaļu nosūtīšanu uz lielinieku fronti. Avalovs-Bermonts prasīja, lai laiž viņu pa Latvijas teritoriju.. Tam mūsu priekšstāvji nepiekrita. Bermonts atteicās paklausīt Judeņičam un iet pret lieliniekiem, par ko viņu atcēla no amata. 3. oktobrī sākās mū-

su uzbrukums lieliniekiem. 5. oktobrī vācu sūtniecība aizvācās uz Jelgavu un 8. oktobrī sākās vācu uzbrukums mūsu armijai. Bija jāaptura mūsu lielinieku frontē iesāktā ofensive. 10. oktobrī Bermonts telegrafiski piedāvāja Latvijai pamieru. 16. oktobrī viņš pārmeta Sabiedroto flotes komandantam, ka tie apšaudot krievu armiju, kuŗa cīnoties ar lielinieciskajām Zemitana un Sīmansona bandām pie Rīgas. Pēc Jelgavas atbrīvošanas saņemta no vācu ģenerała Eberharta telegrama, ka viņš uzņemoties virspavēlniecību par Kurzemē esošiem vācu pulkiem. Šo telegramu apstiprinājis ari Vācijas ārlietu ministrs Milers. Pie Jelgavas atbrīvošanas mūsu rokās krita Niedras un Bermonta ārķivi. No atstātiem dokumentiem redzams, ka Niedra sastādījis kādu līguma projektu, Bermonta armijas finansēšaņas projektu, **ieķīlājot Latvijas īpašumus,** piedāvājies Bermontam jaukt Latvijas Pagaidu valdības nodomu slēgt līgumu ar kaimiņu valstīm.

Par Koļčaka deklaraciju, attiecībā uz nacionālo valstu tiesībām, Meierovics nolasa Francijas valdības prasību Kolčakam, kuŗā uzsvērta šo valstu neatkarība, kā ari Koļčaka atbildi, kuŗā neatkarības vietā minēta tikai «autonomija», kuŗas veidu un robežas nosacīšot vēlāk. Nav bijis šaubu, ka ja Koļčaks būtu uzvarējis, tad latviešiem būtu bijis jāapmierinās ar tādu «autonomiju», kāda mums bija priekš kaŗa. —

Agronoms **Mazvērsīts** Bermonta uzbrukuma laikā atradās Jelgavā un bija «Zemgalieša» redaktors. «Latviešu Pašpārvaldes komitejā» Dr. Vankins bijis viens no galvenākiem darbiniekiem. Jelgavā sabiedriskā doma bijusi tāda, ka Niedram neapšaubāmi sakari ar Bermonta štabu un pārvaldi un ka viņš bijis galvenais noteicējs un idejiskais iedvēsmotājs. Niedra ar Vankinu uzaicinājuši viņu ierasties pie tirgotāja Staikmaņa apspriedē, kur Vankins ar slepenu prieku stāstījis, ka pie Rīgas tiltiem esot daudz latviešu apšauti, Daugava esot līķiem pilna un Rīga drīz kritīšot. Niedra piesūtījis rakstu, ka Ulmaņa valdība gāzta, viņa vietā nācis Menders, Latvijas armija sakauta un Rīgā nemieri — ari «Zemgalietim», bet Mazvērsītis tā nav iespiedis. Zvērināts advokats Alberts izteicies, ka **vistuvākais cilvēks Bermontam ir Niedra.**

Ģenerālis Balodis, kā jau pievests, liecina, ka 29. jūnijā Majoros arestēts Niedra ar saviem kabineta locekļiem Vankinu, Kupči, Borkovski. Tad pie viņa ieradies majors Vestenhau-

zens un draudēdams pieprasījis, lai atsvabina apcietinātos. Viņš nosūtījis pulkvedi Silenieku uz Majoriem, kur apcietinātos atsvabināja pret parakstu, ka tie turpmāk nekādu aktivu dalību vairs neņems un netraucēs Pagaidu valdības darbību.

Velāk viņam ticis zināms, ka viņa atsvabinātie Niedra un Vankins darbojās kopā ar Bermontu, kurš gribējis atjaunot agrāko Krieviju.

Tā tad likvidēt Latviju kā neatkarīgu valsti.

Feldmanis Bermonta laikā bijis Jelgavas apgabaltiesas prokurors. 6. oktobrī viņš dabūjis zināt, ka Stefenhagena drukātavā iespiež uzsaukumu pret Latvijas Pagaidu valdību. Otrā dienā šie uzsaukumi jau parādījušies ielās un vakarā nami bijuši izgreznoti cariskās Krievijās karogiem. «Pašpārvaldes komiteju» vadījuši fon Bachs, Vankins un Kampe. Apgabaltiesai piesūtīts rīkojums, spriedumus lasīt ne «Pagaidu valdības vārdā», bet «likuma vārdā». Niedras iespaids bijis liels.

Vāns bijis apgādības nodaļā Jelgavā par darbvedi. Uzbrukumam sākoties ieradušies pārvaldē Rātminders un citi un pārņēmuši noliktavas. Vankins bijis par pārzini. Visi papīri gājuši ar viņa parakstu. Bieži ieradies ari Niedra un kontrolējis grāmatas. Otrā pusē ielai bijušas noliktavas, kurās par pārzini bijis iecelts Niedras brālis Kārlis. Domā, ka Niedra bijis kāds augstāks Bermonta valdības pārstāvis.

Gudže liecina, ka Niedra parakstījis papīrus kā iekšējās apgādības nodaļas vadītājs, kamēr Ratminders rīkojies pa ārējo. Šī nodaļa pastāvējusi pie «Pašpārvaldības komitejas», kur Niedra kopā ar Ratminderi un Lamsdorfu bijuši galvenie noteicēji.

Skolas pārzinis **Obšteins** liecina: Oktobra beigās pavēlēts visiem ierēdņiem reģistrēties «Latviešu pašpārvaldes komitejā», Jaunā ielā 13. Viņš ari tur aizgājis. Redzējis tur A. Niedru **vācu militarā formā.**

Aleksandrovs stāsta, ka pie Bermonta Niedra bijis «Pašpārvaldes komitejas» galvenais cilvēks. Vankins esot bijis «kara ministrs». Tā visi runājuši.

Aizstāvjos šī liecība izsauca smaidu.

Brille, bijušais «Pašpārvaldes komitejas» grāmatvedis, no-

tikumus neatceras un uz tiesas priekšsēdētāja jautājumiem parasti cieš klusu, iepriekšējās liecības apstiprina. Priekšsēdētājs atgādina zvērestu.

Stankem ari atgādina viņa iepriekšējās liecības, ka «Pašpārvaldes komitejai» bijušas valdības funkcijas un ka viņā strādājis Vankins, ko liecinieks apstiprina. Stanke nogājis «Pašpārvaldes komitejā», lai apklausītos pēc kādas ierēdņa vietas savam radiniekam, jo bijis dzirdzējis, ka tur kāda vieta esot svabada. Viņam norādīts uz kādu kungu ar melnu bārzdu, kas sēdējis pie atsevišķa galda: tas esot Niedra. Niedra strupi atbildējis, ka vietas nav.

Niedra paskaidro, ka viņam tajā laikā bārzdas tikpat kā nebijis.

Vinše, kas Bermonta laikā Jelgavā strādājis «Pašpārvaldes komitejas» kanclejā pie Vankina, liecina, ka Vankins vadījis saimniecisko un administrativo nodaļu, fon Bachs finansielo. Vinšem ar jaunkundzi bijusi maza istabiņa, bet Niedra sēdējis sevišķā «Niedras kabinetā». Niedra nācis no rītiem, kad citu kalpotāju vēl nebijis. Liecinieks pārliecināts, ka Niedra izvairījies no latviešiem, ņemot vērā to, ka viņš devis solījumu Baložam, ka nerīkosies pret Pagaidu valdību. Mācītājs Kupče izteicies, ka viņš, Kupče, esot viens no tiem, kuŗus Latvijas valdība nolādējusi (pārējie Niedra, Vankins, fon Bachs, Kampe). Vinše skaita Niedru par komitejas galveno darbinieku. Par Niedras dalību apspriedēs saņēmis ziņas no citām personām.

Noskaidrojās, ka «Pašpārvaldes komiteja» uzņēmās pa daļai likvidēto Pagaidu valdības iestāžu funkcijas un uzdevumus saimnieciskā un administrativā laukā.

Blumberģe, kuŗas tēva mājā Jelgavā dzīvojis A. Niedra, liecina, ka pie Niedras bieži ieradušies smalki kungi», kuŗi tur ilgi sēdējuši un apspriedušies. Niedras brālis Kārlis tikmēr staigājis pa dārzu. **Niedras dēls staigājis krievu formā un ticis cīņās pret Latvijas armiju ievainots.** Viņa Niedram lūgusi vietu, tas atbildējis, **ka drīz būšot Jelgavas gubernators** un tad vietu dabūšot. —

Blumberģis, bijušais valstszemju inspektors, liecina, ka Jelgavas latviešu sabiedrība uzskatījusi Niedru ar viņa piekritējiem par nodevējiem un no citiem norobežojušies. Viņš atce-

ras Niedras un Vankina vārdus Jelgavas sabiedrisko darbinieku apspriedē par kara novēršanu starp Bermontu un Ulmaņa valdību, ka viņi Rīgas valdību neatzīstot.

Lapsa strādājis «Pašpārvaldes komitejā». Niedra revidējis grāmatas un reiz brīdinājis, ka būšot slikti, jo esot atradis nepareizības. No Niedras uzstāšanās bijis redzams, ka viņš sevi uzskata par noteicēju.

Stēgmanis stāsta, ka Alberts nācis revidēt valstskases nodaļu. Ari viņš pārliecināts par Niedras ievērojamo svaru «Pašpārvaldes komitejā». Vankinam tādas nozīmes nebijis. Atņemot lieciniekam kasi, viņu apdraudējuši ar ieročiem.

Dālbergs, kā Pagaidu valdības ierēdnis (apgādības ministrijas) pārzinājis noliktavas un «Sarkanā krusta» namu. Niedra ar Vankinu un citiem bijuši ieradušies pārņemt «Sarkanā krusta» telpas un noliktavas. Niedra bijis galvenais rīkotājs. Tikai amerikaņu iejaukšanās paglābuši namu no rekvizicijas, kurā atradās smagi ievainoti Latvijas armijas karavīri. Tāpat kā Niedram liels gods parādīts ari Vankinam. Kad viņus pieņēmis Jelgavas gubernators, tad kalpotāji piecēlušies kājās.

Brūmelis piedalījies sapulcē, kurā Niedra ar Vankinu stāstījuši, ka Pagaidu valdība ilgi nepastāvēšot, Ulmanis gāzts, tā vietā esot Menders u. t. t. Latvieši, izņemot tos, kas darbojušies «Pašpārvaldes komitejā», uz visu lietu skatījušies kā uz noziedzīgu un Bermontu turējuši par avanturistu.

Braunfelds stāsta, ka līdztekus, blakus latviešu policijai, darbojusies Bermonta policija un izlūkošanas nodaļa. «Pašpārvaldes komiteja» bijusi tikai izkārtne, lai rādītu, ka ari latviešiem ir noteikšana valdībā.

Liepiņu, bijušo Jelgavas kriminalpolicijas ierēdni, nopratina kā pēdējo pirmā tiesas dienā. Neko jaunu viņš nesniedz. —

Tiesas otrā dienā (3. decembrī, 1924. g.) tiesas sēdi atklāj pulksten 11 priekšpusdienas. Priekšsēdētājs uzstāda Niedram vairākus jautājumus un uzrāda dažus dokumentus, starp citu ari kādu vēstuli, kurā viņš rakstījis, ka Latvija gribot slēgt mieru ar lieliniekiem, bet viņš, Niedra, tam strādājot pretim. Uz tiesas priekšsēdētāja jautājumu, **kamdēļ Niedra kārojis izliet jaunas latviešu asinis,** Niedra atbild, **ka neticējis ka Latvija, kā pilsoniska valsts var pastāvēt blakus lieliniekiem. Viņš, Niedra domājis, ka par neatkarīgu Latviju esot pāragri spriest,** kamēr

Krievijā valda lielinieki. — Vēstulē tālāk teikts, ka Niedra izstrādājis projektu par Bermonta armijas finansēšanu. Niedra par šo jautājumu izrunājās plaši. **Vācieši devuši naudu, tamdēļ vajadzējis noskaidrot, kā viņiem par to dot.**

Niedra bijis arī Berlīnē, kur vedis sarunas gan ar Gučkovu, monarķistiem, baltiem un citiem. Bermonts politiskā dzīvē nekādu lomu nespēlējis, bet bijis kā «nevainīgs bērns». Berlīnē valdījuši divi virzieni: baltu un krievu monarchistu. Bermonts bijis tikai izkārtne. Uz priekšsēdētāja jautājumu, kas slēpies aiz šīs izkārtnes, Niedra noteiktu atbildi nedod. Viss bijis tikai «tapšanas stadijā», tomēr uzsver, ka viņš rīkojies tā, lai viss notiktu pēc viņa, Niedras, gribas. Niedra liedzas, ka proklamaciju «Latvju tautai» viņš būtu sastādījis, kaut gan iepriekšējā izmeklēšanā pats uzrakstījis: «Atrodu daudzus teikumus, kurus esmu rakstījis, bet par visu proklamaciju varēšu teikt tikai tad, ja redzēšu bruljonu.» Tagad Niedra stāsta, ka viņš uzrakstījis kādu citu «labu» proklamaciju, bet proklamacijā «Latvju tautai» daži teikumi atgādinot viņa stilu tamdēļ, ka tos uzsaukuma sarakstītāji laikam izņēmuši no viņa sastādītās. Par savu darbību Jelgavā Niedra izsakās, ka bijis apmēram tāds, kā «Pašpārvaldes komitejas» kanclejas priekšnieks. Viņa pienākums bijis ienākušos rakstus izskatīt un sadalīt pa nodaļām. Priekšsēdētājs uzrāda vēl kādu Niedras rakstītu līguma projekta uzmetumu, ar kādu «kara politisko padomi Berlīnē» («vojenno političeskij sovet v Berlīnē») u. c. dokumentus. «Savos paskaidrojumos par viņiem Niedra bieži tā apjūk, ka paliek nervozi ari viņa aizstāvji» («Latvis» Nr. 961., 4. dec. 1924. g. un «Brīvā Zeme» 276. num., 4. dec. 1924. g.),

Pēc tam atkal turpina liecinieku nopratināšanu.

Minuts, bijis policijas darbinieks Jelgavā, pastāsta, ka ierēdņiem, kuri negribējuši kalpot Bermontam, draudēts ar nodošana lauku kara tiesai.

Razovskis, Pagaidu valdības policijas darbinieks, liecina, ka Niedra darbojies «Pašpārvaldes komitejā», pat centies to maskot. Bermonta rīkojumu izpildītāja bija tieši «Pašpārval-

des komiteja». Ari Razovskis stāsta, ka bijis jāstrādā Bermonta dienestā, citādi arestētu. Īsi priekš Bermonta uzbrukuma, kāds vācu virsnieks rādījis viņam Bermonta štaba uzsaukumus, kur bijis rakstīts, ka uzbrukums Rīgai drīz sāksies. Ari Virgoličs (Lietuvā) uzaicināts piedalīties šinī operacijā. Sakarā ar uzbrukumu nodibināta «Pašpārvaldes komiteja». Liecinieks stāsta ari par politiskām sarunām, kuras vedis Niedra Jelgavā. Niedra paceļas un saka, ka politiskas sarunas viņš vedis neesot, bet gan pusdienojis «ar draugiem par naudu svešā familijā».

V. Beķers, bijušais izlūku nodaļas priekšnieks, liecina, ka Vankina un Avalova-Bermonta proklamacijām nav bijuši panākumi tikai tāpēc, ka Latvijas armijā valdījis mošs nacionāls gars. Armiju ar savām proklamacijām Niedra tikai sacēlis pret sevi. Armija bijusi pārliecināta, ka Niedra turpina Cēsu lietu. Proklamacijās kareivji uzaicināti nolikt ieročus. Baloža brigadē bijis skaidri zināms, ka Bermonta politika ir ari Niedras politika.

P. Oliņš, ārlietu ministrijas rietumu nodaļas vadītājs, stāsta, ka viņš toreiz strādājis kā tulks angļu misijā un bijis klāt pie daudzām svarīgām apspriedēm. Pagaidu valdības uzdevumā viņš ari vedis sarunas ar vācu sestā rezerves korpusa štabu Jelgavā. Jau 1919. g. augusta mēneša sākumā noskaidrojies, ka sestais rezerves korpuss, kuŗa priekšgalā stāvēja ģenerališ fon der Golcs, izvākties nedomā. Attiecībā uz šo sesto rezerves korpusu, Oliņš savus novērojumus sadala divos posmos, pēc šī korpusa nodoma realizēšanas veida. Sākumā Golcs domāja, ka tam izdosies uzsākt ar savu korpusu kaŗa gājienu pret «lieliniekiem», zem vācu karoga, kā krievu sabiedroto kaŗaspēkam. Kad tas neizdevās, tad Golcs tomēr sava nodoma neatmeta un nolēma to realizēt zem krievu kaŗaspēka maskas. Sestā rezerves korpusa daļas tāpēc pārgāja Bermonta rīcībā. Pāreju organizēja Golcs, kuŗš sākumā ari vadīja Bermonta uzbrukumu. Pēc šādas ārējas pārveidības viņi savu armiju dēvēja ne kā Vācijas, bet kā Krievijas rietumarmiju. — Bermontieši nemaz neslēpuši savus planus, atjaunot bijušo Krieviju un bijušo Vāciju. Pazīstamo dziesmu «Deutschland, Deutschland über alles» («Vācija, Vācija pār visu!») bermontieši pārtaisījuši un dziedājuši «Deutschland-Russland über alles» («Vācija-Krievija pār visu!»). Bermontieši sajutušies un sevi

uzlūkojuši it kā par «Vallenšteina nometni». — Šis korpuss bija abos posmos mūsu valstij un neatkarībai naidīgs spēks. Zinot Bermonta patiesos nolūkus, daži krievu virsnieki atteikušies iet pret Rīgu.

Tā Oliņš. Pat daži krievu virsnieki atteicas iet pret Rīgu, tik Niedra, Vankins, Seskovs, Alberts, Ratminders, Kampe, Zakītis (Sakkit) un vēl citi latvieši ne, tie atbalsta Golcu-Bermontu, kuŗi arvien ir bijuši naidīgi Latvijai un kuŗu mērķis ir bijis iznīcināt neatkarīgo Latviju!

Zvērināts advokats **J. Ansberģis,** kuŗš pats ir gājis kopā ar Golcu, liecina, ka viņš 8. oktobrī (1919. g.) aizgājis uz Āgenskalnu, bet atpakaļ vairs nav ticis, kāpēc apmeties pie sava studiju biedra Dr. Kobiļinska. Drīz sācies pietrūkt uztura, malkas un ūdens. Nodibinājusies vietējo iedzīvotāju divpadsmit vīru liela komiteja un ari Ansberģis iestājies tajā. Vildenberga ādas farbika uzņēmusies ūdeni apgādāt, ja komiteja gādāšot naudu, ko atalgot strādniekus, smēreļļu mašinām. Tā kā naudas nebijis, tad Ansberģis braucis uz Jelgavu pie Niedras. Raiens un grafs Pālens automobilī nogādājuši Ansberģi atpakaļ uz Āgenskalnu, pie kam Raiens solījis apgādāt maizi no Rīgas, lai komandants Homutovs to izdalītu iedzīvotājiem. Šādās vajadzībās J. Ansberģis ceļojis v a i r ā k a s r e i z e s uz Jelgavu. Pēdējo reiz viņš (11. nov.) no Jelgavas ar vilcienu ticis tikai līdz Olainei. Tur pateikts, ka fronte pārrauta un lai ejot kājām uz Rīgu vai braucot atpakaļ. Tā kā bijis auksts, tad Ansberģis braucis atpakaļ uz Jelgavu un 15. novembrī (1919. g.) aizbraucis uz Vāciju. Pēc līdzekļiem Ansberģis griezies pie «Pašpārvaldes komitejas». Niedra teicis, ka viņš komitejā amatus neieņemot, bet strādājot kā algots darbinieks. Ēļļas pirkšanai Ansberģim izsnieguši 5000 markas no Latvijas Pagaidu valdības naudas. Ansberģi Niedra aicinājis uz Jelgavu jau priekš bermontiādes sākšanās, ziņodams, ka «sākšoties rīcība». Ansberģis prasījis padomu Fr. Veinberģim, kuŗš ieteicis nebraukt, jo varot iet «kāda plinte valā».

Dārznieks, bijušais Jelgavas policijas priekšnieks, 1919. g. organizējis Jelgavā Pagaidu valdības iestādes. No sākuma vāci devuši aizsargiem un milicijai patronas, bet junijā sākuši izturēties naidīgi, vēlāk aplaupījuši latviešu komandanturu un oktobŗa sākumā latviešu komandanturas zaldātiem pat vilkuši nost zābakus, tā kā mūsu komandantura bijusi spiesta atstāt

Jelgavu. Dārznieku vāci atstādinājuši no amata un atņēmuši naudas sumas, uzrādot Jelgavas ģeneralgubernatora pavēli. Pēc uzbrukuma Rīgai likvidēja Pagaidu valdības iestādes. Par Niedru var teikt tik to, ka viņam ienākušas aģenturas ziņas, ka Niedra ir Bermonta padomnieks.

Zemitans liecina, ka vācu naidīgās attiecības pret latviešu karaspēku sākušās jau tūliņ pēc vācu iziešanas no Rīgas. Viņš neatminās tādu gadījumu, kad Bermonts būtu kādreiz bijis labvēlīgi noskaņots pret Latviju.

Spr. Paegle, bijušais tirdzniecības un rūpniecības ministrs, stāsta, ka Niedra, Vankins u. c. kalpodami ienaidniekam, ar varu spieduši zemkopjus pievest produktus Bermontam un uzspieduši Bermonta naudu. Apsūdzētie, Niedra un Vankins, pašā Latvijas valsts sākumā rīkojušies naidīgi pret Latviju. Bermonta laikā latvju tauta kā viens vīrs stājās pret to. Nāca smagas ziņas, par «Pašpārvaldes komiteju» Jelgavā, kura strādājot kopā ar «rietumu armiju», dibinājusi apgādes nodaļas, ņēmuši nodokļus, uzspieduši Avalova-Bermonta naudu, rakstījuši uzsaukumus, par kuru autoru minēja Niedru. —

Prūšu junkuru un krievu reakcionaru nodomi bijuši samīdīt jaunās valstis un doties uz Maskavu, restaurēt nedalāmo Krieviju. Šinī reakcijas gājienā, par nožēlošanu, esot piedalījušies ari Niedra un citi. Niedra esot bijis netikvien sazvērnieku līdzsabiedrotais, bet ari pats meklējis jaunus sabiedrotos. Tā Niedra braucis uz Vāciju un Klaipēdu, organizēt papildu spēkus Pagaidu valdības un Tautas padomes gāšanai. Klaipēdā Niedra griezies pie Lietuvas valdības priekšstāvja lietuvju varoņa Simonaiša (Simonaitis) ar priekšlikumu, lai Lietuvas armija iet palīgā bermontiešiem cīņā pret mūsu armiju, lai gāztu Pagaidu valdību. Par šo palīdzību Niedra solījis, ka pēc Bermonta uzvaras tas iešot palīlīgā Lietuvai karā pret Poliju, lai atgūtu Viļņu. (Niedra nobāl, publika sakustās.) Niedra esot tautas nodevējs.

Šī Niedras saruna ar Simonaiti notikusi tai laikā, kad bermontieši atradušies Kurzemē.

Liecinieki nopratināti. Nolasa neieradušos un mirušo liecinieku agrākos izteikumus.

Barons **Osten-Sakens** liecina par saņemto rīkojumu lietot formulas «Pagaidu valdības vārdā» citu: «likuma vārdā». —

Ģeneralis Sīmansons liecina, ka 26. augustā 1919. gadā Rīgā bijusi Latvijas, Lietuvas, Igaunijas un Judeņiča armijas pārstāvju apspriede par komunistu kopēju apkarošanu. Aicināti bijuši ari Bermonta armijas pārstāvji. Bermonts pieprasījis ierādīt viņam fronti Vidzemē, ko Sīmansons noraidījis un licis priekšā Bermontu pārcelt uz Judeņiča fronti, ko Bermonts nav darījis.

Raksturīga ir **Fr. Veinberģa** izmeklēšanā dotā liecība. Ansberģis Veinberģam stāstījis, ka Niedra aicinot viņu uz Jelgavu, jo drīz sākšoties «rīcība». Veinberģis ieteicis Ansberģim to nedarīt, bet tas tomēr aizbraucis. Uz izmeklēšanas tiesneša jautājumu, kādās domās Veinberģis ir par Niedru, Veinberģis atbildējis: «M a n i u z s k a t i i r t i e, k a v i ņ š i r n e s p ē j ī g s p o l i t i ķ i s». —

Liecībā, kuŗu Fr. Veinberģis devis Satversmes Sapulces valsts nodevēju lietu izmeklēšanas komisijai, V e i n b e r ģ i s a p z ī m ē j i s N i e d r u p a r **nespējīgu un šaubīgu pilsoni.**—

Pārtrauc sēdi uz $1^1/_2$ stundām.

Vakara sēdi 3. decembrī (1919. g.) atklāj plkst. 6 pēcpusdienas. Zāle pārpildīta līdz pēdējai vietiņai. Novietoti pat papildu sēdekļi. Lielā skaitā ieradušies tiesu un sabiedriskie darbinieki. Daudz ari armijas virsnieku, brīvības cīņu dalībnieku, kuŗi salauza Bermonta varu. Atskan zvans. Zālē dziļš klusums. Gaida priekšsēdētāja svinīgo «Vārds prokuroram», bet tas vēl uzstāda Niedram dažus jautājumus par dažiem dokumentiem. Prokurors paziņo, ka tiesas izmeklēšanā atklājušies jauni fakti, jauni motivi un tāpēc lūdz nozieguma kvalificēšanā pielietot vēl soda likuma 100. pantu.

Tiesas priekšsēdētājs Bergtāls pasludina izmeklēšanu par slēgtu un dod vārdu prokuroram. Prokurora biedrs Jansons iesāk savu apvainošanas runu ar īsu Bermontiādes izcelšanās pārskatu. Pēc vācu armijas sakaušanas pie Cēsīm un atiešanas uz Jelgavu vēl neizbeidzās Latvijai uzliktie pārbaudījumi. Vācu karaspēks neatstāja vis Latviju, bet sāka grupēties Jelgavā, kur viņam pievienojās krievu gūstekņi, kas nāca no Vācijas. Noorganizēto armiju apgādāja vācu intendantura, tā gāja zem

sava atsevišķa karoga, tā uzskatāma kā ārvalsts armija, kas operēja pret Latviju. Nav neviena momenta, kad Bermonts būtu bijis draudzīgs Latvijai, Bermonta attiecības pret Latviju bija, bez šaubām, naidīgas, pretēji Niedras apgalvojumiem. Niedru, Vankinu un kompaniju ģenerālis Balodis arestēja Majoros. Viņus atsvabināja tik uz vācu majora Vestenhauzena pieprasījumu, baidīdamies no ķīlnieku apcietināšanas. Viņus atsvabināja tad, kad tie deva parakstu, ka turpmāk vairs nestrādās pret Latviju un Pagaidu valdību. Bet tie tūliņ pārgāja tur, kur gatavoja Latvijai «autonomiju» zem Krievijas sceptera. Tur viņi ņēma visaktīvāko dalību Pālena vadītā «Padomē» un «Pašpārvaldes komitejā». Vankina vaina ir neapšaubāmi pierādīta ar dokumentiem un Vankina parakstiem. Vankins te piedalās oficiali un šo faktu ari nemaz nenoliedz, atrod to par iespējamu, lai gan šī darbība ir vērsta pret Latvijas neatkarību un Pagaidu valdību. Niedra nav bijis vienīgi algots darbinieks, kā viņš to apgalvo, visi liecinieki runā, ka viņš bijis šīs lietas iedvēsmotājs. Bermonts viņam uzticējies un pat padevies viņa iespaidam, kā pats Niedra to liecina. Niedra iesniedzis līguma projektu politiskos jautājumos. Abi apsūdzētie ir pabalstījuši Latvijai naidīgu armiju ar svarīgiem norādījiem, kas izpaužās ari ārējās pazīmēs, piem., pieņemšanā pie vācu kara gubernatora Šneidera, kur tiem parādīts militarisks gods. Ar uzsaukumu «Latvju tautai», kuŗu parakstījis Vankins, mūsu karaspēks ticis musināts nolikt ieročus. Vankins izmeklēšanā liecināja, ka šo uzsaukumu sastādījis Niedra. Vankina liecībaspārlabojumam nav piedodama nopietna ticamība. Uztura spēkā ari S. L. 108. p. 2. d. 1. p. un prasa abiem apsūdzētiem augstāko sodu.

Aizstāvis zv. adv. **Krastkalns** iesāk savu aizstāvēšanas runu, aizrādīdams, ka sabiedrība esot sašķēlusies divos lēģeros: vieni saucot: «sit viņu krustā». Otri sašutuši, redzot Niedru uz apsūdzēto sola. Niedras lieta nav vienkārša lieta. Politiskām kaislībām te neesot vietas. Niedra ir viens no tiem, kas uz tē-

vijas altara kaisījis «dažu skaistu ziedu». Vai tiešām viņam ir vieta uz apsūdzēto sola?! Nevar pagātnes apstākļus piemērot tagadnes apstākļiem. Tad, kad Latvijai draudēja briesmas no visām pusēm un kad visā Krievijā valdīja chaoss, tad taisīt kaut kādus planus un cerēt uz kaut kādiem vismazākiem ieguvumiem no nākošās Krievijas nebija grēks. Mums vismaz bija palikusi cerība «uz autonomiju», ja notikumi atrisinātos tā, kā to cerēja Kolčaks, Judeničs un daudzi citi. Prokurors lielu vērību piegriezis uzsaukumam «Latvju tautai». Bet pierādījumu neesot. Kur esot proklamacijas oriģinals? Viņa neesot, bet esot gan dokumenti, kuŗos Niedra uzstājās pret latviešu mobilizaciju un pret rekvizicijām. Niedras apsūdzībā neesot ne mazākā juridiskā pamata. Lūdz Niedru attaisnot.

Otrs Niedras aizstāvis zv. adv. palīgs V a n a g s norāda, ka Latvijai bijis daudz saimnieku. Sabiedrotie saimniekojuši neaprobežoti, bet vēl saimniekojuši ari vāci un krievi un katrs vilcis uz savu pusi. Niedra nokļuvis tur, kur saimniekojuši vāci un krievi. — Kas bija Niedra Jelgavā? Pavisam mazs vīriņš. Esot dzīvojis ar brāli un dēlu vienā istabiņā un ķēķī. Vēl pats Niedra esot gājis pēc piena. Vai tāds esot varējis būt Bermonta labā roka? Neviens liecinieks nav varējis dot noteiktus faktus. Ari izziņu vadītāji nav atraduši neviena fakta, kur Niedra būtu kautkur aktivi piedalījies. Viņa vienīgā nodarbošanās bijusi «Pašpārvaldes komitejā», kur tas strādājis, kā algots darbinieks-ierēdnis. Neviens nav noteikti pierādījis, ka Niedra ņēmis aktivu dalību Bermonta plana realizēšanā. Viss apvainojums pamatojās tik uz baumām un nostāstiem. Fr. V e i n b e r ģ i s teicis, ka N i e d r a esot s l i k t s p o l i t i ķ i s. Tas taisnība. Viņš domājis tikai par lieliniekiem. Aizstāvis neatrod apsūdzībai pamata un lūdz tiesu Niedru attaisnot.

Zv. adv. **Rūsis** aizstāvēdams Dr. Vankinu iztirzā vispirms 108. panta juridisko pusi un atrod, ka visi šī panta punkti nekādā ziņā nevar tikt attiecināti uz Vankinu. Pārejot pie pašiem faktiem aizstāvis attēlo toreizējo starptautisko stāvokli un apzīmē šo stāvokli par ļoti nenoteiktu un ļoti maz apsološu priekš Latvijas neatkarības. 1919. gads bijis liktenīgs. Sabiedrotie atzinuši Kolčaku. Tādā stāvoklī, kad Kolčaks bij atzīts par visas Krievijas «verhovņij pravitelj» («augstāko valdoni»), kad Latvija vēl ne no viena nebija atzīta, nav nekāds brīnums, ka varēja rasties domas par minimālo programu, t. i. tik par Latvijas

«autonomiju». Latvijai taču neesot bijis iespējams karot pret visu lielo Krieviju, kurai Koļčaku jau Sabiedrotie atzinuši par valdnieku. Tiesa, varējuši ari būt pārdrošnieki, bet varējuši ari būt mazdūšnieki. Vankins bijis viens no tādiem mazdūšniekiem, pret kuru tagad nepamatoti vērsti tik smagi apvainojumi. Zv. adv. Rūsis lūdz Vankinu attaisnot.

Pēc aizstāvju runām tiesa pulkst. 8 vakarā (3. dec. 1924. g.) pasludina sēdes pārtraukumu.

Sēdi atklāj otrā dienā (4. dec. pulksten $^1/_2$11 dienā). Viņa sākās ar prokurora biedra Jansona atbildi. Aizstāvji aizrādot, ka proklamacijā «Latviešu tautai» neesot noziedzīga satura, bet nevarot taču ignorēt to vietu, kurā Latvijas armijas karavīri uzaicināti ienaidnieka pusē. 108. pantā paredzētais noziegums tāpēc uzsaukumā konstatējams. Neesot ari pareizi, ka bijušās Krievijas valsts īpašumu jautājums nebijis vēl juridiski noskaidrots. Jau ar 18. novembra 1918. gada aktu tie pārgājuši Latvijas valsts īpašumā. Visa Bermonta avantura sadalāma divās daļās.

No tā laika, kad bermontiešus Koļčaks Bermonta nepaklausības dēļ izslēdza no savas armijas, uz viņiem jāskatās kā uz dumpiniekiem un iekšējiem ienaidniekiem. No šī laika Niedras un Vankina darbība, kuras mērķis bijis Latvijas valsts augstāko organu gāšana ar varas līdzekļiem, saistās ari ar sodu likumu 100. pantu.

Zv. adv. Krastkalns atbild prokuroram, ka apsūdzības materiali esot apšaubāmi. Spr. Paegle turējis apsūdzības runu, bet nekādu liecību. Krastkalns pretojas 100. panta piemērošanai. Tiesā nav radušies nekādi jauni fakti, kas attaisnotu šī panta piemērošanu.

Prokurors apsūdzību dibinot ne uz faktiem, bet uz baumām, politiskiem putekļiem, varbūtībām un tāpēc izraujot tiesai katru pamatu zem kājām. Prokurora noziedzības kvalifikacija neizturot nekādu juridisku kritiku. Uz varbūtībām nevarot taisīt tiesas spriedumu.

Zv. adv. Rūsis aizrāda, ka neesot nemaz tiesā noskaidrots, kad Koļčaks izsludinājis Bermontu par nodevēju. Ar Bermontu tomēr rēķinājušies sabiedrotie un Jelgavā uzturējuši pat savu misiju. Par 100. panta piemērošanu nemaz nevarot būt runa, jo ko tad esot gribējuši gāzt apsūdzētie; viņi nemaz

neesot to domājuši, bet tik darbojušies komitejā, kuŗas kompetencē bijusi vienīgi iekšējās kārtības uzturēšana. Nevarot ari piemērot 108. pantu, jo ja par pamatu apsūdzībai ņemot uzsaukumu «Latviešu tautai», tad varot būt tik runa par 129. panta piemērošanu. Lūdzu tiesu nepiemērot ne 100. nedz 108. pantu, bet apsūdzētos attaisnot.

Pēc tam tiesa dod Niedram pēdējo vārdu.

Savu runu Niedra sāk ar aizrādījumu, ka «ja viņš šai brīdī raizētos par to, ko spriedīs» tiesa, tad nemaz neņemtu pēdējo vārdu, jo lietas juridisko pusi jau esot pamatīgi noskaidrojuši viņa draugi un aizstāvji. Bet viņš tik gaŗāmejot gribot apstāties pie viena momenta prokurora runā: prokurors esot atzīmējis, ka Bermonts pat no Kolčaka pasludināts par dumpinieku. Bet prokurors neesot ievērojis datumu, k a d tas noticis, kā ari neesot griezis vērību uz to, kad sākusies «Pašvaldības komitejas» darbība. Tā esot paviršība.

Tiesas priekšsēdētājs Niedram atgādina, ka tādus izteicienus nevarot lietot. Niedra apraujas un pēc brīdiņa turpina, ka viņš nebūšot runāt ari par spriedumu, kuŗu viņš gaidot no tiesas. Šis spriedums, ja viņš būšot nelabvēlīgs, būšot, varbūt, ari viņa nāves spriedums, jo viņa veselība tad neizturēšot. Viņš, Niedra, esot nevesels. Bet nāve neesot tas ļaunākais. Nāve var attiekties tik uz viņu personīgi, bet esot vēl kaut kas ļaunāks par nāvi, un tas esot goda zaudējums, ja viņu atzītu par vainīgu. Tad zaudētu godu nevien viņš pats, bet visa viņa cilts. Tad Niedra sāk raksturot Bermonta planus, darbību un toreizējo stāvokli. Toreiz Latvijā esot cīnījušies divi spēki: Golcs, kuŗš sapņojis par Vācijas un Krievijas atjaunošanu un sabiedrotie, kuŗi negribēja pielaist Vācijas atdzimšanu. Bet sabiedrotiem ari gribējās atjaunot Krieviju, lai viņu izmantotu un tāpēc sabiedrotie ilgi nevarēja nosvērties par to, vai kaŗa gājienā pret lieliniekiem ņemt palīgā vācus vai nē. Sabiedrotie beidzot tad, kad Bermonts jau stāvēja pie Rīgas, nosvērās pret vāciem. Bet zem Bermonta atradās Līvena krievu kaŗaspēks, kuŗam Pagaidu valdība bija atļāvusi formēties Latvijā un kuŗš cīnījās kopā ar latvjiem. Šiem pulkiem Sabiedrotie esot atļāvuši iet uz Krieviju, vāciem ne. Bet nu izcēlās jautājums, vai pāriet pie Judeņiča, kuŗu apgādāja angļi, bet kuŗi nedeva dzīva spēka un uz kuŗiem vispār ticības bija maz, vai

turēties pie Vācijas, kuŗa bija tuvāka un solīja netik apgādību, bet ari dzīvu spēku. Un te nu Niedra pūlējies kā nebūt izdabūt Bermontam iespējamību sākt kaŗa gājienu pret lieliniekiem un virzīt viņu uz Daugavpili un tāpēc mēģinājis atsvabināt Bermonta armiju no Vācijas aizbildniecības, lai tad Sabiedrotie šo armiju, kā patstāvīgu atļautu virzīt uz priekšu. Okupacijas joslā nebija nekādas varas, kas pārzinātu vietējo dzīvi. Nevarēja apstādināt skolas apgādību u. t. t. un tāpēc bija jārada «Pašpārvaldes komiteja». Pie šīs lielās proceses rašanās esot vainīga politika. Tiesā viņa neesot izpaudusies, bet iepriekšējā izmeklēšanā gan. Niedra grib pievest dažus piemērus, bet tad priekšsēdētājs viņam noliedz runāt par politiku tiesā. Niedra mazu brītiņu kaut ko pārdomā, bet tad, it kā apvainojies, apraŭj savu runu: «es ticu, ka neatkarīgā tiesa, kuŗa savus lēmumus taisa suverenas tautas vārdā un kuŗa ir neatkarīgas Latvijas pirmdzimtā meita, netaps par netīro politisko trauku mazgātāju» un lēnām, mazliet atmetis ar roku, nosēstas.

Tad pēdējo vārdu tiesa dod Vankinam. Viņš tikai lūdz nepiemērot viņam 100. un 108. pantus un attaisnot. Tiesa aiziet uzstādīt jautājumus. Pēc $3^1/_2$ stundas ilgas apspriedes tiek pasludināti uzstādītie jautājumi, kuŗi īsumā skan šā: Vai apsūdzētais Niedra vainīgs, ka apzinīgi un ar nolūku gribējis gāzt pastāvošo valdību un augstākās valsts iestādes, piedalījies naidīgās varas pusē un devis viņai vajadzīgos padomus un aizrādījumus? Attiecībā uz Vankinu jautājums ir vēl papildināts: Vai Vankins vainīgs, ka parakstījis uzsaukumu «Latviešu tautai» un sniedzis vērtīgu pabalstu padomu veidā ienaidniekam?

Tiesas spriedums skan: Andrievs Niedra attaisnots, bet Teodors Vankins notiesāts uz 6 gadiem cietoksnī, piemērojot amnestiju uz 3 gadiem cietoksnī.

Tāds ir Rīgas Apgabaltiesas spriedums. Tiesa, kas šā sprieda, sastāvēja, kā redzējām, no Bergtāla, kā priekšsēdētāja un Ļutova un Mintāla, kā locekļiem. Prokurora pienākumu izpildīja — Jansons.

Pie mums, neskatoties uz to, ka mēs dzīvojam apvienotas Latvijas demokratiskā republikā, tiesas spriedumu, kā daži apgalvo, nedrīkstot kritizēt. Vai tiešām tā? Ja tā, tad tāds aizlieguma pants steidzami vien būtu atceļams, kā nesavienojams ar brīvvalsts un latviešu tautas garu. Latvietis kri-

tiski izturas preţ visu, pat pašu dievu un viņa darbus mūsu senči kritizē:

«Kam dieviņi tā darīji,
Citam labi, citam slikti?
Citam devi zelta naudu,
Citam spieķi rociņā.
Līdzi, dieviņ, i līdzina,
Pa zemīti staigādams,
Neliec vaļas bagātam
Mīt nabagu kājiņām.
Nabadziņam taisnībiņa
Vēja mātes šūpulī» u. t. t.

Vai pasaule laba vai slikta, vai dievs viņu labi vai slikti iekārtojis, par to ir sarakstītas daudzas un biezas grāmatas, kurās viss kritiski apskatīts. Un tik tiesas spriedums lai būtu nekritizējams? Jau vienas tiesas sprieduma pārsūdzība uz otru tiesu ir tiesas sprieduma kritizēšana. Nav pasaulē nekā tik absoluta, tik patiesa, taisna un nemaldīga, ka nevarētu kritizēt. Ja kritika apklustu — nebūtu progresa. Cik bieži tiesas savos spriedumos maldījušās! Cik nevainīgu uz nāvi notiesājušas un cik nāvi pelnījušu noziedznieku attaisnojušas!

Tiesa nav absoluti nemaldīga. To rāda viņas dažādie spriedumi. Viena tiesa atceļ nereti otras tiesas spriedumu. Vesels cilvēka prāts nemaz nevar atsacīties no kritizēšanas. Viņš visu cenšas izprast, par visu pats spriest. Pēc savas būtības viņš citādi nemaz ar' nevar. Visās kulturas valstīs tāpēc kritizē tiesas spriedumus. Un Latvijā, ja viņa grib būt kulturas valsts, tas nevar būt citādi. Francijā pēc 1870. gada, kad tiesneši turpināja spriest monarchistiskā garā, tos vienkārši atcēla un viņu vietā iecēla citus, kas jaunajā republikā sprieda republikanisku tiesu un republikānisku taisnību. Monarchistiski likumi un monarchistiska tiesa un taisnība vairs neder republikā. Franči tāpēc monarchistiskās tiesas un taisnības vietā ieveda republikanisko.

Mums demokratiskā republikā vēl ir spēkā cāra Krievijā izdotie likumi. Kas absolutā Krievijā derēja, nevar noderēt Latvijas republikā latviešu tautai. Tautas dvēselei jāizpaužas ari viņas likumos. Latviešu tautas dvēsele ļoti stipri izšķiras no krievu tautas dvēseles. Šai latvju tautas dvēseles

īpatnībai jāparādās ari viņas likumos. Mūsu valsts pastāv jau vairāk kā pieci gadi. Ir pats pēdējais laiks, — radīt īpašu, īpatnēju latviešu likumu kodeksu. Latviešu brīvvalsts brīvus un taisnus likumus, kas izniruši iz latvju tautas dvēseles.

Pēc Niedras attaisnojoša sprieduma Bermonta dēkā, viņu pret 1 milj. L. rbļ. lielu drošības naudu palaida uz brīvām kājām, jo viņu Liepājas 16. aprila (1919. g.) puča lietā tā pati Rīgas Apgabaltiesa jau agrāk bija notiesājusi uz 6 gadiem cietoksnī, piemērojot amnestiju uz 3 gadiem cietoksnī.

Tautā radās sašutums par Niedras palaišanu uz brīvām kājām. Rīgā, 12. decembrī (1924. g.) lielās Ģildes zālē sasauca tautas sapulci, kurā runāja virsnieki, kareivji, Saeimas locekļi, sabiedriski darbinieki, dzejnieki un citi. Nevien milzīgā zāle bija pārpildīta, bet ari ap lielās Ģildes namu ārā bija sapulcējušies lieli ļaužu bari. Atskanēja vētrai līdzīgi šausmīgi saucieni: nāvi, nāvi! Atvaļināts virsnieks Jaunzems tur augšā lielā Ģildes zālē, runādams karavīru vārdā pieprasa A. Niedram nāvessodu. «Nāves sodu tautas nodevējam!» — nošalc sapulcē. A. Kroders starp citu saka: «Ari Rīgas atsvabinātājs Niedra nav, kā to nepatiesi apgalvo viņa draugi. Patiesībā Niedra nevis atsvabināja Rīgu, bet aplaistīja viņas ielas ar latvju tautas asinīm». Aspazija stāsta, ka «Andrievs Niedra jau 1905. gadā, kad tika pacelta doma par brīvo neatkarīgo Latviju, uzstājās pret tiem, kas gribēja atsvabināt tautu no krievu monarķistiem un vācu muižniekiem. Un kad viņš par to tika no kongresa (skolotāju) izraidīts, viņš paceltiem kulakiem draudēja šīs brīvās Latvijas idejas kalējiem... Un ari tagad mēs Niedru neredzam citādu. Viņš ir tas pats vecais tautas naidnieks.» Līdzīgā garā runā daudzi citi.

«Niedras lietā,» tā, starp citu, skan pieņemtā rezolucija, «tautai ir tikai viens spriedums: vainīgs! — un tāpēc sapulce prasa, lai Andrievs Niedra tiktu no sabiedrības izolēts.» Rezolucija visā pilnībā skan vēl daudz asāki. Rezolucijas 3. pants ,piem., prasa: «Niedras neuzņemšanu Latvijas pavalstniecībā, bet viņa nekavējošu apcietināšanu un izraidīšanu no Latvijas robežām uz visiem laikiem». 4. pants: Niedras kustāmo un nekustāmo īpašumu konfiscēšanu valstij par labu».

1. pantā pat «prasa to tiesnešu atkāpšanos no amata, kuŗi iznesuši Niedram attaisnojošu spriedumu«.

Ari mūsu Saeima Niedras lietā ieņēmusi stāvokli. Tai pašā dienā, 12. decembrī 1924. gadā, kad lielās Ģildes zālē notika tautas sapulce, Saeimā pieņēma sekošu priekšlikumu: «Atzīstot, ka Andrievs Niedra apdraud iekšējo drošību, Saeima uzdod kaŗa un iekšlietu ministriem izlietot nekavējoties pret Andrievu Niedru viņiem ar 1917. g. 2. augusta likumu piešķirtās tiesības». Citiem vārdiem — priekšlikumu pieņemot A. Niedra arestējams.

Šo socialdemokratu priekšlikumu Saeima pieņēma ar 63 balsīm pret 13, atturoties 6. Par priekšlikumu bez socialdemokratiem vēl balsoja mazinieki, demokratiskais centrs, jaunzemnieki, zemnieku savienība (izņemot dep. Salni), latgalieši (izņemot Velkmi). Pretī balsoja kristīgie nacionalisti, bezpartejiskie nacionalisti (berģisti) un vācieši. Atturējās krievi un žīdi (izņemot Lazersonu, kuŗš balsojis par priekšlikumu).

Tūliņ pēc Saeimas šāda lēmuma (uz 2. augusta 1917. gada noteikuma pamata, pret A. Niedru, kaŗa ministra v. izp. Arājs turpat no Saeimas telefoniski sazinājās ar iekšlietu ministri Juraševski, attiecībā uz Niedras arestēšanu. Niedra bija apmeties Saeimas locekļa mācītāja Sandera dzīvoklī, kur viņu tad ari apcietināja. —

Par Saeimas lēmumu tūliņ tika paziņots tautas sapulcei lielās Ģildes zālē, kas stipri nomierināja uztrauktos prātus un sāka norimt saucieni: nāvi!

Savādi, ka Saeimā iesniegtais priekšlikums dibināts uz 2. augusta 1917. gada likuma pantu, tā tad uz Kerenska laika likumu.

Kad Francijā pēc monarķijas gāšanas un republikas ievešanas tiesneši vēl republikā pēc 1870. gada turpināja tiesu spriest monarchistiskā garā un attaisnoja personas, kas bija noziegušās pret republiku, tad Francijā, kā jau minēts, tika atcelti monarchistiski domājošie tiesneši un par tiesnešiem iecelti stingri republikaņi. Parlaments atcēla ari visus republikai nepiemērotos bijušās ķeizara valsts likumu pantus un izdeva jaunus republikai piemērotus likumus. No mūsu Saeimas, kā augstākās likumdevējas iestādes, šai ziņā tāpat atkaras ari Latvijā, kā tas atkarājas Francijā no viņas parlamenta — tautas vietnieku nama. Visās republikās un pat konstitucionalās mo-

narķijās tas tā. Kulturas valstīs var kritizēt ari tiesu spriedumus, kas ari notiek. Nacionalā republikaniskā valstī augstākais likums ir suverenās tautas griba — suprema lex populi voluntas (augstākais likums tautas griba.). —

Niedras un Vankina lietā mūsu tiesa vēl nav sacījusi beidzamo vārdu. Viņa spriedīs un viņa to citādi ari nemaz nevar darīt, kā vien vienīgi uz pastāvošo likumu pamata. Viņa pati nevar dot likumus. Ja likumi būtu nepiemēroti mūsu republikas garam, tad Saeima ir tā augstā likumdevēja, kuŗas pienākums ir gādāt par taisniem mūsu jaunajai brīvvalstij piemērotiem likumiem.

27. februarī 1925. gadā «Bermontiāde» nāk Rīgā Tiesu palatas priekšā. — Kā prokurors, tā ari notiesātais Dr. T. Vankins nebija mierā ar Rīgas Apgabaltiesas spriedumu un to pārsūdzēja uz tiesu palatu. Prokurors atrod, ka Bermonts ar savu bruņoto spēku līdz 1919. g. beigām uzskatāms par ārējo ienaidnieku starptautisko tiesību nozīmē, kādēļ Vankins sodāms pēc Soda lik. 108. p. Ari apgabaltiesas attaisnotā A. Niedras vainu Bermonta pabalstīšanā prokurors atrod par pierādītu ar daudzu liecinieku liecībām. Ari Niedra pats paskaidrojis, ka viņš kalpojis pie Bermonta un Bermonts padevies viņa iespaidiem un viņa padomus klausījis. Šie padomi attiekušies uz Bermonta armijas finansēšanu. Niedras simpatijas pret Bermontu bijušas ļoti lielas, jo Niedra lūdzis Bermontu uzņemt savā armijā viņa dēlu. Vankins gan paskaidrojis apgabaltiesā, ka Niedra neesot sastādījis projektu uzsaukumam «Latvju tautai», bet Vankins grozījis savus paskaidrojumus Niedram par labu zem pēdējā iespaida, kādēļ jātic paskaidrojumiem, kuŗus Vankins pašrocīgi uzrakstījis pie izmeklēšanas tiesneša. Ari uzsaukuma stils rādot, ka uzsaukums piederot Niedram. Uzsaukumā Latvijas armijas karavīri uzaicināti piebiedroties Bermontam un nomest ieročus. Tas uzskatāms par valsts nodevību un tāpēc Niedra un Vankins sodāmi pēc Soda lik. 108. p. Prokurors atrod par pierādītu, ka abi apsūdzētie pabalstījuši Bermontu ari pēc tam, kad Judeņičs izslēdzis Bermontu no «Rietumu armijas», pēc kam Bermonts jāuzskata par iekšējo ienaidnieku un apsūdzētie sodāmi pēc Soda lik. 100. panta. Šie apstākļi noskaidrojušies tikai tiesas sēdē, un tāpēc 100. pants atjaunojams. Sakarā ar izteikto, prokurors lūdz sodīt Vankinu pēc 108. p. (apgabaltiesa sodīja pēc 100. p.) un Niedru pēc Soda lik. 100. un

108. p. Apsūdzētais Vankins ari nav mierā ar apgabaltiesas spriedumu. Viņš, starp citu, apstrīd, ka apgabaltiesa viņu notiesājusi uz Soda lik. 100. p. pamata.

Tiesu palatas sēdi šai lietā atklāj pulksten 10,30 min. priekšpusd. 27. februarī 1925. g. Tiesas sastāvs: priekšsēdētājs — Lazdiņš, referents — Balodis, tiesneši: Šaliņš, Beķers un Ziediņš. Apsūdzību uztur tiesu palatas prokurors Alksnis. Izsaukti sekoši liecinieki: V. Beķers, S. Meierovics, K. Ulmanis, S. Bachs, D. Sīmansons, Zemitans, P. Dālberģis, A. Stēgmanis un J. Ansberģis.

Andrievu Niedru aizstāv zv. adv. A. Krastkalns un zv. adv. pal. K. Vanags, bet Dr. Teodoru Vankinu — zv. adv. Rūsis.

Tiesas pristavs paziņo, ka tiesas sēdē nav ieradušies liecinieki S. Meierovics un Sīmansons un aizstāvis K. Vanags. Sekretars paskaidro, ka Meierovics ieradīsies vēlāk. Prokurors no ģen. Sīmanṣona atteicās.

Pēc apsūdzības raksta nolasīšanas, kā pirmo nopratina pulkvedi **Ed. Kalniņu.** Viņš stāsta par 26. augusta 1919. gada Rīgā noturēto apspriedi, kuŗa bijusi sasaukta uz angļu ģenerāļa Marča ierosinājumu, lai Bermonts pārceltos ar savām nodaļām uz Judeņiča fronti. Apspriedē piedalījies Bermonts un ari Ulmaņa valdības priekšstāvji. Piedalījās ari antantes misiju priekšstāvji. Bermonts kategoriski atteicies iet uz Judeņiča fronti. Bermontam īstenībā pret lieliniekiem nekāda fronte nebijusi un tāpēc par Bermonta cīņām pret lieliniekiem runa nevarot būt. Viņš gribējis ieņemt Latviju.

Priekšsēdētājs jautā, par kādas armijas daļu Bermonta armija skaitījusēs. Liecinieks atbild, ka stāvoklis bijis neskaidrs, jo armiju vadījis fon Golcs. Vai Koļčaks Bermontu atzina? To nevarot pateikt. Vai ar Judeņiču bij Bermontam sakari? Bij. Bet kam bij padots Judeņičs? Atbild, ka Kolčakam. Zv. adv. Rūsis jautā, par kādu pārstāvi Bermonts uzskatīts 26. aug. apspriedē. Kalniņš atbild, ka Bermonts runājis savā vārdā. Ko apspriedē gribējuši no Bermonta? Atbild, ka gribējuši, lai viņš pāriet Judeņiča rīcībā. Prokurors jautā, vai pēc 26. aug. Bermonta ieskati mainījušies? Kalniņš atbild, ka par to nevarot teikt, jo darīšana bijusi ar Golcu. Stāsta par vācu armijas pārgrupēšanos. Daļas atgājušas uz Jelgavu, un to vietā nākuši

jauni pulki. Golcs par to teicis, ka tās daļas, kuŗas atstājot fronti, braucot uz Vāciju.

S. Meierovics liecina, kā 1919. gada beigās Latvijas valdībai bija nodoms slēgt ar lieliniekiem mieru, jo mums nācās ļoti grūti karot uz divām pusēm. Latvijas valdība uzskatījusi visu laiku Bermonta armiju kā ārēju ienaidnieku. Caur mūsu konsulātu Klaipēdā vakar pienākusi ārlietu ministrijā bijušā Lietuvas «Tarības — Saeimas priekšsēdētāja Simonaiša (Simonaitis) liecība, ka Niedŗa griezies pie viņa un stāstīdams, ka Latvijas Pagaidu valdība ir naidīga Lietuvai, uzaicinājis lietuvjus Bermontam sniegt pabalstu.

K. Ulmanim tiesas priekšsēdētājs jautā, kas tam zināms par 26. augusta apspriedi. Liecinieks saka, ka pie apspriedes klāt nebijis. Nekad neesot bijis nodoms laist Bermontu cauri Latvijai pret lieliniekiem.

Pulkvedis **Bachs** saka, ka uzsaukumi «Latvju tautai» tikuši izkaisīti Latvijas armijā, bet tiem panākumu nebijis. Bermonta armiju vienumēr uzskatīja par Latvijai naidīgu vācu armiju.

Stēgmanis stāsta par apstākļiem, kādos nācies strādāt Latvijas bankas Jelgavas nodaļai. Ierēdņi palikuši savās vietās, bet tos pārbaudīt ieradušies «Pašpārvaldes komitejas» sūtīti ļaudis. Liecinieks redzējis Niedru un Vankinu staigājam vācu kareivju drēbēs, bez nozīmēm. Apspriedē, kas notikusi viņa dzīvoklī, runāts par iespējamībām panākt vienošanos starp Pagaidu valdību un Bermontu.

Dālbergs stāsta, ka pie viņa ieradušies A. Niedra, Reinšisels u. citi, lai pārņemtu viņa vadītās Pagaidu valdības zemkopības ministrijas noliktavas. Šo liecību Niedra grib apšaubīt, uzstādot jautājumu par laiku, kad pārņemšana notikusi u. c., bet priekšsēdētājs tos noraida, jo liecinieks iesniedzis tiesai dokumentu un dokumentu norakstu.

Prokurors iesniedz tiesai Lietuvas bijušā Tarības — lietuvju Saeimas priekšsēdētāja S i m o n a i š a (Simonaitis), Klaipēdā pie Latvijas konsula Treimaņa nodoto un apstiprināto liecību. Tiesa aiziet apspriesties, vai pievienot to lietai, vai nē. Atgriežoties priekšsēdētājs iepazīstina ar šīs liecības saturu, kuŗa šāda: **1919. gada rudenī Klaipēdā pie Simonaiša ieradies kāds pilsonis, kas teicis, ka Klaipēdā ieradies And. Niedra, apmeties «Baltischer Hof» viesnīcā un vēloties ar viņu runāt. Simonaitis aizgājis turp. Niedra stāstījis, ka Latvijas Pagaidu**

valdība piekopjot aplamu politiku, kuŗa vērsta arī pret leišiem un tādēļ Lietuvas pienākums esot pabalstīt Bermontu pret Latvijas Pagaidu valdību. Simonaitis šo priekšlikumu noraidījis, aizrādīdams, ka Lietuvai nav pietiekoši lielas armijas. — Pret šīs liecības pievienošanu lietai pretojās Krastkalns, jo tanī izteikto neesot bijis iespējams pārbaudīt tiesā. — Priekšsēdētājs paziņo tiesas atzinumu, ka šī liecība papildina un apstiprina A. Niedras vēstuli Bermontam, kas jau atrodas lietā, kādēļ arī Simonaiša liecība pievienojama tai. —

Zv. adv. J. Ansberģis stāsta par apstākļiem, kādēļ A. Niedra atstājis Latviju. Kad Ansberģis 1919. g. aizbraucis uz Tilzīti, tad pārgulējis pie Niedras pa nakti. Pēc tam ar Niedru bieži saticies. No 11. līdz 19. novembrim A. Niedra nav varējis būt Klaipēdā.

Ar Ansberģa liecību Niedra nopūlās pierādīt, ka no 8. līdz 15. novembrim 1919. gadā viņam nav bijusi saruna ar Simonaiti Klaipēdā. Ka tāda saruna varējusi būt līdz 8. novembrim, liecinieks tomēr noliegt nevar, jo tad atradies Rīgā, bet Niedra bijis Jelgavā.

Pēc liecinieku nopratināšanas tiesas priekšsēdētājs vaicā Niedram par vēstuli, kuŗu tas nosūtījis «ekselencei» Avalovam-Bermontam, lai tas neļaujot noslēgt latviešiem ar lieliniekiem mieru, jo lietuvji tam esot pretī un pats Niedra ari braukšot uz Jāniškiem.

Niedra atbild, ka šī vēstule neesot viņa rakstīta. Viņam gan bijis projekts vēstulei dažā ziņā līdzīgs. Vajadzējis visādā ziņā iznīcināt lieliniecisko Krieviju. Lai to varētu, tad bijusi jārada interešu kopība starp Latviju un Bermontu. Tas būtu bijis panākams, pārdodot Latvijas valsts muižas par cāŗa naudu un šo sumu izlietojot Bermonta mērķiem. Bermonta armija bijusi tāda «res nullius» — nevienam nepiederoša lieta, kuŗu Latvijai vajadzējis pievilkt. —

Bermonts pats bijis sirdscilvēks. Niedra tomēr neticis nekā darījis, lai miers starp Latviju un Krieviju netiktu noslēgts, ne uz Jāniškiem, ne uz Berlīni neticis braucis. Latvijas kulturelo neatkarību viņš aizstāvējis vienmēr, bet saimniecisko neatkarību nekad.

Var sacīt, ka ari valstisko neatkarību Niedra nav nevien

nekad aizstāvējis, bet ir pastāvīgi ar visiem līdzekļiem cīnījies pret Latvijas neatkarību.

Prokurors **Alksnis** tura sekoša satura apsūdzības runu:

Kad radās Latvijas valsts, latvju tautai bija tikai griba. Melnais bruņinieks, sakauts pie Cēsīm, apmetās Jelgavā, solīdamies izvākties, bet pārgāja uzbrukumā pret Latviju. Apsūdzētie Niedra un Vankins nāk ar pārmetumiem Pagaidu valdībai, Latvijas nacionalam karaspēkam un visai tautai, ka viņi nosēdināti uz apsūdzēto sola. Bermonta nolūks bija — gāzt lielinieku varu Krievijā un atjaunot agrāko «matušku». Šim mērķim ari apsūdzētie ziedoja savus spēkus un zināšanas.

Viņi līgst ar Bermontu par autonomijas piešķiršanu latviešiem tikai skolas un baznīcas lietās. Tā ir Niedras politiskā programa. Nebūtu ko teikt, ja melnā bruņinieka noziedzībās būtu piedalījušies citas tautas dēli, bet ar sašutumu jākonstatē, ka tur piedalījušies ari pašu dēli — Niedra un Vankins. Ja viņi šo noziegumu izdarījuši, tad šo darbu vajadzēja nožēlot, bet viņi vēl lepni apvaino citus un sevi mazgā nevainībā. Viņi saka, ka nezinājuši, ko latviešu armija gribējusi. Tagad pierādījies, ko Niedra vēlas: Latviju pievienot Krievijai, kā Krievijas nedalāmu sastāvdaļu. Niedra saka, ka viņš vedis nesaudzīgu, sīvu cīņu. Bet par ko tad viņš šo cīņu vedis? — Par nedalāmu Krieviju. Ir dokuments, kas labi raksturo Niedras darbības planus. Tur ir runa par Latvijas pievienošanu Krievijai. Tie ir Niedras centieni. Lai to panāktu, tad viņam bija jāiznīcina Latvijas suverenitate, t. i. jāiznīcina Latvija kā neatkarīga valsts. Pret Latvijas neatkarību Niedra cīnas. Viņš sīksti un klusi ved šo cīņu, meklēdams palīdzību pie Golca, Gučkova, grafa Pālena, Bermonta, «sirdscilvēka», pēc paša Niedras vārdiem, lai tikai panāktu savus nolūkus, iznīcinātu apvienoto Latvijas demokratisko republiku. Pat pie mūsu brāļiem-leišiem viņš gājis un lūkojis pierunāt leišu Tarības — Saeimas priekšsēdētāju Simonaiti (Simonaitis), lai Lietuvas karaspēks iet Bermontam palīgā, gāzt brīvo Latviju un to atkal pārvērst par krievu vergu. Niedra nostājās pret 1918. gada 18. novembra aktu, kur teikts, ka Latvijas valstij jābūt brīvai, neatkarīgai. To aizstāvējuši latvju tautas dēli, tikai Niedra nē. Kā latvju dēlam viņam vajadzēja

stāvēt par to, kā to darīja tie latvju dēli, kuri «uz ežiņas galvu lika» par patstāvīgo Latviju. Niedra ir bijis naidīgs neatkarīgai Latvijai no pašas viņas sākuma. Bermonta kaŗaspēkā ietilpa tās pašas mums naidīgās formacijas, kuŗas mūsu kaŗaspēks sakāva pie Cēsīm. Liecinieki teica, ka Bermonta kaŗaspēka daļas ir bijušas naidīgas pret Latviju, bet Niedra saka, ka viņas bijušas Latvijai draudzīgas. Andrievam Niedram bijis jāsaprot, ka Bermonta armiju par brīvās Latvijas armiju nevar pārvērst, kādēļ viņš teicis: — «nieks par Latviju, kad tikai tiek atsvabināta Krievija». Pēc tam tikai varot būt runa par Latviju. Ir ziņas par Golca lāpu gājieniem Jelgavā, kur runās izteikts, ka Bermonta armija no Latvijas neiziešot, ko zinājis ari Niedra... Niedra teica, ka viņš gribējis radīt attiecības starp Latviju un Bermontu. Bet kad Sabiedrotie Bermontam pavēl atstāt Latvijas robežas, Bermonts saka, ka viņš neļaušot ciest vācu lietai. Niedras galvenais mērķis bij atjaunot Krieviju, bet kas lai notiktu ar Latviju, tas viņu neinteresē... Tad vēstule, kuŗa no Niedras rakstīta Bermontam, pierāda, ka Niedram ar Bermontu esot bijušas labas savstarpējas attiecības un ka vestas kādas slepenas sarunas.

No lieciniekiem pierādījies, ka Niedra Latvijai bijis naidīgs. Latvijai nekas vairāk nav bijis vajadzīgs, kā atsvabināt Latgali un pēc tam noslēgt mieru, bet Niedra griezies pie Bermonta un Lietuvas valdības, lai miera noslēgšanu nepieļaujot... Niedra neatzīstot, ka viņš sastādījis projektu, bet esot neapšaubāmi, ka Niedra to darījis, lai Bermonts iegūtu Latvijas mantu un lai varētu vest cīņu. Niedra Bermontu nosaucis par ģenerali, kas nozīmē, ka viņš klanījies Bermonta priekšā... Vai Niedras finansielā politika ari bija par labu brīvai Latvijai? Vai nebūtu labāki, ja Niedra būtu pārdomājis, kā pabalstīt latviešu kaŗavīrus, kuŗi bijuši «kaili». Kur Niedra pabalstījis Bermontu, tur latvju tauta un ari tiesa neticēšot un nevarot ticēt, ka viņš strādājis neatkarīgās Latvijas labā... Raksturīgi esot tas, ka izmeklēšanas tiesnesis Niedram uzrādījis izplatīto proklamaciju «Latvju tautai». Ja Niedram nebūtu tās idejas, kas proklamacijā, tad viņš tūliņ būtu teicis, ka šī proklamacija nav viņa. Bet to Niedra

neesot teicis. Viņš lūdzis atļaut proklamaciju salīdzināt ar viņa oriģinalu. Tas gaiši pierāda, ka proklamacija ir Niedras darbs. Visās vietās redzams, ka Niedra ar Vankinu vienmēr gājis kopā ar Vācijas rūpniekiem un Krievijas monarchistiem... Niedra, kuŗam bijuši tik plaši sakari ar vāciešiem, vai viņš tiešām nezināja, kas notiek latviešu armijā? Vai kāds tam lai tic? Nē. Tāpat prokurors netic, ka Niedra pie Bermonta bijis tikai vienkāršs ierēdnis. Visiem jelgavniekiem zināms, ka Niedra pie Bermonta ir bijis uzticības vīrs. Viņš nav pat sava dēla žēlojis, to piedāvādams Bermonta armijai. Lai arī tas ziedo savus spēkus tam, kam ziedo pats Niedra. Niedra devis padomu, lai Bermonta armija atņem no Pagaidu valdības ar policijas palīdzību valsts iestādes. Vai tas arī ir darbs, kuŗu var uzskatīt par labu neatkarīgai Latvijai?... Kad bermontieši atstāja Latviju, tad arī Andrievs Niedra devās tiem līdz uz Vāciju. Niedra arī zinājis Bermonta slepenos arķivus. Viņš visās vietās pakalpojis Bermontam.

Kas attiecas uz Vankinu, tad par to daudz nepienākas runāt. Viņš izdevis Latvijai noziedzīgu uzsaukumu, kuŗš bijis no Vankina parakstīts. Tad Vankins piedalījies pašpārvaldes komitejā, kuŗa bijusi Bermonta varas izpildu organs.

No lietas apstākļiem redzams, ka Bermonta armija ir uzskatāma par noziedzīgu, kā to nosaka Sod. lik. 108. p. Uztur apsūdzību uz Soda likuma 108. p. pamata. Tagad atliekot runāt par soda mēru. Te neesot redzami mīkstinoši apstākļi. Šos noziegumus nevarot aizmirst nevien 6, bet pat 60 un vairāk gados. Apsūdzētie nenožēlojot savus noziegumus, bet esot stūrgalvīgi. Apsūdzētiem uzkrauj vainu par visiem izdarītiem noziegumiem. Lūdz piespriest abiem apsūdzētiem visaugstāko soda mēru.

Zv. advokats **Krastkalns** aizstāvēdams Andrievu Niedru izsakās, starp citu, šā: Apsūdzības ārējais tērps nepiegulstas apsūdzētam. Daudzi gribētu redzēt, ka Niedru notiesātu. Bet tiesa uz to nevar skatīties. Runātājs atgriežās pie protesta motiviem. Apelators piegriežas vecam tematam, kā Niedras darbībai piekrītot 100. pants. Šim tematam jāizbeidzas, jo n a v k o n s t a t ē t a s n o z i e g u m a p a z ī m e s. Interesanti ir apskatīt, kādi ir jaunie motivi, kas liek atgriezties pie 100. p. Pirmais esot, ka Jelgavā A. Niedra bijis klāt, kad nodotas noliktavas. Tad arī tas fakts, ka Niedra rakstījis Bermontam vēstu-

li, lai tas ierodoties Jelgavā. Te neesot nekādu pierādījumu, ka Niedra izdarījis noziegumu, kas paredzēts 100. pantā. Ja prokurors būtu cik necik plašāki apskatījis lietu, tad būtu redzēta cita aina. Apgalvojums ir, bet pierādījumu trūkst... Mēs redzam Niedras vienīgo mērķi — cīnīties pret lieliniekiem. Mēs redzam, ka Niedra bijis aktivs, bet šī aktivitate pastāvējusi iekš tā, kā panākt Latvijai laimīgāku nākotni. Niedra nav bijis Bermontam pakalpīgs. Viņš prasījis Latvijas patstāvību. Lai agrarais jautājums tiktu izšķirts no pašas latvju tautas, bet ne no svešas varas. Ja prokurors saka, ka proklamacijas ir Niedras darbs, tad lai viņš to netur par noslēpumu, bet pierāda ari tiesai un citiem. To, ko prokurors šodien runājis atgādinot kādu pasaku. Viņš turējis morales runu. Ja nebūtu Niedra cīnījies par Rīgas atsvabināšanu, tad, varbūt, šodieen nevarētu runāt par brīvo Latviju. Ja prokurors būtu nācis ar zināmiem faktiem un juridiskiem argumentiem, tad varētu ko atbildēt, bet tagad tas esot grūti izdarāms. (Tiesas priekšsēdētājs Niedras aizstāvim taisa piezīmi.) Simonaiša (Simonaitis) liecībai nav nekādas nozīmes, jo viņa liecības nevar pārbaudīt un uzdot jautājumu par doto liecību. Personīgas sarunas var būt dažādas, bet tiesā liecinieka liecība var dot citu virzienu. Pagātnes apstākļus nevar salīdzināt ar tagadni. Ari tagadējos likumus nevar piemērot pagātnes laikiem. Nekas jauns nav pienācis klāt un aizstāvis tāpēc lūdz apgabaltiesas attaisnojošo spriedumu apstiprināt.

Tā Andrievu Niedru aizstāv zv. adv. Krastkalns. Kas iepazinies ar Golca un Bermonta kara gājieniem pret neatkarīgo Latviju un lasījis, ko pats Golcs un citi par to un par vācu nodomiem rakstījuši, tas redz, ka Krastkalns Niedru aizstāvēdams vēsturiskās patiesības apgriež otrādi. Viņš pārmet prokuroram, ka tas, ko viņš runājis, atgādinot kādu pasaku. Bet pats viņš atkārto vecveco tūkstoškārt dzirdēto niedristu pasaku, kā Niedra atsvabinājis Rīgu. Ja Niedra nebūtot cīnījies par Rīgas atsvabināšanu, tad, varbūt, šodien nevarētu runāt par brīvo Latviju. Tāds apgalvojums ir vēsturiska nepatiesība. Ģene-Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā») neapšaubāmi reraļa fon der Golca grāmatā «Meine Sendung in Finnland und im

dzams, kā tas šai grāmatā pierādīts, ka visi niedristu apgalvojumi par to, kā Niedra atsvabinājis Rīgu, ir tīrās pasakas. Niedra, kā Krastkalns apgalvo, neesot bijis Bermontam pakalpīgs!! Tāds apgalvojums ir pliķis patiesībai. Visas liecinieku liecības tiesā un visa Niedras darbība no 16. aprīļa līdz decembrim 1919. gadā pret to liecina. Vai tā nav pakalpība Bermontam, kad Niedra tam palīdz sagādāt naudu Latvijai naidīga karaspēka uzturēšanai, ieteikdams izlaist naudu un to nodrošināt ar suverenās Latvijas valsts zemju ieķīlāšanu (pēc Niedras gan ar Krievijas kroņa zemu ieķīlāšanu, tā kā viņš suverenās Latvijas neatzīst un tā viņam ir tik nedalāmas Krievijas daļa) vai pat valsts zemes pārdošanu, lai tik Bermonts tiktu pie naudas? Vai tā nav pakalpība suverenās Latvijas ienaidniekam — Bermontam, kad Niedra tam ieteic pat savu dēlu? Vai tā nav pakalpība Bermontam, kad Niedra kalpo pārtikas komitejā? Vai tā nav pakalpība Latvijas ienaidniekam — Bermontam, kad Niedra griežas Klaipēdā pie bijušā lietuvju Tarības — saeimas priekšsēdētāja Simonaiša, stāsta tam, ka Latvijas Pagaidu valdība ir lietuvjiem naidīga un lūdzas, lai Lietuva ar savu karaspēku iet Bermontam palīgā pret Pagaidu valdību, ar citiem vārdiem, lai iet palīgā iznīcināt neatkarīgo Latviju? Simonaiša liecībai gan, kā Krastkalns saka nav nekādas nozīmes, jo viņa liecības tiesā nevar pārbaudīt. Vai Latvijas ienaidnieku barona Manteifeļa un Armitšteta ārzemēs pie notara nodotām liecībām par ģenerali Balodi, uz kurām Niedra un viņa aizstāvji lika tik lielu svaru, gan bija nozīme un Lietuvas Tarības bijušā priekšsēdētāja Simonaiša liecībai nē? Tā tad Niedram un tā aizstāvjiem ir divējādas taisnības mērauklas. Viena Niedram un otra, kas pirmai diametrali pretēja — citiem. Nē, pret Simonaiša liecību, kā pret granita klinti putās sašķīst visi Niedras, viņa aizstāvju un piekritēju taisnošanās mēģinājumi. Ugunīgiem burtiem vēsturē Simonaiša liecība mūžam paudīs par Niedru kā neatkarīgās Latvijas nodevēju.

Niedra, kā Krastkalns apgalvo, prasījis Latvijas patstāvību!!! Ar Golca karaspēku Niedra, kā uz Golca pavēli vācu iecelts «ministru prezidents» (skat. Golca «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum», 184.—185. lapp.) kopā ar «kara ministri» Dr. Vankinu (tāpat ienaidnieku — vācu iecelto) iet taisni pret suvereno Latviju un viņas ziemeļarmiju

un pie Cēsīm, uz Raunas upītes krastiem, Inčukalna, Juglas un citur izlej neatkarīgās Latvijas aizstāvju asinis. Tāda, lūk, patiesībā ir, Niedras un Vankina Latvijas patstāvības prasība.

Niedras aktivitate, kā Krastkalns saka, pastāvējusi iekš tā, kā panākt Latvijai laimīgu nākotni!!! Ja gan: tikpat laimīgu nākotni, kā to Niedras aizstāvis Krastkalns, suverenās Latvijas zvērināts advokats, vācu okupacijas laikā Latvijai lūkoja sagatavot, uzstādamies par Latvijas pievienošanu Vācijai šādā vai tādā veidā, gan sasaukdams Rīgas latviešu biedrībā sapulci, lai tā izsacītos par pievienošanos, gan parakstidams uz Berlīni sūtāmas telegramas, kur piedāvāti hercogu kroņi, gan ari pats braukdams uz Berlīni, lai tur rūpētos par Latvijas šādu vai tādu saistīšanu ar Vāciju. Par tādu pašu laimīgu nākotni Latvijai uz mata gādāja ari viņa klients Andrievs Niedra. Šī Latvijas nākotnes laime pastāvēja Latvijas atkarībā un verdzībā. Brīvai tautai un neatkarīgai valstij tāda laime ir vislielākā nelaime. Kā pret lielāko nelaimi, ko Golcs, Bermonts, Niedra, Vankins un viņu draugi un cīņas biedri Latvijai nesa, tad ari uz dzīvību un nāvi—pret Golcu Bermontu, Niedru, Vankinu—par savas tēvu zemes neatkarību cīnījās suverenās Latvijas karaspēks. Brīvas tautas spēks salauza Golca, Bermonta, Kangaru varu. Pateicoties mūsu varoņu izlietām asinīm mums ir neatkarīgā Latvija.

Ja būtu noticis Niedras prāts, ja Golcs-Bermonts būtu uzvarējuši, tad mums vairs nebūtu neatkarīgas Latvijas. Latvija būtu tikusi kolonizēta ar vāciešiem. Saimniekiem pēc vācu kolonizacijas plana būtu atņemta puse no viņu māju zemes. Bez saimniekiem spaidu kārtā atņemtās zemes kolonizacijas zemes fondā vēl ietilptu visa valsts zeme (bijusē krievu kroņa zeme) un $^1/_3$ visas muižniecības zemes. Miljoniem vācu kolonistu tādā gadījumā būtu tikuši apmetināti Latvijā.

Neticēdams Latvijas neatkarības iespējamībai Niedra pēc Krievijas imperijas sabrukšanas meklē Latvijai kungu Vācijā, jo domā, ka Vācija stiprāka par Krieviju, un aiz šā iemesla iet ar Golcu cīņā pret neatkarīgo Latviju un Pagaidu valdību. Kad uz Sabiedroto prasību Golcs tiek atcelts un vācu karaspulkiem jāiet atpakaļ uz Vāciju, tad Golca armijā tiek organizēts dumpis, vācu zaldāti nepaklausa, paliek Kurzemē, noorganizējas it kā par «krievu armiju» zem krievu maskas ar Bermontu

priekšgalā. Tas viss ir Golca darbs un Bermonts ir tik Golca gribas izvedējs. Tāpēc tad arī, kad Sabiedrotie pavēl Bermontam atstāt Latvijas robežas, viņš saka, ka viņš neļaušot ciest vācu lietai. Zem Bermonta krievu karoga maskas vācu-krievu armija lūko izvest tos pašus Golca izstrādātos planus un sasniegt Golca spraustos mērķus: iznīcināt neatkarīgās valstis—Latviju, Lietuvu, Igauniju, sakaut boļševikus, radīt no Vācijas atkarīgu Krieviju un kopā ar Krieviju Vācija tad uzsāktu jaunu pasaules karu un likvidētu Verzaļas miera līgumu. Tāds ir Golca mērķis, kuram turpina sekot Bermonts. Golcs, zināms, grib Latviju, Lietuvu, Igauniju pievienot Vācijai. Bet, ja tas neizdotos, tad, ja citādi nevarētu, viņš būtu ari ar mieru Latviju, Lietuvu un Igauniju atstāt jaunradāmai Vācijai draudzīgai un no Vācijas atkarīgai Krievijai. Bet vienā, kā otrā gadījumā šīm valstīm jātiek kolonizētām ar vāciešiem un tā kolonizētām, kā lai latvieši, leiši, igauņi kā tautas iznīktu.

Tāda ir tā Latvijas laime nākotnē, ko Niedra, Vankins un citi viņu biedri-latvieši kalpodami Golcam, Bermontam būtu suverenai Latvijai nesuši. Verdzību un iznīcību.

Atgriezīsimies nu atkal atpakaļ pie Bermontiādes tiesu palatā. Zv. adv. Rūsis lūko attaisnot sava klienta Dr. Vankina izturēšanos. Pēc apsūdzības uzturēšanas runas iznāk tā, ka divas varas rīkojušās un cīnījušās. Un pretējā pusē bijuši ari apsūdzētie un gājuši, kā akli pret Latviju. Tā nevarot skatīties uz šo lietu. Toreiz Latvija bija atzīta tikai de fakto. Tādos juku laikos, kā toreiz, nevarēja runāt par kādiem apsūdzēto noziegumiem. 100. p. Vankinam piemērot nevar. Jauni apstākļi nav pienākuši klāt. Atgriežas pie Jelgavas apstākļiem. Vankins bijis pašpārvaldes komitejā. Bet kāda vara bijusi šai komitejai to noliecinājuši liecinieki. Šai komitejai nav bijis nekādas varas. Visa vara bijusi vācu armijas rokās. Tas redzams ari no dokumentiem, jo visi dokumenti parakstīti no militarās iestādes. Galvenie noteicēji bijuši Bermonts ar viņa ministriju. Atsaucas uz lieciniekiem, kuŗi izteikušies par mazo pašpārvaldes komitejas nozīmi. Ja runājam par Pagaidu valdības iestāžu likvidēšanu, tad jārunā par faktiem. Vankins nekur nav piedalījies varas piesavināšanā. To nevar neviens pierādīt. Nav redzams no lietas apstākļiem, kā uz Vankina rīkojumu pamata būtu izsludināta vara. Ja kas ir izdarīts, tad tādu pavēli izdevis Bermonts.

Domas varētu būt dažādas. Dominējošā doma ir tā, ka mazā Latvija nevar karot ar lielo Krieviju un tādēļ bij jārunā ar citām valstīm, kā sagraut lielinieku spēkus un atjaunot Krieviju. Ja par to iet runa, ka ar krievu tautu jāsaprotas, lai sagrautu lieliniecismu, tad to par noziegumu uzskatīt nevar. Kas attiecas uz Tautas padomi, tad tās domas noliegt nevar, ka šī padome bij tautas vēlēta. Uzsaukumā nav ne mazāko noziegumu pazīmju pret latvju tautu. Ja nav noziegumu pazīmju, tad nevar būt ari runas par kādu nebūt soda mēru. Ir bijušas dažu liecinieku liecības, ka Vankins esot priecājies par notikumiem, bet tam nav juridiska pamata Vankinu apvainot kādā noziegumā. Salīdzina prokurora uzstādītos apvainošanas Sod. lik. pantus ar faktiskiem apstākļiem un aizrāda, ka notikumi ar pievestiem pantiem nebūt nesakrīt. Katrai rīcībai vajaga būt vienam pamatam, vai godkārībai jeb mantkārībai. No lietas redzams, ka Vankinam ar šīm lietām nav bijis nekas kopējs. Vankins savu darbu darījis tādēļ, lai Latvijai redzētu labu nākotni. Lūdz Vankinu attaisnot.

Tā zv. adv. Rūsis aizstāv savu klientu Dr. Vankinu.

Tādos juku laikos, kādi bijuši toreiz, nevarējis runāt par kādiem apsūdzēto noziegumiem. Vai tiešām tolaik ikviens varēja darīt, ko viņš grib? Uz 1918. gada 18. novembra akta pamata Latvija bija apvienota demokratiskā republikā. Tā tad neatkarīga valsts. Kā tāda viņa jau bija atzīta de facto. Latvieši pulcējās zem neatkarīgās Latvijas karoga un cīnījās par savu neatkarību. Latvju dēliem viņu īstā vieta pēc Nacionalās padomes nodibināšanās varēja būt tikai zem apvienotas suverenas Latvijas karoga. Uzstāšanās pret Latvijas neatkarību pēc Nacionalās padomes nodibināšanās un it īpaši pēc 1919. gada 18. novembra akta ir noziegums, liels noziegums pret suverenas tautas garu, it kā noziegums pret svēto garu, kas nevar tikt piedots. Niedra un Vankins pret to ir uzstājušies. Viņi gājuši ar Golca armiju pret suverenās Latvijas ziemeļarmiju zem lielinieku izdzīšanas maskas, uzbrukuši Cēsīm, kur lielinieku vairs nebija, izlējuši pie Cēsīm, uz Raunas upītes krastiem, pie Inčukalna, Juglas straumēm latviešu asinis, latviešu, kas cīnījās par Latvijas neatkarību. Sakautai Golca armijai līdzi Niedra un Vankins bēga atpakaļ uz Kurzemi. Līdz ar Golca sakaušanu abi dziļi krita. Niedra zaudēja «ministru prezidenta», Vankins «kara ministra» činu. Tas viņiem, zināms,

sirdi grauza. Bet, Šillers dzied, ka pat pie kapa cilvēks vēl uzstādot cerību. Kāpēc lai arī Niedra un Vankins pēc Golca katastrofas pie Cēsīm vēl necerētu? Radās Bermonta armija, kuŗu organizēja un līdz 12. oktobrim 1919. gadā arī vadīja Golcs. Viņa uzskatāma kā tā pati Golca armija, kuŗa tikai zem krievu maskas, grib izvest Golca planus. Abi Golca kaŗa biedri Niedra un Vankins iestājās Bermonta dienestā. Tā tad Latvijas ienaidnieka dienestā un raujas tur abi Bermontam kalpodami kā nu kuŗais var.

Katrai rīcībai, saka Rūsis, vajaga būt vienam pamatam, vai godkārībai vai mantkārībai. No lietas redzams, ka Vankinam ar šīm lietām nav bijis nekas kopējs. Vai tiešām tā? Vai Dr. Vankins pie Golca nebija «kaŗa ministrs»? Vai pie Golca pēcnācēja Bermonta nevarēja cerēt atkal uzdienēt par kaŗavai citu ministri, ja labi rausies un ja Bermontam ies labi. Tāpat tas ir ar Niedru. Un raujas ar' abi, ko māk. Niedra lūdz Simonaiti, lai leišu armija iet Bermontam palīgā, Vankins paraksta uzsaukumu «Latvju tautai», kuŗā starp citu latvju kareivji tiek uzaicināti pāriet pie Bermonta, kuŗš ar savu armiju brūk Rīgai virsū, izlej atkal latviešu asinis, posta, laupa, grauj visu kopā, dedzina u. t. t. Sakauts Bermonts aizbeg uz Vāciju. Ari Niedra un Vankins aizbēg uz Vāciju, kuŗas labā viņi līdz ar Golcu un Bermontu kaŗojuši pret Latviju. Pēc visa tā viņi vēl uzdrošinās atgriezties viņu apkaŗotā suverenā Latvijā, skatīt Latvijas sauli un vēl stāstīt, ka gribēts panākt Latvijai laimīgu nākotni. Neviens advokats viņus par Latvijas laimes kalēji.m nepataisīs. Vēsture par viņiem tik paudīs kā par savas tēvu zemes nodevējiem, kas ar savas tēvu zemes ienaidnieku armiju kopā gājuši, lai iznīcinātu viņas neatkarību, kuŗas iespējamībai tie pēc viņu pašu vārdiem nav ticējuši.

Prokurors Alksnis atbildēdams aizstāvjiem saka, ka Niedra būvējis lielus planus, bet viņš nepazinis latvju tautu, viņas Lāčplēša garu. Šis Lāčplēša gars bijis tas, kas satriecis viņa planus.

Krastkalns atbild prokuroram un saka, ka tanī laikā neviena valsts Latvijas vēl neesot bijusi atzinusi de jure. Visas valstis Latvijas likteni atstājušas Krievijas satversmei un tādēļ Niedra domājis vislabāko priekš Latvijas.

Krastkalns, redzams, neievēro 1919. gada 18. novembŗa akta, uz kuŗa pamata Latvija bija suverena valsts. Brīva tauta

neubago pēc savām tiesībām. Viņa tās ņem pati un vajadzības gadījumā tās aizstāv pati ar savu spēku. Tā to darīja ari latvju tauta. Tauta, kā to izsakās angļu filozofs Lokks, revolucijā pati norauj savas tiesības no debesīm. Tik vergu, kalpu dabas cilvēki meklē pēc kungiem citās tautās un grūž savu tautu citu tautu atkarībā. Kas to dara, tas savai tautai nenes vis visaugstāko laimi. Tik verdziskam garam atkarība var būt visaugstākā laime. Brīvam cilvēkam un brīvai tautai tā ir vislielākā nelaime.

A. Niedra garā runā nopūlas attaisnot pret viņu vērstos apvainojumus. Viņš, kā «Latvijas Sargs» raksta («.L. S.» 48. num., 28. febr. 1925. g.) taisnojies šā: «Noziegums no prokurora atzīts no tā, ka Niedra pabalstījis Bermontu.

Esot bijis nolūks satriekt lieliniekus un atjaunot bij. Krieviju. Armija nav ienaidnieks, bet valsts, kas stāv aiz armijas. Ja būtu pabalstīta armija, aiz kuŗas nestāv valsts, tad varētu teikt, ka ir pabalstīta banda. Bet Bermonta armiju dibināja Vācija. Tāpat Vācija dibināja Latvijas armiju. Tāpat Vācija deva ieročus kā vienai, tā otrai armijai. Ja inkrimetu noziegumu par ienaidnieka pabalstīšanu, tad var runāt ne par Bermonta, bet Vācijas pabalstīšanu. Runājot par projektu, tad Niedra saka, ka pie lietas pievienotais projekts nav viņa. Pie projekta izdarīta maza intriga. Niedras projekts bijis ar citu saturu. Viņa projektā teikts, lai Bermonta armiju padarītu neatkarīgu no Vācijas. Un tas pierāda, ka Niedra gribējis ienaidnieku, Vāciju, vājināt. Bermonts neesot stāvējis zem Kolčaka, jo viņš nav dabūjis nedz pabalstus, nedz rīkojumus no Kolčaka. Jautā, kur pierādīts, ka Niedra esot pabalstījis ienaidnieku. Neesot bijis tādas vēstules, kā prokurors teicis, itkā lai Bermonts pieņemtu savā armijā Niedras dēlu, ka lai ar to Bermondtu pabalstītu. Stāsta apstākļus, kādēļ viņa dēli gājuši Judeņiča un Bermonta armijās. Tas darīts tādēļ, lai ietu cīņā pret lieliniekiem, bet nevis lai pabalstītu Bermonta planus. Nevar vest sakarā Simonaiša vēstuli ar braucienu uz Berlīni. Raksturo atsevišķa brauciena iemeslus, kas pievienots ari pie akta. Pierāda viņa, Niedras, projekta planus, ka nav domāts Latvijas patstāvību iznīcināt. Teikts, ka jāsanāk Krievijas satversmei ar Latvijas pārstāvjiem apspriest saimnieciskos jautājumus. Tāpat runāts par Latvijas un Krievijas armiju. Ja Nie-

dra gribētu Latviju iznīcināt, tad nebūtu gājusi runa par Latvijas armiju, pārstāvjiem u. t. t. Ja Bermonta armija ietu caur Latviju uz Krieviju, ar to Latvijas neatkarība nebūtu tikusi apdraudēta. Gadījumā, ja notiktu kāds sastrēgums, Bermonta armija nokļūtu Latvijas rokās. Tā tad caur to nekas ļauns nevarēja notikt. Kad Niedra saņēmis no Ansberga ļaunas ziņas par Rīgu, kur cilvēki ēduši līķus un dzīvojuši bez ūdens, tad viņš griezies pie pārtikas komitejas, lai apgādātu ar pārtiku torņakalniešus.

Pārtikas komitejā neesot bijis strādnieku, un tādēļ viņš tur iestājies par strādnieku, lai glābtu no bada rīdziniekus. Šī nav bijusi Bermonta armijas pabalstīšana, bet gan bada cietēju latviešu pabalstīšana. Būdams kā ierēdnis pārtikas komitejā, revidējis grāmatas un to darījis tādēļ, ka izdarītas pārestības latviešu tautai, labību izsniedzot. Runājot par uzsaukumu, tad tāds sastādīts 21. sept., lai saistītu Bermondtu ar Latviju un Latvijas pilsoņus pasargātu no rekvizicijām. Acumirklī Bermonts tam piekritis un tādēļ Niedra izstrādājis proklamacijas projektu. Bet pēdējās bez viņa ziņas pārstrādātas un izlaistas tautā. Vai te ir ienaidnieka pabalstīšana? Ja tiesa atzīst šini nostāstā kādu noziegumu, tad Niedra lūdz piedošanu. Tiesas darbs ir grūts. Vismaz grūti izspriest šo lietu. Šis ir prasieša uzdevums. Kurš no šiem ceļiem būs pareizais? Tiesai tagad būs jāizšķir nākamība. Visi zin, ko Niedra gribējis darīt. Toreiz nebijusi runa par to, vai Latvijai būt, jeb nē. 1919. g. pacēlās jautājums, zem kādas suverenitates stāvam. Un tā toreiz bijusi Krievijas suverenitate, jo Niedra par to zvērējis Krievijas satversmei. Tagad pateicoties Latvijai, ka tā viņu atbrīvojusi no šī zvēresta. Andr. Niedra netiekot no Latvijas valdības atzīts par Latvijas pilsoni. Bet viņš, Niedra, no tā nebīstoties, jo esot Dievs, kurš ticot viņa balsij un uz kuru varot paļauties.

Tā aizstāvējies Andrievs Niedra. Vai tiešām Vācija dibināja Latvijas armiju? Atbilde var tikai skanēt: nē. Vācija gan visādi aizkavēja dibināt un attīstīt latviešu armiju. Ģenerālis fon der Golcs izlietoja visus līdzekļus, lai aizkavētu latviešu armijas pieaugšanu. Kad Pagaidu valdība Kurzemē gribēja mobilizēt, tad Golcs to necieta. Golcs pats par to stāsta savā jau bieži minētā grāmatā «Meine Sendung in Finnland

und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā.» (153., 154. un 160. lapp.).

«Diemžēl,» saka Golcs, «slikti informēts, es Kurzemē savā uzturēšanās laika sākumā dažos apgabalos, par kuŗiem man stāstīja, ka tanīs nav lieliniecisma sērgas, izmēģinājuma pēc, atļāvu izdarīt spaidu mobilizaciju, bet pēc pirmiem sliktiem piedzīvojumiem to aizliedzu un aizliegumu ari uzturēju spēkā pret arvien atkārtotiem angļu komisijas iebildumiem un amerikaņu pārmetumiem, kuŗi pamazām ar laiku mana stāvokļa pareizību ieredzēja.»*)

Kādā otrā vietā (160. lapp.) Golcs izsakās šā: Atkārtoti es antantes komisiju darīju uzmanīgu uz to, ka mums tiešām vajadzētu Latviju atstāt, ja uz latviešu uzstāšanās pamata spaidu mobilizaciju Latvijā atļautu. Mūsu apsēstā apgabalā viņa ari nenotika**).

Tā Golcs. Redzams, ka Niedra tiesā nav skatījies uz patiesību, ja viņš cerējis, kā apgalvojums viņam nāks par labu. Būtu gan ar' vai vēl nebijusi likteņa ironija, ja Ziemeļlatvijas armija, kuŗa pie Cēsīm Golca-Niedras-Vankina armiju lupatās sakāva, tiešām būtu bijusi vācu dibināta.

Tik pat nepatiesi ir ari citi Niedras apgivojumi. Bermonts neesot stāvējis zem Kolčaka, jo viņš nav dabūjis nedz pabalstus, nedz rīkojumus no Kolčaka. Lai neaizmirstam, ka Kolčaks toreiz bija augstākais varas nesējs. Zem viņa skaitījās ari Judeņičs, Deņikins. Golca noorganizētā vācu-krievu armija ar Bermontu priekšgalā no tā brīža, kad viņa nostājās zem krievu karoga, kā «krievu armija», zināms, ari bija padota Kolčakam. Viņa skaitījās kā Judeņiča armijas sastāvdaļa. Bermontam ari bija sakari ar Deņikinu un tā armiju. Augstākais noteicējs ir Kolčaks. Judeņičs, Kolčaks tad ari Bermontu par nepaklausību pāriet pie Judeņiča uz Narvas fronti soda un izslēdz no armijas. Firsts Līvens ar savu nodaļu pāriet pie Ju-

*) Sal.: «Leider, habe ich, schlecht beraten, in der ersten Zeit meiner Anwesenheit in Kurland die probeweise Zwangsaushebung in einigen angeblich nicht verseuchten Landgegenden gestattet, sie aber nach den ersten sichlechten Ersahrungen verboten und das Verbot auch aufrecht erhalten gegen den immer wiederholten Einspruch der englichen Kommission und die Vorstellungen der Amerikaner, die aber allmählich die Richtigkeit meines Standpunktes einsahen.» (153. un 154. lapp.).

**) Sal.: «Ich habe die Ententekommission wiederholt darauf aufmerksam gemacht, dass die Räumung Lettlands tatsächlich für uns nötig würde, wenn auf ihr Betreiben die Zwangs mobilisation in Lettland erlaubt würde. Sie ist in dem von uns besetzten Gebiet nicht erfolgt.» (160. lapp.).

dēņiča. Bermonts paliek Līvena vietā «krievu formaciju» priekšgalā. Tas pierāda, kā ari Bermonts ir juridiski bijis padots Judēničam un līdz ar to ari Koļčakam. Pēc būtības gan apstākļi ir citādi. Bermonts patiesībā ir akls ierocis Golca rokās. Bermonta armija faktiski ir tā pati Golca armija, mazliet tik pārveidota (no paša Golca un ne no Bermonta) un nostādīta zem krievu karoga. Viņas mērķi ir tie paši Golca mērķi: iznīcināt neatkarīgās malu valstis — Latviju, Lietuvu, Igauniju un radīt no Vācijas atkarīgu Krieviju. Visādā veidā, kā tik vien varēdams kalpodams Bermontam Niedra ir kalpojis neatkarīgās Latvijas ienaidniekam un atradies ienaidnieka algā. Tās ir neapgāžamas lietas. Nekādi apgalvojumi, nekādi sofismi, nekāda stūrgalvīga liegšanās tā nevar apgāzt un padarīt par nenotikušu. Un tomēr Niedra liedzas, un liedzas. Stūrgalvīgi. Neatlaidīgi. — Kur pierādīts, tā viņš tiesā vaicā, ka Niedra pabalstījis ienaidnieku? — To neapgāžami pierāda Golca-Niedras-Vankina-Ansberga kara gājiens pret Cēsīm un cīņās ar Ziemeļlatvijas armiju izlietās latviešu un igauņu asinis. To pierāda cīņās pret Golcu-Niedru-Vankinu-Ansberģi kritušo varoņu kapi, sagrauto ēku gruveši. To pierāda neapšaubāmi un neapgāžami bijušā Lietuvas Tarības — saeimas priekšsēdētāja, Simonaiša liecība, ka Niedra pat mūsu brāļus leišus ir mēģinājis sakūdīt pret suvereno Latviju, melzdams, ka Pagaidu valdība ir naidīga Lietuvai un tāpēc lai leiši ejot Bermontam palīgā pret Pagaidu valdību un līdz ar to ari pret neatkarīgo Latviju. To pierāda Niedras-Bermonta armijas finansēšanas projekti. Bermonta naudas izlaišana viņu nodrošinot ar bijušās krievu valsts īpašumiem Kurzemē — miljardu zelta marku vērtībā*), ir liels noziegums. Ziedojot Latvijas valsts zemi uz Golca-Bermonta kara Molocha altara ir noziegums, kas mūžam nav piedodams. Sagādāt Golcam-Bermontam tādējādi līdzekļus, lai viņi varētu iznīcināt neatkarīgo Latvijas valsti, ir darbs, kas kliedz pēc atmaksas. Ziedot Latvijas valsts īpašumus — miljardu zelta marku vērtībā — lai ar to palīdzību iznīcinātu Latviju un panāktu vācu varas nodibināšanu Latvijā! Šai ziņā Golcu-Bermontu pabalstot Niedra ir kalpojis lielākiem latviešu un Latvijas valsts neatkarības ienaidniekiem. Diemžēl šim faktam nav piegriezta diezgan liela vērība. Projekts, ar suve-

*) Sk. Golca «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum («Mana misija Somijā un Baltijā,» 156. lapp.). —

renās Latvijas valsts īpašumiem nodrošināt Bermonta izlaižamo naudu, pierāda ari to, ka neatzīst patstāvīgas suverenas Latvijas valsts, bet kā Latviju vēl uzlūko kā bijušās Krievijas daļu — guberņu. Niedra tiesā pateicās Latvijai, ka tā viņu tagad atsvabinājusi no zvēresta Krievijai. Tie ir pārāk novēlojušies Niedras prieki par šādu atsvabināšanu un pārāk nosēbojusies pateicība. — Ar Nacionalpadomes, kā apvienotas demokratiskas latviešu republikas varas nesēju, nodibināšanas un it īpaši ar 1918. gada 18. novembŗa aktu jau visi Vidzemes, Kurzemes un Latgales iedzīvotāji bija atsvabināti no zvēresta Krievijai. Toreiz Niedras pateicība būtu bijusi vietā. Bet toreiz viņš pateicības vietā kopā ar Golcu suverenai Latvijai nesa iznīcību.

Neesot bijis tādas vēstules, kā prokurors teicis, it kā lai Bermonts pieņemtu savā armijā Niedras dēlu, ka lai ar to Bermontu pabalstītu. Stāsta apstākļus kādēļ viņa dēli gājuši Judeņiča un Bermonta armijās. Tas darīts tādēļ, lai ietu cīņā pret lieliniekiem. Gribēdams taisnoties Niedra tomēr to darīdams apstiprina tik faktu, ka viņa dēli gājuši Judeņiča un Bermonta armijās. Judeņičs gribēja atjaunot nedalāmo Krieviju, kuŗā kā tādā, nevarēja ietilpt apvienota suverena Latvijas valsts, bet tik Kurzeme, Vidzeme, kā Krievijas guberņas. Bermonta armija tieši bruka virsū Rīgai, izlēja latviešu asinis, grāva, dedzināja Latvijas pilsētās, mājas, laupīja Latvijas mantas, viņas mērķis bija iznīcināt suvereno Latviju. Visi k r i e t n i latvieši atradās tai pusē, kuŗa cīnījās pret Bermontu. Bet Niedra kalpoja Bermontam un viņa dēli cīnījās suverenai Latvijai naidīgās armijās. Pat Bermonta armijā, kas pat bez kaŗa pieteikšanas uzbruka Latvijai un izlēja latviešu asinis.

Tāda ir patiesībā laime un brīvība, ko Niedra nesis Latvijai. Verdzība un nāve.

Andrievs Niedra, kā viņš savas taisnošanās beigās sūrojās, netiekot no Latvijas valdības atzīts par Latvijas pilsoni. Bet viņš, Niedra no tā nebīstoties, jo esot Dievs, kuŗš ticot viņa balsij un uz kuŗu varot paļauties. Dievam, kas visu zina, kas ir mūžīga visvarena, viszinoša būte, nav nemaz jātic Niedras balsij, jo viņš jau visu zina, zina, ko Niedra darījis, zina, ka Niedra savu tautu nodevis, zina, ka Niedra līdz ar Golcu gājis pret

Cēsīm, no kurienes lielinieki jau bija izdzīti, zina, cik daudz latviešu asiņu Golcs, Bermonts un viņu kara biedri un palīgi izlējuši, zina, kas viss sagrauts, nodedzināts, zina, ka Niedra Klaipēdā lūdzis Simonaiti, lai ietu Bermontam palīgā cīnās pret Latviju, zina, kas uzsaukuma «Latvju tautai», autors, zina, ka Niera līdz ar Golcu-Bermontu gribējis neatkarīgo Latviju gāzt atkarībā. Dievam nevajaga ticēt, jo viņš visu zina.

Pēc Niedras runas pēdējais vārds otram apsūdzētam Dr. **Vankinam.** Viņš runā īsi. Uzsaukuma «Latvju tautai» autors viņš neesot bijis, bet tikai to parakstījis. Lūdz viņu attaisnot.

Kā Vankins bijis uzsaukuma «Latvju tautai» autors, to gan laikam neviens nedomās, bet par to, ka Dr. Vankins, latvietis būdams, tādu uzsaukumu, kurā starp citu latviešu kareivji uzaicināti pāriet Latvijas ienaidnieka Bermonta pusē, parakstījis, par to gan jābrīnās, jo ar to vien jau Vankins nostājas lielāko Latvijas ienaidnieku pusē un pabalsta Golca-Bermonta neatkarīgās Latvijas iznīcināšanas nodomu. Tas ir liels noziegums, kas brēc pēc atmaksas.

Pēc $1^1/_2$ stundas ilgas apspriešanās tiesu palata pasludina spriedumu: **1) apsūdzību pret Vankinu uz Sod. lik. 100. pantu izbeigt; uz Sod. lik. 108. panta 3. daļas pamata ieslodzīt cietoksnī uz 3 gadiem, norēķinot no šī soda 1 gadu 3 mēnešus iepriekšējā apcietinājumā pavadīto laiku... 2) Andrievu Niedru uz Sod. lik. 108. panta 1. daļas pamata nodot pie spaidu darbiem uz 4 gadiem, bet no šī soda viņu uz Satversmes sapulces amnestijas akta 9. panta pamata atsvabināt. Ari spaidu darbos paredzētā tiesību zaudēšana amnestēta. Tiesas izdevumi uzliekami Niedram, Vankinam kopēji.**

Tiesu palatā Andrievs Niedra tā tad atzīts par valsts nodevēju un notiesāts uz 4 gadiem pie spaidu darbiem ar tiesību zaudēšanu. Bet uz Satversmes sapulces 1920. gada amnestijas akta 9. panta pamata amnestēts.

Vēl Andrieva Niedras un Dr. Vankina lieta nav galā. Vēl šai lietā runās suverenās Latvijas senāts.

Bet kāds ari būtu uz likumu pantiem dibinātais spriedums, tautas spriedums nevar būt attaisnojošs. Tauta var būt žēlīga, var piedot pat, ja viņa grib, vislielākam noziedznie-

kam vai nodevējam, bet to, kas noticis, nekādā vara nevar padarīt par nenotikušu. Nodevējs paliek nodevējs, slepkava — slepkava. Nonāvētie paliek nonāvēti, izlietās asinis paliek izlietas.

Niedra ir viens no tiem, kas uz tēvijas altara «kaisījis dažu skaistu ziedu», pieved viņa aizstāvis kā vienu no attaisnošanās motiviem. Šos ziedus Niedra nav laistījis, ar dzīvinošu ūdeni, bet ir noslīcinājis tautas labāko dēlu asiņu jūrā. Asinīs samirkušus zem ēku gruvešiem viņš šos «skaistos ziedus» apracis.

Nevarot pagātnes apstākļus piemērot tagādnes apstākļiem. Apstākļi, zināms, tagad ir citādi, bet vienādus faktus, vienādus notikumus visos laikos var piemērot tādiem pat citā laikā. Kas pret savu neatkarīgo tēvu zemi un savas tēvu zemes karaspēku, kas cīnās par savas tēvu zemes neatkarību, kā Ziemeļlatvijas armija pret lieliniekiem un gatavojas uz cīņu pret ne mazāk bīstamiem ienaidniekiem — vāciešiem, ved ienaidnieka armiju, lūdz Golcu, lai tas paātrina uzbrukumu, iekam v ā c u karaspēks vēl nav aizsaukts*), tāds, tā visos laikos ir spriests, ir faktiski nāvi pelnījis. Ko Golcs, ar kuru Niedra kopā gāja, gribēja, Niedra nemaz nevarēja nezināt. Golcam, kā viņš pats saka, ir četri ienaidnieki, pret kuriem viņš cīnās un kurus viņš vienu pēc otra grib cīņā veikt: «zaldātu padome» Liepājā, «bolševiku armija», «puslielinieciskā Latvijas valdība», t. i. mūsu Pagaidu valdība, beidzot antante — Sabiedrotie (128. lapp.). —

Rīgu un Jelgavu iedomāties latviešu rokās Golcam — neprāts, kaut kas tāds, kas ir pret veselu prātu, kaut kas reakcionars, («Riga und Mitau in lettischer Hand hatte etwas Widersinniges, Reaktionäres,» 176. lapp.).

Golca kolonizacijas planā ietilpst 40.000 vācu kareivju apmetināšana Kurzemē vien (219. lapp.). Niedra šim planam, kā Golcs saka, piekrītis (220. lapp.).

Niedra, kā vācu iecelts «ministru prezidents» (sk. 184. un 185. lapp. min. Golca grāmatā) ar visu savu kabinetu iet cīņā pret Ziemeļlatvijas armiju. Sofistiski ir runāt, ka tādas armijas neesot bijis. Kas tad pie Cēsīm sakāva Golca-Niedras-Vankina armiju tā, ka tā panikā bēga atpakaļ uz Kurzemi un tik pateicoties Strazdu muižas (3. julija) līgumam varēja iz-

*) General Graf Rüdiger von der Goltz, «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» (199. lapp.). —

glābties no galīgas katastrofas un atpūsties Kurzemē, lai pēc dažiem mēnešiem no jauna, kā Bermonta armija, tā paša Golca pārveidota un vadīta zem krievu karoga bruktu virsū Rīgai un iznīcinātu neatkarīgu Latviju.

Bermonta armija ir tā pati Golca armija. Viņa tik aiz tā iemesla, ka sabiedrotie vācu armijas necieš, uzvelk krievu karogu un izdodas par krievu armiju, lai zem krievu karoga, izvestu tos pašus Golca planus.

Golcs vada «Bermonta armijas» uzbrukumu līdz 12. oktobrim, kad viņš ir spiests vadību par vācu pulkiem nodot ģeneralleitnantam fon Eberhartam (Eberhardt). Līdz 12. oktobrim Bermonta armija viņa, Golca vadībā, bijusi ieņēmusi visu Daugavas kreiso krastu (280. lapp.). 14. oktobrī Golcs spiests atstāt «Baltiju» (281. lapp.). —

Golcs savas radītās «Bermonta armijas» uzvarā, ja tādu panāktu, ieraudzīja Vācijas varēnības pēdējo nākotnes cerību, pēdējo Vācijas glābiņu. Un kad Bermontam slikti klājās Golcs saka: «Pār pēdējo Vācijas cerības enkuru lidinājās nelaimes zvaigzne» («Es lag ein eigner Unstern auf Deutschlands letztem Hoffnungsanker,» 278. lpp.). — Golcs uzskata Bermonta armiju kā savu radījumu, skatās uz viņu kā uz Vācijas armiju un kā uz savu, kā uz Vācijas idealu realizētāju, Vācijas mērķu un nodomu sasniedzēju austrumos. Šie mērķi ir: 1) Latvijas, Lietuvas, Igaunijas neatkarības iznīcināšana, baronu varas atjaunošana, šo zemju kolonizēšana ar vāciešiem, un latviešu, lietuvju, igauņu iznīcināšana un pilnīga pārvācošana, īsi sakot, šīm tautām sagādāt senprūšu likteni; 2) lieliniekus sakaujot radīt Vācijai draudzīgu un no Vācijas atkarīgu Krieviju; 3) Kopā ar Krieviju uzsākt no jauna pasaules karu un atriebties sabiedrotiem, īpaši angļiem.

Niedra, Vankins un bez viņiem vēl citi, iet ari kopā ar Bermontu. Niedra, Vankins un vēl citi latvieši pēc Cēsu kaujām bēg līdz sakautai vācu armijai. Ja viņi Latviju atsvabināja no lieliniekiem, kā viņi un viņu draugi to taisnodamies melš, tad viņiem nebija jābēg. Nenoliedzams fakts ir, ka viņi gāja pret Ziemeļlatvijas armiju un mūsu sabiedrotiem igauņiem, kas kopā cīnījās par savu tēvu zemju neatkarību. Šo neatkarību apdraudēja kā lielinieki, pret kuriem tie jau kopā cīnījās, tā ari vācu Golca-Niedras-Vankina armija, kura ielauzās jau atbrīvotā, no lieliniekiem iztīrītā Latvijas daļā un Cēsu kaujās iz-

lēja latviešu un igauņu asinis. Pret lieliniekiem Golcam-Niedram-Vankinam pie Cēsīm nekā ko cīnīties nebija. Viņi tur cīnījās taisni pret lielinieku izdzinējiem. Cēsu kauju faktisko vadoni V. Ozolu Niedra pat izsludina ārpus likuma. Tāpat Goldfeldu-Zeltiņu un Bebru.

Bermonts nemaz neiet pret lieliniekiem. Judēņičs viņu aicina pie sevis cīņā pret lieliniekiem. Viņš liedzās paklausīt, lai gan viņam tas bija jādara, bija jāpaklausa. Kolčaks, kā virspavēlnieks, viņu par to kā «buntavnieku» atcel no amata. Bermonts, kā Golca un vācu padevīgs kalps un ierocis to rokās, neklausa saviem krievu priekšniekiem, bet paliek pie Krievijas ienaidniekiem, izpilda Golca pavēles, sāk realizēt Golca un vācu idealus, vēršas ne pret lieliniekiem, bet pret Latviju, brūk Rīgai virsū, izlej latviešu asinis. Kādus lieliniekus tad Bermonts Rīgai uzbrūkot meklēja un kāva? Rīgā valdīja tolaik mūsu Pagaidu valdība un Rīgu aizsargāja neatkarīgās Latvijas karaspēks. Un Bermonts, kuŗu Niedra, Vankins u. c. pabalsta, tomēr uzbrūk. Tā tad ne lieliniekiem, bet neatkarīgai Latvijai, Latvijas tolaik vienīgi iespējamai Pagaidu valdībai un Latvijas armijai. Vankins, būdams latvietis, paraksta uzsaukumu «Latviešu tautai», kuŗā uzaicina Latvijas armijas kareivjus pāriet pie Bermonta u. t. t. Niedra, neticēdams Latvijas neatkarības iespējamībai un ticēdams vācu ieroču galīgai uzvarai kalpo Golcam un Bermontam, kā nu varēdams. Viņš nevar iedomāties, ka Krievija varētu izlaist Baltijas jūŗas atslēgas iz savām rokām. Latvijai par katru cenu jāpieslienas kādai lielvalstij. Neatkarīga Latvija nevar būt. Visa viņa darbība tāpēc ir vērsta pret neatkarīgu Latviju un tās pārstāvjiem. Kad neiet ar Golcu zem Vācijas karoga, Niedra iet ar Bermontu un palīdz tam zem Krievijas karoga cīnīties pret neatkarīgu Latviju. —

Lai vēlāk, kad slikti izgājis, kad Bermonts sakauts, kad neatkarīga Latvija tomēr nodibinājusies, mazinātu savu vainu, tad viņš grib «Pašpārvaldības komitejā» būt tik vienkāršs algots sekretars, kuŗš, laikam, trūkuma spiests pieņēmis šādu vietu. Nabadziņš tāds! Nevainīgs kā balts balodītis. Tīrais jēriņš. Bet kāpēc tad Niedra nepalika Vidzemē un gāja bēgošai vācu armijai līdz? Vai nevarēja labāk apkopt savu draudzi, nekā iet pie Latvijas ienaidnieka par algotu sekretaru? Savāds sekretars, kuŗam pie Jelgavas gubernatora ejot pa-

rāda militaro godu, kuŗš, kā liecināts tiek, piedalās līdz ar Vankinu pie Latvijas Pagaidu valdības iestāžu likvidēšanas, kuŗš, kā pats atzīstās, rūpējās par Bermonta armijas finansēšanu, ieteic izlaist naudu un to nodrošināt ar Krievijas, izbijušās cāŗa valsts īpašumiem Kurzemē, kuŗi faktiski līdz ar Latvijas neatkarīgas valsts izsludināšanu 18. novembrī 1918. gadā pārgājuši suverenās Latvijas īpašumā, kuŗš, kā bijušais tirdzniecības un rūpniecības ministrs inženiers Sp. Paegle liecināja un ko vēlāk Simonaitis apstiprināja, Klaipēdā griezās pie Lietuvas valdības priekšstāvja Simonaiša ar priekšlikumu, lai Lietuvas armija iet palīgā bermontiešiem cīņā pret mūsu armiju, lai gāztu Pagaidu valdību, kuŗš, kā Vankins izmeklēšanā liecināja, sastādījis uzsaukumu «Latviešu tautai», ko gan vēlāk pie tiesas abi ar Niedru noliedza. Ne Latvijas armijai palīgā pret neatkarīgās Latvijas ienaidniekiem Niedra sūta savu dēlu, bet pazemīgā vēstulē to ieteic Bermontam u. t. t. u. t. t.

Pēc Bermonta armijas sakaušanas Niedra, Vankins, Ansberģis un citi latvieši, kas palīdzējuši vāciešiem graut Latvijas neatkarību, tāpat kā Bermonta armija aizbēg uz Vāciju, kuŗas labā viņi bija darbojušies.

Vai tā ir nejaušība, ko grib pierādīt Niedras aizstāvis Vanags, sacīdams, ka Niedra nokļuvis tur, kur saimniekojuši vāci un krievi? Ne nejaušība tā bija, ka Niedra, Vankins, Alberts, Ansberģis, Kupče, Seskovs, Zaķītis (Sakkit) un viņu biedri nokļuva mūsu ienaidnieku «lēģerī», bet tas notika apzinīgi aiz pārliecības. Viņu dabiskā vieta tik varēja būt to starpā, kas cīnījās par Latvijas un savas tautas neatkarību. Bet viņi neticēja Latvijas neatkarības iespējamībai un šādā pārliecībā labāk gribēja iet kopā ar šķietamiem nākošiem Latvijas kungiem, lai no tiem sev iegūtu kādus labumus, gubernatoru vietas, kā to piem. Jelgavā pēc liecinieces Blūmberģes izteikuma, Niedra bija cerējis. Varēja jau ari cerēt uz fiktivu tresotu kaŗa ministru, ministru un citām augstām, labi atalgotām vietām.

Runāt par «autonomiju», ko Niedra gribējis, nemaz nevar. Tie tik ir māņi. Sekojot Golcam un Bermontam, varēja Latviju tik grūst atkarībā un postā.

Ko no Judeņiča, Koļčaka un citiem nedalamās Krievijas atjaunotājiem Latvija varēja un var gaidīt, tas redzams no ģenerała Radziņa liecības. Niedras aizstāvis Krastkalns jautā, vai liecinieķiem zināma Koļčaka deklaracija attiecībā pret jaunām val-

stim? Ģeneralis Radziņš atbild, ka viņš zin vairākas tādas, kuŗas viena otrai runā pretī. Kad Koļčakam pašam klājās slikti, viņš solīja jaunajām valstīm plašākas tiesības, kad klājās labi — solījumus ņēma atpakaļ.

Krievijas atjaunošanas gadījumā Latvija tā tad, paliktu tāda pati Krievijas guberņa vai guberņas kā tas bija priekš pasaules kaŗa. Neatkarības, pašnoteikšanās vietā latvieši dabūtu t ā d u p a š u «p a š v a l d ī b u, kāda pagastiem Baltijā» bija jau priekš kaŗa. Tā autonomija, par ko Niedra un viņa aizstāvji runā ir pseidoautonomija, kas nav nekāda autonomija. Pat, ja tā būtu īsta, tad neatkarības vietā, kāda jau bija, nākt un solīt autonomiju, vien jau būtu noziedzība pret suverenu valsti un suverenu tautu.

Viss, kā redzams, liecina par lielu, smagu noziedzību. Tas nav uz baumām dibināts. Par to liecina pie Cēsīm izlietās asinis, sagŗautie, nodedzinātie nami un ēkas, liecina ari Bermonta uzbrukums Rīgai, izlietās asinis, sagŗautie vai nodedzinātie nami, pilis u. t. t.

Ka Niedra, Vankins un vēl citi Golcam un Bermontam, šiem briesmīgajiem neatkarīgās Latvijas ienaidniekiem kalpojuši un tos atbalstījuši visādos veidos un kā vien tik varējuši, tas ir fakts, ko neviens, un ne ar kādiem līdzekļiem vairs nevar apgāzt. Vieglāki saskaldīt atomus nekā nomazgāt Niedru un viņa kabineta ministrus no izlietām latviešu tautas asinīm.

Nebūtu rasi nemaz Golca-Bermonta avanturu, ja Golcs to nebūtu varējis darīt zem «latviešu valdības» — «Niedras ministru kabineta» maskas.

Mums, latviešiem cīņā par neatkarīgu Latviju, nebija jācīnās tik pret ārējiem ienaidniekiem, Golcu, Bermontu, bet reizē diemžēl ari pret iekšējiem ienaidniekiem, tiem latviešiem un baltiem, kas kopā ar Golcu un Bermontu kaŗoja pret jaundibināto neatkarīgo Latviju. Niedra šo tautas naidnieku starpā ir viens no visredzamākiem un enerģiskākiem. Tas, ka viņš ir dzejnieks, viņa neattaisno un nevar attaisnot. Tas, ka viņš, kā mācītājs, kā Kristus evaņģelija sludinātājs, kļūst savas tautas nodevējs, iet ar viņas ienaidniekiem kopā un izlej asinis, lūdz ienaidnieku, lai paātrinātu uzbrukumu (Golca grāmatas «Mana misija Somijā un Baltijā,» 199. lapp.), tas viņa noziegumu vēl stipri palielina. Kristus kalps, mīlestības evaņģelija sludinātājs skubina izliet asinis!

Pret Niedru, viņa ministru kabineta locekļiem un visiem, kas gāja ar Golcu un Bermontu cīņā pret Latvijas valsti un viņas valdību, var tik skanēt: vainīgi, vainīgi. Kanta spriedums skanētu: nāvi!

Ka viņi jutās ari paši vainīgi, tāpēc viņi ari aizbēga uz Vāciju. Par atpakaļgriešanos viņi tik tad sāka domāt, kad viņi redzēja, ka viņu dzimtenē vēl atrodas daudz tādu, kas viņiem garīgi rada, kas okupacijas laikā piesolījuši vācu ķeizaram vai citiem Vācijas valdniekiem un firstiem Kurzemes vai Baltijas hercogu valstju kroņus vai citādi kā aģitējuši par Latvijas pievienošanu Vācijai. Kad draugi — nodevēji dzimtenē atgriešanās ceļu ar aģitaciju un citiem līdzekļiem likās būt nolīdzinājuši, tad tik vēl Niedra, Vankins, Ansberģis atgriezās.

Niedrisms ir viskaitīgākā parādība neatkarīgā Latvijā. Viņš tāpēc jāiznīcina ar visām saknēm. Kas par Niedru un niedrismu, tas apzinīgi vai neapzinoši ir pret neatkarīgu Latviju. Tādi ir neatkarīgās Latvijas nodevēji.

Niedrisms ir kustība, kas neatkarīgo Latviju un suvereno latviešu tautu gāž atkarībā, verdzībā, iznīcībā. Kangarismu, par kādu ari ir jāuzskata niedrisms, skaisti nosodoši apdzied dzejnieks P. Blaus («Jaunākās Ziņās», 69. numurā, 16. augustā 1919. g.). šā:

«Vēl Kangars nav miris, bet viņam būs mirt
Un pazust no Latvijas sētām; —
Ne viņa dēļ tautai vairs asarām birt,
Plūst latvju asinīm svētām.
Lai nāk viņš kā priesters vai kareivis cēls
Vai virsaiša purpurā tinies,
Lai nāk viņš, kā pilsons vai saimnieka dēls
Vai strādnieks pa mītiņiem trinies.
Lai mīksta tam mēle, lai skati tam zib,
Lai zelta kalnus viņš sola,
Tak tauta to pazīst un zin', ko tas grib,
Aiz viņa kas açis bola. —
Ai, daudzi jau bija tai nedienās tvīkt,
Vēl brūces un rētas to stāsta. —
Cik daiļākiem ziediem nebija nīkt
Aiz nodevības lāsta.

Nav Kangars vēl miris, tepat viņš vēl klīst
Un noglūn kā latvietis dzīvo;
Kaut pakalpīgs, latviešu spējas tak nīst,
Vērpj viltu pret Latviju brīvo.
Nav Kangars vēl miris, bet drīzi viņš mirs,
To nonāvēs tautas zaimi
Un šķīstītā tauta brīvi šķirs
Sev ceļu uz nākotnes laimi.

Vācu kolonizacijas plans Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Svešu zemju kolonizēšana pa laikam notikusi ar uguni un zobenu. Iznīcinātas ir veselas tautas. Vēsture par to stāsta briesmu lietas. Lai atceramies tik Kānānas (Kanaan) iekarošanu Jozus laikā, kur pats žīdu dievs Jāve pavēl iznīcināt visas Kānānas tautas un nesaudzēt ne sirmgalvju, ne zīdaiņu.

Ameriku iekarojot un kolonizējot vietējiem iedzīvotājiem neklājās labāki. Ari Āfrikas tautas zina stāstīt par Eiropas kulturas tautu «civilizacijas darbiem» Āfrikā, par viņu izkaušanu, verdzināšanu, saģiftēšanu, pielaižot lipīgas slimības u. t. t.

Bet ari Eiropā pašā nav gājis labāki. Zem kristīgas ticības izplatīšanās maskas — patiesībā, lai iekarotu un kolonizētu svešas zemes — ir izkautas veselas tautas, kā piem. vendi, senprūši, lībieši.

Sevišķi necilvēcīgi ir bijuši vācieši. Kā agrākos, tā jaunākos laikos, kā to pierāda vācu Pētersa necilvēcīgā rīcība Āfrikā.

No agriem vidus laikiem līdz 11. un 12. gadu simteņiem, vāci vairojoties paši savā zemē apmetās uz vēl neapstrādātiem zemes gabaliem. Bet, kad viņiem ap 12. gadu simteni, ekstenzivi zemi apstrādājot tās pašu zemē pietrūka, tad viņi savu skatu pēc zemes sevišķi vērsa uz austrumiem*). Ilgāki

*) Drīz mēs atrodam sakšus Brandenburgā, Meklenburgā un Pomerānijā; vestfāliešus it īpaši Baltijas jūras piekrastē līdz Prūsijai un Vidzemei, tiringiešus un frankus Lauzicā, Silēzijā un Ziemeļbohemijā, bavāriešus Dienvidusbohemijā un Morāvijā, Silezijas kalnos, Alpu kalnu austruma nogāzē; Mozelas un Reinas apgabalu iedzīvotājus Ungarijā un Septiņkalnē; augšvācu elementus sevišķi Prūsijā un starp viņiem izkaisītus ienācējus no Holandes, Brabantes un jo sevišķi no Flandrijas, no kurienes jau 11. gadu simteni daudzi iecelojа Ungarijā un lielos baros Anglijā.

kā 2 gadu simteņus, gandrīz nepārtraukti vācu kolonistu bari plūda uz austrumiem, kur gan ar uguni un zobenu rokā, gan ari saimnieciski iekaŗoja jaunas zemes. Tieksmes pēc zemes austrumos pieauga un pārvērtās vācu dziņā uz austrumiem. Tā lauzdamies uz austrumiem un mēģinādami tur iekaŗot jaunas zemes kolonizacijai vāciešiem visi līdzekļi bija labi, ja tik varēja sasniegt mērķus.

Vietējos iedzīvotājus izdeldēja ar uguni un zobena asmini, padarīja par vergiem, vai, ja nevarēja iznīcināt, atspieda tāļāk atpakaļ.

Kā vācieši apgājās ar latviešiem, lībiešiem, igauņiem stāsta vecās kronikas. Ari latviešu cēlais draugs Garlības Merķelis savos darbos*).

Nevien Garlības Merķelis, bet ari citi taisnīgi vācieši nosoda savu tautiešu necilvēcīgos citu zemju iekaŗošanas un kolonizēšanas paņēmienus. J. G. Fogts (Vogt) savā ilustrētā vispārējā vēsturē starp citu izsakās šā: «Ir tiešām pilnīga tiesība, nostādīt slāvu zemju politisku un saimniecisku iekaŗošanu kā lielu vācietības ieguvumu. Bet jāievēro, ka tas ir tikai vācu nacionals ieguvums, iegūts vienvienīgi vācietības interešu labā. Mums nav ne mazākā iemesla to pasaulē iztaurēt kā lielisku slavas darbu. Īstai cilvēcībai turpreti gan bija jāaizklāj seja, redzot tos šausmu un kauna darbus, kas pastrādāti kolonizējot, redzot svešnieku nesaudzīgāko — nežēlīgāko apspiešanu un uzvarēto īpašuma visbrutālākās aplaupīšanas»**).

«Visgaišāki mums to rāda Baltijas provinču iekaŗošanas vēsture, kas notika zem reliģiozas atgriešanas segas pie kristīgas ticības***).

«Ko vācieši latviešiem un čūdu varoņa

*) G. Merķeļa «Latvieši» (A. Būmaņa tulkojumā) un «Brīvie latvieši un igauņi» (tāpat A. Būmaņa tulkojumā). —

**) Sal.: «Die wahre Menschlichkeit muss vielmehr ihr Haupt verhüllen angesichts der bei der Kolonisation verübten Greuel und Schmachtaten, angesichts der rücksichtslosesten Unterdrückung der Fremden und der brutalsten Räubereien am Besitztum der Unterjochten» (J. G. Fogta «Illustrierte Weltgeschichte». IV. sējums. Leipcigā, 1894. g. 146. lapp.). —

***) Sal.: «Am deutlichsten zeigt uns dies die Geschichte der Eroberung der Ostseeprovinzen, die unter dem religiösen Deckmantel der Bekehrung zum Christentum geschah» turpat, 146. lapp.). —

Kalēva (Kalewy) dēliem, kā ari tik daudzām slāvu, leišu un somu tautām, kas izzudušas, nesuši, tas zem kristīgas ticības segas bija šo tautu patstāvības (neatkarības) iznīcināšana un kalpība — verdzība.»*)

Vācu tirgotājs, vācu ticības vēstnesis, vācu kareivis, visi viņi gandrīz vienā laikā nonāca pie Daugavas.»

«Lībieši drīz vien noprata, ko viņu atgriešana pie kristīgas ticības nozīmē — kāds bijis nolūks. Viņi sadumpojās — sacēlās pret jauno ticības mācību. Bet, «zobena brāļi», kuŗu ordeņa locekļi pa lielākai daļai bija iz Vestfales vai Saksijas, vidzemniekiem («Livländern» — lībiešiem), un citām tautām atbildēja ar karu. Visas ciltis («Stämme»), kas liedzās kristīties un paklausīt, tika piespiestas to darīt ar uguni un zobenu. Visu iekaroto zemi sadalīja lēņos, no kuŗiem dažus dabūja ordenis, kuŗš tad viņus atkal tāļāk atdeva saviem bruņiniekiem, citus lēņus atkal dabūja bīskaps, kuŗš viņus atkal tāļāk kā lēņus atdeva savējiem.»

«Vēl ļaunāks palika iedzimto liktenis, kad 1191. gadā dibinātais «vācu ordenis» 1237. gadā savienojās ar 1202. g. Alberta dibināto «zobiņbrāļu» ordeni. Kristus kareivji nu iedzimtiem latviešiem, lībiešiem un somiem varēja uzlikt un ari uzlika vissmagāko kalpību. Šie dūšīgie barbari drīz kļuva zemnieki, kuŗi bija saistīti pie zemes. Vācu muižniecība viņiem 19. gadu simteņa sākumā gan atkal atdeva atpakaļ personīgu brīvību, bet **viņu zemes īpašuma viņi tiem vis atpakaļ neatdeva** («aber ihren Landbesitz hat er («der deutsche Adel») nicht zurückerstattet»). —

«Vēl šo baltu dienu, lībiešiem un somiem ir daudz atmiņu par viņu «kristīgās atgriešanas» laiku. Čūdiem (igauņiem) vārds «saksa» (saksis, vācietis) arvien nozīmē «kungu.» — Kāda čūdu (igauņu) dziesma «kuŗas virsraksts «Padošanās dienas», gauž par to laiku, kad svešinieku karogi zemē plivinājās, kad ielauzējies viņus, igauņus par vergiem padarījuši, viņu apspiedēji viņus kā dzimtscilvēkus saistījuši, viņus par saviem kalpiem padarījuši. — Brāļi, ko lai es dziedu? — Bēdīgi atskan

*) «Was die Deutschen den Lettonen und den Söhnen des tschudischen Helden Kalewy, wie so vielen andern slavischen, litthauischen und finnischen Völkern, welche heute verschwunden sind, brachten, das war unter dem Vorwande des Christentums die Vernichtung der Selbständigkeit dieser Völker und die Knechtschaft» (turpat, 146. lapp.). —

mana asaru pilnā dziesma. Verga liktenis ir pārāk smags. — Kāda cita Vīrlandē (Igaunijā) cēlusies dziesma saucas «Pagātnes dienas»... Pagātne bija viens «slaktiņa laiks», viens ilgs ciešanu laiks... Visi iznīcības (pekles) gari bija pret mums palaisti valā, priesteri mūs nožņaudza ar saviem rožu kroņiem, mantkārīgie — rijīgie bruņinieki mūs aplaupīja, laupītāju bandas mūs apspieda, «slepkavu zobini» mūs sacirta gabalos... «Krusta tēvs» («Vater des Kreuzes») mums atņēma mūsu bagātības—mantas, aizstiepa viņas prom savos šķirstos, noziedzās pie koka, pie svētā koka. Cirvis «tika likts pie saknes Taras ozolam, nožēlojamais cirvis Kiros kokam»... Lai uzklausāmies sagrauztas, šņukstošas tautas nopūtas, kas izskan iz sekošās igauņu sūdzības, lai izprastu Baltijas kolonizacijas patieso nozīmi, kuru vācu profesorālie vēstures rakstītāji slavē un apbrīno, kā vācu vidus laiku lielāko kulturas darbu. Šās dziesmas aizgrābjošās skaņas dzirdot, neviļus prātā nāk mūsu (vācu) jaunākie «slavas darbi» Āfrikā: «Meita, es nebēgu no darba, Nebēgu no ogu krūmiem, Nebēgu no Jaana*) zemes; No ļaunā vācieša es bēgu, No briesmīgi ļaunā karaspēka... Nabaga zemnieki, pie staba šausti tiek asiņaini. Nabaga zemnieki dzelzīs, Vīri ķēdēs žvadzina, Sievietes klauvē pie durvīm, Rokās atnesa olas, Apakš rokām brēc vista, Zem piedurknēm pelēkā zoss, Ratos mēj aitiņa. Mūsu vistas dēj oļas, Bet vācu bļodai; Aitiņai raibs jēriņš, Ar' tas vācu cepamam iesmam. Mūsu govs pirmais vērsītis, Vācu laukiem ar' tas. Mūsu ķēvei jautrs kumeļš, Ar' vācu kamanām viņš... Mātei viens vienīgs dēliņš: Ari tas pie vācu staba... Priekšelle mūsu dzīve, Priekšelle vai elle, Ugunīgu maizi muižā ēd, Raudādams dzer savu kausu, Uguns maize (pelavmaize) ar degumiem, Dzirkstis maizes garozā, Žagari zem maizes klaipa.

Kad no muižas valā tieku, Nāku es no elles laukā, Nāku es no vilka rīkles, Nāku lauvas rīklei ārā u. t. t. u. t. t. Tā J. G. Fogts savā «Ilustrētā vēsturē» (IV. sējumā, 145.—148. lapp.**).

---

*) Domāts ir runājošās sievas vīrs Jānis.

**) Skat. «Illustrierte Weltgeschichte für das Volk, mit besonderer Berücksichtigung der Kulturentwickelung. Dargestellt von J. G. Vogt. Band IV. Neuzeit. Leipzig. Verlag von Ernst Wiest. 1894. Pag. 145—148.

Lūk, ko ir nozīmējusi vācu kolonizacija!

Zem kristīgas ticības karoga vāci kā «dieva vīri» nāca mīlestības evaņģēliju sludināt, bet kā velna sūtīti faktiski iznīcību un verdzību tautām nesa un viņu zemi, mantas laupīja...

«Īstai cilvēcībai,» kā Fogts saka, «bija jāaizklāj seja, redzot tos šausmu un kauna darbus, ko vācieši pastrādājuši kolonizējot.» —

Kā agrāk zem kristīgās ticības maskas vācieši mums nāvi, verdzību atnesa un zemi nolaupīja, tā viņi tagad zem brīvības, zem lielinieku padzīšanas maskas mums iznīcību, atkarību, kalpību nesa un zemi mums laupīt gribēja. Viss tāpat kā viņlaik, tik mazliet citādā veidā, zem citādas maskas. Ar' velns jau progresē un pieņem dažādus veidus.

Neskaitāmās vācu brošūrās, kas kara laikā iznākušas par Baltiju, Lietuvu, viscaur izjūtams un izmanāms nevaldāms prieks, ka nu tik būs varena kolonizēšana... Heinrichs Lēve (Löwe) savā darbā «Jaunā Krievija un viņas tikumiskie spēki» («Das neue Russland und seine sittlichen Kräfte), kā redzējām, steidzīgi vien grib ar vāciešiem kolonizēt Lietuvu un visu seno ordeņa zemi (Latviju, Igauniju) un to kolonizēt tā, ka tur drīzā laikā vietējo valodu vietā atskanētu tik vācu valoda. Vācu valsts pilnvarotā, sūtņa Adolfa Viniga mērķis, kā to redzējām viņa darbā «Vācu austrumpolitikas pastari» un ari ģenerała grafa fon der Golca mērķis ir Latvijas, Lietuvas, Igaunijas kolonizēšana ar vācu kareivjiem un vācu zemniekiem, kā tas redzams viņa darbā «Mana misija Somijā un Baltijā».

Vācu zaldāti, īpaši dzelzsdivizija, vairs tik redz latviešu zemi, kā Garšina ārprātīgais sarkano puķi un no Kurzemes vairs pavisam neiet laukā. Tik ar viņiem pašiem atņemtiem ieročiem brašie varonīgie latviešu kareivji viņus beidzot aiztriec uz «Faterlandi» un sagādā sev un bezzemniekiem iespēju dabūt dzimtenes zemi.

Ar gatavu kolonizacijas planu vācu karaspēks jau 1915. gadā ienāk Kurzemē.

Manās rokās ir kāda oficiala vācu valdības brošura, kura satura vācu valdības kolonizacijas planu Kurzemē.

Šī brošura saucas **«Kurland»** unter deutscher Verwaltung. Vortrag des Verwaltungschefs anlässlich der Anwesenheit des Herrn Landwirtschaftsministers in Mitau am 8. X. 1915. (Nicht für die Oeffentlichkeit bestimmt). Mitau Gedruckt bei J. F. Stef-

fenhagen und Sohn. 1915. («Kurzeme zem vācu pārvaldības. Pārvaldes šefa priekšnesums zemkopības ministra kungam Jelgavā esot, 8. oktobrī 1915. g. (Nav nolemts atklātībai.) Jelgavā. Iespiests pie Stefenhagena un dēla. 1915. gadā.) —

Stefenhagena papīru spiestuve vācu okupacijas laikā bija vācu kara valdes lietošanā. Man šo brošuru piesūtīja kāds latvietis, kurš to savā laikā bija dabūjis. Sirsnīgs paldies viņam!

Kurzeme pēc šīs vācu valdības oficiālās brošuras ziņām ir ap 26700 kvadratkilometri liela. 500 lielgruntniecības (privatās rokās) ar apm. 1,1 milj. hektaru zemes. Lielākais īpašums: 70000 hektaru zemes; caurmēra lielums: 2245 hektari; 28280 zemnieku mājas ar apm. 1 milj. hektariem zemes (māju caurmēra lielums 36 hektari); valsts, baznīcu, pilsētu piederums: 540000 hektaru. Lielgruntniecība gandrīz tik vācu rokās, zemnieku mājas pa lielākai daļai latviešu rokās. Tīrumu ir 30%, mežu 34%, pļavu un ganību — 28% un nederīgas zemes — 8%.

Iedzīvotāju pēc 1897. gada ļaužu skaitīšanas bijis apaļos skaitļos: 674000, to starpā latviešu 505000, vāciešu 51000, pārējie krievi, poļi, leiši, žīdi.

Iedzīvotāju uz 1 kvadratkilomentra ir tik 26, atskaitot pilsētas uz laukiem pat tik 19½, (Austrumprūsijā 55, Vācijā 127). Pēc reliģijas iekārtoti: protestantu: 82% (vāci un latvieši); Romas-katoļu: 11% (leiši un poļi); grieķu-ortodoksu: 3,4% (krievi un daži latvieši); žīdu: 3,6% (faktiski gan ievērojami vairāk. (3.—4. lapp.).

Pasniegtas tiek sīkas ziņas par baznīcas, skolas, preses un citiem apstākļiem. Bet tās šeit neievērosim.

«Latviešu gara stāvoklis ir mierīgs un nogaidošs. Ka daļa no viņiem labprāt atkal zemē redzētu krievus, ir droši. Lielākā daļa gan jau tagad ir tajās domās, ka zem vācu valdības viņiem klāsies labāki. Latvietis ir reali domājošs oportunists; kas viņam sniedz labākas šanses, tam viņš pieslienas» (12. lapp.)...

Un nu... kāds ir vācu valdības kolonizacijas plans? Kas lielākai iedzīvotāju daļai liek domāt, ka zem vācu valdības klāsies labāki? — Uzklausīsimies!

«Jūtīgām domām politikā nav vietas un tām nav ņekādas tiesības tikt dzirdētām. Šeit turpretī stāv tāļi pār to sniedzo-

šās ārkārtēji reālās prasības un savienojās ar vācu asiņubalsīm («vereinigen sich mit den Stimmen des deutschen Blutes»). Vācijai vajaga zemes. Ilgus gadus mums viņu vajadzēja meklēt tāļu prom no dzimtenes zemes strēķos, kuŗus vispirms vēl ar lielām pūlēm un ar lieliem upuriem vajadzēja padarīt par vācu apgabaliem. Un nu labvēlīgs, priekš īsa laika vēl necerēts liktenis, mums klēpī iesviež zemi, kuŗu mums tik vajadzīgs turēt un apdzīvot, lai mums būtu jauns, gatavs, vērtīgs Vācijas gabals!»

«Es līdz šim vēl neesmu runājis par Kurzemes, kā kolonizacijas zemes, vērtību, jo tas šeit pieder. Vācijai vajadzīga zeme, kur apmetināt viņas pārpalieķošo tautas spēku. — Tas tāpat paliek ari pēc kaŗa, neskatoties uz visiem cilvēku upuriem. Un Kurzeme ir ideala kolonizacijas zeme. Iepriekš es jau aizrādīju uz iedzīvotāju retumu, kas vien jau pierāda vajadzību kolonizēt. Pie tam vēl nāk klāt kāds veicinošs apstāklis, tas, ka vairāk kā puse latviešu māju atstāta un, kā paredzams, daudzi savus agrākos īpašumus vairs neredzēs. Tāļāk svarā krīt ari vēl tas, ka **tagadējo zemnieku īpašumu (māju) caurmēra lielums vēl it labi panes samazināšanu,** sevišķi vēl, ja ar **intensivākas, augstākas kulturas palīdzību paaugstina ražas.** Ari lielu daļu plašo mežu apgabalu var izlietot zemkopju apmetināšanai, viņus pārvēršot druvās un pļavās, kā tas ar labām sekmēm jau izmēģināts, apmetinot šeit Volīnijas vācu zemniekus.»

«Vācu lielgruntnieki, lai pierādītu savu labo gribu, Vācijas labā nest upurus, vienprātīgi (ar visām balsīm) nolēma, $^1/_3$ daļu savas zemes (ieskaitot ari mežu) par lētu maksu atdot vācu valdībai kolonizacijas nolūkam.

Tādējādi vien jau vācu zemkopju apmetināšanai sanāk 300.000—400.000 hektaru*) zemes.»

«Ja šeit vēl pieskaita **tik pat daudz — 300.000—400.000 hektaru zemnieku zemes** un vēl ari tik pat — 300.000—400.000 hektaru valsts (agrākās kroņa) zemes, tad kopā sanāk ap 1 miljonu hektaru (apm. 900.000 desetiņu) jaunas, auglīgas zemes ko-

*) 1 hektars = 2,94000 pūrvietām = apm. $^9/_{10}$ desetiņai.

lonizēšanai, vismaz 50.000 vācu ģimeņu apmetināšanai Kurzemē.»

«Blakus šīm vācu ģimenēm latvietība ilgi nespēs uzturēties patstāvīgi («Neben diesen vird sich das Lettentum nicht lange selbständig halten»). Bez tam vēl krīt svarā, ka latviešiem šai karā stipri nolaistas asinis un ka latvietis vāji vairojas. Divbērnu sistema ir parasta. Ir draudzes, kurās jau priekš kara mirstību skaits pārsniedza dzimstību skaitu. Pie tam vēl no svara latviešam īpatnējā piemērošanās spēja, viņu inteļiģence un jau agrāk pieminētā dziņa, likties vadīties no lietderības principa. Ja latvietis redzēs, ka viņš, kā vācietis, labāki tiek uz priekšu nekā latvietis būdams, tad viņš ari drīz paliks par vācieti. Latviešu problema, kas ģermanizēšanai (pārvācošanai) varētu darīt sevišķas grūtības, gan grūti rasies, uz to 1¼ miljona liela tautas drumstala nemaz nav spējīga.

Līdzīgi, kauţ ari konfesionālo apstākļu un poļu elementa piemaisījuma dēļ, ne tik labvēlīgi, ir apstākļi Lietuvā, otrā lielajā kolonizacijas apgabalā, kas mūsu rokās un kuru mēs, cerams, ari paturēsim. Ari tur ir reti apdzīvota, auglīga, bet maz kultivēta zeme, labsirdīgi iedzīvotāji — rakstura ziņā labāki par latviešiem — tautas celms, nedaudz lielāks par 2 miljoniem, kas jau sava niecīgā skaita dēļ vien jau tik pat maz var kļūt par savas īpašasīpatnējas nacionālas politikas nesēju kā latvieši un 900.000 igauņi.» —

«Tā izskatās apgabali, kurus mēs turam apsēstus un kuŗos acs, kas skatās nākotnē, netālā nākotnē ierauga īstu ziedošu vācu zemi («ein durch und durch deutsches, blühendes Land»).

«Bet vēl tālāki gribētu skatīties tā acs, kas Kurzemi mācījusies pazīt. Gluži tādi paši, kā Kurzemē, ir apstākļi ari abās māsu provincēs: Vidzemē un Igaunijā. Ari še nav tik vien kā vācu sajūtas momenti, kas mums liek vēlēties un cerēt, bet doma, ka tas varbūt ir pēdējais pasaules vēstures gadījums, kas mums dod iespēju dabūt **vācu** zemi — Beļģija un Polija tādas nekad nebūtu — kā ari radīt aizsargu valni pret vēlāk, varbūt, atkal pārvareno kaimiņu» (Krieviju). (15. un 16. lapp.).

Tā Kurzemes pārvaldnieks okupacijas laikā vācu zemkopības ministra priekšā.

Ko šis vācu valdības kolonizacijas plans latviešu tautai nes?

Lai atceramies!

Kurzemē p a v i s a m i r: 2.670.000 hektaru zemes, no kuŗas tīrumu, p ļ a v u, g a n ī b u i r: 1.566.000 hektaru. Ja nu no šīs zemes $^2/_3$ atskaita kolonizēšanai ar vāciešiem, kas tad vēl atliek latviešiem? Nav jāaizmirst, ka no atlikušās $^1/_3$ vēl laba tiesa atiet baronu muižām.

Visiem lauku māju saimniekiem tā tad tiktu atņemta spaidu kārtā puse no visas viņu zemes, kas Kurzemē iztaisītu ap 400.000 hektaru zemes, uz kuŗas apmetinātu vācu kareivjus un zemniekus.

Bet varu vēl pastāstīt, ka Berlīnē pastāvēja plans, pēc kuŗa tāpat, kā šai planā pusi zemnieku zemes atņemtu spaidu kārtā, otru pusi atņemtu ar viltu, uzteicot kreditbiedrību parādus. Bez tam vēl saimniekiem atsavinātu pusi visa inventara.

Saprotams, ka ari atgriešanos no Krievijas latviešiem aizkavētu ar visiem līdzekļiem. Ielauzušies Kurzemē vāci jau tūliņ pašā sākumā pasteidzās izsludināt, ka visi tie, kas aizbēguši un līdz zināmam (ļoti īsam) terminam neatgriezīsies, zaudēs savus īpašumus.

Saprotams, ka ari skola gādātu par ātru pārvācošanos. Zemākās tautas skolas klasēs, kā stāsta Kurzemes pārvaldnieks, gan mātes valodu atstāšot, bet augstākās klasēs viss tikšot mācīts vācu valodā, pie kam skolā jāievērojot sevišķi trīs pamatprincipi: 1) ka ikvienam latvietim jāmācās vāciski, 2) ka neviens vācietis nav spiests, mācīties latviešu valodu un 3) ka no skolas jāizskauž visi neuzticamie un sliktie elementi, kādu krievu laikā skolotāju starpā bijis liels pulks.

«Lielākā daļa latviešu tautības skolotāju ir atstājuši zemi un vēlāk gan vairs vai nemaz nebūs pielaižami».. (10. lapp.).

Saprotams, ka tā rīkojoties, Kurzemes pārvaldnieks (Goslers) varēja sacīt, ka latvieši, kā tauta, ilgi nepastāvēs.

Vāciešiem valdot tas ari būtu noticis.

Runājot par vācu kolonizacijas planiem austrumos, sevišķi Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, nevar atstāt neievērotu kādu «Ozolu Jāņa» 1917. gadā Jelgavā iznākušu (J. F. Stefenhagena un dēla

spiestuvē) grāmatu «Patiesība par pasaules karu» (178 lapp.)*).

Vācija pēc «Ozolu Jāņa» (Bernevica) pie pasaules kara izcelšanās nav vainīga. Viņa ir vismiermīlīgākā valsts pasaulē. Pati tīrā nevainība. Viņai uzbrukts. Patiesība par pasaules kara izcelšanos esot tā, ka vainīgi pie tā esot vienīgi Sabiedrotie: Krievija, Francija un it īpaši Anglija. «Katra tauta,» tā saka Ozolu Jānis — Bernevics, «rāda savā raksturā kaut ko no savas zemes dabas... «Anglietis» dzīvo uz salas, kuŗu no visām pusēm apskalo jūŗas viļņi un uz kuŗas pa lielāko gada daļu guļ slapja auksta migla... Viņš ir tirgotājs un jūŗnieks... Sirds viņam ir auksta, kā tā migla, kas viņa zemi apklāj. Sauli viņš redz maz un viņa darbi, kā jau daža izveicīga tirgoņa veikals, kaunās no saules gaismas; viņš radis pa miglu dzīvot; tā kā citi viņa īsto rīkošanos lai neredz. Kā jūŗas viļņi visu aprij un apklāj, kas tiem stājas pretī, tā «anglietis» bez jūtām, bez līdzcietības grib katru nospiest, kas viņa ceļus un nodomus aizkrusto. Pie tam katrs «anglietis» pārliecināts, ka viņa tauta vien izredzēta visas zemes, visas jūŗas pārvaldīt! Kulturu, civilizaciju, taisnību viņš redz tikai tur, kur viņš valda, kaut ari tā valdība būtu uzcelta ar pliko varu un pret visām cilvēcības tiesībām. Zīmīgi saka kāda «angliešu» paruna: «Taisnība vai netaisnība — mana zeme». Kāds tas «anglietis», tāda Anglijas vēsture un politika». — Politikā — «angliešiem» jūtas un domas tik neattīstītas, kā kongoņeģeriem (Afrikas me-

*) Šo grāmatu man nesen kāds draugs atveda no Kurzemes. Saturs, valoda un stils neliecināja, ka viņu būtu sarakstījis latvietis. Sākumā viņu lasot domāju, ka viņas autors kāds barons, bet viņu izlasījis atziņu, ka autors var būt tik kāds Kurzemes vācu mācītājs. Grāmatas «Patiesība par pasaules karu» autors ir nepārspējams liekulis. Viņš raksta tā, it kā viņš nožēlotu latviešus un tiem to bēdās un postā justu līdz, bet patiesībā tas ir gluži otrādi. Viņš savā sirdī priecājās par katru latviešu nelaimi. Ievērojot dažas grāmatā minētās lietas es pieņēmu, ka grāmatas autors ir aizbēgušais Kurzemes ģeneralsuperintendents Bernevics, kuŗš vācu okupacijas laikā uzstājās par Kurzemes hercoga kroņa piedāvāšanu Vilhelmam, brauca šai nolūkā ari pats uz Berlīni, ieteica Kurzemes bēgļus vairs nelaist uz Kurzemi atpakaļ, kolonizēt Kurzemi ar 2 milj. 700,000 vāciešiem, kas saskan ar grāmatā izteiktām domām, ka Kurzemē 26 cilvēku vietā uz 1 kvadratkilometra it ērti varētu dzīvot 127 cilvēki, t. i. tik, cik Vācijā dzīvo caurmērā uz 1 kvadratkilometra. Kurzemē varētu dzīvot ap $3^1/_2$ miljoni iedzīvotāju. Tā kā nu latviešu Kurzemē, kā min. grāmatas autors pieņem, būtu tik ap 400,000, tad vācu kolonistu Kurzemē vien varētu nometināt ap 3 milj. Kurzeme tādējādi uzreiz pārvērstos par vācu zemi. Līdzīgi tas būtu Vidzemē un Latgalē.

Vairāki apstākļu labi pazinēji man vēlāk apgalvoja, ka grāmatas «Patiesība par pasaules karu» autors tiešām esot Bernevics. Jānis Ozols bijis viņa mājas sētnieks.

žoņu tauta): dūres plikā vara izšķir, kuŗam no diviem kaimiņiem jābūt par otra vergu. Pēc šās gudrības Anglija rīkojusies arvien un, kā slīpētam veikalniekam visur mēdz būt savi ļaudis, kas viņa labā strādā un viņa peļņu dzen, tā Anglija arvien mācējusi citus izmantot savu nodomu labā, citas valstis uzmusināt un rīdīt pret saviem ienaidniekiem» (22.—23. lapp.). «Būtu bieza grāmata jāsaraksta par Angliju vien, ja par katru zemi, kas tagad viņai pieder, gribētum sīki un smalki atstāstīt kā un kam tā nolaupīta» (25. lapp.).

Anglija par visām lietām gādājusi par to, «ka tikai neceltos kaut kāda valsts, kas kaut kādā ziņā varētu sacensties ar Angliju. Visās pasaules daļās tai bija savas zemes, savas noliktavas, savas flotes. Tā stāvēja lietas ap pagājušā gadu simteņa beigām. Bet pa tam bija atkal cita valsts augstāki kāpusi, nekā Anglijai tas patika un — īpašs grēks! — sāka jo gadus, jo vairāk tirdzniecības kuģus raidīt pa pasaules jūŗām un tad vēl — neticama pārdrošība! sev iegādāt stipru kaŗa floti. Anglija sāka brēkt, ka Vācija gatavojoties viņai uzbrukt... Angļu prese sāka aust veselu melu tīklu ap Vāciju un blaut par viņas nodomiem, uzbrukt netikvien Anglijai, bet ari Krievijai un Francijai. Abām šīm valstīm tā jau ausis niezēja vien, pēc šī meldiņa un bez tam avīzes, kā zināms var pirkt, ari krievu un franču avīzes un Anglijai naudas netrūka... Tā Anglija sadraudzējās ar Franciju un Krieviju, tā izcēlās slavenā trejsavienība» (27.—28. lapp.).

Tā Ozolu Jānis — Bernevics.

Kā labākie, idealākie un taisnīgākie uz Angliju skatījušies, par to liecina vācu nemirstīgais dzejnieks idealists Fr. Šillers, kuŗš savā dzejolī «Die unüberwindliche Flotte» («Neuzvaramā flote»), kuŗā viņš apdzied Spānijas ķēniņa Filipa II. kaŗā pret Angliju izsūtītās «Armādas», tā dēvētās «neuzvaramās flotes» bojā eju (1588. gada augustā), par Angliju jūsmīgi dzied, kā par apspiesto, verdzināto tautu aizsargvalni, klinti, pret kuŗu sašķeļas apspiešanas viļņi, kā par aizsardzi pret tiraņiem, kā par brīvības paradīzi un kā par cilvēces tiesību un cieņas stipro vairogu — sardzi.

Šā kaŗa cēlonis bija tas, ka Anglijas ķēniņiene Elizābete bija atbalstījusi holandiešus viņu neatkarības cīņās pret Spāniju, kuŗai tolaik piederēja Holande. Spānijas flote gāja šai kaŗā

bojā, pateicoties vētrai un angļu vadoņa gudrībai un apdomībai. Spānijas varas pamati ar to tika uz visiem laikiem satricināti un Anglija ieņēma Spānijas vietu kā jūras valdniece.

Pasaulei tolaik likās, ka Spānija uzvarēs. Pats pāvests Filipam bija devis savu svētību un dāvinājis tam Angliju, kurā valdīja protestantisms. Filipa «neuzvaramā flote» nu izgāja, lai saņemtu pāvesta dāvānu. Bet liktenis to bija nolēmis citādi. «Dievs, Visspēcīgais, noskatījās no augšienes uz zemi», kā Šillers dzied, «redzēja Anglijas ienaidnieka lepnos «lauvas karogus» plivināmies, redzēja Anglijai draudam drošu vaļēju kapu.» «Vai gan,» tā viņš sacīja, «lai mana Albiona (Anglija) bojā iet, vai lai izzūd manu varoņu cilts, vai lai sabrūk apspiešanas pēdejais klinšu valnis, vai lai no šīs hemisferas iznīkst pretspars tiraņiem?»

«Nē,» Viņš izsaucās, «nekad nebūs brīvības paradīzei, cilvēku cieņas stiprajai sardzei nozust!» Dievs, Visvarenais, pūta un «Armāda» klīda pa visiem vējiem».*) Tā Šillers. Bet Bernevics dziedz citādu dziesmu. Šillera, Gētes, Kanta gars ir viņa garam svešs.

Ari par Franciju Bernevics zin «dziedāt» tik sliktu. «No vecās Galijas zemes romiešu laikā Francija cēlusies un gaili sauc pa latiniski: «Gallus». Lielās revolucijas laikā Francija turēja savā valstsvairogā gaili. Un patiesi Francijai piemīt daudz kas no šī putna dabas. Francija ir blāvējs, kā gailis uz lakta; visā Eiropas politikā, visā valstu sadzīvē, tā izrādījusies par mūžīgu nemiera putnu. Simts gadus tā vedusi pastāvīgus karus pret Angliju, divisimtspiecdesmit gadus pastāvīgi berzējusies gar Austriju» (19. lapp.). «No sendienām caur Francijas nemierīgo garu un valdīšanas kāri īpaši cietusi Vācija, kā kaimiņu valsts, no sendienām Francija par savu «dabīgo robežu» ieskaitījusi Reinas upi un centusies līdz tai izplatīties, t. i. sev

*) Sal.: «Gott ‚der Allmächt'ge, sah herab,
Sah deines Feindes stolze Löwenflaggen wehen,
Sah drohend offen dein gewisses Grab.
«Soll,» sprach er, «soll mein Albion vergehen,
Erlöschen meiner Heldenstamm,
Der Unterdrückung letzter Felsendamm
Zusammenstürzen, die Tyrannenwehre
Vernichtet sein von dieser Hemisphäre?»
«Nie,» rief er, «soll der Freiheit Paradies,
Der Menschenwürde starker Schirm verschwinden!»
Gott, der Allmächt'ge blies,
Und die Armada flog nach allen Seiten.»

pievienot plašus zemes gabalus, kas apdzīvoti tikai no vāciem. Tas bija franču nolūks ari beidzamā karā pret Vāciju 1870.—1871. gados. Vācu valstīm reiz izzuda pacietība ar mūžīgi nemierīgo kaimiņu; tās sametās visas kopā un ierādīja Francijai netikvien robežas, bet atņēma tai Elzasu un Lotringu, vecas vācu zemes, ko Francija senos gadusimteņos bija nolaupījusi toreiz vājai Vācijai... Tas bija pelnīts sods, bet to Francija nav aizmirsusi līdz šai dienai un no tā laika dod visai viņas politikai virzienu tikai vienas jūtas: naids pret Vāciju, kāre pēc atmaksas... Ar visu savu lielības sērgu Francija tomēr atzina, ka viņa viena pati savus spēkus ar Vāciju mērojot, var dabūt tikai jaunu pērienu. Tā tad bija jāmeklē biedri un — gailis sāka dancot lāča (Krievijas) priekšā un tam dziedāt dziesmu par ļauno Vāciju, kas paliekot arvien varenāka un drīz būšot aprīt visus kaimiņus un vai visu pasauli» (21. lapp.).

Ka 1870.—71. gados Vācija Francijai Elzasu un Lotringu atņemdama, atņēmusi tikai vecas vācu zemes, nav patiesība. Lieta ir tāda, ka Vācijai gan kādreiz šīs abas zemes piederēja un franču ķēniņš Ludviķis XIV. tās viņai pamiera laikā uzbrukdams atņēma, bet Lotringa bija un arvien ir bijusi īsta franču zeme, kuŗu vāci agrāki bija piesavinājušies. Elzasa turpretī gan ir vācu zeme. Kas zīmējās uz Reinu, tad dēļ viņas vāci ar galiešiem — frančiem jau no Cēzara laikiem ir pastāvīgi karojuši.

Krievijas galvenais kara mērķis bijis Dardaneļu iegūšana, kā ari neaprobežota virskundzība Balkanu pussalā. Aiz šiem iemesliem Krievija slāvu tautas pastāvīgi rīdījusi pret Austriju.

«Patiesība par pasaules kara izcelšanos,» saka Ozolu Jānis — Bernevics, «ir šī: Serbija rīdīja pret Austro-Ungariju un sūtīja slepkavas pret viņas troņa mantinieku. Krievija aizstāvēja slepkavas, tāpēc, ka tā meklēja iemeslu, Austro-Ungariju pazemināt un viņas varu lauzt. Francija to turēja par izdevīgu brīdi Vācijai atkal atņemt Elzas-Lotringu. Anglija domāja, ka nu pienācis laiks, ar maziem upuŗiem no pašas valsts puses, citu spēkus izlietot un ar tiem iznīcināt vācu floti un tirdzniecību. Beļģija bija pilnīgi pārliecināta, ka kara gadījumā Francija un Anglija uzvarēs un bija tāpēc slepeni viņām pārdevusies ar miesu un dvēseli. Trejsabiedrība ar saviem paklausīgiem vergiem, Serbiju un Beļģiju uzbruka vidus valstīm un tās bija spie-

stas, savu dzīvību un godu aizstāvēt» (75.—76. lapp.).

«Beļģijas valsts archivā atradās dokumenti ar jau gadiem iepriekš izstrādātiem planiem par Francijas, Anglijas un Beļģijas kopīgu rīcību kara gadījumā pret Vāciju. Tā tad tā pati Beļģijas valdība, kas tik skaņiem vārdiem atsaucās uz starptautisko līgumu neaizkaramību, bija slepeni kopā ar Franciju un Angliju sen jau pati lauzusi tos pašus līgumus» (74.—75. lapp.). —

«Cik skaņiem vārdiem un cik liekulīgām svētām dusmām trejsabiedrība un it īpaši Anglija pēc kara izcelšanās Vāciju apsūdzēja, ka tā lauzusi Beļģijas neitralitati, ka tā nicinot mazo valstu un tautu tiesības, neievērojot nekādus līgumus u. t. j. pr., šī toreizējā Anglijas brēka cits nekas nebija, kā tukši varizeja pātari» (68. lapp.).

Ir gan savāds dieva vīrs un Kristus evaņģelija sludinātājs, kuŗš patiesību šā sagroza un loka taisnību! Vācija iebrukdama Beļģijā faktiski ir tā, kas lauzusi Beļģijas neitralitati. Tas ir vēsturisks fakts. Bet Bernevicam Beļģija ir uzbrucēja un neitralitates lauzēja! Vācu valstskanclers Betmans-Holvēgs turpretī gan nenoliedza Vācijas ielaušanos Beļģijā, bet to lūkoja attaisnot ar to, ka starptautiski līgumi esot it kā saraustāmas papīra strēmeles, ko katru brīdi varot iznīcināt. Betmani-Holvēgu nesaista līgumi, Ozolu Jāni — Bernevicu nesaista, kā redzams, patiesība.

Pēc tam, kad grozīdams un staipīdams patiesību un taisnību Vācijas un vāciešu labā, Ozolu Jānis — Bernevics lūkojis pierādīt, ka Vācija pie pasaules kara izcelšanās gluži nevainīga un ka vāci karā izturējušies kā tīrie eņģeļi, viņš apskata latviešu lomu pasaules karā un viņu nākotni. Ja jau Bernevics, kā redzējām, netaisni spriež, ka tikai sabiedrotie, Krievija, Francija, Anglija, pie kara vainīgi, tad daudz netaisnāks viņš vēl ir apskatot latviešu lomu karā un viņu nākotni.

Ar varizējisku liekulību Ozolu Jānis — Bernevics šad tad ņemas paslavēt latviešus, lai rādītu, ka viņš taisns un labvēlīgs, bet tad totiesu jo vairāk latviešus gāž un rāda, cik tie maziņi, nevarīgi, cik lieli materialisti, un ka zinātne tiem tik slaucama govs, cik nepateicīgi vāciem, cik uzpūtīgi un skaudīgi. Par pilnīgu patstāvību vai ari tikai par pašvaldību latvieši i sapņot nevarot. Pēc kara Latvija būšot vācu apdzīvota vācu zeme.

Painteresēsimies, kā Ozolu Jānis — Bernevics to domā un grib panākt.

«Vēl priekš kādiem piecdesmit gadiem tiem (t. i. latviešiem) bija maz turības, maz izglītības un izglītības līdzekļu pašu valodā nebija tikpat kā nemaz. Kas pie augstākas mācības gribēja tikt, tiem bija jāķeŗās pie vācu kulturas un tie pa lielākai daļai paši pārgāja vācietībā. Bet latvieši ir centīgi un apķērīgi cilvēki. To slavu viņi iemantojuši visur, kur vien viņi dzīvo un strādā. Tautas pašapziņa sāka lēnām mosties, radās vadoņi no pašu aprindām, kas gādāja par latviešu izglītības līdzekļiem, literatura, avīžniecība, biedrību dzīve uzplauka un lielā gara kustība pārņēma ātri plašas tautas aprindas. Nav šeit vietas visu sīki un smalki attēlot. Tikai to šinī attīstībā gribam aizkustināt, kas noveda pie tagadējās paaudzes piedzīvojumiem, kas pa daļai līdzizšķīra latviešu lomu un likteni šinī kaŗā» (144.—145. lapp.). — «Visa tā kustība auga tik ātri, kā iedēsts pārmēslotā zemē. Vai viņas saknes bija veselas? Ko gribēja latviešu tauta, kādi bija īstie cēloņi viņas centībai un kādiem līdzekļiem tā tiecās panākt savus mērķus?» (146. lapp.).

Saprotams, ka šīs kustības saknes pēc Ozolu Jāņa — Bernevica ir neveselas.

«Dzīves apstākļi, vismaz samērā ar pārējo Krieviju, bijuši īpaši labvēlīgi, centīgi ļaudis varēja ātri tikt pie turības» (146. — —147. lapp.).

«Nav taču noliedzams, ka šejienes vācieši atcēla klaušu laikus gadu desmitiem agrāki, nekā tas notika Krievijā, ka viņi agrāki zemniekiem pārdeva zemi par īpašumu, ka viņi dibināja un uzturēja baznīcas, dāvināja skolas zemi un materialus būvei un palīdzēja skolas uzturēt» (147. lapp.).

Bet «vai latvieši ari bija gatavi, par zemes garīgo kulturu tos pašus upuŗus nest, ko vācieši nesa, jeb vai viņi tiecās tikai pēc labāka mantas stāvokļa? Vai ari garīgā kulturā gribēja vāciešus pārspēt, vai tikai saimnieciskā ziņā? Atbildes vietā šeit vēl daži jautājumi! Cik pa latviešu pagastiem pastāvēja zemkopības un lopkopības un biškopības un citu saimniecisku biedrību un cik skolas biedrību? Cik tur izvēlēja komiteju, labākas sēklas vai vaislas lopu apgādāšanai un cik nabagu apgādībai? Cik dibināja pilsētās kases un bankas un konsuma veikalus un cik kristīgu jaunekļu biedrības vai kaut kādas labdarības iestādes?

Kā tas nāk, ka no neskaitāmiem latviešiem, kas studējuši, iznāca tikdaudz inženieri, techniķi, advokāti, dakteri, mācītāji, bet neviens vēsturnieks, vaifilologs (vecu valodu pētītājs), dabas, vai zvaigžņu pētītājs? Kā tas nāk, ka no minētiem latviešu inženieriem, advokātiem, dakteriem u. t. t., augstskolu pabeidzis, neviens nav tāļāk strādājis zinātnes arodā un izglītojies par profesoru, ka viņi rakstījuši dažas brošuras neizglītotiem lasītājiem, bet itin nevienu zinisku grāmatu? — Vai viss tas nav liecība par virzienu, kādā notika latviešu tautas attīstība? — — — Latvietis spēj upurus nest, lielus upurus, bet tikai tur, kur viņš var gaidīt bagātus augļus. Latvietis alkst pēc izglītības, bet tikai tāpēc, ka tā viņam sola labāku mantas stāvokli. Tasskan rūgti» (148. lapp.). —

Viss, ko te Ozolu Jānis — Bernevics saka, nesaskan ar patiesību. Kas zīmējās uz cenšanos iegūt labāku materialu stāvokli, tad tāda cenšanās nav nekas ļauns, bet ir laba. Tā ir tautas dzīvības, enerģijas un progresa zime. Bez materialā pamata zem kājām nevar nodoties tikai zvaigžņu pētīšanai un citām zinātnēm zinātnes pēc. Cilvēks nav tik prāta būte. Viņam ari ir miesa un tā prasa savu daļu. Lai varētu zinātniski strādāt un pētīt, vispirms ir jāvar dzīvot, jāvar apmierināt, kaut ari visnepieciešamākās dzīves prasības. Pareizi un dabiski tāpēc ir, ka latvieši vispirms raudzījuši nodrošināt materialos pamatus. Bet līdz ar to reizē viņi ari ir centušies ar tīri apbrīnojamu enerģiju un izturību pēc garīgām mantām. Nav taisnība, ka neviens nav tāļāk strādājis zinātnes arodā un izglītojies par profesoru. Kad dibināja priekš 5 gadiem Latvijas universitati, tad izrādījās, ka mums latviešiem ir desmitiem privātdocentu, docentu, profesoru, kas izklīduši pa visu Krieviju un pat pa ārzemēm. Tā kā mums pašiem agrāk nebija savas universitates, tad tiem, kas ziedojas zinātnei, bija jāiet svešumā pie svešām augstskolām un tur jāiegūst docenturas un profesūras, kas, saprotams, tiem tur bija daudz grūtāki, nekā krieviem, vāciem

un citiem, pie viņu pašu universitatēm. Drīzāk ir jābrīnās par to, ka tik daudzi latvieši to sasnieguši.

Mums ir ievērojami, pazīstami zinātnieki, tādi, kas pazīstami tāļu aiz mūsu dzimtenes robežām. Vajaga tik pašiem s a v u zinātnieku vērtību labāk izprast un viņus vairāk cienīt. Mums diemžēl piemīt tieksme cittautiešus vairāk izcelt, nekā sevi pašus. Mēs pret saviem zinātniekiem esam netaisni, vai tikpat netaisni, kā Bernevics, kas nesaredz neviena latviešu zinātnieka, neviena latviešu profesora.

Ozolu Jānis — Bernevičs gan ari kādā citā vietā tā nenoliedz, ka «katra tauta, kas stāvēja uz zemākas kulturas pakāpes, centīsies visupirms, uzlabot savu mantas stāvokli, lai tad vēlāk vieglāki un jo sekmīgāki varētu gadāt ari par savām garīgām vajadzībām. Mēs to nenoliedzam, bet šeit jau taisni guļ apslēpts jautājuma kodols. V a i l a t v i e š u t a u t a s v a d o ņ i m ā c ē j a n o v ē r o t ī s t o l a i k u, k u r ā t a u t a s a c i s b i j a j ā g r i e ž a r i u z a u g s t ā k ā m l i e t ā m, k ā u z m a n t u v i e n, j e b v a i v i ņ i t o b e z a p d o m ī b a s d z i n a a r v i e n t ā ļ ā k t i k a i s a i m n i e c i s k ā c ī ņ ā v i e n?—Tas vēl neko nepierāda, ka mūsu prese bez gala rakstīja par baznīcas un skolas un izglītības vajadzībām, bet jautājums tas: kādā garā rakstīja par šām lietām... Baznīcas un skolas «Baltijā» piederot itin dabīgi latviešiem, viena alga, kas tās cēlis, jo «Baltija» esot latviešu zeme, un kas to neatzīstot, kas te vēl gribot kādu vārdu līdzi runāt, tas aizkaŗot latviešu tiesības, tas esot laupītājs pie viņu mantas un īpašuma. Ko latvieši darīja pie baznīcām un skolām, to vērtēja divi un trīskārtīgi, un vācu upurus netikvien neminēja, bet vienkārši noliedza. — Tā izauga latviešu tautā pārliecība, ka tā visu darījusi, kas tai pienācās un darījusi pat vēl vairāk, bet tikai citi apēduši viņa sviedrus; t ā u z a u g a u z p ū t ī b a u n s k a u d ī b a. Tauta pati varbūt nebija tik daudz vainīga, kā viņas vadoņi, viņas tā sauktā «inteliģence», kas viņai acis neatvēra, bet aizsēja, kas viņu baroja ar glaimiem un meliem, ar naidu un rūgtumu» (149.—150. lapp.).

«Kur bija viens arods, kuŗā pēc latviešu preses attēlojumiem vācieši nebija aplaupījuši un piekrāpuši latviešus? Baznīcas bija dibinātas no Kurzemes hercogiem un muižniekiem. Labi! Bet tie paši muižnieki bija ienākuši tikai priekš apmēram septiņi simti gadiem un latviešiem atņēmuši viņu zemi, tā

tad pēc taisnības netikvien baznīcas un mācītāju zemes, bet ari visas muižas piederot latviešiem. Mācītāju vēlēšanas piekrita muižniekiem un baznīcas tiesām. Pie katra gadījuma esot draudzes pazemīgi un godīgi lūgušas ar simtu simtiem parakstu, lai tiem dodot latvieti par mācītāju, bet patronats un baznīcas tiesas to neesot ievērojuši. Kāpēc nē — to rūpīgi noklusēja. Ka daudz draudzēs paraksti bija lasīti pa krogiem, samaksāti ar brandvīnu no pāris musinātājiem, ka viņi vietuzvietām bija pat viltoti, par to guļ pierādījumi vēl šodien baznīcas skapjos, un avīžu redakcijās to zināja it labi, bet tur nevaicājās tautas vadoņi, kas patiesība, bet kādiem līdzekļiem, kaut ari meliem, varētu tautu uzmusināt... Politikā vācieši esot izgājuši vienīgi uz to, ka pie valdības sacelt aizdomas pret latviešiem. Visa revolucija 1905. un 1906. gados nekad neesot vērsusies pret valdību, bet tikai pret nepanesamo vācu jūgu. Ka no visiem pagasta namiem un lielceļiem bija blauts «nost ar ķeizaru», ka viņa bildes bija sagrieztas, sašautas, ka baznīcas bija sagānītas, viena alga, vai viņās kalpoja vācu vai latviešu dzimuma mācītājs, viss tas esot tikai no vācu preses samelots. Viss tas nekad neesot noticis, bet tikai sadomāts, lai varētu aptraipīt latviešu tautas sniegbalto godu un valdību pret viņu ieņemt» (150.—151. lapp.). —

Kāpēc neievēroti draudžu lūgumi un kāpēc neapstiprināti latviešu mācītāji, neviens nejautājis, tas rūpīgi noklusēts? — Ko tur jautāt, kas visiem bija tik gaišs? Ari pašiem vāciešiem. Neapstiprināja tāpēc, ka — latvietis. Latviešu mācītājiem bija jāmeklē vietas Krievijā. Dzimtenē, īpaši Kurzemē vietas dabūja tik vācu tautības mācītāji, izņemot tik retus latviešus, kuŗi vai nu apprecēja vecīgas vācu jumpravas vai ari bija tādi, kas vāciskāki par pašiem vāciešiem. Nevaru aizmirst kādu gadījumu, kas stāv sakarā ar pašu ģeneralsuperintendentu Bernevicu. Valles draudze uzaicina kādu latvieti. Prāvests Kupfers un Kurzemes ģenerasuperintendents latviešu kandidātu sarunā tēviški norāj un pamāca, kā nu viņš var iedomāties tikt Vallē, vienā no lielākām Kurzemes mācītāja vietām, kuŗu viņi gribot dot tik kādam «vecākam nopelnu bagātam teologam». Šis vecākais nopelnu bagātais teologs bija Bernevics, kuŗš ar minēto latvieti Tērbatā bija kopā licis eksamenu un pateicoties tik tam ticis cauri, ka profesors atzīmes numurus «kristīgi dalījis», kā pats par to izsacījies. Tā

izturējās vācieši pret latviešiem. Lai Bernevics labāk nerunā par parakstu lasīšanu krogos! Nevajadzēja nemaz aģitēt, lai latvieši vēlētos latviešu tautības mācītāju. Tas ir pats par sevi saprotams. Latviešu draudzēs vajadzēja būt tikai latviešu tautības mācītājiem. Tas būtu bijis dabiski. To vāciešiem vajadzēja zināt. Bēdīgi bija, ka tas tā nebija un ka vācieši spieda latviešus pat pa krogiem, kā sapulces vietām, meklēt parakstus. Kādus mācītājus un kādus ģeneralsuperintendentus vāci latviešu draudzēm uztiepa, par to spilgtāko liecību nodod pats Bernevics, kurš beidzot izkūņājās kā viens no latviešu lielākiem ienaidniekiem, ja, nodevējiem. Jūdāss! Nodod tautu, kuŗas maizi viņš ēd. Ieteic Kurzemē apmetināt 2. 700.000 vāciešu! Brauc uz Berlīni piedāvāt dulnajam Vilhelmam II. Kurzemes hercoga kroni! Ieteic Kurzemes bēgļus vairs nelaist uz Kurzemi atpakaļ!

Un šis cilvēks krokodiļa asaras raudādams nožēlo, ka no Kurzemes kaŗa laikā uz Vidzemi, Krieviju aizbēguši ap 275.000 latviešu un vaicā, it kā latviešiem līdzjusdams: «Bet cik būs atpakaļ no tiem, kas palikuši dzīvi?» — Zināms, ka bēgšana bija neprātīga un dziļi nožēlojama parādība, bet ne Ozolu Jānim — Bernevicam to nožēlot! Nekur citur kaŗa laikā tas nenotika, ne Austrumprūsijā, kad krievi tur ielauzās, ne Polijā, ne Beļģijā. Visur prese un valdība ieteica nebēgt, tik diemžēl pie mums tas bija citādi ar ļoti retiem izņēmumiem. Mūsu politiķi šai ziņā bija it kā ar aklību sisti.

«Nāve,» saka Ozolu Jānis — Bernevics, steidzās pakaļ pa visiem lielceļiem bēgļu bariem un glūnēja, kur kāds palika slims, vai kur piekusušās kājas kādu vairs nenesa un tad viņa nesaudzēja, bet žņaudza kaulainiem pirkstiem un plāva. Un tad viņa nāca atpakaļ uz Kurzemi un līda pa visām atstātām mājām un atrada tur kādu vāju vecīti un tur kādu sirmu māmuliņu, kas bija no bērniem atstāti, pēdīgi vientuļi un nespēja vairs ne dārzā iziet un kādu kartupeli izrakt. Tur nāvei bija viegls darbs... Bet nāvei ir tomēr darba daudz, jo tā negrib vecos vien, tā mīl ari jaunību. Tā viņa steidzās atkal pāri uz krievu fronti un čukstēja jaunajiem brašajiem Latvijas dēliem ausīs: «Jūs esat varoņi, jūs varat dzimteni glābt. Sastādiet latviešu bataljonus, cīnaties pirmajās rindās, varbūt, uzvarēsiet, varbūt, pāri saujas no jums izdarīs, ko krievu miljonu armija nespēja. Un nāve aizsēja Latvijas dēliem acis un veda tos pret vācu lielgabaliem

un ložu metējiem un tie izlēja savas karstās asinis par neparko, un nāve dejoja pa līķu kaudzēm un smējās vien par bagāto plauju. Un vēl viņai bija darbs — atkal te pie mums. Vēl jauni ļaudis bija palikušies Kurzemē, kaut ari mazā skaitā. Tiem atkal dziedāja saldu dziesmu: «Vēl krievu brāļi atnāks atpakaļ, atsvabinās jūs no vācu jūga un jūs varat palīdzēt, izspiegot šo to — alga būs liela, ir naudā, ir godā.» Un nāve žvadzināja naudu un melsa par spiegu varonību un sauca visas tirgus bābas palīgā, tās sabāza galvas kopā un plāpāja: «Tā jau nepaliks, krievi būs atpakaļ.» Un lētticīgi ļaudis zaudēja prātu un pārdevās nāvei un tā pazina kara likumus labi un veda tos priekš kara tiesas un kādā rītā norībēja cietuma sētā šāvieni un nāve plāva atkal pa diviem, pa trim, pa desmitiem. Ja, kara dienas ir bagātas ar visādu plauju! — — Sēja un plauja! Latviešu tauta var šodien dziedāt bēdīgu dziesmu par abām. Mēs negribam tiesāt, negribam pārmetumus celt, bet negribam ari patiesību atkal aizklāt un tā atkal maldināt. Diezgan noziegumu tai ziņā nodarīts pie latviešiem un kas vēl acis tura cieti, vēl tic sapņiem un murgiem un vēl ar veltīgām cerībām citus māna, tas nekaitē tikai sev vien, bet tas ir slepkava ari vēl pie savas tautas atlikumiem» (164.—166. lapp.).

Cik līdzjūtīgs Ozolu Jānis — Bernevics! Kā viņš rūpējās par to, lai latviešus atsvabinātu no viņu sapņiem un murgiem! Sapņi un murgi viņam ir latviešu cerības uz brīvāku nākotni. Kas to tic un «vēl ar veltīgām cerībām ari citus māna, tas nekaitē tikai sev vien, bet tas ir slepkava ari vēl pie savas tautas atlikumiem.

Žēl, ļoti žēl Ozolu Jānam — Bernevicam ari mūsu strēlnieku izlieto, karsto, sarkano asiņu, kas izlietas par neparko. Latviešu valsts tapšanā mūsu strēlnieku izlietām asinīm ir liela nozīme. Vēsturē šī nozīme kļūs vēl spilgtāka, redzamāka nekā tagad. Strēlnieku nozīme, rasi, parādīsies citādā gaismā, bet tas viņu svara nemazinās, bet tik palielinās. Ja nebūtu bijis mūsu strēlnieku bataljonu, ja viņi nebūtu vācus pie Daugavas atturējuši, ja nebūtu bijušas 1916. gada ziemas svētku kaujas, tad, varbūt, viss karš būtu ņēmis citu virzienu, Krievija būtu pāragri tikusi sakauta un vācieši, varbūt, vēl tagad atrastos Latvijā un svīzdami darbotos ar savu kolonizacijas planu izvešanu un latviešu tautas iznīcinā-

šanas politiku. No otras puses atkal, ja krievi ziemas svētku kaujās būtu latviešiem gājuši palīgā un vācieši jau tad no Kurzemes būtu izdzīti, tad uzvarētāja, varbūt, būtu bijusi Krievija. — Vienā kā otrā gadījumā patstāvīgas Latvijas tad nebūtu. Latviešu strēlnieku bataljonu galvenā nozīme ir tā, ka viņi cīņās starp Krieviju un Vāciju noturēja līdzsvaru. Pateicoties latviešu strēlnieku varonībai un viņu asinīm, krievu un vācu cīņas ilga tik ilgi, kamēr abas mazāko tautu apspiedējas, Krievijas un Vācijas imperijas, sabruka un uz viņu varas gruvešiem varēja rasties jaunās valstis, Latvija, Lietuva, Igaunija, Polija un citas. Arī tiem latviešu strēlniekiem, neskatoties uz viņu politisko pārliecību, kas vēlāk Krievijā cīnījās pret Judeņiču, Kolčaku, Deņikinu, Vrangeli, kuŗi gribēja atjaunot veco nedalāmo Krieviju, ir lieli nopelni.

«Kas dzīvību baidās ķīlam likt,
Pie īstas dzīvības nevar tas tikt.»

Strēlnieki to darīt nebaidījās. «Kas priekš tēvu zemes svētas Kaujā krita aizstāvs drošs; Viņa nopelns nevīstošs. Jo par dzīves mantām visām Augstākā ir slava gan; Ilgi vēl pēc nāves cisām Varonīgie darbi skan. — Drošajais, tavs slavas spožums Dziesmās paliks nemirstīgs*).

«Vai būsim atmodušies, būsim ko mācījušies? Aiz mūsu muguras guļ pagātne, ar saviem rūgtiem piedzīvojumiem un vēl tie mūs spiež, bet kas noticis, tas grozāms vairs nav. Tagad acis jāvērš uz priekšu, tagad svētība vai jauni rūgti piedzīvojumi guļ apslēpti tai vienā vārdā: Nākotne» (166. lapp.).

Kā Ozolu Jānis — Bernevics skatās uz latviešu nākotni? Kādu viņš to vēlas?

«Kad miera zvani reiz atkal skanēs, kad tautas atkal sāks uzcelt, ko šis karš nopostījis un jaunu pamatu likt grūti piemeklēto zemju turpmākai attīstībai, tad kas šo darbu strādās Kurzemē? Kam piederēs Kurzeme pēc miera noslēgšanas, vai Vācijai vai Krievijai?» (167. lapp.). Jādomā

*) Fr. Šillera «Das Siegesfest» («Uzvaras svētki») Ed. Veidenbauma tulkojumā.

būtu, ka katrā gadījumā, vienalga, vai nu Kurzeme pieder Vācijai vai Krievijai, atjaunošanas darbus strādās un pamatus turpmākai attīstībai liks latvieši. Bet ne tā domā Ozolu Jānis — Bernevics. Viņš tic tam, ka Latvija pēc kara piederēs Vācijai un būs vācu apdzīvota zeme. Cits spriež īsi: «Krievija nekad neatdos Kurzemi, cits raudzīsies uz to, kas mums visiem priekš acīm, uz ceļa būvēm, tiltiem un dzelzsceļu sliedēm, uz dažu jaunu kārtību saimnieciskā un skolas dzīvē un citos arodos un vaicāsies, vai vācu valdība dara tikai to, ko pašas armijas un vietējo iedzīvotāju vajadzības acumirklī nepieciešami prasa, jeb vai viņa cik vien kara laiks to atļauj, cenšas zemei nodrošināt svētītu attīstību ari pēc kara, kulturas darbus strādādama, kas tikai nākamībā var ienest augļus un kas pēc visa tā domājams par Kurzemes likteni pēc miera noslēgšanas? — Saprotams, ka no Kurzemes likteņa lielā mērā atkarājas ari latviešu tautas nākotne. Taču šeit dzīvoja gandrīz puse no visiem latviešiem. Kaut gan tā visas tautas liktenis galīgi izšķirsies tikai caur miera līgumu, tad tomēr nebūs no lieka, jau tagad pārdomāt un pārrunāt tautas nākotni. Mēs esam daudz, jo daudz cietuši, vienīgi tāpēc, ka akli uzticējāmies saviem avīžu redaktoriem un citiem neaicinātiem vadoņiem un ka par vēlu mācījāmies patiesībai acis skatītīes» (166. un 167. lapp.).

Klausaties, ko «aicinātais», tautas vadonis Ozolu Jānis — Bernevics saka: «Latviešu tauta beidzamajos gadu desmitos attīstījusies milzīgā ātrumā, bet tomēr katrs prāta cilvēks varēja teikt, **ka pilnīga patstāvība, vai ari tikai pašvaldība,** kā mūsu tautībnieki sapņoja, **tai nekad nevar būt lemta.** Priekš tam viņa par mazu. Ari nākotne te nevarēja nekā grozīt, jo tautas skaits — vismaz pašā Latvijā — negāja vairumā, bet mazumā. — Ar jaunlaiku kulturu un ar augšā aprādīto gara virzienu, kam pirmais mērķis labvēlīgs mantas stāvoklis, pie latviešiem ieviesies viens netikums, kas lielā mērā kaitē tautas nākotnei. Tiem ir maz bērnu. Pāris skaitļu lai to pierāda. Latvešiem piedzimst uz 1000 cilvēkiem apmēram 20 bērni, leišiem 31 ur. Krievijas un Baltijas vācu kolonistiem pat 72. Vēl 1910. gadā piedzima Kurzemē uz 1000 latviešiem 34 bērni, bet jau

1914. gadā tikai 19 un karš te vēl nespēlēja lomu, jo tas izcēlās tikai gada otrā pusē. Dažos Kurzemes latviešu draudžu iecirkņos, kā piem., Jelgavas un Bauskas, dzimušo skaits pat mazāks kā mirušo... Cik lielā mērā nu vēl karš mazinājis tautas spēku, t. i. īsti ņemot ne karš, bet visa nevajadzīgā ārprātīgā latviešu bēgšana no Kurzemes, par to mūs atkal pamāca skaitļi. Priekš kara dzīvoja Kurzemē (pēc 1897. gada ļaužu skaitīšanas) 480.000 latvieši, pieņemsim apaļā skaitā vēl vairāk, pusmiljons. 1915. gadā vācu valde izdarīja ļaužu skaitīšanu un izrādījās, ka pēc visas trakās bēgšanas te palikuši apmēram 225.000 latvieši, t. i. ne puse. Jāievēro pie tam, kādi tie palicēji! Jaunie spēcīgie ļaudis pa lielai daļai aizgājuši un no palicējiem, ir tik pat liela daļa vecīši un citi nespēcīgi cilvēciņi, kas pie tautas vairošanās vairs nespēlē nekādu lomu... No Kurzemes būtu aizbēguši pēc augšējiem skaitļiem ap 275.000 latvieši. — Cik no tiem atgriezīsies atpakaļ, kad miers būs noslēgts? Ka uz ceļa un vēlāk Krievijā daudzi no bēgļiem būs apmiruši, par to nav ko šaubīties un no mirušiem būs liela tiesa mazi bērni, kas bēgšanas grūtības nevarēja pārciest, tā tad nākotnes spēks» (168. un 169. lapp.). —

«Kurzeme piederēja jau priekš kara pie tām Krievijas guberņām, kurām bija iedzīvotāju īpaši maz. Pēc 1897. gada ļaužu skaitīšanas te dzīvoja 672.634 cilvēku, tas ir ne pilni 28 uz vienu kvadratkilometri (kvadratkilometrs drusku mazāks kā kvadratverste). Iedzīvotāju skaits beidzamajos gadu desmitos nav gājis vairumā, bet aiz augšā aprādītiem iemesliem, mazumā, tā ka karam izceļoties uz vienu kvadratkilometri Kurzemē varēja rēķināt 26 cilvēkus. Salīdzinājuma dēļ ievietojam šeit dažus skaitļus no Vācijas. Austrumprūsijā dzīvo uz vienu kvadratkilometri 55, Bavarijā 91, Saksijā pat 320 cilvēku un caurmērā pa visu Vāciju 127 iedzīvotāji uz vienu kvadratkilometri. Kurzeme pie tam auglīga un var it ērti panest tik daudz cilvēku, cik caurmērā Vācija uztura. Kad kultura paceļas, kad zemkopība un rūpniecība uzplaukst, izglītība pieņemas, satiksmes ceļi un līdzekļi vairojas, kā Vācijā, ko līdz šim krievu politika un vara aizkavēja, tad bez šaubām caur iecelošanu vairosies lieliski ari iedzīvotāju skaits. Vienkārši rēķinumi nu rāda sekošu: Kad Kurzemē, lai būtu tik

daudz iedzīvotāju kā caurmērā Vācijā, tad te vajadzētu skaitīt apaļi 3.500.000 cilvēku. Cik no tiem būtu latvieši? Pieņemsim, ka no bēgļiem atgrieztos veseli 175.000, t. i. vairāk kā divi trešdaļas — un kā augšā aprādīts, sagaidāms daudz mazāks skaits — tad iznāktu kopā ar 225.000 pēc vācu skaitīšanas šeit palikušiem: 400.000 latviešu, t. i. apmēram devītā daļa no Kurzemes iedzīvotājiem būtu latvieši.

Priekš kara bija no 100 iedzīvotājiem 82 latvieši, pēc augšējā rēķinuma uz topašu 100 iznāktu latviešu nepilni 11. Kad ari Kurzeme no kara grūtībām atpūtusies un kulturā pacelta, skaitītu uz katru kvadratkilometri tikai uz pusi tikdaudz iedzīvotāju, cik Vācija, tad tomēr latviešu nebūtu, kā priekš kara, apaļas četras piektdaļas, bet vislabākā gadījumā tikai viena piektā daļa. Pie tam nav ievērots, ka šeit palikuši pa lielākai daļai tikai veci ļaudis, nav skaitīts neviens, kas vai bēgot, Krievijā miris, vai uz kara lauka kritis, un skaits tiem, kas atgriezušies pieņemts varbūt dubults, tā kā patiesībā latviešu skaits būs vēl daudz mazāks.»

Kad senāk Kurzemi saucām par latviešu zemi, tāpēc ka iedzīvotāju lielais lielums bija latvieši, tad uz priekšu tas būs pilnīgi un pamatīgi grozījies. **Kurzeme latviešu zeme nekādā gadījumā vairs nebūs, viena alga, vai šeit iecelo vācieši vai krievi.** — Tā liekas bēdīga izredze uz nākotni un kurš nesaprastu, ka katram latvietim, to maz pieminot, sirds iesāpas, bet patiesība ir nepielūdzama un mēs kaitētu tikai sev pašiem, kad acis no tās gribētum novērst, tāpēc ka viņa mums nepatīkama. Kad paši savu nākotni gribam ņemt rokā, cik tas vēl iespējams, tad ir pēdīgais laiks, atsacīties no sapņošanas un nākotnes svētību nodibināt uz pamatiem, ko **stiprāka roka kā mūsu ir nolikusi un kuras apgāzt vairs nevaram.** Latviešu liktenis tiktāļ izšķirts jau šodien, ka no katras patstāvīgas tautiskas politikas viņiem jāatsakās un

jāpieslienas kādai stiprākai kulturai, vai nu vācu, vai krievu. Uz kuŗu pusi lai sveŗas mūsu cerības? Kas latviešiem nākamībā sagaidāms no Krievijas un kas no Vācijas?» (172.—174. lapp.).

No Krievijas pēc Ozolu Jāņa — Bernevica latviešiem, zināms, sagaidāms viss slikts, no Vācijas turpretim viss labs. «Tur augsti vārdi par brīvību un brālību, bet patiesībā tikai nekārtība, krāpšana, zagšana, augstprātība un varmācība pret katru, kas nav krievs, — šeit stingra kārtība, kas no katra prasa nopietnu pienākuma izpildīšanu un padošanos vispārīgam labumam, bet šinī kārtībā gādība par katru. Ko labu esam mantojuši no Krievijas? Kas viss mums solīts no brīvībām un ko esam dabūjuši?... Vai tad nebija aklība, ka mēs domājām, krievs mums dos rokā Kurzemes valdību? Viņš rīdija pret šejienes vāciešiem un mēs dejojām kā viņš svilpa un nemanījām, ka viņš pie tam cilpu ari mums uzmeta uz kakla, lai mūsu valodu un mūsu ticību un mūsu tautas garu gluži tāpat nožņaugtu kā vāciešus» (174. lapp.).

«Nepievilsimies taču, bet atvērsim acis! Kas cits mums sagaidāms no Krievijas, kā kavēšana īstos kulturas darbos un katras patstāvīgas tautības pilnīga iznīcināšana?» (175. lapp.).

«Vai zem vācu valdības tas būtu citādi? Kā krievi šeit piekopa krievu politiku un kulturu, tāpat taču vācu valde turētos pie vācu politikas un kulturas. Tas ir no sevis saprotams. Mūsu redaktoru un viņiem līdzīgu tautībnieku sapņi par lielo lomu, ko latvieši vēl spēlēs Eiropas vēsturē, tie ir izsapņoti uz visiem laikiem, bet kad jau jāatmostas zem svešas kulturas, tad taču labāki zem tādas, kas mūs velk uz augšu, nekā zem nospiedošas... Kad mēs dabūtum skolas pēc vācu parauga, tad varētum droši būt, ka mūsu bērni būs labi un pamatīgi mācīti. Lielā Vācijas daļa ir evaņģēliuma ticīga, kā mēs un tur valda pilnīga ticības brīvība... Vācu valdes un tiesas iestādes ir stingras, bet pret visiem... Taisnības pamats tur nav kukulis, bet likums. Valsts kārtībai katram jāpadodas bez atraušanās... No katra cilvēka prasa nopietnāko pienākuma izpildīšanu. Tas dažam dažureiz ļoti ne-

patīkams, tas izskatās pēc jūga un spaidiem un tomēr iekš visa tā valda brīvība. Vācietis ir paradis visam tam padoties bez iekšķīgas kurnēšanas, jo viņš saprot un zin, ka tā vien nodrošināma visas valsts un līdz ar to arī viņa paša labklājība» (176. lapp.). —

«Vācu ķeizaravalsts sastāvs dod tai raksturu, kāds nepiemīt nevienai pasaules valstij. — Vācijā Saksijai, Bavarijai un citām valsts daļām nav tikvien sava pašvaldība, bet ari savi valdnieki no pašas cilts, un šo valsts daļu sevišķo raksturu, šo dažādo cilšu īpašības neviens neaizkar, bet katra var visu to rūpīgi kopt. Pat tās pašas valsts dažādās daļās, austrumos un rietumos, kā piemēram Austrumuprūsijā un zemēs gar Reinas upi rāda iedzīvotāji ļoti dažādu raksturu, bet neviens dēļ tam valsts vienību netura par apdraudētu. Zināms, kas pats to apdraud, kā poļi Šlēzijā (Zilēzijā) un Pozenē, kas pastāvīgi piekopj valstij naidīgu politiku, tas dabū manīt pilno valdības stingrību. Tomēr ari no poļiem neprasa vairāk kā labprātīgu vācu kulturas un valodas pieņemšanu. Viņu sevišķās īpašības neviens negrib iznīcināt. Tādai valstij un tautai pieder uzvara, pieder nākotne.»

«Vēl karš nav beidzies, bet latviešu tautas liktenis pa daļai jau izšķirts. Vēl miers nav slēgts, vēl krievu neprāts varbūt domā un cerē, Kurzemi atkal dabūt savā rokā, bet kam atvērtas acis, tas zin, ka tās cerības ir veltas.»

«Pār zemju zemēm, ari pār mūsu Kurzemi, pār mūsu latviešu tautu pasaules karš vedis grūtas ciešanas. Kaut Dievs dotu, ka tautas atlikumi saprastu viņu mācības, un gaišām acīm atzītu, kur latviešu nākotne guļ. Jauni laiki pār mums nākuši, jaunas dzīves dienas aust. Tad beigsim maldīties un citus maldināt. Līdzināsim ceļus ari iekšējam mieram, strādāsim katrs savu tiesu līdz pie latviešu nākotnes, kādu liktenis viņu mums lēmis, lai tā būtu gaiša un svētīta.» (177. un 178. lapp.).

Tā Ozolu Jānis-Bernevics. Varizējs tāds! Viņš Kurzemē vien grib apmetināt ap 3 miljoni vācu kolonistu, jo Kurzemē ir «auglīga un var it ērti panest tik cilvēku, cik caurmērā Vācija uztura,» proti, 127 iedzīvotāju uz vienu kvadratkilometri, kurpretī tagad dzīvo tik 26 uz

vienu kvadratkilometri. Kurzemē var dzīvot apm. 3½ milj. iedzīvotāji. Latviešu to starpā būtu tik ap 400.000. Kurzeme vairs nekad nebūtu latviešu, bet vācu zeme. Līdzīgi tas būtu arī ar Vidzemi un Latgali. «No katras patstāvīgas tautiskas politikas latviešiem jāatsakās! Ir pēdīgais laiks atsacīties no sapņošanas un nākotnes svētību nodibināt uz pamatiem, ko stiprāka roka kā mūsu ir nolikusi un kuŗas apgāzt vairs nevaram» (174. lapp.). «Pilnīga patstāvība, vai arī tikai pašvaldība, kā mūsu tautībnieki sapņoja, tai nekad nevar būt lemta» (168. lapp.). «Kas vēl acis tura cieti, vēl tic sapņiem un murgiem un vēl ar vēltīgām cerībām ari citus māna, tas nekaitē tikai sev vien, bet tas ir **slepkava** ari vēl pie savas tautas atlikumiem» (166. lapp.). — Sapņi par lielo lomu, ko latvieši vēl spēlēs Eiropas vēsturē, tie ir izsapņoti uz visiem laikiem (176. lapp.). — «Kurzeme latviešu zeme nekādā gadījumā vairs nebūs» (173. lapp.). Uz ik simts vāciešiem būs vairs tik nepilni 11 latvieši (173. lapp.). Un tas pats niecīgais latviešu procents tiktu pārvācots, iznīcināts. Jo, ja jau «**no** poļiem neprasa vairāk kā labprātīgu vācu kulturas un valodas pieņemšanu», kā par to priecādamies Ozolu Jānis-Bernevics stāsta, vai tad no latviešiem vācieši prasīs mazāk?

Kurzemes muižniecības ieceltais Kurzemes ģeneralsuperintendents Bernevics, kā to ikviens var redzēt, latviešiem, kā tautai ir gribējis nest iznīcību — nāvi. —

Savienoties ar Vāciju, tā ir baltu ilga, kas gadu simteņiem ilgi ir kvēlojusi viņu ŗirdīs. 1916. gada junijā iznākusi kāda grāmatiņa zem nosaukuma «Wir harren des Tags!» («Mēs gaidam to dienu!»*), kuŗā vairāki baltu dzejnieki, kuŗi pieder pie dažādām sabiedrības šķirām, ievietojuši ap 80 dzejoļu, kuŗos izpaužas viņu ilgas pēc atpestīšanas no Krievijas un pie-

*) «Ostlandverlag G. m. b. H. Charlottenburg 2, Grolmannstr. 36. (Austrumapgāda, Šarlotenburgā 2, Grolmaņa ielā 36.).

vienošanās pie Vācijas. Viņi cer, ka pasaules karā Vācija viņus galīgi atsvabinās no Krievijas, kas viņus apspiedusi un no kuŗas viņi garīgi pilnīgi atraisījušies.

Tā kā pie Krievijas baltus vairs nekas nesaista un viņi savā sirdī jūtas brīvi, tad no viņu sirds dziļumiem izskan: «Wir ohne Vaterland» («Mēs esam bez tēvijas»). Šāds baltu dvēseles kliedziens atskan no brošuras, kuŗa iznākusi tai pašā jau minētā, «Austrumzemes apgādniecībā («Ostlandverlag,» Šarlotenburgā) zem nosaukuma «Wir ohne Vaterland» («Mēs esam bez tēvijas»). Īstu tēviju baltiem spēj dot tik Vācija. Vislabāki to pašu Latviju, bet t ā d u, kuŗā vairs nav latviešu. Un ja nevarētu latviešu uz reiz izskaust, tad, lai viņu «vislabākā gadījumā būtu tik piektā daļa» un vāciešu četras piektdaļas, kuŗas, saprotams, šo vienu piektdaļu sevī drīz uzsūktu.

Uz aizmirsto, savam liktenim atstāto brāļu cilti «Baltijas provincēs» griež vācu tautas vērību ari Altonas pilsētas skolu padomnieks Vagners savā brošurā «Ein verlassner Bruderstamm» («Atstāta brāļu cilts»), kuŗu ari izdevuši tā pati Austrumzemes grāmatu apgādniecība.

Dr. Kurts Stavenhagens, kuŗš Latvijā pazīstams kā liels baltu patriots, ari sarakstījis un izdevis kādu brošuru, kuŗas virsraksts skan: «Das Grossrussentum und die Grenzvölker Russlands» («Lielkrievi un Krievijas robežtautas» («Austrumzemes» apgādas izdevums). Šai brošurā Stāvenhagens starp citu apskata poļus, baltus, latviešus, igauņus, somus, mazkrievus, kaukāziešus un turku-tatarus. Sevišķu vērību viņš piegriež tam, cik lielas šīs tautas skaita ziņā un cik liela viņu zeme. Tas viņam vajadzīgs, lai varētu zināt, cik tur varētu apmetināt vācu kolonistu. Ar jo sevišķi lielu rūpību un pamatību viņš apskata latviešus, igauņus, leišus un viņu zemi. Saprotams, lai visu labi pazīstot, šīs zemes varētu labāki izmantot un vietējās tautības — iznīcināt.

Sevišķi svarīga vācu kolonizacijas tieksmu izpratnes ziņā ir bijušā Kurmāles īpašnieka un pazīstamā Kurzemes kolonizatora Silvio Brēdricha brošura **«Das neue Ostland» («Jaunā Austrumzeme»)**, kuŗa vispirms **iespiesta kā rokraksts («als Manuskript gedruckt»)** augusta mēnesī 1915. gadā. Katra publikacija, ari izvilkumu veidā, aiz zināmiem iemesliem sākumā bija uz stingrāko aizliegta. Vēlāk, kad autors jutās drošs un tam

vairs ne no kā nebija jābaidās, viņš savu darbu «Das neue Ostland» («Jaunā Austrumzeme») vairākkārt iespieda un izplatīja. 1916. gadā šī brošura jau ir iespiesta 21.000—40.000 eksemplaros*). Silvio Brēdrichs ar savu kolonizacijas planu lielā mērā ir iespaidojis vācu valdību. Viņš, kā tas redzams fon der Golca grāmatā «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā,» 219. lapp.) ir arī strādājis līdz pie Golca kolonizacijas plana. Silvio Brēdrichs ar Kazdangas baronu Manteifeli ir lielākie vācu kolonizacijas idejas izplatītāji. Silvio Brēdricha brošurai ir šādas nodaļas: 1) Lielkrievu agrarreformas mērķi. 2) Kolonizacijas zeme vajadzīga («Siedelungsland tut not»). 3) Lietuva. 4) Baltijas provinces. 5) Saimniecības karš pret Vāciju. 6) Krievu kara mērķis un pretvara. 7) Maskovija un Centraleiropa. —

Brošuras «Das neue Ostland» («Jaunā Austrumzeme») nosaukums un nodaļu virsraksti vien jau rāda un izteic autora gribu un nolūku. Vāciešiem vajadzīga zeme kolonizēšanai ar vācu kareivjiem un zemkopjiem. Lai to varētu realizēt lielā stilā, tad Vācijai austrumos jāiegūst jauna zeme — «Jaunā Austrumzeme,» kur varētu apmetināt vācu kolonistus un kuru varētu pārvērst par īstu vācu zemi, atņemot vietējiem iedzīvotājiem viņu zemi un pašus pārvācojot.

Silvio Brēdricha «Jaunās Austrumzemes» motto skan: «Nach Ostland wollen wir reiten!» («Uz Austrumzemi gribam mēs jāt!»).

Kas tad nu ir šī vācu «Jaunā Austrumzeme», uz kuru Silvio Brēdrichs ar vāciešiem grib jāt? Maza viņa nevar būt, jo viņai jāuzņem desmitiem miljoniem vācu izceļotāju. «Jaunajā Austrumzemē» Silvio Brēdrichs ari redz Vācijas varas un varenības pamatus nākotnē. «Kamēr «Austrumzemi» pārvaldīja vācu ordenis un Vidzemes pilsētu Hanzas grupa, tikmēr pateicoties krievu iekšzemes tirdzniecībai viņiem radās varenie līdzekļi, ar ko aizstāvēties pret Maskavu, un kad Gustavs Adolfs bija ieguvis šo zemi, tad atkal vienvienīgi šis spēka avots darīja iespējamu Zviedrijas lielvalsts stāvokli un deva

*) Das neue Ostland von Silvio Broedrich-Kurmahlen. 21.—40. Tausend. Preis 60 Pfg. 1916. Ostlandverlag, G. m. b. H. Charlottenburg 2, Grolmanstrasse 36.

līdzekļus viņas militarās varas uzturēšanai. Tagad nu viņai jābūt par līdzīgu spēka avotu vācu tautas pasaules stāvokļa nodrošināšanai... Tas rada pamatus, kas vācu valsti padara tik varenu, ka viņa var piekopt pasaules politiku uz visām pusēm. Ne tikvien Āfrikā ir kolonialas attīstības iespējamības, bet ari «Austrumzemē» ir tirdzniecības un rūpniecības attīstības iespējamība visplašākā mērā un viņa tik izšķiroši noteic un garantē vācu varas un spēka pilnības pieaugšanu, ka brīvu jūru jeb jūru brīvības jautājums attiecībā uz Vāciju pats no sevis izšķiras. Jo kas gan nākotnē uzdrošināsies pasaules jūru slēgt tādai tik varenai varai? Līdz ar to ari Dardaneļu jautājums vairs nav angļu jautājums, bet vācu rūpju priekšmets. Sabiedrotais turks jāatbrīvo uz visiem laikiem, jo caur Turciju Centraleiropas intereses sniedzas līdz pat Indijas vārtiem. Tas paasina un paaugstina Austrumzemes problemas nozīmi. Viņa ir paralela Balkānu problemai... Tikai pilnīgi uzvarēta un nomākta Krievija uz visiem laikiem izslēdz Maskovijas agresivo iespaidu Balkānu valstīs. Tik vēl jaunā Austrumzeme un Baltijas jūras jautājuma atrisināšana senās Hanzas garā, kopējā interešu vienībā ar Zviedriju, tik pilnīgi nospiež Krieviju, tik pilnīgi atspiež viņu atpakaļ uz austrumiem, ka Balkānu valstīm jāsaprot, ka viņu dzīvības intereses viņas ar nepieciešamību saista pie Eiropas centralām valstīm, t. i. pie Vācijas un Austrijas. Saimnieciskās intereses, kas saista mūs ar sabiedroto Turciju un vēl ar plašiem Āzijas apgabaliem, kas tāļu aiz Turcijas, tiks pilnīgi nodrošinātas tik Krieviju atpakaļ aizsviežot aiz Peipus ezera un Rokitnas — Prīpetas purvjiem. Austrumzeme tik vēl ir pilnīga Dardaneļu nodrošināšanā uz visiem laikiem. Mūsu interešu apgabals sākās no Somijas un aizstiepjās pāri Austrumzemei, Polijai un Ukrainei iestiepdamies Balkānos» (37.—38. lapp.).

Tā Silvio Brēdrichs. Viņš ieteic Krieviju nesaudzēt, bet viņu pilnīgi nomākt, tā nomākt, ka lai viņa nekad vairs nevarētu atkopties un piekopt aktivu politiku.

Priekš simts gadiem Vīnes kongresā Aleksandram I. viņa ministrs Poco di Borgo (Pozzo di Borgo) pasniedzis piemiņas rakstu, kurā starp citu teikts: «Krievijas jaunākās vēstures priekšmets gandrīz bez izņēmuma ir Polijas iznīcināšana. Tas notiek tai nolūkā, lai Krievijai sagādātu tiešu satiksmi ar Eiropas tautām un lai viņai atvērtu plašu darbības lauku, kur varētu

izpausties viņas vara un darboties viņas talenti, kā ari kur lai viņa varētu apmierināt savu lepnumu, savas kaislības un savas intereses.»

«Kas toreiz bijis krievu kabinetu noslēpums, tas tagad esot krievu tautas atklāta griba» (45. lapp.). —

«Kopš 1907. gada angļu-krievu līguma Vācijas iznīcināšana oficiālā Krievijā ir nolemta lieta» (38. lapp.).

Jāsalauž tāda krievu tautas un krievu valdības griba un jāiznīcina tādas tieksmes.

«Ja tā saimnieciskā kustība, kas iziet no Vācijas un Austro-Ungarijas, virzās caur Balkāniem un Turciju līdz Āzijas sirdij, ari nākotnē grib noturēties un attīstīties līdzšinējā virzienā, tad formulai par krievu valsts kolosa nesatricināmību ir jāizzūd no mūsu diplomatu vārdnīcas! Jeb vai Krieviju varbūt grib apmierināt ar to, ka viņai atņem tik kādu mazu gabaliņu — piemēram tā līdz Kauņai Austrumprūsijas aizsardzības nolūkā»?! (42. lapp.).

Ja vācu Miķēlis, saka Brēdrichs, domātu, ka krievi ar tādu viņu izturēšanos būšot mierā, redzēdami, ka vācieši var Krievijai atraut daudz vairāk zemes un apmierinās ar tik maz, tad viņš, vācu Miķēlis, rūgti pievilšoties. Sadziedējusi savas kaŗa brūces Krievija bez šaubām atriebšoties.

«Tagad,» tā turpina Brēdrichs, «ir mūsu varā pret to nodrošināties. Un labākais aizsargs ir, organiski no Krievijas atšķirt jauno Austrumzemi un Poliju, tāpat ari Somiju, Kaukāziju un pēc iespējas daudz atgriezt ari no Ukraines! No Krievijas jāatšķiŗ apm. 40 miljoni nekrievu. Viņu, t. i. Krievijai atrauto cittautiešu vairošanās nākotnē tad nāktu mums par labu. Lai aizsargātos pret sagaidāmo jauno krievu uzbrukumu, mums ir vajadzīgi Peipus ezers un Rokitno purvi, maskavieši tad vairs nespēs caur viņiem izlauzties uz rietumiem, mēs rītzemnieki to jau zinam no ordeņa laikiem. Un Baltijas jūŗa vairs nedrīkst redzēt neviena krievu kaŗa kuģa. Bet gan vācu Hanzas pilsētām tāpat kā viņās Austrumzemes skaistākās dienās būs pārvaldīt visu

tirdzniecību gar Baltijas jūras piekrasti no Kronštates līdz Dancigai un zemē iekšā līdz pat Sibirijai un tā ar savu darbību vācu valstij vairot līdzekļus, ar kuŗu palīdzību mēs tad varētu izbūvēt mūsu lielo floti un sarīkot mūsu kaŗaspēku... Ja jaunā Austrumzeme mūsu rokās, tad Maskava mums saimnieciski nevar kaitēt, nevar mūs no tirgus izstumt. Katram tādam krievu mēģinājumam mēs varētu atbildēt ar to, ka slēdzam ceļus, pa kādiem krievi izved savas preces. Ko mēs šeit prasam mūsu tēvuzemes tirdzniecības un rūpniecības uzplaukšanas labā, tas ir neatraidāma nepieciešamība. Ja tas ir izpildīts, tad miera līgumā ar Krieviju mēs varam atsacīties no katra tirdzniecības līguma ar Krieviju. Austrumzeme mums visu dod, kā mums vajaga... Un Krievijas izved- un jūras tirdzniecība? Viņas dēļ plosas kaŗš pie Dardaneļiem. Ja Krievija grib piekopt eksporttirdzniecību, tad viņai vajadzīgi Dardaneļi svabadai caurbraukšanai. Bet tur krieviem atrodās priekšā kā Dardaneļu aizšaujamais turki un viņu biedri vācieši! Tā tad ari tur krustojas mūsu un krievu tirdzniecības ceļi» (42.—43. lapp.). — Tā Silvio Brēdrichs.

Kā varonīgā cīņā vāci vienprātīgi sasniegušies rokas, tik pat vienprātīgi viņiem kā tautai jāatzīstot Austrumzemes nepieciešamība un vācu tautas gribai jāpanākot, ka viņa, šī Austrumzeme visa un pilnīgi piederētu Vācijai (52. lapp.).

«Vācu Austrumzemei», kuŗai, kā Silvio Brēdrichs saka, «jāsniedzas līdz Peipus ezeram un Rokitno purviem, Kronštatē jārobežojas ar brīvu Somiju, kuŗai ar saviem iedzīvotājiem jāaizsniedzas līdz Ladogas un Oņegas ezeriem. Viņai, Somijai, ari jāiegūst Kola pussala pie Ziemeļu ledus jūras ar Murmāņu piekrasti, kuŗa gandrīz visu gadu ir brīva no ledus. Tur ari atrodas vareni — bagāti kapara slāņi. Bet tas ari nozīmētu, ka tad vairs nebūtu gluži nekādas krievu Baltijas jūras flotes, un tas atkal savukārt nozīmētu lielisku Vācijas jūras spēku pastiprinājumu pret Angliju» (36. lapp.).

«Somi, kuŗu ir pāri par 3½ milj., vēlas, lai viņiem patstā-

vīgiem esot viņi kaut kādā formā varētu pieslieties Vācijai un paplašināt savas robežas līdz Ladoga un Onega ezeriem. Somi tā tad vēlās Somijai pievienot Oloņecas guberņu un daļu Archangeļskas guberņas*). Viņi savu zemi tādējādi ievērojami palielinātu tai pievienojot šādus plašus apgabalus, kur dzīvo viņiem radnieciskas somu ciltis. Ar šiem lielajiem ezeriem somi strategiskā ziņā būtu ieguvuši drošu stāvokli. Somu izceļotāju straume, kas tagad plūst uz Ziemeļameriku, turpmāk tad varētu plūst uz Oloņecas un Archangeļskas guberņām. Germāņu kulturai, kas Somijā, ir dzīvas attiecības ar Vāciju. Lielākā daļa somu universitates (Helsingforsas) izdoto darbu ir sarakstīti vācu valodā. No svešām valodām vienīgi vācu valoda ir obligatoriska visās Somijas augstākās skolās. Lielum lielā ievedamo preču daļa (1912. gadā no 469,9 milj. 186,8 milj. marku) nāk no Vācijas... Tā domā, ka Somija tad, kad viņa būs pilnīgi atraisījušies no Krievijas un savienojusies ar germāņu (Vācijas) valstīm, uz visiem laikiem būs it kā aizšaujamais rīks pret maskaviešu tieksmēm pēc okeana, ir valdoša visā somu nacijā» (36. lapp.). —

Ja tas tā Somijā bija priekš kara un kara laikā, kad somi uz Somiju aicināja vācu princi par valdnieku, tad pēc kara, jācer, ka somiem būs atvērušās gara acis, lasot Heinricha Lēves, Viniga, Golca, Silvio Brēdricha, Stavenhagena un citu tamlīdzīgus darbus, kuŗos izpaužas vācu nolūki un mērķi, kā ari iepazīstoties ar Vācijas valdības kolonizacijas planiem. Lesinga Šillera, Ģētes, Kanta ideali nav vācu tautas ideali, kā to somi būs ticējuši aicinot pie sevis vācu princi par valdinieku. Tagad, jādomā, viņi atzīs, ka viņi ar vācu princi Somijā būtu ieveduši Trojas zirgu, kas viņiem cerētās brīvības un patstāvības vietā būtu atnesis tik nebrīvību, atkarību, iznīcību. Minēto autoru darbi nepārprotami rāda, ka v ā c i e š i i r m a-

*) Sal.: «Das deutsche Ostland bis zum Peipus und den Rokitnosümpfen muss sich in Kronstadt mit einem freien Finnlnad berühren, das sich bis zum Ladoga- und Onegasee mit seiner kräftigen Bevölkerung vorschieben und ebenso die Halbinsel Kola am Nördlichen Eismeere erwerben muss mit seiner fast eisfreien Murmanküste und seinen gewaltigen Lagern an Kupfererzen. Das bedeutet aber, dass dann keine russische Ostseeflote meh vorhanden ist, und das ist eine gewaltige Verstärkung der maritimen Stellung gegen England. Die Wünsche und Hoffnungen der über 3½ Millionen Finnländer gehen dahin, dass sie im Frieden zur Selbstständigkeit in irgend einer Anlehnungsform an Deutschland gelangen mit Erweiterung ihrer Grenzen bis zum Ladoga und Onegasee, also mit Hinzuziehung des Olonezgouvernements und Teilen von Archangelsk» (36. lapp.).

zāko tautu bīstamākie ienaidnieki, kuŗi mazākās tautās neierauga vis mērķi, bet tikai ieroci, līdzekli, izmantošanas objektu savās rokās. Tā tad diametrali pretējo tam, ko Kants grib un prasa. Tautu pašnoteikšanās tiesības un nacionalas republikāniskās valstis etnografiskās robežās, ko Kants prasa, ir vāciem «ārprāts» un dadzis acīs, kā to rāda minēto autoru darbi un Golca-Bermonta kaŗa gājieni pret Latviju, Igauniju, Lietuvu.

Tagad ir zināms, ko Silvio Brēdrichs īsti saprot zem Austrumzemes.

Vācu Austrumzeme sniedzās līdz Peipus ezeram un Rokitno purviem. Kronštatē viņa robežojās ar «brīvo» pie Vācijas pievienojāmo Somiju, kuŗas teritorija stipri paplašināma, pievienojot Somijai Oloņecas guberņu, daļu Archangeļskas guberņas, Karēliju, Kolas pussalu, Murmāņu piekrasti, kuŗa gandrīz ir brīva no ledus (36., 38. lapp.). «Jaunā Austrumzeme un Polija atraujamas Krievijai, tāpat Somija, Kaukāzija un iespējami daudz no Ukraines. Jāatšķiŗ no Krievijas ap 40 milj. cittautiešu (nekrievu). Viņu vairošanās nākotnē tad kritīs svaru kausā Vācijai par labu» (42. lapp.).

Saimnieciskās intereses, kas Vāciju saista ar sabiedroto Turciju, tiek tikai tad pilnīgi nodrošinātas, kad Krievija atstumta atpakaļ aiz Peipus ezera un aiz Rokitno purviem. Austrumzeme tik ar' vēl vācu rokās uz visiem laikiem nodrošina Dardaneļus. Vācijas interešu apgabals, kuŗš sākas no Somijas, sevī ietver Austrumzemi, stiepjas pāri Polijai un Ukrainei, iestiepjas Balkānos (38. lapp.). —

Jaunajā Austrumzemē krievu varas vietā jānāk vācu pasaules varai, kuŗai jāvalda par Krievijas apgabaliem, kuŗus apdzīvo nekrievi. Polija uz visiem laikiem atraujama no Krievijas!*)... Tad Baltijas jūŗas ostas top par izvedostām tam milzīgajam — bezgalīgajam, apgabalam, kas sniedzas līdz Baikala ezeram. Šai apstāklī ir Austrumzemes milzīgā nozīme. «Nedzīvs ūdens» Austrumzeme vācu tirdzniecības pasaulei ir tikai tad, ja Vācija nepārvalda visu Baltijas jūŗu. Bet ja Bal-

*) Sal.: «Im neuen Ostland die deutsche Weltmacht an Stelle der russischen über das Fremdvolkgebiet Russlands setzen und Polen für ewige Zeiten Russland entreissen!» (33. lapp.). —

tijas jūŗa ir tapusi par germāņu iekšzemes ezeru, tad viņa ir vācu pasaules tirdzniecības saimnieciskās attīstības neizsmeļams, neizmērojams spēka avots. — Nepalīdz neko, ja mēs tik kādu mazu Austrumzemes daļu pievienojam Vācijai, lai aizsargātu Austrumprūsiju pret jaunu uzbrukumu. Ja mums ir Baltijas jūŗas piekraste līdz Rīgai, tad mums vienas Klaipēdas vietā ir četras, proti, bez Klaipēdas vēl Liepāja, Ventspils un Rīga, ostas, bez pietiekošas zemes aiz viņām, un neizmērojamā— plašā aizzeme atradīs sev izeju uz jūŗu caur Ainažiem, Pērnavu, Rēveli un Pēterpili. Maskavas-Rēveles ceļš ir īsāks, nekā Maskavas-Rīgas ceļš. Maskavas-Rēveles dzelzsceļš nav ticis izbūvēts vienīgi aiz tā iemesla, ka gandrīz visas Maskavas-Rīgas dzelzsceļa akcijas līdz kaŗam atradās vecās ķeizarienes un lielfirstu rokās, kuŗš iemesls atkristu tiklīdz Rīga nāktu vācu rokās. Tādā gadījumā tūliņ tiktu uzbūvēts Maskavas-Rēveles dzelzsceļš līdz ar citām linijām, pateicoties kam tiktu pamatos pārgrozīta visa Liepājas un Rīgas tirdzniecība. Par krievu tirdzniecības pārvaldītāju tad kļūtu Baltijas jūŗas ziemeļu daļa. Tikai tas, ja visa Baltijas jūŗas piekraste no Klaipēdas līdz Kronštatei atrodas vācu rokās, Baltijas jūŗai priekš Vācijas uz reiz piešķiŗ pasaules saimniecības nozīmi. — Tā dā gadījumā visas vācu ostas no Dancigas līdz Kronštatei atrastos līdzīgā stāvoklī un dalītos šo ostu milzīgās aizzemes milzīgos izvedumos un peļņā. Tas īsti tik vēl būtu vācu Hanzas gara cienīgs stāvoklis (34. lapp.)...

Tā tad: Somija kaut kādā veidā saistāma ar Vāciju, Vācijai — Austrumzeme, tanī ietilpstot Latvijai, Lietuvai, Igaunijai, līdz Peipus ezeram un Rokitno purviem, Vācijai—Polija, Vācijai iespējami liela Ukraines daļa, Vācijai Dardaneļu atslēgas ar Āziju līdz Persijas jūŗas līcim kā izmantošanas objektu, Vācijai visa Baltijas jūŗa kā Vācijas iekšzemes ezers, Baltijas ostu pilsētas no Klaipēdas līdz Kronštatei visas ir vācu Hanzas pilsētas!!! Lielisks Silvio Brēdricha vācu plans. Viņš pēc būtības saskan ar Heinricha Lēves planu, pēc kuŗa Dņepras-Daugavas kanalis ir vācu ūdensceļš, kuŗš šķiŗ Maskoviju no Vācijai pievienojamiem agrākās Krievijas apgabaliem un pēc kuŗa pārējā Krievija, kas aiz šā vācu ūdensceļa uz austrumiem, Maskovija, ir tik vācu tirdzniecības un rūpniecības faktoreja. Šis plans ari saskan pēc būtības ar Golca planu

un nodomiem. Ap 40 miljonu nekrievu atraujami Krievijai un pievienojami Vācijai.

Pašnoteikšanās ir tautu dabiskākā un viņām neatņemāma tiesība, tā saka Kants. Lai viņas brīvas kļuvušas nodibina patstāvīgas nacionalas republikāniskas valstis etnografiskās robežās! Lai viņas suverenas! saka Kants tālāk. Bet Heinrichs Lēve, Vinigs, Golcs, Bernevics, Silvio Brēdrichs, Stavenhagens viņas, šīs tautas no jauna grūž verdzībā, vācu atkarībā, nodod vācu rokās kā izmantošanas objektus.

Kā to dara Silvio Brēdrichs? Kā viņš domā rīkoties un saimniekot šai viņa jaunajā vācu Austrumzemē? Silvio Brēdrichs ir ļoti sašutis par to, ka cars Krievijā vācu kolonistiem atņēmis viņu zemi un pašus padarījis par ubagiem. Jau 1910. gadā cars Volinijā uz savas kabineta zemes rupjā kārtā lauzis ar vācu kolonistiem noslēgtos kontraktus, ar kolonistiem, kuŗi tur apmetušies priekš 30 gadiem, bijuši nodibinājuši 17 ziedošus ciematus (17 blühende Dörfer) un kuŗiem bijis apsolīts, ka viņi savā īpašumā netikšot traucēti. Meža zemi un purvus vācu kolonisti pārvērtuši tīrumos un plavās. Neviena hellera atlīdzības kolonisti par savām pūlēm nedabūjuši. Viņi padzīti un pazaudējuši visu (5. lapp.). — Ar 1915. gada 2. februaŗa likumu cārs pavēlēja atsavināt vācu kolonistu zemi (5. lapp.)... Ar 1915. gada 22. februaŗa cāra ukazu vācu kolonistiem netikvien tika atrauti miljoniem hektaru viņu kultivētās zemes un viņi paši novesti pie ubagu spieķa, bet ari visā Krievijā atcelts zemes īpašums visiem valsts vāciem, kuŗi pēc 1880. gada bija pārgājuši krievu pavalstniecībā (32. lapp.). —

Mazās zemkopju tautas Krievijas rietumos tāpēc lai zina, ka viņu palikšanai viņu skaistajā dzimtenē būs beigas, ja vēl pēc kaŗa Krievija paliktu viņu kaklakungs («Zwingherr»). Pārvietošana vai izceļošana tad būs viņu liktenis. Krievu zemniekus apmetinās robežu apgabalos. (5. lapp.)... Rietumu apgabalos cittautiešiem — nekrieviem būtu tikusi atsavināta viņu zeme un uz tās apmetināti krievi. Pusgadu priekš pasaules kaŗa tika nolemts sadalīt visu Kurzemes valsts zemi (1/3 no visas Kurzemes) un tur apmetināt trīs simti tūkstoši

(300.000) krievu zemnieku. Mērnieki jau strādāja Kurzemē. Karš pārtrauca šo darbību (3. un 4. lapp.).

Ari šīs grāmatas autoram krievu ierēdņi stāstīja, ka uz valsts zemes Kurzemē un saprotams ari citur apmetināšot krievus. Tas esot vajadzīgs aiz politiskiem iemesliem, lai robežu agàbalos dzīvotu tik krievi. To prasot «krievu tauta». «Un kas notiks ar vietējiem iedzīvotājiem?» vaicāju. «Tie varēs zemi dabūt Iekškrievijā», tā skanēja atbilde. Nebūtu līdzējusi nekāda latviešu asiņu izliešana, ja Krievija būtu palikusi uzvarētāja un nebūtu sabrukusi. Tik uz Krievijas un Vācijas imperiju gruvešiem varēja rasties neatkarīgas, Latvijas, Lietuvas un Igaunijas republikas. Ari no konstitucionalas Krievijas valsts mums nebija sagaidāma neatkarība. Pat no krievu republikas nē, kuŗas priekšgalā kadeti, kuŗi ir sīvākie mazāko tautu pašnoteikšanās tiesību un neatkarības pretinieki.

Pateicoties pa galvenai daļai krievu zemnieka ekstensīvai zemes apstrādāšanai viņš cieta badu un tam trūka zemes. Arvien skaļāk atskanēja krievu zemnieku prasība pēc vairāk zemes. Viņa skats vērsās uz muižnieku un cittautiešu zemi.

Lai apmierinātu krievu zemnieku prasību pēc zemes un paceltu zemes ražību, tad Stolīpins ar Krivošeinu sāka Krievijā izdarīt lielisku, labi pārdomātu agrarreformu. Krivošeins ir šīs agrarreformas dvēsele. Komunalo sādžu saimniecību vietā viņš gribēja radīt atsevišķas privatsaimniecības. Šo agrarreformu izveda sistematiski un ar lielu enerģiju. Viņas galīga izvešana būtu pamatos pārgrozījusi visu Krievijas agrāko agrariekārtu.

Cik ātri attīstījās un cik plašus apmērus līdz 1915. gadam bija pieņēmusi Stolīpina-Krivošeina agrarreforma, to rāda sekošie skaitļi: 1915. gada pavasarī jau 13,331 sādžā komunistiska zemes lietošanas veida vietā bija nodibinātas atsevišķas saimniecības, kuŗas pārgāja zemnieku privatīpašumā. Uz 5.194.039 desetinām zemes bija pavisam ierīkotas 551.484 atsevišķas saimniecības.

Šādu agrareformu gribēja izvest visā Krievijā, piekam šo reformu izvedot «pēc vajadzības» gribēja rietum robežapgabalu iedzīvotājus — nekrievus pārvietot valsts iekšienē un

krievus pārvietot nekrievu vietā uz robežapgabaliem.

Tādu krievu valdības rīcību un nodomus asi nosoda Silvio Brēdrichs. Varētu izlikties, ka viņš ir taisns. Bet tā tas nav. Viņam ir divas taisnības mērauklas. Viena, kas attiecināma uz vāciešiem un otra, kas attiecināma uz nevāciem. Ja vāciešiem atņem zemi un ierobežo viņu tiesības, tad tas ir slikti, bet ja vācietis atņem citiem, nevāciešiem zemi, tad tas ir labi. Silvio Brēdrichs vēl atrodas uz hotentotu virsaiša morales līmeņa. Hotentotu virsaitim labi ir tas, ja viņš savam kaimiņam atņem tā sievu, bet ja kaimiņš viņam to atņem, tad tas ir slikti. No Kanta morales Silvio Brēdricham nav gluži ne nieka, kas jo sevišķi spilgti izrādīsies apskatot to, kā viņš grib rīkoties Lietuvā un «Baltijas provincēs».

Lietuva aptver visu Suvalku, Kauņas apgabalu un — ievērojot etnografiskās robežas — visu Viļņas apgabalu ar joslu ziemeļos no Grodņas. Visi lauku iedzīvotāji—apm. 2. miljoni—šajos apgabalos ir leiši un pieder pie katoļu ticības. No pārkrievošanas viņus ir pasargājusi katoļu baznīca. Bet neskatoties uz katoļu ticību, kura ir ari poļiem, leišu starpā pēdējos 40 gados ir attīstījusies stingri noteikta opozicija pret poļu kulturu un visu, kas polisks. — Apmēram puse lielgruntniecības zemes pieder poļiem, otra puse pieder valstij (agrāk konfiscētās poļu muižas) un krievu muižu īpašniekiem, kuŗi savās muižās gandrīz nekad nedzīvo, bet dzīvo Pēterpilī vai citur kā ierēdņi (9. lapp.).

Silvio Brēdrichs šeit tūliņ pašā sākumā nevar nociesties nesacījis sekošo: «Neskatoties uz to, cik ļoti mēs esam pret iedzīvotāju pārvietošanām un izdzīšanām, šeit tam tomēr ir jānotiek, jo tā ir nacionala prasība visaugstākā mērā un ar lielām sekām. Viņa ir iespējama, jo ir viegli izvedama. Viņa, zināms, neskaŗ vācu lielgruntniekus. Kas uz krievu lielgruntniekiem attiecās, tad viņi tā kā tā nekādos apstākļos negribēs palikt zem vācu valdības un kas zīmējas uz poļu lielgruntniekiem, tad viņiem ir iespējams zaudējumus pilnā mērā atlīdzināt, ja poļu lielgruntnieki apmetas kongresa Polijā un tajos Baltkrievijas apgabalos, kuŗi agrāk piederēja pie kongresa Polijas. Šajos poļu apgabalos atsavināmas muižas krievu īpašniekiem un apmetināmi tie poļu muižu īpašnieki, kuŗiem Lietuvā atsavinātas muižas (9. lapp.). —

Šā rīkojoties reiz par visām reizēm ir jāanulē poļu prasības pēc izejas pie Baltijas jūras. Cik svarīgi ir tas, kā Polija uz visiem laikiem tiek atbrīvota no Krievijas, tik pat nepieciešami ir poļiem vajadzīgs zināt, ka viņi savu patstāvību kongresa Polijā var panākt tikai tad, ja viņi nekādos apstākļos neaizkar vācu valsts intereses. Tas notiek visnopietnākā kārtā, ja tik vadošs poļu publicists, kāds ir Feldmanis, savā grāmatā «Deutschland, Polen und die russische Gefahr» («Vācija, Polija un krievu briesmas») tura par iespējamu sekošo: viņš raksta: «Tagadējā Krievijas Polija un kaimiņu zeme, cik tāļu viņā poļu kultura un tradicijas, attiecīgs procents katoļu un poļu zemes īpašuma, atļaujas sev radīt Polijas valsti, gan nu nē agrākā greznībā un apmērā, bet taču ar apmēram 20 miljoniem iedzīvotāju un ar izeju uz Baltijas jūru pie Polangas, kur zeme etnografiskā ziņā ir poļu zeme». — Še jākonstatē, ka Polanga Grobiņas apriņķī ir vienīgā muiža, kura pieder polim. Šo mazo miestiņu ar skaisto parku un peldu vietu apdzīvo latvieši, leiši, vācieši un žīdi. Vasarā pa peldu laiku gan tur sabrauc daudz poļu peldu viesu, kuŗi peldu laikā tad laikam sev glaimos, ka viņi pie Baltijas jūras radījuši poļu etnografisko robežu. Bet nav tak nopietni ņemams apstāklis, ka pateicoties gadījumam tas, ka kāds polis ir bruņniecības muižas īpašnieks pie Kurzemes jūŗmalas, jūŗmala tādēļ vien jau būtu poļu etnografiska robeža (9. un 10. lapp.). —

Poļu etnografiskā robeža jūŗmalā pie Polangas! Tik pateicoties tam, ka tur polim pieder kāda muiža! Un neskatoties uz to, ka Grobiņas apriņķi apdzīvo latvieši! Neskatoties uz to, ka pie Polangas saiet kopā latviešu un leišu tautības robežas un ka dienvidos no tās visu Kauņas, Viļņas, Suvalku guberņas apdzīvo leiši.

«Še,» tā izsakās Silvio Brēdrichs, «jāaizrāda uz kādu briesmīgu vēsturiskas situacijas viltojumu no poļu puses, kur tiek aizrādīts, it kā poļi vidus laikos un jaunlaiku sākumā būtu bijuši austrumu lielvalsts. Leiši tie ir bijuši un ne poļi, kuŗi arvien etnografiski un politiski ir palikuši ierobežoti uz samērā mazas zemes Pozenas austrumdaļā, kongresa Polijā un Rietumgalicijā. Leišu lielfirsts Gedimīns bija tas, kas 14. gadu simtenī iekaŗoja visu Baltkrieviju, Ķijevu un Volī-

niju. No viņa pēcnācējiem un viņu leišu karaspēka galvenā kārtā pie Tanenbergas tika uzvarēts vācu ordenis. Jagello, pateicoties savai laulībai ar pēdējā poļu ķēniņa meitu, savienoja Poliju ar Lietuvu. Šī valsts vidus laikos aizstiepās līdz Baltijas jūrai pie Polangas un aizkavēja tā vācu ordeņa Vidzemes un prūšu nozaru savienošanos. No pēdējās ordeņa pils Klaipēdas līdz pirmai «Vidzemes ordeņa» pilij Grobiņai, kuras lepnās drupas vēl šobaltdien' pie Liepājas ezera, 10 kilometri no Liepājas, it kā spītēdamas laika zobam stāv, bija pāri par 100 kilometriem, kādu gabalu pa naidīgo leišu apgabalu nostaigāt iespējams bija tik apbruņotiem ordeņa bruņiniekiem. Aiz šā iemesla tad ari «Vidzemes ordeņa» zemi nebija iespējams tā kolonizēt ar vācu zemniekiem, kā tas notika ar Prūsiju. Vācu zemnieki baidījās no briesmu pilnās caurejas caur naidīgo leišu apgabalu starp Klaipēdu un Grobiņu.

Leiši zem savu vareno lielfirstu valdības ar savām iekarotām zemēm, Baltkrieviju un Ukraines rietumdaļu, iejoza Poliju. Tā sauktā Jagaiļa ideja, izplatīt Lietuvas robežas no Baltijas jūras līdz Melnai jūrai, ir veca leišu ideja, gar kuru poļiem nav nekādas daļas.

Tikai vēl daudz vēlāk, pēc Polijas pievienošanas Lietuvai, pateicoties personālūnijai, tā sauktā Ļublīnas ūnijā 1561. g. notika abu zemju Lietuvas un Polijas savienošana par leišu-poļu republiku ar kopēju saeimu un abu valstu robežas saplūda kopā. Leišu muižnieki, pateicoties poļu galma un katoļu baznīcas iespaidam (poļi bija tikuši agrāki piegriezti katolicismam un pievesti rietumu kulturai), pamazām tika pārpoļoti. Tā tad tagadējie poļu lielgruntnieki Lietuvā, Baltkrievijā un Ukrainē (Volīnijā, Podolijā, Ķijevā) nav vis poļi, kas kā iekarotāji ielauzušies zemē un kā uzvarētāji būtu palikuši par uzvarētās tautas virskārtu, nē, viņi ir kareiviskās leišu iekarotājas tautas muižnieki, kuri vēlāk pārpoļojušies. Bez leišu muižniecības poļi gluži nekā cita nav paspējuši pārpoļot. Leiši, baltkrievi, mazkrievi nav no pārpoļošanas viļņa nemaz tikuši skārti. Viņi ir poļiem naidīgi. Poļu etnografiskās robežas īsti tik vēl iesākās Pozenā un Plockā. Kā no Baltijas jūras poļus šķir leišu tautas etnografikā robeža, tā no Melnās jūras mazkrievu etnografiskā robeža. Tā saukto Jagaiļa valsts ideju iztēlot un iztaurēt kā poļu valsts ideju ir vēsturisks viltojums,

kas var atrast dzirdīgas ausis, pateicoties tik Centraleiropas Austrumeiropas attīstības vēstures nezināšanai. Šai poļu nepareizai vēsturiskai faktu apgaismošanai reiz jādara gals. Poļiem nav nekāda tiesība politiskā nolūkā parādīties seno leišu varoņu glorijas gaismā (10. un 11. lapp.). —

Silvio Brēdrichs, redzams, var būt ari taisns, ja runa nav par vāciem. Tas redzams no tā, ko viņš saka par leišiem un poļiem. Bet tiklīdz runa par vāciem, tad visas tiesības un taisnība viņam vācu pusē. Kas vāciem un vācietības stiprināšanai par labu, tas ir labs, pretējais slikts.

Vācu kara pulki leišiem nesot atpestīšanu no maskaviešu jūga un leiši ari zinot, ka pret poļu kundzības tieksmēm un iekarošanas kāri viņi pievienodāmies Vācijai varot atrast drošu aizsardzi (11. lapp.).

Kāda tad nu tā aizsardzība un laime būs, ko Vācija Lietuvas pievienošanas gadījumā leišiem sniegs?

Pārpoļotiem leišu muižniekiem vācieši atsavina muižu zemi. Pašiem muižniekiem jāpāriet uz Poliju, Baltkrieviju, kur viņi varot dabūt zemi. Nekādi muižu centri šiem leišu tautības pārpoļotiem muižniekiem viņu tēvu zemē atstāti netiek. Ari krievu tautības lielgruntnieku zeme tiek atsavināta. Ari viņiem netiek atstāti nekādi muižu centri. Vācu tautības muižu īpašnieku muižas turpretī paliek viņu īpašniekiem veselas. — Viņu neesot daudz. Un būtu vēlami, ja lielajiem vācu kara vadoņiem vācu tauta, kā atzinību par viņu nopelniem, piešķirtu Lietuvā muižas, lai viņi tur varētu būt vācu nacionalo ideju pioneri. No vislielākā svara esot, ka atsavinot Lietuvā poļu un krievu muižas, visi šo muižu strādnieki paliekot — esot brīvi un paliekot bez darba. Viņi visi esot leiši, labi, strādīgi ļaudis (12. un 13. lapp.).

Kā tad tā, vai tad atsavinātā muižnieku zeme paliks neapstrādāta? Nebūt nē. Lieta, lūk tā, ka leišu strādniekus savā tēvijā neatstāj, viņus pārstata uz Vāciju, kur viņus izdala pa lielsaimniecībām un lielrūpniecības iestādēm, kur viņi, kā Silvio Brēdrichs priecīgi pastāsta, droši vien jau nākošā paaudzē bez jebkādiem spaidiem, paši no sevis, būšot pārvācojušies. Uz Vāciju aizvesto un tur pēc vajadzības izdalīto bijušo leišu muižu strādnieku vietā uz Lietuvu tiek pārvesti un uz atsavināto

muižu zemes apmetināti vācieši. Notiek tā tad lieliska strādnieku izmaiņa. Uz Vāciju pāriet leišu strādnieki, uz Lietuvu viņu vietā muižās kā kolonisti nāk vācieši (13. lapp.)*).

«Leišu zemnieka īpašumu Lietuvā nebūs un nedrīkst aizkārt. Pirmkārt, leitis ir pie zemes kā pieaudzis un viņš ir vāciem draudzīgs; otrkārt, viņš ir krietns un attīstības spējīgs un treškārt, mums nevar būt nekad diezgan labu zemnieku, kas saauguši ar savu zemi. Leišu zemnieku gruntsgabali ir pēc Dr. Keupa tik apm. 17 desetiņu lieli. Leiši dzīvo ciemveidējās nometnēs. Tā tad tikai uz domēņu (valsts zemes) un atsavināto poļu un krievu lielgruntnieku zemes var apmetināt vācu kolonistus. Leiši nekādā ziņā nav uzskatāmi kā vāciem naidīga sveša tauta, kuru vācu valsts nevarētu sagremot. Nostati tik starp viņiem uz atsavināto lielgruntniecību zemes vienkopus vācu katoļu zemnieku masas, gādā visā zemē par vācu skolām — jo pašu leišu skolu tur nekad nav bijis; gādā, ka turienes garīdzniecībā iekļūst nacionali domājoši vācu vīri, un piecdesmit gados Lietuvā rasies tāds vācu militarspēks, kas neatturami — kā bavāriešu kareivji «ar šturmi salauzīs — ieņems ienaidnieka cietokšņus» (14. lapp.).**)

Silvio Brēdrichs ir leišiem «labvēlīgs». Leišu zemniekiem viņš zemes neatsavina. Atstāj viņiem to žēlīgi. Viņiem, kā to Dr. Keups rāda, jau ari tik ir caurmērā pa 17 desetiņām. Maza zemīte. Nav ko dalīt. Leišu strādniekus viņš pārstata uz Vā-

*) Sal.: «Von höchster Bedeutung ist es auch, dass durch die Enteignung und Verstaatlichung des polnischen Grossgrundbesitzes im litauischen Volksgebiet alle Arbeitskräfte dieser Güter frei würden. Sie alle sind Litauer, gute, arbeitsame Elemente; sie würden auf lange hinaus die gegebene Arbeiterschaft für die landwirtschaflichen Grossbetriebe und für die Industrie in Deutschland selbst sein, und würden dadurch, dass sie sich im Reiche verteilen, sicher in der nächsten Generation von selbst aufgesogen und dem Deutschtum gewonnen werden... Diese für reichsdeutsche Arbeit freiwerdende Kraftquelle von nicht slavichen guten Arbeitskräften — der Litauer ist nicht Slawe! — ist von höchstem Wert und schafft den vollen Ersatz für die vom Reiche in das neue Ostland abzichenden Volkskräfte — ein natürlicher Austausch der durch die höherenErwerbsmöglichkeiten im Reich und die billigeren Landpreise auf dem enteigneten Grossbesitze für deutsche Ostwanderer von selbst eintreten wird» (13. lapp.). —

**) Sal.: «In keinem Falle ist er als ein feindliches Fremdvolk anzusehen, das nicht vom Reiche verdaut werden kann. Man setze zwischen ihn geschlossen auf den enteigneten Grossbesitz deutsche katolische Bauernmassen, sorge für deutsche Schulen im ganzen Lande — man bringe in die dortige Geistlichkeit geeignete nationale Männer, un in fünfzig Jahren wird aus litanischem Land eine deutsche Wehrkraft erstehen, die unwiderstehlich wie die bayerischen Krieger die Festungen der Feinde im Sturm brechen wird» (14. lapp.).

ciņu, lai tie tur pārvācojas un uzlabo vācu asinis. Viņu vietā Lietuvā uz domēņu (valsts zemes) un atsavināto muižu zemes apmetina bariem vien vācu katoļu zemniekus, lai tie, sajaukdamies ar kareiviskiem leišiem, radītu jaunu varonīgu ciltī (kā senprūši sajaukdamies ar vāciem tagadējos prūšus), kas ienaidnieka cietokšņus neatturami salauž kā kāršu mājiņas.

Skola un baznīca gādās par jaunās varonīgās ciltš pilnīgu pārvācošanos. Leišu tautas, kā tādas, vairs nebūs, tās vietā būs jauna, varonīga, patriotiska, nacionali domājoša un dziļi nacionali jūtoša vācu ciltš, vienalga, kā viņa sauksies, par vāciem vai, atminoties senos leišu varoņus, par leišiem.

Vāci, redzams, citām tautām, kā tādām, var nest tik bojā eju.

Ja jau Silvio Brēdrichs tā nes nāvi vāciem draudzīgai leišu tautai, sak, ko tad viņš nesīs mums, baltu baroniem naidīgiem latviešiem? Par iznīcību jau vairāk neko nest nav iespējams. Tā tad draudzīga vai nedraudzīga tauta, vāciem visas ir tik izmantošanas objekti, ja vien viņi to iespēj. Iznīcināt viņas, pārvācot, ja vien tik to var. Ko viņš novēlēs, ko nesīs Latvijai?... Latvijai?

Latvijas Silvio Brēdricham pavisam nav. Viņam ir tikai **Baltijas provinces vai Baltu zeme.** Ziemeļos ar Lietuvu robežojas Baltu zeme. Viņa ir lielais, plašais apgabals starp Baltijas jūŗu un Peipus ezeru. No Klaipēdas līdz Narvai. «Gadu simteņus ilgi,» saka Brēdrichs, «mēs uzticīgi esam izturējuši un nu beidzot mums no varenās mātes zemes māj alga par mūsu uzticību — pievienošana pie lielās valsts. Kas mums pieder, tas pieder valstij un vācu tautai, mūsu alga par to ir varenā drošība: nu mūsu rokas ir svabadas nacionalam darbam!! **Vācu tauta šurp!** Viņai mēs mūsu vecā ordeņa un Hanzas tradiciju ciešā spītībā esam paglabājuši — uzturējuši šo lielo kolonizacijas zemi! Priecīgi dodam mēs jums šo zemi, mēs, kas vienpadsmitā stundā (1905. g.) atsitām sāņus revolucijas nāves dūrienu un palikām cieti un stingri, kad daudzi jau gribēja atstāt tēvu zemi. Mēs pazinām lielās briesmas, kādas Centraleiropas vāciešiem un viņiem garīgi radnieciskiem rietumslāviem draudēja, pateicoties revolucijai un Stoļipina agrarreformai, kuŗa pēdējā pastiprināja un padziļināja maskaviešu dziņu pēc pa-

saules kundzības. Mēs paredzējām pasaules kara nākšanu ar drošību, kāda tik izskaidrojama ar tuvām attiecībām, kādas bija baltiem ar krievu valsts augsto ierēdniecību. Un mēs nolēmām gatavoties, lai mūs briesmu stunda nepārsteigtu, stiprinādami savu tautību» (14.—15. lapp.). —

Nelielo brīvību un svabadību, īstenībā gan reakciju (P. Z.), ko baltiem revolucija (1905. g.) atnesusi, viņi izlietojuši, lai stiprinātu savu tautību, palielinātu vāciešu skaitu un padziļinātu savu kulturu. Vācu kulturas biedrība gādājusi par skolām. Radies vesels vācu skolu tīkls. Un kad krievu valdība agrarbankai devusi lielas tiesības un pilnvaras, revolucijā cietušu muižu uzpirkšanai, lai tanīs apmetinātu krievu kolonistus, tad balti salauzuši šādu gribu un uzvarējuši uz visas līnijas (15. lapp.).—

Balti noorganizēja pašpalīdzību. Naudu sadabūja ari Vācijā. Pašapzinīgi izsakās Brēdrichs: No 1908. līdz 1913. gadam mēs ieguvām gandrīz visas apdraudētās lielgruntniecības un tur radījām mūsu vācu zemnieku kolonijas. Tādējādi ataicinot no Krievijas vācu kolonistus un novietojot viņus starp latviešiem slēgtās vācu nometnēs, mēs apmetinājām ap 20.000 vācu kolonistu (15. lapp.). —

Gluži dabiski nodibinājušies cieši sakari starp šejienes vācu kolonistiem un vācu kolonistiem Krievijā. Tagad, kur Krievijā uz cāra ukaza pamata vācu kolonistiem atsavināta zeme, viņos visos radusies apziņa: tur Baltijā, tur mēs varam atrast patvērumu un glābiņu paši uz sava zemes stūrīša, tur ir gadusimteņiem veca vācu lielgruntniecība, kas savus plašos zemes gabalus ir pataupījusi kā rezerves nākošās nacionalās vācu tautas attīstības vajadzībām (15. lapp.).

Ne tik īpašums, bet griba viņu nacionali izlietot ir baltu lepnā tradicija... Apziņa, ko lielu pastrādāt, un ticība vācu tautas attīstības neizsīkstošam spēkam, darīja iespējamu, ka nedaudzi vīri revolucijas novājinātā zemē ap vācu pilsētām Kuldīgu, Aizputi un citām, uz plašiem apgabaliem radīja vācu zemnieku mazgruntniecību, kura šajos septiņos gados ir jau saimnieciskā ziņā tā uzplaukusi un attīstījusies, ka viņai ir bijis iespējams visapkārt uzpirkt latviešu zemnieku īpašumus, aicināt šurp pie sevis savus tautiešus un tā kļūt par dzīvu aktivu sabiedroto lielgruntniecībai viņas cīņā par vācu apmetināšanu. —

Kā mūsu vācu zemnieki novērtē mūsu kolonizacijas darbu un viņa veidu, par to liecina tas lepnais fakts, ka šeit apmetinātie kolonisti šurp aicina vācu kolonistus netikvien no Krievijas un Polijas, bet pat no Amerikas un Kanādas tos, kas priekš gadiem turp no savām kolonijām aizgājuši. Ar viņu tur iegūto naudu, viņi pārnākuši mums ir palīdzējuši vairot un stiprināt brīvu, cīņas alkstošu vācietību («Kampffreudiges Volkstum») zemē, kur vācieši jau kopš septiņi simts gadiem ir valdošā šķira. Un šī kolonizacija ir izcēlusies un notikusi par spīti visiem krievu valdības šķēršļiem slepenā, klusā darbībā ar aizņemtiem rīcības kapitaliem, kurus vajadzēja sagādāt, maksājot 10—12 proc. Kolonistus mēdza apmetināt pusmuižās, uz attālākas muižas zemes un citur, pa laikam muižās, kur galvenā dzīvojamā ēka, pateicoties revolucijai, vēl bija drupu un pelnu kaudze. Mums likās būt svarīgāki, ka papriekšu tiek uzceltas vācu kolonistu mājas, nekā tūliņ atkal uzcelt pili... Tas princips radīt lielā stilā vācu nometnes uz **lētas** zemes, kuŗa tā tika pārdota **tikai** vāciešiem, izsauca un attīstīja kolonizacijas metodes, kuŗas, ja viņas tagad tikai tiks atbalstītas no visas vācu tautas valsts varas, tad īsā laikā kolonizacijas ziņā varēs radīt ko lielisku — varenu... 1913. gadā beidzot krievu valdība saredzēja lielās briesmas. 1914. gada pavasarī jau bija ārkārtēji apgrūtināta vācu kolonistu ievešana zemes pircēju sarakstā. Iekšlietu un zemkopības ministrijas nolēma, ka tūliņ sadalāmas visas Kurzemes domēnes trīssimttūkstoš (300,000) krievu apmetināšanai. Izcēlās karš un 2. februarī 1915. g. cārs ar vienu spalvas vilcienu iznīcināja divu miljonu vācu kolonistu eksistenci Krievijā, atsavinot viņu zemi, kolonistu, kuŗu kara spējīgie dēli atradās kara dienestā, lai tur pavairotu viņa varu un karotu pret saviem tautiešiem (15. un 16. lapp.).

Martā 1915. gadā, kā Silvio Brēdrichs stāsta, pie viņa atnākuši divi uz viņa zemes apmetušies vācu kolonisti un sacījuši: «Brēdricha kungs, tagad mēs savas mājas varam kādam latvietim pārdot otrtik dārgāki, kā mums pašiem maksā, viņš grib mums maksāt tik daudz tāpēc, ka viņas atrodas tuvu pie pilsētas. Bet mēs domājam, ka Tanenbergas kauja ir vairāk vērta, nekā cāra ukazs, un mēs ticam dievam un vācu ķeizaram. Līdz 2. decembrim, kad krievs mums mūsu zemi grib atņemt, ir vēl daudz laika un kad mēs mūsu zemi paturam, kamēr vācietis

nāk, tad viņa paliks mūsu bērniem, un ja vācietis nenāk, tad mums tā kā tā būs jāiet prom, bet labprātīgi par Jūdasa algu atdot, ko jūs mums lēti pārdodat, un tagad, kur mēs uz vācu tautas palīdzību gaidam, mēs tā nedaram (16. — 17. lapp.).*)

«Viņiem,» saka Brēdrichs, «bija taisnība. Nāca neaizmirstamā diena, kurā vācu ķeizara jātnieki ar meln-baltiem karodziņiem pie šķēpiem jāja caur zemi, kā priekš septiņsimts gadiem ordeņa bruņenieki, un mēs viņus sveicinājām gavilēdami un zinājām, ka mūsu ciešanas un pūles nav bijušas veltas» (16.—17. lapp.). —

Kāds vācu patriotisms un kāda dziļa vācu nacionala sajūta izpaužas pievestos vācu kolonistu vārdos! Viņi par otrtik lielu naudu, kā viņiem izmaksājis to īpašums, tā nepārdod latviešiem, jo nauda, kuru viņi saņemtu, viņiem izliekas, viņi to tā sajūt, it kā viņa būtu kā Jūdasa nauda, kas degtu viņu rokās. Viņi grib paturēt savus īpašumus un palikt līdz beidzamai iespējamībai, lai stiprinātu un vairotu vācietību.

Cik savāda, salīdzinot ar šiem vācu kolonistiem, ir bijusi to latviešu izturēšanās, kas, kā to redzam, savas mājas pārdevuši vācu kolonistiem! Vai viņu latviešu sirds nemaz nerunāja, ka tā nevar darīt, nesacīja, ka latviešu zemei jāpaliek latviešu rokās. Ne pēdas latviešu zemes nebūs pārdot cittautiešiem!

Latvija ir latviešu zeme un par latviešu zemi tai mūžam jāpaliek.

«Kāda tad nu ir tā zeme,» tā vaicā Brēdrichs, «kurai līdz ar Lietuvu jātop par lielu vācu Austrumzemi?» «Ne ar statistiskiem sīkumiem,» tā viņš turpina, «mēs gribam lasītāju nogurdināt. Tāpēc teiksim tikai visnepieciešamāko.»

«Vispirms Kurzeme!

Viņa ir tik liela kā Beļģija. Viena trešā daļa no tās ir valstsīpašums. Pārējā ir vācu lielgruntnieku privātīpašums. No šīs platības jāatvelk agrarattīstības radītā zemnieku zeme, kura

*) Sal.: «Herr Braoedrich! Nun können wir für doppeltes Geld unsere Höfe an einen Letten verkaufen, er will uns das zahlen, weil es so nahe an der Stadt ist, Aber wir meinen, die Sclacht von Tannenberg ist mehr wert als der Ukas des Zaren, und wir glauben an Gott und den deutschen Kaiser. Bis zum 2. December, wo der Russe uns das Land nehmen will, ist noch viel Zeit, und wenn wir das Land behalten bis der Deutsche kommt, so bleibt es unseren Kindern, und komm der deutsche nicht, so müssen wir so wie so fort — aber gutwillig für Judas lohn hhergebn was Sie uns billig verkaufen und ietzt wo wir auf Hilfe vom deutschen Volke warten, das tun wir nicht» (16.—17. lapp.). —

pieder kultureli pilnīgi vāciski attīstītiem latviešu zemniekiem. Pavisam ir 28,000 zemnieku mājas, no kurām 25,000 pieder latviešiem, citas vāciem. Šīs mājas nav vis sīkgruntniecības, bet vidēja lieluma gruntniecības, kuru caurmēra lielums nav zem 40 hektariem, daudzas ir līdz 100 hektariem lielas. Puse māju — 12,500 — ir bijušās vācu muižnieku rentes mājas, kuras pērkot ir pārgājušas viņu agrāko rentnieku rokās. Otra puse māju — 12,500 — ir agrākās kroņa muižu mājas, kuru rentnieki revolucijas gadā ir tapuši par šo māju īpašniekiem.

Tagadējās valsts muižas, kurām, pa lielākai daļai, ir ļoti skaista zeme, atrodas visai nolaistā stāvoklī, kas attiecas uz apstrādāšanu un ēkām. Nekādu uzņēmumu viņās nav. Viņas sadalot vācu kolonistiem, nenotiks nekādi zaudējumi, zīmējoties uz ēkām un rūpniecību. Tālāk pie šīm muižām pieder ļoti lielas ganības un krūmāji ar auglīgu nekultivētu zemi un milzīgi valsts meži, kuri pa lielākai daļai aug uz skaistas apstrādāšanai derīgas zemes.

Tā visa ir kolonizēšanai derīga zeme, tāda, kādu, par to labāku, pavisam nevar iedomāties.

No desmit Kurzemes apriņķiem astoņi ir vācu pārvaldībā, divi vēl ir kara joslā (1916. g.). Šinīs astoņos apriņķos visu lielgruntnieku apriņķu sapulces 1915. gada augustā vienprātīgi nolēmušas, tādā gadījumā, ja Kurzemi pievienotu Vācijai, dot $^1/_3$ (vienu trešo daļu) no muižu platības valstij kolonizacijas mērķiem, par lētu maksu, kāda tā bija priekš kara. Šis lēmums ir noslēgums — gala vārds tai vēsturiskai cīņai, kādu veda vācu bruņniecība, lai paturētu Baltijas jūras piekrastes zemi, pie kuras viņa pieturējās ar īstu vācu sīkstību un neatlaidību, lai to uzglabātu un atdotu tik vācu tautai. Patiesi, pievienošanās mātes zemei un pie bagātās vācu kultūras svētības ir skaista alga par septiņi simts gadu ilgu un niknu cīņu. Un nevis Kurzemē vien, tās pašas domas valda ari Vidzemē un Igaunijā. Līdz Somu jūras līcim un Peipus ezeram sniedzās vecā vācu ordeņa kolonijas zeme. Kā citkārt Šlēzviga-Holšteina, tāpat ari šīs zemes ar savu īpatnējo 700 gadu ilgo vēsturi jūtas uz mūžību nešķirtas no vācu valsts («up ewig ungedeelt»).

Taču runa ir nevien par trešo daļu no lielgruntnieku muižām, kas ar augšējo lē-

mumu jau nodarīta lieta. Nav šaubu, ka kolonizēšanas mērķiem iespējams nodot vēl daudz vairāk zemes. Tā kā Kurzemē 1,1 milj. hektaru lielgruntnieku zemes, tad kolonizēšanai ar vāciešiem muižnieku dotā 1/3 ir līdzīga apm. 400.000 hektaru (ap 360.000 desetiņu). Bet šis kolonizēšanai nolemtais zemes fonds patiesībā būs daudz lielāks, ja ievēro, ka daļa lielu muižu pieder krieviem, kuŗi zem vācu valdīšanas nekādi nepaliks. Bez tam vēl nāk klāt 1/2 milj. hektaru (ap 450.000 des.) valstszemes, uz kuŗas gan pa lielākai daļai aug mežs, bet uz skaistas aŗamas zemes. Un kur tādas nav, tur varētu mežu apmainīt ar vācu lielgruntniekiem pret tādu zemi, kuŗu var kultivēt, un vācu lielgruntniecību atbalstīt uz meža īpašuma un tādā kārtā iegūt vēl vairāk kā 1/3 lielgruntnieku zemes kolonizēšanas vajadzībām. Šis solis būtu ieteicams it īpaši attiecībā uz fideikomisiem. Ari Vācijā fideikomisa muižās ir caurmērā gandrīz divreiz tik daudz meža, kā valstī samērā vispār, proti 45% pret 25%. Mežu var tikai izdevīgi kopt kā lieluzņēmumu.

Tā Austrumzemē varētu nodibināties tas, ka veselīga iekārta, ka mežs, galvenā kārtā, būtu lielgruntnieku rokās un 1/3 no visas muižnieku zemes platības nodota kalonizēšanai ar vācu zemniekiem. Ari te par maksas pamatu ņemama caurmēra cena pēdējos trīs priekškaŗa gados. Ar to ari tiek panākts tas saimnieciski svarīgais apstāklis, ka Austrumzemes lielsaimniecībām vajadzēs par tik mazāk laukstrādnieku, par cik pavairota lielāka viņu mežu platība.

Bet tāļāk ir vēl cita zeme kolonizēšanai ar vācu zemniekiem, kas jāuzlūko kā pašas par sevi saprotamas sekas no tā, ka vācu lielgruntnieki atdevuši veselu trešdaļu savas zemes vācu kolonizacijas mērķiem: **latviešu mazgruntnieki ar likumu jāpiespiež no 28.000 zemnieku mājām — ik no vienas — pusi zemes atdot vācu kolonizacijas mērķiem par to pašu pēdējo triju gadu caurmēra cenu. Tas ar vienu cirtienu dotu 28,000 vācu zemnieku māju ar apmēram 15—20 hektaru zemes, pie kam uz katras nodalītās latviešu zemnieku mājas jāuzsēdina viena vācu kolonistu ģimene. Līdz tam, kamēr šie ļaudis sabūvē ēkas, viņiem jādabū dzīvoklis vienu gadu pie tā latviešu zemnie-**

ka, uz kuŗa zemes viņi apmetināti. Daudzās koloņistu mājas, kuŗas mēs Kurzemes kolonizēšanā ierīkojām, pa trijām līdz piecām uz vienas mājas platības ar 15—20 hektariem lielu zemi, ir skaistākais pierādījums, cik dzīves spējīga šī lieta ir... Latviešu zemnieku saimniecības cieš aiz strādnieku trūkuma. Neaizmirstiet, ka Kurzemē, kas ir tik liela kā Beļģija, ir uz zemēm tik 450,000 iedzīvotāju. Kurzeme ir pēc Kostromas visvājāki apdzīvotā krievu valsts guberņa (izņemot trīs ziemeļa joslā ietilpstošās ziemeļu guberņas). Kolonizēšanas zeme tā tad ir: **valsts zeme, lielgruntnieku zeme,** kuŗi savu zemi gribēja uzglabāt, lai to atdotu tik vācu zemniekiem, nacionalas kolonizacijas nolūkā, un **latviešu zemnieku zeme,** — kuŗi to, kā ar viņiem tā izturās, ir pelnījuši (17.—19. lapp.). —

Kurzemes 450,000 lauku iedzīvotājus pa $4^1/_2$ personas uz ģimeni rēķinot iznāk 100.000 ģimenes, ar citiem vārdiem ik ceturtai ģimenei Kurzemē ir caurmēra lieluma (ap 40 hekt.) zemnieku māja, tik pat daudziem ir māzāki zemes gabali, pārējie nodarbojas kā rentnieki vai ari kā strādnieki zemnieku mājās, liegruntnieku un valsts muižās u. t. t. Latviešu zemnieku zemes vidēja—caurmēra lieluma gruntniekiem vajadzīgi lieki strādnieki, jo vairāk, jo intensivāki viņi saimnieko. Pašam viņam strādnieku nav, jo latvietis ir bērnu nabags (valda divbērnu sistema) un viņš grib iet uz pilsētu. Rīga viņu pievelk. Latviešu gruntnieks ir ciets («hart») pret saviem tautiešiem — strādniekiem. Pats viņš mīlē labi dzīvot; viņa īpašums to ir izlutinājis (19.—20. lapp.).*)

Ik uz 1000 iedzīvotājiem, latviešiem caurmērā dzimst $19^1/_2$, tā tad mazāk kā Francijā, kur caurmērā uz tūkstoš iedzīvotājiem dzimst 20,5. Vācijā 30—32, Krievijā 43 un vācu kolonistiem Krievijā pat 72 ik uz tūkstoša.

Priekš 150 gadiem ķeizariene Katrina aicināja vācu kolonistus uz Krieviju. Viņi tur pa šiem 150 gadiem lieliski savairojušies un palikuši, un sasnieguši lielu turību. Pa lielākai daļai viņi Krievijā ieceļojuši iz Augšvācijas, Švābijas, Pfalcas, Elzasas. Apmēram 2 milj. ir ev. lut. ticīgi un $^1/_2$ milj. katoļticīgi. Viņi nav pārkrievojušies, bet ir palikuši vācieši. Par to ir gādājuši viņu luteraņu un katoļu garīdznieki. Tagad nu viņi Krievijā vairs palikt nevar. Viņu zeme uz 1915. gada 2. fe-

*) Sal.: «Der Hofbauer ist hart gegen seine Volksgenossen, selbst aber üppigem Leben zugetan; sein Besitz hat ihn bequem gemacht» (20. lapp.).

bruaŗa likuma pamata viņiem ir atņemta. Tagad vācu kolonistieni Krievijā vairs nav nākotnes. Līdz šim viņi tur viegli varēja apgādāt zemi ari saviem daudzajiem pēcnācējiem. Vācu kolonisti mīl zemi un pieķeras pie zemes. Viņi ienīst pilsētu un pilsētas dzīves veidu. Viņu vēlēšanās ir: ari savus daudzos bērnus, ik vienu no viņiem apgādāt ar zemi. Viņi ir taupīgi un dzīvē ļoti pieticīgi un cīņā par zemi izšķir lielākā pieticība un nevis augstākā kultura—to mums māca visas pasaules koloniju vēsture. Krievijas vācu kolonistu skati tagad ir vērsti uz Lietuvu un «Baltijas provincēm». Visa viņu cerība ir šīs zemes un ka vācu varoņspēks tās pievienos Vācijai... Viena lieta vācu kolonistiem ir skaidri: pēc miera noslēgšanas viņi Krievijai grib griezt muguru, neviens vairs negrib būt cāŗa pavalstnieks, kuŗa labā viņiem vajadzēja savas asinis izlet cīņā pret savu veco tēvu zemi un kuŗš tomēr tam visam par spīti aiz viņu muguras padzina no viņu kolonijām viņu vecākus, sievas, bērnus, padarīja viņus par nabagiem un lika tiem Sibierijā bēdīgi bojā iet (19.—20. lapp.). —

«Mums vajadzīgs liels skaits koloniju,» tā turpina Silvio Brēdrichs, «jo mēs nedrīkstam aizmirst, ka 2 milj. vācu kolonistu vai viņu atlikums pēc miera noslēgšanas nevarēs palikt Krievijā un kur lai mēs viņus liekam? Tur no liela svara, **kā 30.000 vācu kolonistu ģimenes tūliņ tiek apmetinātas Kurzemes zemnieku mājās un droši vien tikpat daudz ari uz valsts zemes (agr. kroņa zemes) un ari uz vācu lielgruntnieku zemes platības.** —

Vācu kolonisti, kuŗus apmetinās uz atsavinātās zemnieku zemes (uz ikvienai mājai atņemtās puszemes) ar laiku pirkšanas ceļā pa lielākai daļai iegūs ari neatsavināto otru pusi latviešu zemnieku zemes, jo vācu kolonistu ģimenei ar 10—12 bērniem uz latviešu zemniekiem atsavinātās un vācu kolonistiem atdotās pusmājas ir darba spēka ziņā tāds pārsvars, ka viņi tīri mierīgā ceļā iekaŗos ari otru latviešiem neatsavināto mājas pusi (21. lapp.).

«Gluži līdzīgi apstākļi,» saka Brēdrichs, «ir Vidzemē.»

Gan Vidzemē ir mazāk valsts (agr. kroņa) zemes, bet tāds pat kolonizēšanas prieks valda ari tur. Muižas Vidzemē caurmērā ir lielākas, bet īstās muižu saimniecības mazākas, un sevišķi Dienvidusvidzemē uz muižu teritorijām ir liels skaits sīku rentes saimniecību, bez tam tomēr tur daudz nekultivētas— neapstrādātas zemes. Igaunijā vairāk attīstījusies industrija. Klimatiskie apstākļi zemkopībai tur nelabvēlīgāki. Bet Igaunijā mēs atrodam vislielāko nekultivētas — neapstrādātas zemes platību kolonizacijai (21. lapp.).

«Pats par sevi saprotams,» saka Brēdrichs, «ka niecīgais skaits ļoti lielo muižu, kuŗas šajās trijās provincēs (Kurzemes, Vidzemes, Igaunijas) atrodas krievu un poļu rokās, visas atsavināmas, pilnīgi sadalāmas un atdodamas vācu kolonistiem. Baltijas provincēs tā sanāks 4 milj. hektaru zemes kolonizēšanai un Lietuvā ne mazāk (21. lapp.). —

«Ir skaidra lieta,» tā turpina Silvio Brēdrichs, ka šai Austrumzemē — Lietuvā un Baltijas provincēs — kolonizējamā zeme ir tik liela, ka tūliņ uz reiz uz viņas visas apmetināt kolonistus nemaz nevar. Bet tas ari nemaz nav vajadzīgs. Bet ir nepieciešami, ka lai pēc vācu kolonistu izglābšanas no krievu žņaugiem un apmetināšanas mūsu Austrumzemē, kā ari pēc kareivju apmetināšanas, kas pēc kaŗa kļūs brīvi un gribēs zemi, mums vēl atliek zemes fonds kolonizacijas mērķiem. Tikai vienu: «Viss, kas augšā pievests, kā kolonizējamā zeme, tūliņ par pēdējo triju priekškaŗa gadu caurmēra cenu valstij jāatsavina. Sākumā jau atsavināto zemi var izrentēt viņas līdzšinējiem lietotājiem pret pirkšanas sumas kapitala procentu samaksu (22. lapp.). Tādējādi radīšoties zemes fonds, kuŗu pareizi izlietojot visa zeme ar laiku nākšot īstās — vācu kolonistu rokās (22. lapp.).

Tā savā grāmatā «Das neue Ostland» («Jaunā Austrumzeme») izsakās bijušais Kurmāles muižas īpašnieks Silvio Brēdrichs, kuŗam kolonizacijas un ari politiskos jautājumos bija liels iespaids uz vācu valdību. Golcs viņu, kā tas pats izsakās savā grāmatā «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā» — 184. lapp.) «sevišķi augstu cienī». Brēdrichs kopā ar baronu Stromberģi un ar ģeneraļa Golca brāli Niedram, kā vācu ministru prezidentam «valdot», izstrādā ko-

lonizacijas planu 40.000 vācu kareivju apmetināšanai Kurzemē (Golca min. grāmatas 219. lapp.), kuŗam planam, kā ģeneralis grafs fon der Golcs savas minētās grāmatas 220. lapas pusē apgalvo, «ministru prezidents» Niedra p i e k r i t i s. —

Silvio Brēdricha grāmatā «Das neue Ostland» («Jaunā Austrumzeme») izliktais vācu kolonizacijas plans, bez šaubām, ir baltu baronu ideals. Viņi savas zemes glabājuši, lai tās varētu vācu valdībai atdot kolonizēšanai ar vāciešiem!!!

Ja šim Silvio Brēdricha projektam, kas, kā redzams, pamatos saskan ar visiem pārrunātiem citiem projektiem un pat ar pārrunāto v ā c u v a l d ī b a s kolonizacijas planu, būtu bijis lemts, tikt realizētam, t a d, bez šaubām, l a t v i e š u k ā n ā c i j a s n ā v e n e i z b ē g a m a. T a d a r i l a t v i e š u b e z z e m n i e k s n e b ū t u d a b ū j i s n e p ē d u z e m e s. T a d a r i l a t v i e š u z e m e s ī p a š n i e k i e m, l a t v i e š u s a i m n i e k i e m, v i e n a l g a, g r u n t n i e k i v i ņ i v a i r e n t n i e k i, b ū t u b i j i s j ā s ā k p a d o m ā t, k u ŗ ā p a s a u l e s m a l ā s a v u g a l v u n o l i k t. N o s a v a s t ē v u z e m e s v i ņ i b ū t u t i k u š i i z s p i e s t i, i z d z ī t i, j a n e g r i b ē t u p a l i k t p a r v ā c u k a l p i e m. P a r t o t i k t u g ā d ā t s, k a v i ņ i e m n e a t s a v i n ā t ā s p u s m ā j a s v i ņ i n e v a r ē t u p a t u r ē t. Jau Brēdrichs uz to aizrāda, ka latviešu saimniekiem atstātās pusmājas ar laiku pārietu vācu kolonistu īpašumā. Jāievēro vēl tas, ka latviešu mazgruntniekiem puse viņu mājas zemes tiktu atsavināta spaidu kārtā un uz a t s t ā t ā s p u s e s u z s a c ī t i p a r ā d i. Cik būtu to, kas varētu tūliņ samaksāt? — Laikam gan ļoti maz.

T ā d s b ū t u l a t v i e š u l a u c i n i e k u, k ā s a i m n i e k u, t ā b e z z e m n i e k u l i k t e n i s. L a i n e v i e n s s a i m n i e k s n e d o m ā, k a v ā c i e š i e m i e n ā k o t v i ņ a m l a b ā k i k l ā t o s, b ū t u l ē t ā k a s m a š ī n a s, l ē t ā k i m ā k s l ī g i e m ē s l i u. t. t. un k a v i ņ š m i e r ī g i v a r ē u p a l i k t s a v ā s m ā j ā s un m i e r ī g i s a i m n i e k o t. Katrās mājās, kā Kurzemē, tā Vidzemē uz atsavinātās pusmājas tiktu apmetināta pa vācu kolonistu ģimenei, saprotams, ka vācu kareivjiem pie tam tiktu dota priekšroka, lai vāci varētu jo labāki un drīzāk latviešu saimnieku izspiest ari no atstātās pusmājas. Lielākās mājās laikam gan apmetinātu netik pa vienai, bet pa vairākām vācu zemnieku ģime-

nēm, jo grūti ticams, ka lielākajās Kurzemes mājās, kur pa 150, 200, 300 un pat vairāk pūrvietu aramas zemes, vāci pusi zemes atstātu viņu līdzšinējiem īpašniekiem.

Lai nu iedomājamies Latviju, kur katrā zemnieku mājā uz atsavinātās pusmājas saimnieko vācu kolonists, kur bez tam uz visas valsts zemes apmetināti vācieši, kur uz trešdaļas visas muižnieku zemes (ieskaitot mežus) tāpat apmetināti vācieši, kur uz krieviem un poļiem atsavināto muižu visas zemes apmetināti vācu kolonisti un kur vācu baronu muižās, saprotams, dzīvos tik vācieši, sak, vai latvieši, kā nācija, tad vēl varētu pastāvēt?

Kā priekš 700 gadiem vāci mums nolaupīja zemi un mūs padarīja par vergiem. Tāpat tagad, ja vāci būtu uzvarējuši vai ja Golcam būtu izdevies viņa kara gājiens un Bermontam izdevusies viņa avantura, mums, kā redzams, tiktu atņemta mūsu zeme un Latvija būtu palikusi par vācu koloniju. Kā tauta mēs nevarētu pastāvēt.

Vācieši, kā redzams, nav labojušies un palikuši humanāki. Kanta un Ģētes gars nav viņu gars. Kādi viņi ir bijuši priekš 700 gadiem, tādi viņi ir tagad.

Cilvēku un tautu raksturs ir konstants. Gandrīz vai pavisam negrozīgs — nemainīgs. Tā uz to skatās Le Bons, Kants, Šopenhauers u. c. Cilvēks, kas no dabas ļauns, kuŗam ir slikts, ļauns raksturs, paliks ļauns. Čūskai, saka Šopenhauers, var izlauzts viņas ģifts zobus un to padarīt nekaitīgu, bet čūska viņa tomēr paliks un kā čūska kodīs, tiklīdz viņa to varēs. Līdzīgi tas esot ar cilvēku. Līdzīgi ari ar tautām. No dabas slikts, ļauns cilvēks, var piesavināties vai visas zināšanas, var sasniegt zinātnēs vai visaugstāko pakāpi, bet savā sirdī viņš tomēr paliks ļauns. Tāpat tas ir ar tautām. Viņas var sasniegt augstu attīstības pakāpi un tomēr pēc savas dabas būs ļaunas. Pavisam neizturamas tādas tautās būs, ja viņas iedomāsies, ka tās ir kungu tautas. Citas tautas tad viņām būs tik izmantošanas objekti. Vienādas taisnības viņas nepazīs. Ka Silvio Brēdricham vienādas taisnības mēraukla ir gluži sveša, to mums nācās konstatēt jau runājot par Lietuvu. Tas pats par viņu sakāms ari runājot par Latviju. Viņš sirdas par pārestī-

bu un netaisnību, kas tiek nodarītas vācu kolonistiem Krievijā. Bet ko viņš dara ar latviešiem? Viņš tiem atņem zemi, visu dara, lai latviešus, kā tautu iznīcinātu. Atņem ar varu latviešu gruntniekam pusi no to sūri grūti iegūtās mājas zemes un ieliek vācu kolonista gultu vecā latviešu saimnieka gultai blakus, jo kamēr vācietis uzbūvē sev ēkas, tikmēr latvietim viņam jāļauj dzīvot savās ēkās. Kalpu galā jau vācietis savas gultas neliks. Viņš to ieliks saimnieka galā un labi, ja viņš latviešu saimnieka gultu vēl ciestu savai gultai blakus. Bet hibridai, kā senie grieķi ticēja, arvien sekoja Nemezīda — atriebības dieve.

Kaujās pie Cēsīm tika satriekta vācu vara. No latviešu Nemezīdas Golca-Niedras-Vankina bandām bija bēgtin jābēg atpakaļ uz Kurzemi un kad vāci zem Bermonta maskas vēl reiz mēģināja iznīcināt neatkarīgo Latviju, tad Nemezīda viņus ar savu zobinu aiztrieca atpakaļ uz Vāciju, no kurienes šie «kungu tautas» vandaļi bija nākuši.

Ir redzams, ka vēl taisnība pasaulē mīt.

Mūžīgs gods un slava lai tiem varoņiem, kas salauza Golca un Bermonta varu un tā izglāba Latviju un latviešu tautu no drošas bojā ejas! Mūžīgi tautas zaimi un nicināšana visiem tiem, kas līdz ar Golcu un Bermontu gāja cīņā pret brīvu tautu! Latvija ir latviešu zeme un kā tādai viņai mūžīgi būs palikt vienvienīgi latviešu zemei! Lai latvieši Latvijā mūžīgi valda! Lai mūžīgi suverena latviešu tauta! Lai mūžīgi viņi ir Latvijas kungi! Tā zeme ir viņu, tik viņu. Par visu to mīlēt, par visu to sargāt, par viņu ja vajadzīgs nāvē iet. Kas pieskarās Latvijai nāves lai skauts! Brīvs un taisns lai vienumēr ir latviešu gars! Kas salauzt tad iespēs tautas brīvo garu? Neatkarīgas Latvijas saule mūžam tad nenorietēs. Saules mūžs Latvijai būs. — Lai beidzam ar Plūdoņa «Latvju himna», kuŗa skan:

«Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē,
Mēs gribam še paši sev likumus lemt:
Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu, —
Mēs negribam lūgt to, kas mūsu, bet ņemt.

Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu,
Un mūsu šī Baltijas jūŗa mūždien;
Mūsu tēvi te cieta, mūs asins te lieta, —
Viss, viss pie šīs zemes simtu saitēm mūs sien.
Mūsu tēvi te cieta, mūsu asins te lieta, —
Tā zeme ir mūsu, ir mūsu — ja gan!
Caur simtgadu vaidiem zem svešnieku spaidiem
Šo baltdien vēl dzidri mūsu mēle te skan.
Tā zeme ir mūsu. Tā Dieva un Laimas
Latvju taŭtai sensenis līdzdotais pūrs.
Tā zeme ir mūsu. To nedos vairs svešiem
Ne zemgals, ne latgals, ne sēlis, ne kūrs»*).

Epilogs.

Latvija, mīļākā zeme! Ko visu Tu cietusi esi! Krievi Tavus dēlus un meitas dzina kaŗa sākumā prom no viņu dzimtās zemes, nodomādami viņus vairs nelaist atpakaļ un viņu vietā Latvijā apmetināt 300,000 krievu ģimeņu. Izklīdināt, iznīcināt viņi latviešu tautu gribēja. Bet despotiskā pašu imperija sagruva. Par pašiem žīds tagadiņ valda.

Atsvabinājusies no verdziskā Krievijas jūga tauta kļuva suverena. Sarkanbaltsarkanais karogs neatkarīgā Latvijas valstī stalti plivināties sāka. Bet brīvas patstāvīgas Latvijas ar' Melnais bruņenieks ciest vis negribēja. Par vācu zemi viņš Latviju padarīt tīkoja. Uz latviešu zemes tas daudz miljonu vācu apmetināt gribēja. Atņemt pat latviešu saimniekiem pusi to zemes! Atstātai pusītei parādus uzteikt! Lai jo drīzāki Latvijas zeme vāciem tik piederētu. Trīs miljonus vācu Bernēvics uz reizi Kurzemē apmetināt grib. Jaunajā Austrumzemē ari divi miljoniem Krievijas vācu kolonistiem vietai būs būt! Visi, kas zemi grib gūt, kareivis viņš vai zemkopis vai ari amatnieks ir, vācietis tikai, ja ir, uz Austrumzemi jāt viņš droši tad var. Vietas tur vairākiem desmitiem miljoniem. It ērti var Kurzeme panest 127 vāciešus uz kvadratkilometra viena vienīga. Tik pat daudz Latgale, Lietuva arīdzan. Vidzemē, Igaunijā zeme gan vājāka. Arīdzan klimats tur sliktāks ir. Bet gan jau vācu Miķēlis vēl labi tur dzīvot varēs.

*) Īsti gan jāsaka ne «kūrs», bet kursis — kurši.

Austrumzeme! Kāda tai platība! Līdz Narvai, Pripetas purviem un dziļi vēl Ukrainē iekšā! Tīrā Paradīze kolonizēšanai ar vāciešiem. Tik laba, kā labāku vairs nevar vēlēties.

Savienos Dņepru ar Daugavu. Viss, kas uz rietumiem no šā «vācu ūdens ceļa»—Vācijai, viss, kas uz austrumiem—ir vācu tirdzniecības un rūpniecības faktoreja, kā Heinrichs Lēve izsacījās savā darbā «Das neue Russland und seine sittlichen Kräfte» («Jaunā Krievija un viņas tikumiskie spēki», 170. lapp.). Golcs-Bermonts ar latviešu Kangariem šurp vācu barus veda. Bet pie Cēsīm, Inčukalna, Juglas Ziemeļlatvijas armija ar igauņiem kopā Golca-Niedras-Vankina bandas briesmīgi sakāva, tā kā tās bēgšus uz Kurzemi atpakaļ aizbēga. Kad vēl reiz pēc tam ar Bermontu priekšgalā zem «krievu karoga» tās Rīgai uzbruka, iz Kurzemes viņas tad galīgi izdzītas tika. Ari Niedra, Vankins, Ansberģis un citi, t a d uz Vāciju līdzi tiem aizbēga.

Bet Melnais bruņenieks ar Kangariem vēl galīgi noveikti nav. Vēl viņi cerē Lāčplēsi veikt. Pa Latvijas ciemiem un sētām tie stāsta, ka Kangaru virsaitis tas tik ir vīrs, ar Melno bruņenieku kad atkal viņš nāks, tad tik būs dzīve, mašīnas lētas un mākslīgi mēsli lēti, viss cits ari būs lēts, tik labība, lini būs dārgi un saimnieki kā nieri taukos tad mitīs, piens, medus pa Latviju tecēs un Melnais bruņenieks latviešu zemkopju mājas sargās, lai neviens to zemei ne pirkstiņu nepieliek. Melnais bruņenieks ar Kangariem tik smīnē vien, ka Latvijā vēl ļaudis, kas ļaujas sev ādu pār acīm maukt. Visvisādās meldijās Kangari dzied. Gan saldi un mīlīgi, pievilt ko grib, gan naidniekiem pastara bazūnes pūš.

Neatkarīgā Latvijā, no pat viņas sākuma ir daudz ticis grēkots gan apzinoties, gan ari neapzinoties. Bet ne tiem to tiesāt, kas gājuši līdz ar Golcu un Bermontu pret neatkarīgu Latviju, kas izlējuši latviešu asinis vai aizstāv nodevējus!

Niedra nav ne Kurzemes, ne Rīgas, ne Vidzemes atpestījis no lieliniekiem. Tas skaidri redzams Golca «grāmatā «Meine Sendung in Finnland und im Baltikum» («Mana misija Somijā un Baltijā»). Niedra ir tik kalpojis Golcam un Bermontam, gājis ar tiem, kas gribēja kolonizēt Latviju, pat atņemt latviešu saimniekiem pusi to zemes. Neviens īsts latvietis, kas zinās patiesību par Niedru, nebūs par to.

Niedrisms ir briesmīgi kaitīga parādība Latvijā. Pēc savas būtības viņš naidīgs Latvijas neatkarībai un tautas pašnoteikšanās tiesībām. Neatkarības vietā viņš nes atkarību. Niedrisma saknes un stiprums nezināšanā. Kas viņu pazīs, no tā bēgs, kā no mēra. Ari saimnieki, ja tie zinās, ka tiem aizsardzības vietā ņem zemi nost un pārdala to mājas, atdodot pusi mājas zemes vācu kolonistiem.

Pie mums vēl Kangari miruši nav, tie brīvībā staigā un planus kaļ, ka neatkarīgās Latvijas pamatus drīzāki sagraut varētu. Tādu, kā redzams, vēl leģions ir.

Cik citādi, kā mēs «Dievišķās Komedijas» nemirstīgais autors, lielākais italiešu dzejnieks Dante, izturas pret nodevējiem! Viņš tos met dziļi ellē, kur tiem briesmīgi jācieš. Vēl dzīviem esot to dvēseles ellē jau cieš. «Jūs ļaundari,» dzied Dante, «kam šinī vietā jāgrimst, Jums būtu labāki kā lopiem piedzimt.»

«Mēs tagad bijām elles bezdibinā,» tā turpina Dante,
«Zem milžiem, tuvu pašam zemes vidum.
Es skatījos uz melniem mūriem vēl,
Te dzirdu sakam: skaties, kur liec kājas
Ka iedams nelaimīgiem neuzmin,
Un sargies kāju likt uz viņu galvām virsū!»
Es tāpēc apgriezos un redzēju,
Ka man ir priekšā un zem kājām ezers,
Kas varen cieti sasalis un glums:
Tik stipris ledus Donavā nav redzēts; —
Pat poliem tuvumā, kur gara nakts
Ar' nebūs atrodams tik briesmīgs salums...
Kā vakaros var redzēt dīķos vardes,
Kam galvas tik pa pusei izceltas,
Cits viss guļ apakš ūdens un iekš dubļiem:
Tā šeitan grēcinieki bija redzami
Līdz ausīm cieti ledū iesaluši,

Aiz aukstuma tiem zobi klabēja,
Kā stārķam knābis tarkš, to klabinājot.
Tie lēdū gulēja uz vēdera
Un saldami bez gala cieta mokas...
Kā suņi salstot, zili brūni vien
Tā parādījās tagad tur pa simtiem,
Caur ko man alaž vēl no ledus bail...
Mēs nu pie cita pūļa aizgājām,
Kas augšpēdus bij ledū iesaluši,
Ar vaigu alaž augšup lūkojās;
Šiem asaras tik pašas sevi kavē
Un sirdssāpes ar' nevar ārā kļūt,
Bet spiežas iekšā sirdī vairodamās;
Jo mitrums, kas iz acīm izspiedies,
Ar' tūliņ piesalst klāt, kā glāzei ledus;
Tā visiem acis ledus pilnas top...
Tad kāds ar ledu apsalušais gars
Mums sauca: «Jūs nupat no augšas nāciet
No Minos bezdibinā raidīti,
Ak, novelciet šo segu man no acīm,
Lai manas sirdssāpes tak klajā tiek,
Pirms asaras no jauna sasalst ledū!»...
Un lai tu labāki vēl klausītu,
Tās sasalušās asaras man noņemt,
Tad stāstu vēl: Tik līdz kā dvēsele
To grēku, kādu es ir darījusi,
Tad tūliņ velns tās miesu paņēmis
Un tanī valda cilvēku līdz nāvei,
Bet dvēsele jau elles dibinā.»

(Iz «Dievišķās komedijas» Masēna tulkojumā).

Dante, kā valsts nodevējus, tā arī valsts apzadzējus ellē met. Pie mums vēl daudzi nodevējus cildina un zagļus augstos godos ceļ. Pret Tēvu zemi svēto, dārgo, kas svešus kara pulkus cīņā aicina, tāds mūsu dienās cildināts vēl tiek. Par «patriotiem» tādus sauc. «Latvijas Sarga» 90. num., 24. aprīlī 1925. g. iespiests ir:

«Edunsa

Patriotam Andrievam Niedram.

Daudz tēvijas dēlam sviedru vēl liet
Par dzimtenes gaišākām dienām,
Daudz būs tev rētu, kur elji būs liet;
Daudz ciest vēl starp cietuma sienām.
Bet naidnieku meliem sakūdīts,
Par tevi brēks bars kauna dziesmas,
Jo tumsībā audzēts un verdzībā dzīts,
Tāds pūlis spēj radīt tik briesmas.
Tak neiztrūkties, uz priekšu vien min
Un ciet par tumsības prātu,
Jo tagad visa pasaule zin —
Kā mocīja cēlo Sokratu. —
Darbs tavs priekš tautas nav padarīts,
Kaut strādāts ir daudz ar prieku,
Bet tomēr tas nevar būt neatzīts:
Ka Latvija dzima caur Niedru.»

Latvija dzimusi caur Niedru! Caur Niedru, kas kopā ar Golcu—Vankinu gāja cīņā pret Ziemeļlatvijas armiju! Caur Niedru, kas atbalstīja Bermontu, kas grāva Rīgu, kad tur jau bija nodibināta Latvijas universitate un «apsveica» lodēm mūsu jauno zinātnes templi. Caur Niedru, kas aicināja Simonaiti ar leišu armiju Bermontam palīgā! u. t. t., u. t. t. Nemirstīgais Sokrata gars piedod, ko Tev nodara, Zevs netver savus zibeņus un nesodi! Edunss nezina ko viņš dara.

Kangarus un valsts apkrāpējus gan nu ne elle, ne velni vairs atbaidīt nespēs. Modernie Kangari un krāpnieki no elles un velna vairs nebaidās. Tik bargāki likumi un stingrāki tiesneši te līdzēt vēl var. Ar' tautas zaimi tos nonāvēt var. Ar lieliem un spēcīgiem ienaidniekiem Latvijas neatkarība nu izcīnīta un ar asinīm izpirkta ir. Bet brīvai un tīrai Latvijai jātiek no visādiem Kangaru Kangariem. Tāpat ari no visvisādiem blēžiem, gan augstiem un zemiem, kas Latviju skaudīgi apzog. Tad laimīga Latvija būs. Un kad tad vēl Latvijā tik spējīgākie un nesavtīgākie vīri vien valdīs, tad labi un skaisti Latvijā būs. Tad turība Latvijā valdīs un zinātnes, mākslas ar' ziedēs.

Saules mūžu neatkarīgai ziedošai Latvijai, tādai, kur brivība un taisnība valda! Latvijai, mīļākai zemei.

Saturs.

lapp.

I. **Priekšvārds.** . . . . . 3.
II. **Vācu tieksmes un nolūki austrumos** . . . . . 5.
III. **Vācu austrumpolitikas pastari** 22
IV. **Golca-Niedras-Vankina kaŗa gājiens pret neatkarīgo Latviju un latviešu tautas cīņas par savu neatkarību** 47.

1. Golca nonākšana Liepājā, toreizējie apstākļi, Golca kaŗa plans un sagatavošanās uz cīņu pret Latviju, Igauniju, Lietuvu, padomju Krieviju un antanti . . . 47.
2. Lielinieku izdzīšana no Kurzemes . . . . . 63.
3. Liepājas zaldātu padomes likvidēšana . . . . . 70.
4. Striks ar baltiem grib atjaunot ordeņa valsti . . . . 78.
5. Baltu prasības Pagaidu valdībai . . . . . 82.
6. 16. apriļa sazvērestība Liepājā . . . . . 84.
7. Vāci ieceļ Niedru latviešiem par ministru prezidentu . 92
8. Rīgas ieņemšana . . . . . 99.
9. Cēsu kaujas un viņu nozīme . . . . . 106.
10. Liepājas 16. apriļa sazvērestības lieta tiesā. Niedrisms okupacijas laikā . . . . . 158.

V. **Bermonta avantura** . . . . . 193.
1. Sagatavošanās 193
2. Liepājas atstāšana . . . . . 197.
3. Bermonta korpusa izcelšanās . . . . . 199.
4. Landesvēra izstāšanās . . . . . 206.
5. Prasība atstāt Latviju . . . . . 209.
6. Kā vācu zaldāti uzņēma ziņu par izvākšanās nepieciešamību? . . . . . 213.
7. Golca aicināšana uz Kolbergu un Veimaru . . . . . 219.
8. Vācu zaldāti 24. augustā 1919. g. nepaklausa pavēlei izvākties . . . . . 224.
9. Sarunas . . . . . 228.
10. Krīze . . . . . 237.
11. Dramatiskas dienas . . . . . 246.
12. Vāciešu pēdējā uzvara Latvijā un vācu zvērestības . 250.
13. Brīvības cīņu beigu cēliens un vācu pastari Latvijā . 276.
14. Niedras un niedristu darbība Kurzemē pēc Golca sakaušanas pie Cēsīm un bermontiade tiesas priekšā . 301.

VI. **Vācu kolonizacijas plans Latvijā, Lietuvā un Igaunijā** 361.
VII. **Epilogs** . . . . . 415.